

Dhammavärsid

SUTTADEGA PIIRDUV KORV
LÜHIKESTE KOGU
(TEINE KOGUMIK)

Dhammavärsid

(Dhammapadapāli)

2568 BA

2024 AD

Eesti Theeravaada Sangha Klooster
Buddhavacana tõlkeprojekt
Aegna

Sisukord

Lühendid	11
Saateks	14
Dhammapada tähendusest	22
Paali keel - Buddha dhamma algne keel	25

I osa 29

Dhammapadapāḷi algtekst ja tõlge	29
Paaride grupp	33
Hoolikuse grupp	39
Teadvuse grupp	43
Lille grupp	47
Lapsiku grupp	53
Targa grupp	59
Arahanti grupp	63
Tuhande grupp	67
Kurjuse grupp	73
Malaka grupp	79
Vanaduse grupp	85
Mina grupp	89
Maailma grupp	93
Buddha grupp	97
Õnne grupp	103
Meeldiva grupp	107
Viha grupp	111
Mustuse grupp	115
Dhammas püsija grupp	121
Tee grupp	127
Mitmesuguse grupp	133
Niraja grupp	139
Elevandi grupp	143
Iha grupp	147
Bhikkhu grupp	155
Braahmani grupp	163

Dhammavärsid (*Dhammapadapāḷi*)

Kirjastaja: Eesti Theeravaada Sangha Klooster

Aadress: Karnapi tee 10, Tallinn
(Aegna saar) 74021

Koduleht: www.sangha.ee

Koostajad: Auväärne Ṭhitaṇāṇa
(Dr. Andrus Kahn, tõlkija, MA, PhD, buddhologia)

Auväärne Sudhamma Nahangoda Thero
(paalikeelsete tekstide toimetaja, BA, MA, paali ja
sanskriti keel ning buddhologia)

Auväärne Ṭhitamedha
(Maarek Lind, BA, buddhologia)

Martti Kalda (Dhammapada tähendusest, PhD, Aasia
kultuuride uuringud)

Kujundaja: Mettabodhi (Taavi Oolberg, BA, Meedia- ja reklaamikunst)

Trükikoda: Tallinna Raamatutrükikoda

ISBN: ISBN 978-9916-9302-0-5

„Dhammavärsid“ (*Dhammapadapāḷi*) on dhamma kink ja mõeldud ainult tasuta jagamiseks. Seda raamatut võib kopeerida ja uuesti kujundada, küljendada, trükkida, avaldada ning levitada mistahes kandjal, tingimusel, et raamatu (1) koopiad tehakse tasuta kättesaadavaks ning (2) pealkirja ja sisu ei muudeta.

II osa**177**

Paaride grupp	<i>yamakavaggo</i>	1.-20.	180
Hoolikuse grupp	<i>appamādavaggo</i>	21.-32.	204
Teadvuse grupp	<i>cittavaggo</i>	33.-43.	218
Lille grupp	<i>pupphavaggo</i>	44.-59.	232
Lapsiku grupp	<i>bālavaggo</i>	60.-75.	250
Targa grupp	<i>paṇḍitavaggo</i>	76.-89.	268
Arahanti grupp	<i>arahantavaggo</i>	90.-99.	284
Tuhande grupp	<i>sahassavaggo</i>	100.-115.	296
Kurjuse grupp	<i>pāpavaggo</i>	116.-128.	314
Malaka grupp	<i>daṇḍavaggo</i>	129.-145.	330
Vanaduse grupp	<i>jarāvaggo</i>	146.-156.	350
Mina grupp	<i>attavaggo</i>	157.-166.	364
Maailma grupp	<i>lokavaggo</i>	167.-178.	376
Buddha grupp	<i>buddhavaggo</i>	179.-196.	390
Õnne grupp	<i>sukhavaggo</i>	197.-208.	410
Meeldiva grupp	<i>piyavaggo</i>	209.-220.	424
Viha grupp	<i>kodhavaggo</i>	221.-234.	438
Mustuse grupp	<i>malavaggo</i>	235.-255.	454
Dhammas püsija grupp	<i>dhammatthavaggo</i>	256.-272.	478
Tee grupp	<i>maggavaggo</i>	273.-289.	498
Mitmesuguse grupp	<i>pakiṇṇakavaggo</i>	290.-305.	518
Niraja grupp	<i>nirayavaggo</i>	306.-319.	536
Elevandi grupp	<i>nāgavaggo</i>	320.-333.	552
Iha grupp	<i>taṇhāvaggo</i>	334.-359.	568
Bhikkhu grupp	<i>bhikkhuvaggo</i>	360.-382.	596
Braahmani grupp	<i>brāhmaṇavaggo</i>	383.-423.	622

III osa**667**

Arahant	669
Arija (<i>ariya</i>)	671
Arija kaheksaosaline tee (<i>ariya aṭṭhangika magga</i>)	673
Arija tee (<i>ariyamagga</i>)	677
Arendamine (<i>bhāvanā</i>)	679
Armastus (<i>pema, rati</i>)	684
Bhikkhu ja bhikkhuni (<i>bhikkhu, bhikkhuni</i>)	684
Braahman (<i>brāhmaṇa</i>)	686
Brahma (<i>brahma, brahmā</i>)	689
Buddha ehk Mõistnu	690
Daana ehk annetus (<i>dāna</i>)	692
Deeva ehk jumal(us) (<i>deva</i>)	697
Dhamma	698
Džhaai (<i>jhāyi, jhāyī</i>)	707
Džhaana (<i>jhāna</i>)	708
Dukkha	712
Energia (<i>virīya</i>)	715
Eraklus (<i>sāmañña</i>)	717
Erakrändur (<i>samaṇa, samaṇī</i>)	717
Gandhaaba (<i>gandhabba</i>)	719
Haaramine, klammerdumine (<i>upādiyati</i>)	719
Hooletus ja mittehooletus (<i>pamāda, appamāda</i>)	720
Häbi ja kartus (<i>hirī, ottappa</i>)	721
Hüvelisus (<i>kalyāṇa</i>)	722
Iha (<i>taṇhā</i>)	723
Ilutuse vaatlemine (<i>asubhānupassanā</i>)	724
Indra ehk Sakka	726
Jooga (<i>yoga</i>)	727
Kaheksa maailma dhammat (<i>aṭṭha lokadhammā</i>)	728
Kalduvus (<i>anusaya</i>)	729
Kammitsad (<i>ganthā</i>)	729
Kolm kaitset (<i>tisaraṇa</i>)	730
Keha (<i>kāya</i>)	732

Keskendus (<i>samādhi</i>)	734	Tavainimene (<i>puthujjana</i>)	786
Kirg (<i>rāga</i>)	735	Teadmised (<i>ñāṇa</i>)	790
Kõlblus (<i>sīla</i>)	736	Teadvus (<i>citta</i>)	791
Köidikud (<i>saṃyojana</i>)	741	Teadvus (<i>viññāṇa</i>)	798
Kümblesma (<i>nhātakam</i>)	742	Tegu ja vili (<i>kamma; vipāka, phala</i>)	799
Maailm (<i>loka</i>)	744	Toit (<i>āhāra</i>)	804
Maine ja maistüetav (<i>lokiya, lokuttara</i>)	747	Treening (<i>sikkha</i>)	804
Mantra (<i>manta</i>)	748	Tulvad (<i>āsava</i>)	806
Maisehüljanu (<i>pabbajita</i>)	749	Tõelik mees (<i>sappurisa</i>)	807
Meel (<i>mano, mana, manas</i>)	749	Tühjus (<i>suññata</i>)	808
Meeldiv, kallis (<i>piya</i>)	753	Usk (<i>saddhā</i>)	809
Mina ja minatus (<i>atta, anatta</i>)	754	Vaoshoitus (<i>susamāhita</i>)	811
Minemine ehk uus sünd (<i>gati</i>)	755	Varjupaik (<i>saraṇā</i>)	812
Moodustised (<i>saṅkhāra</i>)	755	Vabanemine (<i>vimutti, vimokkha</i>)	812
Moonutused (<i>vipallāsa</i>)	757	Võimed (<i>indriya</i>)	818
Nauding (<i>kāma</i>)	758	Õige ja vale (<i>sammā-micchā</i>)	819
Neli arija tõde (<i>cattāro ariya saccā</i>)	759	Üleloomulikud võimed (<i>iddhi-vidhā</i>)	821
Nibbaana ehk vaibumine (<i>nibbāna</i>)	761	Ülimad teadmised (<i>abhiññā</i>)	822
Ohjamine (<i>yam; saṃvara</i>)	765	Ülesöömimine (<i>amattaññu</i>)	823
Ohverdamine (<i>yajetha, huta</i>)	767	Üleujutus (<i>ogha</i>)	824
Olemasolu (<i>bhava</i>)	767	Yama (<i>yama</i>)	824
Olemus ja mitteolemus (<i>sāra, asāra</i>)	768	Bibliograafia	826
Oskuslik ja oskamatu (<i>kusala, akusala</i>)	769	Täname	828
Plekid (<i>kilesa</i>)	771		
Puhtus (<i>visuddhi</i>)	773		
Pälvimus (<i>puñña</i>)	774		
Rikkus (<i>dhana</i>)	775		
Sangha	776		
Sansaara (<i>saṃsāra</i>)	777		
Silm (<i>cakkhu</i>)	779		
Surm (<i>māra</i>)	780		
Taju (<i>saññā</i>)	782		
Tarkus (<i>paññā</i>)	784		
Tarvikud (<i>dhona</i>)	784		

KANOONILISTE TEKSTIDE LÜHENDID

Lüh.	Paalikeelne nimetus	Eestikeelne nimetus	Trükis
AN	<i>Aṅguttaranikāya</i>	„Jaotuste kogu“	Aṅguttara Nikāya, vol. I-V, tõlk R. Morris & E. Hardy. Oxford: PTS, 1989-1995.
Ap	<i>Apadāna-pāḷi</i>	„Lood (paali)“	Apadāna, tõlk M. E. Lilley. Oxford: PTS 2000.
Dhp	<i>Dhammapada-pāḷi</i>	„Dhammavärsid (paali)“	The Word of the Doctrine (Dhammapada), (tr.) K. R. Norman. Oxford: PTS, 2004.
DN	<i>Dīghanikāya</i>	„Pikkade kogu“	Dīghanikāya, tõlk T. W. Rhys Davids & J. E. Carpenter, Oxford: PTS, 1954-1995.
Iti	<i>Itivuttaka-pāḷi</i>	„Niiõeldu (paali)“	Itivuttaka, tõlk E. Windisch. London: PTS, 1975.
Ja	<i>Jātaka-pāḷi</i>	„Sünnilood (paali)“	Jātaka, (tr.) V. Fausbøll, London: PTS, 1896.
KN	<i>Khuddakanikāya</i>	„Lühikeste kogu“	See kogu sisaldab kokku 16 raamatut, sh Dhp, Iti, Sn jt.
MN	<i>Majjhimanikāya</i>	„Keskmiste kogu“	Majjhimanikāya, tõlk V. Trenckner & R. Chalmers. London: PTS, 1902.
SN	<i>Samyuttanikāya</i>	„Rühmade kogumik“	Samyuttanikāya, tõlk L. Feer. London: PTS, 1900.
Sn	<i>Suttanipāta-pāḷi</i>	„Suttagrupp (paali)“	Suttanipāta, tõlk Dines Andersen & Helmer Smith. London: PTS, 1913.
Thag	<i>Theragāthā-pāḷi</i>	„Theerade värsid (paali)“	Theragāthā, tõlk H. Oldenberg. London: PTS, 1883.
Thig	<i>Therīgāthā-pāḷi</i>	„Theeride värsid (paali)“	Therīgāthā, tõlk R. Pischel. London: PTS, 1883.
Ud	<i>Udāna-pāḷi</i>	„Rõõmuvärsid (paali)“	Udāna, tõlk P. Steinthal. London: PTS, 1885.

Lüh.	Paalikeelne nimetus	Eestikeelne nimetus	Trükis
Vim	<i>Vimānavatthu-pāḷi</i>	„Taevalossilood (paali)“	Vimānavatthu, tõlk N. A. Jayawickrama. London: PTS, 1977.
Vin Kd	<i>Vinayapiṭaka, Khandhaka</i>	„Vinajakorv“, „Kogumik“	Vinayapiṭaka, vol. I-V, tõlk H. Oldenberg. London: PTS 1879-83.
Vin Mv	<i>Vinayapiṭaka, Mahāvagga</i>	„Vinajakorv“, „Suurem osa“	
Vin Cu	<i>Vinayapiṭaka, Cullavagga</i>	„Vinajakorv“, „Väiksem osa“	
Vin Sv	<i>Vinayapiṭaka, Suttavibhaṅgha</i>	„Vinajakorv“, „Suttade analüüs“	

POSTKANOONILISTE TEKSTIDE LÜHENDID

Lüh.	Paalikeelne nimetus	Eestikeelne nimetus	Trükis
Cnd	<i>Cullāniddesa-pāḷi</i>	„Väiksemad kirjeldused (paali)“	Cullāniddesa, tõlk L. de La Vallée-Poussin & E. J. Thomas. London: PTS 1916.
DhA	<i>Dhammapada-aṭṭhakathā</i>	„Dhammavärsside selgitus“	Dhammapada-aṭṭhakathā, Buddhaghosa, tõlk O. von Hinüber, K.R. Norman. Oxford: PTS, 1994.
Kv	<i>Kathāvatthu-pāḷi</i>	„Vaidlusalused teemad (paali)“	Kathāvatthu, tõlk A.C. Taylor. London: PTS, 1894.
Mnd	<i>Mahāniddesa-pāḷi</i>	„Suur kirjeldus (paali)“	Mahāniddesa, tõlk L. de La Vallée-Poussin & E. J. Thomas. London: PTS, 1978.

Lüh.	Paalikeelne nimetus	Eestikeelne nimetus	Trükis
Netti	<i>Nettipakaraṇa-pāḷi</i>	„Selgitusjuhendid (paali)“	Nettipakaraṇa, tõlk E. Hardy, London: PTS, 1902.
Peṭak	<i>Peṭakopadesa-pāḷi</i>	„Korvijuhend (paali)“	Peṭakopadesa, tõlk A. Barua, London: PTS, 1949.
Ps	<i>Paṭisambhidā-magga-pāḷi</i>	„Analüütiline tee (paali)“	Paṭisambhidā-magga, tõlk A.C. Taylor. London: PTS, 1907.
Mil	<i>Milindapañha-pāḷi</i>	„Milinda küsimused (paali)“	Milindapañha, tõlk V. Trenckner. London: PTS, 1880.

ERI MAADE TIPIṬAKA PAALI TEKSTIDE VÕRDLUSES KASUTATUD LÜHENDID

sī. = Sri Lanka
syā. = Tai

pī. = Pali Text Society
kaṃ./ka. = Cambodian

MUUD LÜHENDID

BPS	Buddhist Publication Society	nr	number
DVK	Dhamma-Vinaja Kogumik	nt	neutrum ehk kesksugu
ed(s)	editor(s), [toimetaja(d)]	piltl.	piltlikult
jm	ja mujal/ja muu(d)	ptk	peatükk
jne	ja nii edasi	PTS	Pali Text Society (Paali tekstide ühing)
jj	ja järgmine/järgmised	sansk	sanskriti keel(es)
jt	ja teised	st	see tähendab
jpt	ja paljud teised	toim	toimetaja(d)
kd	kõide	tr(s)	translator(s)
lk	lehekülg/leheküljed	tõlk	tõlkija(d)
m	meessugu	vt	vaata
n	naissugu		
nn	nii nimetatud		

SAATEKS

„Dhammavärsid (paali)“ (paali keeles: *Dhammapadapāḷi*) kuulub kõiki Buddha autentseid õpetusi koondavasse paalikeelsesse „Tipitaka“ (*Tipiṭaka*) kogumikku ehk paali kaanonisse ning on ilmselt tuntuim Buddha dhamma tekst terves maailmas. Kokku sisaldab raamat 423 dhamma värssi, mis on rühmitatud 26 temaatilisse gruppi (*vagga*¹): lapsik, tark, arahant jne.

„Dhammavärsid (paali)“ on „Suttadega piirduvas korvis“ (*Suttantapiṭaka*) asuva „Lühikeste kogu“ (*Khuddakanikāya*) teine kogumik (*dutiyo gantha*). Sõna *pāḷi* kogumiku nime järel tähendab otsesõnu teksti või rida ja viitas algselt paali kaanonile kui algtekstile.

1870 aastal Max Mulleri koostatud *Dhammapadapāḷi* ingliskeelne tõlge on üks varaseimatest. Sellele järgnesid F. L. Woodwardi tõlge aastal 1921, Wagismara ja Saundersi tõlge aastal 1920 ning A. L. Edmunds tõlge aastal 1902. Hiinlased tõlkisid selle teksti sanskriti keelest, mille Samuel Beal omakorda 1878. aastal inglise keelde tõlkis. Viimase aja *Dhammapadapāḷi* tõlgetest on tuntuim Auväärse Narada Mahathera koostatud tõlge.

Käesoleva tõlke puhul on tegemist teise *Dhammapadapāḷi* eestikeelse tõlkeversiooniga. Eelnevalt on jõudnud lugejateni L. Mälli koostatud tõlge.² Käesolev tõlge keskendub terminoloogilisele ja sõna-sõnalisele täpsusele dhamma edasiandmisel, mistõttu erineb see L. Mälli tõlkest kohati ka sisuliselt. Samas ei sisalda uus tõlge kriitikat varasema tõlkija pingutuste kohta, vaid keskendub tänuhõlpsalt ühisosa leidmisele ning dhamma värsside lugemise ja teostamisega kaasneva dhammarõõmu jagamisele.

Oluline on märkida, et autor ei arva käesolevat tõlget endale kuuluvaks (jättes siinkohal kõrvale autoriõiguseeaduse jm ilmaliku juriidika). Kui lugeja pole tõlkega rahul, võib ta kasutada kas värsside all toodud tõlkevasteid või võtta appi paali keele sõnastiku ja luua ise endale sobiva tõlke.

Buddha lühielulugu. Bodhisatta ehk virgumisolend Siddhattha Gootama [häädus: siddhatthō gootōmō], kellest sai hiljem Buddha, sündis nüüdse Nepaali aladel asuva Kapilavatthu linna Lumbinī pargis. Tema isa, kuningas Suddhodana, oli suure Saakja hõimu juht.

¹ Tipitaka sisaldab rohkelt jaotusi ja alajaotusi, mis erinevates kogumikes erinevad, nt: *nikāya* (kogu) → *nipāta* (jagu) → *vagga* (grupp). Käesolevas dhamma tõlkes on lähtutud järgmisest jaotuste ja alajaotuste tõlkevastetest: *aṅga* - osa; *gāthā* - värsid; *gantha* - kogumik; *kathā* - arutelu; *khandhaka* - kogum; *niddesa* - kirjeldus; *nikāya* [ni + kāya (keha; kogu)] - kogu; *nipāta* [ni + pāta (alanema, kahanema)] - jagu; *pabba* - jaotus; *patha* - lõik (võib tõlkida ka: katkend; rida; tekst; teksti lugemine); *samyutta* - rühm; *vagga* - grupp.

² L. Mäll (tõlk) 1977. Dhammapada. – Loomingu Raamatukogu 24.

Bodhisatta ema kuninganna Mahāmāyā suri seitse päeva pärast sünditust ning noore printsia kasvatati üles Mahāmāyā noorem õde, kuninganna Mahāpajāpatī.

Kuueteistkümnelt aastalt abiellus Siddhattha omavanuse nõo Yasodharā'ga. Noore printsina elas ta kesk kõikmõeldavat luksust ja heaolu.

29 aastalt lahkus Siddhattha kuningriigist, loobus kuninglikust staatusest ja tiitlitest ning asus erakrändurina otsima vanadusest, haigustest ja surmast vabanemise teed.

Kuus aastat õppis ja praktiseeris askeet Gootama erinevaid jooga-traditsioone ja usundeid ning arendas välja kõrgeimad teadvusseisundid ehk džhaanad, kuid ei saavutanud otsitut. Mõistnud, et usundid ja joogapraktikad ei võimaldagi tal kõrgeimat mõistmist ja virgumist saavutada, eraldus ta 35 aastalt usunditest ja äärmuslikest joogapraktikatest ning võttis aluseks lapsepõlves kogetud spontaanse džhaana seisundi. Järgides seda loomulikku teed, jõudis ta olemasoleva olemuse vahetu mõistmiseni, avastas nägemise teel teadmised uutest sündidest ning dukkhast ja tulvadest, nende tekkimisest, lakkamisest ning lakkamisele viivast arija kaheksaosalisest teest nii, nagu see tõeliselt on ning saavutas täieliku mõistmise, virgumise ja nibbaana ehk vaibumise – temast sai Buddha ehk Mõistnu.

Järgnevad 45 aastat õpetas Gootama dukkhast [*du* raske + *kha* taluda ehk „raskesti talutav“, kannatus, vaev = lõplikku rahulolu mittesisaldav] vabanemise teed väga erinevatele inimestele: nii meestele kui naistele, nii kuningatele, põllumeestele, erakränduritele, braahmanitele, kaupmeestele, kerjustele, pühakutele kui ka röövlitele.

Buddha suri 80 aastalt, olles juhtinud virgumisele sadu tuhandeid järgijaid.

Värsside kanooniline vaste. „Dhammavärsside“ II osas on värsside alla lisatud sõnatõlked ning osaliste vastete ja tervikvastete kanoonilised viited. Algsest *Tipiṭaka* paalikeelsest kogumikust pole kõikidele salmidele kanoonilist vastet võimalik leida. Kuna *Dhammapadapāḷi* sisaldab mitmeid lühemaid tekstilõike, mis vastavad paali kaanonis toodud lõikudele, kuid pole sealtoodud salmidena otseselt seotud, siis on käesolevas raamatus loetud osaliseks vasteks kahte või enam paalikeelse algtekstiga ühtivat rida ehk vähemalt poolt salmi.

Otsesed vasted esinevad järgmistes *Tipiṭaka* tekstides:

- „Vinajakorvis“ asuv „Suttade analüüs“ (*Suttavibhaṅga*) sisaldab 2 otset vastet (Vin Sv 307, 308) ja „Suurem osa“ (*Mahāvagga*) 8 otset vastet (Vin Mv 3-6, 328-330, 353).

- „Pikkade kogumik“ (*Dīghanikāya*) sisaldab 3 otsest vastet (DN 183, 184, 185).
- „Keskmiste kogumikust“ (*Majjhimanikāya*) leiab 46 otsest vastet (MN 3, 4, 5, 6, 26, 27, 80, 145, 147, 172, 173, 204, 327, 329, 330, 353 (2x), 382, 396-423) ja 2 osalist vastet (MN 386, 423).
- „Rühmade kogumik“ (*Samyuttanikāya*) toob ära 30 otsest vastet (SN 26, 27, 66, 67, 68, 85-89, 98, 125, 143, 151, 191, 201, 221 [2x], 266, 267, 311-314, 345, 346, 361, 370, 376, 383, 387) ja 5 osalist vastet (SN 69, 96, 180, 387 [2x]).
- „Jaotuste kogumikust“ (*Anguttaranikāya*) leiab 31 otsest vastet (AN 32, 54, 85-89 [4x], 230 [3x], 241, 242, 246, 277-279) ja 10 osalist vastet (32 [5x], 140, 243, 247, 315, 423).
- „Lühikeste kogumikust“ (*Khuddakanikāya*) on leitavad alljärgnevad vasted.
 - „Rõõmuvärsid (paali)“ (*Udāna-pāli*) sisaldab 6 otsest vastet (Ud 42, 131, 132, 185, 230, 306) ja 2 osalist vastet (Ud 228, 393).
 - „Niiõeldu (paali)“ (*Itivuttaka-pāli*) sisaldab 6 otsest vastet (Iti 176, 191, 306, 307, 308, 364) ja 2 osalist vastet (Iti 228, 393).
 - „Suttagrupp (paali)“ (*Suttanipāta-pāli*) sisaldab 35 otsest vastet (Sn 125, 205, 306, 327-329, 367, 396-423) ja 6 osalist vastet (Sn 129, 130, 170, 315, 386 [2x]).
 - „Taevalossilood (paali)“ (*Vimānavatthu-pāli*) sisaldab 2 otsest vastet (Vim 219, 220).
 - „Theerade värsid (paali)“ (*Theragāthā-pāli*) sisaldab 43 otsest vastet (Thag 6 [2x], 9, 10, 13, 14, 26, 27, 51, 52, 76, 77, 80 [2x], 93, 98, 99, 145, 147, 152, 172, 173, 191, 277-279, 292, 293, 312, 315 [2x], 325, 326 [2x], 334-337, 364, 368, 370, 381, 382) ja 13 osalist vastet (Thag 81, 94, 96, 136, 153 [2x], 154, 172, 173, 339, 340, 346, 382).
 - „Theeride värsid (paali)“ (*Therīgāthā-pāli*) sisaldab ühte otsest vastet (Thig 191) ja ühte osalist vastet (Thig 315).
 - „Lood (paali)“ (*Apadāna-pāli*) sisaldab 6 otsest vastet (Ap 195, 196, 228, 328, 329, 347).
 - „Sünnilood (paali)“ (*Jātaka-pāli*) sisaldab 26 otsest vastet (Ja 3-5 [2x], 6, 9 [2x], 10 [2x], 21, 125, 151, 186, 187, 200, 205, 223, 328, 329, 330, 345, 346, 394 [2x]) ning 11 osalist vastet (98, 168, 169, 252, 261, 337 [3x], 363, 391 [2x]).

Dhammapada viimased 28 värssi (Dhp 396-423) esinevad samas

järjestuses „Vāsetṭha suttas“.³

423 salmist 286 salmil ehk ligikaudu $\frac{2}{3}$ puhul puudub otsene kanooniline vaste.⁴ Kuna vaid 137 salmi on leitavad teistest kaanoni kogumikest⁵, annab see alust spekulatsioonidele, mille kohaselt *Dhammapadapāli* säilitanud retsiteerijate ehk „kõnelejate“ (*bhāṇaka*)⁶ grupp võis Buddha sõnadeks peetud värse ise juurde koguda või koostada ning hiljem lisada. Samas pakuvad kaudsed ja korduvad kanoonilised vasted ning erinevatesse keeltesse tõlgitud versioonid kinnitust, et *Dhammapadapāli* kuulub kindlasti paalikeelsete *Tipiṭaka* algtekstide kogusse.

Kanoonilise vaste otsesed ja osalised tsiteeringud. Mitmed kanooniliste tekstide osalised või otsesed tsiteeringud esinevad hilisemates tekstides, nagu: (1) „Selgitusjuhend (paali)“ (*Nettipakaraṇa-pāli*), (2) „Korvijuhend (paali)“ (*Peṭakopadesa-pāli*) ja (3) „Milinda küsimused (paali)“ (*Milindapañhā-pāli*). Need tekstid lisati paali kaanonisse 1871. aastal peamiselt Birma (Myanmar) koolkonnaga seotud 5. Sanghakogu ajal, mida kinnitavad ka 1956. aastal Rangoonis (Yangon) peetud 6. Sanghakogu kirjeldused. Hiljem lisatud tekstid kuuluvad birmakeelse „Tipitaka“ ja singalikeelse „Buddha Jayanti Tripiṭaka Granthamālā“ trükitud väljaannetesse, kuid need ei sisaldu 45-kõitelises „Tai Syāmaratṭhassa Tepiṭakam“ ehk „Siami kuningriigi Tipitaka“ väljaandes.

Hilisemate tekstide alla kuuluvad ka: (1) „Suuremad kirjeldused (paali)“ (*Mahāniddesa-pāli*), (2) „Väiksemad kirjeldused (paali)“ (*Cullāniddesa-pāli/Cūlāniddesa-pāli*) ja (3) „Vaidlusalused teemad (paali)“ (*Kathāvatthu-pāli*).

Tõlge. Käesoleva tõlke algtekstiks on *Chaṭṭha Saṅgāyana Tipiṭaka* elektrooniline tekstikogu. Il osas on salmide järel lisatud paalikeelsed sõnad

³ *Vāsetṭhasuttam* MN 98 ja Sn 3.9.

⁴ Kanoonilise vasteta on värsid nr: 1, 2, 7, 8, 11, 12, 15-20, 22-25, 28-31, 33-41, 43-48, 50, 53, 55-65, 69-75, 78, 79, 81-84, 90-92, 94-97, 100, 102-111, 114-124, 126-130, 133-140, 142, 143, 146, 148-150, 153-168, 170, 171, 174, 175, 177-182, 188-190, 192-194, 197-199, 202, 203, 206-218, 222, 224-229, 231, 232, 234-240, 243-245, 247-265, 268-276, 280-287, 289-291, 294-305, 309, 310, 316-324, 327, 331-333, 338-344, 348-352, 354-360, 362, 363, 365, 366, 369, 371-375, 377-380, 384-386, 388-390, 392, 393, 395 (kokku 286 värssi); otsinguallikaks oli *Chaṭṭha Saṅgāyana Tipiṭaka* elektrooniline tekstikogu.

⁵ Kanoonilise vastega värsid on nr: 3-6, 9, 10, 13, 14, 21, 26, 27, 32, 42, 51, 52, 54, 66, 67, 68, 76, 77, 80, 85-89, 93, 98, 99, 125, 131, 132, 143, 145, 147, 151, 152, 172, 173, 176, 183, 184, 185, 186, 187, 191, 195, 196, 200, 201, 204, 205, 219, 220, 221, 223, 228, 230, 241, 242, 246, 266, 267, 277-279, 292, 293, 306, 307, 308, 311-314, 312, 315, 325, 326, 327, 327-329, 328, 328-330, 329, 330, 334-337, 345, 346, 347, 353, 361, 364, 367, 368, 370, 376, 381, 382, 383, 387, 394, 396-423 (kokku 137 värssi); otsinguallikaks oli *Chaṭṭha Saṅgāyana Tipiṭaka* elektrooniline tekstikogu.

⁶ *bhāṇaka* [√bhaṇ + *aka] „kõneleja“ 1: (suttade) ettekandja või ettelugeja. 2: suur purk või (kõmisev) pott. (DVK, IV osa: Leksikon)

nii, nagu need värssides esinevad, mille järel on toodud sõnade nominatiiv ja tõlge. Näiteks:

sabbe: sabba kõik, iga.

Tegusõnade puhul on paalikeelse sõna järel tõlge ja sõna tüvi. Näiteks:

nayhati: (kinni) siduma, köitma; sõna tüvest **nah** siduma.

Tõlkevasted on antud üldjuhul ainsuses. Näiteks:

bālā: bāla noor; lapsik, lapselik.

Värsside pealkirjad, mis on arvatavasti hiljem lisatud, on jäetud tõlkimata, nagu see on tavapärane ka ingliskeelsete *Dhammapadapāḷi* tõlgete puhul. Paljud pealkirjad põhinevad ilmselt Auväärse Buddhaghosa Thero poolt kokku kogutud ja „Dhammavärsside selgitusse“ (*Dhammapada-aṭṭhakathā*) kirja pandud muistenditel ning müütidel.

Terminid. Paali terminid *citta*, *mano*, *viññāṇa*, *saññā*, *sati*, *cetasika* jt on olulised mõisted Buddha õpetuses, mis kajastavad meele, teadvuse ja taju erinevaid aspekte. Tegemist on mitmetähenduslike terminitega, mille tõlkimine sõltub tõlkija dhamma-alastest teadmistest, tõlgendamisest, koolkonnast ja kontekstist. Paali tehniliste mõistete diapasoon on aja jooksul muutunud ja avardunud tänu hilisematele kommentaatoritele ja tõlgendajatele, mistõttu mitmed mõisted on hakanud aja jooksul kattuma. Näiteks, *citta*, *mano* ja *viññāṇa* on tõlgitud sageli „meeleks“, kuid nende täpne tähendus on siiski erinev. Samas on neil ka ühiseid jooni.

Terminoloogiline segadus on seotud ka sellega, et ühte ja sama nähtust on käsitletud iidse Indias ja tänapäeva teaduses erinevate paradigmade raamistikus ning selle uurimisel ja kirjeldamisel on kasutatud erinevat oskussõnavara. Selle näiteks võib tuua nägemisprotsessi kirjelduse.

Buddha õpetuse kohaselt tekib **sisemise silmaala** (*ajjhātikāni cakkhāyatana*) ehk silma, **välimise vormiala** (*bāhirāni rūpāyatana*) ehk nähtava objekti ning **silmateadvuse** (*cakkhu-viññāna*) kohtumisel **silmakontakt** (*cakkhu-samphassa*). Kui silmal tekib kontakt näiteks rohelise värviga, siis saab silmateadvus⁷ teadlikuks värvi kui objekti olemasolust, kuid ei tunne ära, et tegemist on rohelise värviga. Nägemine ei tähenda siinkohal äratundmist – see tekib alles nägemisprotsessi järgmises etapis tänu tajule (*saññā*).⁸ Silmakontaktist tekivad samaaegselt (1) silmakontaktile vastav **tunne** (*cakkhu-samphassajā-vedanā*), mis võib olla kas õnne tunne, dukkha tunne või ei-dukka-ega-õnne tunne, (2) silmakontaktile vastav **taju** (*cakkhu-samphassajā-saññā*) ning (3) silmakontaktile vastavad **moodustised** (*cakkhu-samphassajā-*

⁷ Sisuliselt võiks siinkohal olla tegemist aistinguga, mis on esemete ja nähtuste üksikute omaduste vahetu tunnetus tajude abil.

⁸ *Mahāvedallasuttam* MN 43.

saṅkhārā) ehk mõtted, ideed, mälestused jms. Tundele vastavalt tekivad **iha** (*taṇhā*),⁹ **soov** ja **kirg** (*chanda-rāga*).¹⁰

Tänapäeva psühholoogia kohaselt eeldab nägemine **distaalse stiimuli** (väliskeskkonna omaduse või objekti, nt puu) ja **proksimaalse stiimuli** (füüsilise stiimuli peegeldus vastava meeleorgani retseptoritel) olemasolu ning nende mõju **retseptorakule**. Selline nähtus esineb hetkel, kui puu kujutise valguslained jõuavad silma võrkkestas paiknevate valgustundlike rakkudeni ehk kolvikeste ja kepikesteni. Kolvikesed asetsevad reetina keskosas ning reageerivad punasele, kollasele ja sinisele värvile. Kepikesed asetsevad reetinas perifeerselt ning reageerivad valguse olemasolule, võimaldades näha kiiresti ja ka kehvades tingimustes. Järgmiseks toimub **transduktsioon** ehk proksimaalse stiimuli ülekande närvisüsteemi, mis tähendab, et info puu kujutisest on jõudnud kolvikesteni ja kepikesteni ning need reageerivad. Seejärel toimub **kodeerimine** ehk distaalse stiimuli omaduste tõlkimine närvisüsteemi koodidesse. Siin jaotatakse puu lahti värvi jms omaduste järgi ning närvirakud saavad aru, millega on tegu. Näiteks, kui rohelist lainet vastuvõttev närvirakk tunneb ära, et tegemist on rohelisega, ongi info kodeeritud. Seejärel eristatakse **tajuastingu** ehk **lõimumata tajulise omaduse** ehk kvaali („taju aatomi“) tekkimist, mis on sisuliselt puu kohta käiva informatsiooni töötlemise esimene aste. Toimub puulehe rohelise värvi tooni (heledus, tumedus jms) eristamine ja tüve pruuni värvi eristamine ning luuakse arusaam nende kahe värvi erinevusest. Seejärel eristatakse nägemisprotsessis **taju**, mida nähakse kui **lõimitud representatsiooni** („taju molekuli“). Siin pannakse eelnev info kokku: tegemist on rohelise värviga + tegemist on pruuni värviga + need esinevad koos = moodustavad puu. Seejärel tekib **tajumulje** ehk teadvustatud ja terviklik representatsioon ning ilmneb **arusaam**: „see on puu“. Pärast seda võivad hakata **meenuma** teised puuga seotud aspektid, nagu näiteks, millise puuga on tegemist, millised soovid, tunded või mälestused on selle puuga seotud jms.

Kuigi iidse India õpetuse ja tänapäeva psühholoogia nägemisprotsessi kirjeldused on üldjoontes sarnased, kasutavad erinevad õpetused erinevat sõnavara. Mõnikord kasutavad ka erinevad teadusharud sama protsessi kirjeldamisel erinevaid mõisteid, mistõttu on paali tehniliste terminite erinev tõlkimine ja tõlgendamine mõistetav.

Terminoloogilise selguse huvides on siinkohal tõlgitud olulisemad meele

⁹ *Chachakkasuttam* MN 148.

¹⁰ *Mahāpuṇṇamasuttam* MN 109. Moodustised (*saṅkhārā*) on tahtelised (*cetanā*) ehk kavatsusel põhinevad tegevused ning seega kamma moodustajad ja uue sünni põhjustajad. Tunne (*vedana*) ja taju pole tahtlikud ja sestap ei loo kammata.

ja teadvusega seotud mõisted järgnevalt:

- *āyatana* [ā + √yat + ana]: ala.
- *citta* [√cit + ta] (= ceto [√cit + as]): teadvus (mis asub *mano*'s ehk meeles).
- *mano* [√man + o], *mana* [√man + a], *manas* [√man + as]: meel.
- *saññā* [saṃ + √ñā + ā + a]: taju.
- *sati* [√sar + ti] 1: mälu. 2: teadlikkus.
- *viññāṇa* [vi + √ñā + aṇa]: „läbi teadmise“ ehk teadvus (tekib meele ja meeleobjekti kohtumise hetkel).

Raamatu ülesehitus. Käesolev raamat koosneb kolmest osast. Esimeses osas on toodud „Dhammavārsside (paali)“ paalikeelne algtekst ja eestikeelne tõlge. Teises osas on lisatud paali sõnade tõlked ning viide värsi esinemise kohta *Tipiṭaka*'s. Kolmas osa toob ära peamiste paalikeelsete mõistete eesti keelsed vasted ja selgitused. Üksikud selgitused sisaldavad ka tõlkija täpsustusi, aitamaks paremini mõista sõna või värsiga seotud konteksti.

Tiitlid. Erilist austust väljendavad tiitlid on kirjutatud ülimumsuurtäheliselt (*maiuscula maiestatis*) nagu nt: Theera (*thera* vanem), Auväärne (*bhante*, ka Austusväärne, Auline), Buddha (ajaloolise Gootama puhul, muul juhul väiketähega) jt.

Ülimussuurtähti on kasutatud ka Buddha meelepidamise arendamise (*buddhānussati bhāvanā*) ja Buddhale austusavalduse vormelis (Austus Temale, Ülimale, Arahantile, Õigesti Mõistnule).

Lõpetuseks. „Dhammavärssid (paali)“ on kõrgelt hinnatud ligi 2600 aastat tagasi Buddha enda poolt rajatud sanghas, mida tänapäeval tuntakse theeravaada nime all.¹¹ Samuti on käesolev dhammavārsside kogumik tunnustatud mahasangikast tekkinud hilisemates mahaajaana traditsioonides ning ligi 1300 aastat pärast Buddha lõplikku vaibumist loodud vadžrajaana ehk mantrajaana ehk Tiibeti koolkondades.

Õpetust avavad värssid manitsevad hoiduma oskamatust kirest, ihast, vihast, sallimatusest ja mitteteadmistest ning inspireerivad õige dhamma ja vinaja kohaselt püüdlema oskusliku sõbralikkuse, kaastunde, kaasrõõmu, lahkuse, mõistmise ja teadmise poole. Kõnekujunditega ilmestatud, sisutihedaid värssid kasutatakse tänapäeval nii dhamma üle mõtlustamiseks, igapäevaelu probleemide lahendamiseks kui ka noormunkade ja -nunnade õpetamiseks.

¹¹Buddha loodud sangha eksisteerib endiselt algupärasel kujul veel Tais, Sri Lankal, Kambodžas, Laos, Birmas, Põhja-Vietnamis (Mekong Delta piirkonnas) ja Bangladeshis. Eestis esindab Buddha loodud munkade kogukonda Eesti Theeravaada Sangha.

Austus „Dhammavārsside (paali)“ suhtes ei piirdu ainult *buddhavacana* ehk Buddha õpetuse järgijatega. Lisaks buddhalastele on vanasõnalises stiilis esitatud kõlbluse, tarkuse ja keskenduse läbi dukkhast ehk kannatusest ja vaevast vabanemise teed kirjeldav *Dhammapadapāli* võitnud imetlust ja tunnustust kõikjal, kus see on tuntuks saanud. Loodetavasti inspireerivad need dhamma värssid ka eestlasi avastama ülima rahu ja õndsuse teed ning on julgustavaks toeks neile, kes virgumise teed juba käivad – kas siis ilmikuna või ordineeritud bhikkhude või bhikkhunite sangha liikmena.

Tänuavaldused. Ilma Buddha õpetuseta pole võimalik virgumisteele siseneda ega uute sündide ja surmade rattast väljuda. Kuigi dhammat on tõlgitud erineval moel erinevatesse keeltesse, loob emakeelse dhamma lugemine võrreldamatult sügavama mõistmise ja dhamma tunnetuse.

2014 aastal loodi Eestis algupärase dhamma edendamiseks mitteilundusühing „Buddhavacana“, millest 2016 aastal kasvas välja Eesti Theeravaada Sangha. „Buddhavacana“ jätkas eraldiseisva dhamma tõlkegrupina, milles täna osalevad nii bhikkhud ehk Buddha mungad, paali ja sanskriti keele õppejõud, kui ka erinevad keele- ja sisutoimetajad.

Olen siiralt tänulik kõikidele „Buddhavacana“ tõlkegrupi liikmetele. Tänan kogu südamest **Auväärt Sudhamma Nahangoda Therot** aktiivse tõlketöös osalemise eest ning **Auväärt Thitamedhat** (Maarek Lind) täienduste ja soovitude eest. Minu sügav lugupidamine ja eriline tänu kuulub orientalistile ja tõlkijale **Martti Kaldale**, kelle laialdastel teadmistel põhinevad nõuanded ja parandusettepanekud olid oluliseks abiks *Dhammapadapāli* tõlke ja selgituste koostamisel. Tänan ka noormunka **Mettabodhit** (Taavi Oolberg) küljenduse ja kauni kujunduse eest.

Samuti olen südamest tänulik **Vivian Puusepale**, **Taniel Kliimaskile** ja kõikidele teistele „Buddhavacana“ tõlkeprojektis osalenud vabatahtlikele, kes lugesid hoolikalt „Dhammavärssid (paali)“ läbi, andsid väärtuslikku nõu ja pakkusid igakülgselt abi.

apāpuretu amatassa dvāraṃ!

Avagem uks surmatusse!

Thitañāṇa bhikkhu

Aegnal, 2023

DHAMMAPADA TÄHENDUSEST

Dr. Martti Kalda

Mis on *Dhammapada*? – *Dhammapada* on värsivormis budistlik paalikeelne tekst. Selles on 423 värssi, mis jagatud 26 temaatilisse ossa (paali *vagga*). 83% värssidest on *śloka* (paali *siloka*) värsimõodus, 17% muudes värsimõotudes.¹² Värsid pole siiski *Dhammapada* puhul olemuslik, s.t. see tekst pole tingimata luule. Pigem on tegu vanasõnaliste ütlustega, mõttesalmidega, mis Vana-India vormikaanonit ja kirjanduslikke tavu arvestades värsivormi seatud. Ei saa välistada, et mõni neist vanasõnalistest värssidest pärineb ajaloolise Sākyamuni (sanskrit *Śākyamuni*) Buddha ehk Siddhattha Gootama (sanskrit *Siddhārtha Gautama*) või mõne tema õpilase kõikeeadvate ajukurdude vahelt. Selge ja tihe side Buddha õpetusega on *Dhammapada* puhul ka ilma tõestuseta (s.t. viideteta Buddha jutlustes edastatud õpetusele) ilmselge.

Mis on *Dhammapada*? – *Dhammapada* on osa Paali Kaanonist ehk *Tipiṭaka*'st („kolm korvi“), algbudistlikust pühakirjade raamatukogust. Täpsemalt teise korvi *Suttapiṭaka* („jutluste korv“) viienda osa *Khuddakanikāya* („vähemate (tekstide) kogu“) teine tekst. Sellega on *Dhammapada* pühakiri budistide jaoks püha tekst, täieline tõde, vankumatu ja vaidlematu. Ehk küll mitte kõige vanem Paali Kaanoni tekstidest, ning võib-olla ka sisu poolest mitte kõige keskem, ent siiski tähtis ja tõene. Ühelt poolt (Paali kaanoni osana) on *Dhammapada* seega humanistlik baastekst, teisalt budistliku ilmavaate tüvitekst. Just säherdune nagu neid Vana-India kirjandusilmas oli kombeks luua – kokkuvõtlik ülevaade õpetusest, parema mäletamise huvides¹³ värsivormi valatud.

Mis on *Dhammapada*? – Pealkirja esimene pool *dhamma* (paali) ehk *dharma* (sanskrit) on ülimalt mitmetähenduslik sõna. Linnart Mäll pakkus *dhamma/dharma* tõlkevasteks eesti keeles sõna „seadmus“. Tõepoolest; see

¹² *Śloka* ehk *siloka* („hääli“, „heli“, „laul“) on Vana-India kirjanduse peamine värsimõõt. *Śloka* stroofis ehk salmis (sanskrit *padya*) on 32 silpi, kummaski värsis 16 silpi, igas *pāda*'s ehk „jalas“ 8 silpi. Buddhalikus paalikeelses kirjanduses tarvitatud värsimõõtude kohta vt täpsemalt <https://www.ancient-buddhist-texts.net/Textual-Studies/Vuttodaya/index.htm> [25.02.2024].

¹³ Siinkohal tasub meenutada, et suur hulk Vana-India tekste säilis sadu, kui mitte tuhandeid aastaid suust-suhu. Olid olemas erilised peastmätajad, kes pidasid olulisi tekste meeles, korrates neid pidevalt, ning andes teistele suuliselt edasi (ühelt mälu „kõvakettalt“ teisele). Teksti kirjapanek tähendas seda, et elav peastmätamise traditsioon hakkas hääbuma, või sai hulk mätetajaid mingi äreva ajaloosündmuse tõttu hukka, mistõttu oli oht, et tekst kaob.

võtab hästi kokku hulga selle originaali sõna tähendusi – maailmavaade, õpetus, seadus, humanism. Samas tähendab *dhamma/dharma* ka voorust ja õiglust, ning Vana-India teaduskirjanduses ka psühho-füüsilise olemi isiksuse osakesi.¹⁴ Ning ka *pada* on mitmetähenduslik sõna; tähendades nii teed kui jalgu, mis sel kõnnivad, ning ka värsse ja värsimõõte, milles *dhamma* on edasi antud. Seega võiks pealkirja tõlkida nii „Tõe teeks“, kui „Õpetuse juhtnöörideks“, nii „Sammudeks vooruse rajal“, kui „Algosade jadaks“.

Mis on *Dhammapada*? – *Dhammapada* on iidne tekst, mis koostati millalgi 3.-2.sajandil eKr Gangese jõe oru piirkonnas (budismi sünnikodus). Samas pärinevad esimesed säilinud *Dhammapada* käsikirjad 15.-16.sajandist. Kuidas siis nõnda? Esimeseks dateerimise aluseks on keel, *ardha-māgadhī* praakritist välja kasvanud paali keel, algbudismi pühatekstide keel, mis sündis ilmselt Buddha ajal või vahetult sellele järgnenud ajal. Teiseks aitavad *Dhammapada* teksti ajalisel piiritleda tõlked teistesse Vana-India keeltesse ja dialektidesse, ning tsitaadid. 3.-2.sajandil eKr oli olemas ka *Dhammapada* sanskritikeelne versioon, millest on säilinud tsitaatvärsse (näiteks *Mahāvastu* tekstis ning *Udānavarga* värsside hulgas). 1.-2.sajandist on säilinud ka *gāndharī* praakritis *Dhammapada* tekst, ning 2.-4.sajandist nn *Patna Dhammapada* budistlikus hübriidsanskritis.¹⁵

Mis on *Dhammapada*? – Läbi tõlgete on *Dhammapada*'st saanud üks tuntumaid ja populaarsemaid budistlike tekste Läänemaailmas. Buddha õpetusratta sügav jälg üleilmses teadvuses. Eelkõige ingliskeelsete tõlgete kaudu on *Dhammapada* nüüdseks juba pea 200 aastat olnud mitte üksnes Ida, vaid ka Lääne vaimsuse keskeid tekste. Ning see vaimsus, tõde on üle tavapäraste religioonide vahel eksisteerivate piirjoonte. Sest *Dhammapada* kannab eneses üldinimlikku, humanistlikku tõde. Esimese ingliskeelse tõlke (1840) tegi metodisti misjonär Daniel John Gogerly (1792-1862), kes puutus paali keelega kokku Sri Lankal, kus ta 1818-62 ristiuse kuulutas. Tänapäevani on menukas Ühendkuningriigis elanud sakslase Friedrich Max Mülleri (1823-1900) tõlge (*Buddhist Parables*, 1869), mida korduvalt üha uuesti välja antud. Teistest tõlgetest väärivad nimetamist budistliku munga ja Kelaniya Budistliku Ülikooli õppejõu Polwatte Buddhadatta Thera (1887-1962) tõlge 1920.aastast; naistõlkija Caroline Augusta Foley Rhys-Davids'i (1857-1942) *Pali Text Society* väljaanne (1931); India Vabariigi teise presidendi ja filosoofi Sarvepalli Radhakrishnani (1888-1975; ametis 1962-67) tõlge 1950.aastast; Juan

¹⁴ Hea näide kuidas L. Mälli tarvitatud tõlkevastest „seadmus“ originaali *dhamma* tõlkimisel vajaka jääb avaldub iroonilisel kombel tema enese *Dhammapada* 1. ja 2.värsi tõlkes. – Vt „Loomingu“ Raamatukogu 24/1977 (1020); Tallinn: Perioodika; lk 11.

¹⁵ Viidet *Dhammapada* 354.värsile on nähtud ka budistist keiser Devānāmpriya Priyadaśin Aśoka (võimul u 274/268—234/232 eKr) XI kaljuediktis, kus kõneldakse „*dhamma* annist“. Seega on võimlik, et *Dhammapada* algne versioon oli olemas juba 3.sajandi keskpaiku eKr.

Mascaró (1897-1987) tõlge *Penguin Classics* sarjas (1973); ning Cambridge Ülikooli paali keele õppejõu Kenneth Roy Normani (1925-2020) *Pali Texts Society* väljaanne (1997). Eesti keelde tõlkis *Dhammapada* esmakordselt Linnart Mäll („Loomingu“ Raamatukogu 24/1977), kordustrukid ilmusid 2004 ja 2005.

Mis on *Dhammapada*? - *Dhammapada* on ühtlasi nii nektar, kui sellest valmistatud surematuse jook. See tähendab, et see tekst on samaaegselt nii kokkuvõtte Buddha õpetusest, kui ka selle rahvalik (kuigi mitte lihtsustatud) teisendus. See on absoluutne tõde suhtelise tõe maailmas, teisepoolsuse sõnum siinpoolsuses. S.t. kohati seletamatu ja üksnes tunnetatav ilmavaade, mida ebatäiuslike vahenditega ajalikele ja puudulikele olendeile edastada püütakse. Parim seletus *Dhammapada* vajalikkusest sisaldub tekstis endas (värss 100):

*Ka tuhandest sisutust sõnast
on parem
üks sisukas värss,
mille kuulmine rahustab.*

Ent eelkõige on *Dhammapada* tekst mida peab igaüks ise lugema, ja seejärel iga värssi sisu üle sügavalt mediteerima. Sest kuigi *Dhammapada* tõde on igapäevane, pole see loodud kellegi suvalise poolt. Vaid Buddha enese õpetus, otse temalt endalt ja ta õpilastelt kogu maailmale.

PAALI KEEL – BUDDHA DHAMMA ALGNE KEEL

Buddha rääkis kesk-indo-aarja murret, milleks oli *ardhamāgadhī* praakrit, mida hiljem hakati nimetama paali (*pāli*) keeleks. Buddha eluajal oli paali keel kasutusel vaid kõnekeelena, millel kirjakeel puudus. Seetõttu kasutatakse paali keele kirjutamisel Indias *devanāgarī*, Tais tai, Sri Lankal singali, Birmas bamari ja Euroopas ladina tähestikku.

Kuigi Indiast pärinev *ardhamāgadhī* praakrit põhineb India keelte hääldusreeglitel, varieerub selle hääldusviisi sõltuvalt konkreetsest traditsioonist ja piirkonnast. Kõiki paali keele hääldusreegleid ei saa mehaaniliselt rakendada eestikeelses kõnes ja tekstis ega ka nimede hääldamisel. Seetõttu on siintoodud hääldusvasted ligilähedased, kuid mitte ammendavad.

Paali keele hääldus sarnaneb üldjoontes eesti keele hääldusele, kuid esineb ka olulisi erinevusi. Järgnevalt on toodud ladina tähestiku järjekorras paali keele latiniseeritud täht, selle eestikeelne hääldus ning paalikeelne sõnanäide, kus antud täht esineb.

- a** sõna alguses hääldatakse [a], umbes nagu eestikeelses sõnas „algõpetus“. Näiteks sõna *arahant* hääldub [arahant]. Sõna lõpus või ka keskel hääldub *a* nagu [õ], umbes nagu eestikeelses sõnas „mõte“. Näiteks sõna *bhagavato* hääldub [bhagõvõto] ja *Buddha* nagu [buddhõ].
- ā** on sõna alguses ja keskel tavaliselt pikk, umbes nagu eestikeelses sõnas „aare“. Näiteks *Ānanda* hääldub nagu [aanandõ] ja *nibbāna* [nibbaanõ]. Sõna lõpus hääldatakse tavaliselt lühemalt, umbes nagu eestikeelses sõnas „raha“. Näiteks *taṇhā* hääldub nagu [tanha].
- b** hääldatakse [b], umbes nagu eestikeelses sõnas „vibu“. Näiteks *bhava* hääldub [bhavõ].
- c** hääldatakse nagu [tš], umbes nagu eestikeelses sõnas „tšempion“. Näiteks *cakka* hääldub [tšakkõ].
- d** hääldatakse [d], nagu eestikeelses sõnas „idu“. Näiteks *deva* hääldub nagu [deevõ].
- ḍ** hääldatakse nagu [d], umbes nagu eestikeelses sõnas „pind“. Näiteks *piṇḍapāta* hääldub nagu [pindõpaatõ].
- e** üksikkonsonandi ees hääldatakse pikalt, nagu [ee], umbes nagu eestikeelses sõnas „meelas“. Näiteks *vedanā* hääldatakse nagu [veedõna]. Kaksikkonsonandi ees hääldatakse tavaliselt lühemalt, umbes nagu

- eestikeelses sõnas „telk“. Näiteks *mettā* hääldub nagu [metta].
- g** hääldatakse [g], nagu eestikeelses sõnas „lugu“. Näiteks *rāga* hääldub nagu [raagõ].
- h** hääldatakse [h], nagu eestikeelses sõnas „paha“. Näiteks *taṇhā* hääldub [tanha].
- i** hääldatakse [i], nagu eestikeelses sõnas „lipp“. Näiteks sõna *ariya* hääldub [arijõ].
- ī** hääldatakse [ii], nagu eestikeelses sõnas „piim“. Näiteks *dīgha* hääldub [diighõ].
- j** hääldatakse nagu [dž], nagu eestikeelses sõnas „džemm“. Näiteks *jhāna* hääldub [džhaanõ].
- k** hääldatakse [k], nagu eestikeelses sõnas „kesktee“. Näiteks *khandha* hääldub nagu [khandõ].
- l** hääldatakse [l], nagu eestikeelses sõnas „laul“. Näiteks *lokiya* hääldub [lookijõ].
- ḷ** hääldatakse nagu [l], umbes nagu eestikeelses sõnas „kaalikas“. Näiteks *pāḷi* hääldub nagu [paali].
- m** hääldatakse [m], nagu eestikeelses sõnas „meel“. Näiteks *mana* hääldub [manõ].
- ṃ** hääldatakse nagu [n], umbes nagu eestikeelsetes sõnades „sang“ ja „pung“. Näiteks *saṃgha* hääldub nagu [sanghõ] ja *ahimsā* nagu [ahinsa].
- n** hääldatakse [n], nagu eestikeelses sõnas „anum“. Näiteks *manussa* hääldub nagu [manussõ].
- ṇ** hääldatakse nagu [n], umbes nagu eestikeelses sõnas „põnev“. Näiteks *ñāṇa* hääldub nagu [njaanõ].
- ñ** hääldatakse nagu [n], umbes nagu eestikeelses sõnas „kanjon“. Näiteks *paññā* hääldub nagu [pannjaa].
- o** üksikkonsonandi ees hääldatakse pikalt, nagu [oo], umbes nagu eestikeelses sõnas „lootos“. Näiteks *Gotama* hääldub [gootõmõ]. Kaksikkonsonandi ees hääldub o aga lühemalt, umbes nagu eestikeelses sõnas „korv“. Näiteks *Moggalaana* hääldub [moggallaanõ].
- p** hääldatakse [p], nagu eestikeelses sõnas „puu“. Näiteks *rūpa* hääldub [ruupõ].
- r** hääldatakse [r], nagu eestikeelses sõnas „kurbus“. Näiteks *parideva* hääldub [parideevõ].

- s** hääldatakse [s], nagu eestikeelses sõnas „siil“. Näiteks *sīla* hääldub [siilõ].
- t** hääldatakse [t], nagu eestikeelses sõnas „tool“. Näiteks *jāti* hääldub [džaati].
- ṭ** hääldatakse nagu [t], umbes nagu eestikeelses sõnas „tõeline“. Näiteks *tipiṭaka* hääldub [tipitõkõ].
- u** hääldatakse [u], nagu eestikeelses sõnas „usaldus“. Näiteks sõna *upekkhā* hääldub [upekkha].
- ū** hääldatakse nagu [uu], umbes nagu eestikeelses sõnas „kuum“. Näiteks *bhūmi* hääldub nagu [bhuumi].
- v** hääldatakse [v], nagu eestikeelses sõnas „vesi“. Näiteks *vijjā* hääldub [vidžaa].
- y** hääldatakse nagu [j], umbes nagu eestikeelses sõnas „jalg“. Näiteks *yodha* hääldub nagu [joodhõ].

I osa

Dhammapadapāḷi
algtekst ja tõlge

*namo tassa bhagavato
arahato sammāsambuddhassa.*

SUTTANTAPIṬAKE
KHUDDAKANIKĀYA
DUTIYO GANTHO

Dhammapadapāḷi

Austus Temale, Ülimale,
Arahantile, Õigesti Mõistnule!

SUTTADEGA PIIRDUV KORV
LÜHIKESTE KOGU
TEINE KOGUMIK

Dhammavärsid

(PAALI)

YAMAKAVAGGO

*cakkhupālattheravatthu
manopubbaṅgamā dhammā,
manoseṭṭhā manomayā;
manasā ce paduṭṭhena,
bhāsati vā karoti vā;
tato naṃ dukkhamanveti,
cakkamva vahato padaṃ.*

1.

*maṭṭhakuṇḍalīvatthu
manopubbaṅgamā dhammā,
manoseṭṭhā manomayā;
manasā ce pasannena,
bhāsati vā karoti vā;
tato naṃ sukhamanveti,
chāyāva anapāyini [anupāyini (ka.)].*

2.

*tissattheravatthu
akkocchi maṃ avadhi maṃ,
ajini [ajinī (?)] maṃ ahāsi me;
ye ca taṃ upanayhanti,
veraṃ tesaṃ na sammati.*

3.

*akkocchi maṃ avadhi maṃ,
ajini maṃ ahāsi me;
ye ca taṃ nupanayhanti,
veraṃ tesūpasammati.*

4.

*kālayakkhinīvatthu
na hi verena verāni,
sammantīdha kudācanaṃ;
averena ca sammanti,
esa dhammo sanantano.*

5.

*kosambakavatthu
pare ca na vijānanti,
mayamettha yamāmase;
ye ca tattha vijānanti,
tato sammanti medhagā.*

6.

PAARIDE GRUPP

Dhammade eel käib meel,
[dhammad on] meele juhitud, meele loodud.
Kes räägib või tegutseb
pahelise meelega,
sellele järgneb dukkha
nagu ratas vankrit vedavale jalale.

Dhp 1.

Dhammade eel käib meel,
[dhammad on] meele juhitud, meele loodud.
Kes räägib või tegutseb
puhta meelega,
sellele järgneb õnn
nagu kaasaskäiv vari.

Dhp 2.

„[Ta] sõimas mind, lõi mind,
võitis mind, röövis mind“ –
kes nii mõtlevad,
nende vaen ei vaibu.

☸ Dhp 3.

„[Ta] sõimas mind, lõi mind,
võitis mind, röövis mind“ –
kes nii ei mõtle,
nende vaen vaibub.

☸ Dhp 4.

Tõepoolest, siin [maailmas] ei vaibu
vaen kunagi vaenus,
vaid vaibub vaenu puudumises –
see on igavene dhamma.

☸ Dhp 5.

Kuid paljud ei mõista
[et peame] end siin [maailmas] ohjama.
Aga need, [kes] siin [maailmas seda] mõistavad,
vaigistavad seeläbi tülid.

☸ Dhp 6.

mahākālattheravatthu

*subhānupassim viharantaṃ,
indriyesu asaṃvutaṃ;
bhojanamhi cāmatāññum,
kusitaṃ hīnavīriyaṃ;
taṃ ve pasahati māro,
vāto rukkhamva dubbalaṃ.*

7.

*asubhānupassim viharantaṃ,
indriyesu susaṃvutaṃ;
bhojanamhi ca matāññum,
saddhaṃ āradhaviīriyaṃ;
taṃ ve nappasahati māro,
vāto selamva pabbataṃ.*

8.

devadattavatthu

*anikkasāvo kāsavaṃ,
yo vatthaṃ paridahissati;
apeto damasaccena,
na so kāsāvamarahati.*

9.

*yo ca vantakasāvassa,
sīlesu susamāhito;
upeto damasaccena,
sa ve kāsāvamarahati.*

10.

sāriputtattheravatthu

*asāre sāramatino,
sāre cāsāradassino;
te sāraṃ nādhigacchanti,
micchāsāṅkappagocarā.*

11.

*sārañca sārato ñatvā,
asārañca asārato;
te sāraṃ adhigacchanti,
sammāsāṅkappagocarā.*

12.

nandattheravatthu

*yathā agāraṃ ducchannaṃ,
vuṭṭhī samativijjhati;
evaṃ abhāvitaṃ cittaṃ,
rāgo samativijjhati.*

13.

Meeldiva vaatlemises viibija,
[kelle] võimed [on] ohjamata,
ja [kes on] söömisel mõõdu, -
loid [ning] madala energiaga -
sellest, tõepoolest, saab Surm jagu,
nagu tuul jõuetust puust.

Dhp 7.

Ilutuse vaatlemises viibija,
[kelle] võimed [on] hästi ohjatud
ja [kes on] söömisel mõõdukas,
[kel on] usk, otsusekindlus [ning] energilisus -
sellest, tõepoolest, Surm jagu ei saa,
nagu ka tuul kivisest mäest.

Dhp 8.

Tulvadega, taltumata
ja tõest eemaldunud
kollase rüü kandja -
tema ei vääri kollast [rüüd].

☸ Dhp 9.

Kuid kes on tulvad hüljanud,
kõlbeline, hästi rahunenud,
ega ole tõest eemaldunud,
tema, tõepoolest, väärrib kollast [rüüd].

☸ Dhp 10.

[Kes] mitteolemust peavad olemuseks
ja olemust näevad mitteolemusena,
need ei avasta olemust
valede mõtete pärusmaal.

Dhp 11.

[Kes] teavad olemust [kui] olemust
ja mitteolemust [kui] mitteolemust,
need avastavad olemuse
õigete mõtete pärusmaal.

Dhp 12.

Nagu vihm tungib
halva rookatuses majja,
nõnda tungib kirg
arendamata teadvusesse.

☸ Dhp 13.

<i>yathā agāraṃ suchannaṃ, vuṭṭhī na samativijjhati; evaṃ subhāvitaṃ cittaṃ, rāgo na samativijjhati.</i>	14.
<i>cundasūkarikavatthu idha socati pecca socati, pāpakārī ubhayattha socati; so socti so vihaññati, disvā kammakiliṭṭhamattano.</i>	15.
<i>dhammikaupāsakavatthu idha modati pecca modati, katapuñño ubhayattha modati; so modati so pamodati, disvā kammavisuddhimattano.</i>	16.
<i>devadattavatthu idha tappati pecca tappati, pāpakārī [pāpakārī (?)] ubhayattha tappati; “pāpaṃ me kata”nti tappati, bhiyyo [bhīyo (sī.)] tappati duggatiṃ gato.</i>	17.
<i>idha nandati pecca nandati, katapuñño ubhayattha nandati; „puññaṃ me katan”ti nandati, bhiyyo nandati suggatiṃ gato.</i>	18.
<i>dvesahāyakabhikkhuvatthu bahumpi ce saṃhita [saṃhitaṃ (sī. syā. kaṃ. pī.)] bhāsamāno, na takkaro hoti naro pamatto; gopova gāvo gaṇayaṃ paresaṃ, na bhāgavā sāmāññaṃ hoti.</i>	19.
<i>appampi ce saṃhita bhāsamāno, dhammassa hoti [hotī (sī. pī.)] anudhammacārī; rāgañca dosañca pahāya mohaṃ, sammappajāno suvimuttacitto; anupādiyāno idha vā huraṃ vā, sa bhāgavā sāmāññaṃ hoti.</i>	20.

yamakavaggo paṭhamo niṭṭhito.

Nagu vihm ei tungi hea rookatuslega majja, nõnda ei tungi kirk hästi arendatud teadvusesse.	Dhp 14.
Siin[ilmas] kurvastab [ja] seal[ilmas] kurvastab, igal pool kurvastab kurja teinu. Ta kurvastab, ta [on] löödud, nähes enda ebapuhtaid tegusid.	Dhp 15.
Siin[ilmas] rõõmustab [ja] seal[ilmas] rõõmustab, igal pool rõõmustab pälvimuslikult käitunu. Ta rõõmustab, ta väga rõõmustab, nähes enda puhtaid tegusid.	Dhp 16.
Siin[ilmas] kahetseb [ja] seal[ilmas] kahetseb, igal pool kahetseb kurja teinu. [Ta mõtleb:] „Olen teinud kurja”, [ja] kahetseb. Rohkemgi [veel] kahetseb [ta], [olles] läinud halba uude sündi.	Dhp 17.
Siin[ilmas] rõõmustab [ja] seal[ilmas] rõõmustab, igal pool rõõmustab pälvimusi teinu. [Ta mõtleb:] „Olen käitunud pälvimuslikult”, [ja] rõõmustab. Rohkemgi [veel] rõõmustab [ta], [olles] läinud heasse uude sündi.	Dhp 18.
Palju ka ei retsiteeriks [ta] pühakirju, hooletu mees ei ela nende kohaselt; nagu teiste lehma loendav lehmakarjus – [tema] osaks pole erakuelu.	Dhp 19.
Aga kui [ta ka] vähe retsiteerib pühakirju, kuid elab tões ja dhamma kohaselt, kire, viha ning pettekujutluse hüljanult, õigete teadmiste ja hästi vabanenud teadvusega, sellesse ja teise [ilma] klammerdumata – siis on tema osaks erakuelu.	Dhp 20.

Esimese, paaride grupi lõpp.

APPAMĀDAVAGGO

sāmāvatīvattu

appamādo amatapadaṃ [amataṃ padaṃ (ka.)],
pamādo maccuno padaṃ;
appamattā na mīyanti,
ye pamattā yathā matā.

1.

evaṃ [etaṃ (sī. syā. kaṃ. pī.)] visesato ñatvā,
appamādamhi paṇḍitā;
appamāde pamodanti,
ariyānaṃ gocare ratā.

2.

te jhāyino sātatikā,
niccaṃ daḥaparakkamā;
phusanti dhīrā nibbānaṃ,
yogakkhemaṃ anuttaraṃ.

3.

kumbaghosakasetṭhivatthu

uṭṭhānavato satīmato [satīmato (sī. syā. ka.)],
sucikammaṃ nisammakārino;
saññatassa ca dhammajīvino,
appamattassa [apamattassa (?)] yaso'bhivaḍḍhati.

4.

cūḷapanthakavatthu

uṭṭhānenappamādena,
saṃyamena damena ca;
dīpaṃ kayirātha medhāvī,
yaṃ ogho nābhikīrati.

5.

bālanakkhattasaṅghuṭṭhavatthu

pamādamanuyuñjanti,
bālā dummedhino janā;
appamādañca medhāvī,
dhanam setṭhamva rakkhati.

6.

mā pamādamanuyuñjetha,
mā kāmaratisanthavaṃ [sandhavaṃ (ka.)];
appamatto hi jhāyanto,
pappoti vipulaṃ sukhaṃ.

7.

HOOLIKUSE GRUPP

Hoolikus [on] tee surmatusse,
hooletus [on] tee surma.
Hoolikad ei sure,
need, kes [on] hooletud, [on] nagu surnud.

☸ Dhp 21.

Nõnda hoolikust läbinisti mõistnud tar-
gad rõõmustavad hoolikuses,
[ja] pühenduvad
arijate pärusmaale liikumisele.

Dhp 22.

Need, visad džhaaid,
järjepidevalt [ja] jõuliselt pingutajad -
[need] arukad puudutavad nibbaanat,
kõrgeimat ikete rahunemist.

Dhp 23.

Pingutava, teadliku,
puhaste tegude [ja] rahuliku käitumisega,
tajusid ohjava [ning] dhammas elava
hoolika maine kasvab.

Dhp 24.

Pingutuse, hoolikuse,
meele ohjeldamise ja mõõdukusega
rajagu arukas saar,
mida üleujutus ei uputa!

Dhp 25.

Vähearukad, lapsikud inimesed
toimivad hooletult,
arukas aga hoiab hoolikust
nagu suurimat rikkust.

☸ Dhp 26.

Ärge ühinege hooletusega,
naudinguga, armastusega
ega lähedusega!
Ainult hoolikas džhaanaja
saavutab tõepoolest suure õnne!

☸ Dhp 27.

mahākassapattheravatthu

pamādaṃ appamādena,

yadā nudati paṇḍito;

paññāpāsādamāruyha,

asoko sokiniṃ pajaṃ;

pabbataṭṭhova bhūmaṭṭhe [bhummaṭṭhe (sī. syā.)],

dhīro bāle avekkhati.

8.

pamattāpamattadvesahāyaka-bhikkhuvatthu

appamatto pamattesu,

suttesu bahujāgaro;

abalassaṃva sīghasso,

hitvā yāti sumedhaso.

9.

maghavatthu

appamādena maghavā,

devānaṃ seṭṭhataṃ gato;

appamādaṃ pasaṃsanti,

pamādo garahito sadā.

10.

aññatarabhikkhuvatthu

appamādarato bhikkhu,

pamāde bhayadassi vā;

saṃyojanaṃ aṇuṃ thūlaṃ,

ḍahaṃ aggīva gacchati.

11.

nigamavāsitissattheravatthu

appamādarato bhikkhu,

pamāde bhayadassi vā;

abhabbo parihānāya,

nibbānasseva santike.

12.

appamādavaggo dutiyo niṭṭhito.

Hoolikusega hooletuse

eemaldanud tark,

tõusnud leinatuse tarkuse kindlusesse,

näeb leinavaid inimesi

nagu mäelseisja,

kes vaatleb lapsikuid inimesi all tasandikul.

Dhp 28.

Hoolikuse läbi sai Maghavā

ülimaks deevaks.

Hoolikust ülistatakse,

hooletust aga laidetakse alati.

Dhp 29.

Hoolikuse läbi sai Maghavā

ülimaks deevaks.

Hoolikust ülistatakse,

hooletust aga laidetakse alati.

Dhp 30.

Hoolikusele pühendunud

[ja] hooletuses ohtu nägev bhikkhu

läheb edasi nagu tuli,

põletades kõik köidikud,

[nii] väikesed [kui] suured.

Dhp 31.

Hoolikusele pühendunud

ja hooletuses ohtu nägev bhikkhu

pole suuteline tagasi langema,

kuna [on] nibbaana vahetus läheduses.

☸ Dhp 32.

Teise, hoolikuse grupi lõpp.

CITTAVAGGO	
<i>meghiyattheravatthu phandanam capalam cittam, dūrakham [durakham (sabbattha)] dunnivārayam; ujum karoti medhāvī, usukārova tejanam.</i>	1.
<i>vārijova thale khitto, okamokataubbhato; pariphandatidam cittam, māradheyam pahātave.</i>	2.
<i>aññatarabhikkhuvatthu dunniggahassa lahuno, yatthakāmanipātino; cittassa damatho sādhu, cittam dantam sukhāvaham.</i>	3.
<i>aññataraukkaṅṅhitabhikkhuvatthu sududdasam sunipuṇam, yatthakāmanipātinaṃ; cittam rakkhetha medhāvī, cittam guttam sukhāvaham.</i>	4.
<i>saṅgharakkhitabhāgineyyattheravatthu dūraṅgamaṃ ekacaram [ekacāram (ka.)], asaṅgamaṃ guhāsayaṃ; ye cittam saṃyamessanti, mokkhanti mārabandhanā.</i>	5.
<i>cittahatthattheravatthu anavaṅṅhitacittassa, saddhammaṃ avijānato; pariplavapasādassa, paññā na paripūraṭi.</i>	6.
<i>anavassutacittassa, ananvāhatacetaso; puññapāpapahīnassa, natthi jāgarato bhayaṃ.</i>	7.

TEADVUSE GRUPP	
Kõikuva, muutliku, raskesti valvatava ja raskesti ohjatava teadvuse ajab tark sirgeks nagu nooletegija noole.	Dhp 33.
Nagu vesisest kodust kuivale heidetud kala viskleb see teadvus, et pääseda Surma võimu alt.	Dhp 34.
Raske on ohjata kiiret naudingusse laskumist. Teadvuse taltsutamine on hea, ohjeldatud teadvus toob õnne.	Dhp 35.
Väga raskesti nähtav, väga peen on erinevatesse naudingusse laskuv [teadvus]. Arukas peab teadvust valvama. Kaitstud teadvus toob õnne.	Dhp 36.
Kes elavad koopas [ja] ohjavad kaugustesse püüdlevat, üksi ekslevat, kehatut teadvust, need pääsevad Surma kammitsaist.	Dhp 37.
Ebakindla teadvusega, õiget dhammat teadmata, usuta [ja] tarkuseta ei saa täiuslikuks.	Dhp 38.
Lekkimatu teadvusega [ja] hämminguta teadvusega, pälvimused [ning] kurja ületanud ärkvelolijal pole hirmu.	Dhp 39.

pañcasatabhikkhuvatthu

*kumbhūpamaṃ kāyamimaṃ viditvā,
nagarūpamaṃ cittaṃidaṃ ṭhapetvā;
yodhetha māraṃ paññāvudhena,
jitañca rakkhe anivesano siyā.*

8.

pūtigattatissattheravatthu

*aciraṃ vatayaṃ kāyo,
pathaviṃ adhisessati;
chuddho apetaviññāṇo,
niratthaṃva kaliṅgaraṃ.*

9.

nandagopālakavatthu

*diso disaṃ yaṃ taṃ kayirā,
verī vā pana verinaṃ;
micchāpaṇihitaṃ cittaṃ,
pāpiyo [pāpiyaṃ (?)] naṃ tato kare.*

10.

soreyyavatthu

*na taṃ mātā pitā kayirā,
aññe vāpi ca ñātakā;
sammāpaṇihitaṃ cittaṃ,
seyyaso naṃ tato kare.*

11.

cittavaggo tatiyo niṭṭhito.

Saanud aru, [et] see keha on kui habras anum, [ning] kujundanud selle teadvuse kui [kõiki sissepääse valvava] linna, ründa tarkuse relvaga Surma, ja kaitse võidetut kiindumuseta.

Dhp 40.

Tõepoolest, see keha lamab peagi maas, hüljatud [ja] teadvusega, kui kasutu puunott.

Dhp 41.

Mida iganes teeks vaenlane vaenlasele või ka vihkaja vihatavale, valesti suunatud teadvus teeb talle rohkem kurja.

☸ Dhp 42.

Mida iganes ei teeks ema ja isa või teised sugulased head, õigesti suunatud teadvus teeb talle rohkem head.

Dhp 43.

Kolmanda, teadvuse grupi lõpp.

PUPPHAVAGGO

pathavikathāpasutapañcasata-bhikkhuvatthu

ko imam̄ [komam̄ (ka.)] pathaviṃ vicessati [vijessati (sī. syā. pī.)], 1.
yamalokañca imam̄ sadevakam̄;
ko dhammapadam̄ sudesitam̄,
kusalo pupphampacessati [pupphamivappacessati (ka.).]

sekho pathaviṃ vicessati, 2.
yamalokañca imam̄ sadevakam̄;
sekho dhammapadam̄ sudesitam̄,
kusalo pupphampacessati.

marīcikammaṭṭhānikabhikkhuvatthu
pheṇūpamam̄ kāyamimam̄ viditvā, 3.
marīcidhammam̄ abhisambudhāno;
chetvāna mārassa papupphakāni [sapupphakāni (ṭīkā)],
adassanam̄ maccurājassa gacche.

viṭaṭṭubhavatthu
pupphāni heva pacinantam̄, 4.
byāsattamanasam̄ [byāsattamānasam̄ (ka.)] naram̄;
suttam̄ gāmam̄ mahoghova,
maccu ādāya gacchati.

patipūjīkumārivatthu
pupphāni heva pacinantam̄, 5.
byāsattamanasam̄ naram̄;
atittaññeva kāmesu,
antako kurute vasam̄.

macchariyakosiyasetṭhivatthu
yathāpi bhamaro puppham̄, 6.
vaṇṇagandham̄ aheṭṭhayam̄ [vaṇṇagandhamapoṭṭhayam̄ (ka.);]
paleti rasamādāya,
evam̄ gāme munī care.

pāveyyāājīvakavatthu
na paresam̄ vilomāni, 7.
na paresam̄ katākataṃ;
attanova avekkheyya,
katāni akatāni ca.

LILLE GRUPP

Kes uurib läbi selle maailma 44.
ja Yama maailma ühes deevadega? Dhp 44.
Kes mõistab hästi õpetatud dhammavärssi,
nagu oskuslik, kes nopib lille?

Õppija uurib läbi selle maailma 45.
ja Yama maailma ühes deevadega. Dhp 45.
Õppija mõistab hästi õpetatud dhamma värssi,
nagu oskuslik, kes nopib lille.

Keha vahutaolisusest aru saanu 46.
ja selle pettlikku olemust mõistnu Dhp 46.
lõikab läbi Surma lilleotstega nooled,
[ning] läheb surmakuningale nähtamatusse.

Tõepoolest, vaid lilli koguva, 47.
kiinduva meelega inimese Dhp 47.
viib surm ära
nagu üleujutus magava küla.

Tõepoolest, vaid lilli koguvast, 48.
kiinduva meelega, Dhp 48.
naudingutest mitterahulduvast inimesest
saab Lõputegija võitu.

Nagu nektarit joonud mesilane 49.
jätab lahkudes lille värvi [ja] lõhna kahjustamata, Dhp 49.
nõnda peaks tark mees
külalaskjaks jääma.

Ära [vaata] teise puuduseid 50.
ega teise tehtut ja tegemata jäetut, Dhp 50.
vaata ainult omaenda tehtut
ja tegemata jäetut.

chattapāṇiupāsakavatthu

*yathāpi ruciraṃ pupphaṃ,
vaṇṇavantāṃ agandhakaṃ;
evaṃ subhāsītā vācā,
aphalā hoti akubbato.*

8.

*yathāpi ruciraṃ pupphaṃ,
vaṇṇavantāṃ sugandhakaṃ
[sagandhakaṃ (sī. syā. kaṃ. pī.);*

9.

*evaṃ subhāsītā vācā,
saphalā hoti kubbato [sakubbato (sī. pī.),
pakubbato (sī. aṭṭha.), sukubbato (syā. kaṃ.).]*

visākhāvatthu

*yathāpi puppharāsimhā,
kayirā mālāguṇe bahū;
evaṃ jātena maccena,
kattabbaṃ kusalaṃ bahum.*

10.

ānandattherapañhavatthu

*na pupphagandho paṭivātameti,
na candanaṃ tagaramallikā [tagara-
mallikā (sī. syā. kaṃ. pī.);*

11.

*satañca gandho paṭivātameti,
sabbā disā sappuriso pavāyati.*

*candanaṃ tagaraṃ vāpi,
uppalaṃ atha vassikī;
etesāṃ gandhajātānaṃ,
sīlagandho anuttaro.*

12.

mahākassapattherapiṇḍapātadinnavatthu

*appamatto ayam gandho,
yvāyaṃ tagaracandanaṃ [yāyaṃ tagaracandani (sī. syā. kaṃ. pī.);*

13.

*yo ca sīlavataṃ gandho,
vāti devesu uttamo.*

godhikattheraparinibbānavatthu

*tesaṃ sampannasīlānaṃ,
appamādavihāriṇaṃ;
sammadaññā vimuttānaṃ,
māro maggaṃ na vindati.*

14.

Nagu ilus lill,
värviline, [kuid] lõhnata,
on viljatu hästiräägitud kõne,
mida ei järgita.

Dhp 51.

Nagu ilus lill,
värviline [ja] lõhnav,
on viljakas hästiräägitud kõne,
mida järgitakse.

⊗ Dhp 52.

Nii, nagu lillekimbust
saab punuda palju vanikuid,
nõnda saab sündinud surelik
teha palju oskuslikku.

Dhp 53.

Ei lille, sandli, tagaara
ega jasmiini lõhn kandu vastutuult.
Aga tõelike lõhn kandub vastutuult,
tõeliku mehe lõhn kandub igas suunas.

⊗ Dhp 54.

Sandel või tagaara,
lootos ja jasmiin –
neist sündinud lõhnad
ületab kõlbluse lõhn.

Dhp 55.

Nõrk on see tagaara
ja sandli lõhn,
kuid kõlbluse lõhn on ülim,
see kandub deevadenigi.

Dhp 56.

Kes [on] kaitstud kõlblusega,
elavad hoolikuses,
[ning on] õigete teadmiste [kaudu] vabanenud,
[nende juurde] Surm teed ei leia.

Dhp 57.

garahadinnavatthu

yathā saṅkāraṭhānasmim̐ [saṅkāradhā-
nasmim̐ (sī. syā. kaṃ. pī.)],
ujjhitasmim̐ mahāpathe;
padumaṃ tattha jāyetha,
sucigandhaṃ manoramaṃ.

15.

evaṃ saṅkārabhūtesu,
andhabhūte [andhībhūte (ka.)] *puthujjane;*
atirocati paññāya,
sammāsambuddhasāvako.

16.

pupphavaggo catuttho niṭṭhito.

Nii nagu suure tee äärde
kuhjatud mustuse hunnikust
sirgub hea lõhnaga
meelt rõõmustav lootos,

Dhp 58.

nõnda särab mustuses olendite ja pi-
meduses olevate tavainimeste [seas]
suure sära [ja] tarkusega
Õigestimõistnu õpilane.

Dhp 59.

Neljanda, lille grupi lõpp.

BĀLAVAGGO

aññatarapurisavatthu

*dīghā jāgarato ratti,
dīghaṃ santassa yojanaṃ;
dīgho bālānaṃ samsāro,
saddhammaṃ avijānataṃ.*

1.

mahākassapasaddhivihārikavatthu

*carañce nādhigaccheyya,
seyyaṃ sadisamattano;
ekacariyaṃ [ekacariyaṃ (ka.)] daḷhaṃ kayirā,
natthi bāle sahāyatā.*

2.

ānandasetṭhivatthu

*puttā matthi dhanammatthi [puttamatthi dhanamatthi (ka.)],
iti bālo vihaññati;
attā hi [attāpi (?)] attano natthi,
kuto puttā kuto dhanam.*

3.

gaṇṭhibhedakacoravatthu

*yo bālo maññati bālyam,
paṇḍito vāpi tena so;
bālo ca paṇḍitamānī,
sa ve "bālo"ti vuccati.*

4.

udāyittheravatthu

*yāvajīvampi ce bālo,
paṇḍitaṃ payirupāsati;
na so dhammaṃ vijānāti,
dabbī sūparaṣaṃ yathā.*

5.

tiṃsapāveyyakabhikkhuvatthu

*muhuttamapi ce viññū,
paṇḍitaṃ payirupāsati;
khippaṃ dhammaṃ vijānāti,
jivhā sūparaṣaṃ yathā.*

6.

suppabuddhakuṭṭhivatthu

*caranti bālā dummedhā,
amitteneva attanā;
karontā pāpakaṃ kammaṃ,
yaṃ hoti kaṭukapphalaṃ.*

7.

LAPSIKU GRUPP

Öö [on] pikk ärkvelolijale,
joodžana [on] pikk väsinule,
sansaara [on] pikk lapsikule,
kes ei tea õiget dhammat.

Dhp 60.

Kui rändaja ei leia paremat
[või] endaga võrdset,
siis peaks ta kindlasti üksi rändama.
Lapsikuga ei saa olla sõprust.

Dhp 61.

„Mul on pojad, mul on varandus“,
muretseb lapsik.
Tõepoolest, [ta] pole endagi oma.
Kuis siis pojad? Kuis siis varandus?

Dhp 62.

Oma lapsikust teadev lapsik
on just nagu tark,
aga tarkusega uhkustavat lapsikut
võib tõepoolest lapsikuks nimetada.

Dhp 63.

Kui lapsik ka terve elu
targaga koos on,
ei mõista ta dhammat,
nagu ka lusikas supi maitset.

Dhp 64.

Kui arukas targaga
vaid hetke koos on,
mõistab ta dhammat kiiresti,
nagu ka keel supi maitset.

Dhp 65.

Lapsikud ja arutud
käituvad endaga mittesõbralikult,
tehes kurje tegusid,
millel on mõrud viljad.

☸ Dhp 66.

kassakavatthu

*na taṃ kammaṃ kataṃ sādhu,
yaṃ katvā anutappati;
yassa assumukho rodāṃ,
vipākaṃ paṭisevati.*

8.

sumanamālākāravatthu

*tañca kammaṃ kataṃ sādhu,
yaṃ katvā nānutappati;
yassa paṭīto sumano,
vipākaṃ paṭisevati.*

9.

uppalavaṇṇattherīvattu

*madhuvā [madhurā vā (dī. ni. ṭīkā 1)] maññati bālo,
yāva pāpaṃ na paccati;
yadā ca paccati pāpaṃ,
bālo [atha bālo (sī. syā.) atha (?)] dukkhaṃ nigacchati.*

10.

jambukattheravatthu

*māse māse kusaggena,
bālo bhuñjeyya bhojanaṃ;
na so saṅkhātadhammānaṃ [saṅkhatadhammānaṃ (sī. pī. ka.)],
kalam agghati soḷasim.*

11.

ahipetavatthu

*na hi pāpaṃ kataṃ kammaṃ,
sajju khīraṃva muccati;
dahantaṃ bālanveti,
bhasmacchannova [bhasmāchannova (sī. pī. ka.)] pāvako.*

12.

saṭṭhikūṭapetavatthu

*yāvadeva anattāya,
ñattaṃ [ñātaṃ (?)] bālassa jāyati;
hanti bālassa sukkaṃsaṃ,
muddhamassa vipātayaṃ.*

13.

cittagahapativatthu

*asantaṃ bhāvanamiccheyya [asantaṃ bhāvamiccheyya (syā.),
asantabhāvanamiccheyya (ka.)],
purekkhāraṇca bhikkhusu;
āvāsesu ca issariyaṃ,
pūjā parakulesu ca.*

14.

See tegu, mille tegemist palavalt kahetsetakse ja mille vilju võetakse vastu pisarsilmil nuttes, pole hästi tehtud.

☸ Dhp 67.

See tegu, mille tegemist palavalt ei kahetseta ja mille vilju võetakse vastu rõõmu ning heameelega, on hästi tehtud.

☸ Dhp 68.

„Mesil!“ mõtleb lapsik, kuni kuri tegu pole küpsenud. Kui kuri tegu on aga küpsenud, siis langeb lapsik kannatusse.

Dhp 69.

Kuust kuusse võib lapsik süüa toitu vaid rohulible otsa [jagu], siiski pole ta väärt kuueteistkümnendikkugi dhammat mõistnust.

Dhp 70.

Ei tõesti tehtud kuri tegu koheselt [vilja kannal], nagu piimgi ei hapne [hetkega]; hõõgudes järgneb see lapsikule, nagu tuhaga kaetud tuli.

Dhp 71.

Tõepoolest, ainult tuntuusest lapsikule kasu ei sünni; see hävitab lapsikus puhtama poole ning purustab [tema] pea.

Dhp 72.

Lapsikus võib areneda tahtmine bhikkhude austuse ja lugupidamise, eluruumide, ülemvõimu, ning teiste hõimude austuse järele.

Dhp 73.

mameva kataṃ maññantu,
 gihīpabbajitā ubho;
 mamevātivasā assu,
 kiccākiccesu kismicij;
 iti bālassa saṅkappo,
 icchā māno ca vaḍḍhati.

15.

vanavāsītissasāmaṇeravatthu
 aññā hi lābhūpanisā,
 aññā nibbānagāminī;
 evametaṃ abhiññāya,
 bhikkhu buddhassa sāvako;
 sakkāraṃ nābhinandeyya,
 vivekamanubrūhaye.

16.

bālavaggo pañcamo niṭṭhito.

„Arvaku mõlemad,
 nii majaomanikud kui koduhüljanud,
 et mina tegin seda!
 Sõltugu nende kohustused
 ja kohustuste puudumine
 ainult minu tahtest!”
 mõtleb lapsik,
 ning tema igatsus ja uhkus kasvavad.

Dhp 74.

Tõepoolest, erinevad [on] saamise,
 erinevad nibbaanasse viivad põhjused.
 Sellest täielikult aru saanud
 bhikkhut, Mõistnu õpilast,
 ei rõõmusta austamine,
 [vaid] erakluses harjutamine.

Dhp 75.

Viienda, lapsiku grupi lõpp.

PAṄḌITAVAGGO

rādhatheravatthu

*nidhīnaṃva pavattāraṃ,
yaṃ passe vajjadassinaṃ;
niggayhavādiṃ medhāviṃ,
tādisaṃ paṇḍitaṃ bhaje;
tādisaṃ bhajamānassa,
seyyo hoti na pāpiyo.*

assajipunabbasukavatthu

*ovadeyyānusāseyya,
asabbhā ca nivāraye;
satañhi so piyo hoti,
asataṃ hoti appiyo.*

channattheravatthu

*na bhaje pāpake mitte,
na bhaje purisādhame;
bhajetha mitte kalyāṇe,
bhajetha purisuttame.*

mahākappinattheravatthu

*dhammapīti sukhaṃ seti,
vipasannena cetasā;
ariyappavedite dhamme,
sadā ramati paṇḍito.*

paṇḍitasāmaṇeravatthu

*udakañhi nayanti nettikā,
usukārā namayanti [damayanti (ka.)] tejanam;
dāruṃ namayanti tacchakā,
attānaṃ damayanti paṇḍitā.*

lakuṇḍakabhaddiyattheravatthu

*selo yathā ekaghano [ekagghano (ka.)],
vātena na samīrati;
evaṃ nindāpasamsāsu,
na samiñjanti paṇḍitā.*

kāṇamātāvattu

*yathāpi rahado gambhīro,
vipasanno anāvilo;
evaṃ dhammāni sutvāna,
vipasīdanti paṇḍitā.*

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

TARGA GRUPP

Tark, kes ütleb välja sellele,
mida peaks nägema,
ja noomib [selle eest],
mida tuleks vältida, on nagu aare;
arukas suhtleb [just] sellise targaga.
Selline suhtlemine toob head,
mitte kurja.

Kes manitseb [ja] annab nõu,
ning hoiab kurjast eemale,
see on tõesti tõelikule kallis,
kuid pole kallis mittetõelikule.

Ära suhtle kurjade sõpradega,
ära suhtle madalate inimestega.
Suhtle hüveliste sõpradega,
suhtle kõrgemate inimestega.

Dhammast rõõmu tundev
elab rõõmsalt, puhta meelega.
Tarka rõõmustab alati
arijate kuulutatud dhamma.

Tõepoolest, niisutajad juhivad vett,
nooletegijad painutavad noolevarsi,
puusepad painutavad puitu,
targad ohjavad ennast.

Nii nagu tuul
ei kõiguta mäge,
nõnda ei kõiguta laitused
ega kiitused tarku.

Just nagu hägu settides
puhastub sügav järv,
nõnda puhastuvad ka
dhammat kuulnud targad.

☸ Dhp 76.

☸ Dhp 77.

Dhp 78.

Dhp 79.

☸ Dhp 80.

Dhp 81.

Dhp 82.

pañcasatabhikkhuvatthu

*sabbattha ve sappurisā cajanti,
na kāmakāmā lapayanti santo;
sukhena phuṭṭhā atha vā dukhena,
na uccāvacaṃ [noccāvacaṃ (sī. aṭṭha.)]
paṇḍitā dassayanti.*

8.

dhammikattheravatthu

*na attahetu na parassa hetu,
na puttamicche na dhanaṃ na raṭṭhaṃ;
na iccheyya [nāyicche (pī.), nicche (?)] adhammena samiddhimattano,
sa sīlavā paññavā dhammiko siyā.*

9.

dhammassavanattheravatthu

*appakā te manussesu,
ye janā pāragāmino;
athāyaṃ itarā pajā,
tīramevānudhāvati.*

10.

*ye ca kho sammadakkhāte,
dhamme dhammānūvattino;
te janā pāramessanti,
maccudheyyaṃ suduttaraṃ.*

11.

pañcasataāgantukabhikkhuvatthu

*kaṇhaṃ dhammaṃ vipphāyā,
sukkaṃ bhāvētha paṇḍito;
okā anokamāgamma,
viveke yattha dūramaṃ.*

12.

*tatrābhiratimiccheyya,
hitvā kāme akiñcano;
pariyodapeyya [pariyodāpeyya (?)] attānaṃ,
cittaklesehi paṇḍito.*

13.

*yesaṃ sambodhiyaṅgesu,
sammā cittaṃ subhāvitaṃ;
ādānapaṭinissagge,
anupādāya ye ratā;
khīṇāsavā jutimanto,
te loke parinibbutā.*

14.

paṇḍitavaggo chaṭṭho niṭṭhito.

Tõepoolest, tõelikud mehed loobuvad [maisest].
Tõelikud ei lobise naudingute nautimisest.
Puutudes kokku õnne või dukkhaga,
tark ei näita [välja] tõusu ega langust.

Dhp 83.

Ei enda ega teiste pärast
tuleks tahta poega, rikkust või kuningriiki.
Ei tuleks tahta dhammata heaolu.
Sestap peaks elama kõlbeline tark dhammas.

Dhp 84.

Vähe [on] inimeste seas
neid, kes [on] vastaskaldale läinud.
Ülejäänud inimkond
jookseb ringi siinpoolisel kaldal.

☸ Dhp 85.

Tõepoolest, need, kes õigesti kuulutatud
dhammat dhamma kohaselt järgivad,
need inimesed ületavad
väga raskesti ületatava surmavalla.

☸ Dhp 86.

Hüljanud tumeda dhamma,
arendagu tark eredat [dhammat],
[olles] läinud kodust kodutusse,
eraklusse, mida [on] raske nautida.

☸ Dhp 87.

Naudingud hüljanud, omandita,
enda teadvuse plekkidest
puhastanud tark
rõõmustab saavutatu üle.

☸ Dhp 88.

Virgumisosade läbi
õigesti [ja] hästi arendatud teadvusega,
klammerdumisest loobunud,
mitteklammerdumisest rõõmu tundvad,
plekid eemaldanud, valgustunud
– nemad vaibuvad [juba siin] maailmas lõplikult.

☸ Dhp 89.

Kuuenda, targa grupi lõpp.

ARAHANTAVAGGO	
<p><i>jīvakapañhavatthu</i> <i>gataddhino visokassa,</i> <i>vippamuttassa sabbadhi;</i> <i>sabbaganthappahīnassa,</i> <i>pariḷāho na vijjati.</i></p> <p><i>mahākassapattheravatthu</i> <i>uyyujanti satīmanto,</i> <i>na nikete ramanti te;</i> <i>haṃsāva pallalaṃ hitvā,</i> <i>okamaṃ jahanti te.</i></p> <p><i>beḷaṭṭhasīsatttheravatthu</i> <i>yesaṃ sannicayo natthi,</i> <i>ye pariññātabhojanā;</i> <i>suññato animitto ca,</i> <i>vimokkho yesaṃ [yassa (sī.)] gocaro;</i> <i>ākāse va sakuntānaṃ [sakuṇānaṃ (ka.)],</i> <i>gati tesāṃ durannayā.</i></p> <p><i>anuruddhattheravatthu</i> <i>yassāsavā parikkhīṇā,</i> <i>āhāre ca anissito;</i> <i>suññato animitto ca,</i> <i>vimokkho yassa gocaro;</i> <i>ākāse va sakuntānaṃ,</i> <i>padaṃ tassa durannayaṃ.</i></p> <p><i>mahākaccāyanattheravatthu</i> <i>yassindriyāni samathaṅgatāni [samathaṃ gatāni (sī. pī.)],</i> <i>assā yathā sārathinā sudantā;</i> <i>pahīnamānassa anāsavassa,</i> <i>devāpi tassa pihayanti tādino.</i></p> <p><i>sāriputtattheravatthu</i> <i>pathavisamo no virujjhati,</i> <i>indakhilupamo [indakhilūpamo (sī. syā. ka.)] tādi subbato;</i> <i>rahadova apetakaddamo,</i> <i>saṃsārā na bhavanti tādino.</i></p>	<p>1.</p> <p>2.</p> <p>3.</p> <p>4.</p> <p>5.</p> <p>6.</p>

ARAHANTI GRUPP	
<p>Teekonna lõpetanud leinatule, kõigest täielikult vabanenule, kõikidest kammitsatest loobunule, pole [kire] palavikku [enam] olemas.</p> <p>Teadlikud püüdlevad. Nad ei naudi kodu [elu]. Nagu luiged jätavad järved, hülgevad [teadlikud] kõik peatuspaigad.</p> <p>Need, kes ei kogu, on täielikult teadlikud toidu [olemusest] [ning on saavutanud] tühjuse ja märgituse, nende pärusmaaks on vabanemine. Nii, nagu lindude [lennu]teed taevas, [nii on ka] nende kulgemist raske mõista.</p> <p>Kes on tulvad täielikult eemaldanud ja toitu mittekiindunud, [ning on saavutanud] tühjuse ja märgituse, nende pärusmaaks on vabanemine. Nii, nagu lindude [lennu]teed taevas, [on ka] nende [teed] raske mõista.</p> <p>Kes kulgeb rahunenud võimetega, nagu vankrijuht hästi taltsutatud hobustega, [kes on] hüljanud uhkuse [ja on] tulvadeta – teda, sellist [arahanti], kadestavad isegi deevad.</p> <p>[Kes on] takistusteta, kindel kui maa, nagu Indra sammas; nagu mudast puhastunud tiik – sellise jaoks pole enam sansaarat.</p>	<p>Dhp 90.</p> <p>Dhp 91.</p> <p>Dhp 92.</p> <p>☸ Dhp 93.</p> <p>☸ Dhp 94.</p> <p>Dhp 95.</p>

kosambivāsītissattherasāmaṇeravatthu

*santaṃ tassa manaṃ hoti,
santā vācā ca kamma ca;
sammaṇāṇā vimuttassa,
upasantassa tādino.*

7.

sāriputtattheravatthu

*assaddho akataññū ca,
sandhicchedo ca yo naro;
hatāvakaṣo vantāso,
sa ve uttamaporiso.*

8.

khadiravaniyarevatattheravatthu

*gāme vā yadi vāraññe,
ninne vā yadi vā thale;
yattha arahanto viharanti,
taṃ bhūmirāmaṇeyyakaṃ.*

9.

aññataraitthivatthu

*ramaṇīyāni araññāni,
yattha na ramatī jano;
vītarāgā ramissanti,
na te kāmagavesino.*

10.

arahantavaggo sattamo niṭṭhito.

Rahulik on tema meel,
rahulik kõne ja ka käitumine;
õiges tarkuses vabanenud –
selline [on] täielikult rahunenud.

☞ Dhp 96.

Usuta ja mittetekkinut teadev,
ning [kõik] ühendused läbilõiganud mees,
[taas]ilmnematu, ootused hävitanud –
tema [on] tõepoolest ülim inimene.

Dhp 97.

Külas või metsas,
orus või mäel –
kus iganes arahant viibib,
on see koht meeldiv.

☞ Dhp 98.

Kus [on] röömustavad metsad,
[seal] ei röömusta rahvas;
seal röömustavad kiretud,
kes ei otsi naudinguid.

☞ Dhp 99.

Seitsmenda, arahanti grupi lõpp.

SAHASSAVAGGO

tambadāṭhikacoraghātakavatthu

*sahassamapi ce vācā,
anattapadasaṃhitā;
ekaṃ atthapadaṃ seyyo,
yaṃ sutvā upasammati.*

1.

bāhiyadārucīriyattheravatthu

*sahassamapi ce gāthā,
anattapadasaṃhitā;
ekaṃ gāthāpadaṃ seyyo,
yaṃ sutvā upasammati.*

2.

kuṇḍalakesitherīvatthu

*yo ca gāthā satam bhāse,
anattapadasaṃhitā [anattapadasaṃhitam (ka.) visesanam hetam
gāthātipadassa];
ekaṃ dhammapadam seyyo,
yaṃ sutvā upasammati.*

3.

*yo sahassam sahassena,
saṅgāme mānuse jine;
ekaṃca jeyyamattānam [attānam (sī. pī.)],
sa ve saṅgāmajuttamo.*

4.

anattapucchakabrāhmaṇavatthu

*attā have jitam seyyo,
yā cāyam itarā pajā;
attadantassa posassa,
niccam saññatacārino.*

5.

*neva devo na gandhabbo,
na māro saha brahmunā;
jitam apajitam kayirā,
tathārūpassa jantuno.*

6.

sāriputtattherassa mātulabrāhmaṇavatthu

*māse māse sahassena,
yo yajetha satam samam;
ekaṃca bhāvitattānam,
muhuttamapi pūjaye;
sāyeva pūjanā seyyo,
yaṃce vassasatam hutam.*

7.

TUHANDE GRUPP

Ka tuhandest sisutust sõnast
on parem
üks sisukas värss,
mille kuulmine rahustab.

Dhp 100.

Ka tuhandest sisutust värsist
on parem
üks sisukas värsisalm,
mille kuulmine rahustab.

☸ Dhp 101.

Ka sadade sisutute sõnadega
värsside ettekandmisest
on parem üks dhammavärss,
mille kuulmine rahustab.

Dhp 102.

Tõepoolest, ülim vallutaja pole see,
kes võidab tuhandes lahingus
tuhat meest, vaid see,
kes võidab ühe – iseenda.

Dhp 103.

Tõepoolest, parem on alistada „mina“,
kui teised inimesed.
„Mina“ ohjanud inimene
tegutseb alati vaoshoitult.

Dhp 104.

Ei deeva, ei gandhabba,
ega Surm koos Brahmaga
suuda selle isiku võitu
kaotuseks muuta.

Dhp 105.

Kui sada aastat teha
kuust kuusse tuhat ohverdust,
ja vaid üks kord avaldada
hetkekski austust enesearendajale,
[on] see austusavaldus parem,
kui sada aastat ohverdamist.

Dhp 106.

sāriputtattherassa bhāgineyyavatthu

*yo ca vassasataṃ jantu,
aggiṃ paricare vane;
ekañca bhāvitattānaṃ,
muhuttamapi pūjaye;
sāyeva pūjanā seyyo,
yañce vassasataṃ hutam.*

8.

sahāyakabrāhmaṇavatthu

*yaṃ kiñci yiṭṭham va hutam va [yiṭṭhañca hutañca (ka.)] loke,
saṃvaccharaṃ yajetha puññapekkho;
sabbampi taṃ na catubhāgameti,
abhivādanā ujjugatesu seyyo.*

9.

āyuvaḍḍhanakumāravatthu

*abhivādanasīlissa,
niccaṃ vuḍḍhāpacāyino [vaddhāpacāyino (sī. pī.)];
cattāro dhammā vaḍḍhanti,
āyu vaṇṇo sukhaṃ balam.*

10.

saṅkiccasāmaṇeravatthu

*yo ca vassasataṃ jīve,
dussīlo asamāhito;
ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo,
silavantassa jhāyino.*

11.

khāṇukoṇḍaññattheravatthu

*yo ca vassasataṃ jīve,
duppañño asamāhito;
ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo,
paññavantassa jhāyino.*

12.

sabbadāsattheravatthu

*yo ca vassasataṃ jīve,
kusīto hīnavīriyo;
ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo,
vīriyamārabhato daḥham.*

13.

paṭācārātherīvatthu

*yo ca vassasataṃ jīve,
apassaṃ udayabbayaṃ;
ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo,
passato udayabbayaṃ.*

14.

Kui ka sada aastat metsas tuld teenida,
ja vaid üks kord avaldada
hetkekski austust enesearendajale,
[on] see austusavalduis parem,
kui sada aastat ohverdamist.

Dhp 107.

Mis iganes ohverdusi või almuseid võiks
pälvimuste otsija maailmas terve aasta
[vältel] ohverdada,
pole see väärt neljandikkugi pälvimustest,
mis saadakse kindlasihiliselt läinule austuse avaldamisega.

Dhp 108.

[See, kes] austab kõlbelisi,
ja teenib lakkamatult Auväärseid,
[sel] suurenevad neli dhammat:
eluga, jume, õnn [ja] jõud.

Dhp 109.

Ka saja-aastasest
mittekeskenduva kõlbetu elust
[on] parem üks päev
kõlbelise džhaai elust.

Dhp 110.

Ka saja-aastasest
mittekeskenduva kehvaarulise elust
[on] parem üks päev
tarkusega džhaai elust.

Dhp 111.

Ka saja-aastasest
madala energiaga loiu elust
[on] parem üks päev
energilise ja resoluutse elust.

⊗ Dhp 112.

Ka saja-aastasest
tekkimist ja lakkamist mittenäinu elust
on parem üks päev
tekkimist ja lakkamist näinu elu.

⊗ Dhp 113.

kisāgotamīvatthu

yo ca vassasatāṃ jīve,
 apassāṃ amatāṃ padāṃ;
 ekāhaṃ jīvitāṃ seyyo,
 passato amatāṃ padāṃ.

15.

bahuputtikattherīvatthu

yo ca vassasatāṃ jīve,
 apassāṃ dhammamuttamāṃ;
 ekāhaṃ jīvitāṃ seyyo,
 passato dhammamuttamāṃ.

16.

sahassavaggo aṭṭhamo niṭṭhito.

Ka saja-aastasest
 surmatuse teed mitteräinu elust
 on parem üks päev
 surmatuse teed näinu elu.

Dhp 114.

Ka saja-aastasest
 ülimat dhammat mitteräinu elust
 on parem üks päev
 ülimat dhammat näinu elu.

Dhp 115.

Kaheksanda, tuhande grupi lõpp.

PĀPAVAGGO

*cūḷekasāṭakabrāhmaṇavatthu
abhittharetha kalyāṇe,
pāpā cittaṃ nivāraye;
dandhañhi karoto puññaṃ,
pāpasmim̃ ramatī mano.*

1.

seyyasakattheravatthu

*pāpañce puriso kayirā,
na nam̃ [na tam̃ (sī. pī.)] kayirā punappunam̃;
na tamhi chandaṃ kayirātha,
dukkho pāpassa uccayo.*

2.

lājadevadhītāvatthu

*puññañce puriso kayirā,
kayirā nam̃ [kayirāthetam̃ (sī. syā.), kayirāthenam̃ (pī.)] punappunam̃;
tamhi chandaṃ kayirātha,
sukho puññaṃ uccayo.*

3.

anāthapiṇḍikaseṭṭhivatthu

*pāpopi passati bhadrāṃ,
yāva pāpaṃ na paccati;
yadā ca paccati pāpaṃ,
atha pāpo pāpāni [atha pāpāni (?)] passati.*

4.

*bhadropi passati pāpaṃ,
yāva bhadrāṃ na paccati;
yadā ca paccati bhadrāṃ,
atha bhadro bhadrāni [atha bhadrāni (?)]
passati.*

5.

asaññātaparikkhāravatthu

*māvamaññetha [māppamaññetha (sī. syā. pī.)] pāpassa,
na mantaṃ [na mam̃ tam̃ (sī. pī.), na mattam̃ (syā.)] āgamissati;
udabindunipātena,
udakumbhopi pūrati;
bālo pūrati [pūrati bālo (sī. ka.), āpūrati bālo (syā.)] pāpassa,
thokaṃ thokampi [thoka thokampi (sī. pī.)] ācinam̃.*

6.

KURJUSE GRUPP

Kiirustagu hüveline,
kurja teadvust ohjaku!
Tõepoolest, aeglaselt loob pälvimusi
kurja nautiv meel.

Dhp 116.

Kui mees tegi kurja,
ärgu tehku [ta] seda ikka ja jälle.
Seda ei tuleks soovida.
Kurja kuhjumine [on] kannatus.

Dhp 117.

Kui mees tegi pälvimusi,
tehku [ta] seda ikka ja jälle.
Seda tuleks soovida.
Pälvimuste kuhjumine [on] õnn.

Dhp 118.

Kuri näeb head seni,
kuni [tema tehtud] kurjus pole küpsenud.
Kui kurjus on [aga] küpsenud,
näeb kuri kurja.

Dhp 119.

Hea näeb kurja seni,
kuni [tema tehtud] hea pole küpsenud.
Kui hea on [aga] küpsenud,
näeb hea head.

Dhp 120.

Ära mõtle: „Väike kurjus ei tule mulle [tagasi]“.
Langevad veetilgad täidavad isegi [suure] veeanuma.
Lapsik täitub kurjusega ka siis,
[kui] kogub [seda] vähehaaval.

Dhp 121.

biḷālapādakaseṭṭhivatthu

*māvamaññetha [māppamaññetha (sī. syā. pī.)] puññassa,
na mantam [na mam tam (sī. pī.), na mattam (syā.)] āgamissati;
udabindunipātena,
udakumbhopi pūrati;
dhīro pūrati puññassa,
thokam thokampi ācinam.*

7.

mahādhanaṅṅavāṇijavatthu

*vāṇijova bhayam maggam,
appasattho mahaddhano;
visam jīvitukāmovā,
pāpāni parivajjaye.*

8.

kukkuṭamittanesādavatthu

*pāṇimhi ce vaṇo nāssa,
hareyya pāṇinā visam;
nābbaṇam visamanveti,
natthi pāpam akubbato.*

9.

kokasunakhaluddakavatthu

*yo appaduṭṭhassa narassa dussati,
suddhassa posassa anaṅgaṇassa;
tameva bālam pacceti pāpam,
sukhuma rajo paṭivātaṇva khitto.*

10.

maṇikārakulūpakatissattheravatthu

*gabbhameke uppajjanti,
nirayam pāpakammīno;
saggam sugatino yanti,
parinibbanti anāsavā.*

11.

tayojanavatthu

*na antalikkhe na samuddamajjhe,
na pabbatānam vivaram pavissa [pavisam (syā.)];
na vijjatī [na vijjati (ka. sī. pī. ka.)] so jagatippadeso,
yatthaṭṭhito [yatraṭṭhito (syā.)] mucceyya pāpakammā.*

12.

Ära arva: „Väike pälvimus ei tule mulle [tagasi]“.
Langevad veetilgad täidavad isegi [suure]
veeanuma.
Arukas täitub pälvimustega ka siis,
[kui] kogub [neid] vähehaaval.

Dhp 122.

Nii nagu suure vara [ja] väikese karavaniga
kaupmees väldib ohtlikke teid,
[ning] nagu elunautija [väldib] mürki,
nõnda tuleks vältida kurja.

Dhp 123.

Haavata käega saab
mürki peos kanda.
Mürk ei mõju haavata [käele]
ega kurja mittetegijale.

Dhp 124.

Kes solvab pahetut inimest,
puhast, plekitut meest,
selle lapsiku juurde naaseb kurjus
nagu vastutuult visatud peenike tolmu.

☸ Dhp 125.

Ühed ilmnevad üsas,
kurja tegijad nirajas,
õiglased lähevad taevasse,
tulvatud vaibuvad lõplikult.

Dhp 126.

Ei taeva laotuses, ei keset ookeani,
ei mägikoopas [ega kusagil mujal] selles maailmas [ole] paika,
kus seista kindlalt,
pääsenuna [iseenda] kurjadest tegudest.

Dhp 127.

suppabuddhasakyavatthu

na antalikkhe na samuddamajjhe,

na pabbatānaṃ vivaraṃ pavissa;

na vijjatī so jagatippadeso,

yatthaṭṭhitaṃ [yatraṭṭhitaṃ (syā.)] nappasaheyya maccu.

13.

pāpavaggo navamo niṭṭhito.

Ei taevaotuses, ei keset ookeani,

ei mägikoopas [ega kusagil mujal] selles maailmas [ole] paika,

kus seista kindlalt,

[nii, et] surm ei võidaks.

 Dhp 128.

Üheksanda, kurjuse grupi lõpp.

mahāmoggallānattheravatthu
yo daṇḍena adaṇḍesu,
appaduṭṭhesu dussati;
dasannamaññataram ṭhānam,
khippameva nigacchati.

9.

vedanam pharusam jānim,
sarīrassa ca bhedanam [sarīrassa pabhedanam (syā.);
garukam vāpi ābādham,
cittakkhepañca [cittakkhepaṃ va (sī. syā. pī.)] pāpuṇe.

10.

rājato vā upasaggam [upassaggam (sī. pī.)],
abbhakkhānañca [abbhakkhānam va (sī. pī.)] dāruṇam;
parikkhayañca [parikkhayam va (sī. syā. pī.)] ñātīnam,
bhogānañca [bhogānam va (sī. syā. pī.)] pabhaṅguraṃ [pabhaṅgunam (ka.).]

11.

atha vā'ssa agārāni,
aggi ḍahati [ḍayhati (ka.)] pāvako;
kāyassa bheda duppañño,
nirayam sopapajjati [so upapajjati (sī. syā.).]

12.

mahāmoggallānattheravatthu
na naggacariyā na jaṭā na paṅkā, nānāsakā
thaṇḍilasāyikā vā;
rajojallam ukkuṭikappadhānam,
sodhenti maccam avitiṇṇakaṅkham.

13.

santatihāmattavatthu
alaṅkato cepi samam careyya,
santo danto niyato brahmacārī;
sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍam,
so brāhmaṇo so samaṇo sa bhikkhu.

14.

pilotikatissattheravatthu
hirīnisedho puriso,
koci lokasmim vijjati;
yo niddam [nindam (sī. pī.) sam. ni. 1.18]
apabodheti [apabodhati (sī. syā. pī.)],
asso bhadro kasāmiva.

15.

Kes malakaga lajatab
 mittekahjustajale ja mitteülekohtusele,
 see siseneb kiiresti
 ühte kümnest seisundisse:

Dhp 137.

rasked tunded, varakaotus,
 või kehavigastus;
 raske [kehaline] haigus,
 või isegi teadvushäire ilmumine;

Dhp 138.

või kuninga rõhumine,
 või ränk süüdistus,
 sugulaste kaotamine,
 omandi kaotamine;

Dhp 139.

või ka maja
 hävimine tulelõomas.
 Selline kehvaaruline
 ilmneb keha hävinemisel nirajas.

☞ Dhp 140.

Ei alasti kõndimine, ei puntras juuksed, ei muda,
 ei paast ega palja maa peal magamine,
 ei tolm ja pori ega kükitamispingutus
 saa puhastada surelikku,
 kes pole eemaldanud kõhklust.

Dhp 141.

Kui ta ka ehituna ringi käib,
 [kuid on] rahunenud, ohjatud, kindel, kohustunud, brahmaliku käitumisega,
 [ning] kõikide elusolendite suhtes malaka maha pannud –
 [siis] on see braahman, see on erakrändur, see on bhikkhu.

☞ Dhp 142.

Häbist tagasihoitud mees,
 kus iganes maailmas ta ka asub,
 väldib hukkamõistu,
 just nagu hea hobune piitsa.

☞ Dhp 143.

16. *asso yathā bhadro kasāniviṭṭho,
ātāpino saṁvegiṇo bhavātha;
saddhāya sīlena ca vīriyena ca,
samādhinā dhammavinicchayena ca;
samppannavijjācaraṇā patissatā,
jahissatha [pahassatha (sī. syā. pī.)] dukkhamidaṃ anappakaṃ.*

17. *sukhasāmaṇeravatthu
udakañhi nayanti nettikā,
usukārā namayanti tejanaṃ;
dāruṃ namayanti tacchakā,
attānaṃ damayanti subbatā.*

daṇḍavaggo dasamo niṭṭhito.

Dhp 144. Ole nagu hea hobune, kui teda puudutab piits -
innukas ja pakitsev.
Usu ja kõlbluse, ka energia,
keskenduse ja dhamma analüüsimise,
täiuslike teadmiste ja käitumise ning teadlikkuse läbi
hülga see suur dukkha!

☸ Dhp 145. Tõepoolest, niisutajad juhivad vett,
nooletegijad hõõveldavad noolevarsi,
puusepad hõõveldavad puitu,
targad ohjavad iseennast.

Kümnenda, malaka grupi lõpp.

JARĀVAGGO

visākhāyasahāyikānaṃvatthu

ko nu hāso [kinnu hāso (ka.)] kimānando,
niccaṃ pajjalite sati;
andhakārena onaddhā,
padīpaṃ na gavessatha.

1.

sirimāvatthu

passa cittakataṃ bimbaṃ,
arukāyaṃ samussitaṃ;
āturaṃ bahusaṅkappaṃ,
yassa natthi dhuvāṃ ṭhiti.

2.

uttarātherīvatthu

parijīṇāmidāṃ rūpaṃ,
roganiḍḍhaṃ [roganīlaṃ roganiḍḍhaṃ (sī. pī.), roganiddhaṃ (syā.)] pabhaṅguraṃ;
bhijjati pūtisandeho,
maraṇantañhi jīvitaṃ.

3.

sambahulaadhimānikabhikkhuvatthu

yānimāni apatthāni [apatthāni (sī. syā. pī.), yānimāni'paviddhāni (?)],
alābūneva [alāpūneva (sī. syā. pī.)] sārade;
kāpotakāni aṭṭhīni,
tāni disvāna kā rati.

4.

janapadakalyāṇīrūpanandā-therīvatthu

aṭṭhīnaṃ nagaraṃ kataṃ,
maṃsalohitalepanaṃ;
yattha jarā ca maccu ca,
māno makkho ca ohito.

5.

mallikādevīvatthu

jīranti ve rājarathā sucittā,
atho sarīraṃpi jaraṃ upeti;
satañca dhammo na jaraṃ upeti,
santo have sabbhi pavedayanti.

6.

lāḷudāyītheravatthu

Appassutā'yaṃ puriso,
balibaddhova [balivaddova (sī. syā. pī.)] jīrati;
maṃsāni tassa vaḍḍhanti,
paññā tassa na vaḍḍhati.

7.

VANADUSE GRUPP

Kes naerab, kes rōomustab
lakkamatus olemasolutules.
Pimedusega kaetud
ei otsi valgust.

Dhp 146.

Vaata seda teadvuse loodud kujutist,
kokku kuhjatud, haiglast haavade kogumikku,
paljude mõtetega,
milles pole ei kestvust [ega] kindlust.

⊗ Dhp 147.

Mädanev on see keha,
habras haiguste pesa.
See roiskuv mass laguneb.
Tõepoolest, elu lõpeb surmaga.

Dhp 148.

Need hallid kondid,
kui sügisel
minema visatud kõrvitsad –
kes näeb neis armastust?

Dhp 149.

See linn on tehtud kontidest,
krohvitud liha [ja] verrega;
selles peituvad vanadus ja surm,
ning uhkus ja põlgus.

Dhp 150.

Tõepoolest, kuninga kaunid vankrid kuluvad,
samuti keha vananeb.
Aga tõelike dhamma ei vanane;
tõelikud õpetavad seda tõelikele.

⊗ Dhp 151.

Väheõppinud mees
vananeb nagu härg –
tema liha kasvab,
kuid tema tarkus ei kasva.

⊗ Dhp 152.

udānavatthu

anekajātisamsāraṃ, 8.
sandhāvissaṃ anibbisam;
gahakāraṃ [gahakāraṃ (sī. syā. pī.)] gavesanto,
dukkhā jāti punappunam.

gahakāraṃ diṭṭhosi, 9.
puna gehaṃ na kāhasi;
sabbā te phāsukā bhaggā,
gahakūṭam visaṅkhatam;
visaṅkhāragataṃ cittaṃ,
taṇhānaṃ khayamajjhagā.

mahādhanasetṭhiputtavatthu
acaritvā brahmacariyaṃ, 10.
aladdhā yobbane dhanam;
jiṇṇakoñcāva jhāyanti,
khīṇamaccheva pallale.

acaritvā brahmacariyaṃ, 11.
aladdhā yobbane dhanam;
senti cāpātikhīṇāva,
purāṇāni anutthunam.

jarāvaggo ekādasamo niṭṭhito.

Olen palju sünde 146.
 sansaaras ringi jooksnud 153.
 otsides, kuid mitte leides maja ehitajat.
 Ikka ja jälle sündimine [on] dukkha.

Majaehitaja, oled [läbi]nähtud! 154.
 [Uut] maja [sa] enam ei ehita!
 Kõik selle talad [on] purustatud,
 katusehari hävitatud;
 teadvus [on] lahustatud,
 iha lõppemine saavutatud.

Kes pole elanud brahmalikku elu 155.
 ega noorena rikkuseid kogunud,
 hukuvad nagu kaladeta tiigis
 hauduvad vanad kalakured.

Kes pole elanud brahmalikku elu 156.
 ega noorena rikkuseid kogunud,
 lamavad nagu vibust lastud nooled,
 nuttes taga minevikku.

Üheteistkümnenda, vanaduse grupi lõpp.

ATTAVAGGO

bodhirājakumāravatthu

*attānañce piyaṃ jaññā,
rakkheyya naṃ surakkhitam;
tiṇṇaṃ aññataram yāmaṃ,
paṭijaggeyya paṇḍito.*

1.

upanandasakyaputtatheravatthu

*attānameva paṭhamam,
patirūpe nivesaye;
athaññāmanusāseyya,
na kisseyya paṇḍito.*

2.

padhānikatissattheravatthu

*attānaṃ ce tathā kayirā,
yathāññāmanusāsati;
sudanto vata dametha,
attā hi kira duddamo.*

3.

kumārakassapamātuttherivatthu

*attā hi attano nātho,
ko hi nātho paro siyā;
attanā hi sudantena,
nāthaṃ labhati dullabham.*

4.

mahākālaupāsakavatthu

*attanā hi kataṃ pāpaṃ,
attajaṃ attasambhavaṃ;
abhimatthati [abhimantati (sī. pī.)] dummedham,
vajiraṃ v'asmamayam [vajiraṃva'mhamayam (syā. ka.)] maṇim.*

5.

devadattavatthu

*yassa accantadussīyam,
māluvā sālamirotthataṃ;
karoti so tathattānaṃ,
yathā naṃ icchatī diso.*

6.

*sukarāni asādhūni,
attano ahitāni ca;
yam ve hitaṅca sādhuṅca,
taṃ ve paramadukkaraṃ.*

7.

MINA GRUPP

Ennast kalliks pidav
valvaku end hästi valvsalt;
kolmest ühel valvekorral
olgu tark ärkvel.

Dhp 157.

Iseendas esmalt
sobilik kehtestagu,
seejärel [alles] teisi õpetagu.
Tark ei peaks [olema] ebapuhas.

Dhp 158.

Käitugu ta ise alati nii,
nagu õpetab teisi.
Tõepoolest, taltunu [on] hästi ohjatud.
Ennast on tõesti raske ohjata.

Dhp 159.

Mina, tõepoolest [olen] enda kaitsja;
tõesti, kes muu olekski [minu] kaitsja?
Enda hea ohjamisega, tõepoolest, saavutab
kaitsja raskesti saavutatava.

Dhp 160.

Tõepoolest, enda tehtud [on] kuri,
endast sündinud, endast pärit;
kurjus purustab kehva aruga inimese,
nagu teemant purustab kristalli.

Dhp 161.

Kes [on] läbinisti halva kõlblusega,
[on] kui saalapuu üle laotunud ronitaim;
too teeb endale sama,
mida vaenlane tahab talle.

Dhp 162.

Kerge on endale
mittehead ja kasutat teha.
Tõepoolest, ülimalt raske on aga iseendale
head ja kasulikku teha.

Dhp 163.

*saṅghabhedaparisakkanavatthu
yo sāsanaṃ arahataṃ,
ariyānaṃ dhammajīvināṃ;
paṭikkosati dummedho,
diṭṭhiṃ nissāya pāpikāṃ;
phalāni kaṭṭhakkasseva,
attaghātāya [attaghaññāya (sī. syā. pī.)] phallati.*

8.

*cū|akālaupāsakavatthu
attanā hi [attanāva (sī. syā. pī.)] kataṃ pāpaṃ,
attanā saṃkilissati;
attanā akataṃ pāpaṃ,
attanāva visujjhati;
suddhī asuddhi paccattaṃ,
nāñño aññaṃ [nāññaññañño (sī.)] visodhaye.*

9.

*attadatthattheravatthu
attadatthaṃ paratthena,
bahunāpi na hāpaye;
attadatthamabhiññāya,
sadatthapasuto siyā.*

10.

attavaggo dvādasamo niṭṭhito.

Kes põlgab arahantide õpetust
ja arija dhammas elamist,
[on] kehva arukusega
ja valesse vaatesse klammerdunud,
selle teo viljad
[on] nagu ennasthävitaval bambusel.

Dhp 164.

Tõepoolest, ise tehakse kurja,
ise end määratakse.
Ise [jäetakse] kuri tegemata,
ise end puhastatakse.
Puhtus [ja] ebapuhtus [sõltuvad] endast,
keegi ei saa teist puhastada.

Dhp 165.

Ärgem jätkem enda [vaimseid] saavutusi hooletusse
teiste [vaimsete] saavutuste [nimel],
[ükskõik] kui suured [need ka poleks].
Ise ülimaid teadmisi mõistnu
[püüelgu edasi kuni] tõelises saavutuses kinnistumiseni.

Dhp 166.

Kaheteistkümnenda, mina grupi lõpp.

LOKAVAGGO

daharabhikkhuvatthu

*hīnaṃ dhammaṃ na seveyya,
pamādena na saṃvase;
micchādiṭṭhiṃ na seveyya,
na siyā lokavaḍḍhano.*

1.

suddhodanavatthu

*uttiṭṭhe nappamajjeyya,
dhammaṃ sucariṃ care;
dhammacārī sukhaṃ seti,
asmiṃ loke paramhi ca.*

2.

*dhammaṃ care sucariṃ,
na naṃ ducariṃ care;
dhammacārī sukhaṃ seti,
asmiṃ loke paramhi ca.*

3.

pañcasatavipassakabhikkhuvatthu

*yathā bubbuḷakaṃ [pubbuḷakaṃ (sī. pī.)] passe,
yathā passe marīcikaṃ;
evaṃ lokaṃ avekkhantaṃ,
maccurājā na passati.*

4.

abhayarājakumāravatthu

*etha passathimaṃ lokaṃ,
cittaṃ rājarathūpamaṃ;
yattha bālā visīdanti,
natthi saṅgo vijānataṃ.*

5.

sammajjanattheravatthu

*yo ca pubbe pamajjitvā,
pacchā so nappamajjati;
somaṃ lokaṃ pabhāseti,
abbhā muttova candimā.*

6.

aṅgulimālattheravatthu

*yassa pāpaṃ kataṃ kammaṃ,
kusalena pidhīyati [pitīyati (sī. syā. pī.)];
somaṃ lokaṃ pabhāseti,
abbhā muttova candimā.*

7.

MAAILMA GRUPP

Ära järgi madalaid dhammasid!
Ära ela hooletuses!
Ära järgi valesid vaateid!
Ära ole maailma kiindunud!

Dhp 167.

Tõuse! Ära ole hooletu!
Järgi heasse juhtivat dhammat!
[Õige] dhamma järgija elab õnnelikult
selles maailmas ja [ka] teises.

Dhp 168.

Harjuta heasse juhtivat dhammat!
Ära harjuta halba juhtivat dhammat!
[Õige] dhamma järgija elab õnnelikult
selles maailmas ja [ka] teises.

☸ Dhp 169.

Vaata [maailma] kui mulli,
vaata [seda] kui illusiooni –
nõnda maailma vaadates
Surmakuningas ei näe sind.

☸ Dhp 170.

Tule, vaata seda maailma,
[mis] sarnaneb ehitud kuninga vankriga.
Kuhu lapsikud langevad,
[seal] pole klammerdumist mõistnuid.

Dhp 171.

Kes varem oli hooletu,
kuid hiljem hoolikas,
valgustab seda maailma
nagu pilvedest vabanenud kuu.

☸ Dhp 172.

Kes teatud kurja teo
katab oskuslikuga,
valgustab seda maailma
nagu pilvedest vabanenud kuu.

☸ Dhp 173.

pesakāradhītāvattu

andhabhūto [andhībhūto (ka.)] ayaṃ loko,
tanukettha vipassati;
sakuṇo jālamuttova,
appo saggāya gacchati.

8.

tiṃsabhikkhuvatthu

haṃsādiccapathe yanti,
ākāse yanti iddhiyā;
nīyanti dhīrā lokamhā,
jetvā māraṃ savāhinim [savāhanam (syā. ka.).]

9.

ciñcamāṇavikāvattu

ekaṃ dhammaṃ atītassa,
musāvādissa jantuno;
vitiṇṇaparalokassa,
natthi pāpaṃ akāriyaṃ.

10.

asadisadānavattu

na ve kadariyā devalokaṃ vajanti,
bālā have nappasaṃsanti dānaṃ;
dhīro ca dānaṃ anumodamāno,
teneva so hoti sukhī parattha.

11.

anāthapiṇḍikaputtakālavattu

pathabyā ekarajjena,
saggassa gamanena vā;
sabbalokādhiccena,
sotāpattiphalaṃ varaṃ.

12.

lokavaggo terasamo niṭṭhito.

Pime on see maailm,
vähesed näevad [selle] läbi.
Vaid vähesed tõusevad taevasse
[nagu] püünisest vabanenud linnud.

Dhp 174.

Luigid liiguvad päikese teed,
üleloomuliku jõu [valdajad] liiguvad õhus.
Taiplikud lahkuvad maailmast,
[olles] vallutanud Surma ühes [ta] armeega.

Dhp 175.

Ühes dhammas üleastunule:
valet rääkivale inimesele,
teispoolsed maailmad tagasi lükanule,
pole kurja, [mida ta] ei [võiks] teha.

⊗ Dhp 176.

Tõepoolest, alatud ei lähe deevade maailma,
lapsikud ei ülista [munkadele] annetamist;
taiplik rõõmustab annetusi tehes,
seetõttu saab ta õnnelikuks [ka] teispooluses.

Dhp 177.

Maailma ainuvalitsemisest,
taevaseminekust või
kõikide maailmade ülemvõimust
[on] vooguastunu vili parim.

Dhp 178.

Kolmeteistkümnenda, maailma grupi lõpp.

BUDDHAVAGGO

māradhītaravatthu

yassa jitaṃ nāvajīyati, 1.
jitaṃ yassa [jitaṃ (sī. syā. pī.), jitaṃ (ka.)] no yāti koci loke;
taṃ buddhamanantagocaraṃ,
apadaṃ kena padena nessatha.

yassa jālinī visattikā, 2.
taṃ natthi kuhiñci netave;
taṃ buddhamanantagocaraṃ,
apadaṃ kena padena nessatha.

devorohaṇavatthu

ye jhānapasutā dhīrā, 3.
nekkhammūpasame ratā;
devāpi tesāṃ pihayanti,
sambuddhānaṃ satīmataṃ.

erakapattanāgarājavatthu

kiccho manussapaṭilābho, 4.
kicchaṃ maccāna jīvitaṃ;
kicchaṃ saddhammassavanaṃ,
kiccho buddhānamuppādo.

ānandattherapañhavatthu

sabbapāpassa akaraṇaṃ, 5.
kusalassa upasampadā [kusalassūpasampadā (syā.);]
sacittapariyodāpanaṃ [sacittapariyodāpanaṃ (?)],
etaṃ buddhāna sāsanaṃ.

khantī paramaṃ tapo titikkhā, 6.
nibbānaṃ [nibbānaṃ (ka. sī. pī.)] paramaṃ vadanti buddhā;
na hi pabbajito parūpaghātī,
[ayaṃ nakāro sī. syā. pī. pāthakesu na dissati] samaṇo hoti paraṃ viheṭṭhayanto.

anūpavādo anūpaghāto 7.
[anupavādo anupaghāto (syā. ka.)],
pātimokkhe ca saṃvaro;
mattaññutā ca bhattasmim,
pantañca sayanāsanaṃ;
adhicitte ca āyogo,
etaṃ buddhāna sāsanaṃ.

BUDDHA GRUPP

Kelle võit pole kaotatav, Dhp 179.
selle võidetut ei ohusta miski [siin] maailmas.
Kuidas olekski võimalik hävitada sellist mõistnut,
kes viibib lõputu pärusmaa jäljetus vallas?

Kelles pole kiindumuste võrku Dhp 180.
[ega] iha, seda ei vii miski kaasa.
Kuidas olekski võimalik hävitada sellist mõistnut,
kes viibib lõputu pärusmaa jäljetus vallas?

Neid, džhaanas kinnistunud taiplikke, Dhp 181.
[ilmalikust] loobunuid, täielikult rahunenuid ja rõõmsaid –
neid kadestavad deevadki,
täielikult mõistnuid, [täielikult] teadlikke.

Raske inimeseks saada, Dhp 182.
raske sureliku elu;
raske õiget dhammat kuulda,
raske buddhaks saada.

Kõiksugu kurja mittetegemine, Dhp 183.
oskusliku omandamine,
oma teadvuse puhastamine –
see on buddhade õpetus.

Kannatlikkus ja andestamine on ülim askees; Dhp 184.
vaibumine on ülim – ütlevad buddhad.
Tõepoolest, ei maisehüljanu teisi kahjusta,
[ei] erakrändur ole teistega vaenulik.

Mittesüüdistamine, mittekahjustamine Dhp 185.
ja vabanemisjuhiste kohane
eneseohjamine,
möödukus söömisel ja erakluses elamine,
kõrgema teadvuse taotlemine –
see on buddhade õpetus.

<i>anabhiratabhikkhuvatthu na kahāpaṇavassena, titti kāmesu vijjati; appaṣādā dukkhā kāmā, iti viññāya paṇḍito.</i>	8.
<i>api dibbesu kāmesu, ratim̐ so nādhigacchati; taṇhakkhayarato hoti, sammāsambuddhasāvako.</i>	9.
<i>aggidattabrāhmaṇavatthu bahum̐ ve saraṇam̐ yanti, pabbatāni vanāni ca; ārāmarukkhacetyāni, manussā bhayatajjitā.</i>	10.
<i>netam̐ kho saraṇam̐ khemaṇṇ, netam̐ saraṇamuttamam̐; netam̐ saraṇamāgamma, sabbadukkhā pamuccati.</i>	11.
<i>yo ca buddhañca dhammañca, saṅghañca saraṇam̐ gato; cattāri ariyasaccāni, sammappaññāya passati.</i>	12.
<i>dukkham̐ dukkhasamuppādam̐, dukkhassa ca atikkamam̐; ariyam̐ caṭṭhaṅgikam̐ maggam̐, dukkhūpasamagāminam̐.</i>	13.
<i>etaṇṇ kho saraṇam̐ khemaṇṇ, etaṇṇ saraṇamuttamam̐; etaṇṇ saraṇamāgamma, sabbadukkhā pamuccati.</i>	14.
<i>ānandattherapañhavatthu dullabho purisājañño, na so sabbattha jāyati; yattha so jāyati dhīro, taṇṇ kulaṇṇ sukhamedhati.</i>	15.

Isegi müntide sajus ei leia naudingud rahu. Tark teab: nauding [on] vähese rahuloluga dukkha.	⊗ Dhp 186.
Ka taevalikud naudingud ei köida teda. Õigestimõistnu järgijat rõomustab [vaid] iha hävimine.	⊗ Dhp 187.
Tõesti, paljud inimesed otsivad hirmust aetuna varjupaika mägedes, metsades, hiites, puudes ja pühakodades.	Dhp 188.
Tõepoolest, need varjupaigad pole turvalised, need varjupaigad pole ülimald, need pole varjupaigad, mis vabastaks kogu dukkhast.	Dhp 189.
Kes aga Buddha, dhamma ja sangha kaitse alla [on] läinud, [see] näeb nelja arija tõde õige tarkusega:	Dhp 190.
dukkha, dukkha tekkimine, dukkha ületamine, ja arija kaheksaosaline tee dukkha rahunemiseks.	⊗ Dhp 191.
Tõepoolest, see varjupaik [on] turvaline, see varjupaik [on] ülimald, see varjupaik viib kogu dukkhast vabanemiseni.	Dhp 192.
Õilis mees on haruldane, ta ei sünni igas kohas. Kus [aga] niisugune tark sünnib, seal hõimu õnn õitseb.	Dhp 193.

*ānandattherapañhavatthu
sukho buddhānamuppādo,
sukhā saddhammadesanā;
sukhā saṅghassa sāmaggī,
samaggānaṃ tapo sukho.*

16.

*kassapadasabalassasuvaṇṇacetiyavatthu
pūjārahe pūjayato,
buddhe yadi va sāvake;
papañcasamatikkante,
tiṇṇasokapariddave.*

17.

*te tādise pūjayato,
nibbute akutobhaye;
na sakkā puññaṃ saṅkhātuṃ,
im'ettamapi kenaci.*

18.

buddhavaggo cuddasamo niṭṭhito.

Mõistnu ilmne mine [on] õnn,
õige dhamma õpetamine [on] õnn,
üksmeelne sangha [on] õnn,
üksmeelne askees [on] õnn.

Dhp 194.

Kes austab austuse väärilisi,
mõistnuid ja ka nende õpilasi,
kes on tõkked ületanud
ning võitnud leina ja kurbuse,

⊗ Dhp 195.

kes austab selliseid,
[kire tule] kustutanud kartmatuid,
selle pälvimusi pole võimalik loendada
ei nii- ega naapidi.

⊗ Dhp 196.

Neljateistkümnenda, Buddha grupi lõpp.

SUKHAVAGGO

ñātikalahavūpasamanavatthu

*susukhaṃ vata jīvāma,
verinesu averino;
verinesu manussesu,
viharāma averino.*

1.

*susukhaṃ vata jīvāma,
āturesu anāturā;
āturesu manussesu,
viharāma anāturā.*

2.

*susukhaṃ vata jīvāma,
ussukesu anussukā;
ussukesu manassesu,
viharāma anussukā.*

3.

māravatthu

*susukhaṃ vata jīvāma,
yesaṃ no natthi kiñcanaṃ;
pītibhakkhā bhavissāma,
devā ābhassarā yathā.*

4.

*kosalarañño parājaya vatthu
jayaṃ veraṃ pasavati,
dukkhaṃ seti parājito;
upasanto sukhaṃ seti,
hitvā jayaparājayaṃ.*

5.

aññatarakuladārikāvatthu

*natthi rāgasamo aggi,
natthi dosasamo kali;
natthi khandhasamā [khandhādisā (sī. syā. pī. rūpasiddhiyā sameti)] dukkhā,
natthi santiparaṃ sukhaṃ.*

6.

ekaupāsakavatthu

*jighacchāparamā rogā,
saṅkhāraparamā [saṅkārā paramā (bahūsu)] dukkhā;
etaṃ nātvā yathābhūtaṃ,
nibbānaṃ paramaṃ sukhaṃ.*

7.

ÖNNE GRUPP

[Me] elame tõesti väga õnnelikult,
[kes me] vihkamiseta [elame] vihkajate [seas].
Vihkavate inimeste [seas]
elame [me] vihkamiseta.

Dhp 197.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult,
[kes me] haigusteta [elame] haigete [seas].
Haigete inimeste [seas]
elame [me] haigusteta.

Dhp 198.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult,
[kes me] ahnuseteta [elame] ahnete [seas].
Ahnete inimeste [seas]
elame [me] ahnuseteta.

Dhp 199.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult,
kes me midagi ei oma.
[Me] saame söönuks rõõmust,
nagu hiilgavad deevad.

✿ Dhp 200.

Võit tekitab vihkamist,
võidetu elab dukkhas.
Rahunenult [ja] õnnes elab
võidust ja kaotusest loobunu.

✿ Dhp 201.

Pole kirega võrdset tuld,
pole vihaga võrdset pahet,
pole [klamerdumise] kogumikega võrdset dukkhat,
pole rahust kõrgemat õnne.

Dhp 202.

Nälg [on] ülim haigus,
moodustised [on] ülim dukkha –
[kes] teab seda olemasolule vastavalt,
[selle jaoks on] nibbaana ülim õnn.

Dhp 203.

pasenadikosalavatthu

ārogyaparamā lābhā, 8.
 santuṭṭhiparamaṃ dhanam;
 vissāsaparamā ñāti [vissāsaparamo ñāti (ka. sī.),
 vissāsaparamā ñātī (sī. aṭṭha.), vissāsā paramā ñāti (ka.)],
 nibbānaṃ paramaṃ [nibbāṇaparamaṃ (ka. sī.)] sukham.

tissattheravatthu

pavivekarasaṃ pitvā [pītvā (sī. syā. kam. pī.)], 9.
 rasaṃ upasamassa ca;
 niddaro hoti nippāpo,
 dhammapīṭirasaṃ pivam.

sakkavatthu

sāhu dassanamariyānaṃ, 10.
 sannivāso sadā sukho;
 adassanena bālānaṃ,
 niccameva sukhī siyā.

bālasaṅgatacārī [bālasaṅgaticārī (ka.) hi], 11.
 dīghamaddhāna socati;
 dukkho bālehi samvāso,
 amitteneva sabbadā;
 dhīro ca sukhasamvāso,
 ñātīnaṃva samāgamo.

tasmā hi – dhīraṅca paññaṅca bahussutaṅca, 12.
 dhorayhasīlaṃ vatavantamariyaṃ;
 taṃ tādīsaṃ sappurisaṃ sumedham,
 bhajetha nakkhattapathaṃva candimā
 [tasmā hi dhīraṃ paññaṅca,
 bahussutaṅca dhorayham;
 sīlaṃ dhutavatamariyaṃ,
 taṃ tādīsaṃ sappurisaṃ;
 sumedham bhajetha nakkhattapathaṃva candimā; (ka.)].

sukhavaggo pannarasamo niṭṭhito.

Haiguste puudumine [on] ülim vara, ☸ Dhp 204.
 rahulolu [on] ülim rikkus,
 usaldus [on] ülim sugulane,
 nibbaana [on] ülim õnn.

Erakluse maitsest ☸ Dhp 205.
 ja rahunemise maitsest joobunu
 on hirmuta ja kurjusest,
 [tema] maitseb dhammarõõmu jooki.

Suurepärane [on] näha arijaid, Dhp 206.
 õnn on nende seas viibida.
 Lapsikute mittenägemine
 oleks igavene õnn.

Tõepoolest, lapsikute seas elamine [toob] Dhp 207.
 kauakestvat kurbust,
 lapsikuga kooselu [on] dukkha,
 [just nagu elaks] kogu aeg sõbrata.
 Kuid arukaga kooselu [on] õnn,
 nagu ka [kallite] sugulastega kohtumine.

Seepärast järgi seda paljukuulnud vankumatut tarka, Dhp 208.
 seda kõlblusrakmeis vaimse eluviisiga arijat,
 seda, väga arukat, tõelikku meest,
 nagu kuu järgib tähtede teed.

Viieteistkümnenda, õnne grupi lõpp.

PIYAVAGGO

*tayojanapabbajitavatthu
ayoge yuñjamattānaṃ,
yogasmiñca ayojayaṃ;
atthaṃ hitvā piyaggāhī,
pihetattānuyoginaṃ.*

1.

*mā piyehi samāgañchi,
appiyehi kudācanaṃ;
piyānaṃ adassanaṃ dukkhaṃ,
appiyānañca dassanaṃ.*

2.

*tasmā piyaṃ na kayirātha,
piyāpāyo hi pāpako;
ganthā tesāṃ na vijjanti,
yesāṃ natthi piyāppiyaṃ.*

3.

*aññatarakuṭumbikavatthu
piyato jāyatī soko,
piyato jāyatī [jāyate (ka.)] bhayaṃ;
piyato vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṃ.*

4.

*visākhāvatthu
pemato jāyatī soko,
pemato jāyatī bhayaṃ;
pemato vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṃ.*

5.

*licchavīvatthu
ratiyā jāyatī soko,
ratiyā jāyatī bhayaṃ;
ratiyā vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṃ.*

6.

*anitthigandhakumāravatthu
kāmato jāyatī soko,
kāmato jāyatī bhayaṃ;
kāmato vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṃ.*

7.

MEELDIVA GRUPP

Sidudes ennast püüdlusega,
millega ei tuleks siduda,
ja mitte sidudes ennast püüdlusega,
millega tuleks siduda,
loobutakse [tõelisest] heaolust.
Meeldiva järele haaraja kadestab
end [vabanemispüüdlusega] sidunut.

Dhp 209.

Ära ühine meeldivaga,
[ega] ealeski ebameeldivaga.
Meeldiva mittenägemine [on] dukkha,
[nagu] ka ebameeldiva nägemine.

Dhp 210.

Sestap ära pea [midagi] meeldivaks,
meeldivast lahusolek [on] tõepoolest valus.
Pole kammitsaid sellel,
kes on meeldivast ja ebameeldivast vaba.

Dhp 211.

Meeldivast sünnib lein,
meeldivast sünnib hirm.
Meeldivast vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

Dhp 212.

Armastusest sünnib lein,
armastusest sünnib hirm.
Armastusest vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

Dhp 213.

Kiindumusest sünnib lein,
kiindumusest sünnib hirm.
Kiindumusest vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

Dhp 214.

Naudingust sünnib lein,
naudingust sünnib hirm.
Naudingust vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

Dhp 215.

aññatarabrāhmaṇavatthu

*taṇhāya jāyatī [jāyate (ka.)] soko,
taṇhāya jāyatī bhayaṃ;
taṇhāya vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṃ.*

8.

pañcasatadārakavatthu

*sīladassanasampannaṃ,
dhammaṭṭhaṃ saccavedinaṃ;
attano kamma kubbānaṃ,
taṃ jano kurute piyaṃ.*

9.

ekaanāgāmittheravatthu

*chandaajāto anakkhāte,
manasā ca phuṭo siyā;
kāmesu ca appaṭibaddhacitto [appaṭibandhacitto (ka.)],
uddhaṃsototi vuccati.*

10.

nandiyavatthu

*cirappavāsīm purisaṃ,
dūrato sotthimāgataṃ;
ñātimittā suhajjā ca,
abhinandanti āgataṃ.*

11.

*tatheva katapuññampi,
asmā lokā paraṃ gataṃ;
puññāni paṭigaṇhanti,
piyaṃ ñātīva āgataṃ.*

12.

piyavaggo soḷasamo niṭṭhito.

Ihast sünnib lein,
ihast sünnib hirm.
Ihast vabanenul pole leina,
kust siis hirm?

Dhp 216.

Kõlbeline, nägemise saavutanud,
dhammas püsiv tõe teadja,
kes teeb ise, mida vaja teha –
teda peavad inimesed kalliks.

Dhp 217.

[Kes] soovib kirjeldamatut,
on avardunud meelega ja
naudingutega mitteköidetud teadvusega –
[seda] nimetatakse vastuvoolu minejaks.

Dhp 218.

Pikalt kaugel võõrsil elanud mehe saabudes
[on] tema sugulased, sõbrad
ja kaaslased õnnelikud
ning rõõmustavad tema turvalise tagasijõudmise üle.

✿ Dhp 219.

Samamoodi võtavad
sellest ilmast teise läinu vastu
varasemalt tehtud pälvimused,
nagu äsjasaabunud kalli sugulase.

✿ Dhp 220.

Kuueteistkümnenda, meeldiva grupi lõpp.

KODHAVAGGO

rohinīkhattiyakaññāvattu

*kodhaṃ jahe vippajaheyya mānaṃ,
saṃyojanaṃ sabbamatikkameyya;
taṃ nāmarūpasmiṃ asajjamānaṃ,
akiñcanaṃ nānupatanti dukkhā.*

aññatarabhikkhuvatthu

*yo ve uppatitaṃ kodhaṃ,
rathaṃ bhantaṃva vāraye [dhāraye (sī. syā. pī.);
tamahaṃ sārathim brūmi,
rasmiggāho itaro jano.*

uttarāupāsikavatthu

*akkodhena jine kodhaṃ,
asādhum sādhunā jine;
jine kadariyaṃ dānena,
saccenālikavādinaṃ.*

mahāmogallānapañhavattu

*saccaṃ bhaṇe na kujjheyya,
dajjā appampi
[dajjā'ppasmimpi (sī. pī.), dajjā appasmi (syā. ka.)] yācito;
etehi tīhi thānehi,
gacche devāna santike.*

buddhapitubrāhmaṇavatthu

*ahimsakā ye munayo [ahimsakāyā munayo (ka.)],
niccaṃ kāyena saṃvutā;
te yanti accutaṃ thānaṃ,
yattha gantvā na socare.*

puṇṇadāsivatthu

*sadā jāgaramānaṃ,
ahorattānusikkhinaṃ;
nibbānaṃ adhimuttānaṃ,
atthaṃ gacchanti āsavā.*

1.

2.

3.

4.

5.

6.

VIHA GRUPP

Kes [on] vihast loobunud, uhkuse hüljanud,
kõik köidikud ületanud,
nimesse [ja] vormi mitteklammerdunud,
kel pole enam midagi,
[see] ei saa langeda dukkhasse.

See, kes tõepoolest üleskerkinud viha
rappuvat vankrit vaos hoiab –
seda nimetan ma vankrijuhiks.
Ülejäänud inimesed hoiavad vaid ohje.

Viha [on] võidetav vihatusena,
headusetus [on] võidetav headusega,
ihnus [on] võidetav annetamisega
[ja] vale tõe rääkimisega.

Räägi tõtt, ära vihasta,
kui palutakse,
anna, kasvõi pisutki –
need kolm omadust
viivad deevade juurde.

Vägivallatud, lakkamatult
keha ohjavad targad
jõuavad surmatusse,
kus pole leina.

Alati ärksa,
päeval ja ööl treeniva,
nibbaanasse kaldunu
tulvad lähevad looja.

⊗ Dhp 221.

Dhp 222.

⊗ Dhp 223.

Dhp 224.

Dhp 225.

Dhp 226.

atulaupāsakavatthu

*porāṇametaṃ atula,
netaṃ ajjatanāmiva;
nindanti tuṇhimāsīnaṃ,
nindanti bahubhāṇīnaṃ;
mitabhāṇīmpi nindanti,
natthi loke anindito.*

7.

*na cāhu na ca bhavissati,
na cetaṛahi vijjati;
ekantaṃ nindito poso,
ekantaṃ vā pasamsito.*

8.

*yañce viññū pasamsanti,
anuvicca suve suve;
acchiddavuttiṃ [acchinnavuttiṃ (ka.)] medhāvim,
paññāsīlasamāhitam.*

9.

*nikkham [nekkham (sī. syā. pī.)] jambonadasseva,
ko taṃ ninditumarahati;
devāpi naṃ pasamsanti,
brahmunāpi pasamsito.*

10.

*chabbaggiyavatthu
kāyappakopaṃ rakkheyya,
kāyena saṃvuto siyā;
kāyaduccaritaṃ hitvā,
kāyena sucaritaṃ care.*

11.

*vacīpakopaṃ rakkheyya,
vācāya saṃvuto siyā;
vacīduccaritaṃ hitvā,
vācāya sucaritaṃ care.*

12.

*manopakopaṃ rakkheyya,
manasā saṃvuto siyā;
manoduccaritaṃ hitvā,
manasā sucaritaṃ care.*

13.

*kāyena saṃvutā dhīrā,
atho vācāya saṃvutā;
manasā saṃvutā dhīrā,
te ve suparisamvutā.*

14.

Atula, see [on] ammusest ajast,
see pole vaid kaasajal nii.
Laidetakse vaikselt istujat,
laidetakse palju rääkijat,
ja laidetakse mõõdukalt rääkijat.
Maailmas pole mittelaidetavat.

Dhp 227.

Pole olnud, ei tule,
ega ole praegugi
inimest, keda ainult laidetakse
või ainult kiidetakse.

Dhp 228.

Keda teadjad kiidavad,
olles päevast päeva põhjalikult uurinud,
[seda], veatu käitumisega arukat,
tarkuse [ja] kõlbluse väljaarendanut,

Dhp 229.

[kes on] kui Džambu [jõe kullast valmistatud] ehe -
kes [oleks] vääriline laitma [sellist arijat]?
Teda ülistavad isegi deevad,
[Teda] ülistab isegi Brahma.

☸ Dhp 230.

Valva keha raevukuse [eest]!
Olgu keha ohjatud!
Loobu halvast kehalisest käitumisest,
harjuta head kehalist käitumist!

Dhp 231.

Valva kõne raevukuse [eest]!
Olgu sõnad ohjatud!
Loobu halvast kõnelisest käitumisest,
harjuta head kõnelist käitumist!

Dhp 232.

Valva meelt raevukuse [eest]!
Olgu meel ohjatud!
Loobu halvast meelelisest käitumisest,
harjuta head meelelist käitumist!

☸ Dhp 233.

Keha ohjanud targad,
ka kõne ohjanud [targad],
[ning] meele ohjanud targad -
nemad [on] tõesti hästi põhjalikult ohjatud.

Dhp 234.

MALAVAGGO

- goghātakaputtavatthu*
paṇḍupalāsova dānisi, 1.
yamapurisāpi ca te [tam̐ (sī. syā. kam̐. pī.)] upaṭṭhitā;
uyyogamukhe ca tiṭṭhasi,
pātheyyampi ca te na vijjati.
- so karohi dīpamattano,* 2.
khippaṃ vāyama paṇḍito bhava;
niddhantamalo anaṅgaṇo,
dibbaṃ ariyabhūmiṃ upehisi
[dibbaṃ ariyabhūmimēhisi (sī. syā. pī.),
dibbamariyabhūmiṃ upehisi (?)].
- upanītavayo ca dānisi,* 3.
sampayātosī yamassa santike;
vāso [vāsoṇi ca (bahūsu)] te natthi antarā,
pātheyyampi ca te na vijjati.
- so karohi dīpamattano,* 4.
khippaṃ vāyama paṇḍito bhava;
niddhantamalo anaṅgaṇo,
na punaṃ jātijaraṃ [na puna jātijaraṃ (sī. syā.), na puna jātijaraṃ (ka.)] upehisi.
- aññatarabrāhmaṇavatthu*
anupubbena medhāvī, 5.
thokaṃ thokaṃ khaṇe khaṇe;
kammāro rajatasseva,
niddhame malamattano.
- tissattheravatthu*
ayasāva malaṃ samuṭṭhitaṃ [samuṭṭhāya (ka.)], 6.
tatuṭṭhāya [taduṭṭhāya (sī. syā. pī.)] tameva khādati;
evaṃ atidhonaḥāriṇaṃ,
sāni kammāni [sakakammāni (sī. pī.)] nayanti duggatim̐.
- lāḷudāyīvatthu*
asajjhāyamaḷā mantā, 7.
anuṭṭhānamaḷā gharā;
malaṃ vaṇṇassa kosajjaṃ,
pamādo rakkhato malaṃ.

MUSTUSE GRUPP

- Sa oled nagu koltunud leht, Dhp 235.
 ja ka Yama mehed [on] sinu [kaasavõtmiseks] saabunud.
 [Sa] seisad surma suus
 ja teemoonaks pole sul midagi [kaasa võtta].
- Tee iseendale saar, Dhp 236.
 püüdle usinalt, ole tark!
 Mustuse eemaldanud rüvetu
 jõuab taevalikule arija tasandile.
- Peagi oled jõudmas eluea lõppu ja Dhp 237.
 oled lähenemas Yama'ga kohtumisele.
 Enne kohalejõudmist pole sul puhkepaika
 ja teemoonaks pole sul midagi [kaasa võtta].
- Tee iseendale saar, Dhp 238.
 püüdle usinalt, ole tark!
 Mustuse eemaldanud rüvetule
 ei saabu enam uut sündi [ega] vananemist.
- Arukas [puhastab] end Dhp 239.
 mustusest järk-järgult,
 vähehaaval, hetkest-hetkesse,
 nagu sepp puhastab hõbedat.
- Nagu rooste sööb rauda, Dhp 240.
 millest rooste on tekkinud,
 nõnda juhivad tarvikutega liialdava [bhikkhu]
 tema enda teod halba uude sündi.
- Mittekordamine määrib mantrad, Dhp 241.
 korratus määrib majad,
 laiskus määrib ilu,
 hooletus määrib valvuri.

*aññatarakulaputtavattu
malitthiyā duccharitaṃ,
maccheraṃ dadato malaṃ;
malā ve pāpakā dhammā,
asmim̐ loke paramhi ca.*

*tato malā malataraṃ,
avijjā paramaṃ malaṃ;
etaṃ malaṃ pahantvāna,
nimmalā hotha bhikkhavo.*

*cūḷasāribhikkhuvatthu
sujīvaṃ ahirikena,
kākasūrena dham̐sinā;
pakkhandinā pagabbhena,
saṃkiliṭṭhena jīvitam̐.*

*hirīmatā ca dujjīvaṃ,
niccaṃ sucigavesinā;
alīnenāppagabbhena,
suddhājīvena passatā.*

*pañcaupāsakavatthu
yo pāṇamatipāteti,
musāvādañca bhāsati;
loke adinnamādiyati,
paradārañca gacchati.*

*surāmerayapānañca,
yo naro anuyuñjati
idhevameso lokasmim̐,
mūlaṃ khaṇati attano.*

*evaṃ bho purisa jānāhi,
pāpadhammā asaññatā;
mā taṃ lobho adhammo ca,
ciraṃ dukkhāya randhayuṃ.*

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

Halb käitumine määrib naise,
ihnus määrib annetaja.
Tõepoolest, kurjad dhammad määrivad
nii selles kui ka teises maailmas.

Mustuste mustus on
mitteteadmine - [see on] ülim mustus.
Kõrvaldage see mustus,
olge mustuseta, bhikkhud!

Kerge [on] elada häbitul,
kaak-kangelasel, solvajal,
hooplejal ja hoolimatul,
kerge [on] elada ebapuhtal.

Kuid raske [on] elada häbi[võimelisel],
lakkamatult puhtust otsijal,
avatul ja hoolival,
puhta eluviisiga [tõe] nägijal.

Kes tapab elusolendeid,
räägib valet,
võtab maailmas mitteantut
[ja] läheb teise naisega,

joob alkohoolseid jooki
ikka ja jälle, see mees,
siin, selles maailmas,
juurib välja oma juure.

Tea seda, mees:
kurjad dhammad
[on] ohjamatud!
Ärgu ahnus ega valed dhammad
paisaku [sind] kauakestvasse kannatusse!

Dhp 242.

☸ Dhp 243.

☸ Dhp 244.

Dhp 245.

☸ Dhp 246.

☸ Dhp 247.

Dhp 248.

tissadaharavatthu

dadāti ve yathāsaddham, 15.
yathāpasādanam [yattha pasādanam (katthaci)] jano;
tattha yo maṅku bhavati [tattha ce maṅku yo hoti (sī.),
tattha yo maṅkuto hoti (syā.)],
paresam pānabhojane;
na so divā vā rattim vā,
samādhimadhigacchati.

yassa cetam samucchinnam, 16.
mūlaghaccam [mūlaghaccham (ka.)] samūhatam;
sa ve divā vā rattim vā,
samādhimadhigacchati.

pañcaupāsakavatthu
natthi rāgasamo aggi, 17.
natthi dosasamo gaho;
natthi mohasamam jālam,
natthi taṇhāsamā nadī.

meṇḍakaseṭṭhivatthu
sudassam vajjamaññesam, 18.
attano pana duddasam;
paresam hi so vajjāni,
opunāti [ophunāti (ka.)] yathā bhusam;
attano pana chādeti,
kalimva kitavā saṭho.

ujjhānasaññittheravatthu
paravajjānupassissa, 19.
niccam ujjhānasaññino;
āsavā tassa vadḍhanti,
ārā so āsavakkhayā.

subhaddaparibbājakavatthu
ākāseva padam natthi, 20.
samaṇo natthi bāhire;
papañcābhiratā pajā,
nippapañcā tathāgatā.

ākāseva padam natthi, 21.
samaṇo natthi bāhire;
saṅkhārā sassatā natthi,
natthi buddhānamijītam.

malavaggo aṭṭhārasamo niṭṭhito.

Tõepoolest, inimesed annetavad Dhp 249.
 vastavalt usule [ja] vastavalt rahulolule.
 Kes kadestab teiste jooki [või] sööki,
 see ei saavuta keskendust
 ei päeval ega öösel.

Aga see, kes [on kadeduse] eemaldanud, Dhp 250.
 [selle] juure hävitanud [ja] väljajuurinud,
 see, tõepoolest, nii päeval kui öösel
 saavutab [õige] keskenduse.

Pole kirega võrdset tuld, Dhp 251.
 pole vihaga võrdset haaret,
 pole pettekujutlusega võrdset võrku,
 pole ihaga võrdset jõge.

Teiste vead on kergesti nähtavad, Dhp 252.
 enda [vigu on] aga raske näha.
 Tõepoolest, teiste vead sõelutakse välja nagu aganad,
 omi aga varjatakse,
 nagu petis [varjab] ebaõnnestunud heiteid.

[Kes] teiste vigu nähes Dhp 253.
 tajub pidevalt ärritust,
 selle tulvad suurenevad.
 Tema [on] kaugel tulvade lõppemisest.

Nii nagu taevas pole teed, Dhp 254.
 pole väljaspool [sanghat tõelist] erakrändurit.
 Inimesi rõõmustavad illusioonid,
 tathaagatad [on] illusioonidest vabad.

Nii nagu taevas pole teed, Dhp 255.
 pole väljaspool [sanghat tõelist] erakrändurit.
 Moodustised pole igavesed,
 mõistnutes pole häiritust.

Kaheksateistkümnenda, mustuse grupi lõpp.

DHAMMAṬṬHAVAGGO

vinicchayamahāmatṭavattṭhu

*na tena hoti dhammaṭṭho,
yenatthaṃ sāhasā [sahasā (sī. syā. ka.)] naye;
yo ca atthaṃ anattañca,
ubho niccheyya paṇḍito.*

*asāhasena dhammena,
samena nayatī pare;
dhammassa gutto medhāvī,
dhammaṭṭho ti pavuccati.*

chabbaggiyavattṭhu
*na tena paṇḍito hoti,
yāvatā bahu bhāsati;
khemī averī abhayo,
„paṇḍito“ti pavuccati.*

ekudānakhīṇāsavavattṭhu
*na tāvatā dhammadharo,
yāvatā bahu bhāsati;
yo ca appampi sutvāna,
dhammaṃ kāyena passati;
sa ve dhammadharo hoti,
yo dhammaṃ nappamajjati.*

lakuṇḍakabhaddiyattheravattṭhu
*na tena thero so hoti [thero hoti (sī. syā.)],
yen'assa palitaṃ siro;
paripakko vayo tassa,
moghajiṇṇo ti vuccati.*

*yamhi saccañca dhammo ca,
ahiṃsā saṃyamo damo;
sa ve vantamalo dhīro,
thero iti [so theroti (syā. ka.)] pavuccati.*

sambahulabhikkhuvattṭhu
*na vākkaraṇamattena,
vaṇṇapokkharatāya vā;
sādhurūpo naro hoti,
issukī maccharī saṭṭho.*

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

DHAMMAS PÜSIJA GRUPP

Ei ole dhammas püsija see,
kes kiirustades hindab õigeks.
Tark uurib mõlemat:
nii õiget kui mitteõiget.

[Kes] kiirustamata, dhamma kohaselt
[ja] erapooletult hindab teisi,
seda arukat dhamma kaitsjat
nimetatakse dhammas püsijaks.

Ei see ole tark,
kes palju räägib.
Rahulikku, vaenutut [ja] hirmutatut
nimetatakse targaks.

Mitte seepärast pole ta dhamma hoidja,
et palju räägib.
See [kes] küll [dhammat on] vähe kuulnud, kuid
vaatleb kehas dhammat,
see, tõepoolest, [on] dhamma hoidja,
see [on] dhammas hoolikas.

Ei see ole vanem,
kel pea [on] hall.
Kes [vaid] ealiselt [on] vana,
[teda] nimetatakse kasutult vananenuks.

Kelles [on aga] tõde ja dhamma,
vägivallatus, vaoshoitus [ja] taltumus,
seda tarka, [kes] tõepoolest [on] mustused kõrvaldanud,
[teda] nimetatakse vanemaks.

Ei rohkessonalisus
ega lootoslik jume
[tee] meest suurepärase kehastuseks, [kui ta] on
kade, ihne [ja] petlik.

Dhp 256.

Dhp 257.

Dhp 258.

Dhp 259.

Dhp 260.

Dhp 261.

Dhp 262.

8. *yassa cetam̐ samucchinnam̐,
mūlaghaccam̐ samūhatam̐;
sa vantadoso medhāvī,
„sādhurūpo“ti vuccati.*
- hatthakavatthu*
9. *na muṇḍakena samaṇo,
abbato alikam̐ bhaṇam̐;
icchālobhasamāpanno,
samaṇo kim̐ bhavissati.*
10. *yo ca sameti pāpāni,
aṇum̐ thūlāni sabbaso;
samtattā hi pāpānam̐,
„samaṇo“ti pavuccati.*
- aññatarabrāhmaṇavatthu*
11. *na tena bhikkhu so hoti,
yāvatā bhikkhate pare;
vissam̐ dhammam̐ samādāya,
bhikkhu hoti na tāvatā.*
12. *yodha puññañca pāpañca,
bāhetvā brahmacariyavā [brahmacariyam̐ (ka.)];
saṅkhāya loke carati,
sa ve „bhikkhū“ti vuccati.*
- tiṭṭhiyavatthu*
13. *na monena munī hoti,
mūlharūpo aviddasu;
yo ca tulaṃva paggayha,
varamādāya paṇḍito.*
14. *pāpāni parivajjeti,
sa munī tena so muni;
yo munāti ubho loke,
„muni“ tena pavuccati.*
- bālisikavatthu*
15. *na tena ariyo hoti,
yena pāṇāni himsati;
ahimsā sabbapāṇānam̐,
„ariyo“ti pavuccati.*

8. Kuid see, kes [on kadeduse, ihmuse ja petlikkuse] läbi lõiganud, [nende] juured hävitanud [ja] väljajuurinud, seda, viha kõrvaldanud arukat nimetatakse suurepärase kehastuseks. Dhp 263.
9. Ei raseeritud pea tee erakränduriks [õiget dhammat] mittejärgivat valskuse rääkijat. Kuidas igatsusse ja ahnusesse langenu saakski olla erakrändur? Dhp 264.
10. See, kes vaigistab kogu kurja, [nii] väikese [kui] suure, [seda], kurjuse tõepoolest vaigistanut, nimetatakse erakränduriks. Dhp 265.
11. Ei teistelt [almuste] kerjamine tee kedagi bhikkhuks. Bhikkhu pole see, kes järgib igat dhammat. ☸ Dhp 266.
12. Kes iganes [on] pälvimuse ja kurja kõrvaldanud, käitub brahmalikult, [ning] elab maailma [olemust] mõistes, teda, tõepoolest, nimetatakse bhikkhuks. ☸ Dhp 267.
13. Vaikimine ei tee targaks hämmingus mitteteadjat. Aga kes kaalutledes valib, see tark saab parima. Dhp 268.
14. Tark väldib igasugust kurja, sellepärast tark ongi tark. Mõlema maailma teadjat – seda nimetatakse targaks. Dhp 269.
15. Ei see ole arija, kes [on] elusolenditega vägivaldne; kõikide elusolendite suhtes mittevägivaldset nimetatakse arijaks. Dhp 270.

*sambahulasīlādisampannabhikkhuvatthu
na sīlabbatamattena,
bāhusaccena vā pana;
atha vā samādhilābhena,
vivittasayanena vā.*

16.

*phusāmi nekkhammasukham,
aputhujjanasevitaṃ;
bhikkhu vissāsamāpādi,
appatto āsavakkhayaṃ.*

17.

dhammaṭṭhavaggo ekūnavīsatiṃ niṭṭhito.

Tõepoolest, ärgu üksnes kõlblusreeglid,
rohke [dhamma] kuulamine
või ka keskenduse saavutamine,
eraldatud elupaik või

Dhp 271.

loobumisõnne puudutus,
[ega] mittetavainimestega läbikäimine,
põhjustagu bhikkhus rahulolu [seni],
kuni [ta] pole saavutanud tulvade lakkamist.

Dhp 272.

Üheksateistkümnenda, dhammas püsija grupi lõpp.

MAGGAVAGGO

*pañcasatabhikkhuvatthu
maggānaṭṭhaṅgiko seṭṭho,
saccānaṃ caturo padā;
virāgo seṭṭho dhammānaṃ,
dvipadānañca cakkhumā.*

1.

*eseva [esova (sī. pī.)] maggo natthañño,
dassanassa visuddhiyā;
etañhi tumhe paṭipajjatha,
mārassetaṃ pamohanaṃ.*

2.

*etañhi tumhe paṭipannā,
dukkhassantaṃ karissatha;
akkhāto vo [akkhāto ve (sī. pī.)] mayā maggo,
aññāya sallakantaṃ [sallasanathanāṃ (sī. pī.), sallasatthanāṃ (syā.)].*

3.

*tumhehi kiccamaṭappaṃ,
akkhātāro tathāgatā;
paṭipannā pamokkhanti,
jhāyino mārabandhanā.*

4.

*aniccalakkhaṇavatthu
„sabbe saṅkhārā aniccā“ti,
yadā paññāya passati;
atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.*

5.

*dukkhalakkhaṇavatthu
„sabbe saṅkhārā dukkhā“ti,
yadā paññāya passati;
atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.*

6.

*anattalakkhaṇavatthu
„sabbe dhammā anattā“ti,
yadā paññāya passati;
atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.*

7.

TEE GRUPP

Teedest parim [on] kaheksaosaline,
tõdedest neli värssi,
dhammadest parim [on] kiretus
ja kahejalgsetest nägija.

Dhp 273.

Vaid see [on õige] tee, muud ei ole
nägemise puhastamiseks.
Sisenege sellesse!
See petab Surma ära!

Dhp 274.

Tõepoolest, sellesse sisenedes
teed sa dukkhale lõpu.
Kuulutanud [olen] teile ma [seda] teed,
[olles] mõistnud noole eemaldamist.

Dhp 275.

Te peate ise püüdlema,
tathaagatad [on ainult tee] kuulutajad.
[Teele] sisenenud džhaaid
vabanevad Surma köidikutest.

Dhp 276.

„Kõik moodustised [on] püsitud.“
Kes seda tarkusega näeb,
see tüdineb dukkhast –
see on puhastumise tee.

☸ Dhp 277.

„Kõik moodustised [on] dukkha.“
Kes seda tarkusega näeb,
see tüdineb dukkhast –
see on puhastumise tee.

☸ Dhp 278.

„Kõik dhammad [on] minatud.“
Kes seda tarkusega näeb,
see tüdineb dukkhast –
see on puhastumise tee.

☸ Dhp 279.

padhānakammikatissattheravatthu

uṭṭhānakālamhi anuṭṭhahāno,

yuvā balī ālasiyaṃ upeto;

saṃsannasaṅkappamano

[asampannasaṅkappamano (ka.)] kusīto,

paññāya maggaṃ alaso na vindati.

8.

sūkarapetavatthu

vācānurakkhī manasā susaṃvuto,

kāyena ca nākusalaṃ kayirā

[akusalaṃ na kayirā (sī. syā. kaṃ. pī.);

ete tayo kammaṃpathe visodhaye,

ārādhaye maggamisippaveditaṃ.

9.

poṭṭhilattheravatthu

yogā ve jāyatī [jāyate (katthaci)] bhūri,

ayogā bhūrisaṅkhayo;

etaṃ dvedhāpathaṃ ṇatvā,

bhavāya vibhavāya ca;

tathāttānaṃ niveseyya,

yathā bhūri pavaḍḍhati.

10.

pañcamahallakabhikkhuvatthu

vanaṃ chindatha mā rukkhaṃ,

vanato jāyate bhayaṃ;

chetvā vanañca vanathañca,

nibbanā hotha bhikkhavo.

11.

yāva hi vanatho na chijjati,

aṇumattopi narassa nārisu;

paṭibaddhamanova [paṭibandhamanova (ka.)] tāva so,

vaccho khīrapakova [khīrapānova (pī.)] mātari.

12.

suvaṇṇakārattheravatthu

ucchinda sinehamattano,

kumudaṃ sārādikaṃ va pāṇinā;

santimaggameva brūhaya,

nibbānaṃ sugatena desitaṃ.

13.

Pingutuseks sobilikul ajal mittepingutav,
noor [ja] tugev, [kuid] laisapoolne,
mõtetest kurnatud meelega, uimane
[ja] loid ei leia tarkuse teed.

Dhp 280.

Kõne valvates, meelt hästi talitsedes
ja kehaga mitteoskuslikult käitumata –
sel moel kolme kammateed puhastades
teosta Nägija kuulutatud tee!

Dhp 281.

Tõesti, pühendumisest sünnib mõistmine
[ja] pühendumise puudumisest mõistmise kadumine.
Teades neid kahte ristteed –
olemasolu ja mitteolemasolu,
peaksid endas rajama selle,
mis mõistmist kasvataks.

Dhp 282.

Raiu maha mets, mitte puu.
Metsast sünnib hirm.
Metsa ja metsaalusegi maha raiunud
bhikkhu on metsatu.

Dhp 283.

Tõepoolest, kuni metsaaluse väiksemgi
võrse mehe kirest naise vastu pole maha raiutud,
nii kaua on meel seotud
nagu piima imev vasikas emaga.

Dhp 284.

Lõika läbi oma kiindumused,
nagu [lõigatakse läbi] sügisene lootos.
Arenda ainult rahuteed
nibbaanasse, [nii nagu] Önnesläinu õpetas.

Dhp 285.

*mahādhānavāṇijavatthu
idha vassaṃ vasissāmi,
idha hemantagimhisu;
iti bālo vicinteti,
antarāyaṃ na bujjhati.*

14.

kisāgotamīvattu

*taṃ puttāpasusammattaṃ,
byāsattamanasaṃ naraṃ;
suttaṃ gāmaṃ mahoghova,
maccu ādāya gacchati.*

15.

paṭācārāvattu

*na santi puttā tāṇāya,
na pitā nāpi bandhavā;
antakenādhīpanassa,
natthi ñātīsu tāṇatā.*

16.

*etamatthavaṣaṃ ñatvā,
paṇḍito sīlasaṃvuto;
nibbānagamaṃ maggaṃ,
khippameva visodhaye.*

17.

maggavaggo vīsatiṃ niṭṭhito.

„Siin elan vihmasel [ajal],
siin külmal, [siin] kuumal [ajal]“,
mõtleb lapsik
ohte mõistmata.

Dhp 286.

Selle, poegadest [ja] veistest joobunud,
kiindunud meelega inimese
viib surm kaasa
nagu suur uputus magava küla.

Dhp 287.

Ei ole pojad kaitseks,
ei isa ega ka sugulased –
lõputegija haarde [eest]
pole lähedastest kaitset.

☸ Dhp 288.

Selle tähendust teadev,
kõlbeliselt ohjatud tark,
puhastagu kiiresti
nibbaanasse viiv tee.

Dhp 289.

Kahekümnenda, tee grupi lõpp.

PAKIṆṆAKAVAGGO	
<i>attanopubbakammavatthu mattāsukhapariccāgā, passe ce vipulaṃ sukhaṃ; caje mattāsukhaṃ dhīro, sampaṣṣaṃ vipulaṃ sukhaṃ.</i>	1.
<i>kukkuṭaṇḍakhādikāvatthu paradukkhūpadhānena, attano [yo attano (syā. pī. ka.)] sukhamicchatī; verasaṃsaggasaṃsaṭṭho, verā so na parimuccatī.</i>	2.
<i>bhaddiyānaṃbhikkhūnaṃvatthu yañhi kiccaṃ apaviddhaṃ [tadapaviddhaṃ (sī. syā.)], akiccaṃ pana kayirati; unnaḷānaṃ pamattānaṃ, tesaṃ vaḍḍhanti āsavā.</i>	3.
<i>yesañca susamāradhā, niccaṃ kāyagatā sati; akiccaṃ te na sevanti, kicce sātaccakārino; satānaṃ sampajānānaṃ, atthaṃ gacchanti āsavā.</i>	4.
<i>lakuṇḍakabhaddiyavatthu mātaraṃ pitaraṃ hantvā, rājāno dve ca khattiye; raṭṭhaṃ sānucaraṃ hantvā, anīgho yāti brāhmaṇo.</i>	5.
<i>mātaraṃ pitaraṃ hantvā, rājāno dve ca sotthiye; veyagghapañcamaṃ hantvā, anīgho yāti brāhmaṇo.</i>	6.
<i>dārusākaṭikaputtavatthu suppabuddhaṃ pabujjhanti, sadā gotamasāvaka; yesaṃ divā ca ratto ca, niccaṃ buddhagatā sati.</i>	7.

MITMESUGUSE GRUPP	
Nähes väiksema õnne hülgamises suuremat õnne, hüljaku arukas väiksem õnn, nägemaks suuremat õnne!	Dhp 290.
[Kes] enesele õnne soovides teistele kannatusi põhjustab, [on] liitunud vaenuga – see ei vabane vaenust.	Dhp 291.
Mida tõesti tuleks teha, lükkavad [nad] tagasi, mida tõesti ei tuleks teha, seda teevad: selliste upsakate ja hooletute tulvad aina kasvavad.	☸ Dhp 292.
Kuid kes [on] hästi põhjalikult ja lakkamatult kehast teadlikud, ei seo [end sellega], mida ei tuleks teha, teevad visalt [seda], mida tuleks teha, [ning püsivad] teadvustatud arusaamises, [nende] tulvad lähevad looja.	☸ Dhp 293.
Olles surmanud ema, isa, ja kaks khatthia kuningat, surmanud kogu kuningriigi koos järgijatega, läheb braahman häirijateta edasi.	Dhp 294.
Olles surmanud ema, isa ja kaks braahmanist kuningat, surmanud viiendaks tiigri, läheb braahman häirijateta edasi.	Dhp 295.
Hästi mõistnult virguvad kunagi [kõik] Gootama õpilased, kes nii päeval kui öösel [on] pidevalt Buddhast teadlikud.	Dhp 296.

<i>suppabuddham pabujjhanti, sadā gotamasāvakā; yesam divā ca ratto ca, niccam dhammagatā sati.</i>	8.
<i>suppabuddham pabujjhanti, sadā gotamasāvakā; yesam divā ca ratto ca, niccam saṅghagatā sati.</i>	9.
<i>suppabuddham pabujjhanti, sadā gotamasāvakā; yesam divā ca ratto ca, niccam kāyagatā sati.</i>	10.
<i>suppabuddham pabujjhanti, sadā gotamasāvakā; yesam divā ca ratto ca, ahimsāya rato mano.</i>	11.
<i>suppabuddham pabujjhanti, sadā gotamasāvakā; yesam divā ca ratto ca, bhāvanāya rato mano.</i>	12.
<i>vajjiputtakabhikkhuvatthu duppabbajjam durabhiramam, durāvāsā gharā dukhā; dukkhosamānasamvāso, dukkhānupatitaddhagū; tasmā na caddhagū siyā, na ca [tasmā na caddhagū na ca (ka.)] dukkhānupatito siyā [dukkhānupātito (?)].</i>	13.
<i>cittagahapativatthu saddho sīlena sampanno, yasobhogasamappito; yam yam padesam bhajati, tattha tattheva pūjito.</i>	14.

Hästi mõistnult virguvad kunagi [kõik] Gootama õpilased, kes nii päeval kui öösel [on] pidevalt dhammast teadlikud.	Dhp 297.
Hästi mõistnult virguvad kunagi [kõik] Gootama õpilased, kes nii päeval kui öösel [on] pidevalt sanghast teadlikud.	Dhp 298.
Hästi mõistnult virguvad kunagi [kõik] Gootama õpilased, kes nii päeval kui öösel [on] pidevalt kehast teadlikud.	Dhp 299.
Hästi mõistnult virguvad kunagi [kõik] Gootama õpilased, kelle meel nii päeval kui öösel rõõmustab vägivallatuses.	Dhp 300.
Hästi mõistnult virguvad kunagi [kõik] Gootama õpilased, kelle meel nii päeval kui öösel rõõmustab [keskenduse] arendamises.	Dhp 301.
Raske [on] maise hülgamine, raske [on] rõõmustada; raske [ja] dukkhalik [on] koduelu, raske [on] ebavõrdsega kooselu. [Sansaaras] rändaja langeb dukkhasse, sestap ära ole ka [sina] rändaja, et poleks dukkhasse langemist.	Dhp 302.
Usu [ja] kõlbluse saavutanu, kuulsuse rikkuse omandanu – millist paika [ta] iganes küllastab, kõikjal austatakse [teda].	Dhp 303.

*cūḷasubhaddāvatthu
dūre santo pakāsentī,
himavantova pabbato;
asantettha na dissantī,
rattim khittā yathā sarā.*

15.

*ekavihārittheravatthu
ekāsaṇaṃ ekaseyyaṃ,
eko caramatandito;
eko damayamattānaṃ,
vanante ramito siyā.*

16.

pakiṇṇakavaggo ekavīsatiṃ niṭṭhito.

Rahunenu särab [juba] kaugelt
nagu Himaalaja mäestik.
Mitterahunenut pole [aga] lähedaltki näha,
nagu [ka] öösel lastud nooli.

Dhp 304.

Üks iste, üks ase,
üks rändav väsimatu,
üks „mina“ taltsutanu
nautima saab metsa lõppu.

Dhp 305.

Kahekümne esimese, mitmesuguse grupi lõpp.

NIRAYAVAGGO

sundarīparibbājikāvattu

abhūtavādī nirayaṃ upeti,
yo vāpi [yo cāpi (sī. pī. ka.)] katvā na karomi cāha [na karomīti cāha (syā.)];
ubhopi te pecca samā bhavanti,
nihīnakammā manujā parattha.

1.

duccaritaphalapīṭavatthu

kāsāvakaṇṭhā bahavo,
pāpadhammā asaṇṇatā;
pāpā pāpehi kammehi,
nirayaṃ te upapajjare.

2.

vaggumudātīriyabhikkhuvatthu

seyyo ayoguḷo bhutto,
tatto aggisikhūpamo;
yañce bhuñjeyya dussīlo,
raṭṭhapiṇḍamasaññato.

3.

khemakaseṭṭhiputtavatthu

cattāri ṭhānāni naro pamatto,
āpajjati paradārūpasevī;
apuññalābhaṃ na nikāmaseyyaṃ,
nindaṃ tatīyaṃ nirayaṃ catutthaṃ.

4.

apuññalābho ca gatī ca pāpikā,
bhītassa bhītāya ratī ca thokikā;
rājā ca daṇḍaṃ garukaṃ paṇeti,
tasmā naro paradāraṃ na seve.

5.

dubbacabhikkhuvatthu

kuso yathā duggahito,
hatthamevānukantati;
sāmaññaṃ dupparāmaṭṭhaṃ,
nirayāyupakaḍḍhati.

6.

yaṃ kiñci sithilaṃ kammaṃ,
saṃkiliṭṭhañca yaṃ vataṃ;
saṅkassaraṃ brahmacariyaṃ,
na taṃ hoti mahapphalaṃ.

7.

NIRAJA GRUPP

Mitteolnust [kui olnust] rääkija langeb nirajasse, nagu ka see, kes [olles] teinud, [ütleb]: „ei teinud“. Pärast surma [on] nood mõlemad madala teo [teinud] inimesed mujal olemasolus võrdsed.

⊗ Dhp 306.

Paljud kaelani kollases [on] kurja dhammaga [ja] ohjamata. Kurja tegevad kurjad – need sünnivad nirajas.

⊗ Dhp 307.

Parem [on] halva kõlblusega ohjamatul süüa raudkuuli, kuuma kui tuleleeki, kui süüa riigi almust.

⊗ Dhp 308.

Hooletu mees kogeb [neid] nelja teise [mehe] naist taga ajades: pälvimuste mittesaamine, mittenauditav ase, kolmandaks süüdistamine [ja] neljandaks niraja.

Dhp 309.

Pälvimuste mittesaamine ja kurja suundumine; hirmunud paari kiindumus on tühine. Kuningas määrab neile ränga karistuse. Sestap ärgu mees ajagu taga teise [mehe] naist.

Dhp 310.

Nagu valesti kitkudes lõikab kusarohi kätte, [nii ka] valesti elatud erakuelu tirib niraja poole.

⊗ Dhp 311.

Igasugune lodev tegutsemine, ebapuhas järgimine [ja] kaheldav brahmalik käitumine – ei need ole suure viljaga.

⊗ Dhp 312.

8. *kayirā ce kayirāthenaṃ [kayirā naṃ (ka.)],
daḥhamenaṃ parakkame;
sithilo hi paribbājo,
bhiyyo ākirate rajaṃ.*
9. *issāpakataitthivatthu
akataṃ dukkaṭaṃ seyyo,
pacchā tappati dukkaṭaṃ;
katañca sukataṃ seyyo,
yaṃ katvā nānutappati.*
10. *sambahulabhikkhuvatthu
nagaraṃ yathā paccantaṃ,
guttaṃ santarabāhiraṃ;
evaṃ gopetha attānaṃ,
khaṇo vo [khaṇo ve (sī. pī. ka.)] mā upaccagā;
khaṇātīti hi socanti,
nirayamhi samappitā.*
11. *nigaṇṭhavatthu
alajjitāye lajjanti,
lajjitāye na lajjare;
micchādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti duggatiṃ.*
12. *abhaye bhayadassino,
bhaye cābhayadassino;
micchādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti duggatiṃ.*
13. *titthiyasāvakaivatthu
avajje vajjamatino,
vajje cāvajjadassino;
micchādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti duggatiṃ.*
14. *vajjañca vajjato ñatvā,
avajjañca avajjato;
sammādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti suggatiṃ.*

nirayavaggo dvāvīsatiṃ niṭṭhito.

8. Tegemaks seda, mida peab tegema, tuleb visalt pingutada. Tõepoolest, lodev rändkerjus keerutab [vaid] tolmu üles. ☸ Dhp 313.
9. Mittetegemine [on] halva tegemisest parem, [sest] hiljem kahetsetakse halva tegemist. Kuid tegemisest parem [on] hea tegemine, mille tegemist pärast ei kahetseta. ☸ Dhp 314.
10. Nii nagu linna piire kaitstakse seest [ja] väljast, nõnda peaksite kaitsma iseennast. Sa ära lase võimalusel mööduda! Tõepoolest, võimaluse mööda lasknud kurvastavad nirajasse sattudes. ☸ Dhp 315.
11. Mittehäbiväärset häbenev [ja] häbiväärset mittehäbenev – [selline] valet vaadet järgiv olend läheb halba uude sündi. Dhp 316.
12. Mittehirmutavas hirmutavat nägev [ja] hirmutavas mittehirmutavat nägev – [selline] valet vaadet järgiv olend läheb halba uude sündi. Dhp 317.
13. Mitteeksimust eksimuseks pidav ja eksimust mitteeksimusena nägev – [selline] valet vaadet järgiv olend läheb halba uude sündi. Dhp 318.
14. Eksimust eksimusena teadev ja mitteeksimust mitteeksimusena [teadev] – [selline] õiget vaadet järgiv olend läheb õnnelikku uude sündi. Dhp 319.

Kahekümne teise, niraja grupi lõpp.

NĀGAVAGGO

attadantavatthu

*aham nāgova saṅgāme,
cāpato patitaṃ saraṃ;
ativākyam titikkhissam,
dussīlo hi bahujjano.*

1.

*dantaṃ nayanti samitim,
dantaṃ rājābhirūhati;
danto seṭṭho manussesu,
yotivākyam titikkhati.*

2.

*varamassatarā dantā,
ājānīyā [ca ājānīyāva (syā.)] sindhavā;
kuñjarā ca [kuñjarāva (syā.)] mahānāgā,
attadanto tato varam.*

3.

hatthācariyapubbakabhikkhuvatthu

*na hi etehi yānehi,
gaccheyya agataṃ disaṃ;
yathāttanā sudantena,
danto dantena gacchati.*

4.

parijjñābrāhmaṇaputtavatthu

*dhanapālo [dhanapālako (sī. syā. kam. pī.)] nāma kuñjaro,
kaṭukabhedano [kaṭukappabhedano (sī. syā. pī.)] dunnivārayo;
baddho kabaḷam na bhujjati,
sumarati [susarati (ka.)] nāgavanassa kuñjaro.*

5.

pasenadikosavattthu

*middhī yadā hoti mahagghaso ca,
niddāyitā samparivattasāyī;
mahāvarāhova nivāpapuṭṭho,
punappunam gabbhamupeti mando.*

6.

sānusāmaṇeravatthu

*idaṃ pure cittamacāri cārikam,
yenicchakam yatthakāmaṃ yathāsukham;
tadajjaham niggahessāmi yoniso,
hatthippabhinnam viya aṅkusaggaho.*

7.

ELEVANDI GRUPP

Nagu elevant talub lahingus
vibudest lastud nooli,
nii talun [ka] mina solvanguid.
Tõepoolest, paljud inimesed on halva kõlblusega.

Dhp 320.

Taltsutatud [elevant] juhatakse kogunemisele.
Taltsutatud [elevandi selga] tõstetakse kuningas.
Taltunu, kes talub solvanguid,
on inimeste seas parim.

Dhp 321.

Parimad muulad [on] taltsutatud,
[nagu] Sindh'i tõuhobused,
[väiksemad] elevandid ja [suuremad] elevandid,
kuid kõigist parim on iseenda taltsutanu.

Dhp 322.

Tõepoolest, [mittetaltsutatud looma] vankris
ei saa minna mindamatu suunas,
kuhu iseenda hästi taltsutanu
läheb taltsana ja taltununa.

Dhp 323.

Dhanapāla-nimelist elevanti
[on] innaajal raske ohjata.
Kinniseotuna ei söö elevant toitu,
[sest] unistab elevandimetsast.

Dhp 324.

[Kes] suurest söömisest [on] loid ja unine,
[ning] magades asemel ringi püherdab –
selline laisk on kui suureks söödetud siga,
[kes] ikka ja jälle naaseb üska.

✿ Dhp 325.

Varem hulkus [ja] eksles see teadvus
seal kus tahtis, kus nauding, kus õnn.
Täna ma ohjan seda arukalt,
nagu [dressuur]konksuga elevandijuht
[ohjeldab] indlevat elevanti.

✿ Dhp 326.

pāveyyakahatthivatthu

*appamādaratā hotha,
sacittamanurakkhatha;
duggā uddharathattānaṃ,
pañke sannova [sattova (sī. pī.)] kuñjaro.*

8.

sambahulabhikkhuvatthu

*sace labhetha nipakaṃ sahāyaṃ,
saddhiṃ caraṃ sādhuvihāridhīraṃ;
abhibhuyya sabbāni parissayāni,
careyya tenattamano satīmā.*

9.

*no ce labhetha nipakaṃ sahāyaṃ,
saddhiṃ caraṃ sādhuvihāridhīraṃ;
rājāva raṭṭhaṃ vijitaṃ pahāya,
eko care mātaṅgaraññeva nāgo.*

10.

*ekassa caritaṃ seyyo,
natthi bāle sahāyatā;
eko carena ca pāpāni kayirā,
appossukko mātaṅgaraññeva nāgo.*

11.

māravatthu

*atthamhi jātamhi sukhā sahāyā,
tuṭṭhī sukhā yā itarītarena;
puññaṃ sukhaṃ jīvitasāṅkhayamhi,
sabbassa dukkhassa sukhaṃ pahānaṃ.*

12.

*sukhā mattheyyatā loke,
atho pettheyyatā sukhā;
sukhā sāmāññatā loke,
atho brahmaññatā sukhā.*

13.

*sukhaṃ yāva jarā sīlaṃ,
sukhā saddhā paṭiṭṭhitā;
sukho paññāya paṭilābho,
pāpānaṃ akaraṇaṃ sukhaṃ.*

14.

nāgavaggo tevīsatiṃ niṭṭhito

Ära ole hooletu!
Valva oma teadvust!
Tõsta end välja halvalt teelt
nagu mutta vajunud elevant.

Dhp 327.

Kui leitakse tark kaaslane,
heas elav, arukas kaasrändaja,
[kes] on ületanud kõik ohud,
[siis] tuleks rännata temaga [koos] ülevas
meeleolus [ja] tähelepanelikuna.

☸ Dhp 328.

Kui ei leita tarka kaaslast,
suurepäraselt elavat, arukat kaasrändajat,
[siis], nagu alistatud kuningriigist lahkunud kuningas,
rända üksi, nagu elevant elevandimetsas.

☸ Dhp 329.

Parem on elada üksi,
lapsikust pole kaaslast.
Mine üksi, kurja tegemata,
väheste soovidega nagu elevant elevandimetsas.

☸ Dhp 330.

Tähenduslikust sündinud kaaslane [on] õnn.
Rahulolu sellega mis on, [on] õnn.
Pälvimused elu lõppedes [on] õnn.
Kogu dukkha hülgamine [on] õnn.

Dhp 331.

Ema austamine [siin] maailmas [on] õnn,
nagu ka isa austamine [on] õnn.
Õnn [on] erakrändur [siin] maailmas,
nagu ka [töeline] braahman [on] õnn.

Dhp 332.

Kõlbeline vananemine [on] õnn.
Kindel usk [on] õnn.
Tarkuse saavutamine [on] õnn.
Kurja mittetegemine [on] õnn.

Dhp 333.

Kahekümne kolmanda, elevandi grupi lõpp.

TAṄHĀVAGGO

kapilamacchavatthu

manujassa pamattacārino,
taṅhā vaḍḍhati māluvā viya;
so plavatī [plavati (sī. pī.), palavetī (ka.), uplavati (?)] hurā huram,
phalamiccharṃva vanasmi vānaro.

1.

yaṃ esā sahate jammī,
taṅhā loke visattikā;
sokā tassa pavaḍḍhanti,
abhivaṭṭhamva [abhivaḍḍhamva (syā.), abhivaṭṭamva (pī.),
abhivuḍḍhamva (ka.)] bīraṇam.

2.

yo cetam sahate jammim,
taṅham loke duraccayam;
sokā tamhā papatanti,
udabinduva pokkharā.

3.

taṃ vo vadāmi bhaddam vo,
yāvantettha samāgatā;
taṅhāya mūlam khaṇatha,
usīratthova bīraṇam;
mā vo naḷamva sotova,
māro bhañji punappunam.

4.

sūkarapotikāvattu

yathāpi mūle anupaddave daḷhe,
chinnopi rukkho punareva rūhati;
evampi taṅhānusaye anūhate,
nibbattatī dukkhamidaṃ punappunam.

5.

yassa chattimsati sotā,
manāpasavanā bhusā;
māhā [vāhā (sī. syā. pī.)] vahanti duddiṭṭhim,
saṅkappā rāganissitā.

6.

savanti sabbadhi sotā,
latā uppajja [ubbhijja (sī. syā. kam. pī.)] tiṭṭhati;
tañca disvā lataṃ jātam,
mūlam paññāya chindatha.

7.

IHA GRUPP

Hooletu käitumisega inimese ihad kasvavad nagu ronitaime [väädid].
Ta hüppab ühest elust teise nagu vilju ihalev ahv metsas.

☸ Dhp 334.

See, kelle [siin] maailmas vallutavad madalad ihad [ja] kiindumus, selle lein kasvab nagu biiranarohi pärast vihma.

☸ Dhp 335.

Kuid see, kes võidab siin maailmas raskelt ületatava, madala iha, sellelt langeb kurbus kui veetilk lootose [lehelt].

☸ Dhp 336.

Ma ütlen teile: Olge te õnnelikud, kes te siia olete kogunenud!
Kaevake välja ihajuur nagu usiira [juure] saamiseks [kaevatakse välja] biirana rohi.
Ärgu Surm teid ikka ja jälle hävitagu nii nagu üleujutus [hävitab] ikka ja jälle pilliroo.

☸ Dhp 337.

Nii nagu ka vigastamata, tugevalt juurelt mahalõigatud puu kasvab uuesti, nõnda tekib ikka ja jälle dukkha kuni iha kalduvus pole hävitatud.

Dhp 338.

Kelles voogavad võimsalt 36 meelepärast voogu, [teda] kannab kirel põhinev mõtlemine vale vaate poole.

Dhp 339.

Vood voogavad kõikjal. Väädid väänlevad kindlalt ülespoole. Olles näinud [iha] väädi võsu, lõika tarkusega [selle] juur läbi.

Dhp 340.

8. *saritāni sinehitāni ca,
somanassāni bhavanti jantuno;
te sātasiṭā sukhesino,
te ve jātijarūpagā narā.*
9. *tasiṇāya purakkhatā pajā,
parisappanti sasova bandhito [bādhito (bahūsu)];
saṃyojanasaṅgasattakā,
dukkhamupenti punappunaṃ cirāya.*
10. *tasiṇāya purakkhatā pajā,
parisappanti sasova bandhito;
tasmā tasiṇaṃ vinodaye,
ākankhanta [bhikkhū ākankhī (sī.), bhikkhu ākankham (syā.)] virāgamattano.*
11. *vibbhantabhikkhuvatthu
yo nibbanatho vanādhimutto,
vanamutto vanameva dhāvati;
taṃ puggalametha passatha,
mutto bandhanameva dhāvati.*
12. *bandhanāgāravatthu
na taṃ daḷhaṃ bandhanamāhu dhīrā,
yadāyasaṃ dārujapabbajañca
[dārūjaṃ babbajañca (sī. pī.)];
sāratattā maṇikuṇḍalesu,
puttesu dāresu ca yā apekkhā.*
13. *etaṃ daḷhaṃ bandhanamāhu dhīrā,
ohāriṇaṃ sithilaṃ duppamuñcaṃ;
etampi chetvāna paribbajanti,
anapekkhino kāmasukhaṃ pahāya.*

8. Iha ja heameel Dhp 341.
on voogamas olendeis.
Need, naudinguisse kiindunud,
õnne otsivad inimesed,
need lähevad tõepoolest
[uude] sündi ja vanadusse.
9. Iha austav inimsugu Dhp 342.
rabeleb nagu püünises jänes.
[Kümne] köidikuga kammitsetud olendid
naasevad pikka aega, ikka ja jälle dukkhasse.
10. Iha austav inimsugu Dhp 343.
rabeleb nagu püünises jänes.
Sestap peaks iha eemaldama
[see, kes] soovib enesele kiretust.
11. See, kes [soovide] rägastikust Dhp 344.
[on] läinud metsa erakuks vabanemaks
soovide rägastikust,
jookseb uuesti soovide rägastikku –
tule, vaata seda inimest:
[ta on] kammitsaist vabanemas,
ent jookseb [tagasi kammitsaisse]!
12. Ei need rauast, puidust [ega] babbadža Dhp 345.
rohust valmistatud
kammitsad ole tugevad, kuulutavad targad;
küll aga kiindumine kalliskividesse [ja] ehetsesse,
igatsus poegade ja naiste [järele].
13. Need [on] tugevad kammitsad, kuulutavad targad, Dhp 346.
mis [tunduvad] lõtvadena, [kuid] viivad langusesse; neist on raske vabaneda.
Sellised [kammitsad] läbi lõiganud rändavad ringi
soovideta, naudinguõnnest loobununa.

khemātherīvatthu

ye rāgarattānupatanti sotam,
sayamkatarāṃ makkaṭṭakova jālam;
etampi chetvāna vajanti dhīrā,
anapekkhino sabbadukkham pahāya.

14.

uggasenavatthu

muñca pure muñca pacchato,
majjhe muñca bhavassa pāragū;
sabbattha vimuttamānaso,
na punaṃ jātijaram upehisi.

15.

cūḷadhanuggahapaṇḍitavatthu

vitakkamathitassa jantuno,
tibbarāgassa subhānupassino;
bhiyyo taṇhā pavaḍḍhati,
esa kho dalham [esa gāḷham (ka.)]
karoti bandhanam.

16.

vitakkūpasame ca [vitakkūpasameva (ka.)] yo rato,
asubham bhāvayate sadā sato;
esa [eso (?)] kho byanti kāhiti,
esa [eso (?)] checchati mārabandhanam.

17.

māravatthu

niṭṭhaṅgato asantāsī,
vītaṇho anaṅgaṇo;
acchindi bhavasallāni,
antimoyaṃ samussayo.

18.

vītaṇho anādāno,
niruttipadakovido;
akkharānam sannipātam,
jaññā pubbāparāni ca;
sa ve „antimasārīro,
mahāpañño mahāpuriso“ti vuccati.

19.

upakājīvakavatthu

sabbābhibhū sabbavidūhamasmi,
sabbesu dhammesu anūpalitto;
sabbañjaho taṇhakkhaye vimutto,
sayam abhiññāya kamuddiseyyam.

20.

See, keda erutab kirg, langeb voogu
nagu ämblik enda kootud võrku.
Aga selle läbilõiganud targad kulgevad
kiindumuseta, kogu dukkhast loobununa.

⊗ Dhp 347.

Vabane minevikust, vabane tulevikust,
vabane olevikust, [mine] olemasolu vastaskaldale.
Kõigest vabanenud meel
ei naase [enam] uude sündi [ega] vanadusse.

Dhp 348.

Segaste mõtetega inimese
tugev kirg vaadata meeldivat
kasvatab iha ainult suuremaks –
see, tõepoolest, teeb kammitsad tugevaks.

Dhp 349.

Aga see, kes pühendub mõtete rahunemisele,
arendab ilutus[taju ja on] alati tähelepanelik,
see, tõepoolest, teeb ihale lõpu,
see lõikab läbi Surma köidikud.

Dhp 350.

Täiuse saavutanud kartmatu,
ihatusse [ja] rüvetusse läinu,
olemasolunoole aukudeta –
tema on viimases moodustumises.

Dhp 351.

Ihatut, kiindumusteta,
sõna tähenduse teadjat
ja sõnade järgnevuse teadjat,
teda, tõepoolest,
nimetatakse viimase kehastumisega
suureks targaks [ja] suureks inimeseks.

Dhp 352.

Kõikületanu, kõiketeadja olen,
kõikidest dhammadest määrdumatu,
kõigest loobunu, iha hävitanu, vabanenu,
ise ülimald teadmised saavutanud –
keda peaksin nimetama [oma] õpetajaks?

⊗ Dhp 353.

sakkapañhavatthu

sabbadānaṃ dhammadānaṃ jināti, 21.
sabbarasaṃ dhammaraso jināti;
sabbaratiṃ dhammarati jināti,
taṇhakkhaya sabbadukkhaṃ jināti.

aṇṭṭakasetṭhivatthu

hananti bhogā dummedhaṃ, 22.
no ca pāragavesino;
bhogataṇhāya dummedho,
hanti aññeva attanaṃ.

aṅkuravatthu

tiṇadosāni khattāni, 23.
rāgadosā ayaṃ pajā;
tasmā hi vītarāgesu,
dinnaṃ hoti mahapphalaṃ.

tiṇadosāni khattāni, 24.
dosadosā ayaṃ pajā;
tasmā hi vītadosesu,
dinnaṃ hoti mahapphalaṃ.

tiṇadosāni khattāni, 25.
mohadosā ayaṃ pajā;
tasmā hi vītamohesu,
dinnaṃ hoti mahapphalaṃ.

tiṇadosāni khattāni, 26.
icchādosā [taṇhādosā ?] ayaṃ pajā;
tasmā hi vigaticchesu,
dinnaṃ hoti mahapphalaṃ.

aṅhāvaggo catuvīsatiṃ niṭṭhito.

Dhamma kink ületab kõik kingid, Dhp 354.
 dhamma maitse ületab kõik maitseed,
 dhamma rõõm ületab kõik rõõmud,
 iha lakkamine ületab kõik kannatused.

Rikkus hukutab arutu, Dhp 355.
 mitte aga vastaskaldale püüdleja.
 Omandiihas arutu
 kahjustab nii teisi kui ennast.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 356.
 kirg rikub selle inimsoo.
 Seepärast, tõepoolest, kiretule annetamine
 toob suure vilja.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 357.
 viha rikub selle inimsoo.
 Seepärast, tõepoolest, vihatule annetamine
 toob suure vilja.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 358.
 pettekujutus rikub selle inimsoo.
 Seepärast, tõepoolest, pettekujutlusetule
 annetamine toob suure vilja.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 359.
 iha rikub selle inimsoo.
 Seepärast, tõepoolest, ihatule annetamine
 toob suure vilja.

Kahekümne neljanda, iha grupi lõpp.

BHIKKHUVAGGO

pañcabhikkhuvatthu

*cakkhunā saṁvaro sādhu,
sādhu sotena saṁvaro;
ghānena saṁvaro sādhu,
sādhu jivhāya saṁvaro.*

1.

*kāyena saṁvaro sādhu,
sādhu vācāya saṁvaro;
manasā saṁvaro sādhu,
sādhu sabbattha saṁvaro;
sabbattha saṁvuto bhikkhu,
sabbadukkhā pamuccati.*

2.

*haṁsaghātakabhikkhuvatthu
hatthasaṁyato pādasāyato,
vācāsaṁyato saṁyatuttamo;
ajjhatarato samāhito,
eko santusito tamāhu bhikkhum.*

3.

kokālikavatthu

*yo mukhasāyato bhikkhu,
mantabhāṇī anuddhato;
atthaṁ dhammañca dīpeti,
madhuraṁ tassa bhāsitaṁ.*

4.

dhammārāmattheravatthu

*dhammārāmo dhammarato,
dhammaṁ anuvicintayaṁ;
dhammaṁ anussaraṁ bhikkhu,
saddhammā na parihāyati.*

5.

vipakkhasevakabhikkhuvatthu

*salābhaṁ nātimaññeyya,
nāññesaṁ pihayaṁ care;
aññesaṁ pihayaṁ bhikkhu,
samādhiraṁ nādhigacchati.*

6.

*appalābhopi ce bhikkhu,
salābhaṁ nātimaññati;
taṁ ve devā pasāṁsanti,
suddhājīvaṁ atanditaṁ.*

7.

BHIKKHU GRUPP

Silma ohjamine [on] hea.
Hea [on] kõrva ohjamine.
Nina ohjamine [on] hea.
Hea [on] keele ohjamine.

Dhp 360.

Keha ohjamine [on] hea.
Hea [on] kõne ohjamine.
Meele ohjamine [on] hea.
Hea [on] kõige ohjamine.
Kõike ohjav bhikkhu
vabaneb kogu dukkhast.

☸ Dhp 361.

Kätt talitsev, jalga talitsev,
kõne talitsev, ülimalt talitsetud,
seemiselt rõõmus [ja] rahu,
üksi rahulolev - teda nimetatakse bhikkhuks.

Dhp 362.

See bhikkhu kes talitseb suud,
räägib mõõdukalt, uhkusest,
ja selgitab dhammat,
selle jutt [on] magus.

Dhp 363.

Dhammas rõõmustav, dhammale pühendunud,
dhamma üle mõtisklev
[ja] dhammat meelespidav bhikkhu
ei eemaldu õigest dhammast.

☸ Dhp 364.

Elada tuleks saadut põlgamata
[ja] teisi mitte kadestades.
Teisi kadestav bhikkhu
ei saavuta keskendust.

Dhp 365.

Kui bhikkhu [on] ka vähe saanud,
kuid ei põlga saadut [ära],
[siis] sellist, tõepoolest, ülistavad deevad,
[seda], tüdimusest, puhtuses elajat.

Dhp 366.

<i>pañcaggadāyakabrāhmaṇavatthu sabbaso nāmarūpasmim, yassa natthi mamāyitam; asatā ca na socati, sa ve „bhikkhū”ti vuccati.</i>	8.
<i>sambahulabhikkhuvatthu mettāvihārī yo bhikkhu, pasanno buddhasāsane; adhigacche padam̐ santam̐, saṅkhārūpasamam̐ sukham̐.</i>	9.
<i>siñca bhikkhu imam̐ nāvam̐, sittā te lahumessati; chetvā rāgañca dosañca, tato nibbānamehisi.</i>	10.
<i>pañca chinde pañca jahe, pañca cuttari bhāvaye; pañca saṅgātigo bhikkhu, „oghatiṇṇo”ti vuccati.</i>	11.
<i>jhāya bhikkhu [jhāya tuvam̐ bhikkhu (?)] mā pamādo [mā ca pamādo (sī. syā. pī.)], mā te kāmaguṇe ramessu [bhamassu (sī. pī.), bhavassu (syā.), ramassu (ka.)] cittam̐; mā lohaguḷam̐ gilī pamatto, mā kandi dukkhamidanti ḍayhamāno.</i>	12.
<i>natthi jhānam̐ apaññassa, paññā natthi ajhāyato [ajjhāyino (ka.)]; yamhi jhānañca paññā ca, sa ve nibbānasantike.</i>	13.
<i>suññāgāram̐ pavitṭhassa, santacittassa bhikkhuno; amānusī rati hoti, sammā dhammam̐ vipassato.</i>	14.
<i>yato yato sammāsati, khandhānam̐ udayabbayam̐; labhatī [labhati (pī.), labhate (ka.)] pītipāmojjam̐, amataṃ taṃ vijānataṃ.</i>	15.

Ühelgi viisil nime ja vormiga see, kes pole samastunud, ega leina olematut, teda, tõepoolest, nimetatakse bhikkhuks.	☸ Dhp 367.
See, sõbralikkuses elav bhikkhu, [kes] püsib Buddha õpetuses, leiab rahu asupaiga [ning] moodustiste rahunemise õnne.	☸ Dhp 368.
Oo, bhikkhu, tühjenda see paat! Tühjana liigud sa kiiresti. Kire ja ka viha läbilõiganu jõuab nibbaanasse.	Dhp 369.
Lõika läbi viis, ütle lahti viiest ja arenda edasi viit. Viis kiindumust ületanud bhikkhut nimetatakse üleujutuse ületanuks.	☸ Dhp 370.
[Arenda] džhaanat, bhikkhu! Ära ole hooletu! Ära luba teadvusel naudingunõõride rõõmu takerduda! Ära [tulikuuma] raudkuuli hooletult alla neela! Kui põled, ära hala – see ongi dukkha!	☸ Dhp 371.
Pole džhaanat tarkuseta, ega ole tarkust džhaanata. Kel on džhaana ja ka tarkus, see, tõepoolest, [on] nibbaana lähedal.	Dhp 372.
Tühja hütü sisenenud, rahunenud teadvusega bhikkhu leiab mitteinimliku rõõmu [ja] näeb õige dhamma läbi.	Dhp 373.
Hetkest, mil täielikult mõistetakse kogumike tekkimist [ja] lakkamist, omandatakse rõõm ja rahulolu – see [on] surmatuse mõistmine.	Dhp 374.

16. *tatrāyamādi bhavati,
idha paññassa bhikkhuno;
indriyagutti santuṭṭhi,
pātimokkhe ca saṃvaro.*
17. *mitte bhajassu kalyāṇe,
suddhājīve atandite;
paṭisanthāravutyassa [paṭisandhāravutyassa (ka.)],
ācārakusalo siyā;
tato pāmojjabahulo,
dukkhassantaṃ karissati.*
18. *pañcasatabhikkhuvatthu
vassikā viya pupphāni,
maddavāni [majjavāni (ka. ṭikā) paccavāni (ka. aṭṭha.)] pamuñcati;
evaṃ rāgañca dosañca,
vipparamuñcetha bhikkhavo.*
19. *santakāyattheravatthu
santakāyo santavāco,
santavā susamāhito [santamano susamāhito (syā. pī.),
santamano samāhito (ka.)];
vantalokāmisso bhikkhu,
„upasanto”ti vuccati.*
20. *naṅgalakulattheravatthu
attanā codayattānaṃ,
paṭimaṃsetha attanā [paṭimāse attamattanā (sī. pī.), paṭimaṃse tamattanā (syā.)];
so attagutto satimā,
sukhaṃ bhikkhu vihāhisi.*
21. *attā hi attano nātho,
[ko hi nātho paro siyā (sī.) etthantare pāṭho videsapotthakesu]
attā hi attano gati;
tasmā saṃyamamattānaṃ [saṃyamaya’ttānaṃ (sī. pī.)],
assam bhadraṃva vāṇijo.*

- Dhp 375. Targa bhikkhu alguseks on need: võimete valvamine, rahulolu, vabanemisjuhis ja ohjamine.
- Dhp 376. Ühine hüveliste sõpradega, puhta eluviisiga [ja] innukatega. Edenda heatahtlikkust, [ning] olgu [sinu] tegutsemine oskuslik – sel moel, rahulolu külluses, teed [sa] dukkhale lõpu!
- Dhp 377. Nagu jasmiinilt langevad närtsinud õied, nõnda ka kirg ja vihkamine langevad bhikkhult.
- Dhp 378. Rahunenud keha [ja] rahunenud kõnega, rahuliku, hästi keskendunud, maise kasu hüljanud bhikkhut nimetatakse rahunenuks.
- Dhp 379. Ise end manitse, jälgi end ise! Selline, ennast valvav [ja] tähelepanelik bhikkhu viibib õnnes.
- Dhp 380. Sina, tõepoolest, [oled] enda kaitsja, sina, tõepoolest, suunad ennast. Seetõttu ohja iseennast, nagu kaupmees [ohjab] hinnalist ratsut!

vakkalittheravatthu

*pāmojjabahulo bhikkhu,
pasanno buddhasāsane;
adhigacche padam̐ santam̐,
saṅkhārūpasamam̐ sukham̐.*

22.

sumanasāmaṇeravatthu

*yo have daharo bhikkhu,
yuñjati buddhasāsane;
somam̐ [so imam̐ (sī. syā. kam̐. pī.)] lokam̐ pabhāseti,
abbhā muttova candimā.*

23.

bhikkhuvaggo pañcavīsatiso niṭṭhito.

Rahulolu külluses bhikkhu,
puhastunud Buddha õpetuses,
jõuab rahu asupaika
[ja] saavutab moodustiste vaibumise õnne.

⊗ Dhp 381.

Tõepoolest, see noor bhikkhu,
[kes] teostab Buddha õpetust,
see valgustab seda maailma,
nagu pilvist vabanenud kuu.

⊗ Dhp 382.

Kahekümne viienda, bhikkhu grupi lõpp.

BRĀHMAṆAVAGGO

*pasādabahulabrāhmaṇavatthu
chinda sotaṃ parakkamma,
kāme panuda brāhmaṇa;
saṅkhārānaṃ khayāṃ ñatvā,
akataññūsi brāhmaṇa.*

1.

*sambahulabhikkhuvatthu
yadā dvayesu dhammesu,
pāragū hoti brāhmaṇo;
athassa sabbe saṃyogā,
atthaṃ gacchanti jānato.*

2.

*sambahulabhikkhuvatthu
yassa pāraṃ apāraṃ vā,
pārāpāraṃ na vijjati;
vītaddaraṃ visaṃyuttaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

3.

*aññatarabrāhmaṇavatthu
jhāyīṃ virajamāsīnaṃ,
katakiccamaṇāsavaṃ;
uttamatthamanuppattaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

4.

*ānandattheravatthu
divā tapati ādicco,
rattimābhāti candimā;
sannaddho khattiyo tapati,
jhāyī tapati brāhmaṇo;
atha sabbamahorattim [sabbamahorattam (?)],
buddho tapati tejasā.*

5.

*aññatarabrāhmaṇapabbajitavatthu
bāhitapāpoti brāhmaṇo,
samacariyā samaṇoti vuccati;
pabbājayamattano malaṃ,
tasmā „pabbajito“ti vuccati.*

6.

BRAAHMANI GRUPP

Lõika läbi voog, püüdle!
Eemaldu naudinguid, braahman!
Moodustiste hävinemist mõistes
mõistad mittetekkinut, braahman!

☸ Dhp 383.

Kui kahe dhamma abil
on braahman vastaskaldale jõudnud,
siis kõik köidikud
sel teadjal hääbuvad.

Dhp 384.

Seda, kelle jaoks ei leidu vastaskallast,
siinpoolset kallast ega teispoolset kallast,
[seda], kartmatut ja sõltumatut –
teda nimetan ma braahmaniks.

Dhp 385.

Džhaai, kes istub plekituna,
teinud, mida tuleb teha, tulvadeta,
kõrgeima eesmärgi saavutanud –
teda nimetan ma braahmaniks.

☸ Dhp 386.

Päike särab päeval,
kuu hiilgab öösel,
khattiya sõdalane särab turvises,
braahman särab džhaanades.
Mõistnu aga särab kirkalt kogu aeg,
[nii] päeval [kui] öösel.

☸ Dhp 387.

Kurjast eemaldunut nimetatakse braahmaniks
ja rahu elajat erakränduriks.
Maise ja mustuse endalt hüljanut
nimetatakse maisehüljanuks.

Dhp 388.

sāriputtatheravatthu

*na brāhmaṇassa pahareyya,
nāssa muñcetha brāhmaṇo;
dhī [dhi (syā. byākaraṇesu)]
brāhmaṇassa hantāraṃ,
tato dhī yassa muñcati.*

7.

*na brāhmaṇassetadakiñci seyyo,
yadā nisedho manaso piyehi;
yato yato himsamano nivattati,
tato tato sammatimeva dukkhaṃ.*

8.

mahāpajāpatigotamīvattu

*yassa kāyena vācāya,
manasā natthi dukkaṭaṃ;
saṃvutaṃ tīhi ṭhānehi,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

9.

sāriputtatheravatthu

*yamhā dhammaṃ vijāneyya,
sammāsambuddhadesitaṃ;
sakkaccaṃ taṃ namasseyya,
aggihuttaṃva brāhmaṇo.*

10.

jaṭilabrāhmaṇavatthu

*na jaṭāhi na gottena,
na jaccā hoti brāhmaṇo;
yamhi saccañca dhammo ca,
so sucī so ca brāhmaṇo.*

11.

kuhakabrāhmaṇavatthu

*kiṃ te jaṭāhi dummedha,
kiṃ te ajinasāṭiyā;
abbhantaraṃ te gahanaṃ,
bāhiraṃ parimajjasi.*

12.

kisāgotamīvattu

*paṃsukūladharaṃ jantaṃ,
kisaṃ dhamanisanthataṃ;
ekaṃ vanasmim̃ jhāyantaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

13.

Ei braahmanit lööda,
ei braahman [viha] vallanda.
Häbi braahmani ründajale!
Suurem häbi sellele [braahmanile],
kes [viha] vallandab!

Dhp 389.

Ei braahmanile ole miski parem,
kui pöörata meel kalliks [peetavast] eemale.
Kuivõrd meel pöördub vägivallast,
niivõrd vaibub ka dukkha.

Dhp 390.

Kes keha, kõne,
[ega] meelega valesti ei käitu,
[ning] ohjab neid kolme -
teda nimetan ma braahmaniks.

☞ Dhp 391.

Kellelt oled õppinud dhammat,
mida Õigestimõistnu õpetas,
seda austa tänulikult
nagu braahman austab ohvrituld.

Dhp 392.

Ei pulstunud juuksed, ei põlvnemine,
ega sünnipära tee braahmaniks.
Kelles on tõde ja ka dhamma,
see [on] puhas, see [on] braahman.

☞ Dhp 393.

Milleks sulle pulstunud juuksed, kehvaaruline?
Milleks sulle [antiloobi] nahast riided?
Sinu sees [on plekkide] tihnik,
[sa] puudutad [vaid] välist.

☞ Dhp 394.

Olend, [kes] kannab tolmu hunnikust
[korjatud] räbalaid,
[on nii] kõhn, [et naha alt paistavad välja] sooned
[ja] kes üksi metsas džhaanasid [harjutab] -
teda nimetan ma braahmaniks.

Dhp 395.

ekabrāhmaṇavatthu

*na cāhaṃ brāhmaṇaṃ brūmi,
yonijaṃ mattisambhavaṃ;
bhovādi nāma so hoti,
sace hoti sakiñcano;
akiñcanaṃ anādānaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

14.

uggasenasetṭhiputtavatthu

*sabbasaṃyojanaṃ chetvā,
yo ve na paritassati;
saṅgātigaṃ viṣaṃyuttaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

15.

dvebrāhmaṇavatthu

*chetvā naddhiṃ [nandhiṃ (ka. sī.), nandim (pī.)] varattañca,
sandānaṃ [sandāmaṃ (sī.)] sahanukkamaṃ;
ukkhittapalighaṃ buddhaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

16.

akkosakabhāradvājavatthu

*akkosaṃ vadhabandhañca,
aduṭṭho yo titikkhati;
khaṇṭibalaṃ balānikaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

17.

sāriputtattheravatthu

*akkodhanaṃ vata vantaṃ,
sīlavantaṃ anussadaṃ;
dantaṃ antimasārīraṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

18.

uppalavaṇṇāttherīvatthu

*vāri pokkharapatteva,
āraggersāsapo;
yo na limpati [lippati (sī. pī.)] kāmesu,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

19.

aññatarabrāhmaṇavatthu

*yo dukkhassa pajānāti,
idheva khayamattano;
pannabhāraṃ viṣaṃyuttaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

20.

Kuid ma ei nimeta [kedagi] braahmaniks üsast sündimise [ega] emast pärinemise [põhjal]. Teda tuleks nimetada aulikuks, kel on omand. [Kes on aga] omandita ja kiindumusteta – teda nimetan ma braahmaniks!

⊗ Dhp 396.

[Kes on] kõik köidikud läbi lõiganud, see, tõepoolest, ei muretse. [Kes on] kõik kiindumused ületanud ja eemaldunud – teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 397.

[Kes on] läbi lõiganud kütked ja sidemed, koos rakmete [ning] ohelikega, [teda], takistused eemaldanud mõistnut – teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 398.

See, kes solvamist, löömist ja vangistamist talub raskuseta [ning kelle] jõustavaks väeks on kannatlikkuse jõud – teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 399.

Vihatut, pühendunut, kõlbelist, kõrkuseta, taltunut, viimast korda kehastunut – teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 400.

Seda, kes ei nakku naudingute külge nagu vesi ei nakku lootolehe [ja] sinepiseeme nõelatera külge – teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 401.

Dukkha mõistmise läbi, siin [olemasolus] mina hävitanut, koorma maha pannut ja eraldunut – teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 402.

khemābhikkhunīvatthu

*gambhīrapaññaṃ medhāvīṃ,
maggāmaggassa kovidaṃ;
uttamatthamanuppattaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

21.

pabbhāravāsītissattheravatthu

*asaṃsaṭṭhaṃ gahaṭṭhehi,
anāgārehi cūbhayaṃ;
anokasārimappicchaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

22.

aññatarabhikkhuvatthu

*nidhāya daṇḍaṃ bhūtesu,
tasesu thāvaresu ca;
yo na hanti na ghātetī,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

23.

sāmaṇerānaṃvatthu

*aviruddhaṃ viruddhesu,
attadaṇḍesu nibbutaṃ;
sādānesu anādānaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

24.

mahāpanthakattheravatthu

*yassa rāgo ca doso ca,
māno makkho ca pātito;
sāsaporāraggā [āragge (ka.)],
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

26.

pilindavacchattheravatthu

*akakkasaṃ viññāpaniṃ,
giraṃ saccamudīraye;
yāya nābhisaje kañci [kiñci (ka.)],
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

27.

aññatarattheravatthu

*yodha dīghaṃ va rassaṃ vā,
aṇuṃ thūlaṃ subhāsubhaṃ;
loke adinnaṃ nādiyati [nādeti (ma. ni. 2.459)],
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

28.

Sügava tarkusega arukat,
tee [ja] mittetee tundjat,
kõrgeima eesmärgi saavutanut –
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 403.

Majaperemeestega mitteseotud,
ega ka kodututega,
[kindla] elukohata, väheste soovidega rändurit –
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 404.

Elusolendite [karistamise] malaka maha pannud,
[olgu nood kas] värisevad või kindlad;
kes ei tapa ega põhjusta tapmist –
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 405.

Vaenutu [kesk] vaenajaid,
malaka tõstmisest loobunud,
kiindumatu [kesk] kiindunuid –
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 406.

Kellelt kirg ja viha ning
uhkus ja silmakirjalikkus [on] langenud
nagu sinepiseeme nõelateralt –
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 407.

[Kes] räägib karmuseta juhendavaid [ja]
tõeseid sõnu,
mis ei solva kedagi –
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 408.

[Olgu] ta pikk või lühike,
väike või suur, ilus [või] iluta;
kes siin [maailmas] ei võta mitteantut –
teda nimetan ma braahmaniks.

Dhp 409.

- sāriputtattheravatthu*
āsā yassa na vijjanti, 29.
asmim̐ loke paramhi ca;
nirāsāsaṃ [nirāsayaṃ (sī. syā. pī.), nirāsakaṃ (?)] visamyuttam̐,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.
- mahāmoggallānattheravatthu*
yassālayā na vijjanti, 30.
aññāya akathaṃkathī;
amatogadhamanuppattam̐,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.
- revatatttheravatthu*
yodha puññañca pāpañca, 31.
ubho saṅgamupaccagā;
asokaṃ virajaṃ suddham̐,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.
- candābhattheravatthu*
candaṃva vimalaṃ suddhaṃ, 32.
vippasannamanāvilāṃ;
nandībhavaparikkhīṇaṃ,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.
- sīvalittheravatthu*
yomaṃ [yo imaṃ (sī. syā. kaṃ. pī.)] palipathaṃ duggaṃ, 33.
saṃsāraṃ mohamaccagā;
tiṇṇo pāragato [pāragato (sī. syā. kaṃ. pī.)] jhāyī,
anejo akathaṃkathī;
anupādāya nibbuto,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.
- sundarasamuddattheravatthu*
yodha kāme pahantvāna [pahatvāna (sī. pī.)], 34.
anāgāro paribbaje;
kāmabhavaparikkhīṇaṃ,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ
[idaṃ gāthādvayaṃ videsapotthakesu sakideva dassitaṃ].

- Kelles ei leidu igatsust selle ega teiste maailmade [järele], kes on igatsuseta, [kõigest] sõltumatu – teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 410.
- Seda, kes on igatsuseta, teadmiste [läbi vabanenud] kahtlusest, surmatuse saavutusse sukeldunu – teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 411.
- Seda, siin [maailmas nii] pälvimuse kui ka kurjuse mõlemad sidemed ületanud, [seda], leinatut, mustusetut ja puhastunut – teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 412.
- Nagu plekitu, puhas kuu, särav [ja] selge, olemasolurõõmust täielikult eemaldunu – teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 413.
- Seda, kes selle ohtliku, halva paiga, sansaara pettekujutluse [on] ületanud, läinud üle vastaskaldale, [seda], häirimatut ja kahtlusteta džhaait, klammerdumatut ning vaibunut – teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 414.
- Seda, siin [maailmas] naudingutest loobunut, kodutut rändkerjust, olemasolunaudingu hävitanut – teda nimetan ma braahmaniks. ☸ Dhp 415.

jaṭilattheravatthu

*yodha taṇhaṃ pahantvāna,
anāgāro paribbaje;
taṇhābhavaparikkhīṇaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

35.

naṭaputtakattheravatthu

*hitvā mānusaṃ yogaṃ,
dibbaṃ yogaṃ upaccagā;
sabbayogavisamṃyuttaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

36.

naṭaputtakattheravatthu

*hitvā ratiṇca aratiṇca,
sītibhūtaṃ nirūpadhiṃ;
sabbalokābhibhuṃ vīraṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

37.

vaṅgīsattheravatthu

*cutiṃ yo vedi sattānaṃ,
upapattiṇca sabbaso;
asattaṃ sugataṃ buddhaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

38.

*yassa gatiṃ na jānanti,
devā gandhabbamānusa;
khīṇāsavaṃ arahantaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

39.

dhammadinnāttherīvattu

*yassa pure ca pacchā ca,
majjhe ca natthi kiñcanaṃ;
akiñcanaṃ anādānaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

40.

Seda, siin [maailmas] ihast loobunut
kodutut rändkerjust,
olemasoluiha hävitanut -
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 416.

Inimestega seotust lahtiöelnut,
taevalikuga seotust pääsenut,
kõikidest seotustest lahtiseotut -
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 417.

Meeldivast ja ebameeldivast loobunut,
[kire tulest] jahtunut, kiindumusteta,
kõik maailmad ületanud kangelast -
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 418.

Seda, kes teab olendite surmast
ja sünnist kõike,
[seda], kiindumuseta, hästiläinud mõistnut -
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 419.

Seda, kelle minemist ei tea
deevad, gandhabbad [ega] inimesed,
[seda], tulvad hävitanud arahanti -
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 420.

Seda, kelle [jaoks] minevikus ja ka tulevikus
ega olevikus ei ole midagi,
[seda], takistusteta, kiindumusteta -
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 421.

aṅgulimālattheravatthu

usabhaṃ pavaraṃ vīraṃ,

mahesiṃ vijitāvinaṃ;

anejaṃ nhātaṃ [nahātaṃ (sī. syā. kaṃ pī.)] buddhaṃ,

tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

41.

devahitabrāhmaṇavatthu

pubbenivāsaṃ yo vedi,

saggāpāyaṅca passati,

atho jātikkhayaṃ patto,

abhiññāvosiṃ muni;

sabbavositavosānaṃ,

tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

42.

brāhmaṇavaggo chabbīsatiṃ niṭṭhito.

[Tugev kui] härg, ülev kangelane,

suur nägija, võidukas,

[kirest] häirimatu, puhastunu, mõistnu –

teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 422.

Seda, kes teab eelmisi elusid,

näeb taevast ja apaajat,

[on] jõudnud sündide lõppu,

[seda], ülimad teadmised saavutanud tarka,

kõik saavutatava saavutanut –

teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 423.

Kahekümne kuuenda, braahmani grupi lõpp.

II osa

**Tõlkevasted
ning tekstiviited**

*namo tassa bhagavato
arahato sammāsambuddhassa.*

SUTTANTAPIṬAKE
KHUDDAKANIKĀYA
DUTIYO GANTHO

dharmapadapāḷi

Austus Temale, Ülimale,
Arahantile, Õigesti Mõistnule!

SUTTADEGA PIIRDUV KORV
LÜHIKESTE KOGU
TEINE KOGUMIK

Dhammavārsid

(PAALI)

namo: **nama** = **namati** austab; kummardab; austusavaldus, austust väljendav hüüe.

tassa: **tad** see; sellele; temale.

bhagavato: **bhagavant** = **bhagavat** Ülim; üks paljudest Buddha epiteetidest; õnnelik (*sukha*); õnnis, õnnistatu(d). Kuna Buddha ei virgunud kellelki saadud, nt kõrgemakas peetava(te) jumala(te) poolse õnnistuse, õnneliku juhuse ega kellegi teise poolt ettemääratud saatuse läbi, siis on siinkohal *õnnistatu(d)* ja *õnnelik* asemel kasutatud tõlkevastena *Ülim*: see, kes saavutas ülima pingutuse teel nibbaana (*nibbāna*) ehk ülima ala (*āyatana*) ehk sfääri, mis ühel olendil on võimalik saavutada ja sai seeläbi ülima kehastuseks, Ülimaks. Kasutatakse peamiselt Buddha, aga ka enne teda virgunute kohta. Gootama Buddha puhul kasutatakse suurtähte, teiste puhul väiketähte.

arahato: **arahant** arahant, sõna tüvest **arah** väärima; see, kes on Buddha õpetatud arija teed järgides saavutanud nibbaana ehk vaibumise.

sammāsambuddhassa: **sammā** õige(sti) + **sa** koos; täielikult, terviklikult; ise-; olemist, osalust või olekut omistav eesliide +

buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest

bujjh; sageli tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*. Gootama Buddha puhul kasutatakse suurtähte, teiste buddhade puhul väiketähte.

Drupp 1-20

Paaride grupp

yamakavaggo

cakkhupālattheravatthu

*manopubbaṅgamā dhammā,
manoseṭṭhā manomayā;
manasā ce paduṭṭhena,
bhāsati vā karoti vā;
tato naṃ dukkhamanveti,
cakkamva vahato padaṃ.*

1.

Meel käib dhammade eel,
[dhammad on] meele juhitud, meele loodud.
Pahelise meelega
kes räägib või tegutseb,
sellele järgneb dukkha
nagu ratas vankrit vedavale jalale.

Dhp 1.

manopubbaṅgamā: *mano* meel + **pubbaṃ** enne, eelnev, endine, eespool + **gamma** minema, juhtima, suunduma; sõna tüvest **gam** minema.

dhammā: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); virgunud vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*vāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

manoseṭṭha: *mano* meel + **seṭṭha** parim; tähtsaim; meister, juht.

manomayā: *mano* meel + **maya** tehtud, valmistatud, loodud, koosnev.

manasā: *mano* meel.

ce: kui.

paduṭṭhena: **paduṭṭha** loodud halva poolt, rikutud, riknenud, paheline, halb.

bhāsati: räägib, ütleb, kõneleb, sõna tüvest **bhās** rääkima.

vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.

karoti: teeb; käitub, tegutseb, toimib (täendus sõltub kontekstist), sõna tüvest **kar**.

vā: või.

tato: **tat** sellest (enam); sealt; se(II)etõttu, se(II)eläbi, se(II)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.

naṃ: **ena** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tolele.

dukkhamanveti: **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + **anveti** koos, sõna tüvest **i** minema + eesliide **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.

cakkamva: **cakka** „pidevalt keerlev“, ratas, ketas; ring, sõõr; sõiduk; kui seisund; tingimus + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

vahato: **vahant** kandma, taluma, vedama, transportima; jätkama, oma tööd tegema; töötama, suutma, võimu omama.

padaṃ: **pada** jalg, (jala)jalg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

Dhp 1. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid sama põhimõtte toob *citta* kohta *Cittasuttam* SN 1.62. Nii „Selgitusjuhendi (paali)“ tekst *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37, kui ka „Korvijuhendi (paali)“ tekstid *Sāsanapaṭṭhānadutiyabhūmi* Pe 2 ja *Hārasampātabhūmi* Pe 8 sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: dhamma; meel (*mano, mana, manas*); dukkha.

maṭṭhakunḍalīvattu

*manopubbaṅgamā dhammā,
manoseṭṭhā manomayā;
manasā ce pasannena,
bhāsati vā karoti vā;
tato naṃ sukhamanveti,
chāyāva anapāyinī [anupāyinī (ka.)].*

2.

Meel käib dhammade eel,
[dhammad on] meele juhitud, meele loodud.
Puhta meelega
kes räägib või tegutseb,
sellele järgneb õnn
nagu eraldumatu vari.

Dhp 2.

manopubbaṅgamā: *mano* meel + **pubba** enne, eelnev, endine, eespool + **gamma** minema, juhtima, suunduma; sõna tüvest **gam** minema.

dhammā: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma. Siinkohal tähendab kõiki nähtuseid.

manoseṭṭha: *mano* meel + **seṭṭha** parim; tähtsaim; meister, juht.

manomayā: *mano* meel + **maya** tehtud, valmistatud, loodud, koosnev.

manasā: *mano* meel.

ce: kui.

pasannena: **pasanna** selge, särav; õnnelik, rõõmus, kooskõlas, leppinud, rahul(dunud); rõõmus südames; uskuv; usaldav; vaga, kiiduväärne; voolab välja, voolama, voogama; sõna tüvest **sad** muutuma heledaks või puhastunuks, millele eelneb rõhutav eesliide **pa**.

bhāsati: räägib, ütleb, kõneleb; särab, kiirgab/hiiigab (välja), sõna tüvest **bhās**.

vā: või, nagu, sarnaselt, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.

karoti: teeb, käitub, tegutseb, toimib (täendus sõltub kontekstist), sõna tüvest **kar**.

tato: sellest (enam); sealt; se(II)etõttu, se(II)eläbi, se(II)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.

nam: **ena** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tollele.
sukhamanveti: **sukha** õnn(elik); meeldiv; puhas + **anveti** järgib, läheneb, läheb koos, sõna tüvest **i** minema + eesliide **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.
chāyāva: **chāyā** vari, varjutus + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).
anapāyīn: **an** mitte + **apāyīn** eemalduja; see, kes ei lähe eemale; sõnast **apāya** eraldumine, kadumine, langemine, sõna tüvest **i** minema, millele eelneb eesliide **apa** eemale.

Dhp 2. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid nii „Selgitusjuhendi (paali)” tekst *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37, kui „Korvijuhendi (paali)” tekst *Sāsanapaṭṭhāna-dutiyabhūmi* Pe 2 sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: dhamma; meel (*mano, mana, manas*); dukkha.

tissattheravatthu

akkocchi maṃ avadhi maṃ,
ajini [ajinī (?)] maṃ ahāsi me;
ye ca taṃ upanayhanti,
veraṃ tesam na sammati.

3.

„[Ta] sõimas mind, lõi mind,
võitis mind, röövis mind” –
kes [end] vaid sellise [mõtlemisega] seob,
nende vaen ei vaibu.

⊗ Dhp 3.

akkocchi: tõreleb, hurjutab, noomib; näägutab, kirub, vannub, sõimab, teotab; sõna tüvest **kus**.
maṃ: **aham** mina.
avadhi: **vadhati** lööb, taob, karistab, nuhtleb; tapab; sõna tüvest **vadh** lööma.
maṃ: **aham** mina.
ajini: vallutab, ületab, on üle; rüüstab, röövib, võidab, saab jagu, alistab, sõna tüvest **ji**.
maṃ: **aham** mina.
ahāsi: **harati** kannab; võtab ära; varastab, röövib, tegusõna tüvest **har**.
me: **aham** mina.
ye: **yad** see mis/kes (need kes).
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
taṃ: **tad** see, selle; nende.
upanayhanti: **upa** suhtes, poole + **nayhati** seob, köidab kinni; sõna tüvest **nah** siduma.
veraṃ: **vera** viha, vihkamine, vaen, kättemaks; vaenulik tegevus.

tesam: **tad** see, selle; nende.
na: just nii, nagu see, nagu oleks, nagu; ei, mitte; talle, temale, sellele; tolle kes.
sammati: rahuneb, vaigistub; lõppema, lakkama; puhkama; sõna tüvest **sam** rahunema.

Dhp 3. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Upakkilesasuttam* MN 128, *Dīghītikosalajātaka* Ja 371, *Kosambiyajātaka* Ja 428 ja *Kosambakakkhandhaka* Vin Mv Kd 10.

akkocchi maṃ avadhi maṃ,
ajini maṃ ahāsi me;
ye ca taṃ nupanayhanti,
veraṃ tesūpasammati.

4

„[Ta] sõimas mind, lõi mind,
võitis mind, röövis mind” –
kes [end] vaid sellise [mõtlemisega] ei seo,
nende vaen vaibub.

⊗ Dhp 4.

akkocchi: tõreleb, hurjutab, noomib; näägutab, kirub, vannub, sõimab, teotab; sõna tüvest **kus**.
maṃ: **aham** mina.
avadhi: **vadhati** lööb, taob, karistab, nuhtleb; tapab; sõna tüvest **vadh** lööma.
maṃ: **aham** mina.
ajini: vallutab, ületab, on üle; rüüstab, röövib, võidab, saab jagu, alistab, sõna tüvest **ji**.
maṃ: **aham** mina.
ahāsi: **harati** kannab; võtab ära; varastab, röövib, tegusõna tüvest **har**.
me: **aham** mina.
ye: **yad** see mis/kes (need kes).
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
taṃ: **tad** see, selle; nende.
nupanayhanti: **na** eitav eesliide + **upa** suhtes, poole; **nayhati** seob, köidab kinni.
veraṃ: **vera** vihkamine, vaen, kättemaks; vaenulik tegevus; **a** + **vera** vaenu puudumine, vaenuta.
tesūpasammati: **tesam** = **tad** nende + **upa** suhtes, poole + **sammati** rahulikuks muutuma või rahu kasvatama; korda aetud, rahunenud, vaibunud.

Dhp 4. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Upakkilesasuttam* MN 128, *Dīghītikosalajātaka* Ja 371, *Kosambiyajātaka* Ja 428 ja *Kosambakakkhandhaka* Vin Mv Kd 10.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

kāḷayakkhinīvatthu

*na hi verena verāni,
sammantīdha kudācanam;
averena ca sammanti,
esa dhammo sanantano.*

5.

Ei tõepoolest vaen vaenus
siin [maailmas] vaibu kunagi,
vaid vaenutuses vaibub [vaen] siin [maailmas] -
see on igavene dhamma.

⊗ Dhp 5.

na: just nii, nagu see, nagu oleks, nagu; ei, mitte; talle, temale, sellele, tolle kes.

hi: jaoks, sest, tõesti, tõepoolest, muidugi, kindlasti.

verena: *vera* vihkamine, vaen(ulikkus), kättemaks; vaenulik tegevus.

verāni: *vera* vt eelnevat.

sammanti: *sam* olema (rahunenud) + *idha* siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.

kudācana: igal ajal (*na kudācanam* mitte kunagi, ei iialgi).

averena: *a* eitav eesliide + *verena* vihkamine = mittevihkamine, vaenutus.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

sammanti: *sam* olema (rahunenud) + *idha* siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.

esa: *etad* see.

dhammo: *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest *dha* hoidma, kaitsma.

sanantano: *sanantana* iidne, igavene, igikestev, alatine, lõputu.

Dhp 5. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Upakkilesasuttam* MN 128, *Dīghītikosalajātaka* Ja 371, *Kosambiyajātaka* Ja 428 ja *Kosambakakkhandhaka* Vin Mv Kd 10.

Vt selgitustest: dhamma.

kosambakavatthu

*pare ca na vijānanti,
mayamettha yamāmase;
ye ca tattha vijānanti,
tato sammanti medhagā.*

6.

Paljud kuid ei mõista
[et peame] end siin [maailmas] ohjama.
Aga need, [kes] siin [maailmas seda] mõistavad,
seeläbi vaigistavad [kõik] tülid.

⊗ Dhp 6.

pare: *para* kaugemal, teisel pool, eemal, üle, kohal, üle, taga; kaugemal, kõrgemal; teine, teised; tulevik.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

na: just nii, nagu see, nagu oleks, nagu; ei, mitte; talle, temale, sellele, tolle kes.

vijānanti: täielikult mõistma, aru saama; sõna tüvest *ñā* või *jā* teadma, rõhutava eesliitega *vi*.

mayamettha: *mayam* = *aham* mina + *ettha* siin, selles kohas, praegu(ne); ajutine; sel juhul, selles osas.

yamāmase: *yam* piirama, kontrollima, pingutama. Seda vormi kasutatakse vaid luules ning selle etümoloogia osas puudub üksmeel. Osad tõlked johtuvad siinkohal sõnast *yama* ehk surm või surmajumal, mistõttu on see lõik tõlgitud kui „me peame surema“. „Alamplekkide suttas“ (*Upakkilesasuttam* MN 128), kust antud värss ka pärineb, palub Buddha bhikkhudel end ohjata, lõpetamaks vaidlemine, riidlemine ja tülitsemine ning soovitab neile, kes ei leia tarka ja kõlbelist kaaslasi, rännata üksi.

ye: *yad* see mis/kes; mitmuses: need kes.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

tattha: (a) koht: siin, seal, selles kohas; samas kohas; (b) suund: seal, sinna kohta; (c) selles, selleks, sellest; aeg: siis, seejärel, sellest ajast; ajutine; vaheaeg.

vijānanti: täielikult mõistma, aru saama; sõna tüvest *ñā* või *jā* teadma, rõhutava eesliitega *vi*.

tato: sellest (enam); sealt; se(II)etõttu, se(II)eläbi, se(II)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.

sammanti: rahunenud; leppinud; leevendunud, rahuldunud, sõna tüvest *sam*.

medhagā: *medhaga* tüli, riid, vaidlus, võitlus.

Dhp 6. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Upakkilesasuttam* MN 128, *Dīghītikosalajātaka* Ja 371, *Kosambiyajātaka* Ja 428 ja *Kosambakakkhandhaka* Vin Mv Kd 10.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

mahākālattheravatthu

*subhānupassim viharantaṃ,
indriyesu asaṃvutaṃ;
bhojanamhi cāmatāññum,
kusītaṃ hīnavīriyaṃ;
taṃ ve pasahati māro,
vāto rukkhamva dubbalaṃ.*

7.

Meeldiva vaatlemises viibija,
[kelle] võimed [on] ohjamata,
ja [kes on] söömisel mõõdutu,
loid [ning] madala energiaga –
sellest, tõepoolest, saab Surm jagu,
nagu tuul jõuetust puust.

Dhp 7.

subhānupassim: *subha* meeldiv, ilus, kaunis + *anu* kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + *passati* näeb; leiab.

viharantaṃ: *viharant* viibimine, eluase, elamine; sõna tüvest *har*, eraldust tähistava eesliitega *vi*.

indriyesu: *indriya* võimed.

asaṃvutaṃ: *a* eitav eesliide + *saṃvuta* kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest *var* takistama, eesliitega *saṃ* koos, täielikult, terviklikult.

bhojanamhi: *bhojana* toit, söök; eine.

cāmatāññum: *ca*: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki + *amattaññum* eitav eesliide *a* + *matta* mõõt + *ñū* teadma, sõna tüvest *ñā*.

kusītaṃ: *kusīta* loid, passiivne.

hīnavīriyaṃ: *hīna* alam, madalam; vilets, armetu; alatu, nurjatu, põlastusväärne; puudulik (halvustavas mõttes), mille vastandiks on *ukkaṭṭha* ehk kõrgem sünnis; noobel + *virīya*: energia, jõud, pingutus.

taṃ: *tad* tema.

ve: kinnitav eessõna, tõepoolest, tõeliselt.

pasahati: võidab, alistab, saab jagu, sõna tüvest *sah* vallutama, rõhutava eesliitega *pa*.

māro: *māra* isikustatud Surm *maraṇa*.

vāto: *vata* tuul.

rukkham: *rukkha* puu.

va: just, nagu (*iva* lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (*eva* lühivorm).

dubbalaṃ: *du* halb, ebapiisav + *bala* jõud, vägi, tugevus.

Dhp 7. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ilutuse vaatlemine (*asubhānupassanā*); võimed (*indriya*); ohjamine (*yamati*); energia (*virīya*); surm (*māra*).

mahākālattheravatthu

*asubhānupassim viharantaṃ,
indriyesu susaṃvutaṃ;
bhojanamhi ca matāññum,
saddhaṃ āradhaviṇṇiyaṃ;
taṃ ve nappasahati māro,
vāto selamva pabbataṃ.*

8.

Ilutuse vaatlemises viibija,
[kelle] võimed [on] hästi ohjatud
ja [kes on] söömisel mõõdukas,
[kel on] usk, otsusekindlus [ning] energilisus –
sellest, tõepoolest, Surm jagu ei saa,
nagu ka tuul kivisest mäest.

Dhp 8.

asubhānupassim: *a* eitav eesliide + *subha* meeldiv, ilus, kaunis + *anu* kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + *passati* näeb; leiab; sõna tüvest *pass* nägema.

viharantaṃ: *viharant* viibimine, eluase, elamine; sõna tüvest *har* kandma koos eraldamist tähistava eesliitega *vi*.

indriyesu: võimed.

susaṃvutaṃ: *su* hästi, piisavalt + *saṃvuta* kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest *var* takistama, eesliitega *saṃ* koos, täielikult, terviklikult.

bhojanamhi: *bhojana* toit.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

matāññum: *matta* mõõt + *ñū* teadma, sõna tüvest *ñā*.

saddhaṃ: *saddha* usk, usaldus, kindlus.

āradhaviṇṇiyaṃ: *āradha* kindel, otsustav, resoluutne + *virīya* energia, jõud, pingutus.

taṃ: *tad* tema.

ve: kinnitav eessõna, tõepoolest, tõeliselt.

nappasahati: *na* ei + *pasahati* võidab, alistab, saab jagu.

māro: *māra* Surm, Maara (sõnast *maraṇa*), surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.

vāto: *vāta* tuul.

selamva: *selam* = *sela* kivine + *va*: just, nagu (*iva* lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (*eva* lühivorm).

pabbataṃ: *pabbata* mägi.

Dhp 8. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Korvijuhendi (paali)“ tekst *Suttādhiṭṭhānatatīyabhūmi* Pe 3 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: ilutuse vaatlemine (*asubha anupassana*); võimed (*indriya*); usk (*saddhā*); ohjamine (*yamati*); energia (*virīya*); surm (*māra*).

devadattavatthu

anikkasāvo kāsāvaṃ, 9.
yo vatthaṃ paridahissati;
apeto damasaccena,
na so kāsāvamarahati.

Mitte ilma tulvadeta, kollast ☸ Dhp 9.
 rüüd kes kannab,
 eemaldunud tõest, taltumata –
 ei see kollast [rüüd] vääri.

anikkasāvo: **a** eitav eesliide + **ni** ilma + **asāva** tulv (mitte ilma tulvadeta ehk tulvadega).

kāsāvaṃ: **kāsāva** kollane.

yo: yad see, mis/kes.

vatthaṃ: **vattha** rüü; riie; rõivas, kleit.

paridahissati: **pari** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + **dhā** panema, asetama = kannab, paneb ümber.

apeto: **apeta** ära läinud, vabanenud, ilma jäänud, sõna tüvest **i** minema + **apa** ära.

damasaccena: **dama** (enese) taltsutamine või allutamine; (hilisemate selgituste kohaselt) mõistmine, tarkus, sõna tüvest **dam** taltsutama + **sacca** tõde.

na: ei, mitte.

so: tad see, too; tema.

kāsāvamarahati: **kāsāvaṃ** = **kāsāva** kollane + **arahati** väärrib.

Dhp 9. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Phussattheragāthā* Thag 17.1, *Kāsāvajātaka* Ja 221 ja *Chaddantajātaka* Ja 514.

Vt selgitustest: tulvad (*āsava*); neli arija tõde (*cattāro ariya saccā*) = tõde; bhikkhu, bhikkhuni (bhikkhu, bhikkhunī) = kollase rüü kandja.

yo ca vantakasāvassa, 10.
sīlesu susamāhito;
upeto damasaccena,
sa ve kāsāvamarahati.

Kuid kes on tulvad hüljanud, ☸ Dhp 10.
 kõlbeline, hästi rahunenud,
 ega ole tõest eemaldunud,
 see, tõepoolest, kollast [rüüd] väärrib.

yo: yad see, mis/kes.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehki.

vantakasāvo: **vanta** oksendanud; loobunud, ära või minema visatud, maha jäetud + **kasāva** tulvad + **assa** olema.

sīlesu: **sīla** kõlblus.

susamāhito: **su** hea, õige + **samāhita** väljakujunenud, koostatud, kindel; sõna tüvest **dhā** panema, eesliidetega **sam:** koos, täielikult, terviklikult ja **ā** suunas.

upeto: varustatud, kindlustatud, õnnistatud; sõna tüvest **i** minema, eesliitega **upa** lähedal, poole.

damasaccena: **dama** vaoshoitus, enesekontroll + **sacca** tõde.

sa: tad see.

ve: kinnitav eesliide; tõepoolest, tõeliselt.

kāsāvamarahati: **kāsāvaṃ** = **kāsāva** kollane; tähistab Buddha munkade kollaseid rüüsid + **arahati** väärrib.

Dhp 10. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Phussattheragāthā* Thag 17.1, *Kāsāvajātaka* Ja 221 ja *Chaddantajātaka* Ja 514.

Vt selgitustest: tulvad (*āsava*); kõlblus (*sīla*); neli arija tõde (*cattāro ariya saccā*) = tõde; bhikkhu, bhikkhuni (bhikkhu, bhikkhunī) = väärrib kollast rüüd.

sāriputtatheravatthu

asāre sāramatino,

sāre cāsāradassino;

te sāram nādhigacchanti,

micchāsaṅkappagocarā.

11.

[Kes] mitteolemusest olemuseks peavad
ja olemuses näevad mitteolemusest,
need olemusest ei avasta
valede mõtete karjamaal.

Dhp 11.

asāre: **a** eitav eesliide + **sāra** tuum; olemus, substants (= *yathā-bhūta* vastavalt tegelikkusele ehk olemasolule = *sammā-dhamma* õige dhamma).

sāramatino: **sāra** tuum; olemus, substants + **matin** = **mata** mõelnud, aru saanud, kaalunud, kujutlenud; surnud; sõna tüvest **man** mõtlema, ette kujutama, omastava järelliitega **in**.

sāre: **sāra** olemus, substants.

cāsāradassino: **ca** ja + **a** eitav eesliide + **sāra** olemus, substants + **dassina** nägema, sõna tüvest **das** nägema.

te: **tad** see; nemad.

sāram: **sāra** olemus, substants.

nādhigacchanti: **na** ei, mitte + **adhigacchanti** avastab, sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **adhi** poole.

micchāsaṅkappagocarā: **micchā** vale(sti) + **saṅkappa** mõte + **gocara** karjamaa; pärusmaa; **go** (m) härg; (n) lehm, (mitmuses) kariloomad + **cara** käimise, kõndimise, minemise või liikumise akt; kariloomade karjatamine; loomade söögikoht või -ala; sfäär, vald; pärusmaa.

Dhp 11. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: olemus ja mitteolemus (*sāra, asāra*); arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = vale mõte.

sārañca sārato ñatvā,

asārañca asārato;

te sāram adhigacchanti,

sammāsaṅkappagocarā.

12.

[Kes] teavad olemusest [kui] olemusest
ja mitteolemusest [kui] mitteolemusest,
need olemusest avastavad
õigete mõtete karjamaal.

Dhp 12.

sārañ: **sāra** tuum; olemus, substants (= *yathā-bhūta* ehk tegelikkusele vastav = *sammā-dhamma* ehk õige dhamma).

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

sārato: **sāra** kui tuum; kui olemus, kui substants.

ñatvā: olles teadnud; sõna tüvest **ñā** teadma.

asārañca: **a** eitav eesliide + **sāra** olemus, substants + eufooniline ehk ilukõlaline ühendus: järelliide **m** + eesliide **c** = **ñc**.

asārato: **a** eitav eesliide + **sāra** olemus, substants.

te: **tad** see; nemad.

sāram: **sāra** olemus, substants.

adhigacchanti: avastab, sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **adhi** üleval, kohal, peal; poole.

sammāsaṅkappagocarā: **sammā** õige + **saṅkappa** mõte + **gocara** karjamaa; pärusmaa; **go** (m) härg; (n) lehm, (mitmuses) kariloomad + **cara** käimise, kõndimise, minemise või liikumise akt; kariloomade karjatamine; loomade söögikoht või -ala; sfäär, vald; pärusmaa.

Dhp 12. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: olemus ja mitteolemus (*sāra, asāre*); arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = õige mõte.

nandattheravatthu

yathā agāraṃ ducchannaṃ, 13.
vuṭṭhī samativijjhati;
evaṃ abhāvitāṃ cittaṃ,
rāgo samativijjhati.

Nagu halva katusega maja ☸ Dhp 13.
 läbistab vihm,
 nõnda arendamata teadvusesse
 kirk tungib.

yathā: just, nagu

agāraṃ: agāra maja, kodu.

ducchannaṃ: du halb + **channa** kaetud (roo- või õlgkatusega), varjatud, sõna tüvest **chad**.

vuṭṭhī: vuṭṭhi vihm.

samativijjhati: sam koos, täielikult, terviklikult + **ati** eespool; ülimalt + **vijjhati** (läbi) torkama, augustama, sõna tüvest **vidh**.

evaṃ: nõnda, nii, seega.

abhāvitāṃ: a eitav eesliide + **bhāveti** „põhjustab muutumise või saamise“; arendab (keskendust) ehk mediteerib.

cittaṃ: citta teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

rāgo: rāga kirk.

samativijjhati: tungib (läbi).

Dhp 13. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Rādhattheragāthā* Thag 2.7.

Vt selgitustest: kirk (*rāga*); teadvus (*citta*); arendamine (*bhāvanā*).

yathā agāraṃ suchannaṃ, 14.
vuṭṭhī na samativijjhati;
evaṃ subhāvitāṃ cittaṃ,
rāgo na samativijjhati.

Nagu hea katusega maja ☸ Dhp 14.
 ei läbista vihm,
 nõnda hästi arendatud teadvusesse
 kirk ei tungi.

yathā: just, nagu

agāraṃ: agāra maja, kodu.

succhannaṃ: su hea, õige + **channa** kaetud (rookatusega), varjatud; sõna tüves **chad**.

vuṭṭhi: vihm.

na: ei, mitte.

samativijjhati: sam koos, täielikult, terviklikult + **ati** eespool; ülimalt + **vidh** (läbi) torkama, augustama; sõna tüvest **vidh**.

evaṃ: nõnda, nii, seega.

subhāvitāṃ: su hea, õige + **bhāveti** „põhjustab muutumise või saamise“; arendab (keskendust) ehk mediteerib.

cittaṃ: citta teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

rāgo: rāga kirk.

na: ei, mitte.

samativijjhati: tungib (läbi).

Dhp 14. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Rādhattheragāthā* Thag 2.7.

Vt selgitustest: kirk (*rāga*); teadvus (*citta*); arendamine (*bhāvanā*).

cundasūkarikavatthu

idha socati pecca socati, 15.
pāpakārī ubhayattha socati;
so socti so vihaññati,
disvā kammakiliṭṭhamattano.

Siin [ilmas] kurvastab [ja] seal[ilmas] kurvastab, Dhp 15.
 igal pool kurvastab kurja teinu.
 Ta kurvastab, ta [on] löödud,
 nähes enda ebapuhtaid tegusid.

idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.

socati: leinab, kurvastab, sõna tüvest **suc**.

pecca: „üle minema“ = pärast surma; sõna tüvest **i** minema, edasilikumist tähistava eesliitega **pa**.

socati: leinab, kurvastab, sõna tüvest **suc**.

pāpakārī: **pāpa** kuri, halb + **kārin** tegija; sõna tüvest **kar** tegema, omastava järelliitega **in**.

ubhayattha: mõlemal juhul.

socati: leinab, kurvastab.

so: tad see, too; tema.

socati: leinab, kurvastab.

so: tad see, too; tema.

vihaññati: on löödud, kiusatud; kurvastab; verbist **han** lööma, tähendust rõhutava eesliitega **vi**.

disvā: näinud, verbist **dis**.

kammakiliṭṭhamattano: **kamma** tegu, verbist **kar** tegema + **kiliṭṭha** halb, ebapuhas, verbist **kilis** halvasti minema, määrima, ebapuhas olema + **attano** = **atta** ise, mina.

Dhp 15. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maailm (*loka*) = siinilmas ja sealilmas; tegu (*kamma*).

dhammikaupāsakavatthu

idha modati pecca modati, 16.
katapuñño ubhayattha modati;
so modati so pamodati,
disvā kammavisuddhimattano.

Siin [ilmas] rõõmustab [ja] seal[ilmas] rõõmustab, Dhp 16.
 igal pool rõõmustab pälvimuslikult käitunu.
 Ta rõõmustab, ta väga rõõmustab,
 nähes enda puhtaid tegusid.

idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.

modati: rõõmustab, on õnnelik, verbist **mud**.

pecca: „üle minema“ = pärast surma; sõna tüvest **i** minema, edasilikumist tähistava eesliitega **pa**.

katapuñño: **kata** tehtud, verbist **kar** tegema + **puñña** pälvimus.

ubhayattha: mõlemal juhul.

modati: rõõmustab, on õnnelik.

so: tad see, too; tema.

modati: rõõmustab, on õnnelik.

so: tad see, too; tema.

pamodati: **pa** järgnevat sõna rõhutav eesliide + **modati** rõõmustab, on õnnelik.

disvā: on näinud, verbist **dis** nägema.

kammavisuddhimattano: **kamma** tegu + **visuddhi** puhas + **atta** ise, mina.

Dhp 16. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maailm (*loka*) = siinilmas ja sealilmas; pälvimus (*puñña*); minemine ehk uus sünn (gati); tegu (*kamma*); puhtus (*visuddhi*).

devadattavatthu

idha tappati pecca tappati, 17.

pāpakārī [pāpakāri (?)]

ubhayattha tappati;

“pāpaṃ me kata”nti tappati,

bhiyyo [bhīyo (sī.)] tappati duggatiṃ gato.

Siin[ilmas] piinleb [ja] seal [ilmas] piinleb, Dhp 17.

igal pool piinleb kurja teinu.

[Ta mõtleb:] „Olen teinud kurja”,

[ja] piinleb.

Rohkemgi [veel] piinleb [ta],

[olles] läinud halba uude sündi.

idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.

tappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb.

pecca: „üle minema”, = pärast surma; sõna tüvest **i** minema, edasiliikumist tähistava eesliitega **pa**.

tappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb; sõna tüvest **tap** kuum, kõrvetav, põletav.

pāpakārī: **pāpa** kuri, vale + **kārin** tegija; sõna tüvest **kar** tegema, omastava järelliitega **in**.

ubhayattha: mõlemal juhul.

tappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb.

pāpaṃ: **pāpa** kuri.

me: lühend sõnast **ahaṃ** mina.

katan: tegema, verbist **kar**.

ti: (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnel juhul esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

tappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb.

bhiyyo: rohkem, kaugemale, kõrgemal tasemel.

tappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb.

duggatiṃ: **du** raske, vale, halb + **gati** olemasolu, uus sünd, verbist **gam** minema.

gato: **gata** läinud, sõna tüvest **gam** minema.

Dhp 17. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: minemine ehk uus sünd (*gati*).

idha nandati pecca nandati, 18.

katapuñño ubhayattha nandati;

„puññaṃ me katan”ti nandati,

bhiyyo nandati suggatiṃ gato.

Siin[ilmas] rõõmustab [ja] seal [ilmas] rõõmustab, Dhp 18.

igal pool rõõmustab pälvimusi teinu.

[Ta mõtleb:] „Olen teinud pälvimusi”, [ja] rõõmustab.

Rohkemgi [veel] rõõmustab [ta],

[olles] läinud heasse uude sündi.

idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.

nandati: rõõmustab, leiab naudingut, on õnnelik.

pecca: „üle minema”, = pärast surma; sõna tüvest **i** minema, edasiliikumist tähistava eesliitega **pa**.

nandati: rõõmustab, leiab naudingut, on õnnelik.

katapuñño: **kata** tehtud, verbist **kar** tegema + **puñña** pälvimus.

ubhayattha: mõlemal juhul.

puññaṃ: **puñña** pälvimus.

me: lühend sõnast **ahaṃ** mina.

katan: tegema, sõna tüvest **kar**.

ti: (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

nandati: rõõmustab, leiab naudingut, on õnnelik.

bhiyyo: rohkem, kaugemale, kõrgemal tasemel.

nandati: rõõmustab, leiab naudingut, on õnnelik.

suggatiṃ: **su** hea, õige + **gati** läheb, verbist **gam** minema.

gato: **gata** läinud, verbist **gam** minema.

Dhp 18. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: pälvimus (*puñña*); minemine ehk uus sünd (*gati*).

dvesahāyakabhikkhuvatthu

bahumpi ce saṃhita [sahitaṃ (sī. syā. kaṃ. pī.)] *bhāsamāno*,
na takkaro hoti naro pamatto;
gopova gāvo gaṇayaṃ paresaṃ,
na bhāgavā sāmāñña hoti.

19.

Palju ka [ta] ka pühakirju ei retsiteeriks,
 hooletu mees ei ela nende kohaselt;
 nagu teiste lehma loendav lehmakarjus –
 [tema] osaks pole erakuelu.

Dhp 19.

bahum: *bahu* (väga) palju, suur hulk, külluslikult, rohkelt; ohtralt; mitu.

pi: vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse *api*).

ce: kui.

saṃhitam: *saṃ* koos, täielikult, terviklikult + *dhā* panema ehk „kokkupandu“, ühendatud, liidetud = pühakirjad.

bhāsamāno: *bhāsamāna* rääkima; sõna tüvest *bhās* rääkima.

na: ei, mitte.

takkaro: *tat* see, selle + *kara* tegija ehk „selle tegija“, vastavalt tegutsemine.

hoti: on, sõna tüvest *bhū* olema.

naro: *nara* mees.

pamatto: *pamatta* hooletu, lohakas.

gopo: *gopa* lehmakarjus.

va: *va:* just, nagu (*iva* lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (*eva* lühivorm).

gāvo: *go* lehm.

gaṇayaṃ: *gaṇayaṃ* loendamine; sõna tüvest *gaṇ*.

paresaṃ: teiste; sõnast *para* muu, erinev.

na: ei, mitte.

bhāgavā: osaks olemine, osavõtt; sõnast *bhāga* jagama, omastava järelliitega *vant*.

sāmāñña: *sāmāñña* = *samaṇa* kodutu rändkerjus, erak.

Dhp 19. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; eraklus (*sāmāñña*).

appampi ce saṃhita bhāsamāno, dhammassa hoti
 [*hotī* (sī. pī.)] *anudhammacārī*;
rāgañca dosañca pahāya mohaṃ, sammappajāno
suvimuttacitto;
anupādiyāno idha vā huraṃ vā,
sa bhāgavā sāmāñña hoti.

20.

Aga kui [ta ka] vähe retsiteerib pühakirju,
 kuid elab tões ja dhamma kohaselt,
 kire, viha ning pettekujutluse hüljanult,
 õigete teadmiste ja hästi vabanenud teadvusega,
 sellesse ja teise [ilma] klammerdumata
 – siis on tema osaks erakuelu.

Dhp 20.

appampi: *appam* = *appa* vähe + **pi:** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse *api*).

ca: (sidesõna) ja, ning, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

saṃhitam: *saṃ* koos, täielikult, terviklikult + *dhā* panema ehk „kokkupandu“, ühendatud, liidetud = buddhalikud pühakirjad.

bhāsamāno: *bhāsamāna* rääkima; sõna tüvest *bhās* rääkima.

dhammassa: *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist);

vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest *dha* hoidma, kaitsma.

hoti: on, sõna tüvest *bhū* olema.

anudhammacārī: *anu* kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist) + **carin** käitumine, elamine, tegutsemine; sõna tüvest **car** kõndima, tegutsema, omastava järelliitega **in**.

rāgañca: *rāga* kire; sõna tüvest **raj** värvima + **ca** ja.

dosañca: *dosa* viha + **ca** ja.

pahāya: hüljanud, maha jätnud; sõna tüvest **hā** lahkuma, loobuma, rõhutava eesliitega **pa**.

mohaṃ: *moha* pettekujutus.

sammappajāno: *sammā* õige + **pajāna** teadmised, mõistmine, verbist **ñā** teadma, koos rõhutava eesliitega **pa**.

suvimuttacitto: **su** hea, hästi + **vimutta** vabanenud, vabastatud + **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

anupādiyāno: **an** eitav eesliide + **upa** lähedus, tihe kokkupuude + **ādiyati** haarama, klammerduma; sõna tüvest **dā** andma, eesliitega **ā** poole.

idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.

vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.

huraṃ: seal, teises maailmas; väljaspool.

vā: või.

sa: tad see, nii.

bhāgavā: bhāgavant osaks olemine, osavõtt; sõnast **bhāga** osa, omastava järelliitega **vant**.

sāmañña: sāmañña = samaṇa kodutu rändkerjus, erak.

hoti: on, sõna tüvest **bhū** olema.

Dhp 20. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma = pühakirjad; neli arija tõde (*cattāro ariya saccā*) = tõde; kirm (*rāga*); plekid (*kilesa*) = viha ja pettekujutus; teadvus (tajuteadvus) (*citta*).

yamakavaggo paṭhamo niṭṭhito.

Esimese, paaride grupi lõpp.

Dhrip 21-32

Hoolikuse grupp

appamādavaggo

sāmāvatīvattu

appamādo amatapadaṃ [amatam padaṃ (ka.)], 1.
 pamādo maccuno padaṃ;
 appamattā na mīyanti,
 ye pamattā yathā matā.

Hoolikus [on] tee surmatusse, ☸ Dhp 21.
 hooletus [on] tee surma.
 Hoolikad ei sure,
 need, kes [on] hooletud, [on] nagu surnud.

appamādo: a eitav eesliide + **pamāda** hooletus, lohakus; sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa**; topelt p tuleneb eufoonilisest ühendist: a + **pamāda** = **appamāda**; mittehooletus = hoolikus.

amatapadaṃ: a eitav eesliide + **mata** surm, sõna tüvest **mar** surema + **pada** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend + **pamāda** hooletus, lohakus; kohusetundetus; rõhutava eesliitega **pa** + **mad** olema joobunud.

maccuno: **maccu** surm.

padaṃ: **pada** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

appamattā: a eitav eesliide + **pamatta** „joobes“, purjus; hooletu, lohakas.
na: ei.

mīyanti: surema.

ye: **yat** need, kes.

pamattā: **pamatta** „joobes“, purjus; hooletu, lohakas.

yathā: justkui, nagu.

matā: **mata** surnud, sõna tüvest **mar** surema.

Dhp 21. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Gandhatindukajātaka* Ja 520, osalist vastet pakub „Korvijuhend (paali)“ (Peṭak) ja tsiteering on leitav „Selgitusjuhendist“ (Netti).

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*); sansaara (*samsārā*); surm (*māra*).

evaṃ [etaṃ (sī. syā. kam. pī.)] visesato ñatvā, 2.
 appamādamhi paṇḍitā;
 appamāde pamodanti,
 ariyānaṃ gocare ratā.

Nõnda hoolikust läbinisti mõistnud targad Dhp 22.
 rõõmustavad hoolikuses,
 [ja] pühenduvad
 arijate karjamaale liikumisele.

evaṃ: nii, nõnda.

visesato: **viesa** eristavalt, täielikult, läbinisti; erinevus; saavutamine; **vi** eesliide ja laiend, mis tähistab laienemist, laialivalgumist, levimist, jagunemist; eristamist, eraldumist, segunemist; erinevust, vastupidist, vastandit; rõhutab mingit aspekti või tähendust (läbi, eemal, väljas, kõikjal, ülal jms) + **sesa** järelejäanud; lahkunud.

ñatvā: teadnud; sõna tüvest **ñā** teadma.

appamādamhi: a eitav eesliide + **pamāda** hooletus, lohakus; sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa**; topelt p tuleneb eufoonilisest ühendist: a + **pamāda** = **appamāda**; mittehooletus = hoolikus.

paṇḍitā: **paṇḍita** tark, õppinu.

appamādea: a eitav eesliide + **pamāda** hooletus, lohakas.

pamodanti: rõõmustab, on rahul; tegusõna tüvest **mud**, rõhutava eesliitega **pa**.

ariyānaṃ: **ariya** arija.

gocare: karjamaa; sõnast **go** (m) härg; (n) lehm; (mitmuses) kariloomad + **cara** läheb, kõnnib; ehk karjamaa, pärusmaal kõndima (?).

ratā: **rata** rõõmustavad; on pühendunud.

Dhp 22. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid seda tsiteerib „Milinda küsimused (paali)“ (Mil).

Vt selgitustest: sansaara (*samsāra*) = surmatus; arija (*ariya*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = arijate pärusmaa; hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*).

te *jhāyino sātatikā*,
niccaṃ daḷhaparakkamā;
phusanti dhīrā nibbānaṃ,
yogakkhemaṃ anuttaraṃ. 3.

Need, visad džhaaid,
 järjepidevalt [ja] jõuliselt pingutajad –
 [need] arukad puudutavad nibbaanat,
 kõrgeimat ikete rahunemist. Dhp 23.

te: tat see, need.

jhāyino: jhāyi(n) džhaai, džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna juurest *jhā* või *jhe*.

sātatikā: sātatika visa.

niccaṃ: nicca pidev, muutumatu, püsiv, konstantne, alaline.

daḷhaparakkamā: daḷha: tugev, kindel + **parakkama** püüdlus, pingutus.

phusanti: puudutab.

dhīrā: dhīra targad, arukad.

nibbānaṃ: nibbāna nibbaana, vaibumine.

yogakkhemaṃ: yoga side, ike + **khema** ohutu, turvaline; ohust vaba; turvalisust pakkuv; kergus, muretus; topelt *k* tuleneb eufoonilisest ühendist: *yoga + khema = yogakkhema*.

anuttaraṃ: an eitav eesliide, mitte + **uttara** kõrgem.

Dhp 23. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: džhaai (*jhāyi, jhāyī*), nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); jooga (*yoga*).

kumbaghosakaseṭṭhivatthu
uṭṭhānavato satīmato [*satimato (sī. syā. ka.)*],
sucikammassa nisammakārino;
saññatassa dhammajīvino,
appamattassa [*apamattassa (?)*] *yasobhivaḍḍhati*. 4.

Pingutava, teadliku,
 puhaste tegude [ja] rahuliku käitumisega,
 meelt ohjava [ning] dhammas elava
 hoolika maine kasvab. Dhp 24.

uṭṭhānavato: ud üles, püsti + **ṭhā** aktiivne pingutus + **vant** omastav järelliide; (üles või püsti) tõusmine; tekkimine, ilmneimine; ereksioon, pingutus, ponnistus.

satīmato: sati teadlikkus, teadlikolek, tähelepanelikkus; kargas teadlikkus olevikuhetkes esinevast vahetust tajukogemusest; mälu + **mant** luules kasutatav ilukõneline järelliide.

sucikammassa: suci selge, puhas; valge; hea + **kamma** tegu, verbist **kar** tegema.

nisammakārino: nisamma hoolikas, tähelepanelik, teisi arvestav; rahulik, rahunenud + **kārin** tegutsemise, käitumise.

saññatassa: saññata „kokku tõmmatud”, vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv; kokkuhoid (koonerdamine); sõna tüvest **yam** ohjama, rahunema, eesliitega **sañ** koos, täielikult, terviklikult.

dhammajīvino: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **jīvin** elav; sõna tüvest **jīv** elama.

appamattassa: a eitav eesliide + **pamatta** hooletu, hooletusse jätma; sõna tüvest **mad** jooles olema, rõhutava eesliitega **pa**.

yasobhivaḍḍhati: yaso au, hiilgus, kuulsus, maine + **abhivaḍḍhati** suureneb, kasvab; sõna tüvest **vaḍḍh** kasvama, eesliitega **abhi** üle, täielikult.

Dhp 24. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu (*kamma*); ohjamine (*yamati*); dhamma; hooletus ja mittehooletus (*pamāda, appamāda*).

cūḷapanthakavatthu

*uṭṭhānenappamādena,
saṃyamena damena ca;
dīpaṃ kayirātha medhāvī,
yaṃ ogho nābhikīrati.*

5.

Pingutuse, hoolikuse,
meele ohjeldamise ja mõõdukusega
rajagu arukas saar,
mida üleujutus ei uputa!

Dhp 25.

uṭṭhānenaappamādena: **uṭṭhāna:** **ud** üles, püsti + **ṭhā** aktiivne pingutus + **vant** omastav järelliide; (üles või püsti) tõusmine; tekkimine, ilmnemine; ereksioon, pingutus, ponnistus + **appamādena** eitav eesliide **a** + **pamāda** hooletus, lohakus; sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa**; topelt **p** tuleneb eufoonilisest ühendist: **a** + **pamāda** = **appamāda**; mittehooletus = hoolikus.

saṃyamena: **saṃ** koos, täielikult, terviklikult + **yaṃ** tagasi hoidma, ohjeldama; rahunema; vaoshoitus, enesekontroll.

damena: **dama** mõõdukus; taltsutama; sõna tüvest **dam** taltsutama, ohjama.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

dīpaṃ: **dīpa** saar.

kayirātha: teeb, tehku, verbist **kar** tegema.

medhāvī: **medhāvin** arukas.

yaṃ: **yat** see, mis/kes.

ogho: **ogha** üleujutus, uputus.

nābhikīrati: **na** ei + **abhikīrati** (üleni) katma, üle panema või üle tegema; varjama.

Dhp 25. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*); üleujutus (*ogha*); hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*).

bālanakkhattasaṅghuṭṭhavatthu

*pamādamanuyuñjanti,
bālā dummedhino janā;
appamādañca medhāvī,
dhanam seṭṭhamva rakkhati.*

6.

Vähearukad, lapsikud inimesed
toimivad hooletult,
arukas aga hoiab hoolikust
nagu suurimat rikkust.

⊗ Dhp 26.

pamādamanuyuñjanti: **pamāda** hoolikus, kohusetundlikkus + **anuyuñjanti** eesliide **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + **yuñj** liituma, ühinema = harjutab, loobub; küsib, uurib; taotleb.

bālā: **bāla** noor; lapsik, lapselik.

dummedhino: **du** halb, paha, valulik; vale + **medha** arukas = vähese või kehva aru(kuse)ga; topelt **m** tuleneb eufoonilisest ühendist **du** + **medhin** = **dummedhin**.

janā: **jana** elusolend, inimene.

appamādañca: **a** eitav eesliide + **pamāda** hooletus, lohakus; sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa**; topelt **p** tuleneb eufoonilisest ühendist: **a** + **pamāda** = **appamāda**; mittehooletus = hoolikus + **ca** ja.

medhāvī: **medhāvin** arukas.

dhanam: **dhana** jõukus, rikkus.

seṭṭhamva: **seṭṭha** parim; tähtsaim; meister, juht + **va** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

rakkhati: kaitseb; järgib; hoiab; valvab; sõna tüvest **rakkh**.

Dhp 26. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Āṅgulimālasuttaṃ* MN 86, *Saddhāsuttaṃ* SN 1.36 ja *Āṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8.

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (*pamāda*, *appamāda*).

mā pamādamanuyuñjetha, 7.
mā kāmaratisanthavaṃ [*sandhavaṃ* (*ka*)];
appamatto hi jhāyanto,
pappoti vipulaṃ sukhaṃ.

Äрге ühinege hooletusega, ☸ Dhp 27.
 naudinguga, armastusega ega lähedusega!
 Ainult hoolikas džhaanaja
 saavutab tõepoolest suure õnne!

mā: ei, mitte (kasutatakse tavaliselt koos verbiga eitava eessõna **na** asemel).
pamādamanuyuñjetha: **pamāda** hoolikus, kohusetundlikkus + **anuyuñjetha** harjutab, loobub; küsib, uurib; taotleb; eesliide **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + **yuñj** liituma, ühinema.
mā: ei, mitte.
kāmaratisanthavaṃ: **kāma** nauding + **rati** armastus, kiindumus + **santhava** tutvus, lähedus, intiimsus; seksuaalvahekord.
appamatto: **a** eitav eesliide + **pamatta** hooletu, hooletusse jätma, sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa**.
hi: tõesti, tõepoolest, kindlasti.
jhāyanto: **jhāyant** harjutab džhaanas või džhaanat; tegusõna tüvest **jhe** džhaana; džhaanama, mediteerima.
pappoti: ulatub; saab; omandab; saavutab.
vipulaṃ: **vipula** suur, rikkalik, külluslik, rohke.
sukhaṃ: **sukha** õnn, heaolu.

Dhp 27. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Āṅgulimālasuttaṃ* MN 86, *Saddhāsuttaṃ* SN 1.36 ja *Āṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8.

Vt selgitustest: nauding (*kāma*); armastus (*pema, rati*); hooletus ja mittehooletus (*pamāda, appamāda*).

mahākassapatheravatthu
pamādaṃ appamādena, 8.
yadā nudati paṇḍito;
paññāpāsādamāruyha,
asoko sokiniṃ pajaṃ;
pabbataṭṭhova bhūmaṭṭhe [*bhummaṭṭhe* (*sī. syā.*)],
dhīro bāle avekkhati.

Hoolikusega hooletuse Dhp 28.
 eemaldanud tark,
 tõusnud leinatuse tarkuse kindlusesse,
 näeb leinavaid inimesi
 nagu mäelseisja,
 kes lapsikuid inimesi all tasandikul vaatleb.

pamādaṃ: **pamāda** hooletus.
appamādena: **a** eitav eesliide + **pamāda** hooletus, lohakus; sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa**; topelt **p** tuleneb eufoonilisest ühendist: **a** + **pamāda** = **appamāda**; mittehooletus = hoolikus.
yadā: kui.
nudati: ajab välja või minema, lükkab eemale või tagasi.
paṇḍito: **paṇḍita** tark.
paññāpāsādamāruyha: **paññā** tarkus + **pāsāda** loss, palee; kõrge vundamendil asuv ehitis + **āruyha:** **ā** poole + **ruh** kasvama, levima = roninud, tõusnud.
asoko: **a** eitav eesliide + **soka** lein, kurbus = leinatu, kurbuseta.
sokiniṃ: **sokini** leinav, kurblik, murelik.
pajaṃ: **pajā** olendid, inimesed, inimkond.
pabbataṭṭhova: **pabbata** mägi, kungas + **ṭṭha** seisma + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).
bhūmaṭṭhe: **bhūma** maapind, maa, muld + **ṭṭha** seisma = seisab maal või maapinnal.
dhīro: **dhīra** tark, kaval.
bāle: **bāla** noor; lapsik, lapselik.
avekkhati: eesliide **ava** alla, üle + **ikkh** nägema = vaatab või näeb ülevalt alla; vaatab pealt; kaalutleb.

Dhp 28. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid selle tsiteeringu toob ära *Pabbataṅgapañha* Mil 7.4.5.

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (*pamāda, appamāda*); surm (*māra*).

pamattāpamattadvesahāyaka-bhikkhuvatthu

appamatto pamattesu, 9.
suttesu bahujāgaro;
abalassamva sīghasso,
hitvā yāti sumedhaso.

Hooletute seas hoolikas Dhp 29.
 [ja] magajate seas ärkvel arukas
 liigub edasi nii, nagu kiire ratsu
 möödub jõuetust hobusest.

appamatto: *a* eitav eesliide + **pamatta** hooletu, hooletusse jätma.

pamattesu: **pamatta** hooletu, hooletusse jätma.

suttesu: **sutta** magab, verbist **sup** magama.

bahujāgaro: **bahu** (väga) palju, suur hulk, külluslikult, rohkelt; ohtralt + **jāgara** ärkvel, valvas.

abalassam: *a* eitav eesliide **bala** jõud, vägi, tugevus + **assa** hobune = nõrk, jõuetu hobune.

va: just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

sīghasso: **sīgha** kiire, kärmas, nobe + **assa** hobune.

hitvā: loobunud, maha jätnud, sõna tüvest **hā** hülgama, lahkuma.

yāti: läheb, verbist **yā** minema.

sumedhaso: **su** hea, hästi, õige + **medhasa** arukas.

Dhp 29. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (*pamāda, appamāda*).

maghavatthu

appamādena maghavā, 10.
devānaṃ seṭṭhataṃ gato;
appamādaṃ pasamsanti,
pamādo garahito sadā.

Hoolikuse läbi Maghavā Dhp 30.
 ülimaks deevaks sai.
 Hoolikust ülistatakse,
 hooletust aga laidetakse alati.

appamādena: *a* eitav eesliide + **pamāda** hooletus, lohakus; sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa**; topelt *p* tuleneb eufoonilisest ühendist: *a* + *pamāda* = *appamāda*; mittehooletus = hoolikus.

maghavā: **maghavan** veedades toodud jumal Indra sünonüüm.

devānaṃ: **deva** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.

seṭṭhataṃ: **seṭṭhata** parim; tähtsaim; meister, juht.

gato: **gata** läinud, verbist **gam** minema.

appamādaṃ: *a* eitav eesliide + **pamāda** hoolikus, kohusetundlikkus.

pasamsanti: kiidab, ülistab; kuulutab.

pamādo: **pamāda** hoolikus, kohusetundlikkus.

garahito: **garahita** süüdistatud, taunitud; sõna tüvest **garah** laitma, süüdistama, noomima.

sadā: alati, ikka.

Dhp 30. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (*pamāda, appamāda*); Indra ehk Sakka (Maghavā on jumal Indra sünonüüm.)

aññatarabhikkhuvatthu

*appamādarato bhikkhu,
pamāde bhayadassi vā;
saṃyojanaṃ aṇuṃ thūlaṃ,
ḍahaṃ aggīva gacchati.*

11.

Hoolikusele pühendunud

Dhp 31.

[ja] hooletuses hirmutavat nägev bhikkhu
läheb edasi nagu tuli,
põletades kõik köidikud,
[nii] väikesed [kui] suured.

appamādarato: **a** eitav eesliide + **pamāda** hooletus, lohakus; sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa**; topelt **p** tuleneb eufoonilisest ühendist: **a** + **pamāda** = **appamāda**; mittehooletus = hoolikus + **rata** pühendunud verbist **ram** rõõmustuma, olema pühendunud.

bhikkhu: bhikkhu, täisordinatsiooni saanud sangha meesliige.

pamāde: **pamāda** hooletus, lohakus.

bhayadassi: **bhaya** hirm, kartus, ehmatuse, kohkumus + **dassin** nägemine; sõna tüvest **dis** nägema.

vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.

saṃyojanaṃ: **saṃyojana** köidik.

aṇuṃ: **aṇu** väike, pisike, tilluke; peen; väga väike osa (aatom); mõõtühik (36 paramāṇu = 1 aṇu; 36 aṇu = 1 tājjarī).

thūlaṃ: **thūla** suur, massiivne, tugev.

ḍahaṃ: **ḍahant** põletamine, verbitüvest **dah** põlema.

aggīva: **aggī** tuli + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

gacchati: läheb.

Dhp 31. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (**pamāda**, **appamāda**); bhikkhu, bhikkhuni (**bhikkhu**, **bhikkhunī**); köidikud (**saṃyojana**).

nigamavāsitissattheravatthu

*appamādarato bhikkhu,
pamāde bhayadassi vā;
abhabbo parihānāya,
nibbānasseva santike.*

12.

Hoolikusele pühendunud

☸ Dhp 32.

ja hooletuses hirmutavat nägev bhikkhu
pole suuteline tagasi langema,
kuna [on] nibbaana vahetus läheduses.

appamādarato: **a** eitav eesliide + **pamāda** hooletus, lohakus; sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa**; topelt **p** tuleneb eufoonilisest ühendist: **a** + **pamāda** = **appamāda**; mittehooletus = hoolikus + **rata** pühendunud verbist **ram** rõõmustuma, olema pühendunud.

bhikkhu: bhikkhu, täisordinatsiooni saanud sangha meesliige.

pamāde: **pamāda** hooletus, lohakus.

bhayadassi: **bhaya** hirm, kartus, ehmatuse, kohkumus + **dassin** nägemine; sõna tüvest **dis** nägema.

vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.

abhabbo: **a** eitav eesliide + **bhabba** võimeline, suuteline, sõna tüvest **bhū** olema, eksisteerima = võimetu.

parihānāya: **pari** kõik, ümber; igakülgse, täielikult, lõplikult + **hā** lahkuma, maha jätma = vähenemine, kahanemine; lagunemine, taandareng.

nibbānasseva: **nibbāna** nibbaana ehk vaibumine, Buddha õpetuse ainus siht ja ülilm eesmärk + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

santike: kohalolek, lähedus.

Dhp 32. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Aparihānīyasuttaṃ* AN 4.37 ning osalisi vasteid pakuvad *Paṭhamaaparīhānasuttaṃ* AN 6.32, *Dutiyaaparīhānasuttaṃ* AN 6.33, *Appamādagārasuttaṃ* AN 7.32, *Hirīgārasuttaṃ* AN 7.33, *Paṭhamasovacassatāsuttaṃ* AN 7.34 ning *Cittakadharakummaṅgapaṇha* Mil 7.7.3.

Vt selgitustest: hooletus ja mittehooletus (**pamāda**, **appamāda**); nibbaana ehk vaibumine (**nibbāna**).

appamādavaggo dutiyo niṭṭhito.

Teise, hoolikuse grupi lõpp.

Drup 33-43

Teadvuse grupp

cittavaggo

meghiyattheravatthu

phandanam capalam cittam,
dūrakkham [dūrakkham (sabbattha)] dunnivārayam;
ujum karoti medhāvī,
usukārova tejanam.

1.

Kõikuva, muutliku,
raskesti valvatava ja raskesti ohjatava teadvuse
ajab tark sirgeks
nagu nooletegija noole.

Dhp 33.

phandanam: **phandana** värisev, kõikuv, tuikuv, sõna tüvest **phand** värisema.

capalam: **capala** kõikuv, muutlik.

cittam: **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

dūrakkham: **du** raske, halb, vale + **rakkha** valvama, sõna tüvest **rakkh** = raske valvata.

dunnivārayam: **du** raske, halb, vale + **nivāraya** kontrollida või tagasi hoida.

ujum: **uju** sirge.

karoti: teeb, sõna tüvest **kar** tegema.

medhāvī: **medhāvin** arukas.

usukārova: **usu** nool + **kāra** tegija = nooletegija + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

tejanam: **tejana** noolevars.

Dhp 33. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*).

vārijova thale khitto,
okamokataubbhato;
pariphandatidam cittam,
māradheyyam pahātave.

2.

Nagu vesisest kodust
kuivale heidetud kala
viskleb see teadvus,
Surma vallast lahkumiseks.

Dhp 34.

vārijova: **vāri** vesi + **ja** sündinud, tekkinud + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

thale: **thala** kuiv maa.

khitto: **khitta** visatud, heidetud; sõna tüvest **khip** viskama, heitma.

okamokataubbhato: **okamokato:** **oka** + **m** on **udaka** (vesi) lühivorm + **oka** maja, kodu; külastatav koht, pelgupaik = vesisest kodust + **ubbhato** mõlemad, kahekordsed, mõlemal viisil.

pariphandatidam: **pari** kõik, ümber; igakülgset, täielikult, lõplikult + verbi tüvest **phand** tõmblema, liigutama = väriseb, tuikab, viskleb + **idam** see.

cittam: **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

māradheyyam: **māra** Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees + **dheyya** vald, kuningriik, verbitüvest **dhā** panema, asetama, paigutama; nõudma.

pahātave: lahkumiseks, rõhutatav eesliide **pa** + sõna tüvi **hā** hülgama + **tave** selleks, nii, et.

Dhp 34. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*); surm (*māra*).

*aññatarabhikkhuvatthu
dunniggahassa lahuno,
yatthakāmanipātino;
cittassa damatho sādhu,
cittam dantaṃ sukhāvahaṃ.*

3.

Raske on ohjata
kiiret naudinguisse laskumist.
Teadvuse taltsutamine on hea,
ohjeldatud teadvus toob õnne.

Dhp 35.

dunniggahassa: **dunniggaha** eesliide **du** raske, halb + **ni** alla + sõna tüvi **gah** hoidma = raske ohjeldada, ohjata või tagasi hoida.

lahuno: **lahu** kerge, kiire.

yatthakāmanipātino: **yattha** kus + **kāma** nauding + **ni** alla + **pātin** kukkuma, laskuma = kus nauding, sinna laskub.

cittassa: **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

damatho: **damatha** taltsutamine, alistamine, ohjeldamine, kontroll, verbist **dam** talitsema, kontrollima, taltsutama.

sādhu: hea, hästi.

cittam: **citta** teadvus.

dantaṃ: taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud.

sukhāvahaṃ: **sukha** õnn + eesliide **ā** poole + **āvaha** toomine, põhjustamine.

Dhp 35. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nauding (*kāma*); teadvus (*citta*); ohjamine (*yamati*) = *dantaṃ*.

*aññataraukkaṇṭhitabhikkhuvatthu
sududdasaṃ sunipuṇaṃ,
yatthakāmanipātinaṃ;
cittam rakkhetha medhāvī,
cittam guttaṃ sukhāvahaṃ.*

4.

Väga raskesti nähtav, väga peen on
erinevatesse naudinguisse laskuv [teadvus].
Arukas peab teadvust valvama.
Kaitstud teadvus toob õnne.

Dhp 36.

sududdasaṃ: **sududdasa** eesliide **su** hea, hästi, õige (siinkohal rõhutab järgnevat omadussõna) + **du** halb, raske + sõna tüvest **das** nägema = hästi raske näha.

sunipuṇaṃ: **sunipuṇa** eesliide **su** hea, hästi, õige (siin esineb rõhutava eesliitena) + **nipuṇa** peen.

yatthakāmanipātinaṃ: **yattha** kus + **kāma** nauding + **ni** alla + **pātin** kukkuma, laskuma = kus nauding, sinna laskub.

cittam: **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

rakkhetha: peaks kaitsma või valvama.

medhāvī: **medhāvin** arukas.

cittam: **citta** teadvus.

guttaṃ: **gutta** kaitstud, verbi tüvest **gup** kaitsma.

sukhāvahaṃ: **sukha** õnn + eesliide **ā** poole + **āvaha** toomine, põhjustamine.

Dhp 36. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*); nauding (*kāma*); ohjamine (*yamati*) = *rakkhetha*.

*saṅgharakkhitabhāgineyyattheravatthu
dūraṅgamaṃ ekacaraṃ [ekacāraṃ (ka.)],
asaṛāraṃ guhāsayaṃ;
ye cittaṃ saṃyamessanti,
mokkhanti mārabandhanā.*

5.

Kes elavad koopas
[ja] ohjavad kaugustesse püüdlevat,
üksi ekslevat, kehatut teadvust,
need pääsevad Surma kammitaist.

Dhp 37.

dūraṅgamaṃ: *dūra* kaugel + *gama* läheb, verbist *gam* minema.

ekacaraṃ: *eka* (põhiarv) üks (siinkohal: üksi, üksildane) + *cara* ekslemine, verbist *car* kõndima, hulkuma.

asaṛāraṃ: *a* eitav eesliide + *saṛā* keha.

guhāsayaṃ: *guhā* koobas + *āsaya* elukoht, peavari, verbist *si* lamama + eesliide *ā* sees, sisse.

ye: yad need, kes.

cittaṃ: *citta* teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

saṃyamissanti: surub alla, hoiab tagasi, ohjab, eesliitega *saṃ* koos, täielikult, terviklikult + tegusõna *yam* takistama.

mokkhanti: vabaneb, verbist *muc* vabanema.

mārabandhanā: *māra* Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees + *bandhana* side, köidikud, verbist *bandh* siduma, kinnitama.

Dhp 37. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*) = *saṃyamissanti*; teadvus (*citta*); surm (*māra*).

*cittahatthatheravatthu
anavaṭṭhitacittassa,
saddhammaṃ avijānato;
pariplavapasādassa,
paññā na paripūrati.*

6.

Ebakindla teadvusega,
õiget dhammat teadmata,
usuta [ja] tarkuseta
ei saa täiuslikuks.

Dhp 38.

anavaṭṭhitacittassa: *an* eitav eesliide + *avaṭṭhita* ühtlane, kindel, püsiv, eesliide *ava* alla + tegusõna *ṭhā* seisama + *citta* teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

saddhammaṃ: *sat* õige, tõene + *dhamma* Buddha õpetus = õige dhamma.

avijānato: *a* eitav eesliide + *vijānant* teadmine, intensiivistava eesliitega *vi* läbi, rõhutab sõna tähendust + sõna tüvi *ñā* teadma.

pariplavapasādassa: *pariplava* eesliide *pari* kõik, ümber; igakülgelt, täielikult, lõplikult + rõhutav eesliide *pa* + *sāda* usk; kindlus + *pasāda* rõhutav eesliide *pa* + *sad* süda; usk; usaldus.

paññā: tarkus.

na: ei.

paripūrati: *pari* kõik, ümber; igakülgelt, täielikult, lõplikult + *pūr* täitma = täitub, saab (täielikult, ääreni, pilgeni) täis = muutub täiuslikuks.

Dhp 38. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*); dhamma; usk (*saddha*); tarkus (*paññā*).

*anavassutacittassa,
anavāhatacetaso;
puññapāpapahīnassa,
natthi jāgarato bhayaṃ.*

7.

Lekkimatu teadvusega
[ja] hämminguta teadvusega,
pälvimused [ning] kurja ületanud
ärkvelolijal pole hirmu.

Dhp 39.

anavassutacittassa: *an* negatiivne eesliide + *avassuta* lekib (kujundlikus kõnes) + *citta* teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
anavāhatacetaso: *an* negatiivne eesliide + *avāhata* löödud, pekstud, hämmeldunud (hämming kui pärsitud mõistmine või arusaamine), jahmunud + *ceto* teadvus (= *citta*).
puññapāpapahīnassa: *puñña* pälvimus + *pāpa* kuri + *pahīna* mahajäetud, hüljatud; sõna tüvest *hā* lahkuma, loobuma, mis on rõhutava eesliitega *pa*.
natthi: *na* ei + *atthi* on; tegusõna tüvest *as* olema.
jāgarato: *jāgarant* ärkvel, valvas.
bhayaṃ: *bhaya* hirm.

Dhp 39. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*) = *anavassuta*; *teadvus (citta)*; pälvimused (*puññā*); plekid (*kilesa*) = kurjus (*pāpa*); arahant = ärkvelolija (*jāgarato*).

*pañcasatabhikkhuvatthu
kumbhūpamaṃ kāyamimaṃ viditvā,
nagarūpamaṃ cittamidaṃ ṭhapetvā;
yodhetha māraṃ paññāvudhena,
jitañca rakkhe anivesano siyā.*

8.

Saanud aru, [et] see keha on kui habras anum,
[ning] kujundanud selle teadvuse
kui [kõiki sissepääse valvava] linna,
ründa Surma tarkuse relvaga,
ja kaitse kiindumuseta võidetut.

Dhp 40.

kumbhūpamaṃ: *kumbha* purk, kann, anum + *upama* sarnane.
kāyamimaṃ: *kāya* keha + *imaṃ* see.
viditvā: teadnud, aru saanud; tegusõna tüvest *vid* teadma.
nagarūpamaṃ: *nagara* linn + *upama* sarnane.
cittamidaṃ: *citta* teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus + *idaṃ* see.
ṭhapetvā: asutanud, teinud kindlaks, sõna tüvest *ṭhā* seisma.
yodhetha: rünnak, sõna tüvest *yudh* võitlema.
māraṃ: *māra* Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.
paññāvudhena: *pañña* tarkus + *āyudha* relv.
jitañca: *jita* võit, võidetud asi; vallutatud; tegusõna juurest *ji* võitma, vallutama + *ca ja*.
rakkhe: peaks kaitsma, sõna tüvest *rakh* kaitsma.
anivesano: *a* eitav eesliide + *nivesana* kiindumus, klammerdumine (selle sõna esmane tähendus on maja, asula).
siyā: peaks olema, sõna tüvest *as* olema.

Dhp 40. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid selle tsiteeringu toob ära „Korvijuhend (paali)“, ning *Ariyasaccappakāsanapaṭhamabhūmi*, Pe 1.

Vt selgitustest: keha (*kāya*); teadvus (*citta*); surm (*māra*); tarkus (*pañña*).

pūtigattatissattheravatthu

*aciraṃ vatayaṃ kāyo,
pathaviṃ adhisessati;
chuddho apeta viññāṇo,
niratthaṃva kaliṅgaram.*

9.

Tõepoolest! See keha
lamab peagi maas,
hüljatud [ja] teadvuseta,
kui kasutu puunott.

Dhp 41.

aciraṃ: a eitav eesliide + **cira** pikk (aeg) = mittepika aja pärast ehk varsti, peagi.
vatayaṃ: vata hüütuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolest!“, „Paraku!“;
mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine;
jäljendamine + **ayam** see.

kāyo: kāya keha.

pathaviṃ: pathavī maa, maapind.

adhisessati: adhi peal, peale, üle + sõna tüvi **si** lamama = saab lamama.

chuddho: chuddha tagasi lükatud, minema või ära visatud.

apeta viññāṇo: apeta ära läinud, vabanenud, ilma jäänud, verbist **i** (minema) ja

apa ära, eemale + **viññāṇa**: teadvus.

niratthaṃva: nir ilma, vähem + **attha** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus;
(see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis
väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang;
kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju + **va**: just, nagu
(**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe
kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

kaliṅgaram: kaliṅgara palk, puutükk.

Dhp 41. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*); teadvus (*viññāṇa*).

nandagopālakavatthu

*diso disaṃ yaṃ taṃ kayirā,
verī vā pana verinaṃ;
micchāpaṇihitaṃ cittaṃ,
pāpiyo [pāpiyaṃ (?)] naṃ tato kare.*

10.

Mida iganes teeks vaenlane vaenlasele
või ka vihkaja vihatavale,
valesti suunatud teadvus
teeb talle rohkem kurja.

⊗ Dhp 42.

diso: disa vaenlane.

disaṃ: vt eelmine.

yaṃ: yad mida.

taṃ: tad see (**yaṃ + taṃ** = mis/mida iganes).

kayirā: teeks, sõna tüvest **kar** tegema.

verī: verin vihkaja, vaenaja, sõnast **vera** viha + omastav eesliide **in**.

vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.

pana: tõepoolest! kindlasti!

verinaṃ: verin vihkaja, vaenaja.

micchāpaṇihitaṃ: micchā vale + **paṇihita** suunatud, rakendatud; **pa** rõhutav eesliide + **ni** alla + **dhā** panema, seadma.

cittaṃ: citta teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

pāpiyo: pāpa kuri.

naṃ: ena just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tolele.

tato: sellest (enam); sealt; se(II)etõttu, se(II)eläbi, se(II)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt.

kare: teeks, sõna tüvest **kar** tegema.

Dhp 42. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Gopālakasuttaṃ* Ud 33.

Vt selgitustest: õige ja vale (*sammā-micchā*); oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); teadvus (*citta*).

soreyyavatthu

na taṃ mātā pitā kayirā, 11.
aññe vāpi ca ñātakā;
sammāpaṇihitaṃ cittaṃ,
seyyaso naṃ tato kare.

Mida iganes ei teeks ema ja isa Dhp 43.
 või teised sugulased head,
 õigesti suunatud teadvus
 teeb talle rohkem head.

na:ei.

taṃ: tad see.

mātā: mātā ema.

pitā: pitar isa.

kayirā: teeks, sõna tüvest **kar** tegema.

aññe: añña muu, teine.

vāpi: vā või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid;
 kindlasti, tingimata + **pi** ka, samuti.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

ñātakā: ñātaka sugulased.

sammāpaṇihitaṃ: sammā õige + **paṇihita: pa** rõhutav eesliide + **ni** alla + **dhā**
 panema, asetama, seadma.

cittaṃ: citta teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav,
 erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev,
 mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

seyyaso: ikkagi parem.

naṃ: ena just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tolele.

tato: sellest (enam); sealt; se(II)etõttu, se(II)eläbi, se(II)epärast, sestap; peale
 seda, seejärel; temalt, talle.

kare: teeks, sõna tüvest **kar** tegema.

Dhp 43. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: õige ja vale (*sammā-micchā*); oskuslik ja oskamatu (*kusala*,
akusala); teadvus (*citta*).

cittavaggo tatiyo niṭṭhito.

Kolmanda, teadvuse grupi lõpp.

Dripp 44-59

Lille grupp

pupphavaggo

pathavikathāpasutapañcasata-bhikkhuvatthu

ko imañ [komañ (ka.)] pathaviñ vicesati [vijessati (sī. syā. pī.)], 1.
yamaloṅca imañ sadevakam;
ko dhammapadam sudesitam,
kusalo pupphampacessati [pupphami-
vappacessati (ka.)].

Kes selle maailma läbi uurib, Dhp 44.
 ja Yama maailma ühes deevadega?
 Kes mõistab hästi õpetatud dhammavärssi,
 nagu oskuslik, kes nopib lille?

ko: *kiṃ* küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuidas? kes? mis?

imañ: *idaṃ* see.

pathaviñ: *pathavī* maa.

vicesati: *vicināti* „valib“, uurib läbi, eesliide **vi** läbi + sõna tüvi **ci** koguma, kuhjama.

yamaloṅca: *yama* Yama + **loka** maailm = Yama maailm (Yama on mütoloogiline allilma valitseja ja surma kuningas) + **ca** ja.

imañ: *idaṃ* see.

sadevakam: *sadevaka* eesliide **sa** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + **deva** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik + **ka** järelliide omadussõna moodustamiseks.

ko: kes.

dhammapadam: *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **pada** jalg, (jala)jalg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

sudesitam: *sudesita* eesliide **su** hästi, hea + sõna tüvi **dis**, õpetama.

kusalo: *kusala* oskuslik.

pupphamiva: *puppha* lill + **iva** nii, nagu (sagedamini kasutatav vorm on **va**).

pacessati: saab aru, mõistab, teostab; sõna tüvest **pacināti** korjab (üles), kitkub; kogub, kuhjab: rõhutav eesliide **pa** + tegusõna juur **ci** koguma, korjama.

Dhp 44. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); Yama (*yama*); deeva (*deva*); dhamma; oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

sekho pathaviñ vicesati, 2.
yamaloṅca imañ sadevakam;
sekho dhammapadam sudesitam,
kusalo pupphampacessati.

Õppija selle maailma läbi uurib, Dhp 45.
 ja Yama maailma ühes deevadega.
 Õppija mõistab hästi õpetatud dhamma värssi,
 nagu oskuslik, kes nopib lille.

sekho: *sekha* Buddha järgija, õpilane, õppur, õppija, jünger, kes teostab arija kaheksaosalist teed.

pathaviñ: *pathavī* maa.

vicesati: *vicināti* „valib“, uurib läbi, eesliide **vi** läbi + sõna tüvi **ci** koguma, kuhjama.

yamaloṅca: *yama* Jaama + **loka** maailm = Yama maailm. Yama on mütoloogiline allilma valitseja ja surma kuningas + **ca** ja.

imañ: see.

sadevakam: *sa* see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + **deva** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik + **ka** järelliide omadussõnade moodustamiseks.

sekho: *sekha* Buddha järgija, õpilane, õppur, õppija, jünger, kes teostab arija kaheksaosalist teed.

dhammapadam: *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **pada** jalg, (jala)jalg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

sudesitam: *sudesita* eesliide **su** hästi, hea + sõna tüvi **dis**, õpetama.

kusalo: *kusala* oskuslik.

pupphamiva: *puppha* lill + **eva** nii, nagu (sagedamini kasutatav vorm on **va**).

pacessati: saab aru, mõistab, teostab; sõna tüvest **pacināti** korjab (üles), kitkub; kogub, kuhjab: rõhutav eesliide **pa** + tegusõna juur **ci** koguma, korjama.

Dhp 45. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); Yama (*yama*); deeva (*deva*); dhamma; oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

marīcikammaṭṭhānikabhikkhuvatthu
pheṇūpamaṃ kāyamimaṃ viditvā, 3.
marīcidhammaṃ abhisambudhāno;
chetvāna māraṣṣa papupphakāni [sapupphakāni (ṭīkā)],
adassanaṃ maccurājassa gacche.

Keha vahutaolisusest aru saanu Dhp 46.
 ja selle pettlikku olemust mõistnu
 lõikab läbi Surma lilleotstega nooled,
 [ning] läheb surmakuningale nähtamatusse.

pheṇūpamaṃ: *pheṇa* vaht + *upama* sarnane.

kāyamimaṃ: *kāya* keha + *imaṃ* = *idaṃ* see.

viditvā: teadnud, aru saanud, sõna tüvest *vid* teadma.

marīcidhammaṃ: *marīci* miraaž, virvendus; sädelus, sära + *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest *dha* hoidma, kaitsma; olemus (täpne tähendus sõltub kontekstist).

abhisambudhāno: *abhi* valdusse (üle)võtma, valdama; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi) + *saṃ* koos, täielikult, terviklikult + sõna tüvi *budh* ärkama, mõistma = olles aru saanud.

chetvāna: ära/lahti/maha/läbi lõiganud; sõna tüvest *chid* lõikama.

māraṣṣa: *māra* Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.

papupphakāni: *papupphaka* eesliide *pa* ees + *puppha* lill + järelliide *ka* (tähendab, et valu ja Surma põhjustavate noolte otstes on lilled, mis on metafoor kuue taju kohta, mis näevad objekte, sh lilli, kaunite ja ihaldusväärsena).

adassanaṃ: *adassana* eitav eesliide *a* + *dassana* nägemine, sõna tüvest *das* nägema.

maccurājassa: *maccu* surm + *rāja* kuningas.

gacche: peaks minema, lase tal minna, sõna tüvest *gam* minema.

Dhp 46. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*) = lilleotstega nooled; sansaara (*saṃsāra*) = surmakuningale nähtamatu.

viṭaṭūbhavatthu
pupphāni heva pacinantaṃ, 4.
byāsattamanasaṃ [byāsattamānasaṃ (ka.)] naraṃ;
suttaṃ gāmaṃ mahoghova,
maccu ādāya gacchati.

Tõepoolest, vaid lilli koguva, Dhp 47.
 kiinduva meelega mehe,
 nagu üleujutus magava küla,
 viib surm minema.

pupphāni: *puppha* lill.

heva: *hi* tõesti, tõepoolest + *eva* (sagedamini kasutatav vorm on *va*) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

pacinantaṃ: *pacinant* (kokku)kogumine; sõna tüvest *pacinati* koguma, mille tüveks on *ci* kuhjama, koguma, rõhutava eesliitega *pa*.

byāsattamanasaṃ: *byāsattamanasa* eesliide *vi* läbi + *ā* suunas + *byāsatta* tüvest *sajj* kinnituma (*vi* + *ā* = *vyā* = *byā*) + *manas* meel = kiindunud meelega.

naraṃ: *nara* mees.

suttaṃ: *sutta* magab; tegusõna juurtest *sup* magama.

gāmaṃ: *gāma* küla.

mahoghova: *mahant* suur, tuletatud *mahā* suur + *ogha* üleujutus, uputus + *va*: just, nagu (*iva* lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (*eva* lühivorm).

maccu: *surm*.

ādāya: võttes, olles võtnud, eesliide *ā* (millegi) juurest, enne + sõna tüvi on *dā* andma = võtma.

gacchati: läheb, sõna tüvest *gam* minema.

Dhp 47. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: meeldiva ja nauditava vaatlemine (*subha anupassim*); iha (*taṇhā*) = lilli koguv inimene; üleujutus (*ogha*).

patipūjīkakumārivatthu

pupphāni heva pacinantam,
byāsattamanasam naram;
atittaññeva kāmesu,
antako kurute vasam.

5.

Tõepoolest, vaid lilli koguvast,
kiinduva meelega,
naudingutest mitterahuldavast mehest
saab Lõputegija võitu.

Dhp 48.

pupphāni: **puppha** lill (antud kontekstis tajudega tajutavad naudingud).

heva: **hi** tõesti, tõepoolest + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

pacinantam: **pacinti** rõhutav eesliide **pa** + sõna tüvi **ci** kuhjama, koguma = kogub.

byāsattamanasam: **byāsatta** eesliide **vi** läbi + **ā** suunas = **vyā** = **byā** + **sañj** kinnituma + **mana** meel = kiindunud meelega.

naram: **nara** mees.

atittaññeva: **a** eitav eesliide + **titta** rahul(olev); tegusõna juurtest **tapp** rahuldama + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *atittam* + *eva* = *atittañeva*.

kāmesu: **kāma** nauding.

antako: **anta** lõpp + **ko** = **kar** sõna tüvest **kar** tegema = lõputegija, lõpetaja, kelleks on Surm (*māra* ehk isikustatud surma sünonüüm, nagu vikatimees eesti kirjanduses).

kurute: sõna tüvest **kar** tegema.

vasam: **vasa** võim, autoriteet, kontroll.

Dhp 48. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: meeldiva ja nauditava vaatlemine (*subha anupassim*); iha (*taṇhā*) = lilli koguv inimene; nauding (*kāma*); surm (*māra*) = lõputegija.

macchariyakosiyasetṭhivatthu

yathāpi bhamaro puppham,
vaṇṇagandhamahetṭhayam
[vaṇṇagandhamapoṭṭhayam (ka.);
paleti rasamādāya,
evam gāme munī care.

6.

Nii nagu mesilane lillelt
värvi ja lõhna kahjustamata
lahkub, olles võtnud mahla –
nõnda peaks tark külas kõndima.

Dhp 49.

yathāpi: **yathā** just nagu + **pi** ka, samuti.

bhamaro: **bhamara** mesilane.

puppham: **puppha** lill.

vaṇṇagandhamahetṭhayam: **vaṇṇa** värv + **gandha** lõhn + **a** eitav eesliide + **hetṭhayant** haiget tegev, sõna tüvest **hetṭh** vigastama, haiget või kahju tegema.

paleti: lahkub, jätab, sõna tüvest **palāyati** lahkub, jookseb ära; põgeneb.

rasamādāya: **rasa** mahl + **ādāya** võttes, olles võtnud, eesliide **ā** (millegi) juurest, enne + sõna tüvi **dā** andma = (**ā** + **dā**) võtma.

evam: nii, nõnda.

gāme: **gāma** küla.

munī: **munī** tark.

care: peaks kõndima, sõna tüvest **car** kõndima.

Dhp 49. salmi tsiteerib „Selgitusjuhend (paali)“ Netti lk 184.

pāveyyāājīvakavatthu
na paresaṃ vilomāni,
na paresaṃ katākataṃ;
attanova avekkheyya,
katāni akatāni ca.

7.

Ära [vaata] teise puuduseid
 ega teise tehtut ja tegemata jäetut,
 vaata ainult omaenda tehtut
 ja tegemata jäetut.

Dhp 50.

na: ei.

paresaṃ: **para** teine, muu.

vilomāni: **viloma** eesliide **vi** läbi, vastu + **loma** karvad = „läbi karvade“, „vastukarva“, vastanduv, mittenõustuv; vastuoluline.

na: ei.

paresaṃ: **para** teine.

katākataṃ: **kata** tehtud + **a** eitav eesliide + **kata** tehtud = tehtud ja tegemata.

attanova: **attan** mind, ise, end, ennast + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

avekkheyya: **ava** alla, üle + tegusõna juurest **ikkh** nägema = peaks jälgima, vaatlema.

katāni: **kata** tehtud.

akatāni: **a** eitav eesliide + **kata** tehtud.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

Dhp 50. salmi kanooniline vaste pole leitav.

chattapāṇiupāsakavatthu
yathāpi ruciraṃ pupphaṃ,
vaṇṇavantaṃ agandhakaṃ;
evaṃ subhāsitaṃ vācā,
aphalā hoti akubbato.

8.

Nagu ilus lill,
 värviline, [kuid] lõhnata,
 on viljatu hästiräägitud kõne,
 mida ei järgita.

Dhp 51.

yathāpi: **yathā** nii nagu + **pi** ka, samuti.

ruciraṃ: **rucira** ilus, meeldiv.

pupphaṃ: **puppha** lill.

vaṇṇavantaṃ: **vaṇṇa** värv + omastava järelliide **vant** (tavatekstides esineb kui **vaṇṇavam**, kuid siin on kasutatud riimumiseks ilukõnelist vormi) = värvi omav, värviline.

agandhakaṃ: **agandhaka** eitav eesliide **a** + **gandha** lõhn = lõhnatu.

evaṃ: nõnda, nii.

subhāsitaṃ: **subhāsita** eesliide **su** hea, hästi + **bhāsita** öeldud, kõneletud, sõna tüvest **bhās** kõnelema.

vācā: **vācā** kõne, sõna tüvest **vac** rääkima.

aphalā: **aphala** eitav eesliide **a** + **phala** vili.

hoti: on, sõna tüvest **bhū** olema, olla.

akubbato: **a** eitav eesliide + **kubbant** tegemine, sõna tüvest **kar** tegema.

Dhp 51. salmi tsiteerib „Selgitusjuhend (paali)“ Netti lk 184.

yathāpi ruciraṃ pupphaṃ, 9.
vaṇṇavantāṃ sugandhakaṃ
 [sagandhakaṃ (sī. syā. kaṃ. pī.);
evaṃ subhāsītā vācā,
saphalā hoti kubbato [sakubbato (sī. pī.),
pakubbato (sī. aṭṭha.), *sukubbato* (syā. kaṃ.)].

Nagu ilus lill, ☸ Dhp 52.
 värviline [ja] lõhnav,
 on viljakas hästiräägitud kõne,
 mida järgitakse.

yathāpi: yathā nii nagu + **pi** ka, samuti.

ruciraṃ: rucira ilus, meeldiv.

pupphaṃ: puppha lill.

vaṇṇavantāṃ: vaṇṇa värv + omastava järelliide **vant**.

sagandhakaṃ: sagandhaka eesliide **sa** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + **gandha** lõhn + **ka** omastav järelliide = lõhnav.

evaṃ: nõnda, nii.

subhāsītā: subhāsita eesliide **su** hea, hästi + **bhāsita** öeldud, kõneletud, sõna tüvest **bhās** kõnelema.

vācā: kõne, sõna tüvest **vac** rääkima.

saphalā: saphala eesliide **sa** koos; millel on + **phala** vili.

hoti: on, sõna tüvest **bhū** olema, olla.

sakubbato: sakubbant eesliide **sa** koos; millel on + **kubbant** tegemine, sõna tüvest **kar** tegema = tehes, tegemisega.

Dhp 52 salmi kanoonilise vaste allikaks on „Theerade värsid“, *Subhūtattheragāthā* Thag 5.2.

visākhāvatthu

yathāpi puppharāsimhā, 10.
kayirā mālāguṇe bahū;
evaṃ jātena maccena,
kattabbaṃ kusalaṃ bahum̐.

Nii, nagu lillekimbust 10.
 saab punuda palju vanikuid,
 nõnda saab sündinud surelik
 teha palju oskuslikku. Dhp 53.

yathāpi: yathā just/nii nagu + **pi** ka, samuti.

puppharāsimhā: puppha lill + **rāsi** hunnik, kuhi, kogus, mass.

kāyirā: saab/võib teha, tüvest **kar** tegema; **kāyirā** esineb peamiselt luules.

mālāguṇe: mālā vanik + **guṇa** pael, nõör = „vanikupael“ = vanikute kobar.

bahū: bahu mitu, palju; suur hulk.

evaṃ: nõnda, nii.

jātena: jāta sündima; juurest **jan** sündima.

maccena: macca surelik, sõna tüvest **mar** surema.

kattabbaṃ: kattabba tuleks teha, sõna tüvest **kar** tegema.

kusalaṃ: kusala oskuslik.

bahum̐: bahu mitu, palju; suur hulk.

Dhp 53. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

ānandattherapañhavatthu

na pupphagandho paṭivātameti, 11.

na candanaṃ tagaramallikā [tagaramallikā

(sī. syā. kaṃ. pī.);

satañca gandho paṭivātameti,

sabbā disā sappuriso pavāyati.

Ei lille lõhn kandu vastutuult, ☸ Dhp 54.

ega sandli, tagaara [ja] jasmiinigi.

Aga tõelike lõhn kandub vastutuult,

kõikides suundades tõeliku mehe [lõhn] kandub.

na ei.

pupphagandho: **puppha** lill + **gandha** lõhn.

paṭivātam: **paṭi** vastu + **vāta** tuul + **eti** läheb, sõna tüvest **i** minema.

na: ei.

candanaṃ: **candana** sandel (*Santalum album*, *Pterocarpus santainus*) ehk sandlipuu, millest valmistatakse viirukeid, parfüüme, kreeme, nipsasjakesi jms.

tagaramallikā: **tagara** tagaara (*Tabernaemontana coronaria*), puhasvalge õiega puu, mille õite lõhn on just õõsiti tuntav ja millest valmistatakse viirukeid jt lõhnatooteid + **mallikā** jasmiin.

satañca: **sant** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene, sõna tüvest **as** olema + **ca** ja.

gandho: **gandha** lõhn.

paṭivātameti: **paṭi** vastu + **vāta** tuul + **eti** läheb, sõna tüvest **i** minema.

sabbā: **sabba** kõik, iga.

disā: suund.

sappuriso: **sat** tõeline, hea, ehe; sõnast **sant** olemasolev, tõeline, ehe, hea, õige, tõene; tõelik + **purisa** mees = tõelik mees; eufooniline ühend **sat** + **purisa** = **sappurisa**.

pavāyati: läbistama, välja puhuma, levitama, eritama (lõhna); rõhutava eesliitega **pa** edasi, poole + sõna tüvi **vā** puhuma.

Dhp 54. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Gandhajātasuttam* AN 3.80.

Vt selgitustest: tõelik mees (*sappurisa*).

candanaṃ tagaraṃ vāpi, 12.

uppalaṃ atha vassikī;

etesam gandhajātānaṃ,

sīlagandho anuttaro.

Sandel või tagaara, Dhp 55.

lootos ja jasmiin –

neist sündinud lõhnad

ületab kõlbluse lõhn.

candanaṃ: **candana** candana sandel (*Santalum album*, *Pterocarpus santainus*) ehk sandlipuu, millest valmistati viirukeid, parfüüme, kreeme, nipsasjakesi jms.

tagaraṃ: **tagara** tagaara (*Tabernaemontana coronaria*), puhasvalge õiega puu, mille õite lõhn on just õõsiti tuntav ja millest valmistatakse viirukeid jt lõhnatooteid.

vāpi: **vā** või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata + **pi** samuti, ka.

uppalaṃ: **uppala** lootos.

atha: ja ka/siis.

vassikī: jasmiin.

etesam: **etad** see, need.

gandhajātānaṃ: **gandha** lõhn, aroom + **jāta** sündinud, sõna tüvest **jan** sündima.

sīlagandho: **sīla** kõlblus + **gandha** lõhn.

anuttaro: **an** eitav eesliide, mitte + **uttara** kõrgem.

Dhp 55. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*).

mahākassapatherapiṇḍapātadinnavatthu
appamatto ayam̄ gandho,
yvāyam̄ tagaracandanam̄ [yāyam̄ ta-
garacandanī (sī. syā. kam̄. pī.);
yo ca sīlavatam̄ gandho,
vāti devesu uttamo.

13.

Nõrk on see tagaara
 ja sandli lõhn,
 kuid kõlbluse lõhn
 kandub kõrgeimate deevadenigi.

Dhp 56.

appamatto: **appa** tillukene, väga väike (eimillestki järgmine), pisikene;
 tähtsusetu + **matta** mõõdetud, mõõtmise.

ayam̄: **idam̄** see.

gandho: **gandha** lõhn.

yā: **yad** see, mis/kes; selline nagu.

ayam̄: **idam̄** see.

tagaracandanī: **tagara** tagaara (*Tabernaemontana coronaria*), puhasvalge õiega
 puu, mille lillede lõhn on just õõsiti tuntav ja millest valmistatakse viirukeid +
candanī sandel (*Santalum album*, *Pterocarpus santainus*) ehk sandlipuu, millest
 valmistati viirukeid, parfüüme, kreeme, nipsasjakesi jne).

yo: **yad** see, mis/kes.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

sīlavatam̄: **sīla** kõlblus + omastav järelliide **vant** = kõlbeline.

gandho: **gandha** lõhn.

vāti: puhub; sõna tüvi **vā** puhuma.

devesu: **deva** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.

uttamo: **uttama** kõrgeim, ülim, parim.

Dhp 56. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); deeva ehk jumal(us) (*deva*).

godhikattheraparinibbānavatthu
tesam̄ sampannasīlanam̄,
appamādavihārinam̄;
sammadaññā vimuttānam̄,
māro maggam̄ na vindati.

14.

Need, kõlblusega kaitstud,
 hoolikuses elavad,
 õigetes teadmistes vabanenud –
 [nende juurde] Māra teed ei leia.

Dhp 57.

tesam̄: **tad** see.

sampannasīlanam̄: **sampanna** eesliide **sam̄** koos, täielikult, terviklikult + **panna**
 minna juurde, kukkuma (= varustatud) + **sīla** kõlblus.

appamādavihārinam̄: **a** eitav eesliide + **pamāda** hooletus, lohakas; sõna tüvest
mad joobes olema, rõhutava eesliitega **pa**; topelt **p** tuleneb eufoonilisest
 ühendist: **a** + **pamāda** = **appamāda**; mittehooletus = hoolikus + **vihāra** eluase,
 elamine, omastava järelliitega **in**.

sammadaññā: **sammā** õige + **aññā** (täiuslik) teadmine, taipamine; arahantile
 omane, läbinägemisel põhinev täiuslik teadmine ja sellekohane taipamus.

vimuttānam̄: **vimutta** eesliide **vi** läbi(nisti) + **mutta** vabanemine.

māro: **māra** Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india
 mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.

maggam̄: **magga** tee.

na: ei.

vindati: leiab, teab, sõna tüvest **vid** teadma, leidma.

Dhp 57. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: surm (*māra*); kõlblus (*sīla*); teadmised (*ñāṇa*) = õiged
 teadmised; vabanemine (*vimutti*, *vimokkha*).

garahadinnavatthu

yathā saṅkāraṭhānasmiṃ [saṅkāradhānasmiṃ 15.

(sī. syā. kaṃ. pī.),

ujjhitasmim mahāpathe;

padumaṃ tattha jāyetha,

sucigandhaṃ manoramaṃ.

Nii nagu prūghunnikust

[mis] visatud suurele teele,

sirgub hea lõhnaga

meelt rõõmustav lootos,

Dhp 58.

yathā just/nii nagu.

saṅkāradhānasmiṃ: **saṅkā** prūgi, mustus + **dhāna** (koos)hoidev, sisaldav; koht; hunnik = prūgikoht või -hunnik.

ujjhitasmim: **ujjhita** ära visatud või välja võetud, hüljatud, sõna tüvest **ujjh** hülgama, lahkuma, loobuma.

mahāpathe: **mahā** suur, suurepärane + **patha** tee.

padumaṃ: **paduma** lootos.

tattha: seal.

jāyetha: sünniks, kasvaks, sõna tüvest **jan** sündima.

sucigandhaṃ: **suci** puhas + **gandha** lõhn.

manoramaṃ: **mano** meel + **rama** nautima, rõõmustama, sõna tüvest **ram**.

Dhp 58. salmi kanooniline vaste pole leitav.

evaṃ saṅkārabhūtesu,

andhabhūte [andhībhūte (ka.)] puthujjane;

atirocati paññāya,

sammāsambuddhasāvako.

16.

nōnda mustuses olendite

[ja] pimeduses olevate tavainimeste [seas]

särab suurelt tark

Õigestimõistnu õpilane.

Dhp 59.

evaṃ: nōnda, nii.

saṅkārabhūtesu: **saṅkāra** prūgi, mustus + **bhūta** elusolend, sõna tüvest **bhū** olla, olema.

andhabhūte: **andha** pime + **bhūta** kasvanud, tekkinud, olemasollu tulnud; ilmnenud; (elus)olend või elusloodus; elutu element, nt neli suurt elementi, milleks on: maa, tuli, vesi ja õhk; olemasolev, nii nagu on, tõelus, tõelusele vastav, sõna tüvest **bhū** olema.

puthujjane: **puthu** enamik, paljud; tavapärase + **jana** elusolend, inimene

atirocati: eesliide **ati** äärmiselt + tüvest **ruc** särama = särab suure säraga.

paññāya: **paññā** tarkus.

sammāsambuddhasāvako: **sammā** õige(sti) + **saṃ** koos; täielikult, terviklikult; ise-; olemist, osalust või olekut omistav eesliide + **buddha** Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh**; sageli tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi** + **sāvaka** kuulaja, kuulamise teel õppinu sõna tüvest **su** kuulma; õpilane, järgija.

Dhp 59. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tavainimene (*puthujjana*); tarkus (*paññā*); Buddha ehk Mõistnu = Õigestimõistnu.

pupphavaggo catuttho niṭṭhito.

Neljanda, lille grupi lõpp.

Dhrip 60-75

Lapsiku grupp

bālavaggo

aññatarapurisavatthu

*dīghā jāgarato ratti,
dīghaṃ santassa yojanaṃ;
dīgho bālānaṃ saṃsāro,
saddhammaṃ avijānataṃ.*

1.

Öö [on] pikk ärkvelolijale,
joodžana [on] pikk väsinule,
sansaara [on] pikk lapsikule,
kes ei tea õiget dhammat.

Dhp 60.

dīghā: dīgha pikk.

jāgarato: jāgarant ärkvel olev; sõna tüvest **jāgar** ärkvel olema.

ratti: öö.

dīghā: dīgha pikk.

santassa: santa väsinud, kurnatud; sõna tüvest **sam** väsinud, rahunenud.

yojanaṃ: yojana joodžana; on iidne pikkuse mõõtühik, mis tähistab vahemaad, mille härg (yoke) suudab päevas ikkega läbida ehk umbes 10-20 km.

dīghā: dīgha pikk.

bālānaṃ: bāla noor; lapsik, lapselik.

saṃsāro: saṃsāra eesliide **saṃ** koos, täielikult, terviklikult + sõna tüvi **sar** voolama, (koos) kaasa liikuma, sõna tüvest **saṃsarati** liigub pidevalt ringi.

saddhammaṃ: sat õige, tõene + dhamma, Buddha õpetus = õige dhamma.

avijānataṃ: a eitav eesliide + **vijānant** teadmine: tähendust intensiivistav eesliide **vi** läbi + sõna tüvi **ñā** teadma.

Dhp 60. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vaata selgitustest: sansaara (*saṃsāra*); dhamma.

mahākassapasaddhivihārikavatthu

*carañce nādhigaccheyya,
seyyaṃ sadisamattano;
ekacariyaṃ [ekacariyaṃ (ka.)] daḷhaṃ kayirā,
natthi bāle saḥāyatā.*

2.

Kui rändaja ei leia paremat
[või] endaga võrdset,
siis peaks ta kindlasti üksi rändama.
Lapsikuga ei saa olla sõprust.

Dhp 61.

carañce: caram = **carant** rändaja, rändmunk, sõna tüvest **car** liikuma, ringi rändama.

ce: kui.

nādhigaccheyya: na ei + **adhigaccheyya** leidma, omandama: eesliide **adhi** poole + sõna tüvi **gam** minema.

seyyaṃ: parem.

sadisamattano: sadisa sarnane, võrdne + **attano** = **atta** ise, mina.

ekacariyaṃ: eka (põhiarv) üks + **cariyā** rändama, sõna tüvest **car** liikuma, ringi rändama.

daḷhaṃ: daḷha tugev, resoluutne, kindel.

kayirā: peaks tegema; tegusõna juurest **kar** tegema.

natthi: na ei + **atthi** olema, sõna tüvest **as** olema.

bāle: bāla lapsik, noor.

saḥāyatā: sõprus.

Dhp 61. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: mina ja minatus (*atta, anatta*).

ānandaseṭṭhivatthu

puttā matthi dhanammatthi [puttamatthi
dhanamatthi (ka.)],
iti bālo vihaññati;
attā hi [attāpi (?)] attano natthi,
kuto puttā kuto dhanam.

3.

„Mul on pojad, mul on varandus“,
muretseb lapsik.

Dhp 62.

Tõepoolest, [ta] pole endagi oma.

Kuidas [siis] pojad? Kuis [siis] varandus?

puttā: putta poeg.

matthi: me = aham mina + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend
me + atthi = matthi.

dhanammatthi: dhana rikkus, omand + **me = aham** mina + **atthi** on.

iti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega
(mõnikord kirjutatakse **ti**).

bālo: bāla lapsik, noor.

vihaññati: ärritub, kurvastab, vaevleb.

attā: atta ise, mina.

hi: tõesti, tõepoolest!

attano: atta ise, mina.

natthi: na ei + **atthi** on.

kuto: kus? kuidas? mil moel? kust? kus kohast? millisest? kui palju?

puttā: putta poeg.

kuto: kuis?

dhanam: dhana rikkus, omand.

Dhp 62. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vaata selgitustest: mina ja minatus (*atta, anatta*).

gaṇṭhibhedakacoravatthu

yo bālo maññati bālyam,
paṇḍito vāpi tena so;
bālo ca paṇḍitamānī,
sa ve “bālo”ti vuccati.

4.

Oma lapsikust teadev lapsik
on just nagu tark,
aga tarkusega uhkustavat lapsikut,
teda võib tõepoolest lapsikuks nimetada.

Dhp 63.

yo: yad see mis/kes.

bālo: bāla lapsik, noor.

maññati: mõtleb; kujutleb; eeldab, oletab; teab, on veendunud või kindel;
arvestab, sõna tüvest **man** mõtlema.

bālyam: bāla lapsikus.

paṇḍito: paṇḍita tark.

vāpi: vā või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid;
kindlasti, tingimata + **pi** ka, samuti.

tena: tad see, nii.

so: tad nii.

bālo: bāla lapsik, noor.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

paṇḍitamānī: paṇḍita tark + **mānin = māna** uhkus.

sa: tad see, nii.

ve: tõepoolest, kindlasti.

bālo: bāla lapsik, noor.

ti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega
(mõnikord kirjutatakse **iti**).

vuccati: nimetab, sõna tüvest **vac** ütleva.

Dhp 63. salmi kanooniline vaste pole leitav.

udāyittheravatthu

*yāvajīvampi ce bālo,
paṇḍitaṃ payirupāsati;
na so dhammaṃ vijānāti,
dabbī sūparasam yathā.*

5.

Kui lapsik ka terve elu
targaga koos on,
ei mõista ta dhammat,
nagu ka lusikas supi maitset.

Dhp 64.

yāvajīvampi: *yāva* nii kaua kui + *jīva* elu + *pi* vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse *api*).

ce: kui.

bālo: *bāla* lapsik, noor.

paṇḍitaṃ: *paṇḍita* tark.

payirupāsati: „istub lähedal“; eesliide *pari* kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + *upa* lähedal + sõna tüvest *ās* istuma.

na: ei.

so: *tad* see.

dhammaṃ: *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest *dha* hoidma, kaitsma.

vijānāti: saab aru, mõistab; eesliitega *vi* läbi, rõhutab sõna tähendust + sõna tüvest *ñā* või *jā* teadma.

dabbī: lusikas, kulp.

sūparasam: *sūpa* supp + *rasa* maitse.

yathā: just nagu, nagu ka.

Dhp 64. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: *dhamma*.

tiṃsapāveyyakabhikkhuvatthu

*muhuttamapi ce viññū,
paṇḍitaṃ payirupāsati;
khippaṃ dhammaṃ vijānāti,
jivhā sūparasam yathā.*

6.

Kui arukas targaga
vaid hetke koos on,
mõistab ta dhammat kiiresti,
nagu ka keel supi maitset.

Dhp 65.

muhuttamapi: *muhutta* hetk, sekund + *api* vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse *pi*).

ce: kui.

viññū: taiplik, arukas; õppinud.

paṇḍitaṃ: *paṇḍita* tark.

payirupāsati: „istub lähedal“; eesliide *pari* kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + *upa* lähedal + sõna tüvest *ās* istuma.

khippaṃ: *khippa* kiiresti.

dhammaṃ: *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest *dha* hoidma, kaitsma.

vijānāti: saab aru, mõistab; eesliitega *vi* läbi, rõhutab sõna tähendust + sõna tüvest *ñā* või *jā* teadma.

jivhā: keel.

sūparasam: *sūpa* supp + *rasa* maitse.

yathā: just nagu.

Dhp 65. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: *dhamma*.

suppabuddhakuṭṭhivatthu

caranti bālā dummedhā, 7.
amitteneva attanā;
karontā pāpakam kammaṃ,
yaṃ hoti kaṭukapphalaṃ.

Lapsikud ja nõrgaarulised ☸ Dhp 66.
 käituvad endaga mittesõbralikult,
 tehes kurje tegusid,
 millel on mõrudad viljad.

caranti: käitub, tegutseb, sõna tüvest **car** kõndima, käituma, tegutsema.

bālā: bāla lapsik, noor.

dummedhā: eesliide **du** halb, paha + **medhā** arukus = arutu; eufooniline ühend **du** + **medha** = **dummedha**.

amitteneva: a eitav eesliide + **mitta** sõber = mitte sõber + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

attanā: atta ise, mina.

karontā: karonta tegema, sõna tüvest **kar** tegema.

pāpakam: pa kuri, paha; omadussõnale **pāpa** lisandub omadussõna järelliide **ka**.

kammaṃ: kamma tegu.

yaṃ: yat see, mis/kes.

hoti: on, sõna tüvest **bhū** olema.

kaṭukapphalaṃ: kaṭuka mõru, happeline + **phala** vili; eufooniline ühend **kaṭuka** + **phala** = **kaṭukapphala**.

Dhp 66. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Khemasuttam* SN 2.22.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

kassakavatthu

na taṃ kammaṃ kataṃ sādhu, 8.
yaṃ katvā anutappati;
yassa assumukho rodam,
vipākaṃ paṭisevati.

Ei see tegu ole hästi tehtud, ☸ Dhp 67.
 mille tegemist palavalt kahetsetakse,
 [ja] pisarsilmil hädaldatakse
 [teo] vilja vastu võttes.

na: ei.

taṃ: tat see.

kammaṃ: kamma tegu, sõna tüvest **kar** tegema.

kataṃ: kata tehtud, sõna tüvest **kar** tegema.

sādhu: hästi, tublisti.

yaṃ: yat see, mis/kes.

katvā: teinud, sõna tüvest **kar** tegema.

anutappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb; eesliide **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + **tap** kuumama, põlema.

yassa: yat see, mis/kes.

assumukho: assu pisar + **mukha** nägu, suu.

rodam: rodant nutt, hädaldamine, sõna tüvest **rud** nutma, hädaldama.

vipākaṃ: vipāka vili.

paṭisevati: jälitab, järgib; eesliitega **paṭi** pärast, koos + sõna tüvi **sev** teenima, ühendama, koos olema.

Dhp 67. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Khemasuttam* SN 2.22.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

sumanamālākāravatthu

*tañca kammaṃ kataṃ sādhu,
yaṃ katvā nānutappati;
yassa paṭīto sumano,
vipākaṃ paṭisevati.*

9.

See tegu on hästi tehtud,
mille tegemist palavalt ei kahetseta,
[ja tuntakse] rõõmu [ning] heameelt
[teo] vilja vastu võttes.

⊗ Dhp 68.

tam̐: tat see.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

kammaṃ: kamma tegu, sõna tüvest **kar** tegema.

kataṃ: kata tehtud, sõna tüvest **kar** tegema.

sādhu: hästi, tublisti.

yaṃ: yat see, mis/kes.

katvā: tehtud, sõna tüvest **kar** tegema.

na: ei.

anutappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb; eesliide **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + **tap** kuumama, põlema.

yassa: yat see, mis/kes.

paṭīto: paṭīta rahul, rõõmus; eesliide **paṭi** edasi, tagasi, mööda + sõna tüvi **i** minema.

sumano: sumana heameel; **su** hea, hästi + **mano** meel.

vipākaṃ: vipāka vili.

paṭisevati: jälitab, järgib; eesliitega **paṭi** pärast, koos + sõna tüvi **sev** teenima, ühendama, koos olema.

Dhp 68. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Khemasuttam* SN 2.22.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

uppalavaṇṇattherīvattu

*madhuvā [madhuṃ vā (dī. ni. ṭīkā 1)] maññati bālo,
yāva pāpaṃ na paccati;
yadā ca paccati pāpaṃ,
bālo [atha bālo (sī. syā.) atha (?)] dukkhaṃ nigacchati.*

10.

„Mesi!“ mõtleb lapsik,
kuni kuri tegu pole küpsenud.
Kui kuri tegu on aga küpsenud,
siis langeb lapsik kannatusse.

Dhp 69.

madhuvā: madhu mesi + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

maññati: mõtleb; kujutleb; eeldab, oletab; teab, on veendunud või kindel; arvestab, sõna tüvest **man** mõtlema.

bālo: bāla lapsik, noor.

yāva: nii kaua kui, nii palju kui, kuniks.

pāpaṃ: pāpa kuri.

na: ei.

paccati: küpsetab, valmistab, sõna tüvest **pac** küpsetama.

yadā: millal.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

paccati: küpsetab, valmistab.

pāpaṃ: pāpa kuri.

bālo: bāla lapsik, noor.

atha: ja ka/siis.

dukkhaṃ: dukkha „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

nigacchati: tuleb, kogeb; langeb; eesliide **ni** alla, tooma + **gam** tulema, läbima.

Dhp 69. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*); *dukkha*.

jambukattheravatthu

māse māse kusaggena,

11.

bālo bhuñjeyya bhōjanam;

na so saṅkhātadhammānam [saṅkhātadhammānam (sī. pī. ka.)],

kalam agghati soḷasim.

Kuust kuuse rohulible otsa [jagu],

Dhp 70.

võib lapsik süüa toitu;

siiski pole ta väärt kuueteistkümnendikkugi

dhammat mõistnust.

māse: māsa kuu 2x järjest = kuust kuusse.

kusaggena: kusa hein, rohi + **agga** tipp, ülaosa.

bālo: bāla lapsik, noor.

bhuñjeyya: võib süüa, sõna tüvest *bhuj* sööma.

bhōjanam: bhōjana toit, söök.

na: ei.

so: tat see, nii.

saṅkhātadhammānam: saṅkhāta eesliide **saṃ** koos, täielikult, terviklikult, **kyā**

arvutatud, arvestatud, kaalutletud; tegusõnast **saṅkhāyati** arvutab, arvestab,

kaalub + **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist);

vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha

algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika,

kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

kalam: kalā väike osa, murdosa.

agghati: on väärt, omab väärtust, sõna tüvest **arah** või **aggh**.

soḷasim: soḷasa/soḷasi kuusteist.

Dhp 70. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: jooga (*yoga*) = toidu söömine rohulible otsa jagu; dhamma.

ahipetavatthu

na hi pāpaṃ kataṃ kammaṃ,

12.

sajju khīraṃva muccati;

dahantaṃ bālanveti,

bhasmacchannova [bhasmāchannova (sī. pī. ka.)] pāvako.

Ei tõesti tehtud kuri tegu

Dhp 71.

koheselt [vilja kannal], nagu piimgi ei hapne [hetkega];

hõõgudes lapsikule see järgneb,

nagu tuhaga kaetud tuli.

na: ei.

hi: tõepoolest.

pāpaṃ: pāpa kuri.

kataṃ: kata tehtud, sõna tüvest **kar** tegema.

kammaṃ: kamma tegu.

sajju: koheselt, kiiresti.

khīraṃva: khīra piim + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

muccati: „on vaba“, vabaneb, muutub vabaks, on vabastatud; pakseneb, hüübib, hapneb, sõna tüvest **muc** vabastama, vabanema.

dahantaṃ: dahant põletav, hõõgub, sõna tüvest **dah** põletama + **taṃ = tad** see.

bālanveti: bālam lapsik, noor + **anveti** järgneb; eesliide **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + sõna tüvi **i** minema.

bhasmacchannova: bhasma tuhk, tolm + **channa** kaetud; tegusõna juurest **cha** katma + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

pāvako: pāvaka tuli.

Dhp 71. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid seda tsiteerivad „Selgitusjuhend (paali)“ ja „Korvijuhend (paali)“.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*); kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*).

saṭṭhikūṭapetavatthu

yāvadeva anattāya,

ñattaṃ [ñātaṃ (?)] bālassa jāyati;

hanti bālassa sukkaṃsaṃ,

muddhamassa vipātayaṃ.

13.

Tõepoolest, ainult tuntu

lapsikule kasu ei sünni;

see hävitab lapsikus puhtama poole

ning purustab [tema] pea.

Dhp 72.

yāvadeva: **yāva** nii kaua/kaugele kui + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

anattāya: **anatta** negatiivne eesliide **an** + **attha** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju.

ñattaṃ: **ñatta** teadmised; (avalik) tunnus, sõna tüvest **ñā** teadma.

bālassa: **bāla** lapsik, noor; nagu laps.

jāyati: sünnib, tekib, sõna tüvest **jan** tootma.

hanti: tapab, hävitab, vigastab, kahjustab, sõna tüvest **han** tapma, hävitama, lööma.

bālassa: **bāla** lapsik, noor; nagu laps.

sukkaṃsaṃ: **sukka** selge; särav; puhas; valge + **aṃsa** punkt, nurk, külg.

muddhamassa: **muddha** 1. pea; kõrgeim; 2. rumal, mõtlematu + **assa** tema, enda.

vipātayaṃ: **vipātayant** hävitamine, lahtirebimine; sõnast **vipatati** kukub kildudeks või tükkideks, eesliide **vi** lahti, läbi + sõna tüvi **pat** kukkuma.

Dhp 72. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*).

cittagahapativatthu

asantaṃ bhāvanamiccheyya [*asantaṃ bhāvamiccheyya*

(*syā.*), *asantabhāvanamiccheyya* (*ka.*)],

purekkhāraṇca bhikkhusu;

āvāsesu ca issariyaṃ,

pūjā parakulesu ca.

14.

Lapsikus võib areneda tahtmine

bhikkhude austuse ja lugupidamise,

eluruumide, ülemvõimu,

ning teiste hõimude austuse järele.

Dhp 73.

asantaṃ: **asant** eitav eesliide **a** + **sant** olemine, olemasolev = olematu, põhjendamatu.

bhāvanamiccheyya: **bhāvanā:** arendama; „oma mõttesse panema“ ehk mediteerima, tegusõnast **bhāveti** + **iccheyya** võiks tahta, tüvest **is**.

purekkhāraṇca: **purekkhāra** pühendumus, austus; eesliide **pure** ning tegusõna **kar** teha ehk „ette(poole) panema“ + **ca** ja.

bhikkhusu: **bhikkhu** bhikkhu, Buddha ordineeritud meessoost järgija (munk).

āvāsesu: **āvāsa** elamu, elu- või asukoht; tüvest **vas** viibima, peatuma, püsima.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

issariyaṃ: **issariya** (ülem)võim, kontroll, autoriteet; kuninglik võim, kuninglikkus; jumalikkus; sõnast **issara** isand, valitseja; issand(looja).

pūjāṃ: **pūjā** austamine, austuse avaldamine, kummardamine, pühendunud tähelepanu; (tähistatav) püha.

parakulesu: **para** erinev, muu + **kula** hõim, sugukond, suguvõsa, perekond, klann; klass.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

Dhp 73. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*).

mameva kataṃ maññantu, 15.
 gihīpabbajitā ubho;
 mamevātivasā assu,
 kiccākiccesu kismici;
 iti bālassa saṅkappo,
 icchā māno ca vaḍḍhati.

„Just mina tegin seda - mõelgu [nii] Dhp 74.
 mõlemad: majaomanikud [kui] maisehüljanud;
 vaid minu tahtest sõltugu,
 olgu nad [minu] kontrolli all
 kõik [nende] kohustused ja kohuste puudumine“,
 mõtleb lapsik,
 [ning tema] igatsus ja uhkus kasvavad.

mameva: mama = aham mina + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend **mama + eva = mameva**.

kataṃ: kata tehtud, sõna tüvest **kar** tegema.

maññantu: las nad mõtlevad, mõelgu, sõna tüvest **man** mõtlema.

gihīpabbajitā: gihin majaperemees, ilmik järgija; tuletatud sõnast **gaha** maja + omastav järelliide **in**; esineb tekstides enamasti maisehüljanu vastandina + **pabbajita** maisehüljanu, kodu ja ilmaliku elu hüljanu.

ubho: ubha mõlemad.

mamevātivasā: mama = aham mina + **eva** just, lihtsalt, ainult + **ativasā** tahte all, sõltuv; eesliide **ati** vastavalt, kuni + **vasa** võim, kontroll, tahe.

assu: olgu nad siis, sõna tüvest **as** olema.

kiccākiccesu: kicca kohustus, mida tuleks teha, sõna tüvest **kar** tegema +

akicca; a eitav eesliide + **kicca** kohustus, mida tuleks teha = mis on kohustus ja mis mitte.

kismici: kiñci mida iganes.

iti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse **ti**).

bālassa: bāla lapsik, noor.

saṅkappo: saṅkappa mõte, kavatsus.

icchā: igatsus.

māno: māna uhkus.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

vaḍḍhati: kasvab, suureneb, sõna tüvest **vaḍḍh**.

Dhp 74. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*); plekid (*kilesa*).

vanavāsītissasāmaṇeravatthu
 aññā hi lābhūpanisā, 16.
 aññā nibbānagāminī;
 evametaṃ abhiññāya,
 bhikkhu buddhassa sāvako;
 sakkāraṃ nābhinandeyya,
 vivekamanubrūhaye.

Tõepoolest, erinevad [on] saamise põhjused, Dhp 75.
 erinevad nibbaanasse viivad [põhjused].
 Sellest täielikult aru saanud
 bhikkhut, Mõistnu õpilast,
 austamine ei rõõmusta,
 [küll aga] erakluses harjutamine.

aññā: añña muu, erinev.

hi: tõesti, tõepoolest.

lābhūpanisā: lābha kasu, omamine, saamine, vastuvõtmine + **upanisā** tähendus, põhjus.

aññā: muu, erinev.

nibbānagāminī: nibbāna vaibumine, nibbaana, mis on Buddha õpetuse siht ja ainus eesmärk + **gāmin** läheb, viib, sõna tüvest **gam** minema.

evametaṃ: evaṃ nõnda, nii, sel viisil + **etaṃ** see.

abhiññāya: täielikult aru saanud, ülimald teadmised saavutanud: eesliide **abhi** valdusse (üle)võtma, valdama; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi) + **ñā** teadma; saavutanud ülimald teadmised; üleloomulike võimete omamise ja kasutamise teadmised, mille arvuline loetelu varieerub sõltuvalt jaotuse aluseks olevast.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha ordineeritud meesjärgija (munk).

buddhassa: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi**.

sāvako: sāvaka kuulaja, kuulamise teel õppinu sõna tüvest **su** kuulma.

sakkāraṃ: sakkāra kummardamine, austus.

nābhinandeyya: na ei + **abhinandeyya**: tähendust intensiivistav eessõna **abhi** + sõna tüvi **nand** õnnelik olema, rõõmu tundma; eufooniline ühend: **na + abhinandeyya = nābhinandeyya**.

vivekam: viveka eraldatus, üksindus, lahusolek; eraklus.

anubrūhaye: las ta harjutab, pühendub; eesliide **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + sõna tüvi **brah** arenema.

Dhp 75. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); Buddha ehk Mõistnu; kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*).

bālavaggo pañcama niṭṭhito.

Viienda, lapsiku grupi lõpp.

Dhripp 76-89

Targa grupp

paṇḍitavaggo

rāḍhattheravatthu

nidhīnaṃva pavattāraṃ, 1.
yaṃ passe vajjadassinaṃ;
niggayhavādiṃ medhāvīṃ,
tādisaṃ paṇḍitaṃ bhaje;
tādisaṃ bhajamānassa,
seyyo hoti na pāpiyo.

Kes [eksimusele] osutab kui aardele, ☸ Dhp 76.
näeb [ja] räägib, mida peaks nägema,
[kui vaja], kõneleb noomivald, [on] arukas
– just sellise targaga tulekski suhelda;
[selline suhtlemine] on heast, mitte kurjast.

nidhīnaṃva: **nidhi** aare + **va** on (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

pavattāraṃ: **pavattar** see, kes räägib, ütleb, osutab; näitab; sõna tüvest **vac** ütlemata, eesliitega **pa** välja.

yaṃ: **yat** see, mis/kes.

passe: **passati** näeb; saab aru; peaks nägema, sõna tüvest **das** nägema.

vajjadassinaṃ: **vajja** rääkimine, ütlemine; võiks, peaks ütlemata; muusikariist, mängima; mida tuleb/tuleks vältida ehk eksimus + **dassin** nägema sõna tüvest **das** nägema.

niggayhavādiṃ: **niggayha** mille eest tuleks noomida, mida tuleks taunida + **vādin** rääkija, sõna tüvest **vad** ütlemata.

medhāvīṃ: **medhā** arukas.

tādisaṃ: **tādisa** selline.

paṇḍitaṃ: **paṇḍita** tark.

bhaje: tuleks suhelda, sõna tüvest **bhaj** seostuma, ühinema.

tādisaṃ: **tādisa** selline.

bhajamānassa: **bhajamāna** ühinema, suhtlema, sõna tüvest **bhaj** seostuma, ühinema.

seyyo: **seyya** parem.

hoti: on, sõna tüvest **bhū** olema.

na: ei.

pāpiyo: **pāpiya** kurjem, hullem.

Dhp 76. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Sāriputtatheragāthā* Thag 17.2.

assajipunabbasukavatthu

ovadeyyānusāseyya, 2.
asabbhā ca nivāraye;
satañhi so piyo hoti,
asataṃ hoti appiyo.

Kes manitseb, annab nõu, ☸ Dhp 77.
ning hoiab kurjast eemale,
tõelikule tõesti on see kallis,
kuid mittetõelikule pole kallis.

ovadeyyānusāseyya: **ovadeyya** juhendama, manitsema, noomima; õhutama, sõna tüvest **vad** rääkima, eesliitega **o**, mis on lühend eesliitest **ava** alla + **anusāseyya** õpetama, nõu andma, juhendama, sõna tüvest **sās** õpetama, eesliitega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda. Eufooniline ühend: *ovadeyya + anusāseyya = ovadyānusāseyya*.

asabbhā: **asabbha** halb, madal, ebaviisakas.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

nivāraye: tagasi hoidma, ohjama, sõna tüvest **var** takistama, eesliitega **ni** välja, pärit.

satañhi: **sataṃ = sant** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene; tõelik, sõna tüvest **as** olema = tõelik mees (*sappurisa*) + **hi** tõepoolest.

so: **tad** see, too; tema.

piyo: **piya** kallis, armas.

hoti: on, sõna tüvest **bhū** olema.

asataṃ: **asant** eitav eesliide **a + sant** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene, sõna tüvest **as** olema = ebatõene, mitteõige, vale.

hoti: on.

appiyo: **a** eitav eesliide + **piya** kallis, armas. Eufooniline ühend: *a + piya = appiya*.

Dhp 77. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Sāriputtatheragāthā* Thag 17.2.

Vt selgitustest: tõelik mees (*sappurisa*).

channattheravatthu

*na bhaje pāpake mitte,
na bhaje purisādhame;
bhajetha mitte kalyāṇe,
bhajetha purisuttame.*

3.

Ei tuleks ühineda kurjade sõpradega,
ei tuleks madalate meestega ühineda.
Ühine hüveliste sõpradega,
ühine kõrgemate meestega.

Dhp 78.

na: ei.

bhaje: tuleks suhelda, sõna tüvest **bhaj** seostuma, seostama.

pāpake: **pāpa** kuri + omadussõna järelliide **ka**.

mitte: **mitta** sõber.

na: ei.

bhaje: tuleks suhelda.

purisādhame: **purisa** mees + **adhama** madalaim, alatuim (= kõlbetu);
eufooniline ühend **purisa** + **adhama** = **purisādhama**.

bhajetha: seostama, ühendama, liitma, suhtlema.

mitte: **mitta** sõber.

kalyāṇe: **kalyāṇa** hüveline.

bhajetha: seostama, ühendama, liitma, suhtlema.

purisuttame: **purisa** mees + **uttama** kõrgeim, suurepäraseim, ülim; eufooniline
ühend **purisa** + **uttama** = **purisuttama**.

Dhp 78. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*).

mahākappinattheravatthu

*dhammapīti sukham seti,
vipprasannena cetasā;
ariyappavedite dhamme,
sadā ramati paṇḍito.*

4.

Dhammarõõmust joobunu
elab rõõmsalt, puhta meelega.
Arijate kuulutatud dhamma
alati rõõmustab tarka.

Dhp 79.

dhammapīti: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist);
vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha
algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika,
kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **pītin** joomine,
sõnast **pīta** purjus, sõna tüvest **pā** jooma, millele on lisatud omastav järelliide **in**.
Siinkohal **dhammapīti** asemel esinev **dhammapīti** võib tuleneda värsimõõdu
nõudest. Teise tõlgenduse kohaselt võib tõlke aluseks võtta sõna **pīti** rõõm =
dhammarõõm, dhamma kuulumisega ja teostamisega kaasnev rõõm.

sukham: õnnelikult, sõnast **sukha** õnn, rõõm.

seti: lamab, magab, peatub; tegusõna tüvest **si** lamama, heitma (pikali).

vipprasannena: puhastatud, selge, särav, sõnast **vipprasādati** muutub selgeks,
helgeks, säravaks.

cetasā: **ceto** teadvus (= *citta*).

ariyappavedite: **ariya** arija + **pavedita** kuulutas, tegi teatavaks, õpetas;
teigusõnast **pavedati** (teatavaks tegema); eufooniline ühend **ariya** + **pavedita** =
ariyappavedita.

dhamme: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).

sadā: alati.

ramati: rõõmustab, sõna tüvest **ram** nautima, rõõmustama.

paṇḍito: **paṇḍita** tark.

Dhp 79. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; arija (*ariya*).

paṇḍitasāmaṇeravatthu
udakañhi nayanti nettikā, 5.
usukārā namayanti [damayanti
(ka.)] tejanam;
dārum namayanti tacchakā,
attānam damayanti paṇḍitā.

Vett, tõepoolest, juhivad niisutajad, ☸ Dhp 80.
 nooletegijad painutavad noolevarsi,
 puitu painutavad puusepad,
 targad ohjavad ennast.

udakañhi: **udaka** vesi + **hi** tõepoolest, tõesti.
nayanti: juhib, sõna tüvest **nī**.
nettikā: **nettika** niisutama; niisutaja.
usukārā: **usu** nool + **kāra** tegema.
namayanti: painutab.
tejanam: **tejana** noole, noole ots või vars.
dārum: **dāru** puit.
namayanti: painutab.
tacchakā: **tacchaka** puusepp, puu langetaja.
attānam: **atta** ise, mina.
damayant: taltsutab, alistab, saab meistriks.
paṇḍitā: **paṇḍita** tark, õppinud mees.

Dhp 80. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Aṅgulimālasuttaṃ* MN 86, *Kulattheragāthā* Thag 1.19 ja *Aṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8. Täpselt sama värss asub kümnenda vagga lõpus (nr 145).

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

lakuṇḍakabhaddiyattheravatthu
selo yathā ekaghano [ekagghano (ka.)], 6.
vātena na samīrati;
evam nindāpasamsāsu,
na samiñjanti paṇḍitā.

Nagu üht kindlat kaljurahnu Dhp 81.
 tuul ei kõiguta,
 nõnda süüdistused [ega] kiitused
 ei kõiguta tarku.

selo: **sela** kalju(rahn), kivi(mürakas).
yathā: just/nii nagu.
ekaghano: **eka** üks + **ghana** kindel, massiivne.
vātena: **vāta** tuul.
na: ei.
samīrati: liigutab, kõigutab, sõna tüvest **īr** liikuma panema, liikuma.
evam: nõnda.
nindāpasamsāsu: **nindā** süüdistada, ette heita, solvama; pilkama, narrima +
pasamsā kiitus, aplaus. **na:** ei.
samiñjanti: raputab, kõigutab, sõna tüvest **iñj** raputama, eesliitega **sam** koos,
 täielikult, terviklikult; tähistab tegevuse täielikkust, lõpetatust.
paṇḍitā: **paṇḍita** tark.

Dhp 81. salmi kanooniline vaste pole leitav. Osalise vaste allikaks on *Soṇakoḷivisattheragāthā* Thag 13.1 ja salmi tsiteerib *Pabbataṅgapañha* Mil 7.4.5.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*).

kāṇamātāvattu

*yathāpi rahado gambhīro,
vip̄pasanno anāvilo;
evaṃ dhammāni sutvāna,
vip̄pasīdanti paṇḍitā.*

7.

Just nagu sügav järv
puhastub hägu settides,
nõnda dhammat kuuldes
puhastuvad targad.

Dhp 82.

yathāpi: **yathā** nii/just nagu + **pi** ka, samuti.

rahado: **rahada** tiik, järv.

gambhīro: **gambhīra** sügav.

vip̄pasanno: **vip̄pasanna** puhastatud, settinud, selge, särav, sõna tüvest **sīd** istuma; **vip̄pasīdati** muudab selgeks.

anāvilo: **an** negatiivne eesliide + **āvila** hägune, mitte selge; häiritud; reostunud.

evaṃ: nõnda.

dhammāni: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

sutvāna: (olles) kuulnud, sõna tüvest **su** kuulma.

vip̄pasīdanti: muutub puhastunuks, säravaks, rahulikuks.

paṇḍitā: **paṇḍita** tark.

Dhp 82. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma.

pañcasatabhikkhuvattu

*sabbattha ve sappurisā cajanti,
na kāmakāmā lapayanti santo;
sukhena phutthā atha vā dukhena,
na uccāvacam̄ [noccāvacam̄ (sī. aṭṭha.)]
paṇḍitā dassayanti.*

8.

Tõepoolest, tõelikud mehed loobuvad [maisest].

Dhp 83.

Tõelikud ei lobise naudingute nautimisest.

Puutudes kokku õnne või dukkhaga,
tark ei näita [välja] tõusu ega langust.

sabbattha: kõikjal, igas suhtes.

ve: tõepoolest, tõesti.

sappurisā: **sat** tõeline, hea, ehe; sõnast **sant** olemasolev, tõeline, ehe, hea, õige, tõene; tõelik + **purisa** mees = tõelik mees; eufooniline ühend **sat** + **purisa** = **sappurisa**.

cajanti: loobub sõna tüvest **caj**.

na: ei.

kāmakāmā: **kāma** nauding; 2x järjest = naudinguid nautima.

lapayanti: pomiseb, väljendub ebaselgelt ja segadusse ajavalt.

santo: **sant** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene, sõna tüvest **as** olema + **ca** ja.

sukhena: **sukha** õnn.

phutthā: **phuttha** puudutatud, mõjutatud, sõna tüvest **phus** puudutama.

atha: ja ka/siis.

vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.

dukkhena: **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

na: ei.

uccāvacam̄: **ucca** kõrge, pikk + **avaca** mittekõrge, madal.

paṇḍitā: **paṇḍita** tark.

dassayanti: „põhjustab nägemist“, näitab, sõna tüvest **das** nägema.

Dhp 83. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*).

dhammikattheravatthu

na attahetu na parassa hetu, 9.
na puttamicche na dhanam na rattham;
na iccheyya [nāyicche (pī.), nicche (?)] adhammena
samiddhimattano,
sa sīlavā paññavā dhammiko siyā.

Ei enda pärast ega teiste pärast Dhp 84.
 ei tuleks tahta poega, ei rikkust, ei kuningriiki.
 Ei tuleks tahta dhammata enda heaolu.
 Sestap kõlbeline tark püsigu dhammas.

na: ei.

attahetu: **atta** ise, mina + **hetu** põhjus = enda pärast, enda põhjustatud.

na: ei.

parassa: **para** erinev, muu.

hetu: põhjus.

na: ei.

puttamicche: **putta** poeg + **icche** peaks tahtma, sõna tüvest **is** tahtma.

dhanam: **dhana** rikkus.

na: ei.

rattham: **rattha** (kuning)riik.

na: ei.

iccheyya: peaks tahtma, tuleks tahta, sõna tüvest **is** tahtma.

adhammena: **adhamma** eitav eesliide **a** + **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

samiddhimattano: **samiddhi** edu, õitseng + **atta** ise, mina.

sa: **tad** see, tavavormiks on **so**.

sīlava: **sīla** kõlblus + omastav järelliide **vant** = kõlblusega, kes omab kõlblust, kõlbeline.

paññavā: **pañña** tarkus + omastav järelliide **vant** = tarkusega, see kes on tark.

dhammiko: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).

siya: oleks, peaks olema, võiks olla; tegusõna juurest **as**.

Dhp 84. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; kõlblus (*sīla*).

dhammassavanattheravatthu

appakā te manussesu, 10.
ye janā pāragāmino;
athāyam itarā pajā,
tīramevānudhāvati.

Vähe [on] neid mehi, Dhp 85.
 neid inimesi, kes [on] vastaskaldale läinud.
 Ülejäänud inimkond
 jookseb ringi siinpoolsel kaldal.

appaka: (ainsuses) vähe, väike, tilluke; tähtsusetu; haruldane; (mitmuses) vähesed, mõned.

te: **tat** see.

manussesu: **manussa** inimene, mees.

ye: **yat** need, kes.

janā: **jana** inimene, mees.

paragamino: **para** vastaskallas, teine pool, teispoosus = nibbaana + **gamin** läheb, viib, sõna tüvest **gam** minema.

athāyam: **atha** ja ka/siis + **ayam** = **idam** see; eufooniline ühend: *atha* + *ayam* = *athayam*.

itarā: **itara** muu, erinev.

pajā: olend; inimkond, põlvkond.

tīramevānudhāvati: **tira** kallas, pank + **eva** just, see, tõepoolest + eesliide **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + **dhavati** jookseb (eemale, ringi), põgeneb, sõna tüvest **dhav** jooksuma.

Dhp 85. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Pāraṅgamasuttam* SN 45.34, *Saṅgāravasuttam* AN 10.117, *Orimatīrasuttam* AN 10.118, *Saṅgāravasuttam* AN 10.169 ja *Orimatīrasuttam* AN 10.170.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = vastaskallas.

ye ca kho sammadakkhāte,
dhamme dhammānuvattino;
te janā pāramessanti,
maccudheyyaṃ suduttaraṃ. 11.

Tõepoolest, need, kes õigesti kuulutatud
dhammat dhamma kohaselt järgivad,
need inimesed ületavad
väga raskesti ületatava surmavalla. ☸ Dhp 86.

ye: yat need, kes.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

kho: tõepoolest.

sammadakkhāte: **samma** õige + **akkhatā** õpetas, kuulutas, sõna tüvest **kkha** ütleva, rääkima.

dhamme: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

dhammānuvattino: dhamma vt eelnevat + **anuvattin** järgimine, käitumine vastavalt, sõna tüvest **vat** pöörama, tegutsema + eesliitega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; eufooniline ühend *dhamma + anuvattin = dhammanuvattin*.

te: tat see.

janā: inimene.

pāramessanti: param risti, kaugemale, üle + **essanti** läheb, sõna tüvest **i** minema.

maccudheyyaṃ: maccu surm + **dheyya** vald, ala, sfäär, riik.

suduttaraṃ: hästi raske ületada; järgnevat omadussõna rõhutav eesliide **su** hea, antud kontekstis „väga“ + **duttara:** eesliide **du** halb, raske + sõna tüvi **tar** risti üle minema, ületama.

Dhp 86. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Pāraṅgamasuttaṃ* SN 45.34 ja *Saṅgārasuttaṃ* AN 10.117.

Vt selgitustest: dhamma; surm (*māra*) = ületavad surmavalla ehk saavutavad surmatuse.

pañcasataāgantukabhikkhuvatthu
kaṇhaṃ dhammaṃ vipphāya,
sukkaṃ bhāvettha paṇḍito;
okā anokamāgamma,
viveke yattha dūramaṃ. 12.

Tumeda dhamma hüljanud
arendagu tark eredat [dhammat],
läinud kodust kodutusse,
eraklusse, mida [on] raske nautida. ☸ Dhp 87.

kaṇhaṃ: kaṇha tume, halb, must.

dhammaṃ: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma. Antud kontekstis tähendab dhammat, mis ei ole Buddha õpetatud ja mis viib dukkhasse.

vipphāya: maha jätnud, alla andnud, sõna tüvest **ha** lahkuma, loobuma, järgnevat sõna rõhutav eesliide **pa + vi** läbi.

sukkaṃ: sukka selge; särav; puhas; valge.

bhāvettha: arendagu, sõna tüvest **bhav** arenema = mediteerima.

paṇḍito: paṇḍita tark.

okā: oka kodu, maja, elukoht.

anokamāgamma: anoka negatiivne eesliide **an + oka** kodu, maja, elukoht + **āgamma** tülles, sõna tüvest **gam** minema + eesliitega **a** poole.

viveke: viveka eraldatus, üksindus, lahusolek; eraklus.

yattha: just nagu/kui, kus.

dūramaṃ: du raske + **rāma** nauding = raske nautida.

Dhp 87. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Pāraṅgamasuttaṃ* SN 45.34 ja *Oriṃatīrasuttaṃ* AN 10.118.

Vt selgitustest: dhamma; eraklus (*sāmañña*); maisehüljanu (*pabbajita*); keskendus (*samādhi*) = ereda dhamma arendamine.

tatrābhiratimiccheyya, 13.
hitvā kāme akiñcano;
pariyodapeyya [pariyodāpeyya (?)] attānaṃ,
cittaklesehi paṇḍito.

Sellest röömu peaks otsima, ☸ Dhp 88.
[et] jätnud [on] naudingud-kohustused,
puhastanud end kõikidest
teadvuse plekkidest tark.

tatrābhiratimiccheyya: **tatra** seal, selles kohas, sellesse kohta + **abhirati** eesliide **abhi** valdusse (üle)võtma, valdama; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi) + **rati** rööm; eufooniline ühend: **tatra** + **abhiratiṃ** = **tatrābhiratiṃ** + **iccheyya** peaks tahtma.

hitva: olles maha jätnud; sõna tüvest **ha** lahkuma, loobuma.

kāme: **kāma** nauding.

akiñcano: **akiñcana** eitav eesliide **a** + **kiñcana** midagi = kellel pole midagi; varatu; kohustusteta; (selgituste järgi) takistusteta, määrdumisteta.

pariyodapeyya: puhastunud: eesliide **pari** kõik, ümber; igakülgselt, täielikult, lõplikult + sõna tüvi **da** puhastama.

attānaṃ: **atta** ise, ennast.

cittaklesehi: **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus + **klesa** = **kilesa** viletsus; ahastus; see, mis vaevab, mis määrib; viletsus, rüvetus; rüvetav kirg, eriti seksuaaliha.

paṇḍito: **paṇḍita** tark.

Dhp 88. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Pāraṅgamasuttaṃ* SN 45.34 ja *Saṅgārasuttaṃ* AN 10.169.

Vt selgitustest: nauding (*kāma*); maisehüljanu (*pabbajita*) = omandita; teadvus (*citta*); plekid (*kilesa*).

yesaṃ sambodhiyaṅgesu, 14.
sammā cittaṃ subhāvitāṃ;
ādānapaṭinissagge,
anupādāya ye ratā;
khīṇāsavā jutimanto,
te loke parinibbutā.

Kes virgumisosade läbi [on] ☸ Dhp 89.
õigesti [ja] hästi arendatud teadvusega,
klammerdumisest loobunud,
mitteklammerdumisest röömu tundvad,
plekid eemaldanud, säravad –
nemad vaibuvad [siin] maailmas lõplikult.

yesaṃ: **yat** see, mis/kes.

sambodhiyaṅgesu: **sam** koos, täielikult, terviklikult + **bodhi** virgunu, ärganu, sõna tüvest **budh** + **aṅga** osa, liige, jäse; eufooniline ühend **sambodhi** + **aṅga** = **sambodhiyaṅga**.

sammā: õige.

cittaṃ: **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

subhāvitāṃ: **su** hea + **bhāvita** arendatud, sõna tüvest **bhav** arendama = mediteerima.

ādānapaṭinissagge: **ādāna** võtmine, haaramine; kinnihoidmine; kiindumus, klammerdumine + **paṭinissagga** loobumine, lahtiütlemine.

anupādāya: **an** negatiivne eesliide + **upādiyati** omastab, võtab omaks või endale; hoiab kinni, haarab = ei klammerdu, pole kinni(tunud).

ye: **yat** see, mis/kes.

ratā: **rata** röömustav; pühendunud; ennast nautiv, sõna tüvest **ram** röömustama.

khīṇāsavā: **khīṇa** eemaldatud, hävitatud + **āsavā** plekid.

jutimanto: **jutimant** hiilgav, särav; sõna tüvest **juti** sära, heledus, hiilgus + omastava sufiksiga **mant**.

te: **tat** see.

loke: **loka** maailm.

parinibbutā: eessõna **pari** täielik, lõplik + **nibbuta** läbipõlenud, kustunud = kiretu, kiretule kustumine, jahtumine; kustunud; lakanud (st ilma uue sünnita).

Dhp 89. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Pāraṅgamasuttaṃ* SN 45.34 ja *Orimatīrasuttaṃ* AN 10.170.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = virgumisosad; arendamine (*bhāvanā*); teadvus (*citta*); haaramine, klammerdumine (*upādiyati*); plekid (*kilesa*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = valgustumine.

paṇḍitavaggo chaṭṭho niṭṭhito.

Kuuenda, targa grupi lõpp.

arahantavaggo

Arahanti grupp

**Dhripp
90-99**

jīvakapañhavatthu

*gataddhino visokassa,
vip̄pamuttassa sabbadhi;
sabbaganthappahīnassa,
pariḷāho na vijjati.*

1.

Teekonna lõpetanud leinatus,
kõigest lõplikult vabanenus,
kõikidest kammitsatest loobunus,
[kire] palavikku ei leia.

Dhp 90.

gataddhino: *gata* läinud, sõna tüvest **gam** minema + **addhan** tee(kond),
eufooniline koond: *gata* + *addhin* = *gataddhin*.

visokassa: *visoka* eesliide **vi** läbi, eraldunud + **soka** lein = leina ületanud,
leinatu.

vippamuttassa: **vi** läbi, eraldunud + järgneva tähendust rõhutav **pa** + **mutti**
vabanenud, sõna tüvi **muc** = lõplikult, täielikult vabanenud.

sabbadhi: igal pool, igas suhtes.

sabbaganthappahīnassa: **sabba** kõik, iga + **gantha** kammits + **pahina**
mahajäetud, sõna tüvest **ha** lahkuma, loobuma, rõhutava eesliitega **pa**.

pariḷāho: **pariḷāha** (kire-, viha- ja pettekujutluse ehk plekkide tulest tekkinud)
palavik, palavikulisus.

na: ei.

vijjati: on olemas, on leitud sõna tüvest **vid** leidma.

Dhp 90. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = teekonna
lõpetanud; surm (*māra*) = leinatu; vabanemine (*vimutti*, *vimokkha*); kammitsad
(*ganthā*); plekid (*kilesa*) = kirk.

mahākassapatheravatthu

*uyyūñjanti satīmanto,
na nikete ramanti te;
haṃsāva pallalaṃ hitvā,
okamokaṃ jahanti te.*

2.

Teadlikud püüdlevad.
Ei kodu[elu] naudi nad.
Nagu luiged jätavad järved,
hülgavad [teadlikud] kõik peatuspaigad.

Dhp 91.

uyyūñjanti: püüdleb, püüab (saavutada, teostada), pingutab; pürgib, sõna
tüvest **yūñ** ühendama, eesliitega **ud** üles.

satīmanto: **sati** teadlikkus, teadlikolek, tähelepanelikkus; kargas teadlikkus
olevikuhetkes esinevast vahetust tajukogemusest; mälu + omastav järelliide
mant = teadlik; tähelepanelik; täielikult, siin ja praegu kohalolus olija.

na: ei.

nikete: **niketa** kodu, elukoht (millesse kiindutakse).

ramanti: sõna tüvest **ram** nautima.

te: **tat** see.

haṃsāva: **haṃsa** luik, veelind + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult,
kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest,
kindlasti (**eva** lühivorm).

pallalaṃ: **pallala** (väike) järv, tiik.

hitvā: hülganud, loobunud, maha jätnud.

okamokaṃ: **oka** elukoht; 2x järjest = kõik elukohad; eufooniline ühend *oka* + *m*
+ *oka*.

jahanti: loobunud, maha jätnud, sõna tüvest **ha**.

te: **tat** see.

Dhp 91. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) =
püüdlus; eraklus (*sāmañña*), erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*) = ei naudi koduelu,
hülgavad elukohad.

belatṭhasīsattheravatthu

yesaṃ sannicayo natthi,

3.

ye pariññātabhojanā;

suññato animitto ca,

vimokkho yesaṃ [yassa (sī.)] gocaro;

akāse va sakuntānaṃ [sakuṇānaṃ (ka.)],

gati tesāṃ durannayā.

Need, kes ei kogu [varusid],

Dhp 92.

kel on täielikud teadmised toidust,

[ning on saavutanud] tühjuse ja märgituse,

need on vabanemise karjamaal.

Nii, nagu lindude teed taevas,

[nii on ka] nende kulgemist raske mõista.

yesaṃ: yat see, mis/kes.

sannicayo: sannicaya kogumine, varumine, (varude) kuhjamine: sõna tüvest **ci** kuhjama, eesliidetega **ni** alla ja **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

natthi: na ei + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend **na** + **atthi** = **natthi**.

ye: yad see, mis/kes.

pariññātabhojanā: pariññāta täiesti kindlalt aru saanud, mõistnud, ümberringi + **bata** sõna tüvest **ñā** teadma + **bhojana** toit, söök.

suññato: suññata tühi, sisutu (siinkohal = minatuse taju).

animitto: animitta negatiivne eesliide **an** + **nimitta** märk, tunnus, omadus = märgitu (siinkohal = märgituse taju).

ca: (sidesōna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

vimokkho: vimokkha eesliide **vi** läbi(nisti), eraldamine + **mokkha** vabadus, vabanemine sõna tüvest **muc** vabadus.

yesaṃ: yat see, mis/kes.

gocaro: go (m) härg; (n) lehm; (mitmuses) kariloomad + **cara** läheb, kõnnib = karjamaa, pärusmaal kõndima?

akāse: akāsa õhk, taevas, ruum.

va: just, nagu (iva lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (eva lühivorm).

sakuntānaṃ: sakunta lind.

gati: (edasi) minemine, liikumine, (teadmiste/mõistmise) edenemine; suund, kurss; (peale surma teise olemasollu) lahkumine, sõna tüvest **gam minema.**

tesaṃ: tad see.

durannayā: du raske, halb + **annaya = anvaya** loogiline järelsus; = raske välja selgitada.

Dhp 92. salmi kanooniline vaste pole leitav. Kantsulgudesse on lisatud *yassa (sī.)*.

Vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*) = teadlikkus toidu olemusest ehk toidu ilutustaju arendamine; toit (*āhāra*); tühjus (*suññata*); märgitus (*animitta*); vabanemine (*vimutti, vimokkha*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = nende teed on raske mõista.

anuruddhattheravatthu

yassāsavā parikkhīṇā,

4.

āhāre ca anissito;

suññato animitto ca,

vimokkho yassa gocaro;

ākāse va sakuntānaṃ,

padam tassa durannayam.

Kes on tulvad täielikult eemaldanud

☸ Dhp 93.

ja toitu mittekiindunud,

ning [saavutanud] tühjuse ja märgituse,

need on vabanemise karjamaal

Nii, nagu lindude teed taevas,

[on ka] nende [teed] raske mõista.

yassāsavā: yassa = yat see, mis/kes + **āsavā** tulvad.

parikkhīṇā: pari ümberringi, täielikult + **khi** eemaldama, hävitama = täielikult eemaldatud, hävitatud.

āhāre: āhāra toide, toit.

ca: (sidesōna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

anissito: a eitav eesliide + **ni** alla + **si** toetuma = mittekiindunud.

suññato: suññata tühi, tühi.

animitto: animitta negatiivne eesliide **an** + **nimitta** märk, tunnus, omadus = märgitu.

ca: (sidesōna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

vimokkho: vi läbi(nisti), eraldamine + **mokkha** vabadus, vabanemine sõna tüvest **muc** vabadus.

yassa: yat see, mis/kes.

gocaro: karjamaa: go (m) härg; (n) lehm; (mitmuses) kariloomad + **cara** läheb, kõnnib = karjamaa, pärusmaal kõndima (?).

ākāse: akāsa õhk, taevas, ruum.

va: just, nagu (iva lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (eva lühivorm).

sakuntānaṃ: sakunta lind.

padam: pada jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

tassa: tad see, too.

durannayam: du raske, halb + **annaya = anvaya** „läheb koos“, kohandub, vastab; loogiline järelsus = raske välja selgitada.

Dhp 93. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vijayattheragāthā* Thag 1.92.

Vt selgitustest: tulvad (*āsava*); arendamine (*bhāvanā*) = toitu mittekiindunud; toit (*āhāra*); tühjus (*suññata*); märgitus (*animitta*); vabanemine (*vimutti, vimokkha*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = raske mõista.

mahākaccāyanattheravatthu

yassindriyāni samathaṅgatāni [samat- 5.

ham gatāni (sī. pī.)],

assā yathā sārathinā sudantā;

pahīnamānassa anāsavassa,

devāpi tassa pihayanti tādino.

Kes kulgeb rahunenud võimetega, Dhp 94.

nagu hästi taltsutatud hobustega vankrijuht,

[kes on] hüljanud uhkuse [ja on] tulvadeta –

teda, sellist [arahanti], kadestavad isegi deevad.

yassindriyāni: yassa = yat see mis/kes + **indriya** võime.

samathaṅgatāni: samatha rahu + **gatā** läheb, sõna tüvest **gam** minema.

assā: assa hobune.

yathā: just kui/nagu.

sārathinā: sarathī eesliide **sa** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + **ratha**

vanker = vankriga sõitja, vankrisõitja.

sudantā: su hea, hästi + **dam** talitsema, kontrollima, taltsutama = hästi

vaoshoidud, taltsutatud.

pahīnamānassa: pahīna mahajäetud, sõna tüvest **ha** lahkuma, loobuma +

māna uhkus.

anāsavassa: anāsava negatiivne eesliide **an** + **āsava** tulvad.

devāpi: deva deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik + **pi** ka, samuti.

tassa: tad see, too.

pihayanti: kadestab, ihaleb, sõna tüvest **pih**.

tādino: tādi selline, selliste omadustega.

Dhp 94. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet pakub *Brahmālittheragāthā* Thag 2.43 ning salmile viitavad „Selgitusjuhend (paali)“ (Netti) ja „Korvijuhend (paali)“ (Peṭak).

Vt selgitustest: võimed (*indriya*); plekid (*kilesa*) = uhkus; tulvad (*āsava*); deeva ehk jumal(us) (*deva*).

sāriputtattheravatthu

pathavisamo no virujjhati, 6.

indakhilupamo [*indakhilūpamo (sī. syā.*

ka.)] *tādi subbato;*

rahadova apetakaddamo,

saṃsārā na bhavanti tādino.

[Kes on] takistusteta nagu maa, Dhp 95.

kes sarnaneb Indra sambaga;

[kes on] nagu mudatu tiik –

sellise jaoks pole enam sansaarat.

pathavisamo: pathavi maa + **sama** sama, just nagu ka, selline.

no: na ei; eesliide **na** + rõhutav järelliide **u** (*na + u = no*).

virujjhati: takistab, sõna tüvest **rudh** takistama, tõkestama.

indakhilupamo: inda Indra ehk Sakka, kõrgeim deevade seas + **khila** post, vai, sammas + **upama** samasugune, nagu.

tādi: selline, sellistest omadustest.

subbato: subbata eesliide **su** hea + **vata** hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“,

„Tõepoolest!“, „Paraku!“, mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse

võtmine ja täitmine; jäljendamine.

rahadova: rahada tiik, järv + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest;

ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti

(**eva** lühivorm).

apetakaddamo: apeta ära läinud, vabanenud, ilma jäänud, sõna tüvest **i**

minema + **apa** eemale, ära + **kaddama** pori, muda, mustus, roojus.

saṃsārā: saṃsāra sansaara.

na: ei.

bhavanti: on, sõna tüvest **bhu** olema.

tādino: tādi selline, selliste omadustega.

Dhp 95. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keskendus (*samādhi*) = takistused; džhaana (*jhāna*); sansaara (*saṃsāra*). Indra ehk Sakka.

kosambivāsītissattherasāmaṇeravatthu

santaṃ tassa manaññā hoti, 7.
santā vācā ca kamma ca;
sammaṇāṇā vimuttassa,
upasantassa tādino.

Rahulik on tema meel, Dhp 96.
ning rahulik kõne ja tegu,
õiges tarkuses vabanenud –
selline [ongi] täielikult rahunenud.

santaṃ: santa rahulik, vaikne; sõna tüvest **sam** rahustama, rahunema.

tassa: tad see, too.

manaññā: mano meel.

hoti: on, sõna tüvest **bhū** olema.

santā: santa rahulik, vaikne, sõna tüvest **sam** rahustama, rahunema.

vācā: vāca kõne, sõna.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

kamma: tegu, sõna tüvest **kar** tegema.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

sammaṇāṇā: sammā õige + **paññā** tarkus.

vimuttassa: vimutti vabanemine, sõna tüvest **muc** vabastama; vabanemine, mis saavutatakse teadvuse arendamise teel.

upasantassa: upasanta rahunenud, rahulik, sõna tüvest **sam** rahunema, eesliitega **upa** poole, üles.

tādino: tādi selline, selliste omadustega.

Dhp 96. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osalisi vasteid pakuvad *Akkosasuttam* SN 7.2 ja *Brahmadattattheragāthā* Thag 6.12.

Vt selgitustest: vabanemine (*vimutti*, *vimokkha*).

sāriputtattheravatthu

assaddho akataññū ca, 8.
sandhicchedo ca yo naro;
hatāvakāso vantāso,
sa ve uttamaporiso.

Usuta ja mittetekkinut teadev, Dhp 97.
ning [kõik] ühendused läbilõiganud mees,
[taas]ilmnematu, ootustest loobunud –
see [on] tõepoolest ülim inimene.

assaddho: a eitav eesliide + **saddha** usk = ilma (pimedas) usuta.

akataññū: a eitav eesliide + **kata** tehtud, loodud, lõpetatud, täidetud, sõna tüvest **kar** tegema = mittetehtu = nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) + **aññā** (vahetul taipamisel või nägemisel põhinev) teadmine (st kes teab nibbaanat).

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

sandhicchedo: sandhi ühend(us), ristumine, seos, ühtimine; liitekoht + **cheda** lõikamine, hävitamine, lõhkumine, katkestamine, sõna tüvest **chid** lõikama, murdma; eufooniline ühend: *sandhi* + *cheda* = *sandhiccheda*.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

yo: yad see, mis/kes.

naro: nara mees.

hatāvakāso: hata ära lõigatud, hävinud sõna tüvest **han** tapma, hävitama, lõõma + **avakāsa** „alla särav“ (= *okāsa*) nähtav; ilmne, ilmumine; (nähtav/ avatud) ruum (kui geomeetiline termin); välimus, väljanägemine; atmosfäär, õhk; koht, piirkond; juhtum, juhus; võimal(ikk)us; eufooniline ühend *hata* + *avakasa* = *hatavakasa*.

vantāso: vanta loobuma, üles viskama sõnast **vam** viskama + **asa** ootus; eufooniline ühend *vanta* + *asa* = *vantāsa*.

sa: tad see.

ve: tõepoolest, kindlasti.

uttamaporiso: uttama kõrgeim + **porisa** inimene, mees; tööline; mehine.

Dhp 97. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid seda tsiteerib „Suuremad kirjeldused (paali)“ (Mnd) 10.

Vt selgitustest: usk (*saddhā*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = mittetekkinud; arahant = mittetekkinut teadev, [taas]ilmnematu.

khadiravanīyarevatattheravatthu

gāme vā yadi vāraññe, 9.
ninne vā yadi vā thale;
yattha arahanto viharanti,
taṃ bhūmirāmaṇeyyakam.

Kas külas või metsas, ☸ Dhp 98.
kas orus või mäel –
kus iganes arahant viibib,
see koht [on] meeldiv.

gāme: *gama* küla.

vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.

yadi: kui.

vāraññe: *vā* või + *arañña* mets; sobilik paik bhikkhule keskenduse arendamiseks ja elamiseks.

ninne: *ninna* madalmaa, org.

va: just, nagu (*iva* lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (*eva* lühivorm).

yadi: kui.

thale: *thala* kõrge(m) maa, küngas.

yattha: kus, nii nagu.

arahanto: *arahant* arahant, see kes on teostanud Buddha õpetuse ja saavutanud nibbaana ehk vaibumise.

viharanti: elab, püsib, asub, peatub, sõna tüvest *har* kandma + eesliitega *vi* läbi, tähistab eraldamist.

taṃ: *tad* see.

bhūmirāmaṇeyyakam: *bhūmi* tasand, tase; maa(-pind), (asu-)koht, piirkond; vormiline või vormideta eksistents, mis abhidhamma kohaselt esindab teadvustasandit + *rāmaṇeyyaka* naudinguline, nauditav sõnatüvest *ram* nautima.

Dhp 98. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Rāmaṇeyyakasuttam* SN 11.15 ja *Sāriputtattheragāthā* Thag 17.2, ning osalisi vasteid pakuvad *Ghaṭajātaka* Ja 355 ja *Avāriyajātaka* Ja 376.

Vt selgitustest: arahant.

aññataraitthivatthu

ramaṇīyāni araññāni, 10.
yattha na ramatī jano;
vītarāgā ramissanti,
na te kāmagavesino.

Kus [on] rõõmustavad metsad, ☸ Dhp 99.
[seal] ei rõõmusta rahvas;
seal rõõmustavad kiretud,
kes ei otsi naudinguid.

ramaṇīyāni: *ramaṇīya* rõõmustav, meeldiv, sõna tüvest *ram* rõõmustama.

araññāni: *arañña* mets.

yattha: nii nagu, kus.

na: ei.

ramatī: rõõmustab, naudib, sõna tüvest *ram* rõõmustama.

jano: *jana* elusolend, isik, indiviid; mees, inimene; rahvas.

vītarāgā: *vīta* ilma + *rāga* kirm, sõna tüvest *raj* värvima.

ramissanti: rõõmustab, teeb rõõmu.

na: ei.

te: *tat* see.

kāmagavesino: *kāma* nauding + *gavesin* otsib, püüdleb.

Dhp 99. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Sāriputtattheragāthā* Thag 17.2.

Vt selgitustest: kirm (*rāga*); arahant = kiretu; nauding (*kāma*).

arahantavaggo sattamo niṭṭhito.

Seitsmenda, arahanti grupi lõpp.

Dhruv 1000-115

Tuhande grupp

sahassavaggo

tambadāṭhikacoraghātakavatthu

sahassamapī ce vācā, 1.
anattapadasamhitā;
ekam atthapadam seyyo,
yaṃ sutvā upasammati.

Ka tuhandest sisutust sõnast Dhp 100.
 on parem
 üks sisukas värss,
 mille kuulmine rahustab.

sahassamapī: **sahassa** (põhiarv) tuhat + **apī** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse **pi**); eufooniline ühend **sahassa** + **apī** = **sahassamapī**.

ce: kui.

vācā: **vāca** kõne, sõna tüvest **vac** rääkima.

anattapadasamhitā: negatiivne eesliide **an** + **attha** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju + **pada** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend + **samhitā** ühendatud, varustatud, omanud, sõna tüvest **dha** panema, eesliitega **sam** koos, täielikult, terviklikult.

ekam: **eka** (põhiarv) üks.

atthapadam: **attha** tähendus, väärtus, mõte + **pada** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

seyyo: **seyya** parem.

yaṃ: **yat** see, mis/kes.

sutvā: kuulnud, sõna tüvest **su** kuulma.

upasammati: rahuneb, eesliitega **upa** poole, sõna tüvi **sam** rahunema.

Dhp 100. salmi kanooniline vaste pole leitav.

bāhiyadārucīriyattheravatthu

sahassamapī ce gāthā, 2.
anattapadasamhitā;
ekam gāthāpadam seyyo,
yaṃ sutvā upasammati.

Ka tuhandest sisutust värsist Dhp 101.
 on parem
 üks sisukas värsisalm,
 mille kuulmine rahustab.

sahassamapī: **sahassa** (põhiarv) tuhat + **apī** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse **pi**). eufooniline ühend: **sahassa** + **apī** = **sahassamapī**.

ce: kui.

gāthā: **gātha** värss, salm.

anattapadasamhitā: negatiivne eesliide **an** + **attha** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju + **pada** jalg; samm; ütlus, sõna, salmirida; positsioon; (asu)paik, koht; olek; põhjus, ajend + **samhitā** ühendatud, varustatud, omanud, sõna tüvest **dha** panema, eesliitega **sam** koos, täielikult, terviklikult.

ekam: **eka** (põhiarv) üks.

gāthāpadam: **gātha** värss, salm + **pada** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

seyyo: **seyya** parem.

yaṃ: **yat** see, mis/kes.

sutvā: kuulnud, sõna tüvest **su** kuulma.

upasammati: rahuneb, eesliitega **upa** poole, sõna tüvest **sam** rahunema.

Dhp 101. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Bāhiyattheraapadāna* Ap 538.

kuṇḍalakesitherīvatthu

yo ca gāthā satam bhāse,
anattapadasamhitā [*anattapadasañhitam* (ka.)
visesanam hetam gāthātipadassa];
ekam dhammapadam seyyo,
yam sutvā upasammati.

3.

Ka sadade sisutute sõnadega
 värsside ettekandmisest
 on parem üks dhammavärss,
 mille kuulmine rahustab.

Dhp 102.

yo: yad see mis/kes.

ce: kui.

gāthā: gātha värss, salm.

satam: sata (põhiarv) sada.

bhāse: peaks ütleva, sõna tüvest **bhas** rääkima, ütleva.

anattapadasamhitā: negatiivne eesliide **an** + **attha** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju + **pada** jalg; samm; ütlus, sõna, salmirida; positsioon; (asu)paik, koht; olek; põhjus, ajend + **samhitā** ühendatud, varustatud, omanud, sõna tüvest **dha** panema, eesliitega **sam** koos, täielikult, terviklikult.

ekam: eka (põhiarv) üks.

dhammapadam: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **pada** jalg, (jala)jalg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

seyyo: seyya parem.

yam: yat see, mis/kes.

sutvā: kuulnud, sõna tüvest **su** kuulma.

upasammati: rahuneb, eesliitega **upa** poole + sõna tüvi **sam** rahunema.

Dhp 102. salmi kanooniline vaste pole leitav.

yo sahasam sahasena,
saṅgāme mānuse jine;
ekaṅca jeyyamattānam [*attānam* (sī. pī.)],
sa ve saṅgāmajuttamo.

4.

Tõepoolest, ülim vallutaja pole see,
 kes võidab tuhandes lahingus
 tuhat meest, vaid see,
 kes võidab ühe – iseenda.

Dhp 103.

yo: yad see, mis/kes.

sahasam: sahasa (põhiarv) tuhat.

sahasena: sahasa vt eelnevat.

saṅgāme: saṅgāma lahing, võitlus.

mānuse: mānusa mees, inimene.

jine: peaks vallutama verbi tüvi on **ji** vallutama, võitma.

ekaṅca: eka (põhiarv) üks + **ca** ja; eufooniline ühend *eka + m > ñ + ca = ekaṅca*.

jeyyamattānam: jeyyam peaks või tuleks vallutada + **attān** ise.

sa: tad see; tavavormiks on *so*.

ve: tõepoolest.

saṅgāmajuttamo: saṅgāma lahing, võitlus + **uttama** kõrgeim; *j* lisandub eufoonilise ühendina *saṅgāma + j + uttamo = saṅgāmajuttamo*.

Dhp 103. salmi kanooniline vaste pole leitav.

anattapucchakabrāhmaṇavatthu

attā have jitaṃ seyyo, 5.
yā cāyaṃ itarā pajā;
attadantassa posassa,
niccaṃ saññatacārino.

Tõepoolest, parem on alistada „mina“, 404.
 kui teised inimesed.
 „Mina“ ohjanud inimene
 tegutseb alati vaoshoitult.

attā: **atta** ise, mina.

have: tõepoolest, tõeliselt.

jita: alistama, vallutama, sõna tüvest **ji** vallutama, võitma.

seyyo: **seyya** parem.

yā: **yad** see, mis.

cāyaṃ: **ca** ja + **ayaṃ** see; eufooniline ühend **ca** + **ayaṃ** = **cāyaṃ**.

itarā: **itara** muu, erinev.

pajā: olendid, inimesed, inimkond.

attadantassa: **atta** mina + **danta** vaoshoitud, taltsutatud, kontrollitud, sõna tüvest **dam** talitsema, kontrollima, taltsutama = enese taltsutanud.

posassa: **posa** inimene, poeetiline vorm sõnast **purisa** mees.

niccaṃ: **nicca** pidev, lakkamatu.

saññatacārino: **saññata** „kokku tõmmatud“, vaoshoitus, tagasihoidus; (ennast) kontrolliv; kokkuhoid (koonerdamine); sõna tüvest **yam** ohjama, rahunema, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult + **carin** tegutsev, käituv, elav, järelliide **in**, sõna tüvi **car** tegutsema, kõndima.

Dhp 104. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: köidikud (*saṃyojana*) = mina ohjanu on kehapõhise vaate (*sakkāya-ditṭhi*) = minavaate (*atta-ditṭhi*) ületanud vooguastunu (*sotāpanna*).

neva devo na gandhabbo, 6.
na māro saha brahmunā;
jitaṃ apajitaṃ kayirā,
tathārūpassa jantuno.

Ei deeva, ei gandhabba, 105.
 ega Surm koos Brahmaga
 suuda selle isiku võitu
 kaotuseks muuta.

neva: **na** ei + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend **na** + **eva** = **neva**.

devo: **deva** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.

na: ei.

gandhabbo: **gandhabba**.

na: ei.

māro: **mara** Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.

saha: koos.

brahmunā: **brahma** jumal Brahma.

jitaṃ: **jita** võit, võidetud asi; vallutatud; tegusõna juurest **ji** võitma, vallutama.

apajitaṃ: **apajita** võidetud, lüüasaanu: eesliide **apa** + **jita** võit, võidetu, vallutatud.

kayirā: tegema, sõna tüvest **kar** tegema.

tathārūpassa: **tatha** seega; nii; selles suunas; selline; nii ka; samamoodi + **rūpa** vorm; aine, mateeria; vormi omadus.

jantuno: **jantu** olend, inimene, mees.

Dhp 105. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: gandhabba (*gandhabba*); surm (*māra*); Brahma (*brahma*, *brahmā*), köidikud (*saṃyojana*) = ei suuda selle isiku (st vooguastunu) võitu kaotuseks muuta.

sāriputtattherassa mātulabrāhmaṇavatthu

māse māse sahasena,
yo yajetha sataṃ samaṃ;
ekañca bhāvitattānaṃ,
muhuttamapi pūjaye;
sāyeva pūjanā seyyo,
yañce vassasataṃ hutam.

7.

Kui sada aastat teha
kuust kuusse tuhat ohverdust,
ja vaid üks kord avaldada
hetkekski austust enesearendajale,
[on] see austusavaldus parem,
kui sada aastat ohverdamist.

Dhp 106.

māse: māsa kuu; 2x järjest = kuust kuusse.

sahasena: sahassa (põhiarv) tuhat.

yo: yad see, mis.

yajetha: peaks ohverdama, sõna tüvest **yaj**.

sataṃ: sata (põhiarv) sada.

samaṃ: sama isegi, ka.

ekañca: eka (põhiarv) üks + **ca** ja; eufooniline ühend $eka + m > ñ + ca = ekañca$.

bhāvitattānaṃ: bhāvita on arendanud + **atta** ise.

muhuttamapi: muhutta hetk, moment, sekund.

api: ka, samuti, isegi (sageli kirjutatakse **pi**).

pūjaye: pūjanā peaks kummardama, austust avaldama, sõna tüvest **puj** kummardama.

sāyeva: sā see + **yeva** (enaminesinevad vormid on **va** ja **eva**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

pūjanā: kummardama, austust avaldama.

seyyo: seyya parem.

yañce: yañ see, mis + **ce** kui.

vassasataṃ: vassa aasta + **sata** sada.

hutam: huta „tules ohverdamiseks põletatud“, ohverdamine; pakkumine; ohverdatud asi, sõna tüvest **hu** ohverdama.

Dhp 106. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohverdamine (*yajetha, huta*); arendamine (*bhāvanā*).

sāriputtattherassa bhāgineyyavatthu

yo ca vassasataṃ jantu,
aggim paricare vane;
ekañca bhāvitattānaṃ,
muhuttamapi pūjaye;
sāyeva pūjanā seyyo,
yañce vassasataṃ hutam.

8.

Kui ka sada aastat metsas tuld teenida,
ja vaid üks kord avaldada
hetkekski austust enesearendajale,
[on] see austusavaldus parem,
kui sada aastat ohverdamist.

Dhp 107.

yo: see, mis.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

vassasataṃ: vassa aasta + **sata** sada.

jantu: (elus)olend, inimene.

aggim: aggi tuli.

paricare: paricarati „kõnnib ümber“; kummardama (tuld), hoolitsema, sõna tüvest **car** kõndima, liikuma + eesliitega **pari** ümberringi, kõikjal.

vane: vana mets.

ekañca: eka (põhiarv) üks + **ca** ja; eufooniline ühend $eka + m > ñ + ca = ekañca$.

bhāvitattānaṃ: bhāvita on arendanud + **atta** ise.

muhuttamapi: muhutta hetk, moment, sekund.

api: ka, samuti, isegi (sageli kirjutatakse **pi**).

pūjaye: peaks kummardama, austust avaldama; tegusõna **pūjayati** tüvest **puj** kummardama, austama.

sāyeva: sā see + **yeva** (enaminesinevad vormid on **va** ja **eva**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

pūjanā: kummardama, austust avaldama.

seyyo: seyya parem.

yañce: yañ see, mis + **ce** kui.

vassasataṃ: vassa aasta + **sata** sada.

hutam: huta „tules ohverdamiseks põletatud“, ohverdamine; pakkumine; ohverdatud asi, sõna tüvest **hu** ohverdama.

Dhp 107. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohverdamine (*yajetha, huta*); arendamine (*bhāvanā*).

sāriputtatherassa

sahāyakabrāhmaṇavatthu

9.

yaṃ kiñci yitthaṃ va hutam va [yitthañca hutañca (ka.)] loke,
samvaccharam yajetha puññapekkho;
sabbampi tam na catubhāgameti,
abhivādanā ujjugatesu seyyo.

Mis iganes ohverdusi või almuseid võiks
pälvimuste otsija maailmas terve aasta
[vältel] ohverdada,

Dhp 108.

pole see väärt neljandikkugi pälvimustest, mis saadakse
kindlasihiliselt läinule austuse avaldamisega.

yaṃ: yat see, mis/kes.

kiñci: mida iganes.

yitthaṃ: yittha ohverdatud, ohverdusena antud.

va: või (tavaliselt kirjutatakse **vā**), siin esineb lühendatud värsimõõdu põhjusel.

hutam: huta „tules ohverdamiseks põletatud“, ohverdamine; pakkumine;
ohverdatud asi, sõna tüvest **hu** ohverdama.

va: või.

loke: loka maailm.

samvaccharam: samvacchāra aasta.

yajetha: yajati peaks ohverdama, sõna tüvest **yaj** ohverdama.

puññapekkho: puñña pälvimus + **pekkha** vaatab ringi (kavatsusega midagi
leida, näha), otsib: sõna tüvest **ikkh** nägema + rõhutava eesliitega **pa**.

sabbampi: sabba kõik, iga.

pi: ka.

tam: tad see.

na: ei.

catubhāgameti: catur (põhiarv) neli + **bhaga** osa; jagu.

eti: läheb, sõna tüvest **i** minema.

abhivādanā: abhivādāna tervitus, austusavaldus, eesliitega **abhi**, mis tähendab
valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi,
ümber(ringi) + sõna tüvi **vad** rääkima.

ujjugatesu: uju sirge, püstine, otsene + **gata** läinud, sõna tüvest **gam** minema
= kindlasihiliselt läinud ehk arahant.

seyyo: seyya (see on) parem.

Dhp 108. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohverdamine (*yajetha, huta*); pälvimus (*puñña*); arahant =
kindlasihiliselt läinu.

āyuvaḍḍhanakumāravatthu

abhivādanasīlissa,

10.

niccam vuḍḍhāpacāyino [vaddhāpacāyino (sī. pī.);

cattāro dhammā vaḍḍhanti,

āyu vaṇṇo sukham balam.

[See, kes] austab kõlbelisi,

Dhp 109.

ja teenib lakkamatult Auväärseid,

[sel] suurenevad neli dhammat:

eluiga, jume, õnn [ja] jõud.

abhivādanasīlissa: abhivādāna tervitus, austusavaldus, sõna tüvest **vad**
rääkima, eesliitega **abhi**, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas,
vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi) + **sīla** kõlblus = kõlbelise austamine.

niccam: nicca pidev, lakkamatu.

vuḍḍhāpacāyino: vuḍḍha vana, auväärne, sõna tüvest **vaddh** kasvama +
apacayin austamine, austusavaldus, sõnast **apacāya** au, austus, omastava
järelliitega **in**; eufooniline ühend **vuddha** + **apacayin** = **vuddhapacayin**.
Siinkohal tähendab bhikkhude austamist.

cattāro: catu(r) (põhiarv) neli.

dhammā: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist);
vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha
algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika,
kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

vaḍḍhanti: kasvab, sõna tüvest **vaddh**.

āyu: eluiga.

vaṇṇo: vaṇṇa värvus, jume.

sukham: sukha õnn.

balam: bala jõud.

Dhp 109. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) = kõlbelised,
Auväärsed.

saṅkiccasāmaṇeravatthu

*yo ca vassasataṃ jīve,
dussīlo asamāhito;
ekāhaṃ jīvitam seyyo,
sīlavantassa jhāyino.*

11.

Ka saja-aastasest
mittekeskenduva kõlbetu elust
[on] parem üks päev
kõlbelise džhaai elust.

Dhp 110.

yo: yad see, mis.

ca: ja, ka.

vassasataṃ: vassa aasta + **sata** sada.

jīve: peaks elama; tegusõna juurest **jiv** elama.

dussīlo: eesliide **du** halb + **sīla** kõlblus = halva kõlblusega, kõlbetu; eufooniline ühend *du + sīla = dussīla*.

asamāhito: a eitav eesliide + **saṃ** koos, täielikult, terviklikult + **a** suunas + **dha** panema (kindel) = mitte väljakujunenud, ebakindel.

ekāhaṃ: eka (põhiarv) üks + **aha** päev; eufooniline ühend *eka + aha = ekaha*.

jīvitam: jīvita elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest **jiv** elama.

seyyo: seyya parem.

sīlavantassa: sīla kõlblus + omastav järelliide **vant** = kõlbeline.

jhāyino: jhāyi(n) džhaai, džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna juurest **jhā** või **jhe**.

Dhp 110. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); keskendus (*samādhi*); džhaai (*jhāyi, jhāyī*).

khāṇukkoṇḍaññattheravatthu

*yo ca vassasataṃ jīve,
duppañño asamāhito;
ekāhaṃ jīvitam seyyo,
paññavantassa jhāyino.*

12.

Ka saja-aastasest
mittekeskenduva kehvaarulise elust
[on] parem üks päev
tarkusega džhaai elust.

Dhp 111.

yo: yad see, mis.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

vassasataṃ: vassa aasta + **sata** sada.

jīve: peaks elama; tegusõna juurest **jiv** elama.

duppañño: duppañña eesliide **du** halb, vale + **paññā** tarkus „halb tarkus“, kehvaaruline; eufooniline ühend: *du + pañño = duppañño*.

asamāhito: asamāhita eitav eesliide **a** + **saṃ** koos, täielikult, terviklikult + **a** suunas + **dha** panema (kindel) = mitte väljakujunenud, ebakindel.

ekāhaṃ: eka (põhiarv) üks + **aha** päev; eufooniline ühend *eka + aha = ekaha*.

jīvitam: jīvita elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest **jiv** elama.

seyyo: seyya parem.

paññavantassa: pañña tarkus + omastav järelliide **vant** = tarkuse omaja, tark.

jhāyino: jhāyi(n) džhaai, džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna juurest **jhā** või **jhe**.

Dhp 111. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); keskendus (*samādhi*); tarkus (*paññā*); džhaai (*jhāyi, jhāyī*).

sabbadāsattheravatthu

*yo ca vassasataṃ jīve,
kusīto hīnavīriyo;
ekāhaṃ jīvitam seyyo,
vīriyamārabhato daḷham.*

13.

Ka saja-aastasest
madala energiaga loiu elust
[on] parem üks päev
energilise ja resoluutse elust.

⊗ Dhp 112.

yo: yad see, mis.

ca: ja, ka.

vassasataṃ: **vassa** aasta + **sata** sada.

jīve: peaks elama; tegusõna juurest **jiv** elama.

kusīto: kusīta loid, mitteaktiivne.

hīnavīriyo: hīna madal + **vīriya** energia.

ekāhaṃ: eka (põhiarv) üks + **aha** päev; eufooniline ühend *eka + aha = ekaha*.

jīvitam: jīvita elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest **jiv** elama.

seyyo: seyya parem.

vīriyamārabhato: vīriya energia + **ārabha** kinni võtma; alustama, ette võtma, algatama; tapma, tapmisohverdus, sõna tüvest **rabh** alustama, ette võtma + intensiivistav eesliide **a**.

daḷham: daḷha tugev; resoluutne; kindel; tahke.

Dhp 112. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Soṇātherīapadāna* Ap 26.

Vt selgitustest: energia (*vīriya*).

paṭācārātherīvatthu

*yo ca vassasataṃ jīve,
apassaṃ udayabbayaṃ;
ekāhaṃ jīvitam seyyo,
passato udayabbayaṃ.*

14.

Ka saja-aastasest
tekkimist ja lakkamist mittenäinu elust
on parem üks päev
tekkimist ja lakkamist näinu elu.

⊗ Dhp 113.

yo: yad see, mis.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

vassasataṃ: **vassa** aasta + **sata** sada.

jīve: peaks elama; tegusõna juurest **jiv** elama.

apassaṃ: apassant mittenägev, ei näe: eitav eesliide **a** + sõna tüvi **pas** nägema.

udayaabbayaṃ: udaya tõus, kasv, sünd, sõna tüvest **i** minema, koos eesliitega **ud** üles + **byaya** (enamasti kirjutatakse **vyaya**) langus, kadu, lagunemine, vähenemine, surm, sõna tüvest **i** minema, koos eesliitega **vi** läbi, välja, eemale, ära.

ekāhaṃ: eka (põhiarv) üks + **aha** päev; eufooniline ühend *eka + aha = ekaha*.

jīvitam: jīvita elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest **jiv** elama.

seyyo: seyya parem.

passato: nägija.

udayaabbayaṃ: tõus ja langus, tekkimine ja kadumine.

Dhp 113. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Kisāgotamītherīapadāna* Ap 22.

Vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*) = tekkimise ja lakkamise ehk ilmnemise ja kadumise teadmine.

kisāgotamīvatthu

*yo ca vassasataṃ jīve,
apassaṃ amataṃ padaṃ;
ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo,
passato amataṃ padaṃ.*

15.

Ka saja-aastasest
surmatuse teed mittenäinu elust
on parem üks päev
surmatuse teed näinu elu.

Dhp 114.

yo: yad see, mis.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

vassasataṃ: vassa aasta + **sata** sada.

jīve: peaks elama; tegusõna juurest **jiv** elama.

apassaṃ: apassant mittenägev, ei näe: eitav eesliide **a** + sõna tüvi **pas** nägema.

udayabbayaṃ: udaya tõus, kasv, sünd, sõna tüvest **i** minema, koos eesliitega

ud üles + **byaya** (enamasti kirjutatakse **vyaya**) langus, kadu, lagunemine, vähenemine, surm, sõna tüvest **i** minema, koos eesliitega **vi** läbi, välja, eemale, ära.

ekāhaṃ: eka (põhiarv) üks + **aha** päev; eufooniline ühend **eka** + **aha** = **ekaha**.

jīvitaṃ: jīvita elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest **jiv** elama.

seyyo: seyya parem.

passato: nägija.

udayabbayaṃ: tõus ja langus, tekkimine ja kadumine.

Dhp 113. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Kisāgotamītherīapadāna* Ap22.

Vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*) = tekkimise ja lakkamise ehk ilmnemise ja kadumise teadmine.

bahuputtikattherīvatthu

*yo ca vassasataṃ jīve,
apassaṃ dhammamuttamaṃ;
ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo,
passato dhammamuttamaṃ.*

16.

Ka saja-aastasest
ülimat dhammat mittenäinu elust
on parem üks päev
ülimat dhammat näinu elu.

Dhp 115.

yo: yad see, mis.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

vassasataṃ: vassa aasta + **sata** sada.

jīve: peaks elama; tegusõna juurest **jiv** elama.

apassaṃ: apassa mittenägev, ei näe: eitav eesliide **a** + sõna tüvi **pas** nägema.

dhammamuttamaṃ: dhammaṃ dhamma, Buddha õpetus + **uttamaṃ** kõrgeim, ülim.

ekāhaṃ: eka (põhiarv) üks + **aha** päev; eufooniline ühend **eka** + **aha** = **ekaha**.

jīvitaṃ: jīvita elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest **jiv** elama.

seyyo: seyya parem.

passato: nägemine.

dhammamuttamaṃ: dhammaṃ dhamma + **uttama** kõrgeim, ülim.

Dhp 115. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma.

sahassavaggo aṭṭhamo niṭṭhito.

Kaheksanda, tuhande grupi lõpp.

Kurjuse grupp

pāpavaggo

cūḷekasāṭakabrāhmaṇavatthu
abhittharetha kalyāṇe,
pāpā cittaṃ nivāraye;
dandhañhi karoto puññaṃ,
pāpasmim̃ ramatī mano.

1.

Kiirustagu hüveline,
 kurja teadvust ohjaku!
 Tõepoolest, aeglaselt loob pälvimusi
 kurja nautiv meel.

Dhp 116.

abhittharetha: kiirustama, olema kiire. Tõenäoliselt on tegemist kirjaveaga, siin peaks ilmselt olema samatähenduslik sõna **abhittaretha**, sõna tüvest **tar** kiirustama, kiiresti liikuma intensiivistava eesliitega **abhi**, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi).

kalyāṇe: **kalyāṇa** hüveline.

pāpā: **pāpa** kuri.

cittaṃ: **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

nivāraye: **nivāraya** tagasi hoidma, alla suruma, ohjeldama; tegusõna juurest **var** takistama koos eesliitega **ni** välja, peale, poole, lõpuga -st.

dandhañhi: **dandha** aeglane.

hi: tõepoolest.

karoto: tegemine, sõna tüvest **kar** tegema.

puññaṃ: **puñña** pälvimus.

pāpasmim̃: **pāpa** kuri.

ramatī: **ramati** rõõmustab, sõna tüvest **ram** nautima, rõõmustama.

mano: meel.

Dhp 116. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*); teadvus (*citta*).

seyyasakattheravatthu
pāpañce puriso kayirā,
na naṃ [na taṃ (sī. pī.)] kayirā
punappunaṃ;
na tamhi chandaṃ kayirātha,
dukkho pāpassa uccayo.

2.

Kui mees tegi kurja,
 ärgu tehku [ta] seda ikka ja jälle.
 Seda ei tuleks soovida.
 Kurja kuhjumine [on] kannatus.

Dhp 117.

pāpañce: **pāpa** kuri + **ce** kui.

puriso: **purisa** mees.

kayirā: teeks; tegusõna **kayirati** tüvest **kar** tegema.

na: ei.

naṃ: **ena** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tolele.

kayira: teeks, sõna tüvest **kar** tegema.

punappunaṃ: **puna** taas; 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend **puna** + **puna** = **punappuna**.

na: ei.

tamhi: **tad** see, selle, seda.

chandaṃ: soov.

kayiratha: peaks tegema, sõna tüvest **kar** tegema.

dukkho: dukkha.

pāpassa: **pāpa** kuri.

uccayo: **uccaya** kuhjuma, kogunemine; kuhi, hunnik; tüvest **ci** koguma, eesliitega **ud** üles.

Dhp 117. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

lājadevadhītāvattu

puññañce puriso kayirā,
kayirā nam̄ [kayirāthetam̄ (sī. syā.),
kayirāthenam̄ (pī.)] punappunam̄;
tamhi chandam̄ kayirātha,
sukho puññassa uccayo.

3.

Kui mees tegi pälvimusi,
tehku [ta] seda ikka ja jälle.
Seda tuleks soovida.
Pälvimuste kuhjumine [on] õnn.

Dhp 118.

puññañce: puñña pälvimuslik tegu + **ce** kui.

puriso: purisa mees.

kayirā: teeks; tegusõna **kayirati** tüvest **kar** tegema.

nam̄: ena just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tolele.

punappunam̄: puna taas; 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend *puna + puna = punappuna*.

tamhi: tad see, seda.

chandam̄: chanda soov.

kayirātha: peaks tegema, sõna tüvest **kar** tegema.

sukho: sukha õnn, meeldiv.

puññassa: puñña pälvimus.

uccayo: uccaya kuhjuma, kogunemine: tüvest **ci** koguma, eesliitega **ud** üles.

Dhp 118. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: pälvimus (*puñña*).

anāthapiṇḍikaseṭṭhivatthu

pāpopi passati bhadram̄,
yāva pāpaṃ na paccati;
yadā ca paccati pāpaṃ,
atha pāpo pāpāni [atha pāpāni (?)] passati.

4.

Kuri näeb head seni,
kuni [tema tehtud] kurjus pole küpsenud.
Kui kurjus on küpsenud,
näeb kuri kurja.

Dhp 119.

pāpopi: pāpa kuri + **pi** ka, isegi.

passati: näeb, sõna tüvest **dis** nägema.

bhadram̄: bhadra soodne; õnnelik; hea, kasulik; paljutootav.

yāva: nii kaua kui, nii palju kui.

pāpaṃ: pāpa kuri.

na: ei.

paccati: küpsetab, valmistab; kujundlikult: valmistab.

yadā: millal, kuna.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

paccati: küpsetab, valmistab; kujundlikult: valmib.

pāpaṃ: pāpa kuri.

atha: ja ka/siis.

pāpo: pāpa kuri.

pāpāni: pāpa kuri.

passati: näeb.

Dhp 119. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

*bhadropi passati pāpaṃ,
yāva bhadrāṃ na paccati;
yadā ca paccati bhadrāṃ,
atha bhadro bhadrāni [atha bhadrāni (?)]
passati.*

5.

Hea näeb kurja seni,
kuni [tema tehtud] hea pole küpsenud.
Kui hea on küpsenud,
näeb hea head.

Dhp 120.

bhadropi: bhadra hea, kasulik + **pi** ka, isegi.

passati: näeb, sõna tüvest **dis** nägema.

papaṃ: papa kuri.

yava: nii kaua kui, nii palju kui.

bhadrāṃ: bhadra hea, kasulik.

na: ei.

paccati: küpsetab, valmistab; kujundlikult: valmistab.

yada: millal.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

paccati: küpsetab, valmistab; kujundlikult: valmistab.

bhadrāṃ: bhadra hea, kasulik.

atha: ja ka/siis, seejärel.

bhadro: bhadra hea, kasulik.

bhadrāni: bhadra hea, kasulik.

passati: näeb.

Dhp 120. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

asaññataparikkhāravatthu

*māvamaññetha [māppamaññetha (sī. syā. pī.)] pāpassa,
na mantāṃ [na maṃ taṃ (sī. pī.), na mattāṃ (syā.)] āgamissati;
udabindunipātena,
udakumbhopi pūrati;
bālo pūrati [pūrati bālo (sī. ka.), āpūrati bālo (syā.)] pāpassa,
thokaṃ thokampi [thoka thokampi (sī. pī.)] ācināṃ.*

6.

Ära mõtle: „Väike kurjus ei tule mulle [tagasi]“.
Langevad veetilgad täidavad isegi [suure] veeanuma.
Lapsik täitub kurjusega ka siis,
[kui] kogub [seda] vähehaaval.

Dhp 121.

māvamaññetha: ma ei, ära (kasutatakse tegusõna imperatiivis tavalisema eitava partikli **na** asemel) + **avamaññetha** „maha mõtlema“; eirama, tähtsusetuks pidama; halvustama; kergemeelselt mõtlema; eesliide **ava** alla, madal + sõna tüvi **man** mõtlema; eufooniline ühend **ma** + **avamaññetha** = **māvamaññetha**.

pāpassa: pāpa kuri.

na: ei.

mantāṃ: man = **aham** mina + **taṃ** see.

āgamissati: tuleb (tulevikus), sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **a** poole.

udabindunipātena: uda vesi + **bindu** täpp, tilk + **nipāta** allakukkumine, sõna tüvest **pat** kukkuma, eesliitega **ni** alla = veepiiskade langemine.

udakumbho: uda vesi + **kumbha**, (vee)kann, (vee)anum.

pi: ka, isegi.

pūrati: saab täis, täitub; sõna tüvest **pur** täitma, olema täis.

bālo: bāla lapsik, noor.

pūrati: saab täis, täitub.

pāpassa: pāpa kuri.

thokaṃ: thoka väike, pisike.

thokampi: thoka vt eelnevat; 2x järjest = vähehaaval, natukese haaval, tasapisi.

pi: ka, isegi.

ācināṃ: ācita kogumine, kogunemine; verbitüvest **ci** kuhjama, koguma, eesliitega **a** poole.

Dhp 121. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

*biḷālapādakaseṭṭhivatthu
māvamaññetha puññassa,
na mantam āgamissati;
udabindunipātena,
udakumbhopi pūrati;
dhīro pūrati puññassa,
thokam thokampi ācinam.*

7.

Ära arva: „Väike pälvimus ei tule mulle [tagasi]“.
Langevad veetilgad täidavad isegi [suure]
veeanuma.

Dhp 122.

Arukas täitub pälvimustega ka siis,
[kui] kogub [neid] vähehaaval.

māvamaññetha: **ma** ei, ära (kasutatakse tegusõna imperatiivis tavalisema eitava partikli **na** asemel) + **avamaññetha** „maha mõtlema“; eirama, tähtsusetuks pidama; halvustama; kergemeelselt mõtlema; eesliide **ava** alla, madal + sõna tüvi **man** mõtlema; eufooniline ühend **ma** + **avamaññetha** = **māvamaññetha**.

pāpassa: **pāpa** kuri.

na: ei.

mantam: **man** = **aham** mina + **tam** see.

āgamissati: tuleb (tulevikus), sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **a** poole.

udabindunipātena: **uda** vesi + **bindu** täpp, tilk + **nipāta** allakukkumine, sõna tüvest **pat** kukkuma, eesliitega **ni** alla = veepiiskade langemine.

udakumbho: **uda** vesi + **kumbha** (vee)kann, (vee)anum.

pi: ka, isegi.

pūrati: saab täis, täitub; sõna tüvest **pur** täitma, olema täis.

bālo: **bāla** lapsik, noor.

pūrati: saab täis, täitub.

pāpassa: **pāpa** kuri.

thokam: **thoka** väike, pisike.

thokampi: **thoka** vt eelnevat; 2x järjest = vähehaaval, natukese haaval, tasapisi.

pi: ka, isegi.

ācinam: **ācita** kogumine, kogunemine; verbitüvest **ci** kuhjama, koguma, eesliitega **a** poole.

Dhp 122. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

*mahāghanavāṇijavatthu
vāṇijova bhayaṃ maggaṃ,
appasattho mahaddhano;
visaṃ jīvitukāmovā,
pāpāni parivajjaye.*

8.

Nii nagu suure vara [ja] väikese karavaniga
kaupmees väldib ohtlikke teid,
[ning] nagu elunautija [väldib] mürki,
nõnda tuleks vältida kurja.

Dhp 123.

vāṇijova: **vāṇija** kaupmees, kaupleja + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

bhayaṃ: **bhaya** hirm, õud.

maggaṃ: **magga** tee.

appasattho: **appa** väike + **sattha** karavan.

mahaddhano: **maha** suur, palju; suurepärane; Auväärne + **dhana** rikkus, raha; eufooniline ühend **maha** + **dhana** = **mahaddhana**.

visaṃ: **visa** mürk.

jīvitukāmovā: **jīvitum** elama, sõna tüvest **jiv** elama + **kāma** nauding.

va: just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

pāpāni: **pāpa** kuri.

parivajjaye: **parivajjayati** mida peaks täielikult vältima, millest tuleks eemale hoida, sõna tüvest **vajj** vältima + eesliide **pari** kõik, ümber; igakülgsest, täielikult, lõplikult.

Dhp 123. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

kukkuṭamittanesādavatthu

*pāṇimhi ce vaṇo nāssa,
hareyya pāṇinā visam;
nābbaṇam visamanveti,
natthi pāpaṃ akubbato.*

9.

Haavata käega saab
mürki peos kanda.

Dhp 124.

Mürk ei mõju haavata [käele]
ega kurja mittetegijale.

pāṇimhi: pāṇi peopesa, käsi.

ce: kui.

vaṇo: vaṇa haav.

nāssa: na negatiivne eesliide + **assa** peaks olema, sõna tüvest **as** olema.

hareyya: saab kanda, sõna tüvest **har** kandma.

pāṇinā: pāṇi peopesa, käsi.

visam: **visa** mürk.

nābbaṇam: na negatiivne eesliide + **abbaṇa: a** + eitav eesliide + **vaṇa** haav = ilma haavata; eufooniline ühend *na + abbaṇam* = *nābbaṇam*.

visamanveti: visa mürk + **anveti** järgneb.

natthi: na negatiivne eesliide + **atthi** on; eufooniline ühend *na + atthi* = *natthi*.

pāpaṃ: pāpa kuri.

akubbato: a eitav eesliide + **kubbant** tegemine, sõna tüvest **kar** tegema.

Dhp 124. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

kokasunakhaluddakavatthu

*yo appaduṭṭhassa narassa dussati,
suddhassa posassa anaṅgaṇassa;
tameva bālaṃ pacceti pāpaṃ,
sukhumo rajo paṭivātaṃva khitto.*

10.

Kes solvab pahetut inimest,
puhast, plekitut meest,
selle lapsiku juurde naaseb kurjus
nagu vastutuult visatud peenike tolmi.

⊗ Dhp 125.

yo: yad see mis/kes.

appaduṭṭhassa: a eitav eesliide + **paduṭṭha:** sõna tüvest **dus** muutuma halvaks, kahjustama, millele eelneb rõhutav eesliide **pa** = valesti tehtud; rikutud; solvunud = rikkumata.

narassa: nara mees.

dussati: solvab vastu, teeb ülekohut, sõna tüvest **dus** halvaks saama või kahjustama.

suddhassa: suddha puhas(tunud) (süda või südametunnistus).

posassa: posa mees, lühend sõnast **purisa**.

anaṅgaṇassa: anaṅgaṇa negatiivne eesliide **an** + **aṅga** osa, liige, jäse; täpp = plekitu.

taṃ: tad see.

eva: (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

va just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

bālaṃ: bāla lapsik.

pacceti: tuleb; mõistab; langeb tagasi, sõna tüvest **i** minema, eesliitega **paṭi** vastu, tagasi.

pāpaṃ: pāpa kuri.

sukhumo: sukuma peen(ike), tilluke.

rajo: raja tolmi, mustus.

paṭivātaṃva: paṭi vastu, vastas-, anti-; poole + **vāta** tuul, õhk + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

khitto: khitta ära visatud, loobitud, pillutud, heidetud; eemale saadetud.

Dhp 125. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Phusatisuttam* SN 1.22 *Kokālikasuttam* Snp 3.10 ja *Sāḷiyajātaka* Ja 367.

Vt selgitustest: arahant = pahetu, puhas, plekitu mees.

maṇikāraḷūpakatissattheravatthu

*gabbhameke uppajjanti,
nirayaṃ pāpakammino;
saggaṃ sugatino yanti,
parinibbanti anāsavā.*

11.

Ühed ilmnevad üsas,
kurja tegijad nirajas,
õiglased lähevad taevasse,
tulvatud vaibuvad lõplikult.

Dhp 126.

gabbhameke: **gabbham** = **gabbha** emakas, üsa + **eke** = **eka** (põhiarv) üks.
uppajjanti: **uppajjati** tõusevad esile, sõna tüvest **pad** tulema + eesliitega **ud** üles.
nirayaṃ: **niraya** niraja.
pāpakammino: **pāpa** kuri + **kammin** tegija; sõnast **kamma** tegu + omastava järelliitega **in**.
saggaṃ: **sagga** taevas.
sugatino: **sugati** õiglane; sõnast **sugati:** *su* hea + **gati** olemasolu, sõna tüvest **gam** minema + omastava järelliitega **in**.
yanti: läheb, sõna tüvest **yā**.
parinibbanti: **pari** täiesti + **ni** välja + sõna tüvi **vā** puhuma.
anāsavā: **an** negatiivne eesliide + **āsava** tulv.

Dhp 126. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: olemasolu (*bhava*); maailm (*loka*); tulvad (*āsava*).

tayojanavatthu

*na antalikkhe na samuddamajjhe,
na pabbatānaṃ vivaraṃ pavissa [pavisāṃ (syā.)];
na vijjati [na vijjati (ka. sī. pī. ka.)] so jagatippadeso,
yatthaṭṭhito [yatraṭṭhito (syā.)] mucceyya pāpakammā.*

12.

Ei taevalaotuses, ei keset ookeani,
ei mägikoopas [ega kusagil mujal] selles maailmas [ole] paika,
kus seista kindlalt,
pääsenuna [iseenda] kurjadest tegudest.

Dhp 127.

na: ei.
antalikkhe: **antalikkha** taevas, atmosfäär.
na: ei.
samuddamajjhe: **samudda** meri, ookean + **majjha** keskmine; keskosa, talje.
na: ei.
pabbatānaṃ: **pabbata** mägi, kivi(mürakas).
vivaraṃ: **vivara** avaus, auk.
pavissa: sisenenud, tegutüvi on **vis** sisenema, rõhutava eesliitega **pa**.
na: ei.
vijjati: mis on olemas, on leitud, sõna tüvest **vid** leidma; mõnikord kasutatakse luules vormi *vijjati*.
so: **tad** see.
jagatippadeso: **jagat** maailm + **padesa** koht, asukoht, piirkond; eufooniline ühend *jagati* + *padesa* = *jagatippadesa*.
yatthaṭṭhito: **yattha** kus + **ṭhita** seistes; olemine, viibimine (mis tahes olekus või seisundis, sageli absoluutne); allesjääv, olemasolev; kindel, stabiilne; eufooniline ühend *yattha* + *ṭhita* = *yatthaṭṭhita*.
mucceyya: saab vabastada, sõna tüvest **muc** vabanema, pääsema.
pāpakammā: **pāpa** kuri + **kammā** teod, sõna tüvest **kar** tegema.

Dhp 127. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma*; *vipāka*, *phala*).

suppabuddhasakyavatthu

na antalikkhe na samuddamajjhe, 13.
na pabbatānaṃ vivaraṃ pavissa;
na vijjatī so jagatippadeso,
yatthaṭṭhitaṃ [yatraṭṭhitaṃ (syā.)] nappasaheyya maccu.

Ei taevalaotuses, ei keset ookeani, Dhp 128.
 ei mägikoopas [ega kusagil mujal] selles maailmas [ole] paika,
 kus seista kindlalt,
 [nii, et] surm ei võidaks.

na: ei.

antalikkhe: taevas, atmosfäär.

na: ei.

samuddamajjhe: **samudda** meri, ookean + **majjha** keskmine; keskosa, talje.

na: ei.

pabbatānaṃ: **pabbata** mägi, kivi(mürakas).

vivaraṃ: avaus, auk.

pavissa: sisenenud, tegutüvi on **vis** sisenema, rõhutava eesliitega **pa**.

na: ei.

vijjatī: on olemas, on leitud, sõna tüvest **vid** leidma.

so: **tad** see.

jagatippadeso: **jagatī** „pidevalt liikuv“ ehk Maa; maailm + **padesa** koht, asukoht, piirkond; eufooniline ühend *jagati + padesa = jagatippadesa*.

yatthaṭṭhito: **yattha** kus + **ṭhita** seistes; olemine, viibimine (mis tahes olekus või seisundis, sageli absoluutne); allesjääv, olemasolev; kindel, stabiilne; eufooniline ühend *yattha + ṭhita = yatthaṭṭhita*.

nappasaheyya: **na** ei + **pasaheyya** kasutaks jõudu, alistaks, saaks üle, sõna tüvest **sah** vallutama, rõhutava eesliitega **pa**.

maccu: surm.

Dhp 128. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid väikese erinevusega toob selle ära *Maccupāsamuttipaṇha* Mil 5.2.4 (*na antalikkhe na samuddamajjhe, na pabbatānaṃ vivaraṃ pavissa; na vijjatī so jagatippadeso, yatthaṭṭhito mucceyya maccupāsā'ti*).

Vt selgitustest: surm (*māra*).

pāvavaggo navamo niṭṭhito.

Üheksanda, kurjuse grupi lõpp.

Dhrip 129-145

Malaka grupp

daṇḍavaggo

chabbaggiyabhikkhuvatthu

sabbe tasanti daṇḍassa, 1.
sabbe bhāyanti maccuno;
attānaṃ upamaṃ katvā,
na haneyya na ghātaye.

Kõik värisevad malaka ees, 🗳️ Dhp 129.
kõik kardavad surma.
Kohtle teisi nagu ennast,
ära tapa ega põhjusta tapmist!

sabbe: sabba kõik, iga.

tasanti: 1. on janune/janus, januneb; piltl.: iha (*taṇhā*), ihaleb (*taṇhīyati*). 2. (hirmust) väriseb, võibisema; hirmunud, kohkunud; sõna tüvest **tas**.

daṇḍassa: daṇḍa puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui, malakas (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (*vīṇā* ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivaldaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv.

sabbe: sabba kõik, iga.

bhāyanti: kardab; on hirmud; sõna tüvest **bhī**.

maccuno: maccu surm.

attānaṃ: atta ise, mina.

upamaṃ: upamā „tuleb üsna või peaaegu kuni“, st nagu, sarnane, võrdne; sõna tüvest **upa**.

katvā: (on) teinud, sõna tüvest **kar** tegema.

na: ei, mitte.

haneyya: hanati tapab; peaks tapma; lööb; vigastab, sõna tüvest **han** tapma, hävitama, lööma.

na: ei.

ghātaye: ghātetī = ghāta lööb; tapab; põhjustab löömist või tapmist, sõna tüvest **han**.

Dhp 129. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid salmi esimese osa (*sabbe tasanti daṇḍassa, sabbe bhāyanti maccuno*) toob ära *Maccubhāyanābhāyanapañha* Mil 5.2.3 ja salmi teise osa (*attānaṃ upamaṃ katvā, na haneyya na ghātaye*) toob ära *Nālakasuttam* Snp 3.11.

Vt selgitustest: surm (*māra*).

chabbaggiyavatthu

sabbe tasanti daṇḍassa, 2.
sabbesaṃ jīvitam piyam;
attānaṃ upamaṃ katvā,
na haneyya na ghātaye.

Kõik värisevad malaka ees, 🗳️ Dhp 130.
kõigile on elu kallis.
Kohtle teisi nagu ennast,
ära tapa ega põhjusta tapmist.

sabbe: sabba kõik, iga.

tasanti: 1. on janune/janus, januneb; piltl.: iha (*taṇhā*), ihaleb (*taṇhīyati*). 2. (hirmust) väriseb, võibisema; hirmunud, kohkunud; sõna tüvest **tas**.

daṇḍassa: daṇḍa puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui, malakas (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (*vīṇā* ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivaldaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv.

sabbesaṃ: sabba kõik, iga.

jīvitam: jīvita elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest **jiv** elama.

piyam: piya kallis, armas.

attānaṃ: atta ise, mina.

upamaṃ: upamā „tuleb üsna või peaaegu kuni“, st nagu, sarnane, võrdne; sõna tüvest **upa**.

katvā: teinud, sõna tüvest **kar** tegema.

na: ei.

haneyya: hanati tapab; peaks tapma; lööb; vigastab, sõna tüvest **han** tapma, hävitama, lööma.

na: ei.

ghātaye: ghātetī = ghāta lööb; tapab; põhjustab löömist või tapmist, sõna tüvest **han**.

Dhp 130. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osalise vaste toob ära *Nālakasuttam* Snp 3.11.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

sambahulakumārakavatthu

sukhakāmāni bhūtāni,

3.

yo daṇḍena vihiṃsati;

attano sukhamesāno,

pecca so na labhate sukhaṃ.

Olendid naudivad õnne.

☸ Dhp 131.

See, kes [teisi] malakaga kahjustab

iseendale õnne otsides,

ei saa peale surma õnnelikuks.

sukhakāmāni: *sukha* õnn + *kāma* nauding.

bhūtāni: *bhūta* kasvanud, tekkinud, olemasollu tulnud; ilmnenud; (elus)olend või elusloodus; elutu element, nt neli suurt elementi ehk maa, tuli, vesi, tuul; olemasolev, nii nagu on, tõelus, tõelusele vastav, sõna tüvest **bhū** olema.

yo: yad see mis/kes.

daṇḍena: *daṇḍa* puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui, malakas (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (*vīṇā* ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivaldaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv.

vihiṃsati: vägivaldseb; kahjustab, haavab, vigastab, teeb haiget; sõna tüvest

hiṃs kahjustama, vihastama, haiget tegema; rõhutava eesliitega **vi**.

attano: *atta* ise.

sukhamesāno: *sukha* õnn + *esāna* otsib, püüab saada või leida; tegusõnast

esati otsib, püüdleb, tüvest **is** soovima, eesliitega **ā** poole.

pecca: „üle minema“, = pärast surma; sõna tüvest **i** minema, edasiliikumist tähistava eesliitega **pa**.

so: tad see.

na: ei.

labhate: labhati saab (enda valdusesse), omandab; sõna tüvest **labh**.

sukhaṃ: sukha õnn.

Dhp 131. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Daṇḍasuttaṃ* Ud 2.3.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

sukhakāmāni bhūtāni,

4.

yo daṇḍena na hiṃsati;

attano sukhamesāno,

pecca so labhate sukhaṃ.

Olendid naudivad õnne.

☸ Dhp 132.

See, kes teisi malakaga ei kahjusta

iseendale õnne otsides,

saab peale surma õnnelikuks.

sukhakāmāni: *sukha* õnn + *kāma* nauding.

bhūtāni: *bhūta* kasvanud, tekkinud, olemasollu tulnud; ilmnenud; (elus)olend või elusloodus; elutu element, nt neli suurt elementi ehk maa, tuli, vesi, õhk; olemasolev, nii nagu on, tõelus, tõelusele vastav, sõna tüvest **bhū** olema.

yo: yad see mis/kes.

daṇḍena: *daṇḍa* puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui, malakas (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (*vīṇā* ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivaldaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv.

na: ei.

hiṃsati: vägivaldseb; kahjustab, haavab, vigastab, teeb haiget; sõna tüvest

hiṃs kahjustama, vihastama, haiget tegema.

attano: *atta* ise.

sukhamesāno: *sukha* õnn + *esāna* otsib, püüab saada või leida.

pecca: „üle minema“, = pärast surma; sõna tüvest **i** minema, edasiliikumist tähistava eesliitega **pa**.

so: tad see.

labhate: labhati saab (enda valdusesse), omandab.

sukhaṃ: sukha õnn.

Dhp 132. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Daṇḍasuttaṃ* Ud 2.3.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

koṇḍadhānattheravatthu

māvoca pharusam kañci,

5.

vuttā paṭivadeyyu taṃ [paṭivadeyyum taṃ (ka.)];

dukkhā hi sārambhakathā,

paṭidaṇḍā phuseyyu taṃ [phuseyyum taṃ (ka.)].

Ära kellegagi räägi karmilt,

Dhp 133.

sellele võidakse vastata samaga.

Kannatust, tõepoolest, toob ägestunud kõne,

[seepeale] võidakse malakaga vastu lüüa.

māvoca: **ma** ei, ära (kasutatakse tegusõna imperatiivis tavapärase eitava partikli **na** asemel) + **avoca** rääkima, ütleva, kutsuma; õpetama, juhendama; sõna tüvest **vac** ütleva, rääkima; eufooniline ühend: *mā + avoca = māvoca*.

pharusam: **pharusa** kare; karm, kalk.

kañci: **kiñci** kes/mis/mida iganes.

vuttā: **vutta** räägitud, öeldud; sõna tüvest **vac** ütleva, rääkima.

paṭivadeyyu: **paṭi** vastu + **vada** kõne = vastab, võib vastata; sõna tüvest **vad** ütleva, rääkima, eesliitega **paṭi** tagasi, vastu.

taṃ: **tad** see, seal, sinna; siis, seejärel; seepärast, seega, sellega seoses; seetõttu; (m) **so** tema.

dukkhā: **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

hi: tõesti, tõepoolest.

sārambhakathā: **sārambha** ägedus, tormakus, tujukus, tüli + **katha** 1. jutt, rääkimine; kõne(lemine), vestlus; arutelu; selgitus; (pikem) lugu; diskursus. 2. kuidas? = ägestunud kõne; oht elusolenditele.

paṭidaṇḍā: eesliide **paṭi** poole, vastu, tagasi + **daṇḍa** puutükk; kepp; kaigas, nui (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); (trummi) pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (*viṇā* ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivallaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv; kättemaks; tasumine.

phuseyyu: **phusati** võib puudutada, katsuda, ulatada; on kontaktis; ulatub, jõuab (millegini; tagasi); saavutab, sõna tüvest **phus** puudutama.

taṃ: **tad** seal, sinna; siis, seejärel; seepärast, seega, sellega seoses; seetõttu; (m) **so** tema.

Dhp 133. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); dukkha.

sace neresi attānam,

6.

kaṃso upahato yathā;

esa pattosi nibbānam,

sārambho te na vijjati.

Kui sa ei võbele enam nagu katkine gong,

Dhp 134.

siis oled jõudnud nibbaanasse;

ägestumist [siis] sinus enam ei leidu.

sace: kui.

neresi: **na** ei + **eresi** liikvele seatud, liigutatud, raputatud, sõna tüvest **ir** segama, liigutama eufooniline ühend: *na + eresi = neresi*.

attānam: **atta** ise, mina.

kaṃso: **kaṃsa** metallist anum, tass või taldrik; gong; metall, enamjaolt pronks, millest valmistati suuri gongi ja (torni)kelli. Selgituste kohaselt ka hõbe või kuld.

upahato: **upahanta** löödud, vigastatud, kahjustatud, rikutud; haavatud; ärritunud, ärahellitatud; ebapuhas, kurjalt meelestatud, sõna tüvest **han** tapma, hävitama, lööma + eesliitega **upa** poole, üles.

yathā: just nagu/kui.

esa: **etad** see.

pattosi: **patta** jõudnud, saavutatud, saadud; sõna tüvest **āp** saama, omandama, saavutama, rõhutava eesliitega **pa + asi** (sina) oled; sõna tüvest **as** olema.

nibbānam: **nibbāna** vaibumine.

sārambho: **sārambha** ägedus, tormakus, tujukus.

te: **tvam** sina.

na: ei.

vijjati: leidub, on olemas; sõna tüvest **vid** leidma.

Dhp 134. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

uposathikaitthīnaṃvatthu

*yathā daṅḍena gopālo,
gāvo pājeti gocaraṃ;
evaṃ jarā ca maccu ca,
āyuraṃ pājenti paṇinaṃ.*

7.

Nagu malakaga lehmakarjus
viib lehmi karjamaale,
nõnda ka vananemine ja surm
viivad olenditelt elu.

Dhp 135.

yathā: just nagu/kui.

daṅḍena: daṅḍa puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui, malakas (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (*vīṇā* ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivallaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv.

gopālo: go (m) härg; (n) lehm; (mitmuses) kariloomad + **pāla** valvur; hoidja; kaitsja = lehmakarjus.

gāvo: go lehm, härg (mitmuses).

pājeti: viib, ajab, juhib.

gocaraṃ: gocara karjamaa; pärusmaa; **go** (m) härg; (n) lehm, (mitmuses) kariloomad + **cara** käimise, kõndimise, minemise või liikumise akt; kariloomade karjatamine; loomade söögikoht või -ala; sfäär, vald; pärusmaa.

evaṃ: nii, nõnda, sel moel/viisil; nõusoleku avaldus; viitab (võrdluses) sellele, mis eelneb või järgneb.

jarā: vananemine; vanadus.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

maccu: surm.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

āyuraṃ: āyu elu, elujõud, eluea pikkus, pikaalalisus.

pājenti: pājeti viib, ajab, juhib.

paṇinaṃ: paṇa (elus)olend, elu; hingus.

Dhp 135. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: surm (*māra*).

ajagarapetavatthu

*atha pāpāni kammāni,
karaṃ bālo na bujjhati;
sehi kammehi dummedho,
aggidaḍḍhova tappati.*

8.

Kurja tegu tehes
ei mõista lapsik [mida teeb];
kehvaarulist põletavad tema teod
[nagu] tuleleegid.

Dhp 136.

atha: ja ka/siis, seejärel.

pāpāni: pāpa kuri.

kammāni: kamma tegu, sõna tüvest **kar** tegema.

karaṃ: kara tegema, sõna tüvest **kar**.

bālo: bāla noor, lapsik.

na: ei.

bujjhati: mõistab, teab; sõna tüvest **budh** mõistma.

sehi: sa see; (tema) enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on.

kammehi: kamma kamma, tegu, sõna tüvest **kar** tegema.

dummedho: eesliide **du** halb või kehv + **medhā** tarkus, arukus, terasus; eufooniline ühend *du + medho = dummedho*.

aggidaḍḍhova: aggi tuli, leek; tulekahju; põletus; palavik + **daḍḍha** (mis on) põlenud.

tappati: põletab; piinleb (kahetsuses); hävinema.

Dhp 136. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid salmi esimese osa (*atha pāpāni kammāni, karaṃ bālo na bujjhati*) toob ära *Heraññakānitheraḡāthā* Thag 2.13.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

mahāmoggallānattheravatthu

yo daṇḍena adaṇḍesu, 9.
appaḍuṭṭhesu dussati;
dasannamaññataram ṭhānam,
khippameva nigacchati.

Kes malakaga lajatab Dhp 137.
 mittekahjustajale ja mitteülekohtusele,
 see siseneb kiiresti
 ühte kümnest seisundisse:

yo: yad see mis/kes.

daṇḍena: daṇḍa puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui, malakas (kas relvana või hirmutamise või karistuse vahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi; (*vīṇā* ehk lauto või mandoliini) vars või kael; võim, vägivald; vägivallaakt; (kehaline või rahaline) karistus; trahv.

adaṇḍesu: eesliitega **a** poole + **daṇḍa** malakas, kepp, nui; karistus.

appaḍuṭṭhesu: a eitav eesliide + **paḍuṭṭha** sõna tüvest **dus** muutuma halvaks, kahjustama, millele eelneb rõhutav eesliide **pa** = valesti tehtud; rikutud; solvunud.

dussati: solvab vastu, teeb ülekohtu, sõna tüvest **dus** halvaks saama või kahjustama.

dasannamaññataram: dasa kümme + **aññata** üks paljudest, üks või teine; teatud; mis tahes.

ṭhānam: ṭhāna koht, seisukord, olek; sõna tüvest **tha** jääma.

khippameva: khippa(m) kiiresti + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

nigacchati: teeb/läheb läbi, läbib; tuleb, tekib; siseneb; eesliitega **ni** alla + **gacchati** läheb, sõna tüvest **gam** minema.

Dhp 137. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

vedanam pharusam jānim, 10.
sarīrassa ca bhedanam [sarīrassa pabhedanam (syā.);
garukam vāpi ābādham,
cittakkhepañca [cittakkhepaṃ va (sī. syā. pī.)] pāpuṇe.

rasked tunded, varakaotus, Dhp 138.
 ja keha vigastus;
 raske [kehaline] haigus,
 või isegi teadvushäire ilmumine;

vedanam: vedana tunne.

pharusam: pharusa karm, kalk.

jānim: jāni (vara) kaotus.

sarīrassa: sarīra 1. (füüsiline) keha; 2. surnu(d) keha. 3. luud; säilmed, relikt.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

bhedanam: bhedana (puruks) murduma; jaotuma; lahkumine; riknemine, hävimine.

garukam: garuka raske; tõsine, ränk; kaalukas; keeruline; oluline; kõrgelt hinnatud, lugupeetud või austatud isik (ema, isa, õpetaja vm).

vāpi: vā või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata + **pi** ka, samuti.

ābādham: ābādha viletsus, valu, ahastus; haigus, tõbi.

cittakkhepañca: citta teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus + **khepa** vise, viskamine, heide = hämmeldus, segadus, häiritus.

va: just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

pāpuṇe: pāpeti 1. **pāpa** on kuri, kurjustama; 2. **pāpuṇāti** saavutust looma või põhjustama, (esile) tooma.

Dhp 138. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

rājato vā upasaggam̃ [upassaggam̃ (sī. pī.)], 11.
 abbhakkhānañca [abbhakkhānam̃ va (sī. pī.)]
 dāruṇam̃;
 parikkhayañca [parikkhayam̃ va (sī. syā. pī.)]
 ñātīnam̃,
 bhogānañca [bhogānam̃ va (sī. syā. pī.)] pabhaṅguram̃
 [pabhaṅgunam̃ (ka.)].

või kuninga rõhumine, Dhp 139.
 ja rasked süüdistused,
 sugulaste kaotamine,
 omandi kaotamine;

rājato: rāja kuningas.

vā: või.

upasaggam̃: rünnak, häda(oht); ebaõnn.

abbhakkhānañca: abbhakkhāna (vale)süüdistus, laim.

dāruṇam̃: dāruṇa raske, karm; julm, halastamatu; kohutav, hirmutav; tugev, kindel; puine.

parikkhayañca: parikkhaya täielik vähenemine, lagunemine, hääbumine, kadumine, lõppemine.

ñātīnam̃: ñāti sugulane; (sugulus)suhe.

bhogānañca: bhoga omamine; omand, rikkus, vara; nauding; kerratõmbunud madu + **an** mitte + **anta** lõpp.

pabhaṅguram̃: pabhaṅgura rabe, habras, kergesti/kiiresti hävinev/riknev/hukkuv.

Dhp 139. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

atha vāssa agārāni, 12.
 aggi ḍahati [ḍayhati (ka.)] pāvako;
 kāyassa bhedā duppañño,
 nirayam̃ sopapajjati [so upapajjati (sī. syā.)].

või ka maja Dhp 140.
 hävimine tulelõõmas.
 Selline kehvaaruline
 ilmneb keha hävinemisel nirajas.

atha: ja ka/siis.

vāssa: vā või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata + **assa** tema, enda; hobune.

agārāni: agāra maja, kodu; onn.

aggi: tuli, leek; tulekahju; põletus; palavik.

ḍahati: põleng, kuumus, häving; piin.

pāvako: pāvaka tulekahju; tuli; puhas, särav, selge.

kāyassa: kāya 1. rühm, hunnik, kogu(m); 2. keha.

bhedā: bheda (puruks) murduma; jaotuma; lahkumine; rikkumine, hävimine.

duppañño: du halb, raske + **paññā** tarkus = halva tarkusega, kehvaaruline.

nirayam̃: niraya „langusse või hävingusse minema“, niraja, peatumatute kannatuste hävinguline vald.

sopapajjati: eesliitega **sa** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on +

upapajjati astub sisse, siseneb; ilmub; tekib (olemasollu); sünnib uuesti; sobib.

Dhp 140. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kui salmi teise osa (*kāyassa bhedā duppañño, nirayam̃ sopapajjati*) toovad ära *Verasuttam̃ AN 5.174* ja *Tapanīyasuttam̃ I*ti 30.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

mahāmogallānattheravattu

na naggacariyā na jaṭā na paṅkā, 13.
nānāsakā thaṇḍilasāyikā vā;
rajojallam ukkuṭikappadhānam,
sodhenti maccam avitiṇṇakaṅkham.

Ei alasti kõndimine, ei puntras juuksed, ei muda, Dhp 141.
ei paast ega palja maa peal magamine,
ei tolm ja pori ega kükitamispingutus
saa puhastada surelikku,
kes pole eemaldanud kõhklust.

na: ei.

naggacariyā: *nagga* alasti, paljalt + *cariyā* käitumine, elamine, sõna tüvest *car* kõndima, tegutsema.

na: ei.

jaṭā: (sasi)pundar (nii meesisene kui väline); puntras juuste tuust või okste pundar; askeetide pulstunud juuksesalgud või -patsid.

na: ei.

paṅkā: *paṅka* muda; (raba)soo; ebapuhtus, mustus, rüve; räpasus.

nānāsakā: *nā* nii + *nā* nii = nii ja naa, erinevalt, teisiti; eraldi; erinev, eraldiseisev; erisus + *sakā* enda oma; enda vara, omand.

thaṇḍilasāyikā: palja maa peal magamine (askeetlik praktika).

vā: või.

rajojallam: *rajojalla* mudane, must, sogane või porine; mustus, muda või pori (askeetlik praktika).

ukkuṭikappadhānam: *ukkuṭika* kükitaja + *padhāna* pingutus (askeetlik praktika).

sodhenti: *sodheti* teeb puhtaks; puhastab, eemaldab; uurib, otsib; parandab; kustutab võla.

maccam: *macca* sõnast *marati* surelik, mees.

avitiṇṇakaṅkham: *an* mitte + *vitīṇa* läbi läinud; jaotatud; eemaldatud +

kaṅkha kõhklus, ebakindlus; mõnikord esineb üheskoos kahtlusega (*vicikicchā*).

Dhp 141. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid sellega sarnaseid jooni sisaldab *Mahābodhijātaka* Ja 528.

Vt selgitustest: jooga (*yoga*); köidikud (*saṃyojana*) = kõhklus, mis on kahtluse (*vicikicchā*) ehk teise köidiku sünonüüm.

santatihāmatavattu

alaṅkato cepi samam careyya, 14.
santo danto niyato brahmacārī;
sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍam,
so brāhmaṇo so samaṇo sa bhikkhu.

Kui ta ka ehituna ringi käib, Dhp 142.
[kuid on] rahunenud, ohjatud, kindel, kohustunud, brahmaliku käitumisega,
[ning] kõikide elusolendite suhtes malaka maha pannud –
[siis] on see braahman, see on erakrändur, see on bhikkhu.

alaṅkato: *alaṅkata* „liiga/piisavalt palju tehtud“, ehitud, kaunistatud, ilustatud; kaunistuste kandmine.

cepi: kui.

samam: *sama* 1. sama(sugune), võrdne; sarnane; (m) rahu(likkus). 2. väsimus.

careyya: *cara* käimine, kõndimise/minemise/liikumise akt; see, kes kõnnib või liigub.

santo: *santa* 1. rahunenud, rahulik, vaikne, nibbaana (*nibbāna*) kirjeldus. 2. väsinud, kurnatud.

danto: *danta* 1. taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud, ohjatud. 2. hammas, elevandi võhk, kihv.

niyato: *niyata* piiratud, seotud; vaoshoitud; distsiplineeritud; kindel (tuleviku suhtes); määratud, fikseeritud (selle tagajärgede läbi = saatus = teo vili); piiratud; väljakujunenud, kindel; paratamatu; vajalik.

brahmacārī: *brahma*, püha, vaga, jumalik või puhas elu + *cariya* elamine, olek = brahmalik käitumine.

sabbesu: *sabba* kõik, kogu.

bhūtesu: *bhūta* elusolend; sõnast *bhu* olema.

nidhāya: maha/kõrvale pannud; sõna tüvest *dha* panema, eesliitega *ni* alla.

daṇḍam: *daṇḍa* malakas, kepp, nui; karistus.

so: *tad* see.

brāhmaṇo: *brāhmaṇa* braahman; braahmanite kasti kuuluv mees, sünnijärgne hindu preester/vaimulik, kes omab India ühiskonna kastsüsteemis kõrgeimat positsiooni.

so: *tad* see.

samaṇo: *samaṇa* saamana, erakrändur, kodutu rändkerjus, erak; inimene, kes on loobunud pereelust ja ühiskondlikust elust eesmärgiga leida looduse ja olemasolu olemusega loomulik rahu ja koosõla.

sa: *tad* see.

bhikkhu: bhikkhu, täisordinatsiooni saanud sangha meesliige.

Dhp 142. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); Brahma (*brahma*, *brahmā*) = brahmalik käitumine; braahman (*brāhmaṇa*); erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*); bhikkhu.

pilotikatissattheravatthu

hirīnisedho puriso, 15.
koci lokasmim̃ vijjati;
yo niddam̃ [nindam̃ (sī. pī.) sam̃. ni. 1.18]
apabodheti [apabodhati (sī. syā. pī.)],
asso bhadro kasāmiva.

Häbist tagasihoitud mees, ☸ Dhp 143.
 kus iganes maailmas ta ka asub,
 väldib hukkamõistu,
 just nagu hea hobune piitsa.

hirīnisedho: **hirī** häbi(tunne) + **nisedha** vaoshoitav, tagasihoidev.

puriso: **purisa** mees.

koci: **kiñci** mis/kus iganes.

lokasmim̃: **loka** maailm.

vijjati: on olemas, leidub, sõna tüvest **vid** leidma.

yo: **yad** see, mis.

niddam̃: **nindati** süüdistab, heidab ette, mõistab hukka, solvab, otsib või leiab vigu, sõna tüvest **nind**.

apabodheti: väldib; verbi juurest **budh** mõistma, eesliitega **apa** ära.

asso: **assa** hobune.

bhadro: **bhadra** hea.

kasām: **kasā** piits.

iva: just nagu (sagedamini kasutatav vorm on **va**).

Dhp 143. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Hirīsuttam̃* SN 1.18.

Vt selgitustest: häbi ja kartmatus (*hirī, ottappa*).

asso yathā bhadro kasāniviṭṭho, 16.
ātāpino sam̃vegino bhavātha;
saddhāya sīlena ca vīriyena ca,
samādhinā dhammavinicchayena ca;
sampannavijjācaraṇā patissatā,
jahissatha [pahassatha (sī. syā. pī.)]
dukkhamidaṃ anappakaṃ.

Ole nagu hea hobune, kui teda puudutab Dhp 144.
 piits – innukas ja pakitsev.
 Usu ja kõlbluse, ka energia, keskenduse ja dhamma
 analüüsimise,
 täiuslike teadmiste ja käitumise ning teadlikkuse kaudu
 hülga see suur dukkha!

asso: **assa** hobune.

yathā: just/nii nagu.

bhadro: **bhadra** hea.

kasāniviṭṭho: **kasā** piits + **niviṭṭha** puudutatud, sõna tüvest **vis** sisenema, eesliitega **ni** alla.

ātāpino: **ātāpin** innukas; (ennast) pingutav; agar; rakendav; sõnast **ātāpa**, omastava järelliitega **in**.

sam̃vegino: **sam̃vegin** ärevuse, kartuse, rahutuse või pakilise tunne, mis tekib selle maailma hädade nägemise, nendest mõtlustamise ning nende mõistmise kaudu. **sam̃vega** emotsiooni tekitavad kaheksa objekti, milleks on (1) sünd, (2) vanadus, (3) haigus, (4) surm, (5) Apaaya valla viletsus ning uuesti sündide rattas tiirlemisest (*samsāra*) tingitud (6) minevikus, (7) olevikus ja (8) tulevikus kogetud dukkha; omastava järelliitega **in**.

bhavātha: olev, sõna tüvest **bhū** (kasutatakse mõnikord luules).

saddhāya: **saddhā** (usaldav) usk (usuga, usus, kindlusega).

sīlena: **sīla** kõlblus.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

vīriyena: **vīriya** energia (vormi *vīriya* kasutatakse siinkohal meetriliste nõude tõttu).

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

samādhinā: **samādhi** keskendus; tähendab kokkupanemist, ühendamist kinnitamist; sõna tüvest **dha** panema, eesliidetega **sam̃** koos, täielikult, terviklikult, **a** suunas.

dhammavinicchayena: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **vinicchaya** eraldamine, eristamine; analüüsimine, kaalutlemine, uurimine; (kohtu)otsus.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

sampannavijjācaraṇā: **sampanna** õnnestus; õitses (oli edukas); juhtus; muutunud; täiuslik; lõpule viidud, täiuse saavutanud + **vijjā** teadmised; sõna tüvest **vid** teadma, teada saama + **caraṇa** jalg; kõndimine (karjatamine),

sammumine; (hea/kõlbeline) käitumine; kaasaskantav riidemaal, sõna tüvest **car** liikuma, minema, käituma.

patissatā: patissata teadlik, tähelepanelik, meenutav.

jahissatha: jahati hülgab, jätab maha; sõna tüvest **hā**.

dukkham: dukkha dukkha, vaev, valu, kannatus.

idam̐: see.

anappakam̐: an eitav eesliide + **appaka** väike = mitteväike ehk suur(em); oluline.

Dhp 144. salmi kanooniline vaste pole leitav.

sukhasāmaṇṇeravatthu

udakañhi nayanti nettikā,

17.

usukārā namayanti tejanam̐;

dārum̐ namayanti tacchakā,

attānam̐ damayanti subbatā.

Tõepoolest, niisutajad juhivad vett,
nooletegitajad hõõveldavad noolevarsi,
puusepad hõõveldavad puitu,
targad ohjavad iseennast.

⊗ Dhp 145.

udakañhi: udaka vesi + **hi** tõepoolest, tõesti.

nayanti: juhib; niisutab; sõna tüvest **nī**.

nettikā: nettika juht; niisutaja.

usukārā: usu nool + **kāra** tegema.

namayanti: tahub, hõõveldab, rihib, voolib.

tejanam̐: tejana noole, noole ots või vars.

dārum̐: dāru puit.

namayanti: tahub, hõõveldab, rihib, voolib.

tacchakā: tacchaka puusepp, puu langetaja.

attānam̐: atta ise, mina.

damayanti: taltsutab, alistab, saab meistriks.

paṇḍitā: paṇḍita tark.

Dhp 145. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Aṅgulimālasuttam̐* MN 86, *Kulattheragāthā* Thag 1.19 ja *Aṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8. Täpselt sama salm asub kümnenda vagga lõpus (nr 80).

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

daṇḍavaggo dasamo niṭṭhito.

Kümnenda, malaka grupi lõpp.

Vanaduse grupp

jarāvaggo

visākhāyasahāyikānaṃvatthu

ko nu hāso [kinnu hāso (ka.)] kimānando, 1.
niccaṃ pajjalite sati;
andhakārena onaddhā,
padīpaṃ na gavessatha.

Kes naerab, kes rōomustab 11. Dhp 146.
 lakkamatus olemasolutules.
 Pimedusega kaetud
 ei otsi valgust.

ko: *kim* küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuis? kes? mis?

nu: siis, nüüd.

hāso: *hāsa* naer, lust.

kimānando: *kim* küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuis? kes? mis? +
ānanda rōomustav.

niccaṃ: *nicca* pidev, muutumatu, püsiv.

pajjalite: *pajjalita* põleb, leekides; verbi tüvest *jal* põlema, rõhutava eesliitega
pa.

sati: *santa* olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene; tõelik, sõna tüvest *as* olema.

andhakārena: *andha* pime + *kāra* tegema, tuletatud sõna tüvest *kar* tegema =
 „pimedaks tegema“.

onaddhā: *onaddha* köidetud, seotud, kaetud.

padīpaṃ: *padīpa* valgus, lamp.

na: ei.

gavessatha: otsima.

Dhp 146. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: olemasolu (*bhava*).

sirimāvatthu

passa cittakataṃ bimbaṃ, 2.
arukāyaṃ samussitaṃ;
āturaṃ bahusaṅkappaṃ,
yassa natthi dhuvam̐ ṭhiti.

Vaata seda teadvuse loodud kujutist, 11. Dhp 147.
 kokku kuhjatud, haiglast haavade kogumikku,
 paljude mõtetega,
 milles pole ei kestvust [ega] kindlust.

passa: näe, vaata, sõna tüvest *dis* nägema.

cittakataṃ: *citta* teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda;
 särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev,
 mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus +
kata tehtud, loodud, sõna tüvest *kar* tegema; ehitud, kaunistatud; maalitud.

bimbaṃ: *bimba* kuju, kujutis; siin viitab inimkehale.

arukāyaṃ: *aru* valus; haav; vigastus + *kāya* keha, kogu(mik), mass.

samussitaṃ: *samussita* „kokku toetatud“, kõrgendatud, tõstetud = edev,
 üleolev, uhke.

āturaṃ: *ātura* haige, õnnetu.

bahusaṅkappaṃ: *bahu* (väga) palju, suur hulk, külluslikult, rohkelt; ohtralt; mitu
 + *saṅkappa* mõte, plaan, kavatusus.

yassa: *yat* see, mis/kes.

na: ei.

atthi: on; tegusõna juur on *as* olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natthi*.

dhuvam̐: *dhuva* kindel, püsiv, stabiilne.

ṭhiti: „seismine“, stabiilsus, jätkuvus, kest(v)us, kindlus; püsimine.

Dhp 147. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Raṭṭhapālasuttaṃ* MN 82 ja
Raṭṭhapālattheragāthā Thag 16.4.

Vt selgitustest: keha (*kāya*).

uttarātherīvatthu

parijīṇṇamidam rūpam,

3.

[roganīlam roganiddham (sī. pī.), roganidd-

ham (syā.)] pabhaṅguraṃ;

bhijjati pūtisandeho,

maraṇantañhi jīvitam.

Mädanev on see keha,

Dhp 148.

habras haiguste pesa.

See roiskuv mass laguneb.

Tõepoolest, elu lõpeb surmaga.

parijīṇṇamidam: **parijīṇṇa** lagunened, kulunud, sõna tüvest **ji** lahtuma, lagunema, vananema, eesliitega **pari** täiesti.

idam: see.

rūpam: **rūpa** keha.

roganīlam: **roga** haigus + **niḷa** pesa.

pabhaṅguraṃ: **pabhaṅgura** kiiresti riknev, kergesti häviv, purunev, habras, rabe.

bhijjati: laguneb, hävi(ne)b.

pūtisandeho: **pūti** mädaneb, roiskub; ropp + **sandeha** kuhjumine, mass; keha.

maraṇantañhi: **maraṇa** surm + **anta** lõpp; eufooniline ühend **marana** + **anta** = **marananta**.

hi: tõepoolest.

jīvitam: **jīvita** elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest **jiv** elama.

Dhp 148. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*); surm (*māra*).

sambahulaadhimānikabhikkhuvatthu

yānimāni apatthāni [apatthāni (sī. syā. pī.), yānimāni'paviddhāni (?)],

4.

alābūneva [alāpūneva (sī. syā. pī.)] sārade;

kāpotakāni aṭṭhīni,

tāni disvāna kā rati.

Need hallid kondid,

Dhp 149.

kui sügisel

minema visatud kõrvitsad –

kes näeb neis armastust?

yānimāni: **yāni** = **yad** see mis/kes + **imāni** need; eufooniline ühend **yāni** + **imāni** = **yānimāni**.

apatthāni: **apattha** ära visatud, sõna tüvest **as** viskama + eesliitega **apa** ära.

alābūneva: **alābu** pudelkõrvitsa vili (pikk ja valge) või selle viljast valmistatud anum + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend **alābūni** + **eva** = **alābūneva**.

sārade: **sārada** sügis(ene).

kāpotakāni: **kapota** tuvi; = tuvivärviline.

aṭṭhīni: luu, kont.

tāni: see.

disvāna: näinud, sõna tüvest **dis** nägema.

kā: **kīm** küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuid? kes? mis?

rati: armastus, kiindumus, meeldimine.

Dhp 149. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*); surm (*māra*).

janapadakalyāṇīrūpanandā-therīvatthu

aṭṭhīnaṃ nagaraṃ kataṃ, 5.
maṃsalohitalepanaṃ;
yattha jarā ca maccu ca,
māno makkho ca ohito.

See linn on tehtud kontidest, Dhp 150.
 krohvitud liha [ja] verega;
 selles peituvad vanadus ja surm,
 ning uhkus ja põlgus.

aṭṭhīnaṃ: **aṭṭhi** kont, luu.

nagaraṃ: **nagara** linn.

kataṃ: **kata** tehtud, sõna tüvest **kat** tegema.

maṃsalohitalepanaṃ: **maṃsa** liha + **lohita** veri + **lepāna** määrimine;
 krohvimine.

yattha: kus.

jarā: **jara** vanadus.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

maccu: surm.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

māno: **māna** uhkus.

makkho: **makkha** silmakirjalikkus, halvustamine; põlgus.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

ohito: **ohita** hoiustatud, sisse pandud, peidetud, sõna tüvest **dha** panema,
 eesliitega **ava** alla, sisse; sageli, nagu seegi kord, on paali keeles **ava** lühendatud **o**-ks.

Dhp 150. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*); surm (*māra*).

mallikādevīvatthu

jīranti ve rājarathā sucittā, 6.
atho sarīrampi jaraṃ upeti;
satañca dhammo na jaraṃ upeti,
santo have sabbhi pavedayanti.

Tõepoolest, kuninga kaunid vankrid kuluvad, ☸ Dhp 151.
 samuti keha vananeb.
 Aga tõelike dhamma ei vanane;
 tõelikud õpetavad seda tõelikele.

jiranti: **jirati** saab vanaks, vananeb, rikneb, laguneb, sõna tüvest **jar** kannatab
 hävingut või lagunemist, vananeb.

ve: tõesti, tõepoolest!

rājarathā: **rāja** kuningas + **ratha** vanker.

sucitta: **su** hea, hästi + **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte;
 mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev;
 täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskaigast aprilli keskaigani kestva
 kuu nimetus.

atho: ka, samuti.

sarīrampi: **sarīra** keha + **pi** samuti.

jaraṃ: **jara** vanadus, vananema.

upeti: tuleb; läheneb; siseneb; sekkub; kaasab; pöördub; saab; kogeb; on
 valmis; sobib; eesliitest **upa** lähedal + sõna tüvest **i** minema.

satañca: **sataṃ** = **sant** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene; tõelik, sõna tüvest
as olema + **ca** ja.

dhammo: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist);
 vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha
 algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika,
 kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

na: ei.

jaraṃ: **jara** vanadus, vananema.

upeti: tuleb; läheneb; siseneb; sekkub; kaasab; pöördub; saab; kogeb; on
 valmis; sobib; eesliitest **upa** lähedal + sõna tüvest **i** minema.

santo: **sant** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene.

have: tõesti, tõepoolest!

sabbhi: **sant** olemasolev, tõeline, hea, õige, tõene, tõelik.

pavedayanti: kuulutada, teada anda, õpetada; rõhutav eesliide **pa** + sõna tüvi
vid teadma.

Dhp 151. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Jarāmarāṇasuttam* SN 3.3
 ja *Mahāsutasomajātaka* Ja 537.

Vt selgitustest: dhamma.

lāḷudāyītheravatthu

appassutāyaṃ puriso,

7.

balibaddhova [*balivaddova* (sī. syā. pī.)] *jīrati;*

maṃsāni tassa vaḍḍhanti,

paññā tassa na vaḍḍhati.

Väheõppinud mees
vananeb nagu härg –
tema liha kasvab,
kuid tema tarkus ei kasva.

☸ Dhp 152.

appassutāyaṃ: **appa** väike, vähe + **suta** kuuldu, (kuulmise teel saadud) teadmised; õppimine, sõna tüvest **su** kuulma; eufooniline ühend **appa** + **suta** = **appassuta** + **ayaṃ** see, too.

puriso: **purisa** mees.

balivaddo: **balivadda** härg.

va: just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

jīrati: vananeb, laguneb, sõna tüvest **jar** purustama.

maṃsāni: **maṃsa** liha, ihu.

tassa: **tad** see.

vaḍḍhanti: kasvab, suureneb, sõna tüvest **vaddh**.

paññā: tarkus.

tassa: **tad** see.

na: ei.

vaḍḍhati: kasvab, suureneb.

Dhp 152. salmi kanoonilise vaste allikaks on Ānandattheragāthā Thag 17.3.

udānavatthu

anekajātisaṃsāraṃ,

8.

sandhāvissaṃ anibbisam;

gahakāraṃ [*gahakāraṃ* (sī. syā. pī.)] *gavesanto,*

dukkhā jāti punappunam.

Olen palju sünde
sansaaras ringi jooksnud
otsides, kuid mitte leides maja ehitajat.
Ikka ja jälle sündimine [on] dukkha.

☸ Dhp 153.

anekajātisaṃsāraṃ: **aneka** eitav eesliide **an** + **eka** (põhiarv) üks = mitte üks ehk mitu + **jātisaṃsāra jāti** sünd + **saṃsāra** samsaara, uuestisünniring; tuletatud sõna tüvest **sar** voolama, kaasa liikuma, eesliitega **saṃ** koos ehk „(pidevalt) ringi liikuma“.

sandhāvissaṃ: läbi jooksuma, sõna tüvest **dhav** jooksuma, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

anibbisam: **a** eitav eesliide + **nibbisant** eesliide **ni** sisse + sõna tüvi **vis** sisenema = ei leia.

gahakāraṃ: **gaha** maja + **kāra** tegija, sõna tüvest **kar** tegema, siinkohal ehitaja = majaehitaja, majategija.

gavesanto: **gavesanta** otsima.

dukkhā: **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

jāti: (uus) sünd.

punappunam: **puna** taas; 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend **puna** + **puna** = **punappuna**.

Dhp 153. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osalise vaste toovad ära *Meṇḍasirattheragāthā* Thag 1.78 (*anekajātisaṃsāraṃ, sandhāvissaṃ anibbisam; tassa me dukkhajātassa, dukkhakkhandho aparaddho ti.*) ja *Sivakattheragāthā* Thag 2.32 (*aniccāni gahakāni, tattha tattha punappunam; gahakāraṃ gavesanto, dukkhā jāti punappunam*).

Vt selgitustest: sansaara (*saṃsāra*); keha (*kāya*) = maja; plekid (*kilesa*) = maja ehitaja ehk mitteteadmine, iha (*taṇhā*) jt plekid; sansaara (*saṃsāra*) = ikka ja jälle sündimine; dukkha.

*gahakāraa diṭṭhosi,
puna gehaṃ na kāhasi;
sabbā te phāsukā bhaggā,
gahakūṭaṃ visaṅkhatāṃ;
visaṅkhāragataṃ cittaṃ,
taṇhānaṃ khayamajjhagā.*

9.

Majaehitaja, oled [läbi]nähtud!
[Uut] maja [sa] enam ei ehita!
Kõik selle talad [on] purustatud,
katusehari hävitatud;
teadvus [on] lahustatud,
iha lõppemine saavutatud.

Dhp 154.

gahakāraa: **gaha** maja + **kāra** tegija, sõna tüvest **kar** tegema; = majategija ehk majaehitaja.

diṭṭhosi: **diṭṭha** nähtud, sõna tüvest **dis** nägema + **asi** oled, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend *dittho + asi = ditthosi*.

puna: jälle.

gehaṃ: **geha** maja (teine kirjapilt **gaha**).

na: ei.

kāhasi: teed, sõna tüvest **kar** tegema.

sabbā: **sabba** kõik, iga.

te: **tvaṃ** sina; need.

phāsukā: **phāsuka** roie, ribi; (katuse) tala.

bhaggā: **bhagga** murdunud, sõna tüvest **bhañj** murdma.

gahakūṭaṃ: **gaha** maja + **kūṭa** tipp, kõrgeim punkt, tipp = maja katus (koonusekujulise katuse taladest ehk vitsadest moodustuv tipp, mis on otsest nõõriga vm moel kinnitatud ning mille purunemisel katus või kogu ehitis laiali laguneb).

visaṅkhatāṃ: **visaṅkhata** hävitatud, sõna tüvest **kar** tegema, eesliidetega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult ja **vi** läbi, eraldamine.

visaṅkhāragataṃ: **visaṅkhata** vt eelmist + **gata** läinud, sõna tüvest **gam** minema.

cittaṃ: **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

taṇhānaṃ: **taṇhā** iha.

khayamajjhagā: saavutatud, leitud, omandatud: **khaya** hävitamine, lahustumine, lõpp + **ajjhaga** (ta) tuli, jõudis, leidis, omandas, koges, saavutas; tegusõna juurest **gam** minema, eesliitega **adhi** sisse.

Dhp 154. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid osaliselt toob selle ära *Sivakattheragāthā* Thag 2.32 („*gahakāraa diṭṭhosi, puna gehaṃ na kāhasi; sabbā te phāsukā bhaggā, thūṇikā ca vidālitā; Variant: thūṇikā → dhuṇirā (sya1ed); thūṇirā (sya2ed, pts1ed, pts2ed, mr) | vidālitā → padālitā (bj, sya1ed, sya2ed) vimariyādikataṃ cittaṃ, idheva vidhamissati*“ti“).

Vt selgitustest: keha (*kāya*) = maja; plekid (*kilesa*) = talade purustamine ehk plekkide lõppemine; köidikud (*saṃyojana*) = katuseharja hävinemine ehk viie kõrgema köidiku hävimine; sansaara (*saṃsāra*) = uuesti selle maja mitteehitamine ehk sansaara ringist väljumine.

*mahādhanaseṭṭhiputtavatthu
acaritvā brahmacariyaṃ,
aladdhā yobbane dhanāṃ;
jiṇṇakoṅcāva jhāyanti,
khīṇamaccheva pallale.*

10.

Kes pole elanud brahmalikku elu
ega noorena rikkuseid kogunud,
hukkuvad nagu kaladeta tiigis
hauduvad vanad kalakured.

Dhp 155.

acaritvā: **a** eitav eesliide + **caritva** elanud, sõna tüvest **car** elama, tegutsema = pole elanud.

brahmacariyaṃ: **brahma** Brahma, jumalik; püha, vaga või puhas + **cariya** elamine, käitumine; olek = brahmalik käitumine.

aladdhā: **a** eitav eesliide + **laddhā** saanud, sõna tüvest **labh** vastu võtma, saada.

yobbane: **yobbana** noorus, noor iga.

dhanāṃ: **dhana** rikkus.

jiṇṇakoṅcāva: **jiṇṇa** vana, kulunud, sõna tüvest **ji** lahtuma, lagunema, vananema + **koṅca** trompeti heli; haigur või sookurg + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

jhāyanti: mõtiskleb, haudub, sõna tüvest **jhe**.

khīṇamaccheva: **khīṇa** eemaldatud, hävitatud, sõna tüvest **khi** eemaldama, hävitama + **maccha** kala + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

pallale: **pallala** väike järv, tiik.

Dhp 155. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid seda tsiteerib „Korvijuhend (paali)“ (Peṭak).

Vt selgitustest: Brahma (*brahma, brahmā*).

acaritvā brahmacariyaṃ, 11.
 aladdhā yobbane dhanam;
 senti cāpātikhīṇāva,
 purāṇāni anutthunam.

Kes pole elanud brahmalikku elu Dhp 156.
 ega noorena rikkuseid kogunud,
 lamavad nagu vibust lastud nooled,
 nuttes taga minevikku.

acaritvā: a eitav eesliide + **caritvā** elanud, sõna tüvest **car** elama, tegutsema.

brahmacariyaṃ: **brahma** brahma, püha, vaga, jumalik või puhas elu + **cariya** elamine, olek = brahmalik käitumine.

aladdhā: a eitav eesliide + **laddha** saanud, sõna tüvest **labh** vastu võtma, saama.

yobbane: **yobbana** noorus, noor iga.

dhanam: **dhana** rikkus.

senti: lamab, pikutab, sõna tüvest **si** lamama.

cāpātikhīṇāva: **cāpa** vibu + **ati** üle, välja + **khīṇa** sõna tüvest **khi** eemaldama +

va just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti;

seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm) = nagu

vibust lastud (nooled); eufooniline ühend **cāpa** + **atikhīṇā** = **cāpātikhīṇā**. Sõna

atikhīṇā saab tõlkida ka kui **ati** hävinud, kulunud + **khīṇā** vibu = kulunud vibu.

purāṇāni: **purāṇa** iidne, vana, minevik(ust).

anutthunam: **anutthunanta** hädaldamine, ulgumine, oigamine.

Dhp 156. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: Brahma (*brahma, brahmā*).

jarāvaggo ekādasamo niṭṭhito.

Üheteistkümnenda, vanaduse grupi lõpp.

Dhnp 157-166

Mina grupp

attavaggo

bodhirājakumāravatthu
attānañce piyaṃ jaññā,
rakkheyya naṃ surakkhitam;
tiṇṇam aññataram yāmaṃ,
paṭijaggeyya paṇḍito.

1.

Ennast kalliks pidav
 valvaku end hästi valvsalt;
 kolmest ühel valvekorral
 olgu tark ärkvel.

Dhp 157.

attānañce: **attānaṃ** mina + **ce** kui.

piyaṃ: **piya** kallis, armastatud, meeldiv.

jaññā: peaks teadma, sõna tüvest **ñā** teadma.

rakkheyya: peaks kaitsma, sõna tüvest **rakh** kaitsma.

naṃ: **ena** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tolele.

surakkhitam: eesliide **su** hästi, hea + **rakkhita** valvatud, kaitstud, sõna tüvest **rakh** kaitsma.

tiṇṇam: **ti** (põhiarv) kolm.

aññataram: **aññatara** üks arvudest, ükskõik milline; teine (arv); kindel.

yāmaṃ: **yāma** 1. (öö) valve või vaht; vaatlus- või vahikord; umbes 1/3 ööst. 2. 1/8 päevast; umbes kolm tundi. 3. eluetapp. 4. kontroll, mahasurumine. 5.

„lõppu kuuluv“ ehk all(maa)ilm, manala, põhjakiht; surnute maailm. 6. Jaama taevase maailma ehk valla nimetus, seitsmest naudingute õnnelikust tasandist (*kāma-sugati-bhūmi*) neljas tasand (*bhūmi*). Siinkohal on *yāmaṃ* [√yam + a] tähenduseks valvekord, öövaht, öövalve; ½ kas ööst, elust vm. S.o vana India mõõtühik, mis esineb öö jaotuses (üks vahikord oli umbes 3 tundi), kolmele eluetapile viitamisel, maailmade loetelus viimase valla nimetusena [√yam + a + a „lõppu kuuluv“] jms.

paṭijaggeyya: peaks valvama, hoolitsema, olema valvas, sõna tüvest **jagg**

vaatama, ärkvel olema + eesliitega **paṭi** poole, vastu.

paṇḍito: **paṇḍita** tark.

Dhp 157. salmi kanooniline vaste pole leitav.

upanandasakyaputtattheravatthu
attānameva paṭhamam,
patirūpe nivesaye;
athaññamanusāseyya,
na kilisseyya paṇḍito.

2.

Iseendas esmalt
 sobilik kehtestagu,
 seejärel [alles] teisi õpetagu.
 Tark ei peaks [olema] ebapuhas.

Dhp 158.

attānameva: **atta** mina, (ise)endas + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

paṭhamam: **paṭhama** esimene.

patirūpe: **patirūpa** korralik, sobiv.

nivesaye: sisenemine, peatumine, elama asumine; maja, elukoht, sõna tüvest **vis** sisenema, eesliitega **ni** sisse, peale.

athaññamanusāseyya: **atha** ja ka/siis, lisaks + **añña** muu, erinev; eufooniline ühend *atha* + *aññam* = *athaññam* + **amanusāseyya** õpetama, nõu andma, juhendama, tegusõna **sāseyya** tüvest **sās** õpetama, eesliitega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.

na: ei.

kilisseyya: peaks saama ebapuhtaks, tegusõna **kilissati** tüvest **kilis** halvasti minema, määrima, ebapuhas olema.

paṇḍito: **paṇḍita** tark.

Dhp 158. salmi kanooniline vaste pole leitav.

padhānikatissattheravatthu

attānaṃ ce tathā kayirā, 3.
yathāññāmanusāsati;
sudanto vata dametha,
attā hi kira duddamo.

Käitugu ta ise alati nii, Dhp 159.
 nagu õpetab teisi.
 Tõepoolest, taltunu [on] hästi ohjatud.
 Ennast on tõesti raske ohjata.

attānaṃ: attā ise, mina.

ce: kui.

tathā: seega, sellisel viisil.

kayirā: teeks, sõna tüvest **kar** tegema.

yathāññāmanusāsati: yathā nagu, just + **ññānaṃ** muu, erinev; eufooniline ühend: *yathā + ññānaṃ = yathāññānaṃ* + **anusāsati** õpetab, juhendab; nõustab, manitseb; valitseb, haldab, tegusõna tüvest **sas** õpetama + eesliitega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.

sudanto: eesliide **su** hästi + sõna tüvi **dam** taltsutama = hästi taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud, ohjatud.

vata: hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolest!“, „Paraku!“; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine (lisatud ilmselt taktimõõtu korrastaval eesmärgil).

dametha: dameti teeb taltsaks; valitseb; kontrollib, juhib, ohjab.

attā: attā ise, mina.

hi: tõepoolest.

kira: tõesti, tõeliselt.

duddamo: duddama eesliide **du** halb, raske + **dama** vaoshoitus, enesevalitsemine.

Dhp 159. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

kumārakassapamātuttherivatthu

attā hi attano nātho, 4.
ko hi nātho paro siyā;
attanā hi sudantena,
nāthaṃ labhati dullabhaṃ.

Mina, tõepoolest [olen] enda kaitsja; Dhp 160.
 tõesti, kes muu olekski [minu] kaitsja?
 Enda hea ohjamisega, tõepoolest, saavutab
 kaitsja raskesti saavutatava.

attā: attā ise, mina.

hi: tõesti, tõepoolest.

attano: attā ise, mina.

nātho: nātha isand; kaitsja, varjupaik, abi.

ko: kes.

hi: tõesti, tõepoolest.

nātho: nātha isand; kaitsja, varjupaik, abi.

paro: para muu.

siyā: oleks, saaks olla, sõna tüvest **as**.

attanā: attā ise, mina.

hi: tõesti, tõepoolest.

sudantena: sudanta hästi vaoshoitud, taltsutatud, kontrollitud: eesliide **su** hea, hästi + sõna tüvest **dam** talitsema, kontrollima, taltsutama.

nāthaṃ: nātha isand, kaitsja.

labhati: saab, võtab vastu, sõna tüvest **labh**.

dullabhaṃ: dullabha eesliide **du** raske, halb, paha + **labha** saamine, vastuvõtmine = raske leida, saavutada.

Dhp 160. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = raskesti saavutatav.

mahākālaupāsakavatthu

attanā hi kataṃ pāpaṃ, 5.
attajaṃ attasambhavaṃ;
abhimatthati [*abhimantati* (*sī. pī.*)] *dummedham,*
vajiraṃ vasmamayaṃ [*vajiraṃva'mhamayaṃ*
 (*syā. ka.*)] *maṇiṃ.*

Tõepoolest, enda tehtud [on] kuri, Dhp 161.
 endast sündinud, endast pärit;
 kurjus purustab kehva aruga inimese,
 nagu teemant purustab kristalli.

attanā: atta ise, mina.

hi: tõepoolest.

kataṃ: kata tehtud, sõna tüvest **kar** tegema.

pāpaṃ: pāpa kuri.

attajaṃ: atta ise, mina + sõna tüvest **jan** sünnitama, tootma.

attasambhavaṃ: atta ise, mina + **sambhava** päritolu, tootmine, eesliide **saṃ** koos, täielikult, terviklikult + **bhava** olemasolu, sõna tüvest **bhu** olema.

abhimatthati: purustab, hävitab, sõna tüvest **math** purustama, ärritama.

dummedham: eesliide **du** halb, paha + **medhā** arukus = kehva aruga.

vajiraṃ: vajira teemant.

vasmamayaṃ: va (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või + **asman** kivi + **maya** tehtud, valmistatud, loodud, koosnev; eufooniline ühend **va + asmamaya = vasmamaya**.

maṇiṃ: maṇi kalliskivi, juveel, kristall.

Dhp 161. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid seda on tsiteeritud „Selgitusjuhendis“ (*Netti*).

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

devadattavatthu

yassa accantadussīyaṃ, 6.
māluvā sālamivotthataṃ;
karoti so tathattānaṃ,
yathā naṃ icchatī diso.

Kes [on] läbinisti halva kõlblusega, Dhp 162.
 [on] kui saalapuu üle laotunud ronitaim;
 too teeb endale sama,
 mida vaenlane tahab talle.

yassa: yat see, kelle.

accantadussīyaṃ: accanta äärmuslik, täielik, põhjalik, absoluutne + **dussīya** eesliide **du** halb + **sīla** kõlblus; loomus; harjumus; praktika = äärmiselt halb kõlblus; eufooniline ühend **du + sīla = dussīya**.

māluvā: puudel kasvav parasiidne vään- või ronitaim (*Bauhinia vahlii*).

sālamivotthataṃ: sāla saalapuu (*Shorea robusta*) + **iva** kui, nagu (sagedamini kasutatav vorm on **va**) + **otthata** laiali, levinud, sõna tüvest **thar** levima, eesliitega **ava** üle; eufooniline ühend **iva + otthataṃ = ivotthataṃ**.

karoti: teeb, sõna tüvest **kar** tegema.

so: tad see.

tathattānaṃ: tatha seega, sellisel viisil, lisaks + **atta** ise, mina; eufooniline ühend: **tatha + attānaṃ = tathattānaṃ**.

yathā: just, nagu.

naṃ: ena just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tolele.

icchatī: icchanta tahab, sõna tüvest **is**.

diso: disa vaenlane.

Dhp 162. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid salmi tsiteerib „Selgitusjuhend“ (*Netti*).

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

sukarāni asādhūni,
attano ahitāni ca;
yaṃ ve hitaṅca sādhuṅca,
taṃ ve paramadukkaraṃ.

7.

Kerge on endale
mittehead ja kasutat teha.
Tõepoolest, ülimalt raske on aga iseendale
head ja kasulikku teha.

Dhp 163.

sukarāni: eesliide **su** hästi, hea + **kara** tegema, sõna tüvest **kar**.
asādhūni: **a** eitav eesliide + **sādhu** väga hea, hästi, suurepärane; heakskiidu ja tunnustuse väljendus.
attano: **atta** ise, mina.
ahitāni: **a** eitav eesliide + **hita** kasulik; õnnistus; hea(olu); sõbralik.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
yaṃ: **yat** see, mis/kes.
ve: tõepoolest.
hitaṅca: **hita** kasulik; õnnistus; hea(olu); sõbralik + **ca** ja.
sādhuṅca: **sādhu** väga hea, hästi, suurepärane; heakskiidu ja tunnustuse väljendus + **ca** ja.
taṃ: **tad** see.
ve: tõepoolest.
paramadukkaraṃ: **parama** kõige, kõrgeim, täielik, absoluutne + **du** raske, halb, paha + **kara** tegema, sõna tüvest **kar** = kõige raskem teha.

Dhp 163. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

saṅghabhedaparisakkanavatthu
yo sāsanaṃ arahataṃ,
ariyānaṃ dhammajīvināṃ;
paṭikkosati dummedho,
diṭṭhiṃ nissāya pāpikaṃ;
phalāni kaṭṭhakaṣseva,
attaghātāya [attaghaññāya (sī. syā. pī.)] phallati.

8.

Kes põlgab arahantide õpetust
ja arija dhammas elamist,
[on] kehva arukusega
ja valesse vaatesse klammerdunud,
selle teo viljad
[on] nagu ennasthävitaval bambusel.

Dhp 164.

yo: **yad** see, mis/kes.
sāsanaṃ: **sāsana** õpetus, sõnum = Buddha õpetus.
arahataṃ: **arahant** arahant, sõna tüvest **arah** väärima; see, kes on arija teed järgides saavutanud nibbaana.
ariyānaṃ: **ariya** arija.
dhammajīvināṃ: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **jīvin** elamine, sõna tüvest **jiv** elama.
paṭikkosati: süüdistab, pilkab, sõna tüvest **kus** vihastama, vihane olema + eesliitega **paṭi** poole, vastu.
dummedho: **du** halb, paha + **medhā** arukas = kehva aru(kuse)ga; eufooniline ühend *du + medhā = dummedhā*.
diṭṭhiṃ: **diṭṭhi** vaade, usk, teooria, idee, sõna tüvest **dis** nägema.
nissāya: toetudes, sõna tüvest **si** klammerduma + eesliitega **ni** peale.
pāpikaṃ: **pāpika** sõnast **pāpa** kuri + omadussõna järelliide **ka**.
phalāni: **phala** tulemus; vili.
kaṭṭhakaṣseva: **kaṭṭhaka** bambus + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend: *kaṭṭhaka + s + s + eva = kaṭṭhakaṣseva*.
attaghātāya: **atta** ise, mina + **ghabba** hävitamine, tapmine, sõna tüvest **han** tapma, hävitama, lööma.
phallati: kannab vilja, saab küpseks, sõna tüvest **phal**.

Dhp 164. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arahant; arija (*ariya*); dhamma; tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

cūḷakālaupāsakavatthu

attanā hi [attanāva (sī. syā. pī.)] kataṃ pāpaṃ, 9.

attanā saṃkilissati;

attanā akataṃ pāpaṃ,

attanāva visujjhati;

suddhī asuddhi paccattaṃ,

nāñño aññaṃ [nāññaṃañño (sī.)] visodhaye.

Tõepoolest, ise tehakse kurja,

ise end määratakse.

Ise [jäetakse] kuri tegemata,

ise end puhastatakse.

Puhtus [ja] ebapuhtus [sõltuvad] endast,

keegi ei saa teist puhastada.

Dhp 165.

attanā: attā ise, mina.

hi: tõepoolest.

kataṃ: kata tehtud, sõna tüvest **kar** tegema.

pāpaṃ: pāpa kuri.

attanā: attā ise, mina.

saṃkilissati: muutub ebapuhtaks, määrub, sõna tüvest **kilis** halvasti minema, määrima, ebapuhast + eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

attanā: attā ise, mina.

akataṃ: a eitav eesliide + **kataṃ:** tehtud, sõna tüvest **kar** tegema.

pāpaṃ: pāpa kuri.

attanā: attā ise, mina.

va: just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti;

seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

visujjhati: puhastab, sõna tüvest **sudh** puhas olema + eesliide **vi** läbi(nisti).

suddhī: suddhi puhtus.

asuddhi: a eitav eesliide + **suddhi** puhtus.

paccattaṃ: paccatta eraldi, iseenda, üksikult.

nāñño: na ei, mitte + **añña** muu, erinev; eufooniline ühend **na** + **añño** = **nāñño**.

aññaṃ: añña muu, erinev.

visodhaye: visodhayati puhastab.

Dhp 165. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid seda tsiteerivad „Suuremad kirjeldused (paali)” (Mnd) 2, „Väiksemad kirjeldused (paali)” (Cnd) 9 ja „Vaidlusalused teemad (paali)” (Kv) 16.1.

Vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

attadatthatheravatthu

attadatthaṃ paratthena, 10.

bahunāpi na hāpaye;

attadatthamabhiññāya,

sadatthapasuto siyā.

Ärgem jätkem enda [vaimseid] saavutusi hooletusse

Dhp 166.

teiste [vaimsete] saavutuste [nimel],

[ükskõik] kui suured [need ka poleks].

Ise ülimaid teadmisi mõistnu

[püüelgu edasi kuni] tõelises saavutuses kinnistumiseni.

attadatthaṃ: attā ise, mina + **attha** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju; = omaenda (mentaalne) saavutus; eufooniline ühend: **atta** + **attha** = **attadattha**.

paratthena: eesliide **para** erinev, muu + **attha** vt eelnev; eufooniline ühend **para** + **attha** = **parattha**.

bahunāpi: bahu suur, palju, väga + **pi** isegi, ka.

na: ei.

hāpaye: hooletusse või tegemata jätma, sõna tüvest **ha** lahkuma.

attadatthamabhiññāya: attadattha omaenda (mentaalne) saavutus + **abhiññāya** ülima teadmise, sõna tüvest **jñā** teadma + eesliitega **abhi**, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi) (üleloomulike võimete omamise ja kasutamise teadmised).

sadatthapasuto: sant = **sat** hea, tõsi (algne tähendus: olemasolev, tõeline) +

attha heaolu, saavutus; eufooniline ühend **sat** + **attha** = **sadattha** + **pasuta**

hõivatud; kinnitunud.

siyā: oleks, sõna tüvest **as**.

Dhp 166. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*) = enda saavutuste hooletusse jätmise teiste nimel; teadmised (*ñāṇa*) = ülimad teadmised; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = tõeline saavutus.

attavaggo dvādasamo niṭṭhito.

Kaheteistkümnenda, mina grupi lõpp.

Dhruv 167-178

Maailma grupp

lokavaggo

daharabhikkhuvatthu

hīnaṃ dhammaṃ na seveyya, 1.
pamādena na saṃvase;
micchādiṭṭhiṃ na seveyya,
na siyā lokavaḍḍhano.

Ära järgi madalaid dhammasid! Dhp 167.
 Ära ela hooletuses!
 Ära järgi valesid vaateid!
 Ära ole maailma kiindunud!

hīnaṃ: *hīna* alam, madalam; vilets, armetu; alatu, nurjatu, põlastusväärne; puudulik (halvustavas mõttes), sõna tüvest **ha** tõrjuma.

dhammaṃ: *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

na: ei.

seveyya: *sevati* teenib, suhtleb, käib läbi; harjutab, praktiseerib, järgib; kasutab, sõna tüvest **sev**.

pamādena: *pamāda* hooletus.

na: ei.

saṃvase: *saṃvasati* seostab või ühendab, sõna tüvest **vas** elama, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

micchādiṭṭhiṃ: *micchā* vale + **diṭṭhi** vaade, usk, teooria, idee, sõna tüvest **dis** nägema.

na: ei.

seveyya: *sevati* teenib, suhtleb, käib läbi; harjutab, praktiseerib, järgib; kasutab, sõna tüvest **sev**.

na: ei.

siyā: oleks, sõna tüvest **as**.

lokavaḍḍhano: *loka* maailm + **vaḍḍhana** kasv; suurendama; laiendama; järeleandlikkus, kiindumus, sõna tüvest **vaḍḍh** kasvama.

Dhp 167. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = vaade; plekid (kilesa) = maailma kiindumine.

suddhodanavatthu

uttiṭṭhe nappamajjeyya, 2.
dhammaṃ sucariṃ care;
dhammacārī sukhaṃ seti,
asmim loke paramhi ca.

Tõuse! Ära ole hooletu! Dhp 168.
 Järgi heasse juhtivat dhammat!
 [Õige] dhamma järgija elab õnnelikult
 selles maailmas ja [ka] teises.

uttiṭṭhe: ole aktiivne, tõuse püsti, tõuse üles; tegusõna tüvest **tha** seisma, eesliitega **ud** üles.

nappamajjeyya: **na** ei + **pamajjeyya** hoolimatus, hooletusse jätma, sõna tüvest **mad** joobes olema; eufooniline ühend: *na + pamajjeyya = nappamajjeyya*.

dhammaṃ: *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

sucariṃ: **su** hea, õige + **carita** käitumine, tegutsemine, sõna tüvest **car** kõndima, tegutsema.

care: peaks harjutama, sõna tüvest **car** kõndima.

dhammacārī: *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist) + **carin** käitumine, tegutsemine, elamine.

sukhaṃ: *sukha* õnn.

seti: lamab, lebab, asub, sõna tüvest **si** lamama.

asmim: *idam* see.

loke: *loka* maailm.

paramhi: *para* erinev, muu, teine.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

Dhp 168. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osaliselt (*dhammacārī sukhaṃ seti, asmim loke paramhi ca*) toovad selle ära *Yasodharātherīapadāna* Ap 28 ja *Dhammadhajātaka* Ja 384.

Vt selgitustest: dhamma; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = hea; maailm (*loka*).

dhammaṃ care sucaritaṃ, 3.
na naṃ duccharitaṃ care;
dhammacārī sukhaṃ seti,
asmim̐ loke paramhi ca.

Harjuta heasse juhtivat dhammat! ☸ Dhp 169.
 Ära harjuta halba juhtivat dhammat!
 [Õige] dhamma järgija elab õnnelikult
 selles maailmas ja [ka] teises.

dhammaṃ: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

care: peaks harjutama või minema, sõna tüvest **car** kõndima, minema, harjutama.

sucaritaṃ: **su** hea, õige + **carita** käitumine, tegutsemine, sõna tüvest **car** kõndima, tegutsema.

na: ei.

naṃ: **tad** see.

duccaritaṃ: **du** halb, vale + **carita** käitumine, tegutsemine.

care: peaks harjutama või minema.

dhammacārī: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist) + **carin** see kes elab, tegutseb, sõna tüvest **car** kõndima, tegutsema, omastava järelliitega **in**.

sukhaṃ: **sukha** õnn.

seti: lamab, lebab, asub, sõna tüvest **si** lamama.

asmim̐: **idam̐** see.

loke: **loka** maailm.

paramhi: **para** erinev, muu.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

Dhp 169. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Yasodharātherīapadāna* Ap 28 ja *Yasodharāpamukhaatṭhārasabhikkhunīsahassaapadāna* Ap 30 ning osalist vastet (*dhammacārī sukhaṃ seti, asmim̐ loke paramhi ca*) pakuvad *Yasodharātherīapadāna* Ap 28 ja *Dhammadhajātaka* Ja 384.

Vt selgitustest: dhamma; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = hea; maailm (*loka*).

pañcasatavipassakabhikkhuvatthu
yathā bubbuḷakaṃ [pubbuḷakaṃ (sī. pī.)] passe, 4.
yathā passe marīcikaṃ;
evaṃ lokam̐ avekkhantaṃ,
maccurājā na passati.

Vaata [maailma] kui mulli, ☸ Dhp 170.
 vaata [seda] kui illusiooni –
 nõnda maailma vaadates
 Surmakuningas ei näe sind.

yathā: just nagu.

bubbuḷakaṃ: **bubbuḷaka** (vee)mull.

passe: peaks nägema või vaatama, sõna tüvest **dis** nägema.

yathā: just nagu.

passe: peaks nägema või vaatama.

marīcikaṃ: **marīcika** miraaž, illusioon; valguskiir.

evaṃ: nõnda, seega, sel viisil.

lokam̐: **loka** maailm.

avekkhantaṃ: **avekkhant** (kannatlikult) vaatlema, arvestama, sõna tüvest **ikkh** nägema + eesliitega **ava** alla, üle.

maccurājā: **maccu** surm + **rāja** kuningas.

na: ei.

passati: näeb, sõna tüvest **dis** nägema.

Dhp 170. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid osalisi vasteid pakuvad *Mogharājamaṇḍavapucchā* Snp 5.16 ja *Mogharājattheraapadāna* Ap 37.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); moonutused (*vipallāsa*) = illusioon; surm (*māra*) = Surmakuningas.

abhayarājakumāravatthu
etha passathimam lokam,
cittam rājarathūpamam;
yattha bālā visīdanti,
natthi saṅgo vijānataṃ.

5.

Tule, vaata seda maailma,
 [mis] sarnaneb ehitud kuninga vankriga.
 Kuhu lapsikud langevad,
 [seal] pole klammerdumist mõistnuid.

Dhp 171.

etha: tule!, mine!, sõna tüvest **i** minema + eesliitega **a** poole.

passathimam: **passatha** näe, vaata, sõna tüvest **dis** nägema + **imam** see; eufooniline ühend passatha + imam = **passathimam**.

lokam: **loka** maailm.

cittam: **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

rājarathūpamam: **rāja** kuningas + **ratha** vanker, kaarik + **upama** lähedale tulema, st nagu, sarnane, samasugune, võrdne; eufooniline ühend: **rājaratha** + **upama** = **rājarathūpama**.

yattha: kus.

bālā: **bāla** lapsik, noor („nagu rumal laps“).

visīdanti: vajub alla, on kurb või masendunud, sõna tüvest **sad** vajuma, langema, alanema, eesliitega **vi** läbi.

natthi: **na** ei + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend **na** + **atthi** = **natthi**.

saṅgo: **saṅga** klammerdumine, kinni(s)tumine, side, seotus.

vijānataṃ: **vijānanta** eesliide **vi** läbi + sõna tüvest **ñā** teadma; (lābistav) teadmine, mõistmine.

Dhp 171. salmi kanooniline vaste pole leitav.

sammajjanattheravatthu
yo ca pubbe pamajjitvā,
pacchā so nappamajjati;
somam lokam pabhāseti,
abbhā muttova candimā.

6.

Kes varem oli hooletu,
 kuid hiljem hoolikas,
 valgustab seda maailma
 nagu pilvedest vabanenud kuu.

☸ Dhp 172.

yo: **yad** see, mis/kes.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

pubbe: **pubba** eelmine, endine, varasem.

pamajjitvā: on olnud hooletu, jätnud hooletusse, sõna tüvest **mad** joobes olema + rõhutava eesliitega **pa**.

pacchā: tagantjärele, pärast seda, hiljem.

so: **tad** see.

nappamajjati: **na** ei + **pamajjati** on hooletu, jätnud hooletusse; eufooniline ühend **na** + **pamajjati** = **nappamajjati**.

somam: **so** = **tad** see + **imam** on; eufooniline ühend **so** + **imam** = **somam**.

lokam: **loka** maailm.

pabhāseti: valgustab, sõna tüvest **bhas** särama + rõhutava eesliitega **pa**.

abbhā: **abbha** pilv.

mutto: **mutta** vabanenud, vastatud, sõna tüvest **muc** vabastama.

va: just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

candimā: **candima** kuu.

Dhp 172. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Aṅgulimālasuttam* MN 86 ja *Aṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8, ning osalist vastet pakub *Mahākappinattheragāthā* Thag 10.3.

aṅgulimālattheravatthu

yassa pāpaṃ kataṃ kammaṃ,
kusalena pidhīyati [pitīyati (sī. syā. pī.)];
somaṃ lokam pabhāseti,
abbhā muttova candimā.

7.

Kes tehtud kurja teo
katab oskuslikuga,
valgustab seda maailma
nagu pilvedest vabanenud kuu.

Dhp 173.

yassa: yat see, kes või mis.

pāpaṃ: pāpa kuri.

kataṃ: kata tehtud, sõna tüvest **kar** tegema.

kammaṃ: kamma tegu, sõna tüvest **kar** tegema

kusalena: kusala oskuslik (ihast, vihast ja mitteteadmisesest vaba, õige dhamma kohane); hea, õige, pälvimusi toov.

pidhīyati: peatab, takistab, katab; sõna etümoloogia on ebaselge, tõenäoliselt on tegu passiivvormiga, mis on tuletatud sõna tüvest **dha** panema, eesliitega **api** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse **pi**).

somaṃ: so = tad see + **imam** on; eufooniline ühend so + *imam* = *somaṃ*.

lokam: loka maailm.

pabhāseti: valgustab, sõna tüvest **bhas** särama + rõhutava eesliitega **pa**.

abbhā: abbha pilv.

mutto: mutta vabanenud, vastatud, sõna tüvest **muc** vabastama.

va: just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

candimā: candima kuu.

Dhp 173. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Aṅgulimālasuttam* MN 86 ja *Aṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8 ning osalist vastet pakub *Mahākappinattheragāthā* Thag 10.3.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

pesakāradhītāvattu

andhabhūto [andhībhūto (ka.)] ayam loko,
tanukettha vipassati;
sakuṇo jālamuttova,
appo saggāya gacchati.

8.

Pime on see maailm,
vähesed näevad [selle] läbi.
Vaid vähesed tõusevad taevasse
[nagu] püünisest vabanenud linnud.

Dhp 174.

andhabhūto: andha pime + **bhūta** olemasolu, olemine, olemasolu saamine, sõna tüvest **bhū** olema.

ayam: idam see.

loko: loka maailm.

tanukettha: tanuko = tanuka väike, vähe + **ettha** siin (selles maailmas, siin olemasolus); eufooniline ühend *tanuko* + *ettha* = *tanukettha*.

vipassati: vi läbi + **passati** näeb, sõna tüvest **pas** nägema.

sakuṇo: sakuṇa lind.

jālamuttova: jāla võrk, lõks + **mutta** vabanema, vabastama, sõna tüvest **muc** vabanema.

va: just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

appo: appa väike, vähe.

saggāya: sagga taevas.

gacchati: läheb, sõna tüvest **gam** minema.

Dhp 174. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt: maailm (*loka*); arendamine (*bhāvanā*) = (5 kogumiku) läbinägemine ja sellekohaste teadmiste saavutamine.

tiṃsabhikkhuvatthu

haṃsādiccapathe yanti, 9.
ākāse yanti iddhiyā;
nīyanti dhīrā lokamhā,
jetvā māraṃ savāhinim̐ [savāhanam̐ (syā. ka.)].

Luiged liiguvad päikese teed, Dhp 175.
 üleloomuliku jõu [valdajad] liiguvad õhus.
 Taiplikud lahkuvad maailmast,
 [olles] vallutanud Surma ühes [ta] armeega.

haṃsādiccapathe: **haṃsa** luik + **adicca** päike + **patha** tee; eufooniline ühend:

haṃsā + adiccapatha = haṃsādiccapatha.

yanti: läheb, sõna tüvest **ya** minema.

ākāse: õhk, taevas, ruum.

yanti: läheb.

iddhiyā: **iddhi** üleloomulik (jõud/saavutus/võime), mida valdavad deevad ja *kaṣiṇa* keskendust harjutavad bhikkhud.

nīyanti: juhib, suunab, liigutab (välja sansaarast), sõna tüvest **ni** juhtima.

dhīrā: **dhīra** mõistlik; taiplik.

lokamhā: **loka** maailm.

jetvā: vallutanud, sõna tüvest **ji** võitma, vallutama.

māraṃ: **māra** Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.

savāhinim̐: **savāhinī** eesliitega **sa** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + **vāhinī** armee.

Dhp 175. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: üleloomulikud võimed (*iddhi-vidhā*) = džhaana (*jhāna*), teadmised (*ñāṇa*), võimed (*indriya*); surm (*māra*); plekid (*kilesa*) = surma armee.

ciñcamāṇavikāvatthu

ekam̐ dhammam̐ atītassa, 10.
musāvādissa jantuno;
vitiṇṇaparalokassa,
natthi pāpaṃ akāriyam̐.

Ühes dhammas üleastunule: ☸ Dhp 176.
 valet rääkivale inimesele,
 teispooldes maailmad tagasi lükanule,
 pole kurja, [mida ta] ei [võiks] teha.

ekam̐: (põhiarv) üks.

dhammam̐: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma. Antud kontekstis tähendab *dhamma* kõlblust.

atītassa: **atīta** üle astunud, hooletusse jätnud; minevik, möödas; endine, möödunud aegadesse kuuluv, sõna tüvest **i** minema, eesliitega **ati** üle.

musāvādissa: **musā** valelikkus; vale; ekslik + **vādin** rääkimine, ütlemine, kinnitamine; seisukohta või õpetust omama, sõna tüvest **vad** rääkima, omastava järelliitega **in**.

jantuno: **jantu** olend, inimene, mees.

vitiṇṇaparalokassa: **vitiṇṇa** mahajäetud, tagasi lükatud, läbi käinud; levitatud; eemaldatud, sõna tüvest **tar** risti, ristuma + eesliitega **vi** üle, läbi + **para** erinev, muu; teine + **loka** maailm.

natthi: **na** ei + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend: *na + atthi = natti*.

pāpaṃ: **pāpa** kuri.

akāriyam̐: **a** eitav eesliide + **kāriya** tegema.

Dhp 176. salmi kanoonilise vaste allikaks on Musāvādasuttam̐ lti 25: „Bhikkhud, ma ütlen: pole ühtegi kurja tegu, mida ei saaks teha ühe dhamma ületanud inimesik. Millise ühe? See on, bhikkhud: teadlik vale rääkimine.“ (*“ekadhammam̐ atītassa, bhikkhave, purisapuggalassa nāham̐ tassa kiñci pāpakammam̐ akaraṇīyanti vadāmi [ekadhammam̐ → ekam̐ dhammam̐ (bj)]. katamam̐ ekadhammam̐? yadidaṃ, bhikkhave, sampajānamusāvādo”ti [yadidaṃ → yathayidaṃ (bj, sya-all, pts-vp-pli1, mr).“*)

Vt selgitustest: dhamma; oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*) = valetamine = üks dhamma (*ekam̐ dhammam̐*); olemasolu (*bhava*) = teispooldes; maailm (*loka*).

asadisadānavatthu

na ve kadariyā devalokaṃ vajanti, 11.
bālā have nappasaṃsanti dānaṃ;
dhīro ca dānaṃ anumodamāno,
teneva so hoti sukhi parattha.

Tõepoolest, alatud ei lähe deevade maailma, Dhp 177.
 lapsikud ei ülista [munkadele] annetamist;
 taiplik rõõmustab annetusi tehes,
 seetõttu saab ta õnnelikuks [ka] teispoosuses.

na: ei.

ve: tõepoolest.

kadariya: alatu, ihne.

devalokaṃ: **deva** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik + **loka** maailm.

vajanti: läheb, sõna tüvest **vaj** käima, rändama.

bālā: **bāla** noor, lapsik.

have: tõepoolest, tõeliselt.

nappasaṃsanti: **na** ei + **pasamsanti** kiidab, ülistab.

dānaṃ: **dāna** daana, almus(kink), annetus; kingituste jagamine (munkadele).

dhīro: **dhīra** mõistlik, taiplik.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

dānaṃ: **dāna** daana, almus(kink), annetus.

anumodamāno: **anumodamāna** leidma rahuldust, rõõmustama, olema tänulik, hindama, kasu saama, olema rahul, nautima; sõna **modati** tüvest **mud** õnnelik olema + eesliitega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.

teneva: **tena** = **tad** see + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend: **tena** + **eva** = **teneva**.

so: **tad** see.

hoti: on, sõna tüvest **bhu** olema.

sukhi: **sukha** õnnelik.

parattha: mujal; edaspidi, teises maailmas või järgmises olemasolus.

Dhp 177. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: deeva ehk jumal(us) (*deva*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*) = mungad; daana ehk annetus (*dāna*); maailm (*loka*); olemasolu (*bhava*) = teispoosus.

anāthapiṇḍikaputtakālavatthu

pathabyā ekarajjena, 12.
saggassa gamanena vā;
sabbalokādhīpaccena,
sotāpattiphalaṃ varam.

Maailma ainuvalitsemisest, Dhp 178.
 taevasseminekust või
 kõikide maailmade ülemvõimust
 [on] vooguastunu vili parim.

pathabyā: **paṭhavi** maa; Maa; maailm.

ekarajjena: **eka** (põhiarv) üks + **rajja** kõrgeim võim, kuningavõim; valitsemine.

saggassa: **sagga** taevas.

gamanena: **gamana** minema, sõna tüvest **gam** minema.

vā: või.

sabbalokādhīpaccena: **sabba** kõik, iga + **loka** maailm + **adhipacca** ülim reegel, võim või põhimõte; ülemvõim.

sotāpattiphalaṃ: **sota** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja + **apatti** siseneb, läheb, kukub, sõna tüvest **pat** kukkuma, minema + eesliitega **a** poole, suunas + **phala** vili = vooguastunu vili.

varam: **vara** „valitu“; suurepärane; parim, ülim; ennekõike.

Dhp 178. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); Arija tee (*ariyamagga*) = vooguastunu.

lokavaggo terasamo niṭṭhito.

Kolmeteistkümnenda, maailma grupi lõpp.

Buddha grupp

buddhavaggo

māradhītaravatthu

yassa jitaṃ nāvajīyati,
jitaṃ yassa [jitaṃmassa (sī. syā. pī.), jitaṃ
massa (ka.)] no yāti koci loke;
taṃ buddhamanantagocaraṃ,
apadaṃ kena padena nessatha.

1.

Kelle võit pole kaotatav,
selle võidetut ei ohusta miski [siin] maailmas.
Kuidas olekski võimalik hävitada sellist mõistnut,
kes viibib lõputu pärusmaa jäljetus vallas?

Dhp 179.

yassa: yat see, mis/kes.

jitaṃ: jita võit, võidetud asi; sõnatüvest **ji** võitma, vallutama.

nāvajīyati: na negatiivne eesliide + **avajīyati** vähenema, kaduma jääma, sõna tüvest **jar** lagunema, vananema + eesliitega **ava** väljas, ära; eufooniline ühend **na + avajīyati = nāvajīyati**.

jitaṃ: jita võit, võidetud asi.

assa: idam see; tema.

no: ei **na** mitte + rõhutava abisõnaga **u: na + u = no**.

yāti: käib, ajab taga, sõna tüvest **ya** minema.

koci: mis iganes; **ka + ci = koci** (= ahnus, viha, pettekujutus).

loke: loka maailm.

taṃ: tad see.

buddhamanantagocaraṃ: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi + an** negatiivne eesliide + **anta** lõpp + **gocara** karjamaa; pärusmaa; **go** (m) härg; (n) lehm, (mitmuses) kariloomad + **cara** käimise, kõndimise, minemise või liikumise akt; kariloomade karjatamine; loomade söögikoht või -ala; sfäär, vald; pärusmaa.

apadaṃ: a eitav eesliide + **pada** jalg, (jala)jalg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

kena: kim küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuidas? kes? mis?

padena: pada jalg, (jala)jalg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

nessatha: sa hävitad, rikud; tulevikuvorm sõna tüvest **nas** hukkuma, hävima.

Dhp 179. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

yassa jālinī visattikā,
taṇhā natthi kuhiñci netave;
taṃ buddhamanantagocaraṃ,
apadaṃ kena padena nessatha.

2.

Kelles pole kiindumuste võrku
[ega] iha, seda ei vii miski kaasa.

Dhp 180.

Kuidas olekski võimalik hävitada sellist mõistnut,
kes viibib lõputu pärusmaa jäljetus vallas?

yassa: yat see, mis/kes.

jālinī: „kellel/millel on võrk“, võrgutav, sõnast **jāla** võrk + omastav järelliide **in**.

visattikā: visattika millegi külge kleepumine; kiindumus; takerdumine.

taṇhā: iha.

natthi: na negatiivne eesliide + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend **na + atthi = natthi**.

kuhiñci: kusagil; kõikjal; kus/kes/mis iganes.

netave: selleks et (ära viia), sõna tüvest **ni** juhtima, kandma, võtma.

taṃ: tad see.

buddhamanantagocaraṃ: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi + an** negatiivne eesliide + **anta** lõpp + **gocara** karjamaa; pärusmaa; **go** (m) härg; (n) lehm, (mitmuses) kariloomad + **cara** käimise, kõndimise, minemise või liikumise akt; kariloomade karjatamine; loomade söögikoht või -ala; sfäär, vald; pärusmaa.

kena: kim küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuidas? kes? mis?

apadaṃ: a eitav eesliide + **pada** jalg, (jala)jalg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

nessatha: sa hävitad, rikud; tulevikuvorm sõna tüvest **nas** hukkuma, hävima.

Dhp 180. salmi osalise vaste (*yassa jālinī visattikā, taṇhā natthi kuhiñci netave*) allikaks on *Supatisuttaṃ* SN 4.7.

Vt selgitustest: surm (*māra*) = ei saa miski kaasa viia; Buddha ehk Mõistnu; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = lõputu pärusmaa jäljetu vald.

devorohaṇavatthu

*ye jhānapasutā dhīrā,
nekkhammūpasame ratā;
devāpi tesam pihayanti,
sambuddhānaṃ satīmataṃ.*

3.

Neid, džhaanas kinnistunud taiplikke,
[ilmalikust] loobunuid, täielikult rahunenuid ja rõõmsaid –
neid kadestavad deevadki,
täielikult mõistnuid, [täielikult] teadlikke.

Dhp 181.

ye: yad see mis.

jhānapasutā: jhāna džhaana ehk keskendus; keskendusaste (meditatsioon), sõna tüvest **jhe** keskendumine, mõtisklema + **pasuta** tegelenud; külge kinnitama; jälitama; püüdlema.

dhīrā: dhīra mõistlik, taiplik.

nekkhammūpasame: nekkhamma maisest (elust, asjadest, väärtustest jms) loobumine; kõikide maiste, tajukogemuste ja soovide vastand, vabanemine eesmärgi saavutamiseks kõikidest maistest sõltuvustest või kitsendustest lahtiütlemine; maise tagasilükkamine + **upasama** rahunemine, vaigistumine, leevendumine, peatumine; rahulikkus, rahu; vaikus; sõna tüvest **sam** rahunema, eesliitega **upa** poole, üles, täielikult = lahtiütlemine ja rahu; eufooniline ühend: **nekkhamma** + **upasame** = **nekkhammūpasame**.

ratā: rata rõõmustav, sõna tüvest **ram** rõõmu nautima.

devāpi: deva deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik + **api** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse **pi**); eufooniline ühend: **deva** + **api** = **devāpi**.

tesam: tad see.

pihayanti: kadestab, ihaleb, sõna tüvest **pih**.

sambuddhānaṃ: sam koos, täielikult, terviklikult; tähistab tegevuse täielikkust + **buddha** Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi**.

satīmata: satīmant tähelepanelik, ärkvel; sõnast **sati** teadlikkus, teadlikolek, tähelepanelikkus; kiras teadlikkus olevikuhetkes esinevast vahetust tajukogemusest; mälu + omastava järelliitega **mant**.

Dhp 181. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: džhaana (*jhāna*); Buddha ehk Mõistnu; arahant = täielikult mõistnu.

erakapattanāgarājavatthu

*kiccho manussapaṭilābho,
kicchaṃ maccāna jīvitam;
kicchaṃ saddhammassavanam,
kiccho buddhānamuppādo.*

4.

Raske inimeseks saada,
raske sureliku elu;
raske õiget dhammat kuulda,
raske buddhaks saada.

Dhp 182.

kiccho: kiccha raske, keeruline.

manussapaṭilābho: manussa inimene, mees + **paṭilābha** saamine, saavutamine, sõna tüvest **labh** saama, eesliitega **paṭi** peale, juures.

kiccho: kiccha raske, keeruline.

maccāna: macca surelik.

jīvitam: jivita elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest **jiv** elama.

kicchaṃ: kiccha raske, keeruline.

saddhammassavanam: sa õige + **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **savana** kõrv; kuulamine, kuulmine; voolav; eufooniline ühend **sa** + **dhamma** + **savana** = **saddhammassavana**.

kiccho: kiccha raske, keeruline.

buddhānamuppādo: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi** + **uppada** ilmumine, sünd, tekkimine; ebatavaline või jahmatav sündmus, mida peetakse ettekuulutavaks, sõna tüvest **pad** tulema, eesliitega **ud** üles.

Dhp 182. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maailm (*loka*).

ānandattherapañhavatthu

sabbapāpassa akaraṇaṃ, 5.
kusalassa upasampadā [kusalassūpasampadā (syā.)];
sacittapariyodapanam [sacittapariyodāpanam (?)],
etaṃ buddhāna sāsanaṃ.

Kõiksugu kurja mittetegemine, ☸ Dhp 183.
oskusliku omandamine,
oma teadvuse puhastamine –
see on buddhade õpetus.

sabbapāpassa: sabba kõik, iga, kogu, täielik + **pāpa** kuri.

akaraṇaṃ: a eitav eesliide + **karaṇa** tegema, tegutsema, sõna tüvest **kar** tegema.

kusalassa: kusala oskuslik.

upasampadā: upasampada kogumine, saamine, omandamine; sõna tüvest **pad** kukkuma, minema, millele eelneb eesliide **upa** lähedal, ja **sam** koos, täielikult, terviklikult.

sacittapariyodapanam: sa see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus + **pariyodapana** puhastamine, puhastumine, sõna tüvest **da** puhastama (**odapeti**), millele eelneb eesliide **pari** kõik, ümber; igakülgset, täielikult, lõplikult.

etaṃ: see.

buddhāna: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest

bujjh mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi**.

sāsanaṃ: sāsana õpetus, sõna tüvest **sa** juhendama, õpetama.

Dhp 183. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mahāpadānasuttam* DN 15.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); dhamma; teadvus (*citta*); Buddha ehk Mõistnu.

khantī paramaṃ tapo titikkhā, 6.
nibbānaṃ [nibbāṇaṃ (ka. sī. pī.)] paramaṃ vadanti buddhā;
na hi pabbajito parūpaghātī,
[ayaṃ nakāro sī. syā. pī. pātthakesu na dissati] samaṇo hoti
paraṃ viheṭṭhayanto.

Kannatlikkus ja andestamine on ülim askees; ☸ Dhp 184.
vaibumine on ülim – ütlevad buddhad.
Tõepoolest, ei maisehüljanu teisi kahjusta,
[ei] erakrändur ole teistega vaenulik.

khantī: khantī kannatlikkus, andustus, sallivus; vastupidavus; vastuvõtlikkus; eelsoodumus; eelistus, eelistatud vaade.

paramaṃ: parama (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.

tapo: tapa „põletama“ piin, karistus, meeleparandus; usuline rangus või karmus; askeetide enesekaristamise joogapraktika (mille Buddha hukka mõistis).

titikkhā: titikkha vastupidavus, andustus, kannatlikkus.

nibbānaṃ: nibbāna nibbaana, vaibumine; Buddha õpetuse eesmärk.

paramaṃ: parama (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.

vadanti: ütleb, sõna tüvest vad ütleva.

buddhā: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi**.

na: ei.

hi: tõepoolest.

pabbajito: pabbajita maisehüljanu; kodu ja ilmaliku elu hüljanu.

parūpaghātī: para erinev + **upaghātin** valutama, vigastama; teiste tapmine, teistele haiget tegemine, sõna tüvest **han** tapma, hävitama, lõõma, eesliitega **upa** peale; eufooniline ühend **para** + **upaghātin** = **parūpaghātin**.

nasamaṇo: na ei + **samaṇa** erakrändur (mitte ainult Buddha munk).

hoti: on, sõna tüvest bhu olema.

paraṃ: para erinev, muu.

viheṭṭhayanto: haiget tegev, rõhuv, kahjustav, sõna tüvest heṭṭh vaenulik olema + tähendust jõustava eesliitega **vi** läbi(nisti).

Dhp 184. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mahāpadānasuttam* DN 15.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); Buddha ehk Mõistnu; maisehüljanu (*pabbajita*); erakrändur (*samaṇa, samaṇī*).

anūpavādo anūpaghāto 7.
 [*anupavādo anupaghāto* (syā. ka.)],
pātimokkhe ca saṃvaro;
mattaññutā ca bhattasmim,
pantañca sayanāsanam;
adhicitte ca āyogo,
etaṃ buddhāna sāsanaṃ.

Mittesüüdistamine, mittekahjustamine ☸ Dhp 185.
 ja vabanemisjuhiste kohane
 eneseohjamine,
 mõõdukus söömisel ja erakluses elamine,
 kõrgema teadvuse taotlemine –
 see on buddhade õpetus.

anūpavādo: **anūpavāda** negatiivne eesliide **an** + **upa** peal, üle + **vāda** rääkima, sõna tüvest **vad** = ei süüdistata, ei leia süüd.
anūpaghāto: **anūpaghāta** negatiivne eesliide **an** + **upaghāta** haiget tegema, lööma, vigastama: **upa** peal, üle + sõna tüvi **han** lööma, vigastama.
pātimokkhe: **pātimokkha** vabanemisjuhise; eesliide **pāti** vaatama, jälgima, valvama, hoidma + **mokkha** vabanemine; = pühitsetud munga 227 kõlblus- ja käitumisjuhiste kogu.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
saṃvaro: **saṃvara** ohjamine, eesliide **saṃ** koos, täielikult, terviklikult + **var** katma.
mattaññutā: mõõdukus, mõõdu tundmine: **matta** mõõt, kogus + **ñuta** teadma, sõna tüvest **ña**, teadma; eufooniline ühend: **matta** + **ñuta** = **mattaññuta**.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
bhattasmim: **bhatta** keedetud riis; toit, söök.
pantañca: **pantaṃ** kaugus, eraldatus; üksildus + **ca** ja; eufooniline ühend: **panta** + **m** > **ñ** + **ca**.
sayanāsanam: **sayana** voodi; magama + **asana** iste, tool, ase.
adhicitte: **adhicitta** eesliide **adhi** kõrgem, ülim + **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
āyogo: **āyoga** pühendumus, taotlus, püüdlus: eesliide **ā** poole + **yoga** ühendus; ike, side, kinni(s)tus, köidik; taotlus; praktika; segu(nemine).
etaṃ: see.
buddhāna: **buddha** Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi**.
sāsanaṃ: **sāsana** õpetus; sõna tüvest **sa** juhendamata, õpetama.

Dhp 185. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mahāpadānasuttam* DN 15.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*) = vabanemisjuhised; ohjamine (*yamati*); eraklus (*sāmañña*); arendamine (*bhāvanā*) ja keskendus (*samādhi*) = ülim teadvus (kõrgeim *samādhi*, kus on saavutatud juba *magga* ja *phala citta*'d).

anabhiratabhikkhuvatthu 8.

na kahāpaṇavassena,
titti kāmesu vijjati;
appassādā dukkhā kāmā,
iti viññāya paṇḍito.

Isegi müntide sajus ☸ Dhp 186.
 ei leia naudingud rahu.
 Tark teab:
 nauding [on] vähese rahuloluga dukkha.

na: ei.
kahāpaṇavassena: **kahāpaṇa** münt; iidne nelinurkne India vaskmünt + **vassa** vihm, sadu.
titti: rahulolu.
kāmesu: **kāma** nauding.
vijjati: on olemas, leidub, sõna tüvest **vid** leidma.
appassādā: **appa** väike, vähe + **assāda** maitse, magusus, nauding, rahulolu, sõna tüvest **sad** maitsema, eesliitega **ā** poole, sees, juures; eufooniline ühend: **appa** + **assāda** = **appassāda**.
dukkhā: **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.
kāmā: **kāma** nauding.
iti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse **ti**).
viññāya: teadnud, õppinud, aru saanud, mõistnud; sõna tüvest **ña** teadma, eesliitega **vi** läbi, välja.
paṇḍito: **paṇḍita** tark.

Dhp 186. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mandhātujātaka* Ja 258.

Vt selgitustest: nauding (*kāma*); dukkha.

api dibbesu kāmesu, 9.
ratim so nādhigacchati;
taṇhakkhayarato hoti,
sammāsambuddhasāvako.

Ka taevalikud naudingud ☸ Dhp 187.
 ei köida teda.
 Õigestimõistnu järgijat
 rõõmustab [vaid] iha hävimine.

api: vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse **pi**).

dibbesu: **dibba** jumalik, deevade juurde kuuluv; taevalik, oivaline.

kāmesu: **kāma** nauding.

ratim: **rati** armastus, kiindumus, meeldimine.

so: **tad** see.

nādhigacchati: **na** negatiivne eesliide + **adhi** üle, poole + **gacchati** läheb, sõna tüvest **gam** minema = jõuab; saavutab, omandab; leiab; mõistab; eufooniline ühend **na** + **adhigacchati** = **nādhigacchati**; = jõuab; saavutab, omandab; leiab; mõistab.

taṇhakkhayarato: **taṇha** iha + **khaya** hävitamine, lahustumine, lõpp + **rata** ustav, truu, pühendunud, kiindunud, sõna tüvest **ram** rõõmustuma, olema pühendunud; eufooniline ühend **taṇha** + **khaya** = **taṇhakkhaya**.

hoti: on, sõna tüvest **bhu** olema.

sammāsambuddhasāvako: **sammā** õige(sti) + **sam** koos; täielikult, terviklikult; ise-; olemist, osalust või olekut omistav eesliide + **buddha** Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi** + **sāvaka** kuulaja, kuulamise teel õppinu sõna tüvest **su** kuulma; õpilane, järgija.

Dhp 187. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mandhātujātaka* Ja 258.

Vt selgitustest: nauding (*kāma*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = iha hävimine.

aggidattabrāhmaṇavatthu
bahuṃ ve saraṇaṃ yanti, 10.
pabbatāni vanāni ca;
ārāmarukkhacetyāni,
manussā bhayatajjitā.

Tõesti, paljud inimesed otsivad Dhp 188.
 hirmust aetuna varjupaika
 mägedes, metsades,
 hiites, puudes ja pühakodades.

bahuṃ: **bahu** mitu, palju.

ve: tõepoolest.

saraṇaṃ: **saraṇa** varjupaik.

yanti: läheb, sõna tüvest **ya** minema.

pabbatāni: **pabbata** mägi; kivi(rahn).

vanāni: **vana** mets, puu(d).

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

ārāmarukkhacetyāni: **ārāma** park, aed + **rukkha** puu + **cetya** tšeeetia, austuse avaldamise koht või objekt, pühakoda või pühamu (tekstides tavaliselt küla või linna lähedal), milleks võib olla kas püha puu (nt virgumispuu), hauaküngas või monument ehk thuupa.

manussā: **manussa** inimene, mees.

bhayatajjitā: **bhaya** hirm, kartus + **tajjita** hirmunud; ähvardatud; ärevil; liigutatud, kannustanud, aetud, sõna tüvest **taj** ehmatama, (taga) ajama.

Dhp 188. salmi kanooniline vaste pole leitav.

netam̃ kho saraṇam̃ khemaṇṇ, 11.
netam̃ saraṇamuttamam̃;
netam̃ saraṇamāgamma,
sabbadukkhā pamuccati.

Tõepoolest, need varjupaigad pole turvalised, Dhp 189.
 need varjupaigad pole ülimad,
 need pole varjupaigad,
 mis vabastaks kogu dukkhast.

netam̃: na ei + **etam̃** see; eufooniline ühend *na + etam̃ = netam̃*.

kho: tõepoolest.

saraṇam̃: saraṇa varjupaik.

khemaṇṇ: khema turvaline, vaikne, rahulik.

netam̃: na ei + **etam̃** see.

saraṇamuttamam̃: saraṇa varjupaik + **uttama** kõrgeim, suurim, parim.

netam̃: na ei + **etam̃** see.

saraṇamāgamma: saraṇa varjupaik + **agamma** olles tulnud, sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **a** poole.

sabbadukkhā: sabba kogu, kõik, iga + **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

pamuccati: muccati: „on vaba“, vabaneb, muutub vabaks, on vabastatud; pakseneb, hüübib, hapneb, sõna tüvest **muc** vabastama, vabanema + jõustava eesliitega **pa**.

Dhp 189. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dukkha.

yo ca buddhañca dhammañca, 12.
saṅghaṇca saraṇam̃ gato;
cattāri ariyasaccāni,
sammappaññāya passati.

Kes aga Buddha, dhamma ja Dhp 190.
 sangha kaitse alla [on] läinud,
 [see] näeb nelja arija tõde
 õige tarkusega:

yo: yad see, mis/kes.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

buddhañca: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + **ca** ja.

dhammañca: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **ca** ja.

saṅghaṇca: sangha + **ca** ja.

saraṇam̃: saraṇa kaitse.

gato: gata läinud, sõna tüvest **gam** minema.

cattāri: catur (põhiarv) neli.

ariyasaccāni: ariya arija + **saccā** tõde.

sammappaññāya: samma õige, nii nagu peab, tõeliselt + **paññā** tarkus; eufooniline ühend *samma + paññāya = sammappaññāya*.

passati: näeb, sõna tüvest **dis** nägema.

Dhp 190. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: Buddha ehk Mõistnu; dhamma; sangha; kolm kaitset (*tisaraṇa*) arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

dukkhaṃ dukkhasamuppādaṃ, 13.
dukkhassa ca atikkamaṃ;
ariyaṃ caṭṭhaṅgikaṃ maggaṃ,
dukkhūpasamagāminaṃ.

dukkha, dukkha tekkimine, ☸ Dhp 191.
 dukkha ületamine,
 ja arija kaheksaosaline tee
 dukkha rahunemiseks.

dukkhaṃ: **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

dukkhasamuppādaṃ: **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + **samuppada** tekkimine, ilmumine, päritolu, sõna tüvest **pad** tulema, eesliidetega **ud** üles ja **sam** koos, täielikult, terviklikult.

dukkhassa: **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

atikkamaṃ: **atikkama** ületamine, üleminek; tuletatud sõna tüvest **kam** minema, kõndima, eesliitega **ati** üle, kaugemale.

ariyaṃ: **ariya** arija.

caṭṭhaṅgikaṃ: **ca** ja + **aṭṭha** kaheksa + **aṅgika** osaline = kaheksaosaline; eufooniline ühend **ca** + **aṭṭha** + **aṅgika** = **caṭṭhaṅgika**.

maggaṃ: **magga** tee.

dukkhūpasamagāminaṃ: **dukkha** dukkha, vaev, valu, kannatus + **upasama** vaigistama, leevendumine, peatumine; rahu(likkus), vaikus, sõna tüvest **sam** rahunema, eesliitega **upa** poole, üles; eufooniline ühend **dukkha** + **upasama** = **dukkhūpasama**.

Dhp 191. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Puggalasuttaṃ* SN 14.133, *Aṭṭhipuñjasuttaṃ* Iti 24, *Vaṅgīsattheragāthā* Thag 21.1, *Cālātherīgāthā* Thig 7.2 ja *Nettipakaraṇa-pāḷi* Ne 37.

Vt selgitustest: dukkha; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhaṅgika magga*).

etaṃ kho saraṇaṃ khemaṃ, 14.
etaṃ saraṇamuttamaṃ;
etaṃ saraṇamāgamma,
sabbadukkhā pamuccati.

Tõepoolest, see varjupaik [on] turvaline, Dhp 192.
 see varjupaik [on] ülim,
 see varjupaik viib
 kogu dukkhast vabanemiseni.

etaṃ: see.

kho: tõepoolest.

saraṇaṃ: **saraṇa** varjupaik.

khemaṃ: **khema** turvaline, vaikne, rahulik.

etaṃ: see.

saraṇamuttamaṃ: **saraṇa** varjupaik + **uttama** kõrgeim, suurim, parim.

etaṃ: see.

saraṇamāgamma: **saraṇa** varjupaik + **agamma** olles tulnud, sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **a** poole.

sabbadukkhā: **sabba** kogu, kõik + **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

pamuccati: **muccati:** „on vaba“, vabaneb, muutub vabaks, on vabastatud; pakseneb, hüübib, hapneb, sõna tüvest **muc** vabastama, vabanema + jõustava eesliitega **pa**.

Dhp 192. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kolm kaitset (*tisaraṇa*) = varjupaik; dukkha.

ānandattherapañhavatthu

dullabho purisājañño,
na so sabbattha jāyati;
yattha so jāyati dhīro,
taṃ kulaṃ sukhamedhati.

15.

Õilis mees on haruldane,
ta ei sünni igas kohas.
Kus [aga] niisugune tark sünnib,
seal hõimu õnn õitseb.

Dhp 193.

dullabho: eesliide **du** halb, paha, raske + **labha** vastu võtma, saama = raske saada, haruldane.

purisājañño: **purisa** mees + **ājañña** = **ājāniya** esmaklassiline; puhastverd (loom, aga ka inimene) = hästi aretatud või kasvatatud; kõrgemast kastist; eufooniline ühend **purisa** + **ājañña** = **purisājañña**.

na: ei.

so: tad see.

sabbattha: kõikjal, igas kohas.

jāyati: sünnib, sõna tüvest **jan** sündima.

yattha: kus.

so: tad see.

jāyati: sünnib.

dhīro: dhīra püsiv, (enese)kindel; tark (kes tunneb dhammat); targa (*paṇḍita*) ja arahanti epiteet.

taṃ: tad see.

kulaṃ: kula hõim, sugukond, suguvõsa, perekond, klann; klass.

sukhamedhati: sukha õnn + **edhati** õitseb, kasvab, õnnestub, sõnatüvest **edh**.

Dhp 193. salmi kanooniline vaste pole leitav.

ānandattherapañhavatthu

sukho buddhānamuppādo,
sukhā saddhammadesanā;
sukhā saṅghassa sāmaggī,
samaggānaṃ tapo sukho.

16.

Mõistnu ilmnemine [on] õnn,
õige dhamma õpetamine [on] õnn,
üksmeelne sangha [on] õnn,
üksmeelne askees [on] õnn.

Dhp 194.

sukho: sukha õnn.

buddhānamuppādo: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi** + **uppāda** olemasollu tulemine, tekkimine, ilmnemine; loomine.

sukhā: sukha õnn.

saddhammadesanā: sad hea, tõene, olemasolev; sõnatüvest **as (sat)** olema = õige + **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma eufooniline ühend **sat** + **dhamma** = **saddhamma** + **desanā** juhendamine, jutlus(tamine), õpetamine; õppetund, sõna tüvest **dis** õpetama.

sukhā: sukha õnn.

saṅghassa: saṅgha sangha, Buddha järgijate kogukond.

sāmaggī: üksmeel, ühtsus, harmoonia, kooskõla.

samaggānaṃ: samagga ühtsuses, harmoonias, kooskõlas olemine.

tapo: tapa piin, karistus, meelearandus; usuline rangus või karmus; ka askeetide enesekaristamise joogapraktika, mille Buddha hukka mõistis.

sukho: sukha õnn.

Dhp 194. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: Buddha ehk Mõistnu; dhamma; sangha; eraklus (*sāmañña*).

kassapadasabalassasuvaṇṇacetiyavattu

pūjārahe pūjayato, 17.
buddhe yadi va sāvake;
papañcasamatikkante,
tiṇṇasokapariddave.

Kes austab austuse väärilisi, ☸ Dhp 195.
 mõistnuid ja ka nende õpilasi,
 kes on tõkked ületanud
 ning võitnud leina ja kurbuse,

pūjārahe: pūjā austamine, austuse avaldamine, kummardamine, pühendunud tähelepanu; pūha, nt täiskuupūha (*uposatha*) + **araha** vääriline, väärt, kohane; õige, sobiv; eufooniline ühend: *pūjā* + *araha* = *pūjārahe*.

pūjayato: pūjayanta kummardamine, austusavaldus, sõna tüvest **puj** kummardama.

buddhe: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.

yadi: kui.

va: või; **eva** lühivorm (esineb taktimõõtu korrastaval eesmärgil).

sāvake: sāvaka „kuulaja“; õpilane, järgija, sõna tüvest **su** kuulma.

papañcasamatikkante: papañca (vaimse arengu) tõke + **samatikkanta** läinud üle, sõna tüvest **kam** minema, eesliidetega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult ja **ati** üle.

tiṇṇasokapariddave: tiṇṇa ületatud, üle saadud; tegusõna juurest **tar** ületama + **soka** lein + **pariddava** = **parideva** hala, hädaldamine.

Dhp 195. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Sudhāpiṇḍiyattheraapadāna* Ap 93.

Vt selgitustest: Buddha ehk Mõistnu; sangha = jüngrid; köidikud (*saṃyojana*), plekid (*kilesa*) = tõkked; surm (*māra*).

te tādise pūjayato, 18.
nibbute akutobhaye;
na sakkā puññaṃ saṅkhātum,
im’ettamapi kenaci.

kes austab selliseid, ☸ Dhp 196.
 [kire tule] kustutanud kartmatuid,
 selle pälvimusi pole võimalik loendada
 ei nii- ega naapidi.

te: tat see.

tādise: tādisa selline.

pūjayato: pūjayanta kummardamine, austusavaldus, sõna tüvest **puj** kummardama.

nibbute: nibbuta lakkas põlemast, kustus (lamp), jahtus (kiretuli); vaba ihast või kirest (uue sünni toitest); = vaibumise (*nibbāna*) saavutanud, sõna tüvest **va** puhuma, eesliitega **ni** välja.

akutobhaye: a eitav eesliide + **kuto** kust? kus kohast? millisest? kui palju? + **bhaya** hirm, õud.

na: ei.

sakkā: sakka võimeline, võimalik.

puññaṃ: puñña pälvimus.

saṅkhātum: arutama, loendama, loetlema, sõna tüvest **kha** loendama, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

imettamapi: imaṃ = **idaṃ** see + **ettam** = **etad** see, too + **api** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse **pi**); eufooniline ühend; *imaṃ* + *etaṃ* + *api* = *imettamapi*.

kibci: mida või kuidas iganes.

Dhp 196. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Sudhāpiṇḍiyattheraapadāna* Ap 93.

Vt selgitustest: pälvimus (*puñña*).

buddhavaggo cuddasamo niṭṭhito.

Neljateistkümnenda, Buddha grupi lõpp.

Dhrip 197-208

Önne grupp

sukhavaggo

ñātikalahavūpasamanavatthu

susukhaṃ vata jīvāma,
verinesu averino;
verinesu manussesu,
viharāma averino. 1.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult,
[kes me] vihkamiseta [elame] vihkajate [seas].
Vihkavate inimeste [seas]
elame [me] vihkamiseta. Dh p 197.

susukhaṃ: *sukha* õnnelikult, eesliitega *su* hea.

vata: hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolest!“, „Paraku!“; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine.

jīvāma: elame, sõna tüvest *jiv*.

verinesu: *verin* vihkamine, vaenulikkus, sõna tüvest *vera* vihkama, vaen(ulikkus) omastava järelliitega *in* = vihkaja.

averino: *a* eitav eesliide + *verin* vihkamine, vaenulikkus.

verinesu: *verin* vihkamine, vaenulikkus.

manussesu: *manussa* inimene, mees.

viharāma: peatuma, viibima, asuma, elama, sõna tüvest *har* kandma.

averino: *a* eitav eesliide + *verin* vihkamine, vaenulikkus.

Dhp 197. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = viha.

susukhaṃ vata jīvāma,
āturesu anāturā;
āturesu manussesu,
viharāma anāturā. 2.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult,
[kes me] haigusteta [elame] haigete [seas].
Haigete inimeste [seas]
elame [me] haigusteta. Dh p 198.

susukhaṃ: *sukha* õnnelikult, eesliitega *su* hea.

vata: hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolest!“, „Paraku!“; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine.

jīvāma: elame, sõna tüvest *jiv*.

āturesu: *ātura* haige, tõbine, armetu; õnnetu, kahjustunud.

anāturā: *an* negatiivne eesliide + *ātura* haige, tõbine, armetu; õnnetu, kahjustunud = mitte haige, terve.

āturesu: *ātura* haige, tõbine, armetu; õnnetu, kahjustunud.

manussesu: *manussa* inimene, mees.

viharāma: peatuma, viibima, asuma, elama, sõna tüvest *har* kandma.

anāturā: *an* negatiivne eesliide + *ātura* haige, tõbine, armetu; õnnetu, kahjustunud = mitte haige, terve.

Dhp 198. salmi kanooniline vaste pole leitav.

*susukhaṃ vata jīvāma,
ussukesu anussukā;
ussukesu manassesu,
vihārāma anussukā.* 3.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult, Dhp 199.
[kes me] ahnusetä [elame] ahnete [seas].
Ahnete inimeste [seas]
elame [me] ahnusetä.

susukhaṃ: sukha õnnelikult, eesliitega **su** hea.

vata: hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolest!“, „Paraku!“; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine.

jīvāma: elame, sõna tüvest **jiv**.

ussukesu: ussuka ahne, millegi järele igatsev, himuline; aktiivne agarus.

anussukā: an negatiivne eesliide + **ussuka** ahne, millegi järele igatsev, himuline; aktiivne agarus.

ussukesu: ussuka ahne, millegi järele igatsev, himuline; aktiivne agarus.

manussesu: manussa inimene, mees.

vihārāma: peatuma, viibima, asuma, elama, sõna tüvest **har** kandma.

anussukā: an negatiivne eesliide + **ussuka** ahne, millegi järele igatsev, himuline; aktiivne agarus.

Dhp 199. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = ahnus.

*māravatthu
susukhaṃ vata jīvāma,
yesaṃ no natthi kiñcanaṃ;
pītibhakkhā bhavissāma,
devā ābhassarā yathā.* 4.

[Me] elame tõesti väga õnnelikult, ☸ Dhp 200.
kes me midagi ei oma.
[Me] saame söönuks rõõmust,
nagu hiilgavad deevad.

susukhaṃ: sukha õnnelikult, eesliitega **su** hea.

vata: hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolest!“, „Paraku!“; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine.

jīvāma: elame, sõna tüvest **jiv**.

yesaṃ: yat see, mis/kes.

no: ahaṃ mina.

atthi: on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend *na + atthi = natthi*.

kiñcanaṃ: kiñcana midagi = kellel pole midagi; varatu; kohustusteta; (selgituste järgi) takistusteta, määrdumisteta.

pītibhakkhā: pīti rõõm + **bhakkha** söömine, toitmine, sõna tüvest **bhakkh** sööma.

bhavissāma: saame olema, tegusõna *bhavati* tüvest **bhu**.

devā: deva deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.

ābhassarā: ābhassara valgussära, hiilgav valgus; Hiilgava säräga deevade vald, kus deevad toituvad rõõmust.

yathā: nii, just nagu.

Dhp 200. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Piṇḍasuttam* SN 4.154 ja *Mahājanakajātaka* Ja 539.

kosalarañño parājayavatthu

jayam veram pasavati, 5.
dukkham seti parājito;
upasanto sukham seti,
hitvā jayaparājayam.

Võit tekitab vihkamist, ☸ Dhp 201.
 võidetu elab dukkhas.
 Rahunenult [ja] õnnes elab
 võidust ja kaotusest loobunu.

jayam: jaya võit, sõna tüvest **ji** võitma, vallutama.

veram: vera vihkamine, vaen.

pasavati: toob esile; toob ilmale, sünnitab; voolab; koguneb.

dukkham: dukkha „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

seti: asetseb, lebab, elab; sõna tüvest **si**.

parājito: parājita lüüa saanud, kaotaja, sõna tüvest **ji** võitma, vallutama, koos eesliitega **para** üle.

upasanto: upasanta rahunenud, rahulik, sõna tüvest **sam** rahunema, eesliitega

upa poole, üles.

sukham: sukha õnn.

seti: asetseb, lebab, elab; sõna tüvest **si**.

hitvā: hüljanud, loobunud, maha jätnud, sõna tüvest **ha** hülgama, maha jätma.

jayaparājayam: jaya võit + **parājaya** lüüa saamine; kaotus.

Dhp 201. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Paṭhamasaṅgāmasuttam*
 SN 3.125.

aññatarakuladārikāvatthu

natthi rāgasamo aggi, 6.
natthi dosasamo kali;
natthi khandhasamā [*khandhādisā* (*si*.
syā. pī. rūpasiddhiyā sameti)] *dukkhā,*
natthi santiparam sukham.

Pole kirega võrdset tuld, Dhp 202.
 pole vihaga võrdset pahet,
 pole [klammerdumise] kogumikega võrdset dukkhat,
 pole rahust kõrgemat õnne.

natthi: na ei + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend *na + atthi* = *natthi*.

rāgasamo: rāga kirg, sõna tüvest **raj** värvima + **sama** sama, just nagu, võrdne.
aggi: tuli.

natthi: na ei + **atthi** on; = ei ole.

dosasamo: dosa viha, vihkamine + **sama** sama, just nagu, võrdne.

kali: kaotust põhjustav täring (arv täringul); halb õnn; lüüasaamine, katastroof;
 paheline, kuri või halb tegu.

natthi: na ei + **atthi** on; = ei ole.

khandhasamā: khandha (klammerdumise) kogumik + **sama** sama, just nagu,
 võrdne.

dukkhā: dukkha „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

natthi: na ei + **atthi** on; = ei ole.

santiparam: santi rahu + **para** kõrgem, üle.

sukham: sukha õnn.

Dhp 202. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kirg, viha; keha (*kāya*) = klammerdumise kogumikud; dukkha; keskendus (*samādhi*) = rahu (*arendamine*).

ekaupāsakavatthu

jighacchāparamā rogā,

7.

saṅkhāraparamā [saṅkārā paramā (bahūsu)] dukhā;

etaṃ ñatvā yathābhūtaṃ,

nibbānaṃ paramaṃ sukhaṃ.

Nälg [on] ülim haigus,

Dhp 203.

moodustised [on] ülim dukkha –

[kes] teab seda olemasolule vastavalt,

[selle jaoks on] nibbaana ülim õnn.

jighacchāparamā: jighacchā isu, nälg + **parama** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.

rogā: roga haigus, tõbi.

saṅkhāraparamā: saṅkhāra moodustis (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on omaolemuseta) + **parama** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.

dukhā: dukkha „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

etaṃ: see.

ñatvā: olles teadnud, sõna tüvest **ña** teadma.

yathābhūtaṃ: yathā just, nagu + **bhūta** olemasolu; sõna tüvest **bhu** olema.

nibbānaṃ: nibbāna nibbaana, vaibumine.

paramaṃ: parama (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.

sukhaṃ: sukha õnn.

Dhp 203. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: moodustised (*saṅkhāra*); dukkha; olemasolu (*bhava*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

pasenadikosalavatthu

ārogyaparamā lābhā,

8.

santuṭṭhiparamaṃ dhanam;

vissāsaparamā ñāti [vissāsaparamo ñāti (ka. sī.),

vissāsaparamā ñāti (sī. aṭṭha.), vissāsā paramā ñāti (ka.)],

nibbānaṃ paramaṃ [nibbāṇaparamaṃ (ka. sī.)] sukhaṃ.

Haiguste puudumine [on] ülim vara,

⊗ Dhp 204.

rahulolu [on] ülim rikkus,

usaldus [on] ülim sugulane,

nibbaana [on] ülim õnn.

ārogyaparamā: ā eitav eesliide + **roga** haigus, tõbi + **ya** milline; mida; mis iganes + **parama** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim; = mis iganes haiguste puudumine on ülim.

lābhā: lābha (kasu või kingi) saamine, omandamine, valdamine.

santuṭṭhiparamaṃ: santuṭṭhi rahulolek, rahulolu, rahuldatus + **parama** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.

dhanam: dhana jõukus, rikkus, raha; aare.

vissāsaparamā: vissāsa usaldus, kindlus, lähedus, vastastikune + **parama** (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.

ñāti: bati sugulane; (sugulus)suhe.

nibbānaṃ: nibbāna nibbaana, vaibumine.

paramaṃ: parama (ülivõrre) ülim; parim; suurepäraseim; kõrgeim.

sukhaṃ: sukha õnn.

Dhp 204. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Māgaṇḍīyasuttaṃ* MN 75.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

tissattheravatthu

pavivekarasaṃ pitvā [pitvā (sī. syā. kam. pī.)], 9.
 rasam upasamassa ca;
 niddaro hoti nippāpo,
 dhammapīrasam pivaṃ.

Erakluse maitsest ☸ Dhp 205.
 ja rahunemise maitsest joobunu
 on hirmuta ja kurjuseta,
 [tema] maitseb dhammarõõmu jooki.

pavivekarasaṃ: paviveka üksildasse, eraklikku kohta eraldumine, tagasitõmbumine, taandumine + **rasa** maitse kui omadus, tajuobjekt; maitsekas; mahl, nektar; funktsioon.

pitvā: on purjus, joobes, sõna tüvest **pa** jooma.

rasam: **rasa** maitse, maitsekas; mahl, nektar; funktsioon.

upasamassa: upasama rahunemine, vaigistumine, leevendumine, peatumine; rahulikkus, rahu; vaikus, sõna tüvest **sam** rahunema + eesliitega **upa** poole, üles.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

niddaro: niddara eesliide **nir** ilma, vaba + kuum olek; palavik; hirm; ahastus = vaba palavikulisusest, kuumusest, hirmust või ängist.

hoti: on, sõna tüvest tüvest **bhu** olla, olema.

nippāpo: eesliide **nir** ilma, vaba + **pāpa** kuri.

dhammapīrasam: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **pīti** rõõm + **rasa** maitse, maitsekas; mahl, nektar; funktsioon.

pivaṃ: pivanta joomine, sõna tüvest **pa** jooma.

Dhp 205. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Hirisuttam* Sn 2.3 ja *Hirijātaka* Ja 363.

Vt selgitustest: eraklus (*sāmañña*); dhamma.

sakkavatthu

sāhu dassanamariyānaṃ, 10.
 sannivāso sadā sukho;
 adassanena bālānaṃ,
 niccameva sukhī siyā.

Suurepärane [on] näha arijaid, Dhp 206.
 õnn on nende seas viibida.
 Lapsikute mittenägemine
 oleks igavene õnn.

sāhu: = *sādhu* (väga) hea, hästi, suurepärane; heakskiidu ja tunnustuse väljendus.

dassanamariyānaṃ: dassana nägemine, sõna tüvest **das** nägema + **ariya** arija.

sannivāso: sannivāsa läbikäimine, koosolemine, sõna tüvest **vas** viibima, elama, eesliidetega **sam** koos ja **ni** alla.

sadā: alati.

sukho: sukha õnn.

adassanena: a eitav eesliide + **dassana** nägema, sõna tüvest **das** nägema = nähtamatus, mittenägemine.

bālānaṃ: bāla lapsik, noor; nagu laps.

niccam: nicca pidev, lakkamatu; alati.

eva: (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

sukhī: sukhin sõnast **sukha** õnn, omastava järelliitega **in** = see, kes on õnnelik.

siyā: oleks; sõna tüvest **as**.

Dhp 206. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija (*ariya*); eraklus (*sāmañña*); dhamma.

bālasaṅgatacārī [*bālasaṅgaticārī* (ka.) *hi*],
dīghamaddhāna socati;
dukkho bālehi saṁvāso,
amitteneva sabbadā;
dhīro ca sukhasaṁvāso,
ñātīnaṁva samāgamo.

11.

Tõepoolst, lapsikute seas elamine [toob]
kauakestvat kurbust,
lapsikuga kooselu [on] dukkha,
[just nagu elaks] kogu aeg sõbrata.
Kuid arukaga kooselu [on] õnn,
nagu ka [kallite] sugulastega kohtumine.

Dhp 207.

bālasaṅgatacārī: **bāla** lapsik, noor; nagu laps + **saṅgata** kokku tulema, kohtuma; sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **saṁ** koos, täielikult, terviklikult + **cārīn** kõndimine, elamine, kogemine; käitumine, tegutsemine, harjutamine.

hi: tõepoolst, tõesti.

dīghamaddhāna: **dīgha** pikk + **addhāna** ulatus, pikkus.

socati: leinab, kurvastab, sõna tüvest **suc**.

dukkho: **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

bālehi: **bāla** lapsik, noor; nagu laps.

saṁvāso: **saṁvāsa** koos elama, ühine elupaik; intiimsus; seksuaalvahekord, sõna tüvest **vās** elama, eesliitega **saṁ** koos, täielikult, terviklikult.

amitteneva: **a** eitav eesliide + **mitta** sõber + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolst, kindlasti; eufooniline ühend: *amittena* + *eva* = *amitteneva*.

sabbadā: alati, iga päev, iga kord, sõnast **sabba**.

dhīro: **dhīra** tark, arukas.

ca: ja (kuid).

sukhasaṁvāso: **sukha** õnn + **saṁvāsa** koos elama, ühine elupaik; intiimsus; seksuaalvahekord.

ñātīnaṁva: **ñāti** sugulane; (sugulus)suhe + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

samāgamo: **samāgama** kokkutulek, kohtumine, sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **saṁ** koos, täielikult, terviklikult.

Dhp 207. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dukkha.

tasmā hi – *dhīraṅca paññaṅca bahussutaṅca*,
dhorayhasīlaṁ vatavantamariyaṁ;
taṁ tādisaṁ sappurisaṁ sumedhaṁ,
bhajetha nakkhattapathaṁva candimā
[*tasmā hi dhīraṁ paññaṅca*,
bahussutaṅca dhorayhaṁ;
sīlaṁ dhutavatamariyaṁ,
taṁ tādisaṁ sappurisaṁ;
sumedhaṁ bhajetha nakkhattapathaṁva candimā; (ka.)].

12.

Seepärast järgi seda paljukuulnud vankumatut tarka,
seda kõlblusrakmeis vaimse eluviisiga arijat,
seda, väga arukat, tõelikku meest,
nagu kuu järgib tähtede teed.

Dhp 208.

tasmā: **tad** see; seda.

hi: tõesti, tõepoolst.

dhīraṅca: **dhīra** tark; vankumatu, kindel, + **ca** ja; eufooniline ühend *dhīra* + *m* > *ñ* + *ca* = *dhīraṅca*.

paññaṅca: **pañña** tarkus + **ca** ja; eufooniline ühend *pañña* + *m* > *ñ* + *ca* = *paññaṅca*.

bahussutaṅca: **bahu** (väga) palju, suur hulk, külluslikult, rohkest; ohtralt; mitu + **suta** kuulnud; teadmised, õppimine; sõna tüvest **su** kuulma + **ca** ja; eufooniline ühend *bahu* + *suta* + *ca* = *bahussutaṅca*.

dhorayhasīlaṁ: **dhorayha** rakke või ikke kandja (veoloom) + **sīla** kõlblus.

vatavantamariyaṁ: **vata** hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolst!“, „Paraku!“; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine + **ariya** arija.

taṁ: **tad** see.

tādisaṁ: **tādisa** selline.

sappurisaṁ: **sat** tõeline, hea, ehe; sõnast **sant** olemasolev, tõeline, ehe, hea, õige, tõene; tõelik + **purisa** mees = tõelik mees; eufooniline ühend *sat* + *purisa* = *sappurisa*.

sumedhaṁ: **su** hea, õige + **medhā** arukas.

bhajetha: läbi käima, suhtlema; sõna tüvest **bhaj** seostuma, ühinema, liituma.

nakkhattapathaṁva: **nakkhatta** taevakeha, täht, tähtkuju + **patha** tee, rada + **va** just, nagu (mille tavapärase vorm on **iva**).

candimā: **candima** kuu.

Dhp 208. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija (*ariya*).

sukhavaggo pannarasamo niṭṭhito.

Viieteistkümnenda, õnne grupi lõpp.

Meeldiva grupp

piyavaggo

*tayojanapabbajitavatthu
ayoge yuñjamattānaṃ,
yogasmīṇca ayojayaṃ;
atthaṃ hitvā piyaggāhī,
pihetattānyogināṃ.*

1.

Sidudes ennast püüdlusega,
millega ei tuleks siduda,
ja mitte sidudes ennast püüdlusega,
millega tuleks siduda,
loobutakse [tõelisest] heaolust.
Meeldiva järele haaraja kadestab
end [vabanemispüüdlusega] sidunut.

Dhp 209.

ayoge: **a** eitav eesliide + **yoga** ühendus; ike, side, kinni(s)tus, köidik; taotlus; praktika; segu(nemine), sõna tüvest **yuñ** ühendama (mida tuleb ette võtta; kohustuma).

yuñjamattānaṃ: **yuñjant** (ühinemise) taotlemine, kohustumine; sõna tüvest **yuñ** ühendama + **attanaṃ:** **atta** ise, mina.

yogasmīṇca: **yoga** ühendus; ike, side, kinni(s)tus, köidik; taotlus; praktika; segu(nemine) + **ca** ja.

ayojayaṃ: **ayojayanta** eitav eesliide **a** + **yojaya** tagaajamine, taotlemine, kohustumine; sõna tüvest **yuj** ühendama.

atthaṃ: **attha** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju.

hitvā: loobunud, maha jätnud, sõna tüvest **ha** hülgama, lahkuma.

piyaggāhī: **piya** kallis, armas, armastatud, meeldiv + **gāhin** haaramine; ahne, sõna tüvest **gah** haarama, omastava järelliitega **in**.

pihetattānyogināṃ: **piheti** igatseb, himustab; kadestab + **atta** ise, mina + **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + **yoga** ühendus; ike, side, kinni(s)tus, köidik; taotlus; praktika; segu(nemine) + **in** omastav järelliide; eufooniline ühend **piheti** + **atta** + **anyogina** = **pihetattānyogina**.

Dhp 209. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: jooga (*yoga*).

*mā piyehi samāgañchi,
appiyehi kudācanaṃ;
piyānaṃ adassanaṃ dukkhaṃ,
appiyānañca dassanaṃ.*

2.

Ära ühine meeldivaga,
[ega] ealeski ebameeldivaga.
Meeldiva mitterägemine [on] dukkha,
[nagu] ka ebameeldiva nägemine.

Dhp 210.

mā: ära (tavalisema eitava eessõna **na** asemel).

piyehi: **piya** kallis, armas(tatud), meeldiv.

samāgañchi: kohtuda, kokku tulla, suhelda, sõna tüvest **gam** minema, eesliidetega **a** poole ja **sam:** koos, täielikult, terviklikult.

appiyehi: **a** eitav eesliide + **piya** kallis, armas(tatud), meeldiv; eufooniline ühend **a** + **piya** = **appiya**.

kudācanaṃ: igal ajal, ei iial, mitte kunagi.

piyānaṃ: **piya** kallis, armas, armastatud, meeldiv.

adassanaṃ: **a** eitav eesliide + **dassana** nägemine; sõna tüvest **das** nägema = nähtamatus, mitterägemine.

dukkhaṃ: **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

appiyānañca: **a** eitav eesliide + **piya** kallis, armas(tatud), meeldiv; eufooniline ühend **a** + **piya** = **appiya**.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

dassanaṃ: **dassana** nägemine.

Dhp 210. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dukkha.

tasmā piyaṃ na kayirātha, 3.
piyāpāyo hi pāpako;
ganthā tesam na vijjanti,
yesam natthi piyāppiyam.

Sestap ära pea [midagi] meeldivaks, Dhp 211.
 meeldivast lahkusolek [on] tõepoolest valus.
 Pole kammitsaid sellel,
 kes on meeldivast ja ebageeldivast vaba.

tasmā: tad see; sellest, sestap.

piyam: piya kallis, armas, armastatud, meeldiv.

na: ei.

kayirātha: peaks tegema, sõna tüvest **kar** tegema.

piyāpāyo: piya kallis, armas, armastatud, meeldiv + **apāya** äraminek, lahkumine; (olulise) kaotus, eraldumine; langus; leke, (vee) väljavool; kõlbeline mandumine; hukatus; ebaõnn, sõna tüvest **i** minema, millele eelneb eesliide

apa eemale; eufooniline ühend *piya + apāya = piyāpāya*.

hi: tõepoolest.

pāpako: pāpa kuri; valus, paha.

ganthā: gantha kammits, side; kompositsioon või traktaat.

tesam: tad see.

na: ei.

vijjanti: on olemas, leidub; sõna tüvest **vid** leidma.

yesam: yat see, mis/kes.

natthi: na ei + **atthi** on; sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend *na + atthi = natthi*.

piyāppiyam: piya kallis, armas, armastatud, meeldiv + **a** eitav eesliide + **piya** vt eelnevat; eufooniline ühend *pia + a + piya = piyāppiya*.

Dhp 211. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kammitsad (*ganthā*); armastus (*pema, rati*); meeldiv, kallis (*piya*).

aññatarakuṭumbikavatthu
piyato jāyatī soko, 4.
piyato jāyatī [jāyate (ka.)] bhayaṃ;
piyato vippamuttassa,
natthi soko kuto bhayaṃ.

Meeldivast sünnib lein, Dhp 212.
 meeldivast sünnib hirm.
 Meeldivast vabanenul pole leina,
 kust siis hirm?

piyato: piya kallis, armas(tatud), meeldiv.

jāyatī: jāyati sünnib; tuleb olemasollu; sõna tüvest **jan**.

soko: soka lein, kurbus.

piyato: piya kallis, armas(tatud), meeldiv.

jāyatī: jāyati sünnib; tuleb olemasollu.

bhayaṃ: bhaya hirm.

piyato: piya kallis, armas(tatud), meeldiv.

vippamuttassa: (kõigest piiravast) vabanenud, sõna tüvest **muc** vabastama, eesliidetega **vi** läbi, eraldi ja **pa** tegevust rõhutav järelliide.

natthi: na ei + **atthi** on; tegusõna juurest **as** olema; eufooniline ühend *na + atthi = natthi*.

soko: soka lein, kurbus.

kuto: kus? kuidas? mil moel? kust? kus kohast? millisest? kui palju?

bhayaṃ: bhaya hirm.

Dhp 212. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kammitsad (*ganthā*); armastus (*pema, rati*); meeldiv, kallis (*piya*); surm (*māra*) = lein.

visākhāvatthu

pemato jāyatī soko,
 pemato jāyatī bhayaṃ;
 pemato vippamuttassa,
 natthi soko kuto bhayaṃ.

5.

Armastusest sünnib lein,
 armastusest sünnib hirm.
 Armastusest vabanenul pole leina,
 kust siis hirm?

Dhp 213.

pemato: pema armastus.

jāyatī: jāyati sünnib; tuleb olemasollu; sõna tüvest **jan**.

soko: soka lein, kurbus.

pemato: pema armastus.

jāyatī: jāyati sünnib; tuleb olemasollu.

bhayaṃ: bhaya hirm.

pemato: pema armastus.

vippamuttassa: (kõigest piiravast) vabanenud, sõna tüvest **muc** vabastama, eesliidetega **vi** läbi, eraldi ja **pa** tegevust rõhutav järelliide.

natthi: na ei + **atthi** on; tegusõna juurest **as** olema; eufooniline ühend **na** + **atthi** = **natti**.

soko: soka lein, kurbus.

kuto: kus? kuidas? mil moel? kust? kus kohast? millisest? kui palju?

bhayaṃ: bhaya hirm.

Dhp 213. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: armastus (*pema, rati*); surm (*māra*) = lein.

licchavīvatthu

ratiyā jāyatī soko,
 ratiyā jāyatī bhayaṃ;
 ratiyā vippamuttassa,
 natthi soko kuto bhayaṃ.

6.

Kiindumusest sünnib lein,
 kiindumusest sünnib hirm.
 Kiindumusest vabanenul pole leina,
 kust siis hirm?

Dhp 214.

ratiyā: rati kiindumus.

jāyatī: jāyati sünnib; tuleb olemasollu; sõna tüvest **jan**.

soko: soka lein, kurbus.

ratiyā: rati kiindumus.

jāyatī: jāyati sünnib; tuleb olemasollu.

bhayaṃ: bhaya hirm.

ratiyā: rati kiindumus.

vippamuttassa: (kõigest piiravast) vabanenud, sõna tüvest **muc** vabastama, eesliidetega **vi** läbi, eraldi ja **pa** tegevust rõhutav järelliide.

natthi: na ei + **atthi** on; tegusõna juurest **as** olema; eufooniline ühend **na** + **atthi** = **natti**.

soko: soka lein, kurbus.

kuto: kus? kuidas? mil moel? kust? kus kohast? millisest? kui palju?

bhayaṃ: bhaya hirm.

Dhp 214. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: armastus (*pema, rati*) = kiindumus; surm (*māra*) = lein.

anitthigandhakumāravatthu

kāmato jāyatī soko,

7.

kāmato jāyatī bhayaṃ;

kāmato vip̐pamuttassa,

natthi soko kuto bhayaṃ.

Naudingust sünnib lein,

Dhp 215.

naudingust sünnib hirm.

Naudingust vabanenul pole leina,

kust siis hirm?

kāmato: kāma nauding.

jāyatī: jāyati sünnib; tuleb olemasollu; sõna tüvest **jan**.

soko: soka lein, kurbus.

kāmato: kāma nauding.

jāyatī: jāyati sünnib; tuleb olemasollu.

bhayaṃ: bhaya hirm.

kāmato: kāma nauding.

vip̐pamuttassa: (kõigest piiravast) vabanenud, sõna tüvest **muc** vabastama, eesliidetega **vi** läbi, eraldi ja **pa** tegevust rõhutav järelliide.

natthi: na ei + **atthi** on; tegusõna juurest **as** olema; eufooniline ühend **na** + **atthi** = **natti**.

soko: soka lein, kurbus.

kuto: kus? kuidas? mil moel? kust? kus kohast? millisest? kui palju?

bhayaṃ: bhaya hirm.

Dhp 215. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nauding (*kāma*); surm (*māra*) = lein.

aññatarabrāhmaṇavatthu

taṇhāya jāyatī [jāyate (ka.)] soko,

8.

taṇhāya jāyatī bhayaṃ;

taṇhāya vip̐pamuttassa,

natthi soko kuto bhayaṃ.

Ihast sünnib lein,

Dhp 216.

ihast sünnib hirm.

Ihast vabanenul pole leina,

kust siis hirm?

taṇhā: iha.

jāyatī: jāyati sünnib; tuleb olemasollu; sõna tüvest **jan**.

soko: soka lein, kurbus.

taṇhā: iha.

jāyatī: jāyati sünnib; tuleb olemasollu.

bhayaṃ: bhaya hirm.

taṇhā: iha.

vip̐pamuttassa: (kõigest piiravast) vabanenud, sõna tüvest **muc** vabastama, eesliidetega **vi** läbi, eraldi ja **pa** tegevust rõhutav järelliide.

natthi: na ei + **atthi** on; tegusõna juurest **as** olema; eufooniline ühend **na** + **atthi** = **natti**.

soko: soka lein, kurbus.

kuto: kus? kuidas? mil moel? kust? kus kohast? millisest? kui palju?

bhayaṃ: bhaya hirm.

Dhp 216. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ; iha (*taṇhā*); surm (*māra*) = lein.

pañcasatadārakavatthu

sīladassanasampannaṃ, 9.
dhammaṭṭhaṃ saccavedinaṃ;
attano kamma kubbānaṃ,
taṃ jano kurute piyaṃ.

Kõlbeline, nägemise saavutanud, Dhp 217.
 dhammas püsiv tõe teadja,
 kes teeb ise, mida vaja teha –
 teda peavad inimesed kalliks.

sīladassanasampannaṃ: *sīla* kõlblus + *dassana* nägemine + *sampanna* õnnistatud, õnnestunud, edasi jõudnud; omanud, saanud, sõna tüvest *pad* minema, laskuma, kukkuma, eesliitega *saṃ* koos, täielikult, terviklikult.

dhammaṭṭhaṃ: *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest *dha* hoidma, kaitsma + järelliide *ttha* seisev, püsiv; dharmal põhinev, õige, õiglane.

saccavedinaṃ: *sacca* tõde + *vedin* teadmine, sõna tüvest *vid* teadma.

attano: *atta* ise, mina.

kamma: tegu, sõna tüvest *kar* tegema.

kubbānaṃ: *kubbāna* tegemine; sõna tüvest *kar* tegema.

taṃ: *tad* see.

jano: *jana* isik, mees; kollektiivselt: inimesed, rahvas.

kurute: *karoti* teeb, sõna tüvest *kar* tegema.

piyaṃ: *piya* kallis, armas(tatud), meeldiv.

Dhp 217. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*).

ekaanāgāmittheravatthu

chandaajāto anakkhāte, 10.
manasā ca phuṭo siyā;
kāmesu ca appaṭibaddhacitto [*appaṭibandhacitto* (*ka.*)],
uddhaṃsototi vuccati.

[Kes] soovib kirjeldamatut, Dhp 218.
 on avardunud meelega ja
 naudingutega mittekõidetud teadvusega –
 [seda] nimetatakse vastuvoolu minejaks.

chandaajāto: *chanda* soov + *jāta* sündima, sõna tüvest *jan* sündima.

anakkhāte: *an* negatiivne eesliide + *akkhāta* rääkija; sõna tüvest *kha* ütlemata, rõhutava eesliitega *a*; mitteräägitav, mittekirjeldatav.

manasā: *manas* meel.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

phuṭo: *phuṭa* läbistanud; läbi imunud; laiali, laienenud; verbi juurtest *phar* läbima; laiendama.

siyā: oleks; sõna tüvest *as* olema.

kāmesu: *kāma* nauding.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

appaṭibaddhacitto: *a* eitav eesliide + eesliide *paṭi* poole + *badh* siduma + *citta* teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus = ilma küteteta, mitteseotud teadvus.

uddhaṃsototi: *uddha* üles(poole) + *sota* voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja + *tī* (mõnikord kirjutatakse *iti*) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

vuccati: ütleb, nimetab, kutsub, sõna tüvest *vac* ütlemata, rääkima.

Dhp 218. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = kirjeldamatu; arendamine (*bhāvanā*) = avardunud meelega; teadvus (*citta*); nauding (*kāma*) arija tee (*ariyamagga*).

nandiyavatthu

cirappavāsīm purisaṃ, 11.
dūrato sotthimāgataṃ;
ñātimittā suhajjā ca,
abhinandanti āgataṃ.

Pikalt kaugel võõrsil elanud mehe saabudes
 [on] tema sugulased, sõbrad ☸ Dhp 219.
 ja kaaslased õnnelikud
 ning rõõmustavad tema turvalise tagasijõudmise üle.

cirappavāsīm: *cira* pikk (aeg) + *pavāsi* elamine võõrsil, kodust eemal, sõna tüvest *vas* elama, asuma + eesliitega *pa* edasi, välja; eufooniline ühend *cira* + *pavāsīm* = *cirappavāsīm*.

purisaṃ: *purisa* mees.

dūrato: kaugelt, sõnast *dūra* kaugel, eemal.

sotthimāgataṃ: *sotthi* heaolu; ohutus; õnnelikult; õnnistus + *āgata* tulnud, saabunud, sõna tüvest *gam* minema.

ñātimittā: *ñāti* sugulane; (sugulus)suhe + *mitta* sõber.

suhajjā: *suhajja* sõbralikkus.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

abhinandanti: rõõmustab, on hea meel; sõna tüvest *nand* õnnelik olema, rõõmu tundma, rõhutava eesliitega *abhi*, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi).

āgataṃ: *āgata* tulnud, saabunud.

Dhp 219. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Revatīvimānavatthu* Vv 52.

tatheva katapuññampi, 12.
asmā lokā paraṃ gataṃ;
puññāni paṭigaṇhanti,
piyaṃ ñātīva āgataṃ.

Samamoodi võtavad ☸ Dhp 220.
 sellest ilmast teise läinu vastu
 varasemalt tehtud pälvimused,
 nagu äsjasaabunud kalli sugulase.

tatheva: *tatha* seega, sellisel viisil + *eva* (sagedamini kasutatav vorm on *va*) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *tatha* + *eva* = *tatheva*.

katapuññampi: *kata* tehtud, sõna tüvest *kar* tegema + *puñña* pälvimus, pälvimusi toov tegu + *pi* ka.

asmā: *idam* see.

lokā: *loka* maailm.

paraṃ: *para* muu, erinev.

gataṃ: *gata* läinud, sõna tüvest *gam* minema.

puññāni: *puñña* pälvimus, pälvimuslik tegu.

paṭigaṇhanti: vastu võtma, sõna tüvest *ganh* haarama, hoidma, eesliitega *paṭi* peale, üles (siin refleksiivse tähendusega).

piyaṃ: *piya* kallis, armas(tatud), meeldiv.

ñātīva: *ñāti* sugulane; (sugulus)suhe + *va* (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

āgataṃ: *āgata* tulnud, saabunud, sõna tüvest *gam* minema.

Dhp 220. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Revatīvimānavatthu* Vv 52.

Vt selgitustest: sansaara (*samsāra*); pälvimus (*puñña*).

piyavaggo soḷasamo niṭṭhito.

Kuueteistkümnenda, meeldiva grupi lõpp.

Dhnp 221-234

Viha grupp

kodhavaggo

rohinīkhattiyakaññāvattu

kodhaṃ jahe vipphaheyya mānaṃ, 1.
saṃyojanaṃ sabbamatikkameyya;
taṃ nāmarūpasmim asajjamānaṃ,
akiñcanaṃ nānupatanti dukkhā.

Kes [on] vihast loobunud, uhkuse hüljanud, ☸ Dhp 221.
kõik köidikud ületanud,
nimesse [ja] vormi mittekammerdunud,
kel pole enam midagi,
[see] ei saa langeda dukkhasse.

kodhaṃ: kodha viha, sallimatus.

jahe: peaks loobuma või maha jätma; sõna tüvest **ha**.

vipphaheyya: peaks loobuma, hülgama, sõna tüvest **ha** loobuma, eesliidetega **vi** läbi, eemale ja **pa** tegevust rõhutav.

mānaṃ: māna uhkus.

saṃyojanaṃ: saṃyojana köidik.

sabbamatikkameyya: **sabba** kõik, iga (asi) + **atikkameyya** peaks või tuleks ületada, sõna tüvest **kam** minema, kõndima ja eesliitega **ati** üle, teisele poole.

taṃ: tad see.

nāmarūpasmimasajjamānaṃ: nāma nimi + **rūpa** vorm + **a** eitav eesliide + **sajjamāna** klammerduma, kinnituma.

akiñcanaṃ: a eitav eesliide + **kiñcana** miski, midagi; üle kantud tähenduses takistus; üleüldse; igal moel.

nānupatanti: na ei + **anupatanti** järgnema, järgi minema, sõna tüvest **pat** kukkuma, lendama; eufooniline ühend **na** + **anupatanti** = **nānupatanti**.

dukkhā: dukkha „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

Dhp 221. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Nasantisuttam* SN 1.34 ja *Saddhāsuttam* SN 1.36.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = viha, uhkus; köidikud (*saṃyojana*); keha (*kāya*) = nimi ja vorm; tühjus (*suññata*) = kel pole enam midagi (*minatust mōistnu*); dukkha.

aññatarabhikkhuvatthu

yo ve uppatitaṃ kodhaṃ, 2.
rathaṃ bhantaṃva vāraye [*dhāraye (sī. syā. pī.)*];
tamahaṃ sārathim brūmi,
rasmiggāho itaro jano.

See, kes tõepoolest üleskerkinud viha Dhp 222.
rappuvat vankrit vaos hoiab,
seda nimetan ma vankrijuhiks.
Ülejäänud inimesed hoiavad vaid ohje.

yo: yad see, mis/kes.

ve: tõesti, tõepoolest.

uppatitaṃ: uppatita tõusnud, tekkinud, kerkinud, ilmnenud, sõna tüvest **pat** kukkuma, lendama eesliitega **ud** üles.

kodhaṃ: kodha viha.

rathaṃ: ratha vanker, kaarik.

bhantaṃva: bhanta vappuv, õõtsuv, rappuv, vankuv, sõna tüvest **bham** vankuma, ringi keerlema.

vāraye: vārayati kontrollib; hoiab kontrolli all; takistab, sõna tüvest **var**.

tamahaṃ: tam = tad see, seda + **ahaṃ** mina.

sārathim: sā koos + **ratha** vanker, kaarik; (kes on) koos vankriga ehk vankrijuht.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

rasmiggāho: rasmi ohjad + **gāha** hoidmine, haaramine, sõna tüvest **gah** haarama; eufooniline ühend: **asmi** + **gāha** = **asmiggāha**.

itaro: itara muu, erinev.

jano: jana isik, mees; kollektiivselt: inimesed, rahvas.

Dhp 222. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = viha; ohjamine (*yamati*).

uttarāupāsikavatthu

akkodhena jine kodham,
asādhum sādhanā jine;
jine kadariyam dānena,
saccenālikavādinam.

3.

Viha [on] võidetav vihatusega,
headusetus [on] võidetav headusega,
ihnus [on] võidetav annetamisega
[ja] vale tõe rääkimisega.

☸ Dhp 223.

akkodhena: **a** eitav eesliide + **kodha** viha.

jine: peaks/tuleks/saaks vallutada, võita, alistada, sõna tüvest **ji** vallutama, võitma.

kodham: **kodha** viha.

asādhum: **a** eitav eesliide + **sādhū** väga hea, hästi, suurepärane; heakskiidu ja tunnustuse väljendus.

sādhanā: **sadhu** vt eelnev.

jine: peaks/tuleks/saaks vallutada, võita, alistada.

jine: vt eelnevat.

kadariyam: **kadariya** isekas, alatu, ihne, ahne.

dānena: **dāna** (munkadele) almuste jagamine, annetamine; (heategevuseks) andmine, kingituste.

saccenālikavādinam: **sacca** tõde + **alika** mittetõene, vale, väär + **vaḍin** rääkimine, sõna tüvest **vaḍ** rääkima, omastava järelliitega **in**; eufooniline ühend **saccena** + **alika**vādina = **saccenālikavādina**.

Dhp 223. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Rājovādajātaka* Ja 151.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*); plekid (*kilesa*) = viha.

mahāmogallānapañhavatthu

saccam bhaṇe na kujjheyya,
dajjā appampi

4.

[*dajjā*'ppasmimpi (*sī. pī.*), *dajjā* appasmi (*syā. ka.*)] **yācito**;

etehi tīhi ṭhānehi,
gacche devāna santike.

Räägi tõtt, ära vihasta,
kui palutakse,
anna, kasvõi pisutki –
need kolm omadust
viivad deevade juurde.

Dhp 224.

saccam: **sacca** tõde.

bhaṇe: peaks rääkima, sõna tüvest **bhan**.

na: ei.

kujjheyya: peaks vihane olema, sõna tüvest **kujjh**.

dajjā: peaks andma, sõna tüvest **da**.

appampi: **appa** tillukene, väga väike (mittemillestki järgmine), pisikene; tähtsusetu + **pi** ka, samuti.

yācito: **yācita** anus, palus, sõna tüvest **yac**.

etehi: **etaṃ** see.

tīhi: **tī** (põhiarv) kolm.

ṭhānehi: **thāna** seismine; (asu)koht; seisund, olek; olukord; juhtum; kvaliteet, omadus; alus, põhjus; hoiak; seisukoht; tingimus; sõna tüvest **tha** jääma.

gacche: peaks minema, lase tal/sel minna; sõna tüvest **gam** minema.

devāna: **deva** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.

santike: **santika** kohalolek, lähedus.

Dhp 224. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*); daana ehk annetus (*dāna*).

buddhapitubrāhmaṇavatthu

ahiṃsakā ye munayo [ahiṃsakāyā munayo (ka.)], 5.
niccam kāyena saṃvutā;
te yanti accutaṃ thānaṃ,
yattha gantvā na socare.

Vägivalatud, lakkamatult
 keha ohjavad targad
 jõuavad surmatusse,
 kus pole leina. Dhp 225.

ahiṃsakā: **a** eitav eesliide + **hiṃsa** vägivald; kahjustamine, haavamine, vigastamine, haiget tegemine = mittevägivaldne.

ye: yad see, mis/kes.

munayo: muni pühamees, pühak; tark, arukas; munk.

niccam: nicca püsiv, pidev, igavene.

kāyena: kāya keha.

saṃvutā: saṃvuta kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest **var** takistama, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

te: tat see.

yanti: läheb, sõna tüvest **ya**.

accutaṃ: a mitte + **cuta** suri, mittedurev, surematu = püsiv, igavene, igikestev; sõna tüvest **cu**; kasutatakse nibbaana ehk vaibumise epiteedina.

thānaṃ: thāna koht, seisukord, olek; sõna tüvest **tha** jääma.

yattha: kus, nii/just nagu.

gantvā: olles läinud; sõna tüvest **gam** minema.

na: ei.

socare: leinama, kurvastama; sõna tüvest **suc**.

Dhp 225. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); sansaara (*saṃsāra*), surm (*māra*) = surmatus.

puṇṇadāsīvattu

sadā jāgaramānānaṃ, 6.
ahorattānusikkhinaṃ;
nibbānaṃ adhimuttānaṃ,
atthaṃ gacchanti āsavā.

Alati ärksa,
 päeval ja ööl treeniva,
 nibbaanasse kaldunu
 tulvad lähevad looja. Dhp 226.

sadā: alati.

jāgaramānānaṃ: „ärkvel olemine“, ärgas, valvas; sõnast **jāgarati** on ärkvel, ärgas.

ahorattānusikkhinaṃ: aho päev + **ratta** värvitud; värviline; ihast vaimustuses; öö + **anusikkhī** õppima, treenima, sõna tüvest **sikkh** õppima, eesliitega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; eufooniline ühend **ahoratta** + **anusikkhin** = **ahorattānusikkhin**.

nibbānaṃ: nibbāna nibbaana, vaibumine; Buddha õpetuse eesmärk.

adhimuttānaṃ: adhimutta on kaldunud; enda suhtes rakendanud; sisse seadnud; kavatsev; (kellegi/millegi poolt) kallutatud; kohanduv.

atthaṃ: attha 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju.

gacchanti: läheb, sõna tüvest **gam**.

āsavā: āsava tulv.

Dhp 226. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: treening (*sikkha*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); tulvad (*āsava*).

atulaupāsakavatthu

*porāṇametaṃ atula,
netam̄ ajjatanāmiva;
nindanti tuṇhimāsīnam̄,
nindanti bahubhāṇīnam̄;
mitabhāṇīmpi nindanti,
natthi loke anindito.*

7.

Oo, Atula, see [on] ammusest ajast,
see pole vaid kaasajal nii.

Dhp 227.

Laidetakse vaikselt istujat,
laidetakse palju rääkijat,
ja laidetakse mõõdukalt rääkijat.
Maailmas pole mittelaidetavat.

porāṇametaṃ: **porana** iidne, vanasse aega kuuluv + **etaṃ** see.

atula: isiku nimi.

netam̄: **na** ei + **etaṃ** see; eufooniline ühend **na** + **etaṃ** = **netam̄**.

ajjatanāmiva: **ajjatana** olevik, kaasaeg, tänane + **iva** just, nagu (ainult)
(sagedamini kasutatav vorm on **va**).

nindanti: **nindati** süüdistab, heidab ette, mõistab hukka, solvab, otsib või leiab
vigu, sõna tüvest **nind**.

tuṇhimāsīnam̄: **tuṇhim̄** vaikselt, tasa + **asīnā** kohtumised; lähenemine
(füüsiline või verbaalne), istuma, sõna tüvest **as** istuma.

nindanti: **nindati** laidab, süüdistab.

bahubhāṇīnam̄: **bahu** (väga) palju, suur hulk, külluslikult, rohkelt; ohtralt; mitu
+ **bhāṇin** rääkima, retsiteerima, sõna tüvest **bhan** koos, omastava järelliitega **in**.

mitabhāṇīmpi: **mita** mõõdetud, mõõdukas, sõna tüvest **ma** mõõtma + **bhāṇin**
rääkima, retsiteerima + **pi** ka, samuti.

nindanti: **nindati** laidab, süüdistab.

natthi: **na** ei + **atthi** on; sõna tüvest **as** olema.

loke: **loka** maailm.

anindito: **a** eitav eesliide + **nindita** laidetav, süüdistatav, sõna tüvest **nind**
süüdistama, eitava eesliitega **a**.

Dhp 227. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadharmā*) = laitus.

*na cāhu na ca bhavissati,
na cetarahi vijjati;
ekantaṃ nindito poso,
ekantaṃ vā pasamsito.*

8.

Pole olnud, ei tule,
ega ole praegugi
inimest, keda ainult laidetakse
või ainult kiidetakse.

Dhp 228.

na: ei.

cāhu: **ca** ja, mõlemad, ka; pealegi, samuti + **āha** (täiuslik, olevikku, minevikku ja
määramatut aega väljendav) ütleb, räägib; ütles, rääkis; kutsub üles;
(vastuväidete sissetoomiseks) võib keegi öelda, öeldakse; siinkohal sõna tüvest
(b)hu olema? eufooniline ühend **ca** + **āhu** = **cāhu**.

na: ei.

ca: ja, mõlemad, ka; pealegi, samuti.

bhavissati: saab (olema), sõna tüvest **bhu** olema.

na: ei.

cetarahi: **ca** ja, mõlemad, ka; pealegi, samuti + **etarahi** nüüd, praegu, olevikus;
eufooniline ühend **ca** + **etarahi** = **cetarahi**.

vijjati: on olemas, leidub, sõna tüvest **vid** leidma.

ekantaṃ: **eka** (põhiarv) üks + **anta** 1. lõpp, piir; jäeldus; häving, surm;
äärmus(lik), vastandprintsiiip; osa. 2. viim(a)ne; ülim, halvim. 3. soolestik;
eufooniline ühend **eka** + **antaṃ** = **ekantaṃ**.

nindito: **nindita** laitma, süüdistama, etteheide, sõna tüvest **nind** süüdistama.

poso: **posa** inimene, poeetiline vorm sõnast **purisa** mees.

ekantaṃ: **eka** (põhiarv) üks + **anta** lõpp.

vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti,
tingimata.

pasamsito: **pasamsita** kiidetud, ülistatud, sõna tüvest **sams** (kuulutama,
osutama) tugevdava eesliitega **pa**.

Dhp 228. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadharmā*) = laitus.

yañce viññū pasamsanti, 9.
anuvicca suve suve;
acchiddavuttim [acchinnavuttim (ka.)] medhāvim,
paññāsīlasamāhitam.

Keda teadjad kiidavad, Dhp 229.
 olles päevast päeva põhjalikult uurinud,
 [seda], veatu käitumisega arukat,
 tarkuse [ja] kõlbluse väljaarendanut,

yañce: yam = **yat** see, mis/kes + **ce** kui.

viññū: teadja, teadmisi omav, tark.

pasamsanti: kiidab, ülistab, sõna tüvest **sams** kuulutama, osutama, rõhutava eesliitega **pa**.

anuvicca: põhjalikult uurinud, hästi teadnud; sõna tüvest **vid** teadma, eesliitega

anu kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.

suve: homme; 2x järjest = homsest homsesse, päevast päeva; ikka ja jälle.

acchiddavuttim: **a** eitav eesliide + **chidda** vigane, puudega, rikkega, eksimusega, defektne + **vutti** käitumine; harjumus; praktika; käsitus- või kasutusviis; elatis; = veatu käitumine või eluviis.

medhāvim: **medhā** arukas.

paññāsīlasamāhitam: **paññā** tarkus + **sīla** kõlblus + **samāhita** väljakujunenud, kindel, püsiv; rahulik; (meele poolt) kogutud, loodud; saavutanud, kindlustanud; verbist **dha** panema, eesliidetega **sam** koos, täielikult, terviklikult ja **a** poole.

Dhp 229. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija (*ariya*) = veatu käitumisega, arukas, tarkuse ja kõlbluse väljaarendanu.

nikkham [nekkham (sī. syā. pī.)] jambonadasseva, 10.
ko tam ninditumarahati;
devāpi nam pasamsanti,
brahmunāpi pasamsito.

[kes on] kui Džambu [jõe kullast valmistatud] ehe – ☸ Dhp 230.
 kes [oleks] vääriine laitma [sellist arijat]?
 Teda ülistavad isegi deevad,
 [Teda] ülistab isegi Brahma.

nikkham: **nikkha** kaunistus, sörmus.

jambonadasseva: **jambonada** erilise kullaliigi nimetus + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *jambonadassa* + *eva* = *jambonadasseva*.

ko: kes.

tam: see.

ninditumarahati: **ninditum** laitma, süüdistama; sõna tüvest **nind** + **arahati** väärrib; sõna tüvest **arah** väärima.

devāpi: **deva** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik + **api** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse **pi**); eufooniline ühend *deva* + *api* = *devāpi*.

nam: **ena** just nii, nagu (oleks); ei, mitte; see, too; (m) temale, sellele, tolele.

pasamsanti: kiidab, ülistab, sõna tüvest **sams** kuulutama, osutama, rõhutava eesliitega **pa**.

brahmunāpi: **brahma** (looja jumal) Brahma + **api** ka, samuti; eufooniline ühend *brahmana* + *api* = *brahmunāpi*

pasamsito: **pasamsita** kiitus, ülistus, sõna tüvest **sams** kuulutama, osutama, rõhutava eesliitega **pa**.

Dhp 230. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Ariyavaṃsasuttaṃ* AN 4.28, *Sappurisasuttaṃ* AN 5.42, *Appassutasuttaṃ* AN 4.6 ja *Taṇhāsaṅkhasuttaṃ* Ud 7.6.

Vt selgitustest: arija (*ariya*); deeva ehk jumal(us) (*deva*); Brahma (*brahma*, *brahmā*).

chabbaggiyavatthu

kāyappakopam̃ rakkheyya, 11.
kāyena saṃvuto siyā;
kāyaduccaritam̃ hitvā,
kāyena sucaritam̃ care.

Valva keha raevukuse [eest]! Dhp 231.
 Olgu keha ohjatud!
 Loobu halvast kehalisest käitumisest,
 harjuta head kehalist käitumist!

kāyappakopam̃: *kāya* keha + **pakopa** tugevalt ärritunud, tugevalt erutunud, ägestunud, raevunud; sõnast **kopa** + rõhutav eesliide **pa**; eufooniline ühend *kāya* + *pakopa* = *kāyappakopa*.

rakkheyya: *rakkhati* valvab, kaitseb, sõna tüvest **rakkh** kaitsma.

kāyena: *kāya* keha.

saṃvuto: *saṃvuta* kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest **var** takistama, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

siyā: oleks; sõna tüvest **as**.

kāyaduccaritam̃: *kāya* keha + **du** halb, vale, paha + **carita** käitumine; sõna tüvest **car** kõndima, tegutsema.

hitvā: loobunud, maha jätnud, sõna tüvest **ha** jätma, lahkuma.

kāyena: *kāya* kehaline.

sucaritam̃: **su** hea, õige + **carita** käitumine.

care: peaks harjutama; sõna tüvest **car** kõndima, minema.

Dhp 231. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

vacīpakopam̃ rakkheyya, 12.
vācāya saṃvuto siyā;
vacīduccaritam̃ hitvā,
vācāya sucaritam̃ care.

Valva kõne raevukuse [eest]! Dhp 232.
 Olgu sõnad ohjatud!
 Loobu halvast kõnelisest käitumisest,
 harjuta head kõnelist käitumist!

vacīpakopam̃: *vaca* kõne + **pakopa** tugevalt ärritunud, tugevalt erutunud, ägestunud, raevunud; sõnast **kopa** + rõhutav eesliide **pa**.

rakkheyya: peaks valvama, kaitsma, sõna tüvest **rakkh** kaitsma.

vācāya: *vācā* kõne, sõnad, ütlemine, rääkimine.

saṃvuto: *saṃvuta* kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest **var** takistama, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

siyā: oleks; sõna tüvest **as**.

vacīduccaritam̃: *vācā* kõne, sõnad, ütlemine, rääkimine + **du** halb, vale, paha + **carita** käitumine; sõna tüvest **car** kõndima, tegutsema.

hitvā: loobunud, maha jätnud, sõna tüvest **ha** jätma, lahkuma.

vācāya: *vācā* kõne, sõnad, ütlemine.

sucaritam̃: **su** hea, õige + **carita** käitumine.

care: peaks harjutama; sõna tüvest **car** kõndima, minema.

Dhp 232. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

manopakopaṃ rakkheyya, 13.
manasā saṃvuto siyā;
manoduccaritaṃ hitvā,
manasā sucaritaṃ care.

Valva meelt raevukuse [eest]! 🗨️ Dhp 233.
 Olgu meel ohjatud!
 Loobu halvast meelelisest käitumisest,
 harjuta head meelelist käitumist!

manopakopaṃ: **mano** meel + **pakopa** tugevalt ärritunud, tugevalt erutunud, ägestunud, raevunud; sõnast **kopa** + rõhutav eesliide **pa**.

rakkheyya: peaks valvama, kaitsma, sõna tüvest **rakkh** kaitsma.

manasā: **mana** meel.

saṃvuto: **saṃvuta** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest **var** takistama, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

siyā: oleks; sõna tüvest **as**.

manoduccaritaṃ: **mano** meel + **du** halb, vale, paha + **carita** käitumine; sõna tüvest **car** kõndima, tegutsema.

hitvā: loobunud, maha jätnud, sõna tüvest **ha** jätma, lahkuma.

manasā: **manasa** ühe või teistsuguse meelega.

sucaritaṃ: **su** hea, õige + **carita** käitumine.

care: peaks harjutama; sõna tüvest **car** kõndima, minema.

Dhp 233. salmile sarnane lõik (*anena kusalaṃ kammaṃ, manasā saṃvuto bhava; manoduccaritaṃ hitvā, manasā sucaritaṃ care*) esineb „Korvijuhendis (paali)“, *Suttādhīṭṭhānatatīyabhūmi* Pe 3.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*).

kāyena saṃvutā dhīrā, 14.
atho vācāya saṃvutā;
manasā saṃvutā dhīrā,
te ve supariṣaṃvutā.

Keha ohjanud targad, Dhp 234.
 ka kõne ohjanud [targad],
 [ning] meele ohjanud targad -
 nemad [on] tõesti hästi põhjalikult ohjatud.

kāyena: **kāya** kehaline (tegevus, käitumine).

saṃvutā: **saṃvuta** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest **var** takistama, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

dhīrā: **dhīra** tark.

atho: ja, ka, samuti, sestap, edasi.

vācāya: **vāca** kõne.

saṃvutā: **saṃvuta** ohjatud.

manasā: **manas** meel.

saṃvutā: **saṃvuta** ohjatud.

dhīrā: **dhīra** tark.

te: **tat** see.

ve: tõepoolest.

supariṣaṃvutā: **su** hästi + **pari** ümberringi, põhjalikult + **saṃvutā** ohjatud = hästi ja igakülgsest ohjatud.

Dhp 234. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); ohjamine (*yamati*).

kodhavaggo sattarasamo niṭṭhito.

Seitsmeteistkümnenda, viha grupi lõpp.

Mustuse grupp

malavaggo

goghātakaputtavatthu

paṇḍupalāsova dānisi,

1.

yamapurisāpi ca te [taṃ (sī. syā. kaṃ. pī.)] upaṭṭhitā;

uyyogamukhe ca tiṭṭhasi,

pātheyyampi ca te na vijjati.

Sa oled nagu koltunud leht,

Dhp 235.

ja ka Yama mehed [on] sinu [kaasavõtmiseks] saabunud.

[Sa] seisad surma suus

ja teemoonaks pole sul midagi [kaasa võtta].

paṇḍupalāsova: **paṇḍu** kollakas-pruun (mungarüü) värv; kahvatu; närbunud + **palāsa** leht + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

dānisi: **dāni** nüüd, praegu (**idāni** lühivorm) + **asi** (sa) oled; sõna tüvest **as** olema; eufooniline vorm: **dāni** + **asi** = **dānisi**.

yamapurisāpi: **yama** mütoloogiline *niraja* kuningas ja surmaisand ehk surmajumal + **purisa** mees + **pi** ka, samuti.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

te: **tvam** sina.

upaṭṭhitā: **upatthita** saabunud, tulnud, lähenenud; teeninud, osalenud, sõna tüvest **thā** seisma, eesliitega **upa** poole.

uyyogamukhe: **uyyoga**, lahkumine, surm, sõna tüvest **yuj** ühendama, koos eesliitega **ud** välja, ära + **mukha** suu, sissepääs.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

tiṭṭhasi: **tiṭṭhati** seisab, sõna tüvest **thā** seisma.

pātheyyampi: **pātheyyam** reisi jaoks varutud või ette nähtud, kaasa võtmiseks; sõna tüvest **pāth** tee(kond) + **pi** ka, samuti.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

te: **tvam** sina.

na: ei.

vijjati: on olemas, leidub; tegusõna juurest **vid** leidma.

Dhp 235. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: surm (*māra*).

so karohi dīpamattano,

2.

khippaṃ vāyama paṇḍito bhava;

niddhantamalo anaṅgaṇo,

dibbaṃ ariyabhūmiṃ upehisi

[*dibbaṃ ariyabhūmimēhisi (sī. syā. pī.)*,

dibbamariyabhūmiṃ upehisi (?)].

Tee iseendale saar,

Dhp 236.

püüdle usinalt, ole tark!

Mustuse eemaldunud rüvetu

jõuab taevalikule arija tasandile.

so: **tad** see, too; tema.

karohi: teha, sõna tüvest **kar** tegema.

dīpamattano: **dīpa** saar + **atta** ise, mina.

khippaṃ: **khippa** kiire, nobe, usin.

vāyāma: püüdus, pingutus, püüe, taotlus, ponnistus, võitlus, sõna tüvest **yam** ohjama, rõhutava eesliitega **a** poole, suunas.

paṇḍito: **paṇḍita** tark.

bhava: tulemine, olemasolu (seisund), olema, elu, uus sünd; sõna tüvest **bhu** olemasollu tulema.

niddhantamalo: **niddhanta** eemaldatud, puhastatud, ära puhutud, sõna tüvest **dham** puhuma, eesliitega **ni** ära, eemale + **mala** mustus, ebapuhtus.

anaṅgaṇo: negatiivne eesliide **an** + **aṅgaṇa** koht, kus jalutada; avatud ruum, kohus; häbi või mustuse täpp või plekk, moraalne rikutus, rüve; täpp või tedretähn (näol).

dibbaṃ: **dibba** jumalik, taevalik.

ariyabhūmiṃ: **ariya** arija + **bhūmi** tasand.

upehisi: **upehiti** läheb; saabub, jõuab, sõna tüvest **i** minema, eesliitega **upa** lähedal.

Dhp 236. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = mustus; arija (*ariya*).

upanītavayo ca dānisi, 3.
 sampayātosī yamassa santike;
 vāso [vāsoṇi ca (bahūsu)] te natthi antarā,
 pātheyyampi ca te na vijjati.

Peagi oled jõudmas eluea lõppu ja Dhp 237.
 oled lähenemas Yama'ga kohtumisele.
 Enne kohalejõudmist pole sul puhkepaika
 ja teemoonaks pole sul midagi [kaasa võtta].

upanītavayo: upanīta lõpetatud, lõppenud; juhitud, poole tõmmatud; toodud, pakutud; kasutatud; algatatud; vihjatud, viidatud, sõna tüvest **ni** juhtima, eesliitega **upa** poole, suunas + **vaya** elu(iga), vanus.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

dānisi: dāni nüüd (**idani** lühivorm) + **asi** (sina) oled; tegusõna juurest **as** olema; eufooniline ühend **dāni** + **asi** = **dānisi**.

sampayātosī: sampayāta läks, jätkas, sõna tüvest **ya** minema, eesliidetega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult ja **pa** tegevust rõhutav järelliide + **asi** (sina) oled; eufooniline ühend **sampayāto** + **asi** = **sampayātosī**.

yamassa: yama mütoloogiline **niraja** kuningas ja surmaisand ehk surmajumal.

santike: santika lähedal, läheduses, kõrval.

vāso: vāsa maja, eluruum; elamise ja puhkamise koht.

te: tvam sina.

natthi: na ei + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend **na** + **atthi** = **natthi**.

antarā: vahepeal, keskel; sees (siinkohal: teel olles, enne kohale jõudmist).

pātheyyampi: pātheyyam reisi jaoks varutud või ette nähtud, kaasa võtmiseks; sõna tüvest **pāth** tee(kond) + **pi** ka, samuti.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

te: tvam sina.

na: ei.

vijjati: on olemas, leidub; tegusõna juurest **vid** leidma.

Dhp 237. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: surm (**māra**) = Yama.

so karohi dīpamattano, 4.
 khippaṃ vāyama paṇḍito bhava;
 niddhantamalo anaṅgaṇo,
 na punaṃ jātijaraṃ [na puna jātijaraṃ (sī. syā.),
 na puna jātijaraṃ (ka.)] upehisi.

Tee iseendale saar, Dhp 238.
 püüdle usinalt, ole tark!
 Mustuse eemaldanud rüvetule
 ei saabu enam uut sündi [ega] vananemist.

so: tad see, too; tema.

karohi: teha, sõna tüvest **kar** tegema.

dīpamattano: dīpa saar + **atta** ise, mina.

khippaṃ: khippa kiire, nobe, usin.

vāyama: püüdlus, pingutus, püüe, taotlus, ponnistus, võitlus, sõna tüvest **yam** ohjama, rõhutava eesliitega **a** poole, suunas.

paṇḍito: paṇḍita tark.

bhava: tulemine, olemasolu (seisund), olema, elu, uus sünd; sõna tüvi on **bhu** olemasollu tulema.

niddhantamalo: niddhanta eemaldatud, puhastatud, ära puhutud, sõna tüvest

dham puhuma, eesliitega **ni:** ära, eemale + **mala** ebapuhtus, plekk, mustus.

anaṅgaṇo: negatiivne eesliide **an** + **aṅgaṇa** koht, kus jalutada; avatud ruum, kohus; häbi või mustuse täpp või plekk, moraalne rikutus, rüve; täpp või tedretähn (näol).

na: ei.

punaṃ: uuesti.

jātijaraṃ: jāti sünd + **jara** vananema, vanadus.

upehisi: upehiti läheb; saabub, jõuab, sõna tüvest **i** minema, eesliitega **upa** lähedal.

Dhp 238. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arahant = mustuse eemaldanud rüvetu; sansaara (**samsāra**).

aññatarabrāhmaṇavatthu

anupubbena medhāvī, 5.
thokaṃ thokaṃ khaṇe khaṇe;
kammāro rajatasseva,
niddhame malamattano.

Arukas [puhastab] end ☸ Dhp 239.
mustusest järk-järgult,
vähehaaval, hetkest-hetkesse,
nagu sepp puhastab hõbedat.

anupubbena: järjestikune, järk-järguline, aste-astmelt, järk-järgult.

medhāvī: medhāvin arukas, omastava järelliitega **in**.

thokaṃ: thoka vähe, väike; natukene; väike kogus; 2x järjest = vähehaaval, natukese haaval.

khaṇe: khaṇa hetk, millal; 2x järjest = hetk-hetkelt, hetkest hetkesse; aeg-ajalt.

kammāro: kammāra sepp, metallitööline.

rajatasseva: rajata hõbe + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *ajatassa + eva = ajatasseva*.

niddhame: niddhamati eemaldab, puhastab, puhub ära, sõna tüvest **dham** puhuma, eesliitiga **ni** ära, eemale.

malam: mala mustus.

attano: atta ise, mina.

Dhp 239. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Odhisokathā* Kv 1.4 ning värsi teise osa (*kammāro rajatasseva, niddhame malamattano*) toob ära *Sāriputtasuttaṃ* Snp 4.16.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = mustus.

tissattheravatthu

ayasāva malarṃ samuṭṭhitam [*samuṭṭhāya (ka.)*], 6.
tatuṭṭhāya [*taduṭṭhāya (sī. syā. pī.)*] *tameva khādati;*
evaṃ atidhonacārinam,
sāni kammāni sakakammāni (sī. pī.) nayanti duggatim.

Nagu rooste sööb rauda, ☸ Dhp 240.
millest rooste on tekkinud,
nõnda juhivad tarvikutega liialdava [*bhikkhu*]
tema enda teod halba uude sündi.

ayasāva: ayo raud + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

malarṃ: mala mustus, ebapuhtus.

samuṭṭhitam: samuṭṭhita tekkinud, ilmnenud, sõna tüvest **tha** seisma eesliidetega **sam** koos, täielikult, terviklikult ja **ut** üles.

tatuṭṭhāya: tat see + **uṭṭhāya** tekkinud, ilmnenud.

tameva: tam = **tad** see + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

khādati: sööb, sõna tüvest **khad**.

evaṃ: nõnda, seega, sel viisil.

atidhonacārinam: ati küllus, liig, liiga palju; üleolek, üleastumine; olemine väljaspool (haaret); väga palju, liiga; eessõnana kaugemale, üle; läbi; liiga palju, väga palju, liiga kaugemale; mõnikord: ja, (lisades) veelgi + **dhona** puhastatud, puhas; mitmuses: neli *bhikkhu* tarvikut (milleks on: rüü, almusnõu, peavari ja ravimid) + **cārin** kõndimine, elamine, kogemine; käitumine, tegutsemine, harjutamine, praktiseerimine = lubades liiga palju munga nelja rekvisiidi kasutamist; sõna tüvest **car** kõndima, tegutsema, omastava järelliitega **in**.

sāni: sa see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on.

kammāni: kamma tegu, sõna tüvest **kar** tegema.

nayanti: juhib, sõna tüvest **ni** juhtima.

duggatim: eesliide **du** halb, raske + **gati** läheb; olemasolu, taassünd, sõna tüvest **gam** minema = armetu olemasolu, viletsuse vald, soovimatu uus sünd.

Dhp 240. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid sama põhimõtte toob ära *Micchādīṭṭhikasuttaṃ* AN 5.118.

lāḷudāyīvatthu

asajjhāyamaḷā mantā, 7.
anuṭṭhānamalā gharā;
malaṃ vaṇṇassa kosajjāṃ,
pamādo rakkhato malaṃ.

Mittekordamine määrib mantrad, ☸ Dhp 241.
 korratus määrib majad,
 laiskus määrib ilu,
 hooletus määrib valvuri.

asajjhāyamaḷā: **a** eitav eesliide + **sajjhāya** kordamine, harjutamine, õppimine + **mala** mustus, ebapuhtus.

mantā: **mantra** mantra, loits, nõidus; **mantā** sageli retsiteeritavad, sh ka mittereligioossed tekstid.

anuṭṭhānamalā: **an** eitav eesliide + **utthana** energiline pingutus, innukus, aktiivsus; kord + **mala** mustus, ebapuhtus.

gharā: **ghara** maja.

malaṃ: **mala** mustus, ebapuhtus.

vaṇṇassa: **vaṇṇa** värvus, jume.

kosajjāṃ: **kosajja** uimasus, laiskus, loidus.

pamādo: **pamāda** hooletu.

rakkhato: **rakkhant** valve, kaitse, sõna tüvest **rakkh** valvama, kaitsma.

malaṃ: **mala** mustus, ebapuhtus.

Dhp 241. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Malasuttam* AN 8.15.

Vt selgitustest: mantra (*manta*).

aññatarakulaputtavatthu

malitthiyā duccharitaṃ, 8.
maccheraṃ dadato malaṃ;
malā ve pāpakā dhammā,
asmim̐ loke paramhi ca.

Halb käitumine määrib naise, ☸ Dhp 242.
 ihnus määrib annetaja.
 Tõepoolest, kurjad dhammad määrivad
 nii selles kui ka teises maailmas.

malitthiyā: **mala** mustus, ebapuhtus + **itthi** naine; eufooniline ühend *malaṃ* + *itthiā* = *malitthiyā* (lühendatud ilmselt taktimõõtu korrastaval eesmärgil).

duccharitaṃ: eesliide **du** halb, paha + **carita** tegevus, käitumine; algselt pärit sõna tüvest **car** kõndima, tegutsema.

maccheraṃ: **macchera** ahnus, ihnus, kadedus.

dadato: **dadant** andja, annetaja, sõna tüvest **da** andma.

malaṃ: **mala** mustus, ebapuhtus.

malā: vt eelmist.

ve: tõesti, tõepoolest.

pāpakā: **pāpa** kuri, halb; omadussõna järelliitega **ka**.

dhammā: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

asmim̐: **idam̐** see.

loke: **loka** maailm.

paramhi: **para** erinev, muu.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

Dhp 242. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Malasuttam* AN 8.15.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*); daana ehk annetus (*dāna*); dhamma; maailm (*loka*).

tato malā malataram, 9.
avijjā paramam malam;
etam malam pahantvāna,
nimmalā hotha bhikkhavo.

Mustuste mustus on ☞ Dhp 243.
 mitteteadmine – [see on] ülim mustus.
 Kõrvaldage see mustus,
 olge mustuseta, bhikkhud!

tato: sellest (enam); sealt; se(II)etõttu, se(II)eläbi, se(II)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.

malā: mala mustus, ebapuhtus; määrdumine.

malataram: mala + järeliide **tara** mustem; määrdunuim.

avijjā: a eitav eesliide + **vijjā** teadmine, teadmised, sõna tüvest **vid** teadma.

paramam: parama kõige, kõrgeim, absoluutne.

malam: mala mustus, ebapuhtus.

etam: see.

malam: mala mustus, ebapuhtus.

pahantvāna: loobunud, hüljanud või kõrvaldanud, sõna tüvest **ha** lahkuma, loobuma, rõhutava eesliitega **pa**.

nimmalā: nimmala eesliide **ni** ilma + **mala** mustus, ebapuhtus.

hotha: olla; sõna tüvest (**b**)**hu** olema, olemasolu.

bhikkhavo: bhikkhu bhikkhu, Buddha munk.

Dhp 243. salmi osalist kanoonilist vastet (*tato malā malataram, avijjā paramam malam*) pakub *Malasuttam* AN 8.15.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = mitteteadmine.

cūḷasāribhikkhuvatthu
sujīvaṃ ahirikena, 10.
kākasūrena dhamṣinā;
pakkhandinā pagabbhena,
saṃkiliṭṭhena jīvitam.

Kerge [on] elada häbitul, Dhp 244.
 kaak-kangelasel, solvajal,
 hooplejal ja hoolimatul,
 kerge [on] elada ebapuhtal.

sujīvaṃ: sujīva eesliide **su** lihtne, hea, õnnelik + **jīva** elu, eluviis; hing; sõna tüvest **jiv** elama.

ahirikena: ahirika häbitu, sõnast **hiri** häbi, negatiivse eesliitega **a** ja omadussõna järeliitega **ka**.

kākasūrena: kāka vares + **sūra** kangelane = vares-kangelane (= kaval ja jultunud).

dhamṣinā: dhamṣin pealetükkiv; solvav; jultunud; hävitav.

pakkhandinā: julge, hoopleja, kelkija, kiitleja, sõna tüvest **khand** hüppama, eesliitega **pa** edasi.

pagabbhena: pagabbha jultunud; üleolev; ülbe; ebaviisakas; hulljulge; hoolimatu.

saṃkiliṭṭhena: eesliide **saṃ** koos, täielikult, terviklikult + **kilis** halvasti minema, määrima, ebapuhas olema = halb, ebapuhas.

jīvitam: jīvita elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest **jiv** elama.

Dhp 244. salmi kanooniline vaste pole leitav.

hirīmatā ca dujjīvaṃ, 11.
niccaṃ sucigavesinā;
alīnenāppagabbhena,
suddhājīvena passatā.

Kuid raske [on] elada häbi[võimelisel], Dhp 245.
 lakkamatult puhtust otsijal,
 avatul ja hoolival,
 puhta eluviisiga [tõe] nägijal.

hirīmatā: *hiri* häbi + omastava järelliitega *mant*.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

dujjīvaṃ: eesliide *du* raske, halb, vale + *jīva* elu, eluviis; hing; sõna tüvest *jiv* elama.

niccaṃ: *nicca* püsiv, lakkamatu, pidev, muutumatu.

sucigavesinā: *suci* puhas, selge, korralik + *gavesin* otsima, püüdlema, taotlema.

alīnenāppagabbhena: eitav eesliide *a* + *līnena* klammerduv, kinnine (= avatud, siiras) + eitav eesliide *a* + *pagabbhena* jultunud; üleolev; ülbe; ebaviisakas; hulljulge; hoolimatu; eufooniline ühend: *alīnena* + *appagabbhena* = *alīnenāppagabbhena*.

suddhājīvena: *suddha* puhas, selge; süütu; korralik + *ājīva* elamisviis, eluviis; eufooniline ühend: *suddha* + *ājīvena* = *suddhājīvena*.

passatā: *passanta* nägemine, sõna tüvest *pas* nägema.

Dhp 245. salmi kanooniline vaste pole leitav.

pañcaupāsakavatthu
yo pāṇamatipāṭeti, 12.
musāvādañca bhāsati;
loke adinnamādiyati,
paradārañca gacchati.

Kes tapab elusolendeid, ☸ Dhp 246.
 räägib valet,
 võtab maailmas mitteantut
 [ja] läheb teise naisega,

yo: *yad* see, mis/kes.

pāṇamatipāṭeti: *pāṇam* hingus, elu, elusolend + *atipāṭeti* hävitab, tapab; sõna tüvest *pat* kukkuma, eesliitega *ati* peale.

musāvādañca: *musā* vale(sti), väär(alt); tõe (*sacca*) vastand + *vāda* rääkimine, kõne, jutt, öeldu; omadus, tunnus; arutelu, vaidlus, poleemika; õpetus, teooria, doktriin, sõna tüvest *vad* rääkima + **ca:** (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

bhāsati: ütleb, räägib, kõneleb; särab, hiilgab, sõna tüvest *bhas* rääkima.

loke: *loka* maailm.

adinnamādiyati: *a* eitav eesliide + *dinna* antud, sõna tüvest *da* andma + *adiyati* võtab, haarab sõna tüvest *da* andma, eesliitega *a* poole.

paradārañca: *para* erinev, muu (kellegi teise) + *dāra* naine, abikaasa + **ca** ja.

gacchati: läheb, sõna tüvest *gam* minema.

Dhp 246. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Verasuttam* AN 5.174.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*).

surāmerayapānañca, 13.
yo naro anuyuñjati
idhevameso lokasmim̐,
mūlam̐ khaṇati attano.

joob alkohoolseid jookke 🍷 Dhp 247.
 ikka ja jälle, see mees,
 siin, selles maailmas,
 juurib välja oma juure.

surāmerayapānañca: *sura* alkohoolne jook + *meraya* kääritamisel saadud alkohoolne jook nagu vein ja õlu + *pāna* jooma, sõna tüvest *pa* + *ca* ja.

yo: *yad* see, mis/kes.

naro: *nara* mees; inimene.

anuyuñjati: liitub; võtab kohustuse, pühendub; taotleb; uurib; sõna tüvest *yuj* liituma, ühinema, eesliitega *anu* kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda.

idhevameso: *idha* siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu + *eva* (sagedamini kasutatav vorm on *va*) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti + *eso* = *etad* see; eufooniline ühend *idha* + *eva* + *eso* = *idhevameso*.

lokasmim̐: *loka* maailm.

mūlam̐: *mūla* juur.

khaṇati: kahjustab, haavab, vigastab; kaevab üles, juurib välja; sõna tüvest *khan*.

attano: *atta* ise, mina.

Dhp 247. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet (*surāmerayapānañca yo naro anuyuñjati*) pakub *Verasuttam̐* AN 5.174.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); maailm (*loka*).

evaṃ bho purisa jānāhi, 14.
pāpadhammā asaññatā;
mā taṃ lobho adhammo ca,
ciraṃ dukkhāya randhayuṃ.

Tea seda, mees: Dhp 248.
 kurjad dhammad
 [on] ohjamatud!
 Ärgu ahnus ega valed dhammad
 paisaku [sind] kauakestvasse kannatusse!

evaṃ: nõnda, seda.

bho: tuttava poole pöördumise termin, nagu mu kallis või hea (sõber).

purisa: mees.

jānāhi: teadma, sõna tüvest *ba*.

pāpadhammā: *pāpa* kuri + *dhammā* dhammad, õpetused (siinkohal mitte Buddha õpetus), seisundid, nähtused.

asaññatā: *a* eitav eesliide + *saññata* „kokku tõmmatud“, vaashoitud, ennast kontrolliv, ohjav, sõna tüvest *yam* ohjama, rahunema, eesliitega *saṃ* koos, täielikult, terviklikult.

mā: ei, ära, ega (tavapäraselt *na*).

taṃ: *tad* see.

lobho: *lobha* ahnus.

adhammo: *a* eitav eesliide + *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest *dha* hoidma, kaitsma; = vale, väär dhamma, mitte-dhamma.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

ciraṃ: *cira* pikk (aeg), kaua kestev.

dukkhāya: *dukkha* „raske taluda“, *dukkha*, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

randhayuṃ: alluma, võimuses olema, sõna tüvest *randh*.

Dhp 248. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; ohjamine (*yamati*); *dukkha*.

tissadaharavatthu

dadāti ve yathāsaddham,
yathāpasādanam [yattha pasādanam (katthaci)] jano;
tattha yo maṅku bhavati
[tattha ce maṅku yo hoti (sī.),
tattha yo maṅkuto hoti (syā.)],
paresam pānabhojane;
na so divā vā rattim vā,
samādhimadhigacchati.

15.

Tõepoolest, inimesed annetavad
vastavalt usule [ja] vastavalt rahulolule.
Kes kadestab teiste jooki [või] sööki,
see ei saavuta keskendust
ei päeval ega öösel.

Dhp 249.

dadāti: annab, annetab; sõna tüvest **da** andma.

ve: tõesti, tõepoolest.

yathāsaddham: **yathā** (just) nagu, taoliselt; seoses; vastavalt; mis tahes viisil + **saddha** usk, usaldus, kindlus.

yathāpasādanam: **yathā** vastavalt + **pasādana** rahuldus, rahulolu; õnnelikkus; puhtus; kindlus; armulikkus, sõna tüvest **sad** istuma, vajuma; süda; usk; usalda; rõhutava eesliitega **pa**.

jano: **jana** isik, mees.

tattha: seal.

yo: **yad** see, mis/kes.

maṅku: segaduses; alla surutud; pahas tujus, masendunud; rahutu, rahulolematu.

bhavati: on; sõna tüvest **bhu** olema.

paresam: **para** muu, teine.

pānabhojane: **pāna** jook, jooma; joomine, sõna tüvest **pa** jooma + **bhojana** toit, söök = jook-söök.

na: ei.

so: **tad** see, too; tema.

divā: **diva** päev; taevas.

vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.

rattim: **ratti** öö.

vā: või.

samādhimadhigacchati: **samādhi** keskendus, sõna tüvest **dha** panema, eesliidetega **sam** koos, täielikult, terviklikult ja **a** suunas + **adhi** kuni, suunas, sisse; üle, kohal; eraldi eessõnana: sees, suhtes + **gacchati** läheb (kaasa, teise olemasollu), liigub, lahkub; suundub, järgib suunda või kurssi; jõuab (päralt); minemine = jõuab; saavutab, omandab; leiab; mõistab.

Dhp 249. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kadetus; keskendus (*samādhi*).

yassa cetam samucchinnam,
mūlaghaccam [mūlaghaccham (ka.)] samūhatam;
sa ve divā vā rattim vā,
samādhimadhigacchati.

16.

Aga see, kes [on kadeduse] eemaldanud,
[selle] juure hävitanud [ja] väljajuurinud,
see, tõepoolest, nii päeval kui öösel
saavutab [õige] keskenduse.

Dhp 250.

yassa: **yat** see, mis/kes.

cetam: **ca** ja + **etam** see; eufooniline ühend **ca** + **etam** = **cetam**.

samucchinnam: ära/välja lõigatud, hävinud, sõna tüvest **chid** ära lõikama, eemaldama, eesliidetega **sam** koos, täielikult, terviklikult ja **ud** välja.

mūlaghaccam: **mūla** juur + **ghacca** hävitama.

samūhatam: **samūhata** ära/välja võetud, eemaldatud.

sa: see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on.

ve: tõesti, tõepoolest.

divā: **diva** päev, taevas.

vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.

rattim: **ratti** öö.

vā: või.

samādhimadhigacchati: **samādhi** keskendus, sõna tüvest **dha** panema, eesliidetega **sam** koos, täielikult, terviklikult ja **a** suunas + **adhi** kuni, suunas, sisse; üle, kohal; eraldi eessõnana: sees, suhtes + **gacchati** läheb (kaasa, teise olemasollu), liigub, lahkub; suundub, järgib suunda või kurssi; jõuab (päralt); minemine = jõuab; saavutab, omandab; leiab; mõistab.

Dhp 250. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kadetus; keskendus (*samādhi*).

pañcaupāsakavatthu

*natthi rāgasamo aggi,
natthi dosasamo gaho;
natthi mohasamaṃ jālaṃ,
natthi taṇhāsamā nadī.*

17.

Pole kirega võrdset tuld,
pole vihaga võrdset haaret,
pole pettekujutlusega võrdset võrku,
pole ihaga võrdset jõge.

Dhp 251.

natthi: na ei + **atthi** on; sõna juurest **as** olema = ei ole; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natthi*.

rāgasamo: rāga kirk, sõna tüvest **raj** värvima + **sama** sama, just nagu, võrdne.

aggi: tuli.

natthi: na ei + **atthi** on = ei ole.

dosasamo: dosa viha + **sama** sama, just nagu, võrdne.

gaho: gaha maja, kodu; planeet; haaraja, hoidja; see, kes võtab või haarab enda valdusesse; kinnihoidmine, sõna tüvest **gah** haarama; inimestest kinni hoidev objekt; krokodilliliik (*Gavialis gangeticus*).

natthi: na ei + **atthi** on = ei ole.

mohasamaṃ: moha pettekujutus; sõna tüvest **muh** hämming, segadus, eksitus + **sama** sama, just nagu, võrdne.

jālaṃ: jāla võrk.

natthi: na ei + **atthi** on = ei ole.

taṇhāsamā: taṇhā iha + **sama** sama, just nagu, võrdne.

nadī: jõgi.

Dhp 251. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*).

meṇḍakaseṭṭhivatthu

*sudassaṃ vajjamaññesaṃ,
attano pana duddasaṃ;
paresaṃ hi so vajjāni,
opunāti [ophunāti (ka.)] yathā bhusaṃ;
attano pana chādeti,
kalimva kitavā saṭho.*

18.

Teiste vead on kergesti nähtavad,
enda [vigu on] aga raske näha.

Dhp 252.

Tõepoolest, teiste vead sõelutakse välja nagu aganad,
omi aga varjatakse,
nagu petis [varjab] ebaõnnestunud heiteid.

sudassaṃ: su hästi, hea + **dassa** näha, olla nähtav, sõna tüvest **das** nägema.

vajjamaññesaṃ: vajja viga, mida tuleks vältida; mida tuleks rääkida; muusikainstrument + **añña** muu, erinev.

attano: atta ise, mina.

pana: tõesti, tõepoolest, aga, vastupidi; ja nüüd; enamgi veel.

duddasaṃ: du halb, raske + **dassa** näha, olla nähtav.

paresaṃ: para muu, teine.

hi: tõesti, tõepoolest.

so: tad see, too; tema.

vajjāni: vajja viga, mida tuleks vältida.

opunāti: paiskab tuulde; teeb puhtaks; sõelub, sõna tüvest **pu** puhastama, eesliitega **ava** ära (siin värsimõõdu eesmärgil lühendatud o-ks).

yathā: just/nii nagu.

bhusaṃ: bhusa aganad, kest.

attano: atta ise, mina.

pana: tõesti, tõepoolest, aga, vastupidi; ja nüüd; enamgi veel.

chādeti: katab, varjab, sõna tüvest **chad** katma.

kalimva: kali õnnetu täringuvise = (põhiarv) üks + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

kitavā: kitava kellel veab täringu viskamisel või kes petab täringumängus.

saṭho: saṭha petlik, reetlik, pettur.

Dhp 252. salmi täpne kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet (*sudassaṃ vajjamaññesaṃ, attano pana duddasaṃ*) pakub *Cūḍadhanuggaha-jātaka* Ja 374.

ujjhānasaññittheravatthu

paravajjānupassissa, 19.
 niccaṃ ujjhānasaññino;
 āsavā tassa vaḍḍhanti,
 ārā so āsavakkhayā.

[Kes] teiste vigu nähes Dhp 253.
 tajub pidevalt ärritust,
 selle tulvad suurenevad.
 Tema [on] kaugel tulvade lõppemisest.

paravajjānupassissa: *para* erinev, muu + *vajja* viga, mida tuleks vältida + *anu* kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + *passin* nägema, sõna tüvest *pass* = vaatlus, mõtisklemine; eufooniline ühend *paravajja* + *anupassin* = *paravajjānupassin*; = see, kes näeb teiste vigu.

niccaṃ: *nicca* püsiv; pidev.

ujjhānasaññino: *ujjhāna* solvuma, kaebama + *saññin* tajuv; teadlik; sõna tüvest *saññā* taju, omastava järelliitega *in*.

āsavā: *āsava* tulvad.

tassa: *tad* see; sellele; temale.

vaḍḍhanti: kasvab, suureneb, paljuneb; sõna tüvest *vaddh* kasvama.

ārā: kaugel, eemal.

so: *tad* see, too; tema.

āsavakkhayā: *āsava* tulv + *khaya* lõppemine, hävitamine, lahustumine.

Dhp 253. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: tulvad (*āsava*).

subhaddaparibbājakavatthu

ākāseva padaṃ natthi, 20.
 samaṇo natthi bāhire;
 papañcābhiratā pajā,
 nippapañcā tathāgatā.

Nii nagu taevas pole teed, Dhp 254.
 pole väljaspool [sanghat tõelist] erakrändurit.
 Inimesi rõõmustavad illusioonid,
 tathaagatad [on] illusioonidest vabad.

ākāseva: *ākāsa* õhk, taevas, ruum + *va* (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

padaṃ: *pada* jalg, (jala)jalg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

natthi: *na* ei + *atthi* on; sõna tüvest *as* olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natthi*.

samaṇo: *samaṇa* erakrändur (mitte ainult Buddha munk).

natthi: *na* ei + *atthi* on = ei ole.

bāhire: *bāhira* väljaspool.

papañcābhiratā: *papañca* (vaimse arengu) takistus; viivitus; arvamus, kontsept, illusioon (kinnismõte), pettekujutus + *abhirati* naudib, rõõmustab, armastab; sõnast *rati* armastus; eufooniline ühend: *papañca* + *abhiratā* = *papañcābhiratā*.

pajā: olendid, inimesed, inimkond.

nippapañcā: eesliide *ni* ilma + *papañca* (vaimse arengu) takistus; viivitus; illusioon (kinnismõte), pettekujutus.

tathāgatā: tathaagatad (nõndaläinud: *tathā* nii, sel viisil + *gata* läinud, sõna tüvest *gam* minema või nõndatulnud: *tathā* nii, sel viisil + *āgata* tulnud) = Buddha epiteet.

Dhp 254. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: sangha; erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*); plekid (*kilesa*) = illusioonid; Buddha = tathaagata.

ākāseva padam natthi, 21.
 samaṇo natthi bāhire;
 saṅkhārā sassatā natthi,
 natthi buddhānamiñjitam.

Nii nagu taevas pole teed, Dhṛp 255.
 pole väljaspool [sanghat tõelist] erakrändurit.
 Moodustised pole igavesed,
 mõistnutes pole häiritust.

ākāseva: **ākāsa** õhk, taevas, ruum + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see);
 niipea kui, kohe kui; või.

padam: **pada** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause;
 ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent;
 põhjus, ajend.

natthi: **na** ei + **atthi** on; sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend **na** + **atthi** =
natthi.

samaṇo: **samaṇa** erakrändur (mitte ainult Buddha munk).

natthi: **na** ei + **atthi** on = ei ole.

bāhire: **bāhira** väljaspool.

saṅkhārā: **saṅkhāra** moodustis (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on
 omaolemuseta).

sassatā: **sassata** igavene, lakkamatu, pidev.

natthi: **na** ei + **atthi** on; sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend **na** + **atthi** =
natthi.

buddhānamiñjitam: **buddha** Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna
 tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähga,
 ülejäänud buddhade puhul väiketähga); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast
bodhi + **iñjita** raputatud, liigutatud, kõigutatud; häiritud, sõna tüvest **iñj**.

Dhṛp 255. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: sangha; erakrändur (*samaṇa*, *samaṇī*); moodustised
 (*saṅkhāra*); Buddha ehk Mõistnu.

malavaggo aṭṭhārasamo niṭṭhito.

Kaheksateistkümnenda, mustuse grupi lõpp.

Dhnp 2566-272

Dhammas püsija grupp

dhammatthavaggo

vinicchayamahāmatavattu

na tena hoti dhammaṭṭho, 1.
 yenaṭṭhaṃ sāhasā [sahasā (sī. syā. ka.)] naye;
 yo ca atthaṃ anattañca,
 ubho niccheyya paṇḍito.

Ei ole dhammas püsija see, Dhp 256.
 kes kiirustades hindab õigeks.
 Tark uurib mõlemat:
 nii õiget kui mitteõiget.

na: ei.

tena: tad see.

hoti: on; sõna tüvest **bhu** olema.

dhammaṭṭho: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + järelliide **ṭṭha** seisev (erinevalt lamamisest või liikumisest); asuv; on rajatud, baseerub, põhineb, püsib; kinnis-; liikumatu, vankumatu; tuletatud sõna tüvest **ṭhā** seisma.
yenaṭṭhaṃ: yena = yad see, mis/kes + **atthaṃ** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma; eufooniline ühend **yena + atthaṃ = yenaṭṭhaṃ**.

sāhasa: kiirustades, kiiresti, kaalutlemata.

naye: juhtima (jäeldusele, hinnangule, mõistmisele); jäeldus, hinnang; arvamus.

yo: yad see, mis/kes.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

atthaṃ: 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma.

anattañca: an eitav eesliide + **attha** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma = puudus, kaotus, ebaõnn, kahju + **ca** ja.

ubho: ubha mõlemad.

niccheyya: uurima, analüüsima, välja selgitama, sõna tüvest **ci** koguma, eesliitiga **nis** tegevuse lõpetamine.

paṇḍito: paṇḍita tark.

Dhp 256. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma.

asāhasena dhammena, 2.
 samena nayatī pare;
 dhammassa gutto medhāvī,
 dhammaṭṭho ti pavuccati.

[Kes] kiirustamata, dhamma kohaselt, Dhp 257.
 [ja] erapooletult hindab teisi,
 seda arukat dhamma kaitsjat
 nimetatakse dhammas püsijaks.

asāhasena: a eitav eesliide + **sāhasa** kiirustades, kiiresti, kaalutlemata.

dhammena: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

samena: sama sama, ka; = erapooletult.

nayatī: juhib jäeldusele, hinnangule või mõistmisele.

pare: para kõrgem(al), üle; kaugem(al) (tulevikus); muu; teine; teisel pool; võõras, võõr-; kõrvaline, kõrvalseisja.

dhammassa: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).

gutto: gutta kaitstud, kaitsja, sõna tüvest **gup** kaitsma.

medhāvī: medhā arukas.

dhammaṭṭho: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist) + järelliide **ṭṭha** seisev (erinevalt lamamisest või liikumisest); asuv; on rajatud, baseerub, põhineb, püsib; kinnis-; liikumatu, vankumatu; tuletatud sõna tüvest **ṭhā** seisma.

ti: (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

pavuccati: ütleb, nimetab, kutsub, sõna tüvest **vac** ütlema, rääkima, rõhutava eesliitiga **pa**.

Dhp 257. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma.

chabbaggiyavatthu
na tena paṇḍito hoti,
yāvatā bahu bhāsati;
khemī averī abhayo,
 „paṇḍito“ti pavuccati.

3.

Ei see ole tark,
 kes palju räägib.
 Rahulikku, vaenutut [ja] hirmutat
 nimetatakse targaks.

Dhp 258.

na: ei.**tena: tad** see, too.**paṇḍito: paṇḍita** tark.**hoti:** on; sõna tüvi tüvest **bhu** olema.**yāvatā:** niipalju kui, niikaugale kui; sest.**bahu:** palju.**bhāsati:** räägib, sõna tüvest **bhas**.**khemī:** rahulik, vaikne.**averī: a** eitav eesliide + **verī** vaenulik; kättemaksuhimuline; vaenlane = ei vihka, ilma vihkamiseta.**abhayo: a** eitav eesliide + **bhaya** hirm, kartus = hirmutu, kartmatu, mittehirmunud, mittekartev, kohkumatu.**paṇḍito: paṇḍita** tark.**tī:** (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.**pavuccati:** kutsub, nimetab, sõna tüvest **vac** ütlema, sõnama, rõhutava eesliitega **pa**.

Dhp 258. salmi kanooniline vaste pole leitav.

ekudānakhīṇāsavavatthu
na tāvatā dhammadharo,
yāvatā bahu bhāsati;
yo ca appampi sutvāna,
dhammaṃ kāyena passati;
sa ve dhammadharo hoti,
yo dhammaṃ nappamajjati.

4.

Mitte seepärast pole ta dhamma hoidja,
 et palju räägib.

Dhp 259.

See [kes] küll [dhammat on] vähe kuulnud, kuid
 vaatleb kehas dhammat,
 see, tõepoolest, [on] dhamma hoidja,
 see [on] dhammas hoolikas.

na: ei.**tāvatā:** sellel arvel, seega.**dhammadharo: dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **dhara** hoidmine, valdamine, teadmine, sõna tüvest **dha**: hoidma.**yāvatā:** niipalju kui, sest.**bahu:** palju.**bhāsati:** räägib, sõna tüvest **bhas** rääkima.**yo: yad** see, mis/kes.**ca:** (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.**appampi: appam** vähe + **pi** isegi, vaid, ainult.**sutvāna:** kuulnud; sõna tüvest **su** kuulma.**dhammaṃ: dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).**kāyena: kāya** keha; rühm, hunnik, kogu(m).**passati:** näeb; sõna juurest **dis** nägema.**sa: tad** see (selle enamesinev vorm on **so**).**ve:** tõesti, tõepoolest.**dhammadharo: dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist) + **dhara** hoidmine, valdamine, teadmine.**hoti:** on; sõna tüvest **bhu** olema.**yo: yad** see, mis/kes.**dhammaṃ: dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).**na:** ei.**pamajjati:** on hoolimatu, jätnud hooletusse; sõna tüvest **mad** jooles olema, rõhutava eesliitega **pa**; eufooniline ühend *na* + *pamajjati* = *nappamajjati*.

Dhp 259. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*) = keha dhamma.

lakuṇḍakabhaddiyattheravatthu

na tena thero so hoti [thero hoti (sī. syā.)], 5.
yenassa palitaṃ siro;
paripakko vayo tassa,
moghajīṇṇo ti vuccati.

Ei see ole vanem, Dhp 260.
 kel pea [on] hall.
 Kes [vaid] ealiselt [on] vana,
 [teda] nimetatakse kasutult vananenuks.

na: ei.

tena: tad see.

thero: thera theera, vanemmunk.

so: tad see, too; tema.

hoti: on; sõna tüvest **bhu** olema.

yenassa: yena = yad see, mis/kes (veel) + **assa = idam** see (tema); eufooniline ühend *yena + assa = yenassa*.

palitaṃ: palita hall.

siro: sira pea.

paripakko: paripakka küps, valminud, täiskasvanud.

vayo: vaya eluiga, vanus.

tassa: tad see.

moghajīṇṇo: mogha tühi, tühine; kasutu + **jinna** purunenud, kõdunenud, kulunud; (vanadusest) jõuetu, vana (mees); sõna tüvest **ji** lahtuma, lagunema, vananema.

tī: (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkjana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

vuccati: kutsub, sõna tüvest **vac** ütlema, sõnama.

Dhp 260. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: Theera ehk vanem (*thera, therī*).

yamhi saccañca dhammo ca, 6.
ahimsā saṃyamo damo;
sa ve vantamalo dhīro,
thero iti [so theroti (syā. ka.)] pavuccati.

Kelles [on aga] tõde ja dhamma, Dhp 261.
 vägivallatus, vaoshoitus [ja] taltumus,
 seda tarka, [kes] tõepoolest [on] mus-
 tused kõrvaldanud,
 [teda] nimetatakse vanemaks.

yamhi: yat see, mis/kes.

saccañca: sacca tõde.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

dhammo: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

ahimsā: a eitav eesliide + **himsa** vägivald; kahjustamine, haavamine, vigastamine, haiget tegemine, sõna tüvest **hims**; = vägivallatus.

saṃyamo: saṃyama „kokku tõmbama“; vaos hoidma, tagasi hoidma; (kuute taju) kontrollima; kokku hoidma (koonerdama), sõna tüvest **yam** ohjama, (tajusid) kontrollima, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

damo: dama (tajude) taltsutamine, allutamine; (hilisemate selgituste kohaselt) mõistmine, tarkus, sõna tüvest **dam** taltsutama.

sa: tad see (selle enamesinev vorm on **so**).

ve: tõepoolest, tõesti.

vantamalo: vanta visanud (vastu, üles), sõna tüvest **vam** (ära) viskama; (välja) oksendama + **mala** mustus.

dhīro: dhīra tark, arukas.

thero: thera theera, vanem(munk).

iti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse **tī**).

pavuccati: kutsub, sõna tüvest **vac** ütlema, sõnama, rõhutava eesliitega **pa**.

Dhp 261. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet (*yamhi saccañca dhammo ca, ahimsā saṃyamo damo*) pakub *Upasāḷakajātaka* Ja 166.

Vt selgitustest: dhamma; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = (neli) tõde; ohjamine (*yamati*) = vaoshoitus ja taltumus; plekid (*kilesa*) = mustus; Bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) = vanem.

sambahulabhikkhuvatthu

na vākkaraṇamattena,
vaṇṇapokkharatāya vā;
sādhurūpo naro hoti,
issukī maccharī saṭho.

7.

Ei rohkesõnalisus
ega lootoslik jume
[tee] meest suurepärase kehastuseks, [kui ta] on
kade, ihne [ja] petlik.

Dhp 262.

na: ei.

vākkaraṇamattena: **vak** kõne + **karaṇa** tegema, tegutsema, sõna tüvest **kar** tegema + **matta** määr, mõõt; ainult, vaid, kõigest.

vaṇṇapokkharatāya: **vaṇṇa** värv; väljanägemine, ilu, jume + **pokkharatā** lootose-sarnane, hiilgus.

vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata.

sādhurūpo: **sādhu** (väga) hea, hästi, suurepärane + **rūpa** vorm; välimus; kuju; = see, kes on suurepärane; suurepärase kehastus.

naro: **nara** mees.

hoti: on, sõna tüvest **bhu** olema.

issukī: kade, armukade, sõnast **issa**.

maccharī: ihnur; ihne, isekas, ahne.

saṭho: **saṭha** kaval, petlik; pettus.

Dhp 262. salmi kanooniline vaste pole leitav.

yassa cetam̃ samucchinnam̃,
mūlaghaccaṃ samūhatam̃;
sa vantadoso medhāvī,
„sādhurūpo“ti vuccati.

8.

Kuid see, kes [on kadeduse,
ihnuse ja petlikkuse] läbi lõiganud,
[nende] juured hävitanud [ja] väljajuurinud,
seda, viha kõrvaldanud arukat
nimetatakse suurepärase kehastuseks.

Dhp 263.

yassa: **yat** see, mis/kes.

cetam̃: **ca** ja + **etam̃** see; eufooniline ühend **ca** + **etam̃** = **cetam̃**.

samucchinnam̃: ära lõigatud, hävinud, sõna tüvest **chid** ära lõikama või eemaldama, eesliidetega **sam̃** koos, täielikult, terviklikult ja **ud** välja.

mūlaghaccaṃ: **mūla** juur, põhjus + **ghacca** hävitamine, sõna tüvest **ghan** tapma, lööma.

samūhatam̃: välja võetud, eemaldatud, sõna tüvest **han** tapma, hävitama, lööma, eesliidetega **sam̃** koos, täielikult, terviklikult ja **ud** välja.

sa: **tad** see.

vantadoso: **vanta** visanud (vastu, üles), sõna tüvest **vam** (ära) viskama; (välja) oksendama + **dosa** viha.

medhāvī: arukas.

sādhurūpo: **sādhu** (väga) hea, hästi, suurepärane + **rūpa** vorm; välimus; kuju; = see, kes on suurepärane; suurepärase kehastus.

tī: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse **iti**).

vuccati: kutsub, sõna tüvest **vac** ütleva, sõnana.

Dhp 263. salmi kanooniline vaste pole leitav.

hatthakavatthu

na muṇḍakena samaṇo,
abbato alikaṃ bhaṇaṃ;
icchālobhasamāpanno,
samaṇo kiṃ bhavissati.

9.

Ei raseeritud pea tee erakränduriks
[õiget dhammat] mittejärgivat valskuse rääkijat.
Kuidas igatsusse ja ahnusesse langenu saakski
olla erakrändur?

Dhp 264.

na: ei.

muṇḍakena: raseeritud (pea), kiilas.

samaṇo: samaṇa erakrändur (mitte ainult Buddha munk).

abbato: a eitav eesliide + **bata = vata** hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolest!“, „Paraku!“; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine.

alikaṃ: alika ebaõige, vale, väär; valskus.

bhaṇaṃ: bhanant rääkimine, sõna tüvest **bhan**.

icchālobhasamāpanno: iccha ihaldab, igatseb; liigub, ulatab; minema; jõudma; omandama, saama + **lobha** ahnus + **samāpanna** varustatud, kindlustatud; õnnistatud; sõna tüvest **pad** minna või kukkuma, millele eelnevad eesliited **saṃ** koos, täielikult, terviklikult ja **a** poole.

samaṇo: samaṇa erakrändur (mitte ainult Buddha munk).

kiṃ: (see) kes (kuidas).

bhavissati: saab olema; sõna tüvest **bhu**.

Dhp 264. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: erakrändur (*samaṇa, samaṇī*).

yo ca sameti pāpāni,
aṇuṃ thūlāni sabbaso;
samtattā hi pāpānaṃ,
„samaṇo“ti pavuccati.

10.

See kes vaigistab kogu kurja,
[nii] väikese [kui] suure,
[seda], kurjuse tõepoolest vaigistanut,
nimetatakse erakränduriks.

Dhp 265.

yo: yad see, mis/kes.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

sameti: tuleb kokku, kohtub; vastab; ühtlustab; lepib, leevendab, sõna tüvest **i** minema, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

pāpāni: pāpa kuri.

aṇuṃ: aṇu väike, pisike, tilluke; peen; väga väike osa (aatom); mõõtühik (36 paramāṇu = 1 aṇu; 36 aṇu = 1 tajjārī).

thūlāni: thūla suur, jäme; massiivne; paks; tugev.

sabbaso: sabba kõik, täielikult, põhjalikult.

samtattā: hävimise seisund; tuletatud sõna tüvest **sameti** tuleb kokku, kohtub; vastab; ühtlustab; lepib, leevendab.

hi: tõepoolest, tõesti.

pāpānaṃ: pāpa kuri.

samaṇo: samaṇa erakrändur (mitte ainult Buddha munk).

tī: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse **iti**).

pavuccati: kutsub, sõna tüvest **vac** ütleva, sõnana, rõhutava eesliitega **pa**.

Dhp 265. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: erakrändur (*samaṇa, samaṇī*).

aññatarabrāhmaṇavatthu

na tena bhikkhu so hoti, 11.
yāvatā bhikkhate pare;
vissam dhammam samādāya,
bhikkhu hoti na tāvatā.

Ei teistelt [almuste] kerjamine ❸ Dhp 266.
 tee kedagi bhikkhuks.
 Bhikkhu pole see,
 kes järgib igat dhammat.

na: ei.

tena: tad see (selle pärast/poolest/tõttu).

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

hoti: on, sõna tüvest **bhu** olema.

yāvatā: niipalju kui, sest.

bhikkhate: (almustoidu) kerjamine, sõna tüvest **bhikkh** kerjama.

pare: para muu, teine.

vissam: vissa kõik, igasugune, terve, kogu; halva lõhnaline, nagu toores liha (*vissam dhammam* = igat dhammat). Kuna mahaajaanas on erinevate dhammade järgimine uute sustrate kohaselt lubatud ja kohati isegi eelistatud, on gandhari ja sanskriti keelsetes *Dhammapada* versioonides sõna *vissam* asendatud sõnaga *vewma*, mis tähendab maja, st majade dhamma ehk koduperemehe dhamma.

dhammam: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

samādāya: enesele (kohustuse) võtmine; aktsepteerimine, sõna tüvest **da** andma eesliidetega **sam** koos, täielikult, terviklikult ja **a** poole.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

hoti: on.

na: ei.

tāvatā: sestap, seega; (ainult) nii palju või nii kaua; sel(lisel) määral.

Dhp 266. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Bhikkhakasuttam* SN 7.20.

Vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*).

yodha puññañca pāpañca, 12.
bāhetvā brahmacariyavā [brahmacariyam (ka.)];
sañkhāya loke carati,
sa ve „bhikkhū”ti vuccati.

Kes iganes [on] pälvimuse ja kurja ❸ Dhp 267.
 kõrvaldanud, käitub brahmalikult,
 [ning] elab maailma [olemust] mõistes,
 seda, tõepoolest, nimetatakse bhikkhuks.

yodha: yo = yad see, kes/mis + **idha** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu; eufooniline ühend *yo + idha = yodha*.

puññañca: puñña pälvimus, pälvimusi toov tegu + **ca** ja.

pāpañca: pāpa kuri + **ca** ja.

bāhetvā: bahi eemal või kõrvale; väljaspool.

brahmacariyavā: brahma jumal Brahmale omane, brahmalik, jumalik; püha, vaga + **cariyavant** käitumise omamine, käitumisega, tegutsemisega, sõna tüvest **car** kõndima või tegutsema, omastava järelliitega **vant**.

sañkhāya: aru saanud, kaalutlenud, sõna tüvest **kha** arvestama, kaalutlema, arvutama, eesliitega **sam** koos, täielikult, terviklikult.

loke: loka maailm.

carati: käitub, tegutseb, teeb; sõna tüvest **car** käituma, tegutsema; esmane tähendus on kõndima.

sa: tad see; tavalisem vorm on **so**.

ve: tõepoolest, tõesti.

bhikkhū: bhikkhu bhikkhu, Buddha munk.

ti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse **iti**).

vuccati: kutsub, sõna tüvest **vac** ütleva, sõnana.

Dhp 267. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Bhikkhakasuttam* SN 7.20.

Vt selgitustest: pälvimus (*puñña*); olemus ja mitteolemus (*sāra, asāre*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*).

titthiyavatthu

na monena munī hoti,
mūlharūpo aviddasu;
yo ca tulaṃva paggayha,
varamādāya paṇḍito.

13.

Vaikimine ei tee targaks
hämningus mitteteadjat.
Aga kes kaalutledes valib,
see tark saab parima.

Dhp 268.

na: ei.**monena:** **mona** vaikus, vaikimine; (osade askeetide poolt järgitav) vaikimisvanne.**munī:** **muni** tark.**hoti:** on, sõna tüvest **bhū** olema, olla.**mūlharūpo:** **mūlha** hämningus, segaduses või eksituses olev; sõna tüvest **muh** olema hämningus, segaduses, eksituses + **rūpa** vorm, kuju; välimus; olemus, laad, liik, „esineb mingis vormis“; grammatikas sõna vorm, verbi tüvi.**aviddasu:** **a** eitav eesliide + **viddasu** teadja, arukas mees.**yo:** **yad** see, mis/kes.**ca:** (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.**tulaṃva:** **tula** kaal, mõõt + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.**paggayha:** võtnud (vastu), hoidnud, sõna tüvest **gah** hoidma, rõhutava eesliitega **pa**.**varamādāya:** **vara** „valitu“; suurepärane; parim, ülim; ennekõike + **ādāya** (olles) võtnud; uskumuse, vaate (omaks võtmine), sõna tüvest **da** andma, eesliitega**a** = **a** + **da** võtma.**paṇḍito:** **paṇḍita** tark, haritud mees.

Dhp 268. salmi kanooniline vaste pole leitav. See värss on ka kinnituseks, et hilisemates koolkondades Buddhale omistatud ütlus: „Need, kes teavad, ei räägi, ja need, kes räägivad, ei tea“, ei kuulu Gootama Buddhale.

pāpāni parivajjeti,
sa munī tena so muni;
yo munāti ubho loke,
„muni“ tena pavuccati.

14.

Tark väldib igasugust kurja,
sellepärast tark ongi tark.
Mõlema maailma teadjat –
teda nimetatakse targaks.

Dhp 269.

pāpāni: **pāpa** kuri.**parivajjeti:** väldib, hoiab eemale, sõna tüvest **vajj** vältima, eesliitega **pari** kõik ümber(ringi).**sa:** **tad** see; (tavalisem vorm on **so**).**munī:** **muni** tark (algselt see, kes peab vaikimisvannet).**tena:** **tad** see (selle poolt, selle tõttu).**so:** **tad** see, too; tema.**muni:** tark.**yo:** **yad** see, mis/kes.**munāti:** on tark, teab, saab aru; sõna etümoloogia on kaheldav, aga ilmselt sõnast **muni** tark.**ubho:** **ubha** mõlemad.**loke:** **loka** maailm.**muni:** tark.**tena:** **tad** see.**pavuccati:** kutsub, sõna tüvest **vac** ütlemata, sõnana, rõhutava eesliitega **pa**.

Dhp 269. salmi kanooniline vaste pole leitav.

bālisikavatthu

na tena ariyo hoti, 15.
yena pāṇāni hiṃsati;
ahimsā sabbapāṇānam,
 „ariyo“ti pavuccati.

Ei see ole arija, Dh p 270.
 kes [on] elusolenditega vägivaldne;
 kõikide elusolendite suhtes mittevägivaldset
 nimetatakse arijaks.

na: ei.

tena: tad see (selle poolt/pärast/tõttu).

ariyo: ariya arija.

hoti: on; sõna tüvest **bhu** olema, olla.

yena: yad see, mis/kes.

pāṇāni: pāṇa hingetõmme; elu, elusolend.

hiṃsati: vägivaldne; kahjustab, haavab, vigastab, teeb haiget; sõna tüvest

hiṃs kahjustama, vihastama, haiget tegema.

ahimsā: a eitav eesliide + **hiṃsa** vägivald; kahjustamine, haavamine,
 vigastamine, haiget tegemine.

sabbapāṇānam: sabba kõik, kogu + **pāṇa** hingetõmme; elu, elusolend.

ariyo: ariya arija.

tī: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega
 (mõnikord kirjutatakse **iti**).

pavuccati: kutsub, nimetatakse, sõna tüvest **vac** ütleva, sõnana, rõhutava eesliitega **pa**.

Dhp 270. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija (*ariya*).

sambahulasīlādisampannabhikkhuvatthu

na sīlabbatamattena, 16.
bāhusaccena vā pana;
atha vā samādhilābhena,
vivittasayanena vā.

Tõepoolest, ärgu üksnes kõlblusreegliid, Dh p 271.
 rohke [dhamma] kuulamine
 või siis ka keskenduse saavutamine,
 eraldatud elupaik või

na: ei.

sīlabbatamattena: sīla kõlblus + **bata** teostusega seotud kohustus, rituaal,
 ettekirjutus + **matta** „möödu järgi“, mõõdetud, niipalju kui (ulatub, mahub),
 niipea, kui; koosneb; mõõdab (numbrites vms); 2. oli joores, rõõmus, uhke;
 edevus; lihvitud; eufooniline ühend: **sīla** + **bata** = **sīlabbata**.

bāhusaccena: bāhu suur, palju, väga + **sacca** = **suta** kuulnud; sõna tüvest **su**
 kuulma.

vā: või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti,
 tingimata.

pana: tõepoolest.

atha: ja ka/siis.

vā: või.

samādhilābhena: samādhi keskendus; sõna tüvest **dhā** panema, eesliidetega
saṃ koos, täielikult, terviklikult ja **a** suunas + **lābha** saamine, omandamine,
 valdamine.

vivittasayanena: vivitta eraldiseisev, üksildane, eraldatud; sõna tüvest **vic**
 eralduma, eesliitega **vi** eesliide ja laiend, tähistab: laienemist, laialivalgumist,
 levimist, jagunemist; eristamist, eraldumist, segunemist, -st; erinevust, vastandit
 = mitte, eba-, -tu, -mata; rõhutab mingit aspekti või tähendust = läbi, eemal,
 väljas, kõikjal, ülal jms + **sayana** voodi, diivan; lamamine; magamise- või
 puhkekoht.

vā: või.

Dhp 271. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); dhamma; keskendus (*samādhi*).

phusāmi nekkhammasukhaṃ, 17.
aputhujjanasevitaṃ;
bhikkhu vissāsamāpādi,
appatto āsavakkhayaṃ.

loobumisõnne puudutus, Dhṃ 272.
 [ega] mittetavainimestega läbikäimine,
 põhjustagu bhikkhus rahulolu [seni],
 kuni [ta] pole saavutanud tulvade lakkamist.

phusāmi: puudutus; sõna tüvest **phus** puudutama.

nekkhammasukhaṃ: **nekkhamma** (ilmalikust maailmast) lahtiütlemine,
 loobumine + **sukha** õnn.

aputhujjanasevitaṃ: **a** eitav eesliide **puthujjana** tavainimene; liitsõna **puthu**
 mitmesugused, paljud, enamik, tavaline + **jana** inimene olend; eufooniline
 ühend **puthu** + **jana** = **puthujjana** + **sevita** harjutatud; ühinenud; seotud;
 läbikäimine; omaks võetud, sõna tüvest **sev**.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

vissāsamāpādi: **vissāsaṃ** rahulolu, usaldus, (enese)kindlus + **apadi** saada
 sisse, kohtuda; tegusõna juurest **pad** saavutama, eesliitega **a** suunas.

appatto: **a** eitav eesliide + **patta** jõudnud, saavutatud, saadud; sõna tüvest **āp**
 saama, omandama, rõhutava eesliitega **pa**.

āsavakkhayaṃ: **āsava** tulv + **khaya** lakkamine, hävitamine; eufooniline ühend
āsava + **khaya** = **āsavakkhaya**.

Dhṃ 272. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*),
 erakrändur (*samaṇa, samaṇī*) ilmalikust loobumine; tavainimene (*puthujjana*);
 bhikkhu; tulvad (*āsavā*).

dhammaṭṭhavaggo ekūnavīsatiṃ niṭṭhito.

Üks vähem kui kahekümnenda, dhammas püsija grupi lõpp.

Dhnp 273-289

Tee grupp

maggavaggo

pañcasatabhikkhuvatthu

maggānaṭṭhaṅgiko seṭṭho, 1.
saccānaṃ caturo padā;
virāgo seṭṭho dhammānaṃ,
dvipadānaṃ ca cakkhumā.

Teedest parim [on] kaheksaosaline,
 tõdedest neli värssi,
 dhammadest parim [on] kiretus
 ja kahejalgsetest nägija. Dhp 273.

maggānaṭṭhaṅgiko: **magga** tee + **aṭṭha** (põhiarv) kaheksa + **aṅga** jäse, (koostis)osa; eufooniline ühend *magga + aṭṭha + aṅgiko = maggānaṭṭhaṅgiko*.

seṭṭho: **settha** parim.

saccānaṃ: **sacca** tõde.

caturo: **catur** (põhiarv) neli.

padā: **pada** jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

virāgo: eesliide **vi** läbi, ilma + **rāga** kirg, sõna tüvest **raj** värvima; = kiretu.

seṭṭho: **settha** parim.

dhammānaṃ: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

dvipadānaṃ: **dvi** (põhiarv) kaks + **pada** jalg + **ca** ja.

cakkhumā: **cakku** silm + omastava järelliitega **mant**.

Dhp 273. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid nii „Korvijuhend (paali)“ (Peṭak), „Selgitusjuhend (paali)“ (Netti) kui ka „Vaidlusalused teemad (paali)“ (Kv) sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); dhamma; silm (*cakkhu*).

eseva [esova (sī. pī.)] maggo natthañño, 2.
dassanassa visuddhiyā;
etañhi tumhe paṭipajjatha,
mārassetaṃ pamohanaṃ.

Vaid see [on õige] tee, muud ei ole
 nägemise puhastamiseks.
 Sisenege sellesse!
 See petab Surma ära! Dhp 274.

eseva: **eso** = **etad** see + **va** isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui (**eva** lühivorm).

maggo: **magga** tee.

natthañño: **na** ei + **atthi** on, sõna juurest **as** olema + **añño** muu, erinev; eufooniline ühend *na + atthi + añño = natthañño*.

dassanassa: **dassana** nägemine, taipamine, sõna tüvest **das** nägema.

visuddhiyā: **vi** läbinisti + **suddhi** puhas; vouruslik; hele.

etañhi: **etaṃ** see.

tumhe: **tvaṃ** sina.

paṭipajjatha: siseneda, järgida, kaasa minna, sõna tüvest **pad** minema, eesliitega **paṭi** mööda, koos, edasi.

mārassetaṃ: **māra** Surm, Maara, surma personifikatsioon, esindab india mütolooias surma, nagu eesti mütolooias vikatimees + **etaṃ** see; eufooniline ühend *mārasa + etaṃ = mārassetaṃ*.

pamohanaṃ: **pamohana** pettekujutelm, sõna tüvest **muh** eksitada, rõhutava eesliitega **pa**.

Dhp 274. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); silm (*cakkhu*); surm (*māra*).

etañhi tumhe paṭipannā, 3.
 dukkhassantaṃ karissatha;
 akkhāto vo [akkhāto ve (sī. pī.)] mayā maggo,
 aññāya sallakantaṃ [sallasanthanaṃ (sī. pī.),
 sallasatthanaṃ (syā.)].

Tõepoolest, sellesse sisenedes Dhp 275.
 teed sa dukkhale lõpu.
 Kuulutanud [olen] teile ma [seda] teed,
 [olles] mõistnud noole eemaldamist.

etañhi: etaṃ see + **hi** tõepoolest.

tumhe: tvaṃ sina.

paṭipannā: sisenenud, järgiv, kaasa läinud, sõna tüvest **pad** minema, eesliitega **paṭi** mööda, edasi.

dukkhassantaṃ: dukkha „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + **antaṃ** = **anta** lõpp; eufooniline ühend **dukkhassa** + **antaṃ** = **dukkhassantaṃ**.

karissatha: teed, hakkad tegema, sõna tüvest **kar** tegema.

akkhāto: akkhata õpetatud, kuulutatud, sõna tüvest **kkha** ütleva või jutustama, eesliitega **a** poole.

vo: teile.

mayā: ahaṃ mina.

maggo: magga tee.

aññāya: leidnud, teadvustanud, teadnud; sõna tüvest **ñā** teadma, eesliitega **a** poole, suunas.

sallakantaṃ: salla nool + **kanta** soovitud, armastatud, meeldiv, lemmik, võluv (kui nauditava tunnus); välja/läbi/maha/ära lõikama; eemaldama.

Dhp 275. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); dukkha; plekid (kilesa) = nool.

tumhehi kiccamaṭappaṃ, 4.
 akkhātāro tathāgatā;
 paṭipannā pamokkhanti,
 jhāyino mārabandhanā.

Te peate ise püüdlema, Dhp 276.
 tathaagata [on ainult tee] kuulutajad.
 [Teele] sisenenud džhaaid
 vabanevad Surma köidikuist.

tumhehi: tvaṃ sina, sinu poolt.

kiccamaṭappaṃ: kiccama = **kicca** tuleb või tuleks teha, sõna tüvest **kar** tegema + **atappaṃ** = **atappa** pingutus, püüe.

akkhātāro: akkhātār kõneleja, see, kes kuulutab, sõna tüvest **kkha** ütleva, jutustama, eesliitega **a** poole.

tathāgatā: tathāgata Buddha epiteet.

paṭipannā: paṭipanna sisenenu, järgiv, kaasa läinud, sõna tüvest **pad** minema, eesliitega **paṭi** mööda, edasi.

pamokkhanti: vabaneb; sõnast **muc** vabanema, rõhutava eesliitega **pa**.

jhāyino: jhāyi(n) džhaai, džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna juurest **jhā** või **jhe**.

mārabandhanā: māra Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees + **bandhana** köidik, ahel, kinnitus, side; seotus.

Dhp 276. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = õige püüdlus ja tee; Buddha ehk Mõistnu = tathaagata; džhaai (*jhāyi, jhāyī*); surm (*māra*).

aniccalakkhaṇavatthu

„sabbe saṅkhārā aniccā”ti,
yadā paññāya passati;
atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.

5.

„Kõik moodustised [on] püsitud”:
kes seda tarkusega näeb,
see tüdineb dukkhast –
see on puhastumise tee.

☸ Dhp 277.

sabbe: kõik, iga.

saṅkhārā: saṅkhāra moodustis (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on omaolemuseta).

aniccā: a eitav eesliide + **nicca** pidev, muutumatu, püsiv, konstantne, alaline.

tī: (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

yadā: millal.

paññāya: paññā tarkus.

passati: näeb, sõna tüvest **dis** nägema.

atha: ja ka/siis.

nibbindati: tüdineb, on küllalt; sõna tüvest **vid** teadma, leidma, eesliitega **ni** välja, ära; olemasolutüdimus.

dukkhe: dukkha „raske taluda”, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

esa: etad see.

maggo: magga tee.

visuddhiya: visuddhi puhtus.

Dhp 277. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Aññāsikoṇḍaññattheragāthā* Thag 15.1. *Uppādāsuttam* AN 3.136 sisaldab selle värsi esimest rida salmis toodud põhimõtte kohaselt, kuid lõik *sabbe saṅkhārā aniccā* esineb ka mitmetes teistes suttades, nagu *Attadīpasuttam* SN 22.43, *Channasuttam* SN 22.90 jt. 277. salmi tsiteeringuid sisaldavad ka mitmed hilisemad tekstid, sh „Suuremad kirjeldused (paali)” (Mnd), „Vaidlusalused teemad (paali)” (Kv), „Korvijuhend (paali)” (Peṭak) ja „Selgitusjuhend (paali)” (Netti).

Vt selgitustest: moodustised (*saṅkhāra*); olemasolu (*bhava*), mina ja minatus (*atta, anatta*); dukkha; puhtus (*visuddhi*) = puhastumise tee.

dukkhalakkhaṇavatthu

„sabbe saṅkhārā dukkhā”ti,
yadā paññāya passati;
atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.

6.

„Kõik moodustised [on] dukkha”:
kes seda tarkusega näeb,
see tüdineb dukkhast –
see on puhastumise tee.

☸ Dhp 278.

sabbe: kõik, iga.

saṅkhārā: saṅkhāra moodustis (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on omaolemuseta).

dukkha: dukkha „raske taluda”, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

tī: (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

yadā: millal.

paññāya: paññā tarkus.

passati: näeb, sõna tüvest **dis** nägema.

atha: ja ka/siis.

nibbindati: tüdineb, on küllalt; sõna tüvest **vid** teadma, leidma, eesliitega **ni** välja, ära; olemasolutüdimus.

dukkhe: dukkha „raske taluda”, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

esa: etad see.

maggo: magga tee.

visuddhiya: visuddhi puhtus.

Dhp 278. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Aññāsikoṇḍaññattheragāthā* Thag 15.1. *Uppādāsuttam* AN 3.136 sisaldab selle värsi esimest rida salmis toodud põhimõtte kohaselt. Salmi tsiteeringut sisaldavad ka „Suuremad kirjeldused (paali)” (Mnd), „Vaidlusalused teemad (paali)” (Kv), „Korvijuhend (paali)” (Peṭak) ja „Selgitusjuhend (paali)” (Netti).

Vt selgitustest: moodustised (*saṅkhāra*); olemasolu (*bhava*), mina ja minatus (*atta, anatta*); dukkha; puhtus (*visuddhi*) = puhastumise tee.

anattalakkhaṇavatthu

„sabbe dhammā anattā”ti,
yadā paññāya passati;
atha nibbindati dukkhe,
esa maggo visuddhiyā.

7.

„Kõik dhammad [on] minatud”:
kes seda tarkusega näeb,
see tüdineb dukkhast –
see on puhastumise tee.

⊗ Dhp 279.

sabbe: kõik, iga.

dhammā: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

anattā: an eitav eesliide **atta** ise, mina.

tī: (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

yadā: millal.

paññāya: paññā tarkus.

passati: näeb, sõna tüvest **dis** nägema.

atha: ja ka/siis.

nibbindati: tüdineb, on küllalt; sõna tüvest **vid** teadma, leidma, eesliitega **ni** välja, ära; olemasolutüdimus.

dukkhe: dukkha „raske taluda”, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

esa: etad see.

maggo: magga tee.

visuddhiya: visuddhi puhtus.

Dhp 279. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Aññāsikoṇḍaññattheragāthā* Thag 15.1. *Uppādāsuttam* AN 3.136 sisaldab selle värsi esimest rida salmis toodud põhimõtte kohaselt. Salmi tsiteeringut sisaldavad ka „Suuremad kirjeldused (paali)” (Mnd), „Vaidlusalused teemad (paali)” (Kv), „Korvijuhend (paali)” (Peṭak) ja „Selgitusjuhend (paali)” (Netti).

Vt selgitustest: moodustised (*saṅkhāra*); olemasolu (*bhava*), mina ja minatus (*atta, anatta*); dukkha; puhtus (*visuddhi*) = puhastumise tee.

padhānakammikatisattheravatthu

uṭṭhānakālamhi anuṭṭhahāno,
yuvā balī ālasiyaṃ upeto;
saṃsannasaṅkappamano

8.

[*asampannasaṅkappamano (ka.)*] *kusīto,*
paññāya maggaṃ alaso na vindati.

Pingutuseks sobilikul ajal mittepingutav,
noor [ja] tugev, [kuid] laisapoolne,
mõtetest kurnatud meelega, uimane
[ja] loid ei leia tarkuse teed.

Dhp 280.

uṭṭhānakālamhi: uṭṭhāna püsti või üles tõusmine, kerkimine; ereksioon; ilmnemine; (jõu)pingutus, ponnistus, püüe; sõna tüvest **tha** seisma, eesliitega **ud** üles + **kāla** aeg.

anuṭṭhahāno: an eitav eesliide + **uṭṭhāna** pingutus, innukus, energilisus.

yuvā: yuva noor, nooruk.

balī: bala tugev.

ālasiyaṃ: ālasiya laiskus, jõudeolek.

upeto: varustatud, sõna tüvest **i** minema, eesliitega **upa** lähedale, poole.

saṃsannasaṅkappamano: saṃsanna masendunud, kurnatud, sõna tüvest **sand** voogama, voolama, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult + **saṅkappa** mõte + **mano** meel.

kusīto: kusīta loid, uimane.

paññāya: paññā tarkus.

maggaṃ: magga tee.

alaso: alasa laisk, jõude.

na ei.

vindati: leiab, teab; sõna tüvest **vid** teadma, leidma.

Dhp 280. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = õige pingutus; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) ja arija tee (*ariyamagga*) = tarkuse tee.

sūkarapetavatthu

vācānurakkhī manasā susaṃvuto, 9.
kāyena ca nākusalaṃ kayirā
 [akusalaṃ na kayirā (sī. syā. kaṃ. pī.);
ete tayo kammapathe visodhaye,
ārādhaye maggamisippaveditaṃ.

Kõne valvates, hästi meelt talitsedes Dhp 281.
 ja kehaga mitteoskuslikult käitumata –
 sel moel kolme kamma teed puhastades
 teosta Nägija kuulutatud tee!

vācānurakkhī: *vāca* kõne, sõna tüvest **vac** rääkima + **anurakkha** kaitseb, valvab, säilitab, hoolitseb, sõna tüvest **rakkh** kaitsma, eesliitega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; omastava järelliitega **in**; eufooniline ühend *vāca* + *anurakkhī* = *vācānurakkhī*.
manasā: *mana* meel.
susaṃvuto: *su* hästi, hea, õige + **samvuta** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest **var** takistama, eesliitega **sam** koos, täielikult, terviklikult.
kāyena: *kāya* kehaline (tegevus, käitumine).
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
nākusalaṃ: *na* ei + **a** eitav eesliide **kusala** oskuslik; eufooniline ühend: *na* + **a** + *kusalaṃ* = *nākusalaṃ*.
kayirā: teeks, sõna tüvest **kar** tegema.
ete: *etad* see.
tayo: *tī* (põhiarv) kolm.
kammapathe: **kamma** tegu + **patha** tee.
visodhaye: peaks puhastama; sõna tüvest **sudh** puhas, eesliitega **vi** läbi(nisti).
ārādhaye: **ārādheti** edu saavutama, eesliitega **a** poole, kuni, juures.
maggamisippaveditaṃ: **magga** tee + **isi** Nägija (= Buddha); luuletaja või minevikutark, eriti veedalike hümnide autorid; tuntud nägija; askeet või müstik; tark (kasutatakse tavaliselt mittebudistide puhul, kuid mõnikord ka Buddha või nägemise saavutanud bhikkhude kohta) + **pavedita** kuulutas, tegi teatavaks, õpetas; eufooniline ühend *isi* + *pavedita* = *isippavedita*.

Dhp 281. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid nii „Korvijuhend (paali)“ (Peṭak) kui ka „Selgitusjuhend (paali)“ (Netti) sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*); oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*); Buddha ehk Mõistnu = nägija; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = tee.

poṭṭhilattheravatthu

yogā ve jāyatī [jāyate (katthaci)] bhūri, 10.
ayogā bhūrisaṅkhayo;
etaṃ dvedhāpathaṃ ṅatvā,
bhavāya vibhavāya ca;
tathāttānaṃ niveseyya,
yathā bhūri pavaḍḍhati.

Tõesti, pühendumisest sünnib mõistmine Dhp 282.
 [ja] pühendumise puudumisest mõistmise
 kadumine.
 Teades neid kahte ristteed –
 olemasolu ja mitteolemasolu,
 peaksid endas rajama selle,
 mis mõistmist kasvataks.

yogā: **yoga** ühendus; ike, side, kinni(s)tus, köidik; taotlus; praktika; segu(nemine).
ve: tõepoolest.
jāyatī: sünnib; sõna tüvest **jan** sündima.
bhūri: teadmised, mõistmine.
ayogā: **a** eitav eesliide + **yoga** ühendus; ike, side, kinni(s)tus, köidik; taotlus; praktika; segu(nemine).
bhūrisaṅkhayo: **bhūri** teadmised, mõistmine + **saṅkhaya** häving, kaotus; sõnast **khaya** hävitamine, eesliitega **sam** koos, täielikult, terviklikult.
etaṃ: see.
dvedhāpathaṃ: **dvedha** kahes, kahene, kahekordne + **patha** tee, rada.
ṅatvā: olles teadnud; sõna tüvest **ṅa** teadma.
bhavāya: **bhava** olemasolu, saamine; sõna tüvest **bhu** olla.
vibhavāya: eesliide **vi** läbi + **bhava** olemasolu, saamine.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
tathāttānaṃ: **tathā** seega; nii; selles suunas; selline (sageli järgneb **eva**), sel viisil, ka nii; samamoodi + **attānaṃ** = **atta** ise, mina; eufooniline ühend *tatha* + *attānaṃ* = *tathāttānaṃ*.
niveseyya: peaks (endas) rajama, esile kutsuma, otsustama, setitama; sõna tüvest **vis** sisenema, eesliitega **ni** sisse, peale.
yathā: just nagu/kui.
bhūri: teadmised, mõistmine.
pavaḍḍhati: kasvab; sõna tüvest **vaḍḍh** kasvama, rõhutava eesliitega **pa**.

Dhp 282. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: olemasolu (*bhava*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = mitteolemasolu.

pañcamahallakabhikkhuvatthu

vanam̐ chindatha mā rukkham̐, 11.
vanato jāyate bhayaṃ;
chetvā vanañca vanathañca,
nibbanā hotha bhikkhavo.

Raiu maha mets, mitte puu. Dhp 283.
 Metsast sünnib hirm.
 Metsa ja metsaalusegi maha raiunud
 bhikkhu on metsata.

vanam̐: vana mets, salu; siinkohal esineb pleki (*kilesa*) metafoorina.

chindatha: ära lõikama; hävitama, sõna tüvest **chid** ära lõikama, eemaldama, eesliitega **ud** ära, välja.

mā: ei, ära (eitava partikli **na** asemel).

rukkham̐: rukkha puu.

vanato: vana mets, salu.

jāyate: on sündinud; sõna tüvest **jan** sündima.

bhayaṃ: bhaya hirm.

chetvā: ära/lahti/maha/läbi lõiganud; sõna tüvest **chid** lõikama.

vanañca: vana mets, salu + **ca** ja.

vanathañca: vanatha metsalune, võsa + **ca** ja.

nibbana: metsavaba, metsatu; sõnast **vana** mets, eesliitega **nir**.

hotha: olla; sõna tüvest (**b**)**hu** olema.

bhikkhave: bhikkhu bhikkhu, Buddha munk.

Dhp 283. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt: plekid (*kilesa*) = mets (*kirg*); arendamine (*bhāvanā*) = metsa ja metsaaluse maha raiumine; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*).

yāva hi vanatho na chijjati, 12.
aṇumattopi narassa nārisu;
paṭibaddhamanova [paṭibandhamanova (ka.)] tāva so,
vaccho khīrapakova [khīrapānova (pī.)] mātari.

Tõepoolest, kuni metsaaluse väiksemgi Dhp 284.
 võrse mehe kirest naise vastu pole maha raiutud,
 nii kaua on meel seotud
 nagu piima imev vasikas emaga.

yāva: nii kaua/palju (sõltub kontekstist).

hi: tõepoolest.

vanatho: vanatha metsalune, võsa.

na: ei.

chijjati: lõikab või raiub maha, eemaldab.

aṇumattopi: aṇu väike, pisike, tilluke; peen; väga väike osa (aatom); mõõtühik (36 *paramāṇu* = 1 *aṇu*; 36 *aṇu* = 1 *tajjārī*) + **matta** mõõdetud, mõõtmine + **pi** ka, isegi.

narassa: nara mees.

nārisu: nari naine.

paṭibaddhamanova: paṭibaddha seotud, köidetud; millestki või kellestki rippuv, sõna tüvest **badh** side, eesliitega **pati** poole + **mano** meel + **va** isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui (**eva** lühivorm).

tāva: nii palju/kaua (sõltub kontekstist).

so: tad see, too; tema.

vaccho: vaccha vasikas.

khīrapakova: khīra piim + **paka** joomine, imemine, sõna tüvest **pa** jooma, omadussõna järelliitega **ka** + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

mātari: matar ema.

Dhp 284. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kirg.

suvaṇṇakārattheravatthu
ucchinda sinehamattano, 13.
kumudaṃ sārādikaṃ va pāṇinā;
santimaggameva brūhaya,
nibbānaṃ sugatena desitaṃ.

Lõika läbi oma kiindumused, Dhp 285.
 nagu [lõigatakse läbi] sügisene lootos.
 Arenda ainult rahuteed
 nibbaanasse, [nii nagu] Õnnesläinu õpetas.

ucchinda: ära/välja lõikama; hävitama; sõna tüvest **chid** lõikama, eemaldama, eesliitega **ud** ära, välja.

sinehamattano: **sineham** = **sineha** kiindumus, armastus; õli, rasv + **attano** = **atta** ise, mina.

kumudaṃ: **kumuda** lootos.

sārādikaṃva: **sārādika** sügisene + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

santimaggameva: **santi** vaikus, rahu + **magga** tee + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

brūhaya: areneda, harjutada, pühenduda, sõna tüvest **brah**.

nibbānaṃ: **nibbāna** nibbaana, vaibumine.

sugatena: eesliide **su** hea, õnnelik + **gata**, sõna tüvest **gam** läinud = „Õnnesläinu“ või „Hästiläinu“, mis on Buddha epiteet.

desitaṃ: **desita** õpetas, sõna tüvest **dis** õpetama.

Dhp 285. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Selgitusjuhend (paali)“ (Netti) sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kiindumus; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = rahutee; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); Buddha ehk Mõistnu = Õnnesläinu.

mahādhanaṇṇijavatthu
idha vassaṃ vasissāmi, 14.
idha hemantagimhisu;
iti bālo vicinteti,
antarāyaṃ na bujjhati.

„Siin elan vihmasel [ajal], Dhp 286.
 siin külmal, [siin] kuumal [ajal],“
 mõtleb lapsik
 ohte mõistmata.

idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.

vassaṃ: **vassa** vihm; juuni (*āsā/ha*) keskpäigast oktoobri (*kattika*) keskpäigani kestev vihmaperiood, mille ajal bhikkhud tegelevad peamiselt meele arendamisega ehk viibivad retriidis; aasta.

vasissāmi: elan; jään; sõna tüvest **vas**.

idha: siin.

hemantagimhisu: **hemanta** talv + **gimha** kuumus, suvi; kuum hooaeg.

iti: märgib otsekõne lõppu, mida eesti keeles väljendatakse jutumärkidega (mõnikord kirjutatakse **ti**).

bālo: **bala** noor, lapsik.

vicinteti: mõtleb (läbi); sõna tüvest **cint** mõtlema, eesliitega **vi** läbi, rõhutab sõna tähendust.

antarāyaṃ: **antarāya** takistus, oht, tõke; sõnast **antara** ja sõna tüvest **i** minema.

na: ei.

bujjhati: mõistab, teab; sõna tüvest **budh** mõistma.

Dhp 286. salmi kanooniline vaste pole leitav.

kisāgotamīvattu

taṃ puttapasusammattaṃ, 15.
byāsattamanasaṃ naraṃ;
suttaṃ gāmaṃ mahoghova,
maccu ādāya gacchati.

Selle, poegadest [ja] veistest joobunud,
 kiindunud meelega inimese
 viib surm kaasa
 nagu suur uputus magava küla. Dhp 287.

taṃ: tad see.

puttapasusammattaṃ: putta poeg + **pasu** veised + **sammatta** joobes, rõõmus; sõna tüvest **mad** joobes olema, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

byāsattamanasaṃ: byāsatta kiindunud, sõna tüvest **sañj** kiinduma, kinnituma, rõhutava eesliitega **vi** läbi(nisti) ja **a** suunas; eufooniline ühend **vi + a = bya** (v-lt b-le üleminek on paali keeles tavaline) + **manas** meel.

naraṃ: nara mees.

suttaṃ: sutta magab, sõna tüvest **sup** magama.

gāmaṃ: gāma küla.

mahoghova: mahogho = maha suur, palju; suurepärane, Auväärne + **ogha** kiire veevool (kosk, mäestikuoja), valang; sansaarale (*saṃsāra*) omaste nähtuste valang ehk üleujutus ehk uputus; identne tulvadega (*āsava*); eufooniline ühend **maha + ogho = mahogho + va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

maccu: surm.

ādāya: olles võtnud, sõna tüvest on **da** andma, eitava eesliitega **a. da + a =** mitte andnud ehk võtnud.

gacchati: läheb, sõna tüvest **gam** minema.

Dhp 287. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: surm (*māra*).

paṭācārāvattu

na santi puttā tāṇāya, 16.
na pitā nāpi bandhavā;
antakenāhipannassa,
natthi ñātīsu tāṇatā.

Ei ole pojad kaitseks, ☸ Dhp 288.
 ei isa ega ka sugulased –
 lõputegija haarde [eest]
 pole lähedastest kaitset.

na: ei.

santi: on, sõna tüvest **as**.

puttā: putta poeg.

tāṇāya: tāṇa kaitse; varjupaik; peavari.

na: ei.

pitā: pitar isa.

nāpi: na ei + **api** vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (sageli kirjutatakse **pi**); eufooniline ühend: **na + api = nāpi**.

bandhavā: bandhu lähedane, sugulane.

antakenāhipannassa: antaka lõpetaja, lõpu tegija (surm), sõnast **anta** lõpp + **adhi** nimisõnade (omadussõnad, mäarsõnad) eesliitena väljendab üleolekut ja rohkust; kuni, suunas, sisse; üle, kohal; eraldi eessõnana: sees, suhtes; mõnikord on **adhi** alternatiivideks **ati** ja **abhi + panna** langenud; alla/ära/sisse läinud; roomav; mõjutatud, haaratud; eufooniline ühend **antakena + adhipannassa = antakenāhipannassa**.

natthi: na ei + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend **na + atthi =** **natthi**.

ñātīsu: ñāti sugulane.

tāṇatā: tāṇa kaitse; varjupaik; peavari.

Dhp 288. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Paṭācārātherīapadāna* Ap 20.

Vt selgitustest: surm (*māra*).

etamattavasam̃ ñatvā, 17.
paṇḍito sīlasam̃vuto;
nibbānagamanam̃ maggam̃,
khippameva visodhaye.

Selle tähendust teadev, Dhp 289.
 kõlbeliselt ohjatud tark,
 puhastagu kiiresti
 nibbaanasse viiv tee.

etamattavasam̃: **etam̃** see + **attha** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma + **vasa** (kõrgem/valitsev/mõju-) võim, tahe, autoriteet, kontroll; kuulekus; (sellega) seoses.

ñatvā: olles teadnud, sõna tüvest **ña** teadma.

paṇḍito: **pandita** tark, õppinud mees.

sīlasam̃vuto: **sīla** kõlblus + **sam̃vuta** vaashoitud, juhitud, valvatud, sõna tüvest **var** takistama, eesliitega **sam̃** koos, täielikult, terviklikult.

nibbānagamanam̃: **nibbāna** nibbaana, vaibumine + **gamana** läheb, sõna tüvest **gam** minema.

maggam̃: **magga** tee.

khippameva: **khippa** kiiresti + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

visodhaye: peaks puhastama, saab puhastada; sõna tüvest **sudh** puhas olema, rõhutava eesliitega **vi** läbi.

Dhp 289. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); ohjamine (*yamati*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); arija kaheksaosaline tee (*ariya atṭhangika magga*).

maggavaggo vīsatiṃ nitṭhito.

Kahekümnenda, tee grupi lõpp.

Mitmesuguse grupp

pakiņņakavaggo

attanopubbakammavatthu

mattāsukhapariccāgā, 1.
passē ce vipulaṃ sukhaṃ;
cajē mattāsukhaṃ dhīro,
sampassaṃ vipulaṃ sukhaṃ.

Nähes väiksema õnne hülgamises
 suuremat õnne,
 hüljaku arukas väiksem õnn,
 nägemaks suuremat õnne!

Dhp 290.

mattāsukhapariccāgā: *mattā* mõõt; kogus; suurus (siin väikese mõistes) + *sukha* õnn + *pari* kõik ümber + *cāga:* hülgamine, loobumine, lahtiütlemine; sõna tüvest *caj* loobuma.

passē: peaks nägema, sõna tüvest *dis* nägema.

ce: kui.

vipulaṃ: *vipula* suur, rohke, rikkalik.

sukhaṃ: *sukha* õnn.

cajē: hülgamine, loobumine, lahtiütlemine; sõna tüvest *caj* loobuma.

mattāsukhaṃ: *mattā* mõõt; kogus; suurus + *sukha* õnn.

dhīro: *dhīra* tark, arukas.

sampassaṃ: (täielikult) nägemine, vaatamine, sõna tüvest *pas* nägema, eesliitega *saṃ* koos, täielikult, terviklikult.

vipulaṃ: *vipula* suur, rohke, rikkalik.

sukhaṃ: *sukha* õnn.

Dhp 290. salmi kanooniline vaste pole leitav.

kukkuṭaṇḍakhādikāvatthu

paradukkhūpadhānena, 2.
attano [yo attano (syā. pī. ka.)] sukhamicchati;
verasaṃsaggasaṃsaṭṭho,
verā so na parimuccati.

[Kes] enesele õnne soovides
 teistele kannatusi põhjustab,
 [on] liitunud vaenuga –
 see ei vabane vaenust.

Dhp 291.

paradukkhūpadhānena: *para* erinev, muu + *dukkha* „raske taluda“, *dukkha*, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + *upadhāna* „alla panemine“, pealesurumine, andmine, põhjustamine; padi; sohva, sõna tüvest *dha* panema, koos eesliitega *upa* lähedal, kuni; eufooniline ühend *dukkha* + *upadhāna* = *dukkhūpadhāna*.

attano: *atta* ise, mina.

sukham: *sukha* õnn.

icchati: tahab, sõna tüvest *is*.

verasaṃsaggasaṃsaṭṭho: *vera* vaen + *saṃ* koos + *sagga*; kontakt, seos; õnnelik koht; taevas + *saṃ* koos, täielikult, terviklikult + *saṭṭha*: segatud, seostatud, liitunud; klammerdunud.

verā: *vera* vaen.

so: *tad* see, too; tema.

na: ei.

parimuccati: eesliide *pari* kõik, ümber; igakülgsest, täielikult, lõplikult + *muccati* „on vaba“, vabaneb, muutub vabaks, on vabastatud; pakseneb, hüübib, hapneb, sõna tüvest *muc* vabastama, vabanema.

Dhp 291. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*).

bhaddiyānaṃbhikkhūnaṃvatthu

yañhi kiccaṃ apaviddhaṃ

3.

[*tadapaviddhaṃ (sī. syā.)*],

akiccaṃ pana kayirati;

unnaḷānaṃ pamattānaṃ,

tesaṃ vaḍḍhanti āsavā.

Mida tõesti tuleks teha, lükkavad [nad] tagasi,

mida tõesti ei tuleks teha, seda teevad:

selliste upsakate ja hooletute

tulvad aina kasvavad.

⊗ Dhp 292.

yañhi: *yaṃ* = *yat* koos + *hi* tõesti, tõepoolest.

kiccaṃ: *kicca* tuleb/tuleks teha, sõna tüvest *kar* tegema.

apaviddhaṃ: *apaviddha* ära või minema visatud, tagasi lükatud, sõna tüvest *vidh* lööma, läbistama, eesliitega *apa* ära.

akiccaṃ: *a* eitav eesliide + *kicca* tuleb/tuleks teha.

pana: tõepoolest, tõesti.

kayirati: teeb, sõna tüvest *kar* tegema.

unnaḷānaṃ: *unnaḷa* kärarikas, kontrollimatu; jultunud, üleolev, eputav; uhke, kõrk, edev.

pamattānaṃ: *pamatta* joobuma; oli hooletu, lohakas või laisk; tähelepanuta jäetud; sõna tüvest *mad* joobes olema, rõhutava eesliitega *pa*.

tesaṃ: *tad* see.

vaḍḍhanti: kasvab, sõna tüvest *vaddh*.

āsavā: *āsava* tulv.

„Dhp 292. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Soṇakoḷivisattheragāthā* Thag 13.1 ning „Korvijuhend (paali)” (Peṭak) sisaldab selle tsiteeringut.

Vt selgitustest: arahant; tulvad (*āsava*).

yesañca susamāradhā,

4.

niccaṃ kāyagatā sati;

akiccaṃ te na sevanti,

kicce sātaccakārino;

satānaṃ sampajānānaṃ,

atthaṃ gacchanti āsavā.

Kuid kes [on] hästi põhjalikult

ja lakkamatult kehast teadlikud,

ei seo [end sellega], mida ei tuleks teha,

teevad visalt [seda], mida tuleks teha,

[ning püsivad] teadvustatud arusaamises,

[nende] tulvad lähevad looja.

⊗ Dhp 293.

yesañca: *yesañ* = *yad* see, mis/kes + *ca* ja.

susamāradhā: väga kindel, hästi lahendatud, põhjalikult ette võetud, sõna tüvest *rabh* haarama, haarama, eesliidetega *su* hästi, hea ja *saṃ* koos, täielikult, terviklikult, koos rõhutava eesliitega *a*.

niccaṃ: *nicca* pidev, püsiv, alatine, lakkamatu, igavene.

kāyagatā: *kāya* keha + *gata* läinud/tulnud.

sati: teadlikkus, tähelepanelikkus, ärksus, valvsus, sõna tüvest *sar* mäletama.

akiccaṃ: *a* eitav eesliide + *kicca* tuleb/tuleks teha.

te: *tad* see; nemad.

na: ei.

sevanti: seob, harjutab, võtab omaks, sõna tüvest *sev*.

kicce: *kicca* tuleb/tuleks teha, sõna tüvest *kar* tegema.

sātaccakārino: *sātacca* visadus + *kārīn* tegija; sõna tüvest *kar* tegema, omastava järelliitega *in*.

satānaṃ: *sata* teadlik, tähelepanelik, ärkvel, valvas, sõna tüvest *sar* mäletama.

sampajānānaṃ: *sampajāna* tähelepanelik, teadvustav teadlikolev; läbimõeldud, mõttekas; sõna tüvest *ñā* teadma, eesliitega *saṃ* koos, täielikult, terviklikult, millele lisandub tegevust rõhutav eesliide *pa* (= teadvustatud arusaamine).

atthaṃ: *attha* 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma.

gacchanti: läheb, sõna tüvest *gam*. Koos eelnenud nimisõnaga *atthaṃ* kaduma, haihtuma, hääbuma.

āsavā: *āsava* tulv. Teadvustatud arusaamise (*sati sampajāñña*) saavutanu näeb maailma läbi selle kolme tunnuse, milleks on *anicca*, *dukkha* ja *anattā*.

Dhp 293. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Soṇakoḷivisattheragāthā* Thag 13.1 ning „Selgitusjuhend (paali)” (Netti) ja „Korvijuhend (paali)” (Peṭak) sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: arahant; tulvad (*āsava*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = teadvustatud arusaamises püsija tulvad lojuvad.

lakuṇḍakabhaddiyavatthu

*mātaraṃ pitaraṃ hantvā,
rājāno dve ca khattiye;
raṭṭhaṃ sānucaraṃ hantvā,
anīgho yāti brāhmaṇo.*

5.

Olles surmanud ema, isa,
ja kaks khatthia kuningat,
surmanud kogu kuningriigi koos järgijatega,
läheb braahman häirijateta edasi.

Dhp 294.

mātaraṃ: matar ema.

pitaraṃ: pitar isa.

hantvā: olles tapnud, kahjustanud, sõna tüvest **han** tapma, hävitama, lööma.

rājāno: rāja kuningas.

dve: dvi (põhiarv) kaks.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

khattiye: khattiya khattiya hõimu liige, valitsev (sõdalaste) kõrgeim India ühiskonna sotsiaalne klass/kast; (m) valitseja, ülem, pealik. 2. kaevaja.

raṭṭhaṃ: rattha (kuning)riik.

sānucaraṃ: koos jälgijatega; **sa** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + **car** kõndima.

hantvā: olles tapnud, kahjustanud.

anīgho: anigha häirimatu, rahulik.

yāti: käib, ajab taga, sõna tüvest **ya** minema.

brāhmaṇo: brāhmaṇa braahman; braahmanite kasti kuuluv mees, sünnijärgne hindu preester/vaimulik, kes omab India ühiskonna kastsüsteemis kõrgeimat positsiooni.

Dhp 294. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Selgitusjuhend (paali)“ (Netti) sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

*mātaraṃ pitaraṃ hantvā,
rājāno dve ca sotthiye;
veyagghapañcamaṃ hantvā,
anīgho yāti brāhmaṇo.*

6.

Olles surmanud ema, isa
ja kaks braahmanist kuningat,
surmanud viiendaks tiigri,
läheb braahman häirijateta edasi.

Dhp 295.

mātaraṃ: matar ema.

pitaraṃ: pitar isa.

hantvā: olles tapnud, kahjustanud, sõna tüvest **han** tapma, hävitama, lööma.

rājāno: rāja kuningas.

dve: dvi (põhiarv) kaks.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

sotthiye: sotthiya õppinud mees = braahmaan.

veyagghapañcamaṃ: vyaggha tiigrile kuuluv + **pañca** viis; viies.

hantvā: olles tapnud, kahjustanud.

anīgho: anigha häirimatu, rahulik.

yāti: käib, ajab taga, sõna tüvest **ya** minema.

brāhmaṇo: brāhmaṇa braahman; braahmanite kasti kuuluv mees, sünnijärgne hindu preester/vaimulik, kes omab India ühiskonna kastsüsteemis kõrgeimat positsiooni.

Dhp 295. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*), vt ka eelmise värssi selgitust; braahman (*brāhmaṇa*).

dārusākaṭṭikaputtavatthu

*suppabuddhaṃ pabujjhanti,
sadā gotamasāvakā;
yesaṃ divā ca ratto ca,
niccaṃ buddhagatā sati.*

7.

Hästi mõistnult virguvad
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kes nii päeval kui öösel
[on] pidevalt Buddhast teadlikud.

Dhp 296.

suppabuddhaṃ: hästi mõistnud; eesliide **su** hästi + rõhutav eesliide **pa** + **bujjh** mõistma; eufooniline ühend **su** + **pabuddha** = *suppabuddha*.
pabujjhanti: ärkab üles, sõna tüvest **budh** ärkama, virguma, rõhutava eesliitega **pa**.
sadā: alati.
gotamasāvakā: **gotama** Gootama, Buddha perekonna ehk klanni nimi + **sāvaka** „kuulaja“; (Buddha) õpilane, järgija, sõna tüvest **su** kuulma, kuulama.
yesaṃ: **yat** see, mis/kes.
divā: päeval.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ratto: **ratta** ööl.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
niccaṃ: **nicca** pidev, püsiv, alatine, lakkamatu, igavene.
buddhagatā: **buddha** Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi** + **gata** läinud, sõna tüvest **gam** minema.
sati: (õige) teadlikkus, tähelepanelikkus, ärksus, valvsus, sõna tüvest **sar** mäletama.

Dhp 296. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = virgumine; Buddha ehk Mõistnu = Gootama; sangha; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) = Gootama õpilased; arendamine (*bhāvanā*) = Buddhast teadlikud ehk arendavad lakkamatult Buddha meelespidamist.

*suppabuddhaṃ pabujjhanti,
sadā gotamasāvakā;
yesaṃ divā ca ratto ca,
niccaṃ dhammagatā sati.*

8.

Hästi mõistnult virguvad
kunagi [kõik] Gootama õpilased,
kes nii päeval kui öösel
[on] pidevalt dhammast teadlikud.

Dhp 297.

suppabuddhaṃ: hästi mõistnud; eesliide **su** hästi + rõhutav eesliide **pa** + **bujjh** mõistma; eufooniline ühend **su** + **pabuddha** = *suppabuddha*.
pabujjhanti: ärkab üles, sõna tüvest **budh** ärkama, virguma, rõhutava eesliitega **pa**.
sadā: alati, kogu aeg.
gotamasāvakā: **gotama** Gootama, Buddha perekonna ehk klanni nimi + **sāvaka** „kuulaja“; õpilane, järgija, sõna tüvest **su** kuulma, kuulama.
yesaṃ: **yat** see, mis/kes.
divā: **diva** päev; taevast.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ratto: **ratti** öö.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
niccaṃ: **nicca** pidev, püsiv, alatine, lakkamatu, igavene.
dhammagatā: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **gata** läinud, sõna tüvest **gam** minema.
sati: (õige) teadlikkus, tähelepanelikkus, ärksus, valvsus, sõna tüvest **sar** mäletama.

Dhp 297. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = virgumine; Buddha ehk Mõistnu = Gootama; sangha; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) = Gootama õpilased; arendamine (*bhāvanā*) = dhammast teadlikud ehk arendavad lakkamatult dhamma meelespidamist.

suppabuddhaṃ pabujjhanti, 9.
sadā gotamasāvakā;
yesaṃ divā ca ratto ca,
niccaṃ saṅghagatā sati.

Hästi mõistnult virguvad Dhp 298.
 kunagi [kõik] Gootama õpilased,
 kes nii päeval kui öösel
 [on] pidevalt sanghast teadlikud.

suppabuddhaṃ: hästi mõistnud; eesliide **su** hästi + rõhutav eesliide **pa** + **bujjh** mõistma; eufooniline ühend **su** + **pabuddha** = **suppabuddha**.
pabujjhanti: ärkab üles, sõna tüvest **budh** ärkama, virguma, rõhutava eesliitega **pa**.

sadā: alati.

gotamasāvakā: **gotama** Gootama, Buddha perekonna ehk klanni nimi + **sāvaka** „kuulaja“; õpilane, järgija, sõna tüvest **su** kuulma, kuulama.

yesaṃ: **yat** see, mis/kes.

divā: **diva** päev; taevas.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

ratto: **ratti** öö.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

niccaṃ: **nicca** pidev, püsiv, alatine, lakkamatu, igavene.

saṅghagatā: **saṅgha** sangha, Buddha järgijate kogukond + **gata** läinud, sõna tüvest **gam** minema.

sati: (õige) teadlikkus, tähelepanelikkus, ärksus, valvsus, sõna tüvest **sar** mäletama.

Dhp 298. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = virgumine; Buddha ehk Mõistnu = Gootama; sangha; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) = Gootama õpilased; arendamine (*bhāvanā*) = sanghast teadlikud ehk arendavad lakkamatult sangha meelepidamist.

suppabuddhaṃ pabujjhanti, 10.
sadā gotamasāvakā;
yesaṃ divā ca ratto ca,
niccaṃ kāyagatā sati.

Hästi mõistnult virguvad Dhp 299.
 kunagi [kõik] Gootama õpilased,
 kes nii päeval kui öösel
 [on] pidevalt kehast teadlikud.

suppabuddhaṃ: hästi mõistnud; eesliide **su** hästi + rõhutav eesliide **pa** + **bujjh** mõistma; eufooniline ühend **su** + **pabuddha** = **suppabuddha**.
pabujjhanti: ärkab üles, sõna tüvest **budh** ärkama, virguma, rõhutava eesliitega **pa**.

sadā: alati, kogu aeg.

gotamasāvakā: **gotama** Gootama, Buddha perekonna ehk klanni nimi + **sāvaka** „kuulaja“; õpilane, järgija, sõna tüvest **su** kuulma, kuulama.

yesaṃ: **yat** see, mis/kes.

divā: **diva** päev; taevas.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

ratto: **ratti** öö.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

niccaṃ: **nicca** pidev, püsiv, alatine, lakkamatu, igavene.

dhammagatā: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **gata** läinud, sõna tüvest **gam** minema.

sati: (õige) teadlikkus, tähelepanelikkus, ärksus, valvsus, sõna tüvest **sar** mäletama.

Dhp 299. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = virgumine; Buddha ehk Mõistnu = Gootama; sangha; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) = Gootama õpilased; arendamine (*bhāvanā*) = on kehast teadlikud ehk arendavad lakkamatult keha vaatlemist ja kehast teadlikkuse loomist (*kāyānupassanā satipaṭṭhānaṃ*); vt ka *Mahāsatipaṭṭhānasuttaṃ* DN 22.

suppabuddham pabujjhanti, 11.
sadā gotamasāvakā;
yesam divā ca ratto ca,
ahimsāya rato mano.

Hästi mõistnult virguvad Dhp 300.
 kunagi [kõik] Gootama õpilased,
 kelle meel nii päeval kui öösel
 rõõmustab vägivalduses.

suppabuddham: hästi mõistnud; eesliide **su** hästi + rõhutav eesliide **pa** + **bujjh** mõistma; eufooniline ühend **su** + **pabuddha** = *suppabuddha*.
pabujjhanti: ärkab üles, sõna tüvest **budh** ärkama, virguma, rõhutava eesliitega **pa**.
sadā: alati.
gotamasāvakā: gotama Gootama, Buddha perekonna ehk klanni nimi + **sāvaka** „kuulaja“; õpilane, järgija, sõna tüvest **su** kuulma, kuulama.
yesam: yat see, mis/kes.
divā: diva päev; taevast.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ratto: ratti öö.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ahimsāya: a eitav eesliide + **himsa** vägivald; kahjustamine, haavamine, vigastamine, haiget tegemine.
rato: rata rõõmustab, pühendub, sõna tüvest **ram** rõõmustama, pühenduma.
mano: meel.

Dhp 300. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = virgumine; Buddha ehk Mõistnu = Gootama.

suppabuddham pabujjhanti, 12.
sadā gotamasāvakā;
yesam divā ca ratto ca,
bhāvanāya rato mano.

Hästi mõistnult virguvad Dhp 301.
 kunagi [kõik] Gootama õpilased,
 kelle meel nii päeval kui öösel
 rõõmustab [keskenduse] arendamises.

uppabuddham: hästi mõistnud; eesliide **su** hästi + rõhutav eesliide **pa** + **bujjh** mõistma; eufooniline ühend **su** + **pabuddha** = *suppabuddha*.
pabujjhanti: ärkab üles, sõna tüvest **budh** ärkama, virguma, rõhutava eesliitega **pa**.
sadā: alati.
gotamasāvakā: gotama Gootama, Buddha perekonna ehk klanni nimi + **sāvaka** „kuulaja“; õpilane, järgija, sõna tüvest **su** kuulma, kuulama.
yesam: yat see, mis/kes.
divā: diva päev; taevast.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
ratto: ratti öö.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
bhāvanāya: bhāvanā arendama, suurendama.
rato: rata rõõmustab, pühendub, sõna tüvest **ram** rõõmustama, pühenduma.
mano: meel.

Dhp 301. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet pakub „Selgitusjuhend (paali)“ (Netti) 37.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = virgumine; Buddha ehk Mõistnu = Gootama; sangha; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) = Gootama õpilased; arendamine (*bhāvanā*) = keskendus.

vajjiputtakabhikkhuvatthu

duppabbajam durabhiramam, 13.
durāvāsā gharā dukhā;
dukkhosamānasamvāso,
dukkhānupatitaddhagū;
tasmā na caddhagū siyā,
na ca [tasmā na caddhagū na ca (ka.)]
dukkhānupatito siyā [dukkhānupātito (?)].

Raske [on] maise hülgameine, Dhp 302.
raske [on] rōõmustada;
raske [ja] dukkhalik [on] koduelu,
raske [on] ebavõrdsega kooselu.
[Sansaaras] rändaja langeb dukkhasse,
sestap ära ole ka [sina] rändaja,
et poleks dukkhasse langemist.

duppabbajam: **du** eesliide raske, valus, kannatuslik + **pabbajā** maisehüljanu = raske hüljata kodu, saada kodutuks rändkerjuseks.

durabhiramam: **du** eesliide raske, valus, kannatuslik + **abhirama** rōõmustama, sõna tüvest **ram** nautima, rōõmu tundma, rõhutava eesliitega **abhi**, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi).

durāvāsā: **du(r)** eesliide raske, valus, kannatuslik + **āvāsa** elamine, viibimine; (bhikkhu) elukoht, asustatud koht, sõna tüvest **vas** elama, eesliidetega **a** juures, sees.

gharā: **ghara** maja, hoone; peamiselt kodu; perega maise elu elamine.

dukhā: **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

dukkhosamānasamvāso: **dukkha** dukkha, valu, vaev, kannatus + **a** eitav eesliide + **samāna** ebavõrdne, erinev + **samvāsa** kaaselukoht, koosviibimine; intiimsus; seksuaalvahekord; sõna tüvest **vas** elama, eesliitega **sam** koos, täielikult, terviklikult; eufooniline ühend **dukkho asamānasamvāso** = **dukkhosamānasamvāso**.

dukkhānupatitaddhagū: **dukkha** dukkha, valu, vaev, kannatus + **anupatita** langenud, mõjutatud; sõna tüvest **pat** kukkuma, eesliitega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; eufooniline ühend **dukkha** + **anupatita** = **dukkhānupatita** + **addhagu** „reisil osaleja“, reisija, rändur, rändaja.

tasmā: **tad** see(tõttu).

na: ei.

caddhagū: **ca** ja **addhagu**: „reisil osaleja“, reisija, rändur, rändaja; eufooniline ühend **ca** + **addhagū** = **caddhagū**.

siyā: oleks, sõna tüvest **as** on.

na: ei.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

dukkhānupatito: **dukkha** dukkha, valu, vaev, kannatus + **anupbatita** langenud, mõjutatud.

siyā: oleks.

Dhp 302. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: maisehüljanu (*pabbajita*); dukkha; sansaara (*samsāra*).

cittagahapativatthu

saddho sīlena sampanno, 14.
yasobhogasamappito;
yam yam padesam bhajati,
tatha tattheva pūjito.

Usu [ja] kõlbluse saavutanu, Dhp 303.
kuulsuse [ja] rikkuse omandanu –
millist paika [ta] iganes küllastab,
kõikjal austatakse [teda].

saddho: **saddha** (usaldav, teadmisel põhinev) usk (mitte alusetu, pime usk).

sīlena: **sīla** kõlblus.

sampanno: **sampanna** varustatud, omatud; sõna tüvest **pad** minema, langema, eesliitega **sam** koos, täielikult, terviklikult.

yasobhogasamappito: **yaso** au, kuulsus, maine + **bhoga** omamine, vara, rikkus + **samappita** varustatud, oma(nda)tud, mõjutatud, sõna tüvest **āp** lähenema, eesliitega **sam** koos, täielikult, terviklikult.

yam: **yat** see, mis/kes; 2x järjest = mis/kes iganes.

padesam: **padesa** (asu)koht, piirkond, rajoon, ringkond.

bhajati: seostab; hoiab seltsi, käib läbi; läheb läbi, küllastab; kogub, koondab; rakendab või andub millelegi; kinnitub; kiindub; sõna tüvest **bhaj** ühinema, läbi käima.

tatha: seal.

tattheva: **tatha** seal; 2x järjest = siin ja seal, kõikjal + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend **tatha** + **eva** = **tattheva**.

pūjito: **pūjita** austatud, kummardatud; sõna tüvest **puj** kummardama.

Dhp 303. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: usk (*saddhā*); kõlblus (*sīla*); arija (*ariya*) = vara (seitse aaret).

cūḷasubhaddāvattu

*dūre santo pakāsentī,
himavantova pabbato;
asantettha na dissantī,
rattim khittā yathā sarā.*

15.

Rahunenu särab [juba] kaugelt
nagu Himaalaja mägi.
Mitterahunenut pole [aga] lähedaltki näha,
nagu [ka] öösel lastud noolt.

Dhp 304.

dūre: kaugel, eemal.

santo: sant olemasolev, olemasolu; tõeline, hea, tegelik; rahulik, rahunenud; vaikne; sõna tüvest **as** olema.

pakāsentī: särab; sõna tüvest **kas** särama, rõhutava eesliitega **pa**.

himavantova: himavanto = himavant lumine = Himaalaja mägi + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

pabbato: pabbata mägi.

asantettha: a eitav eesliide + **sant** olemasolev, olemasolu; tõeline, hea, tegelik; rahulik, rahunenud; vaikne + **ettha** siin = selles maailmas; eufooniline ühend **asanto + ettha = asantettha**.

na: ei.

dissantī: näinud, ilmnenud; sõna tüvest **das** nägema.

rattim: ratti öö.

khittā: khitta visatud, heidetud (eemale, ära); eemaldatud; sõna tüvest **kip** viskama, heitma.

yathā: just/nii nagu.

sarā: sara nool; heli; täishäälilik; järv; (pilli)roog.

Dhp 304. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid nii „Selgitusjuhend (paali)“ (Netti) 5, kui „Suuremad kirjeldused (paali)“ (Mnd) 16 sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

ekavīhārittheravatthu

*ekāsanaṃ ekaseyyaṃ,
eko caramatandito;
eko damayamattānaṃ,
vanante ramito siyā.*

16.

Üks iste, üks ase,
üksi rändav väsimatu,
üksi „mina“ taltsutanu
nautima saab metsa lõppu.

Dhp 305.

ekāsanaṃ: eka: (põhiarv) üks + **āsana** iste(koht); eufooniline ühend **eka + āsanaṃ = ekāsanaṃ**.

ekaseyyaṃ: eka: üks + **seyyā** voodi, ase.

eko: eka üks.

caramatandito: caram = **carant** rändaja, rändmunk, sõna tüvest **car** liikuma, ringi rändama + **a** eitav eesliide + **tandita:** väsinud, laisk.

eko: eka üks.

damayamattānaṃ: damayati taltsutab, alistab, sõna tüvest **dam** taltsutama.

attanaṃ: atta ise, mina.

vanante: vana mets + **anta** lõpp; eufooniline ühend: **vana + ante = vanante**.

ramito: ramita nautima, rõõmustama; sõna tüvest **ram** nautima, rõõmustama.

siyā: oleks, sõna tüvest **as**.

Dhp 305. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: eraklus (*sāmañña*); erakrändur (*samaṇa, samaṇī*); mina ja minatus (*atta, anatta*); plekid (*kilesa*) = mets (kirg); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = metsa lõppemine.

pakiṇṇakavaggo ekavīsatiṃ nitṭhito.

Kahekümne esimese, mitmesuguse grupi lõpp.

Dhruv 306-319

Niraja grupp

nirayavaggo

sundarīparibbājikāvattu

abhūtavādī nirayaṃ upeti,

1.

yo vāpi [yo cāpi (sī. pī. ka.)] katvā na karomi cāha

[*na karomīti cāha (syā.)*];

ubhopi te pecca samā bhavanti,

nihīnakammā manujā parattha.

Mitteolnust [kui olnust] rääkija langeb nirajasse, nagu ka see, kes [olles] teinud, [ütleb]: „ei teinud“.

☸ Dhp 306.

Pärast surma [on] nood mõlemad

madala teo [teinud] inimesed mujal olemasolus võrdsed.

abhūtavādī: **a** eitav eesliide + **bhūta** kasvanud, tekkinud, olemasollu tulnud; ilmnenud; (elus)olend või elusloodus; elutu element, nt neli suurt elementi; olemasolev, nii nagu on, tõelus, tõelusele vastav + **vādin** rääkija, kõneleja; sõna tüvest **vad** ütlema.

nirayaṃ: **niraya** „langusse või hävingusse minema“, niraja, peatumatute kannatuste hävinguline vald.

upeti: tuleb; läheneb; siseneb; sekkub; kaasab; pöördub; saab; kogeb; on valmis; sobib; eesliitest **upa** lähedal + sõna tüvest **i** minema.

yo: **yad** see, mis/kes.

vāpi: **vā** või, nagu, samuti, just nagu, kui, sarnaselt; isegi, ainult (nii), vaid; kindlasti, tingimata + **pi** ka, samuti.

katvā: teinud, sõna tüvest **kar** tegema.

na: ei.

karomi: teen, sõna tüvest **kar** tegema.

cāha: **ca** ja + **aha** ütles; sõna tüvest **ah**; eufooniline ühend **ca** + **aha** = **cāha**.

ubhopi: **ubha** mõlemad + **pi** ka, samuti.

te: **tad** see; nemad.

pecca: „üle minema“ = pärast surma; sõna tüvest **i** minema, edasilikumist tähistava eesliitega **pa**.

samā: **sama** sama, just nagu, võrdne.

bhavanti: on, sõna tüvest **bhu** olema.

nihīnakammā: **nihīna** madal, madalam, sõna tüvest **ha** tõrjuma, eesliitega **ni**

alla + **kamma** kamma, tegu, sõna tüvest **kar** tegema.

manujā: **manuja** inimeolend, mees.

parattha: mujal; nüüdsest peale = teises maailmas.

Dhp 306. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Sundarīsuttam* Ud 4.8, *Āpāyikasuttam* lti 48 ja *Kokālikasuttam* Snp 3.10.

Vt selgitustest: dhamma; maailm (*loka*) = niraja.

duccaritaphalapīlitavattu

kāsāvakaṇṭhā bahavo,

2.

pāpadhammā asaṅṅatā;

pāpā pāpehi kammehi,

nirayaṃ te upapajjare.

Paljud kaelani kollases

☸ Dhp 307.

[on] kurja dhammaga [ja] ohjamata.

Kurja tegevad kurjad,

need sünnivad nirajas.

kāsāvakaṇṭhā: **kāsāva** kollane + **kantha** kael, kurk, kõri („kollane kaelani“ = mungarüü kandmine = Buddha munk).

bahavo: **bahu** (väga) palju, suur hulk, külluslikult, rohkelt; ohtralt; mitu.

pāpadhammā: **pāpa** kuri + **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus (õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma. Antud kontekstis tähendab valet õpetust ja/või halba kõlblust.

asaṅṅatā: **a** eitav eesliide + **saṅṅata** „kokku tõmmatud“, vaoshoitus, tagasihoidus; (ennast) kontrolliv; kokkuhoid (koonerdamine); sõna tüvest **yam** ohjama, rahunema, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

pāpā: **pāpa** kuri.

pāpehi: **pāpa** vt eelmine.

kammehi: **kamma** kamma, tegu, sõna tüvest **kar** tegema.

nirayaṃ: **niraya** niraja.

te: **tat** see.

upapajjare: sünnivad uuesti, jõuavad, tõusevad; sõna tüvest **pad** tulema, koos eesliitega **upa** lähedal.

Dhp 307. salmi kanoonilise vaste allikaks on „Vinajakorvi“ *Mahāvibhaṅga*, *Pārājikakaṇḍa* 4. osa: *Catutthapārājikasikkhāpada* ning *Āpāyikasuttam* lti 48 ja *Jīvikasuttam* lti 91.

Vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*) = kaelani kollases; dhamma; ohjamine (*yamati*); tegu ja vili (*kamma*; *vipiāka*, *phala*); maailm (*loka*) = niraja.

vaḡḡumudātīriyabhikkhuvatthu
 seyyo ayoguḷo bhutto,
 tatto aggisikhūpamo;
 yañce bhuñjeyya dussīlo,
 raṭṭhapiṇḍamasaññato.

3.

Parem [on] halva kõlblusega
 ohjamatul süüa raudkuuli,
 kuuma kui tuleleeki,
 kui [et] süüa riigi[rahva] almust.

☸ Dhp 308.

seyyo: seyya parem.

ayoguḷo: ayo raud + **guḷa** pall.

bhutto: bhutta söödud, õginud, sõna tüvest **bhuj** sööma, õgima.

tatto: tatta kuumutatud, kuum, hõõgub; sõna tüvest **tap** kuum olema.

aggisikhūpamo: aggi tuli + **sikha** hari, serv, punkt + **upama** sarnane, nagu; eufooniline ühend **aggi** + **sikha** + **upama** = **aggisikhupama**.

yañce: yam see, mis + **ce** kui.

bhuñjeyya: (võib) süüa, sõna tüvest **bhuñ** sööma.

dussīlo: eesliide **du** halb, paha, valus, kannatuslik + **sīla** kõlblus; eufooniline ühend **du** + **sīla** = **dussīla**.

raṭṭhapiṇḍamasaññato: raṭṭha (kuning)riik + **piṇḍa** almus, almustoit, tükike (almusena antud toidust) + **a** eitav eesliide + **saññata** „kokku tõmmatud“, vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv; kokkuhoid (koonerdamine); sõna tüvest **yam** ohjama, rahunema, eesliitega **sam** koos, täielikult, terviklikult.

Dhp 308. salmi kanoonilise vaste allikaks on „Vinajakorvi“ *Mahāvibhaṅga, Pārājikakaṇḍa* 4. osa: *Catutthapārājikasikkhāpada* ning *Āpāyikasuttaṃ* lti 48; sama põhimõtte toob ära *Aggikkhandhopamasuttaṃ* AN 7.72.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); ohjamine (*yamati*).

khemakaseṭṭhiputtavatthu
 cattāri ṭhānāni naro pamatto,
 āpajjati paradārūpasevī;
 apuññalābhaṃ na nikāmaseyyaṃ,
 nindaṃ tatīyaṃ nirayaṃ catutthaṃ.

4.

Hooletu mees kogeb [neid] nelja
 teise [mehe] naist taga ajades:
 pälvimuste mittesaamine, mittenauditav ase,
 kolmandaks süüdistamine [ja] neljandaks niraja.

Dhp 309.

cattāri: catur (põhiarv) neli.

ṭhānāni: ṭhāna koht, seisund, olek, sõna tüvest **tha** jääma.

naro: nara mees, inimene.

pamatto: pamatta joobuma; hooletu, lohakas või laisk; tähelepanuta jäetud; sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa**.

paradārūpasevī: para erinev, muu, (kellegi) teise + **dāra** naine + **upasevin** taga ajamine, järgimine; sõna tüvest **sev** ühinema, eesliitega **upa** lähedal ja omastava järelliitega **in**.

apuññalābhaṃ: a eitav eesliide + **puñña** pälvimus + **lābha** saamine, omandamine, valdamine.

nikāmaseyyaṃ: na eitav eesliide + **kāma** nauding + **seyyā** voodi, ase.

nindaṃ: nindati süüdistab, heidab ette, mõistab hukka, solvab, otsib või leiab vigu, sõna tüvest **nind**.

tatīyaṃ: tatiya kolmas.

nirayaṃ: niraya niraja.

catutthaṃ: catuttha neljas.

Dhp 309. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: pälvimus (*puñña*); maailm (*loka*) = niraja.

apuññalābho ca gatī ca pāpikā, 5.
bhītassa bhītāya ratī ca thokikā;
rājā ca daṇḍaṃ garukaṃ paṇeti,
tasmā naro paradāraṃ na seve.

Pälvimuste mittesaamine ja kurja suundumine;
 hirmunud paari kiindumus on tühine. Dhp 310.
 Kuningas määrab neile ränga karistuse.
 Sestap ärgu mees ajagu taga teise [mehe] naist.

apuññalābho: **a** eitav eesliide + **puñña** pälvimus + **lābha** (kasu) saamine, omandamine, valdamine.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

gatī: **gati** suund, kurss, sõna tüvest **gam** minema.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

pāpikā: **pāpa** kuri, omadussõna järelliitega **ka**.

bhītassa: **bhīta** hirmunud, kohkunud mees; sõna tüvest **bhi** kartma.

bhītāya: hirmunud, kohkunud naine; sõna tüvest **bhi** kartma.

ratī: **ra** armastus, kiindumus, meeldimine.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

thokikā: **thoka** väike, pisike; tähtsusetu.

rājā: **rāja** kuningas.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

daṇḍaṃ: **daṇḍa** puutükk; (jalutus)kepp; kaigas, nui (relva või hirmutusvahendina); pulk; (taime) vars, (puu) tüvi.

garukaṃ: **garuka** raske, tõsine, kaalukas.

paṇeti: rakendab, toob esile, tekitab; sõna tüvest **ni** juhtima, rõhutava eesliitega **pa**.

tasmā: **tad** see(tõttu); sellest.

naro: **nara** mees.

paradāraṃ: **para** erinev, muu, teine + **dāra** naine.

na: ei.

seve: suhtlema, läbi käima, harjutama, omaks võtma; sõna tüvest **sev**.

Dhp 310. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: pälvimus (*puñña*).

dubbacabhikkhuvatthu
kuso yathā duggahito, 6.
hatthamevānukantati;
sāmaññaṃ dupparāmaṭṭhaṃ,
nirayāyupakaḍḍhati.

Nagu valesti kitkudes ❸ Dhp 311.
 lõikab kusarohi kätte,
 [nii ka] valesti elatud erakuelu
 tirib niraja poole.

kuso: **kusa** pikkade ja teravate lehe servadega rohttaim (*Poa*).

yathā: just/nii nagu.

duggahito: **du** halb, dukkhalik, vale, paha + **gahita** võetud, haaratud (meeles); eufooniline ühend **du** + **gahita** = **duggahita**.

hatthamevānukantati: **hattha** käsi + **eva** ainult, lihtsalt, kõigest, vaid + **anukantati** lõikab; sõna tüvest **kat** lõikama, eesliitega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; eufooniline ühend **eva** + **anukantati** = **evānukantati**.

sāmaññaṃ: **samaṇa** saamana, erakrändur, (ilmalikust) loobunu; eraklus.

dupparāmaṭṭhaṃ: **du** halb, dukkhalik, vale + **parāmaṭṭha** haaratud, hoitud; sõna tüvest **mas** puudutama, eesliitega **para** peale, üle; eufooniline ühend **du** + **parāmaṭṭhaṃ** = **dupparāmaṭṭhaṃ**.

nirayāyupakaḍḍhati: **niraya** niraja + **upakaḍḍhati** tirib juurde, tõmbab poole; sõna tüvest **kaddh** lohisema, lohistama, koos eesliitega **upa** suunas, poole; eufooniline ühend **nirayāya** + **upakaḍḍhati** = **nirayāyupakaḍḍhati**.

Dhp 311. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Tāyanasuttam* SN 2.8. See värss on esitatud deeva poja Tāyana (*tāyano devaputto*) poolt Ülima (*bhagavā*) ehk Buddha juuresolekul ja heakskiidul.

Vt selgitustest: eraklus (*sāmañña*); maailm (*loka*) = niraja.

yaṃ kiñci sithilaṃ kammaṃ, 7.
 saṃkiliṭṭhañca yaṃ vataṃ;
 saṅkassaraṃ brahmacariyaṃ,
 na taṃ hoti mahapphalaṃ.

Igasugune lodev tegutsemine, ☸ Dhp 312.
 ebapuhas järgimine [ja]
 kaheldav brahmalik käitumine –
 ei need ole suure viljaga.

yaṃ: yat see, mis/kes.

kiñci: mida iganes.

sithilaṃ: sithila lahtine, lõtv; lodev.

kammaṃ: kamma kamma, tegu; sõna tüvest **kar** tegema.

saṃkiliṭṭhañca: saṃ koos, täielikult, terviklikult + **kilis** halvasti minema, määrima, ebapuhas olema; halb, ebapuhas, roojane + **ca** ja.

yaṃ: yat see, mis/kes.

vataṃ: vata hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolest!“, „Paraku!“; mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine.

saṅkassaraṃ: saṅkassara kahtlev; kahtlustatav; kahtlane.

brahmacariyaṃ: brahma 1. püha, vaga, puhas, Brahmā sarnane ehk brahmalik (inimene). 2. püha, pühitsetud, jumalatest innustatud (riitus, laul, võlu). 3. jumalik, brahma valda iseloomustav; esindab kõrgeimaid, parimaid ja üllamaid omadusi; ülev, parim, ideaalne, väga suur + **cariya** käitumine, elamine, sõna tüvest **car** kõndima, tegutsema.

na: ei.

taṃ: tad see.

hoti: on; sõna tüvest **bhu** olema.

mahapphalaṃ: maha suur, palju; suurepärane, Auväärne + **phala** vili; eufooniline ühend: *maha + phalaṃ = mahapphalaṃ*.

Dhp 312. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Tāyanasuttam* SN 2.8 (see värss on esitatud deeva poja Tāyana poolt Ülima ehk Buddha juuresolekul ja heakskiidul) ning *Sabhiyattheragāthā* Thag 4.3.

Vt selgitustest: Brahma (*brahma, brahmā*) = brahmalik käitumine.

kayirā ce kayirāthenaṃ [*kayirā naṃ (ka.)*], 8.
 daḷhamenaṃ parakkame;
 sithilo hi paribbājo,
 bhiiyo ākirate rajaṃ.

Tegemaks seda, mida peab tegema, ☸ Dhp 313.
 tuleb visalt pingutada.
 Tõepoolest, lodev rändkerjus
 keerutab [vaid] tolmu üles.

kayirā: peaks tegema; sõna tüvest **kar** tegema.

ce: kui.

kayirāthenaṃ: kayirātha peaks tegema + **enaṃ = ena** see; eufooniline ühend: *kayirātha + enaṃ = kayirāthenaṃ*.

daḷhamenaṃ: daḷha tugev, kindel + **etaṃ** see.

parakkame: peaks ette võtma, julgust näitama; sõna tüvest **kam** kõndima, sisenema + eesliitega **para** üle, kaugemale, teine.

sithilo: sithila lahtine, lõtv.

hi: tõepoolest.

paribbājo = paribbājaka (usklik) rändkerjus, eksleja (mitte tingimata Buddha järgija).

bhiiyo: rohkem, kaugemale, kõrgemale.

ākirate: täita, kuhjata, hajutada, sõna tüvest **kir** (laiali, üles) puistama, eesliitega **a** poole, suunas; üles.

rajaṃ: rajo tolm, mustus.

Dhp 313. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Tāyanasuttam* SN 2.8. See värss on esitatud deeva poja Tāyana (*tāyano devaputto*) poolt Ülima (*bhagavā*) ehk Buddha juuresolekul ja heakskiidul.

Vt selgitustest: arahant = „teha, mida peab tegema“.

issāpakataitthivatthu

akataṃ dukkaṭaṃ seyyo, 9.
pacchā tappati dukkaṭaṃ;
katañca sukataṃ seyyo,
yaṃ katvā nānutappati.

Mittetegemine [on] halva tegemisest parem,
 [sest] hiljem kahetsetakse halva tegemist.
 Kuid tegemisest parem [on] hea tegemine,
 mille tegemist pärast ei kahetseta. ☸ Dhp 314.

akataṃ: **a** eitav eesliide + **kata** tehtud, sõna tüvest **kar** tegema.

dukkāṭaṃ: **du** halb, paha, vale, dukkhalik + **kata** tehtud.

seyyo: **seyya** parem.

pacchā: tagantjärele, pärast seda, hiljem.

tappati: põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb.

dukkāṭaṃ: **du** halb, paha, vale, dukkhalik + **kata** tehtud.

katañca: **kata** tehtud + **ca** ja.

sukataṃ: **su** hea, hästi, õige + **kata** tehtud.

seyyo: **seyya** parem.

yaṃ: **yat** see, mis/kes.

katvā: on teinud, sõna tüvest **kar** tegema.

nānutappati: **na** eitav eesliide + **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + **tappati** põlenud; hävinud; piinleb; kahetseb; eufooniline ühend: *na + anutappati = nānutappati*.

Dhp 314. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Tāyanasuttam* SN 2.8. See värss on esitatud deeva poja Tāyana (*tāyano devaputto*) poolt Ülima (*bhagavā*) ehk Buddha juuresolekul ja heakskiidul.

sambahulabhikkhuvatthu

nagaraṃ yathā paccantaṃ, 10.
guttaṃ santarabāhiraṃ;
evaṃ gopetha attānaṃ,
khaṇo vo [khaṇo ve (sī. pī. ka.)] mā upaccagā;
khaṇātītā hi socanti,
nirayamhi samappitā.

Nii nagu linna piire ☸ Dhp 315.
 kaitstakse seest [ja] väljast,
 nõnda peaksite kaitsma iseennast.
 Sa ära lase võimalusel mööduda!
 Tõepoolest, võimaluse mööda lasknud
 kurvastavad nirajasse sattudes.

nagaraṃ: **nagara** (suur)linn.

yathā: just kui, nagu.

paccantaṃ: **paccanta** piirnev, piiril; sõnast **anta** lõpp, eesliitega **pati** suunas, poole.

guttaṃ: **gutta** kaitstud, sõna tüvest **gup** kaitsma.

santarabāhiraṃ: **santara** sees, sisemine + **bāhira** väline.

evaṃ: nõnda.

gopetha: peaksite jälgima, valvama, kaitsma; sõna tüvest **gup** kaitsma.

attānaṃ: **atta** ise, mina.

khaṇo: **khaṇa** hetk; millal, mille jooksul, mis ajal; võimalus.

vo: **tvam** sina.

mā: ei, mitte (kasutatakse tavaliselt koos verbiga eitava eessõna **na** asemel).

upaccagā: põgeneda, mööduda, mööda minna; sõna tüvest **gam** minema, koos eesliidetega **upa** lähedal ja **ati** poole, kaugemale.

khaṇātītā: = **khaṇa** hetk; millal, mille jooksul, mis ajal; võimalus + **atita** minevik, möödunu, sõna tüvest **i** minema, eesliitega **ati** üle = õige hetke möödumine; eufooniline ühend *khaṇa + atitā = khaṇātītā*.

hi: tõepoolest.

socanti: leinab, kurvastab; sõna tüvest **suc**.

nirayamhi: **niraya** niraja.

samappitā: **samappita** saadetud, läinud; sõna tüvest **āp** lähenema, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

Dhp 315. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Sāriputtatheragāthā* Thag 17.2 ja osalist vastet pakuvad *Akkhaṇasuttam* AN 8.29, *Khadiravaniyarevatattheragāthā* Thag 14.1 (4 rida), *Aññatarātissātherīgāthā* Thig 1.5 ning *Uṭṭhānasuttam* Snp 2.10.

Vt selgitustest: maailm (*loka*) = niraja.

*nigaṇṭhavatthu**alajjitāye lajjanti,*

11.

*lajjitāye na lajjare;**micchādiṭṭhisamādānā,**sattā gacchanti duggatim.*

Mittehäbiväärset häbenev

Dhp 316.

[ja] häbiväärset mittehäbenev -

[selline] valet vaadet järgiv olend

läheb halba uude sündi.

alajjitāye: **a** eitav eesliide + **lajjita** häbenes; häbistatud.**lajjanti:** häbeneb, sõna tüvest **lajj**.**lajjitāye:** mida peaks häbenema, mis on häbiväärne.**na:** ei.**lajjare:** häbenema.**micchādiṭṭhisamādānā:** **miccha** vale + **diṭṭhi** vaade + **samādāna** (enda kanda/peale) võtmine, toomine; sõna tüvest **da** andma, eesliidetega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult ja **a** poole, suunas.**sattā:** **satta** olend.**gacchanti:** läheb, sõna tüvest **gam**.**duggatim:** **du** eesliide dukkhalik, paha, halb, raske; vale + **gati** olemasolu, taassünd; sõna tüvest **gam** minema.

Dhp 316. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: häbi ja kartmatus (*hirī, ottappa*); kõlblus (*sīla*); minemine ehk uus sünd (*gati*).*abhaye bhayadassino,*

12.

*bhaye cābhayadassino;**micchādiṭṭhisamādānā,**sattā gacchanti duggatim.*

Mittehirmutavas hirmutavat nägev

Dhp 317.

[ja] hirmutavas mittehirmutavat nägev -

[selline] valet vaadet järgiv olend

läheb halba uude sündi.

abhaye: **a** eitav eesliide + **bhaya** hirm, kartus.**bhayadassino:** **bhaya** vt eelnev + **dassin** nägev; sõna tüvest **das** nägema, omastava järelliitega **in**.**bhaye:** **bhaya** hirm, kartus.**cābhayadassino:** **ca** ja + **a** eitav eesliide + **bhaya** hirm, kartus + **dassin** nägev; eufooniline ühend **ca** + **abhayadassino** = **cābhayadassino**.**micchādiṭṭhisamādānā:** **miccha** vale + **diṭṭhi** vaade + **samādāna** (enda kanda/peale) võtmine, toomine; sõna tüvest **da** andma, eesliidetega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult ja **a** poole, suunas.**sattā:** **satta** olend.**gacchanti:** läheb, sõna tüvest **gam**.**duggatim:** **du** eesliide dukkhalik, paha, halb, raske; vale + **gati** olemasolu, taassünd; sõna tüvest **gam** minema.

Dhp 317. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*); minemine ehk uus sünd (*gati*).

titthiyasāvaka vatthu

*avajje vajjamatino,
vajje cāvajjadassino;
micchādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti duggatim.*

13.

Mitteeksimust eksimuseks pidav
ja eksimust mitteeksimusena nägev –
[selline] valet vaadet järgiv olend
läheb halba uude sündi.

Dhp 318.

avajje: a eitav eesliide + **vajja** muusikariist; süü, eksimus; mida tuleks vältida, vältimist vajav; laidetav.

vajjamatino: vajja vt eelnevat + **matin** mõtleja, kujutleja; sõna tüvest **man** mõtlema, kujutlema, omastava järelliitega **in**.

vajje: vajja muusikariist; süü, eksimus; mida tuleks vältida, vältimist vajav; laidetav.

cāvajjadassino: ca ja + **vajja** vt eelnevat + **dassin** nägev; eufooniline ühend **ca** + **vajjadassino** = **cāvajjadassino**.

micchādiṭṭhisamādānā: miccha vale + **diṭṭhi** vaade + **samādāna** (enda kanda/peale) võtmine, toomine; sõna tüvest **da** andma, eesliidetega **sam** koos, täielikult, terviklikult ja **a** poole, suunas.

sattā: satta olend.

gacchanti: läheb, sõna tüvest **gam**.

duggatim: du eesliide dukkhalik, paha, halb, raske; vale + **gati** olemasolu, taassünd; sõna tüvest **gam** minema.

Dhp 318. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: minemine ehk uus sünd (*gati*).

*vajjañca vajjato ñatvā,
avajjañca avajjato;
sammādiṭṭhisamādānā,
sattā gacchanti suggatim.*

14.

Eksimust eksimusena teadev
ja mitteeksimust mitteeksimusena [teadev] –
[selline] õiget vaadet järgiv olend
läheb õnnelikku uude sündi.

Dhp 319.

vajjañca: vajja muusikariist; süü, eksimus; mida tuleks vältida, vältimist vajav + **ca** ja.

vajjato: vajja süü, eksimus; mida tuleks vältida, vältimist vajav.

ñatvā: olles teadnud.

avajjañca: a eitav eesliide + **vajja** süü, eksimus; mida tuleks vältida, vältimist vajav + **ca** ja.

avajjato: a eitust väljendav eesliide + **vajja** süü, eksimus; mida tuleks vältida, vältimist vajav.

sammādiṭṭhisamādānā: sammā õige + **diṭṭhi** vaade + **samādāna** (enda kanda/peale) võtmine, toomine; sõna tüvest **da** andma, eesliidetega **sam** koos, täielikult, terviklikult ja **a** poole, suunas.

sattā: satta olend.

gacchanti: läheb, sõna tüvest **gam**.

suggatim: su hea, õnnelik + **gati** olemasolu, taassünd; sõna tüvest **gam** minema.

Dhp 319. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: minemine ehk uus sünd (*gati*).

nirayavaggo dvāvīsatiso nitṭhito.

Kahekümne teise, niraja grupi lõpp.

Dhnp 320-333

Elevandi grupp

nāgavaggo

attadantavatthu

*aham nāgova saṅgāme,
cāpato patitaṃ saraṃ;
ativākyam titikkhissam,
dussilo hi bahujjano.*

1.

Nagu elevant talub lahingus
vibudest lastud nooli,
nii talun [ka] mina solvanguid.

Dhp 320.

Tõepoolest, paljud inimesed on halva kõlblusega.

aham: mina.

nāgova: **nāga** 1. naaga, vees või maa all elutsev müütiline, deevade sarnane kujumuutmise võimega maotaoline olevus, kes on Buddha ja dhamma kaitsjad. 2. elevant; 3. parim või suurepäraseim omataoliste seas; vägev olend + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

saṅgāme: **saṅgāma** lahing, võitlus.

cāpato: **cāpa** vibu.

patitaṃ: **patita** langenud, maha lastud, vabastatud; sõna tüvest **pat**.

saraṃ: **sara** nool.

ativākyam: **ativākyā** kärkimine, söimamine, teotamine, süüdistamine, etteheide; sõna tüvest **vac** rääkima, eesliitega **ati** äärmiselt, (üle)liigselt.

titikkhissam: kannataksin, taluksin; sõna tüvest **tij** teritama.

dussilo: **du** halb, paha, vale + **sīla** kõlblus.

hi: tõepoolest.

bahujjano: **bahu** (väga) palju, suur hulk, külluslikult, rohkelt; ohtralt; mitu + **jana** inimene, mees; eufooniline ühend: **bahu** + **jano** = **bahujjano**.

Dhp 320. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*).

*dantaṃ nayanti samitiṃ,
dantaṃ rājābhirūhati;
danto seṭṭho manussesu,
yotivākyam titikkhati.*

2.

Taltsutatud [elevant] juhitakse kogunemisele.
Taltsutatud [elevandi selga] tõstetakse kuningas.
Taltunu, kes talub solvanguid,
on inimeste seas parim.

Dhp 321.

dantaṃ: **danta** vaoshoitud, taltsutatud, talitsetud, kontrollitud; sõna tüvest **dam** talitsema, kontrollima, taltsutama.

nayanti: juhib, sõna tüvest **ni**.

samitiṃ: **samiti** paneb kokku, koondab.

dantaṃ: **danta** taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud.

rājābhirūhati: **rāja** kuningas, valitseja, see, kes rõõmustab teisi oma õiglusega + **abhi** eesliide, tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi) + **rūhati** kasvatab, tervendab, tõhustab; sõna tüvest **ruh** = tõuseb, ronib üles.

danto: **danta** taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud.

seṭṭho: **settha** parim.

manussesu: **manussa** inimene.

yotivākyam: **yo** = **yad** see, mis/kes + **ativākyā** kärkimine, söimamine, teotamine, süüdistamine, etteheide; sõna tüvest **vac** rääkima, eesliitega **ati** äärmiselt, (üle)liigselt.

titikkhati: kannatab, talub; sõna tüvest **tij** teritama.

Dhp 321. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Suuremad kirjeldused (paali)“ (*Purābhedasuttaniddesa*) Mnd 10 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*) = taltsutamine.

varamassatarā dantā, 3.
 ājānīyā [ca ājānīyāva (syā.)] sindhavā;
 kuñjarā ca [kuñjarāva (syā.)] mahānāgā,
 attadanto tato varam̃.

Parimad muulad [on] taltsutatud, Dh p 322.
 [nagu] Sindh'i tõuhobused,
 [väiksemad] elevandid ja [suuremad] elevandid,
 kuid kõigist parim on iseenda taltsutanu.

varamassatarā: vara „valitu“; suurepärane; parim, ülim; ennekõike + **assatara** muul; loom.
dantā: danta taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud.
ājānīyā: ājānīya hea sünniga, puhtavereline, puhast tõugu; sõna tüvest **jan** sündima.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
sindhavā: sindhava Sindh'i (Induse jõe ja selle alamjooksul asuva ala nimetus) hobune.
kuñjarā: kuñjara elevant (võhmadeta, väiksemat kasvu elevant).
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
mahānāgā: maha suur, palju; suurepärane, Auväärne + **nāga** elevant (võhmadega, suuremat kasvu elevant).
attadanto: atta ise, mina + **danta** taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud.
tato: sellest (enam); sealt; se(II)etõttu, se(II)eläbi, se(II)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.
varam̃: vara parim.

Dhp 322. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Suuremad kirjeldused (paali)“ (*Purābhedasuttaniddesa*) Mnd 10 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*) = taltsutamine.

hatthācariyapubbakabhikkhuvatthu 4.
 na hi etehi yānehi,
 gaccheyya agatam̃ disam̃;
 yathāttanā sudantena,
 danto dantena gacchati.

Tõepoolest, [mittetaltsutatud looma] vankris Dh p 323.
 ei saa minna mindamatu suunas,
 kuhu iseenda hästi taltsutanu
 läheb taltsana ja taltununa.

na: ei.
hi: tõepoolest.
etehi: sellisega, seesugusega.
yānehi: yāna vanker, sõiduk.
gaccheyya: läheks, võiks minna, sõna tüvest **gam** minema.
agatam̃: a eitav eesliide + **gata** läinud, sõna tüvest **gam** minema.
disam̃: disa suund.
yathāttanā: yathā nii/just nagu + **atta** ise, mina; eufooniline ühend *yathā + attanā = yathāttanā*.
sudantena: su hea õige + **danta** taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud; sõna tüvest **dam** taltsutama, kontrollima, talitsema.
danto: danta taltsutatud, vaoshoitud, kontrollitud.
dantena: danta vt eelmine.
gacchati: läheb, sõna tüvest **gam** minema.

Dhp 323. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Suuremad kirjeldused (paali)“, *Purābhedasuttaniddesa* Mnd 10 ja „Väiksemad kirjeldused (paali)“, *Mettaḡumāṇavapucchāniddesa* Cnd 8 sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*) = taltsutamine; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = mindamatu.

parijñābrāhmaṇaputtavatthu

dhanapālo [*dhanapālako* (sī. syā. kaṃ. pī.)] *nāma kuñjaro*, 5.
kaṭukabhedano [*kaṭukappabhedano* (sī. syā. pī.)] *dunnivārayo*;
baddho kabaḷaṃ na bhujjati,
sumarati [*susarati* (ka.)] *nāgavanassa kuñjaro*.

Dhanapāla-nimelist elevanti Dhp 324.
 [on] innaajal raske ohjata.
 Kinniseotuna ei söö elevant toitu,
 [sest] unistab elevandimetsast.

dhanapālo: Dhanapāla, elevandi nimi, mis tähendab „rikkuse valvur“.

nāma: nimi.

kuñjaro: *kuñjara* elevant.

kaṭukabhedano: *katuka* teravus, happesus, kibedus + *bhedana* purustamine;
 sõna tüvest *bhid* murdma.

dunnivārayo: *du* halb, vae (raske) + *nivāraya* tagasi hoidma, ohjama;
 eufooniline ühend *du* + *nivārayo* = *dunnivārayo*.

baddho: *baddha* seotud, orjuses, kinni seotud; sõna tüvest *bandh* siduma.

kabaḷaṃ: *kabaḷa* toit, söödav asi, suutäis.

na: ei.

bhujjati: sööb; sõna tüvest *bhuj* sööma.

sumarati: mäletab; sõna tüvest *sar*.

nāgavanassa: *nāga* elevant + *vana* mets.

kuñjaro: *kuñjara* elevant.

Dhp 324. salmi kanooniline vaste pole leitav.

pasenadikosalavatthu

middhī yadā hoti mahagghaso ca, 6.
niddāyitā samparivattasāyī;
mahāvarāhova nivāpapuṭṭho,
punappunaṃ gabbhamupeti mando.

[Kes] suurest söömisest [on] loid ja unine, ☸ Dhp 325.
 [ning] magades asemel ringi püherdab –
 selline laisk on kui suureks söödetud siga,
 [kes] ikka ja jälle naaseb üska.

middhī: *middhin* see, kes on loid; sõnast *middha* omastava järelliitega *in*.

yadā: millal.

hoti: on; sõna tüvest *bhu* olema.

mahagghaso: *maha* suur, palju; suurepärane, Auväärne + *ghasa* söömine;
 eufooniline ühend *maha* + *ghasa* = *mahagghasa*.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

niddāyitā: *nidda* (see, kes on) unine.

samparivattasāyī: *saṃ* koos, täielikult, terviklikult + *pari* kõik, ümber;

igakülgse, täielikult, lõplikult + *vatta* kohustus, teenistus; funktsioon; ring,
 ringikujuline, ümmargune, sõnast *vat* pöörama, pöörlema, keerlema (ringi
 püherdama) + *sāyin* see kes lamab, magaja; sõna tüvest *si* lamama.

mahāvarāhova: *mahant* suur, suurepärane, palju + *varaha* metssiga, kult + *va*
 (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

nivāpapuṭṭho: *nivapa* loomadele visatud sööt, toit; sõnast *vap* viskama,
 eesliitega *ni* alla + *puṭṭha* toidetud, söödetud, sõna tüvest *pus* söötma.

punappunaṃ: *puna* 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend
puna + *puna* = *punappuna*.

gabbhamupeti: *gabbha* emakas, üsk + *upeti:* tuleb; läheneb; siseneb; sekkub;
 kaasab; pöördub; saab; kogeb; on valmis; sobib; eesliitest *upa* lähedal + sõna
 tüvest *i* minema.

mando: *manda* aeglane, laisk, loid.

Dhp 325. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Dāsakattheragāthā* Thag 1.17
 ning „Selgitusjuhend (paali)“ Netti 9 ja 37 sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: *sansaara* (*saṃsāra*).

sānusāmaṇeravatthu

idaṃ pure cittamacāri cārikam, 7.
yenicchakam yatthakāmaṃ yathāsukham;
tadajjaham niggaḥessāmi yoniso,
hatthippabhinnam viya añkusaggaho.

Varem hulkus [ja] eksles see teadvus seal kus tahtis, kus nauding, kus önn. ☸ Dhp 326.
Tāna ma ohjan seda arukalt,
nagu [dressuur]konksuga elevandijuht [ohjeldab] indlevat elevanti.

idaṃ: see.

pure: enne, varem.

cittamacāri: **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus + **acāri** käis, hulkus (ringi); sõna tüvest **car**.

cārikam: **cārika** rännak, ekslemine; sõna tüvest **car**.

yenicchakam: **yena** = **yad** see, mis/kes + **icchaka** soovides sõna tüvest **icch** soovima, tahtma; eufooniline ühend **yena** + **icchakam** = **yenicchakam**.

yatthakāmaṃ: **yattha** kus + **kāma** nauding.

yathāsukham: **yattha** kus + **sukha** önn.

tadajjaham: **tad** see + **ajja** täna, kohe + **aham** mina; eufooniline ühend **ajja** + **aham** = **ajjaham**.

niggaḥessāmi: (ma hakkam) ohjama, tagasi hoidma; sõna tüvest **gah** hoidma, eesliitega **ni** alla.

yoniso: „kuni aluseni, põhjani või tekkimiseni“, põhjalikult, korralikult, arukalt, targalt; pärinemiseni, üsani.

hatthippabhinnam: **hatthin** „käega (varustatud)“, **hattha** käsi, omastava järelliitega **ni** + **pabhinna** katki, lõhkenud lahti, mahla voolav (elevantide kiim, ind, jooksuaeg), sõna tüvest **bhid** murdma, rõhutava eesliitega **pa**; eufooniline ühend **hatthi** + **pabhinnam** = **hatthippabhinnam**.

viya: just, nagu.

añkusaggaho: **añkusa** konksuga varras; kasutatakse loomade dresseerimiseks ja puu otsast rippuvate viljade maha lõikamiseks + **gaha** haaramine; sõna tüvest **gah**; eufooniline ühend **añkusa** + **gaho** = **añkusaggaho**.

Dhp 326. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Hatthārohaputtatthera-gāthā* Thag 1.77 ja *Tālapuṭattheragāthā* Thag 19.1.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*); nauding (*kāma*); ohjamine (*yamati*).

pāveyyakahatthivatthu

appamādaratā hoṭṭha, 8.
sacittamanurakkhatha;
duggā uddharathattānam,
pañke sannova [sattova (sī. pī.)] kuñjaro.

Ära ole hooletu! Dhp 327.
Valva oma teadvust!
Tõsta end välja halvalt teelt
nagu mutta vajunud elevant.

appamādaratā: **a** eitav eesliide + **pamāda** hooletus, lohakus; sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa**; topelt **p** tuleneb eufoonilisest ühendist: **a** + **pamāda** = **appamāda**; mittehooletus = hoolikus.

hoṭṭha: olla, sõna tüvest (**b**)**hu** olema.

sacittam: **sa** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

anurakkhatha: valvama, kaitsma; eesliitega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + **rakkh** kaitsma, valvama.

duggā: **dugga** halb koht, raske tee, sõna tüvest **gam** minema, eesliitest **du** halb, raske, paha, vale.

uddharathattānam: **uddharatha** tõuseb (üles), sõna tüvest **dhar** hoidma, eesliitega **ud** üles + **attāna** ise, mina; eufooniline ühend **uddharatha** + **attānam** = **uddharathattānam**.

pañke: muda, mustus.

sannova: **sanna** uppunud, vajunud, sõna tüvest **sad** istuma + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

kuñjaro: **kuñjara** elevant.

Dhp 327. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid *Niyāmakāṅgapañha* Mil 7.3.8 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*).

sambahulabhikkhuvatthu

sace labhetha nipakaṃ sahāyaṃ, 9.
saddhiṃ caraṃ sādhuvihāridhīraṃ;
abhibhuyya sabbāni parissayāni,
careyya tenattamano satīmā.

Kui leitakse tark kaaslane, ☸ Dhp 328.
 heas elav, arukas kaasrändaja,
 [kes] on ületanud kõik ohud,
 [siis] tuleks rännata temaga [koos] ülevas
 meeleolus [ja] tähelepanelikuna.

sace: kui.

labhetha: saama, omandama, vastu võtma; sõna tüvest **labh**.

nipakaṃ: nipaka tark, taibukas.

sahāyaṃ: sahāya kaaslane.

saddhiṃ: koos; seltskond.

caraṃ: cara minema, kõndima, rändama.

sādhuvihāridhīraṃ: sādhu väga hea, hästi, suurepärane; heaskiidu ja
 tunnustuse väljendus + **vihārin** eluase, elamine; viibimine + **dhīra** tark, kaval.

abhibhuyya: on üle saanud; sõna tüvest **bhu** olema, eesliitega **abhi**, mis
 tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi,
 ümber(ringi).

sabbāni: sabba kõik, iga, kogu.

parissayāni: (häda)oht, probleem.

careyya: peaks kõndima, sõna tüvest **car** kõndima.

tenattamano: tena = tad see; temaga + **atta** (üles) tõstetud, sõna tüvest **da**
 andma, eesliitega **a** poole + **mana:** meel = meeltülendav, ülevas meeleolus;
 eufooniline ühend **tena + attamano = tenattamano**.

satīmā: tähelepanelik, ärgas sõnast **sati** teadlikkus, teadlikolek,
 tähelepanelikkus, ärksus; kirgas teadlikkus olevikuhetkes esinevast vahetust
 tajukogemusest; mälu + omastava järelliitega **mant**, mille lühendatud **mā** vormi
 kasutatakse luules.

Dhp 328. kanoonilise vaste allikateks on *Kosambakakkhandhaka Vin Mv 10, Upakkilesasuttam MN 128, Khaggavisāṇasuttam Snp 1.3*, „Väiksemad kirjeldused (paali), *Khaggavisāṇasuttaniddesa Cnd 23, Kosambiyajātaka Ja 428 ning Therāpadāna, Buddhavagga's asuv Paccekabuddhaapadāna Ap 2*.

Vt selgitustest: teadvus (*citta*); hüvelisus (*kalyāṇa*) = arukas kaaslane.

no ce labhetha nipakaṃ sahāyaṃ, 10.
saddhiṃ caraṃ sādhuvihāridhīraṃ;
rājāva raṭṭham vijitam pahāya,
eko care mātaṅgaraññeva nāgo.

Kui ei leita tarka kaaslast, ☸ Dhp 329.
 suurepäraselt elavat, arukat kaasrändajat,
 [siis], nagu alistatud kuningriigist lahkunud kuningas,
 rända üksi, nagu elevant elevantimetsas.

no: ei **na** mitte + rõhutava abisõnaga **u: na + u = no**.

ce: kui.

labhetha: saama, omandama, vastu võtma; sõna tüvest **labh**.

nipakaṃ: nipaka tark, taibukas.

sahāyaṃ: sahāya kaaslane.

saddhiṃ: koos; seltskond.

caraṃ: cara läheb, kõnnib, rändab.

sādhuvihāridhīraṃ: sādhu väga hea, hästi, suurepärane; heaskiidu ja
 tunnustuse väljendus + **vihārin** eluase, elamine; viibimine + **dhīra** tark, kaval.

rājāva: rāja kuningas, juht + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea
 kui, kohe kui; või.

raṭṭham: raṭṭha (kuning)riik.

vijitam: vijita vallutatud, alistatud, sõna tüvest **ji** vallutama, võitma, tugevdava
 eesliitega **vi**.

pahāya: olles maha jätnud; sõna tüvest **ha** lahkuma, loobuma, rõhutava
 eesliitega **pa**.

eko: eka (põhiarv) üks.

care: kõndima, minema, harjutama, sõna tüvest **car** kõndima.

mātaṅgaraññeva: mātaṅga elevant + **arañña** mets + **eva** (sagedamini
 kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama;
 niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend: *mātaṅga +*
arañña + eva = mātaṅgaraññeva.

nāgo: nāga elevant.

Dhp 329. kanoonilise vaste allikateks on *Kosambakakkhandhaka Vin Mv 10, Upakkilesasuttam MN 128, Khaggavisāṇasuttam Snp 1.3*, „Väiksemad kirjeldused (paali), *Khaggavisāṇasuttaniddesa Cnd 23, Kosambiyajātaka Ja 428 ning Paccekabuddhaapadāna Ap 2*.

Vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*) = kaaslane.

ekassa caritaṃ seyyo, 11.
 natthi bāle saḥāyatā;
 eko carena ca pāpāni kayirā,
 appossukko mātaṅgaraññaeva nāgo.

Parem on elada üksi, ☸ Dhp 330.
 lapsikust pole kaaslast.
 Mine üksi, kurja tegemata,
 väheste soovidega nagu elevant elevantimetsas.

ekassa: eka (põhiarv) üks.

caritaṃ: carita (harjumuspäraselt) teostatud; vaadeldud, täheldatud; minev, ringiuitav; tegevus, käitumine; iseloom; elu, elamine, sõna tüvest **car** liikuma, elama.

seyyo: seyya parem; suurepärane.

natthi: na ei + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend **na + atthi** = **natti**.

bāle: bāla lapsik, noor; nagu laps.

saḥāyatā: seltskond, kaaslasted, saatjaskond; sõnast **saḥāya** kaaslane, sõber.

eko: eka (põhiarv) üks.

carena: peaks elama: sõna tüvest **car** liikuma, tegutsema, kõndima + **na** ei.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

pāpāni: pāpa kuri.

kayirā: teeks (küll), sõna tüvest **kar** tegema.

appossukko: appa tillukene, väga väike (mittemillestki järgmine), pisikene; tähtsusetu + **ussukka** ahne, igatsev, ihaldav; innukas, agar; eufooniline ühend **appa + ussukka** = **appossukka**.

mātaṅgaraññaeva: mātaṅga elevant + **arañña** mets + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend: **mātaṅga + arañña + eva** = **mātaṅgaraññaeva**.

nāgo: nāga elevant.

Dhp 330. kanoonilise vaste allikateks on *Kosambakakkhandhaka* Vin Mv 10, *Upakkilesasuttam* MN 128 ning *Kosambiyajātaka* Ja 428.

Vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*) = kaaslane.

māravatthu

atthamhi jātamhi sukhā saḥāyā, 12.
 tuṭṭhī sukhā yā itarītarena;
 puññaṃ sukhaṃ jīvitasāṅkhayamhi,
 sabbassa dukkhassa sukhaṃ pahānaṃ.

Tähenduslikust sündinud kaaslane [on] õnn. Dhp 331.
 Rahulolu sellega mis on, [on] õnn.
 Pälvimused elu lõppedes [on] õnn.
 Kogu dukkha hülgamine [on] õnn.

atthamhi: attha [etümoloogia ebaselge] 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma.

jātamhi: jāta sündinud, tekkinud.

sukhā: sukha õnn.

saḥāyā: saḥāya kaaslane, sõber.

tuṭṭhī: tuṭṭhi rõõm, rahulolu.

sukhā: sukha õnn.

yā: yad see, mis/kes.

itarītarena: itara üks, teine, see, too, järgmine; ülejäänud; 2x järjest = üks ja/või teine, mis iganes; eufooniline ühend **itara + itara** = **itarītara**.

puññaṃ: puñña pälvimus.

sukhaṃ: sukha õnn.

jīvitasāṅkhayamhi: jīvita elu; eluiga; elamine; elatis; sõna tüvest **jiv** elama + **saṅkhaya** häving, kaotus; sõnast **khaya** hävi(ta)mine, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

sabbaso: sabba koos, põhjalikult; kõik.

dukkhassa: dukkha „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

sukhaṃ: sukha õnn.

pahānaṃ: pahāna loobumine, hülgamine, tagasilükkamine; sõna tüvest **ha** jätma, hülgama, rõhutava eesliitega **pa**.

Dhp 331. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*) = tähenduslikust sündinud kaaslane; pälvimus (*puñña*); dukkha; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = kogu dukkha hülgamine.

sukhā mattheyyatā loke, 13.
atho pettheyyatā sukhā;
sukhā sāmaññatā loke,
atho brahmaññatā sukhā.

Ema austamine [siin] maailmas [on] õnn, Dh 332.
 nagu ka isa austamine [on] õnn.
 Õnn [on] erakrändur [siin] maailmas,
 nagu ka [tõeline] braahman [on] õnn.

sukhā: sukha õnn.

mattheyyatā: ema armastamine või austamine, poja või tütre armastus või austus oma ema vastu; sõnast **mātar** ema.

loke: loka maailm.

atho: nagu ka; ja edaspidi.

pettheyyatā: isa armastamine või austamine, poja või tütre armastus või austus oma isa vastu; sõnast **pitar** isa.

sukhā: sukha õnn.

sukhā: vt eelmine.

sāmaññatā: erakrändurlus, sõnast **samaṇa** saamana, erakrändur; inimene, kes on loobunud pereelust ja ühiskondlikust elust eesmärgiga leida looduse ja olemasolu olemusega loomulik rahu ja kooskõla.

loke: loka maailm.

atho: nagu ka; ja edaspidi.

brahmaññatā: braahmanlus, braahmani seisund (mitte kui braahmanite kasti liige vaid kui „tõelise braahmani“ ehk tõeliselt vaimse inimese tähenduses), sõnast **brāhmaṇā**.

sukhā: sukha õnn.

Dh 332. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: erakrändur (*samaṇa, samaṇī*); braahman (*brāhmaṇa*); Brahma (*brahma, brahmā*) = brahmalik käitumine on see, mis iseloomustab tõelist braahmani.

sukhaṃ yāva jarā sīlaṃ, 14.
sukhā saddhā paṭiṭṭhitā;
sukho paññāya paṭilābho,
pāpānaṃ akaraṇaṃ sukhaṃ.

Kõlbeline vananemine [on] õnn. Dh 333.
 Kindel usk [on] õnn.
 Tarkuse saavutamine [on] õnn.
 Kurja mittetegemine [on] õnn.

sukhaṃ: sukha õnn.

yāva: nii kaua kui, nii palju kui.

jarā: jara vanadus.

sīlaṃ: sīla kõlblus.

sukhā: sukha õnn.

saddhā: (usaldav) usk.

paṭiṭṭhitā: fikseeritud, kindel, toetunud, (kindlalt) püsiv, kinnitunud; sõna tüvest **tha** seisma, eesliitega **pati** vastu.

sukho: sukha õnn.

paññāya: paññā tarkus.

paṭilābho: paṭilābha saamine, saavutamine, vastuvõtmine; sõna tüvest **labh** saama, eesliitega **pati** vastu, edasi, juures.

pāpānaṃ: pāpa kuri.

akaraṇaṃ: a eitav eesliide + **karaṇa** tegema, tegutsema, sõna tüvest **kar** tegema.

sukhaṃ: sukha õnn.

Dh 333. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*); usk (*saddhā*); tarkus (*paññā*); oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*) = kurja mittetegemine.

nāgavaggo tevīsatiṃ niṭṭhito

Kahekümne kolmanda, elevandi grupi lõpp.

Dhnp 334-359

Iha grupp

taṇhāvaggo

kapilamacchavatthu

manujassa pamattacārino, 1.
taṇhā vaḍḍhati māluvā viya;
so plavatī [plavati (sī. pī.), palavetī (ka.),
uplavati (?)] hurā hurāṃ,
phalamicchaṃva vanasmi vānaro.

Hooletu käitumisega inimese ihad ☸ Dhp 334.
 kasvavad nagu ronitaimed [väädid].
 Ta hüppab ühest elust teise
 nagu vilju ihalev ahv metsas.

manujassa: inimolend, sõnast **manu** inimene + **ja** sündinud.
pamattacārino: **pamatta** joobuma; hooletu, lohakas või laisk; tähelepanuta jäetud; sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa** + **cārīn** kõndimine, elamine, kogemine; käitumine, tegutsemine, harjutamine; sõnast **car** kõndima, tegutsema, omastava eesliitega **in**.
taṇhā: iha.
vaḍḍhati: kasvab, suureneb; sõna tüvest **vaddh**.
māluvā: parasiidne ronitaim, mis hävitab aeglaselt puu, millel kasvab.
viya: just, nagu.
so: **tad** see, too; tema.
plavatī: hõljub, ujub; hüppab.
hurā: **hurāṃ** siin või teises olemasolus või maailmas.
hurāṃ: vt eelmist.
hurāhurāṃ: siit, sellest (olemasolust või maailmast) sinna (olemasolusse või maailma).
phalamicchaṃva: **phala** vili + **icchaṃ** tahtmine, soovimine, ihaldamine, sõna tüvest **icch** tahtma, ihaldama.
va: just kui/nagu.
vanasmi: **vana** mets; puu.
vānaro: **vānara** ahv.

Dhp 334. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mālukyaputtattheragāthā* Thag 6.5.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); nauding (*kāma*) = joovastav; sansaara (*samsāra*) = ühest elust teise.

yaṃ esā sahate jammī, 2.
taṇhā loke visattikā;
sokā tassa pavaḍḍhanti,
abhivaṭṭhaṃva [abhivaḍḍhaṃva (syā.),
abhivaṭṭhaṃva (pī.),
abhivaḍḍhaṃva (ka.)] bīraṇaṃ.

See, kelle [siin] maailmas ☸ Dhp 335.
 vallutavad madalad ihad [ja] kiindumus,
 selle lein kasvab
 nagu biiranarohi pärast vihma.

yaṃ: **yaṃ** see, mis/kes.
esā: see.
sahate: ületab, vallutab, võidab, sõna tüvest **sah** vallutama.
jammī: **jamma** põlastusväärne (inimene), madal, armetu; madala sünniga.
taṇhā: iha.
loke: *loka* maailm.
visattikā: ihalus = **taṇhā** sünonüüm.
sokā: **soka** lein, kurbus.
tassa: **tad** see; sellele; temale.
pavaḍḍhanti: kasvab; sõna tüvest **vaddh**, rõhutava eesliitega **pa**.
abhivaṭṭhaṃva: sadas peale, kastis; sõna tüvest **vas** (vihma) sadama eesliitega
abhi, mis tähendab valdusse (üle)võtmist, valdamist; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi).
va: just nagu.
bīraṇaṃ: **bīraṇa** biirana (lõhnav) rohi.

Dhp 335. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mālukyaputtattheragāthā* Thag 6.5.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); meeldiv, kallid (*piya*) = kiindumus; dukkha; surm (*māra*) = lein.

yo cetam̃ saḥate jammim̃,
taṇham̃ loke duraccayam̃;
sokā tamhā papatanti,
udabinduva pokkharā.

3.

Kuid see, kes võidab siin maailmas raskelt üle-
tatava, madala iha,
sellelt langeb kurbus
kui veetilk lootose [lehelt].

⊗ Dhp 336.

yo: yad see, mis/kes.

cetam̃: ca ja + **etam̃** see; eufooniline ühend *ca + etam̃ = cetam̃*.

saḥate: ületab, vallutab, võidab, sõna tüvest **saḥ** vallutama.

jammim̃: jamma põlastusväärne (inimene), madal, armetu; madala sünniga.

taṇham̃: taṇha iha.

loke: loka maailm.

duraccayam̃: du(r) raske, halb, paha + **ati** üle + **i** minema = raske ületada.

sokā: soka lein, kurbus.

tamhā: tad see.

papatanti: kukub (alla, küljest ära); sõna tüvest **pat** kukkuma, tugevdava eesliitega **pa**.

udabinduva: uda vesi + **bindu** tilk.

va: just, nagu.

pokkharā: pokkhara lootos; elevandi londi ots.

Dhp 336. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mālukyaputtattheragāthā* Thag 6.5.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = kurbuse langemine.

taṃ vo vadāmi bhaddam̃ vo,
yāvantettha samāgatā;
taṇhāya mūlam̃ khaṇatha,
usīratthova bīraṇam̃;
mā vo naḷam̃va sotova,
māro bhañji punappunam̃.

4.

Ma ütlen teile: Olge te õnnelikud,
kes te siia olete kogunenud!
Kaevake välja ihajuur
nagu usiira [juure] saamiseks
[kaevatakse välja] biirana rohi.
Ärgu Surm teid ikka ja jälle hävitagu
nii nagu üleujutus [hävitab] ikka ja jälle pilliroo.

⊗ Dhp 337.

taṃ: tad see.

vo: vayam sina; sulle.

vadāmi: mina ütlen; sõna tüvest **vad** ütleva.

bhaddam̃: bhadda august; soodne; õnnelik; hea(olu).

vo: vayam sina; sind.

yāvantettha: yāvata nii palju kui, nii kaugele kui; võrreldes + **ettha** siin = selles maailmas; eufooniline ühend *yāvanto + ettha = yāvantettha*.

samāgatā: samāgata kohtuma, kokku tulema, kokku läinud; sõna tüvest **gam** minema, tulema eesliidetega **a** poole ja **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

taṇhāya: taṇhā iha.

mūlam̃: mūla juur, alus.

khaṇatha: kaevama või juurima (välja); sõna tüvest **khan**.

usīratthova: usīra Birana rohu lõhnav juur + **attha** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma + **va** just, nagu; eufooniline ühend *usīra + attha + va = usīratthova*.

bīraṇam̃: bīraṇa biirana (lõhnav) rohi.

mā: ei, ära (tavaliselt kirjutatakse **na**).

vo: vayam sina.

naḷam̃va: naḷam̃ pilliroog + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

sotova: soto = **sota** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

māro: Surm(aja), Maara; surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees.

bhañji: murrab, lõhub, hävitab; sõna tüvest **bhañj**.

punappunam̃: puna taas; 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend *puna + puna = punappuna*.

Dhp 337. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mālukyaputtattheragāthā* Thag 6.5 ning osalisi vasteid pakuvad *Daḷhadhammajātaka* Ja 409, *Phandanajātaka* Ja 475, *Mahākapijātaka* Ja 516 ning *Dhanapālasatthipeta-vatthu* Pv 19. Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); surm (*māra*); üleujutus (*ogha*).

sūkarapotikāvattu

yathāpi mūle anupaddave daḷhe, 5.
chinnopi rukkho punareva rūhati;
evampi taṇhānusaye anūhate,
nibbattatī dukkhamidaṃ punappunāṃ.

Nii nagu ka vigastamata, tugevalt juurelt 5.
mahalõigatud puu kasvab uuesti,
nõnda tekib ikka ja jälle dukkha
kuni iha kalduvus pole hävitatud. Dhp 338.

yathāpi: yathā just/nii nagu + **pi** ka, samuti, isegi, kuigi.

mūle: mūla juur, alus.

anupaddave: an eitav eeliide + **upaddava** äkiline või raske õnnetus, õnnetus, häda, ebaõnn; vägivald, rõhumine.

daḷhe: daḷha tugev, resoluutne, kindel.

chinno: chinna ära lõigatud, hävinud; sõna tüvest **chid** ära lõikama, eemaldama.

pi: ka, samuti, isegi, kuigi.

rukkho: rukkha puu.

punareva: puna ikka, jälle + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend **puna** + **r** (lisatud ilmselt taktimõõtu korrastaval eesmärgil) + **eva** = **punareva**.

rūhati: kasvab; sõna tüvest **ruh**.

evampi: evaṃ nõnda, sel viisil + **pi** ka, samuti, isegi, kuigi.

taṇhānusaye: taṇhā iha + **birana** (varjatud või uinunud) tendents, latentne meeles olev kalduvus (naudingute vm oskamatu suunas), sõna tüvest **si** lamama, lebama, eesliitega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; eufooniline ühend **taṇhā** + **anusaye** = **taṇhānusaye**.

anūhate: an eitav eeliide + **ūhata** määrdunud (väljaheidetega); eemaldatud, välja võetud/tõmmatud/tõstetud; hävitatud; kõrgendatud, kõrge; sõnas **han** tapma, eesliitega **ud** üles.

nibbattatī: sünnib uuesti, eksisteerib, tekib (peamiselt luules kasutatav vorm); sõna tüvest **vat** olema + eesliitega **ni** tagasi.

dukkhamidaṃ: dukkha „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + **idaṃ** see.

punappunāṃ: puna taas; 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend **puna** + **puna** = **punappuna**.

Dhp 338. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid „Selgitusjuhend (paali)“, *Āvaṭṭahāravibhaṅga* Ne 10 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); dukkha; kalduvus (*anusaya*).

yassa chattimsati sotā, 6.
manāpasavanā bhusā;
māhā [vāhā (sī. syā. pī.)] vahanti duddiṭṭhiṃ,
saṅkappā rāganissitā.

Kelles voogavad võimsalt 6.
36 meelepärast voogu,
[teda] kannab kirel põhinev
mõtlemine vale vaate poole. Dhp 339.

yassa: yat see, mis/kes.

chattimsati: (põhiarv) 36.

sotā: sota voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja.

manāpasavanā: manāpa meelepärane + **savana** voolav; sõna tüvest **su** voolama.

bhusā: bhusa tugev, võimas.

vāha: kandmine, juhtimine; juht; käru; (veolooma) kärutäis; voog, valang; sõna tüvest **vah**.

duddiṭṭhiṃ: du vale, halb, paha + **diṭṭhi** vaade, sõna tüvest **dis** nägema; eufooniline ühend **du** + **diṭṭhi** = **duddiṭṭhi**.

saṅkappā: mõte, mõtlemine.

rāganissitā: rāga kirm, sõna tüvest **raj** värvima + **nissita** toetunud, põhinenud, sõltunud; usaldanud, sõna tüvest **si** toetuma, eesliitega **ni** alla.

Dhp 339. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid *Telakānittheragāthā* Thag 16.3 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*) = 36 meelepärast voogu; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = vale vaade.

savanti sabbadhi sotā, 7.
latā uppajja [ubbhijja (sī. syā. kam. pī.)] tiṭṭhati;
tañca disvā lataṃ jātaṃ,
mūlaṃ paññāya chindatha.

Vood voogavad kõikjal. Dh p 340.
 Väädid väänlevad kindlalt ülespoole.
 Olles näinud [iha] väädi võsu,
 lõika tarkusega [selle] juur läbi.

savanti: voogab; sõna tüvest **su** voolama, voogama.

sabbadhi: kõikjal, igas suhtes.

sotā: **sota** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja.

latā: **lata** roni- ehk vääntaim.

ubbhijja: kerkinud, üles plahvatanud; sõna tüvest **bhid** katkema, eesliitega **ud** üles.

tiṭṭhati: seisab; sõna tüvest **thā**.

tañca: **tañ** = **tad** see + **ca** ja.

disvā: olles näinud; sõna tüvest **dis** nägema.

lataṃ: **lata** roni- ehk vääntaim.

jātaṃ: **jāta** sündinud, kasvanud, saanud (antud kontekstis kasvu või võsu tähenduses).

mūlaṃ: **mūla** juur, alus.

paññāya: **paññā** tarkus.

chindatha: ära lõigata, hävitada; sõna tüvest **chid**.

Dh p 340. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid *Telakānittheragāthā* Thag 16.3 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*).

saritāni sinehitāni ca, 8.
somanassāni bhavanti jantuno;
te sātasiṭā sukhesino,
te ve jātijarūpagā narā.

Iha ja heameel Dh p 341.
 on voogamas olendeis.
 Need, naudinguisse kiindunud,
 õnne otsivad inimesed,
 need lähevad tõepoolest
 [uude] sündi ja vanadusse.

saritāni: **sarita** läinud, liikuma/voolama pandud; mäletatud; sõna tüvest **sar** voolama.

sinehitāni: ihar, ihaldav, himur; sõna tüvest **sineh** himustama, ihaldama.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

somanassāni: **somanassa** heameel, rõõmsameelsus.

bhavanti: on; sõna tüvest **bhu** olema.

jantuno: **jantu** (elus)olend, isik, mees.

te: **tat** see.

sātasiṭā: **sāta** nauding + **sita** valge; oleneb, sõltub; kiindunud.

sukhesino: **sukha** õnn + **esin** otsib, soovib, ihaldab; sõna tüvest **is** ihaldama, tahtma; eufooniline ühend **sukha** + **esin** = **sukhesin**.

te: **tat** see.

ve: tõepoolest.

jātijarūpagā: **jāti** (uus) sünd + **jara** vanadus + **upagā** läheneb; saabus; koges, tuli, läbis; sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **upa** lähedal; eufooniline ühend **jāti** + **jara** + **upagā** = **jātijarūpagā**.

narā: **nara** mees, inimene.

Dh p 341. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*); nauding (*kāma*); sansaara (*saṃsāra*) = sünd ja vanadus.

tasiṇāya purakkhatā pajā, 9.
parisappanti sasova bandhito [bādhito (bahūsu)];
saṃyojanasaṅgasattakā,
dukkhamupenti punappunam cirāya.

Iha austav inimsugu Dhp 342.
 rabeleb nagu püünises jänes.
 [Kümne] köidikuga kammitsetud olendid
 naasevad pikka aega, ikka ja jälle dukkhasse.

tasiṇāya: **tasiṇā** sõnast **taṇhā** iha.

purakkhatā: austatud, eelistatud.

pajā: järglased, põlvkond, olendid, mehed, inimesed, (inimeste) maailm, inimkond.

parisappanti: roomab, sipleb, jookseb ringi; sõna tüvest **sap** roomama, pugema, eesliitega **pari** kõik, ümber; igakülgset, täielikult, lõplikult.

sasova: **saso** = **sasa** jänes + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

bandhito: **bandhita** köidetud, kinni püütud; sõna tüvest **bandh** siduma.

saṃyojanasaṅgasattakā: **saṃyojana** köidik + **saṅga** side, kinnitus, seotus; kinnituv + **satta** (põhiarv) seitse; rippuma, kinnituma; (elus)olend, (aistimisvõimeline) olevus.

dukkhamupenti: **dukkham** = **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + **upenti** tuleb, läheneb, sõna tüvest **i** minema, eesliitega **upa** lähedal.

punappunam: **puna** taas; 2x järjest = taas ja taas, ikka ja jälle; eufooniline ühend **puna** + **puna** = **punappuna**.

cirāya: **cira** (kestvuselt) pikk; pikka aega; viivitus.

Dhp 342. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: iha (**taṇhā**); köidikud (**saṃyojana**); dukkha; sansaara (**saṃsāra**) = dukkhasse naasmine.

tasiṇāya purakkhatā pajā, 10.
parisappanti sasova bandhito;
tasmā tasiṇam vinodaye,
ākaṅkhanta [bhikkhū ākaṅkhī (sī.), bhikkhu
ākaṅkham (syā.)] virāgamattano.

Iha austav inimsugu Dhp 343.
 rabeleb nagu püünises jänes.
 Sestap peaks iha eemaldama
 [see, kes] soovib enesele kiretust.

tasiṇāya: **tasiṇā** sõnast **taṇhā** iha.

purakkhatā: austatud, eelistatud.

pajā: järglased, põlvkond, olendid, mehed, inimesed, (inimeste) maailm, inimkond.

parisappanti: roomab, sipleb, jookseb ringi; sõna tüvest **sap** roomama, pugema, eesliitega **pari** kõik, ümber; igakülgset, täielikult, lõplikult.

sasova: **saso** = **sasa** jänes + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

bandhito: **bandhita** köidetud, kinni püütud; sõna tüvest **bandh** siduma.

tasmā: **tad** see; sellest.

tasiṇam: **tasiṇā** sõnast **taṇhā** iha.

vinodaye: tuleks eemaldada, hajutada, ära panna; sõna tüvest **nud** välja tõrjuma, eesliitega **vi** ära, läbi.

ākaṅkhanta: peaks ihaldama, soovima, ootama; sõna tüvest **kavkh** ootama, eesliitega **a** poole.

virāgamattano: **vi** läbi + **rāga** kirm, sõna tüvest **raj** värvima + **atta** ise, mina.

Dhp 343. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: iha (**taṇhā**); nibbaana ehk vaibumine (**nibbāna**) = kiretus.

vibbhantabhikkhuvatthu

yo nibbanatho vanādhimutto, 11.
vanamutto vanameva dhāvati;
taṃ puggalametha passatha,
mutto bandhanameva dhāvati.

See, kes [soovide] rägastikust Dhp 344.
[on] läinud metsa erakuks vabanemaks
soovide rägastikust,
jookseb uuesti soovide rägastikku –
tule, vaata seda inimest:
[ta on] kammitsaist vabanemas,
ent jookseb [tagasi kammitsaisse]!

yo: yad see, mis/kes.

nibbanatho: ni läbi, ilma + **vanatha** iha; soov; (alus)mets, metsaalune =
metsavaba, metsatu; tihnikuta, võsaaluseta.

vanādhimutto: vana puu, mets + **adhimutta** kavatsus, kalduvus, uskumus; sisse
seadma = kaldub elama metsas džhaaina; eufooniline ühend *vana* + *adhimutto*
= *vanādhimutto*.

vanamutto: vana puu, mets + **mutta** vabastatud, vabaks lastud; uriin.

vanameva: vana puu, mets; siinkohal „peremehe elu“ + **eva** (sagedamini
kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama;
niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

dhāvati: jookseb, sõna tüvest **dhav** jooksmas.

taṃ: tad see.

puggalametha: puggala isik + **etha** tule, sõna tüvest **i** minema, eesliitega **a**
poole.

passatha: näe, vaata, sõna tüvest **dis** nägema.

mutto: mutta vabanenud, sõna tüvest **muc** vabastus, vabanemine.

bandhanam: kammitsetud, (kinni)seotud; vangistus; aheldatus; tõkestatus;
sõnast **bandh** (kinni) siduma, kinnitama.

eva: vaid, ainult.

dhāvati: jookseb, sõna tüvest **dhav** jooksmas.

Dhp 344. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*) = (soovide) rägastik, siinkohal esineb koduelu
allegooriana; kammitsad (*ganthā*).

bandhanāgāravatthu

na taṃ daḷhaṃ bandhanamāhu dhīrā, 12.
yadāyasam̃ dārujapabbajañca
[dārūjam̃ babbajañca (sī. pī.)];
sārattarattā maṇikuṇḍalesu,
puttesu dāresu ca yā apekkhā.

Ei need rauast, puidust [ega] babbadža ☸ Dhp 345.
rohust valmistatud
kammitsad ole tugevad, kuulutavad targad;
küll aga kiindumine kalliskividesse [ja] ehetsesse,
igatsus poegade ja naiste [järele].

na: ei.

taṃ: tad see.

daḷhaṃ: dalha tugev, resoluutne, kindel.

bandhanamāhu: bandhana kammits + sõnast **bandh** kammitsetud, (kinni)
seotud kinnitatud; vangistus; aheldatus; tõkestatus + **āhu** ütleva, kuulutama;
sõna tüvest **ah** rääkima.

dhīrā: tark, arukas.

yadāyasam̃: yad see, mis/kes + **ayasam̃** valmistatud rauast; sõnast **ayo** raud.

dārujapabbajañca: dāruja (valmistatud) puidust; sõnast **daru** puit, järelliide **ja**
sõnast **jan** sünnitama, tootma + **pabbaja** valmistatud *babbaja* rohust (jāme rohi
või pilliroog) + **ca** ja: eufooniline ühend *pabbaja* + *ca* = *pabbajañca*.

sārattarattā: sāratta pühendunud, kiindunud, kinnitunud; sõna tüvest **ram**
värvima, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult + **ratta** elevil, armunud; sõna
tüvest **ram** värvima.

maṇikuṇḍalesu: maṇi kalliskivi, kristall + **kuṇḍala** kõrvarõngas, ornament.

puttesu: putta poeg.

dāresu: dāra naine, abikaasa.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

yā: yad see, mis/kes.

apekkhā: apekkha otsima; ootav, lootev; kiindumus, igatsus, ootus; sõna tüvest

ikh vaatama, eesliitega **apa** alla, sisse, peale.

Dhp 345. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Bandhanasuttaṃ* SN 3.10
ja *Bandhanāgārajātaka* Ja 201 ning *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37, *Catubyūhahāra-*
vibhaṅga Ne 9 ja *Sāsanapaṭṭhānadutiyabhūmi* Pe 2 sisaldavad selle salmi
tsiteeringut.

Vt selgitustest: kammitsad (*ganthā*); iha (*taṇhā*) = kiindumine
kalliskividesse, ehetsesse, poegadesse ja naistesse.

etaṃ daḷhaṃ bandhanamāhu dhīrā, 13.
ohāriṇaṃ sithilaṃ duppamuñcaṃ;
etampi chetvāna paribbajanti,
anapekkhino kāmasukhaṃ pahāya.

Need [on] tugevad kammitsad, kuulutavad targad, ☸ Dhp 346.
 mis [tunduvad] lõtvadena, [kuid] viivad langusesse;
 neist on raske vabaneda.
 Sellised [kammitsad] läbi lõiganud rändavad ringi
 soovideta, naudinguõnnest loobununa.

etaṃ: see.

daḷhaṃ: *daḷha* tugev, resoluutne, kindel.

bandhanamāhu: **bandhanam** = **bandhana** kammits, side, ahel, kinnitus; tõke;
 sõnast **bandh** (kinni) siduma, kinnitama + **ahu** ütles, kuulutas; sõna tüvest **ah**
 rääkima.

dhīrā: *dhīra* tark, kaval.

ohāriṇaṃ: *ohāriṇ* alla/ära lohistama/kandma, eksiteele viimine; rüüstamine;
 kaalukas; sõna tüvest **har** tooma, kandma eesliitega **o** või **ava** alla(poole), ära.
sithilaṃ: *sithila* lõtv, lodev, paindlik, järeleandlik.

duppamuñcaṃ: *du* halb, paha + *pamuñca* vabastada, lahti lasta, lõdvendada;
 sõnast **muc** vabastama, vabanema, rõhutava eesliitega **pa**; eufooniline ühend
du + pamuñcaṃ = duppamuñcaṃ.

etampi: *etaṃ* see + *pi* ka.

chetvāna: ära/lahti/maha/läbi lõiganud; sõna tüvest **chid** lõikama.

paribbajanti: rändab ringi (kui munk, mitte tingimata Buddha munk) tüvi on **vaj**
 minema, eesliitega **pari** kõik, ümber; igakülgsest, täielikult, lõplikult.

anapekkhino: **an** eitav eesliide + **apekkhin** vaatlev, otsiv; kaaluma, otsima;
 ükskõikne (millegi/kellegi suhtes); igatsus, kiindumusega; sõna tüvest **ikh**
 vaatama, eesliitega **apa** alla, peale.

kāmasukhaṃ: *kāma* nauding + *sukha* õnn.

pahāya: olles maha jätnud; sõna tüvest **ha** lahkuma, loobuma, rõhutava eesliitega **pa**.

Dhp 346. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Bandhanasuttaṃ* SN 3.10
 ja *Bandhanāgārajātaka* Ja 201 ning *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37 ja *Catubyūhahāra-*
vibhaṅga Ne 9 sisaldavad selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: kammitsad (*ganthā*).

khemātherīvatthu

ye rāgarattānupatanti sotam, 14.
sayamkataṃ makkaṭakova jālam;
etampi chetvāna vajanti dhīrā,
anapekkhino sabbadukkhaṃ pahāya.

See, keda erutab kirg, langeb voogu ☸ Dhp 347.
 nagu ämblik enda kootud võrku.
 Aga selle läbilõiganud targad kulgevad
 kiindumuseta, kogu dukkhast loobununa.

ye: **yad** see, mis/kes.

rāgarattānupatanti: **raga** kirg + **ratta** värvitud; värviline; ihast vaimustunud;
 elevil, põnevil; armunud; sõna tüvest **raj** värvima; eufooniline ühend **ratta** +
anupatanti = rattānupatanti.

sotam: **sota** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja.

sayamkataṃ: **sayam** ise, enda poolt + kata tehtud, loodud, sõna tüvest **kar**
 tegema.

makkaṭakova: **makkaṭaka** ämblik + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see);
 niipea kui, kohe kui; või.

jālam: *jāla* võrk, püünis, lõks.

etampi: *etaṃ* see + *pi* ka, samuti.

chetvāna: ära/lahti/maha/läbi lõiganud; sõna tüvest **chid** lõikama.

vajanti: eksleb (mungana); sõna tüvest **vaj** minema.

dhīrā: *dhīra* tark, kaval.

anapekkhino: **an** eitav eesliide + **apekkhin** igatsus, kiindumus; sõna tüvest **ikh**
 vaatama, eesliitega **apa** alla, peale.

sabbadukkhaṃ: **sabba** kõik, kogu + **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu;
 tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

pahāya: olles maha jätnud; sõna tüvest **ha** lahkuma, loobuma, rõhutava eesliitega **pa**.

Dhp 347. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Khemātherīpadāna* Ap 18.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*); dukkha.

uggasenavatthu

muñca pure muñca pacchato, 15.
 majjhe muñca bhavassa pāragū;
 sabbattha vimuttamānaso,
 na punaṃ jātijaraṃ upehisi.

Vabane minevikust, vabane tulevikust, Dhp 348.
 vabane olevikust, [mine] olemasolu vastaskaldale.
 Kõigest vabanenud meel
 ei naase [enam] uude sündi [ega] vanadusse.

muñca: lase lahti, hülga, loobu, jäta maha; sõna tüvest on **muc** vabastama.

pure: enne, varasem; minevik.

muñca: lase lahti, hülga, loobu, jäta maha.

pacchato: pärast, hiljem; tulevik.

majjhe: **majjha** keskmine (mineviku ja tuleviku vahel, st olevik).

muñca: lase lahti, hülga, loobu, jäta maha.

bhavassa: **bhava** saamine, olemasolu; sõna tüvest **bhu** olema.

pāragū: **pāra** vastaskallas, teine pool + **gu** läheb, olles läinud, sõna tüvest **gam** minema.

sabbattha: kõikjal, igas kohas.

vimuttamānaso: **vimutta** vabastatud, vabanenud, sõna tüvest **muc** vabastama, eesliitega **vi** läbi, eraldamine + **manas** meele juurde kuuluv (kavatsus, eesmärk, mõistus, vaimne tegevus); süda.

na: ei.

punaṃ: uuesti.

jātijaraṃ: **jāti** (uus) sünd + **jara** vanadus.

upehisi: **upehiti** läheb; saabub, jõuab, sõna tüvest **i** minema, eesliitega **upa** lähedal.

Dhp 348. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = minevikust, olevikust ja tulevikust vabanemine; sansaara (*samsāra*) = uude sündi ja vananemisse mineku lõppemine ning olemasollu ehk naudingute, vormide ja vormita valda naasmise lakkamine; maailm (*loka*).

cūḷadhanuggahapaṇḍitavatthu

vitakkamathitassa jantuno, 16.
 tibbarāgassa subhānupassino;
 bhiyyo taṇhā pavaḍḍhati,
 esa kho daḷhaṃ [esa gāḷhaṃ (ka.)]
 karoti bandhanaṃ.

Segaste mõtetega inimese Dhp 349.
 tugev kirk vaadata meeldivat
 kasvatab iha ainult suuremaks –
 see, tõepoolest, teeb kammitsad tugevaks.

vitakkapamathitassa: **vitakka** mõte, mõtlemine + **pamathita** ärritunud, tasakaalutu, häiritud; sõna tüvest **math** raputama, rõhutava eesliitega **pa**.

jantuno: **jantu** olend, isik, mees.

tibbarāgassa: **tibba** terav, tugev, intensiivne + **rāga** kirk, sõna tüvest **raj** värvima.

subhānupassino: **subha** särav, kaunis, meeldiv(us), puhas; heaolu, ilu(s) + **anupassin** mõtisklemine, vaatamine, vaatlemine; tegusõna tüvest **pass** nägema, eesliitega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda, omastava järelliitega **in**; = „mõtisklemist omama“ või „mõtiskleja“; eufooniline ühend **subha** + **anupassino** = **subhānupassino**.

bhiyyo: rohkem, kaugemale, kõrgemal tasemel.

taṇhā: iha.

pavaḍḍhati: kasvab; sõna tüvest **vaddh**, rõhtava eesliitega **pa**.

esa: **etad** see.

kho: tõepoolest, tõesti.

daḷhaṃ: **daḷha** tugev, resolootne, kindel.

karoti: teeb, sõna tüvest **kar**.

bandhanaṃ: **bandhana** kammits, side, ahel, kinnitus; tõke; sõnast **bandh** (kinni) siduma, kinnitama.

Dhp 349. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid *Suttādhiṭṭhānatatiya-bhūmi* Pe 3 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: moonutused (*vipallāsa*) = segaste mõtetega; ilutuse vaatlemine (*asubhānupassanā*) = meeldiva vaatlemine; plekid (*kilesa*) = kirk; suureneb see, millele teadvus keskendub; kammitsad (*ganthā*).

vitakkūpasame ca [vitakkūpasameva (ka.)] yo rato, 17.
asubham bhāvayate sadā sato;
esa [eso (?)] kho byanti kāhiti,
esa [eso (?)] checchati mārabandhanam.

Aga see, kes pühendub mõtete rahunemisele, Dhp 350.
 arendab ilutus[taju ja on] alati tähelepanelik,
 see, tõepoolest, teeb ihale lõpu,
 see lõikab läbi Surma köidikud.

vitakkūpasame: **vitakka** mõte, mõtlemine + **upasama** vaikseks või kergemaks muutumine, peatumine; rahu(likkus); sõna tüvest **sam** rahunema, eesliitega **upa** poole, üles; eufooniline ühend **vitakka** + **upasame** = **vitakkūpasame**.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

yo: yad see, mis/kes.

rato: **rata** pühendunud; sõna tüvest **ram** rõõmustuma, olema pühendunud.

asubham: **a** eitav eesliide + **subha** särav, kaunis, meeldiv(us), puhas; heaolu, ilu(s).

bhāvayate: „olemasolu põhjustama“, arendama; sõna tüvest **bhu** olema.

sadā: alati.

sato: **sata** teadlik, tähelepanelik, ärkvel, valvas, sõna tüvest **sar** mäletama.

esa: etad see.

kho: tõepoolest.

byanti: eemaldatud, lõpetatud; sõnast **anta** lõpp, eesliitega **vi** ära, läbi; vi + anti = byanti.

kāhiti: teeb; sõna tüvest **kar** tegema.

esa: etad see.

checchati: lõikab ära, hävitab, eemaldab; sõna tüvest **ched**.

mārabandhanam: **māra** maara, surma personifikatsioon, esindab india mütoloogias surma, nagu eesti mütoloogias vikatimees + **bandhana** side, köidikud, verbist **bandh** siduma, kinnitama.

Dhp 350. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid *Cakkavattīgapañha* Mil 7.4.10 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*) = mõtete rahunemine; ilutuse vaatlemine (*asubhānupassanā*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = iha lõppemine; surm (*māra*).

māravatthu

niṭṭhaṅgato asantāsī, 18.
vītataṅho anaṅgaṇo;
acchindi bhavasallāni,
antimoyaṃ samussayo.

Täiuse saavutanud kartmatu, Dhp 351.
 ihatusse [ja] rüvetusse läinu,
 olemasolunoole aukudeta –
 tema on viimases moodustumises.

niṭṭhaṅgato: niṭṭha järelalus, täius(likkus), tipp, haripunkt + **gata** läinud, sõna tüvest **gam** minema.

asantāsī: a eitav eesliide + **santāsa** hirm, kartus; värin.

vītataṅho: vīta läinud, sõna tüvest **i** minema, eesliitega **vi** läbi, ära + **taṅhā** iha.

anaṅgaṇo: an eitav eesliide + **aṅgaṇa** koht, kus jalutada; avatud ruum; sisehoov; kohus; raiesmik; (mustuse) täpp; tedretähn; plekk; kõlbeline eksimus, rüve; rikutus.

acchindi: ära lõiganud, hävitanud; sõna tüvest **chid**.

bhavasallāni: bhava saamine, olemasolu; sõna tüvest **bhu** olema + **salla** nool.

antimoyaṃ: antima viimane, lõplik; madalaim, alatuim + **ayaṃ** = **idaṃ** see, too; eufooniline ühend **antimo** + **ayaṃ** = **antimoyaṃ**.

samussayo: samussaya kuhjum, kogum, osadest koosnev või kokku pandud (= keha; elu; kõik olemasolev).

Dhp 351. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) ja arahant = täiuslikkuse saavutanud; plekid (*kilesa*); moodustised (*saṅkhāra*) = viimane moodustumine.

vītataṅho anādāno, 19.
 niruttipadakovido;
 akkharānaṃ sannipātāṃ,
 jaññā pubbāparāni ca;
 sa ve „antimasārīro,
 mahāpañño mahāpuriso“ti vuccati.

Ihatut, kiindumusteta, sõna tähenduse teadjat Dhp 352.
 ja sõnade järgnevuse teadjat,
 teda, tõepoolest, nimetatakse viimase kehastu-
 misega suureks targaks [ja] suureks inimeseks.

vītataṅho: *vita* ilma, vaba (olema); sõna tüvest *i* minema, eesliitega *vi* läbi, ära, eemale + *taṅhā* iha.
anādāno: *an* eitav eesliide + *ādāna* võtmine, haaramine; kinni hoidmine; sõnast *da* andma, eesliitega *a* poole.
niruttipadakovido: *nirutti* grammatika, etümoloogia, hääldus; tähendus + *pada* jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värs; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend + *kovida* teadmine, oskusteabe omamine, ekspert, meister; sõnast *ku* kuidas ja sõna tüvest *vid* teadma.
akkharānaṃ: *akkhara* heli, toon; (tähestiku) täht, sõna.
sannipātāṃ: liit, kooslus; koondus; sõna tüvest *pat* kukkuma, eesliidetega *saṃ* koos, täielikult, terviklikult ja *ni* alla.
jaññā: peaks teadma; sõna tüvest *ñā* teadma.
pubbāparāni: *pubba* aine; mateeria. (omadussõnana) endine; varem, varasem; idapoolne; (liitsõnades) mis on olnud või juhtunud varem; õiges järjekorras, mis eelneb ja mis järgneb (seoses sõnade õige järjekorraga suttades) + *apara* järgmine, järgnev, teine; eufooniline ühend *pubba* + *aparāni* = *pubbāparāni*.
ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.
sa: *tad* see.
ve: tõepoolest.
antimasārīro: *antima* viimane, lõplik + *sārīra* keha, siin tähendab elu.
mahāpañño: *mahā* suur, suurepärane + *pañña* tarkus.
mahāpuriso: *mahā* suur, suurepärane + *purisa* mees.
ti: (mõnikord kirjutatakse *iti*) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.
vuccati: ütleb, nimetab, kutsub, sõna tüvest *vac* ütleva, rääkima.

Dhp 352. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) ja arahant = ihatu, kiindumusteta; dhamma teadja; moodustised (*saṅkhāra*), keha (*kāya*) = viimane kehastumine.

upakājīvakavatthu
 sabbābhibhū sabbavidūhamasmi, 20.
 sabbesu dhammesu anūpalitto;
 sabbañjaho taṅhakkhaye vimutto,
 sayam abhiññāya kamuddiseyyam.

Kõikületanu, kõiketeadja olen, ☸ Dhp 353.
 kõikidest dhammadest määrdumatu,
 kõigest loobunu, iha hävitanu, vabanenu,
 ise ülimald teadmised saavutanud –
 keda peaksin nimetama [oma] õpetajaks?

sabbābhibhū: *sabba* kõik, kogu + *abhibhu* ületamine, vallutamine, võitmine, võimu omamine; isand; sõna tüvest *bhu* olema, eesliitega *abhi* üle.
sabbavidūhamasmi: *sabba* kõik, kogu + *vidū* teadja, õppinu; osav + *aham* mina; eufooniline ühend *sabbavidū* + *ahamasmi* = *sabbavidūhamasmi* + *asmi* olen, sõna tüvest *as*.
sabbesu: *sabba* kõik, kogu.
dhammesu: *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest *dha* hoidma, kaitsma. Antud kontekstis viitab üldisemalt olemasolevatele asjade ja nähtustega ning valedale dharmadega mitteseotusele.
anūpalitto: *an* eitav eesliide + *upalitta* määrdunud, plekiline; sõna tüvest *lip* määrima, mustama, eesliitega *upa* peal, lähedal; eufooniline ühend *an* + *upalitto* = *anūpalitto*.
sabbañjaho: *sabba* kõik, kogu + *jaha* maha jätma, hülgame, loobuma; sõna tüvest *ha* hülgame, maha jätma; eufooniline ühend *sabba* + *jaho* = *sabbañjaho*.
taṅhakkhaye: *taṅha* iha + *khaya* hävitamine, lahustumine, raiskumine, kulumine, vähenemine; kurnatus; lõpp; eufooniline ühend *taṅha* + *khaye* = *taṅhakkhaye*.
vimutto: *vimutta* vabanenud; sõna tüvest *muc* vabastama, eesliitega *vi* läbi, eralduma.
sayam: ise, enda poolt.
abhiññāya: ülimald teadmised; sõna tüvest *ñā* teadma, eesliitega *abhi* valdusse (üle)võtma, valdamine; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi).
kamuddiseyyam: *kam* kes + *uddiseyya* = *uddisati* peaksin märkima, määrama või osutama; sõna tüvest *dis* näitama, osutama, eesliitega *ud* üles, kuni.

Dhp 353. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Pāsarāsisuttam* MN 26, *Bodhirājakumārasuttam* MN 85, *Vinayaṭṭaka*, *Mahākhanda* Kd 1 ja *Niyāmokkantikathā* Kv 4.8.

Vt selgitustest: iha (*taṅhā*), kalduvus (*anusaya*), kammitsad (*ganthā*), kirg (*rāga*), köidikud (*saṃyojana*), mina ja minatus (*atta*, *anatta*), nauding (*kāma*), olemasolu (*bhava*), plekid (*kilesa*), surm (*māra*), tulvad (*āsava*), üleujutus (*ogha*) = kõikületanu; teadmised (*ñāṇa*) = kõiketeadja; vabanemine (*vimutti*, *vimokkha*); ülimald teadmised (*abhiññā*).

sakkapañhavatthu

sabbadānaṃ dhammadānaṃ jināti, 21.
sabbarasaṃ dhammaraso jināti;
sabbaratiṃ dhammarati jināti,
taṇhakkhaya sabbadukkhaṃ jināti.

Dhamma kink ületab kõik kingid, Dhp 354.
 dhamma maitse ületab kõik maitseed,
 dhamma rõõm ületab kõik rõõmud,
 iha lakkamine ületab kogu dukkha.

sabbadānaṃ: *sabba* kõik, kogu + **dāna** daana, annetus, kink(imine), andmine, almuste jagamine; oskuslik bhikkhu(-de) või sangha toetamine.

dhammadānaṃ: *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **dāna** daana, annetus, kink(imine), andmine, almuste jagamine; oskuslik bhikkhu(-de) või sangha toetamine.

jināti: vallutab, võidab; sõna tüvest **ji** vallutama, võitma.

sabbarasaṃ: *sabba* kõik, kogu + **rasa** mahl, maitse; elavhõbe.

jināti: vallutab, võidab.

sabbaratiṃ: *sabba* kõik, kogu + **rati** kiindumus, armastus, nauding, meeldimine; õrnus, hellus.

dhammarati: *dhamma* dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist) + **rati** kiindumus, armastus, nauding, meeldimine; õrnus, hellus.

jināti: vallutab, võidab.

taṇhakkhaya: *taṇha* iha + **khaya** hävitamine, lahustumine, raiskumine, kulumine, vähenemine; kurnatus; lõpp; eufooniline ühend *taṇha* + *khaya* = *taṇhakkhaya*.

sabbadukkhaṃ: *sabba* kõik, kogu + **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

jināti: vallutab, võidab.

Dhp 354. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; iha (*taṇhā*).

aputtakasetṭhivatthu

hananti bhogā dummedhaṃ, 22.
no ca pāragavesino;
bhogataṇhāya dummedho,
hanti aññeva attanaṃ.

Rikkus hukutab arutu, Dhp 355.
 mitte aga vastaskaldale püüdleja.
 Omandiihas arutu
 kahjustab nii teisi kui ennast.

hananti: teeb haiget, tapab; sõna tüvest **han** tapma, hävitama, lööma.

bhogā: omamine; rikkus, vara(ndus); nauding.

dummedhaṃ: **dummedha du** halb või kehv + **medhā** tarkus, arukus, terasus; eufooniline ühend *du* + *medhaṃ* = *dummedhaṃ*.

no: ei **na** mitte + rõhutava abisõnaga **u: na + u = no**.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

pāragavesino: **pāra** teine pool, vastas(kallas) + **gavesin** otsib, püüdleb.

bhogataṇhāya: **bhogā** omamine; rikkus; nauding + **taṇhā** iha.

dummedho: **dummedha du** halb või kehv + **medhā** tarkus, arukus, terasus; eufooniline ühend *du* + *medho* = *dummedho*.

hanti: tapab, hävitab, vigastab, kahjustab, sõna tüvest **han**.

aññeva: **añña** muu, teine + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend *añña* + *eva* = *aññeva*.

attanaṃ: **atta** ise, mina.

Dhp 355. salmi kanooniline vaste pole leitav.

aṅkuravatthu

tiṇadosāni khetṭāni, 23.
rāgadosā ayaṃ pajā;
tasmā hi vītarāgesu,
dinnaṃ hoti mahapphalaṃ.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 356.
 kirg rikub selle inimsoo.
 Seepärast, tõepoolest, kiretule annetamine
 toob suure vilja.

tiṇadosāni: **tiṇa** muru, umbrohi + **dosa** viha; rikutus; halb seisukord;
 kahjustumine.

khetṭāni: **khetta** (haritud) põld, põllumaa, (piiritletud) ala või maa(lapp).

rāgadosā: **rāga** kirg; sõna tüvest **raj** värvima + **dosa** viha; rikutus; halb
 seisukord; kahjustumine.

ayaṃ: **idaṃ** see.

pajā: järglased, põlvkond, olendid, mehed, inimesed, (inimeste) maailm,
 inimkond.

tasmā: **tad** see; sellest.

hi: tõepoolest.

vītarāgā: **vīta** ilma + **rāga** kirg, sõna tüvest **raj** värvima.

dinnaṃ: **dinna** antud, sõna tüvest **da** andma.

hoti: on, sõna tüvest tüvest **bhu** olla, olema (**bhavati**).

mahapphalaṃ: **maha** suur, palju; suurepärane, Auväärne + **phala** vili;
 eufooniline ühend **maha** + **phalaṃ** = **mahapphalaṃ**.

Dhp 356. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kirg; daana ehk annetus (*dāna*).

tiṇadosāni khetṭāni, 24.
dosadosā ayaṃ pajā;
tasmā hi vītadosesu,
dinnaṃ hoti mahapphalaṃ.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 357.
 viha rikub selle inimsoo.
 Seepärast, tõepoolest, vihatule annetamine
 toob suure vilja.

tiṇadosāni: **tiṇa** muru, umbrohi + **dosa** viha.

khetṭāni: **khetta** (haritud) põld, põllumaa, (piiritletud) ala või maa(lapp).

dosadosā: **dosa** 1. viha, vihkamine, sallimatus. 2. rikutus; halb seisukord;
 kahjustumine; 2x järjest = vihast rikutud.

ayaṃ: **idaṃ** see.

pajā: järglased, põlvkond, olendid, mehed, inimesed, (inimeste) maailm,
 inimkond.

tasmā: **tad** see; sellest.

hi: tõepoolest.

vītarāgā: **vīta** ilma + **dosa** 1. viha, vihkamine, sallimatus. 2. rikutus; halb
 seisukord; kahjustumine.

dinnaṃ: **dinna** antud, sõna tüvest **da** andma.

hoti: on, sõna tüvest tüvest **bhu** olla, olema (**bhavati**).

mahapphalaṃ: **maha** suur, palju; suurepärane, Auväärne + **phala** vili;
 eufooniline ühend **maha** + **phalaṃ** = **mahapphalaṃ**.

Dhp 357. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = viha; daana ehk annetus (*dāna*).

tiṇadosāni khetṭāni, 25.
mohadosā ayaṃ pajā;
tasmā hi vītamohesu,
dinnaṃ hoti mahapphalaṃ.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 358.
 pettekujutus rikub selle inimsoo.
 Seepärast, tõepoolest, pettekujutlusetule
 annetamine toob suure vilja.

tiṇadosāni: **tiṇa** muru, umbrohi + **dosa** viha.

khetṭāni: **khetta** (haritud) põld, põllumaa, (piiritletud) ala või maa(lapp).

mohadosā: **moha** pettekujutus; hämming, segadus.

dosa: 1. viha, vihkamine, sallimatus. 2. rikutus; halb seisukord; kahjustumine.

ayaṃ: **idaṃ** see.

pajā: järglased, põlvkond, olendid, mehed, inimesed, (inimeste) maailm, inimkond.

tasmā: **tad** see; sellest.

hi: tõepoolest.

vītamohesu: **vīta** ilma + **moha** pettekujutus; hämming, segadus.

dinnaṃ: **dinna** antud, sõna tüvest **da** andma.

hoti: on, sõna tüvest tüvest **bhu** olla, olema (**bhavati**).

mahapphalaṃ: **maha** suur, palju; suurepärase, Auväärne + **phala** vili; eufooniline ühend **maha** + **phalaṃ** = **mahapphalaṃ**.

Dhp 358. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = pettekujutus; daana ehk annetus (*dāna*).

tiṇadosāni khetṭāni, 26.
icchādosā [taṇhādosā ?] ayaṃ pajā;
tasmā hi vigaticchesu,
dinnaṃ hoti mahapphalaṃ.

Umbrohi rikub põllumaa, Dhp 359.
 iha rikub selle inimsoo.
 Seepärast, tõepoolest, ihatule annetamine
 toob suure vilja.

tiṇadosāni: **tiṇa** muru, umbrohi + **dosa** viha.

khetṭāni: **khetta** (haritud) põld, põllumaa, (piiritletud) ala või maa(lapp).

mohadosā: **moha** pettekujutus; hämming, segadus.

dosa: 1. viha, vihkamine, sallimatus. 2. rikutus; halb seisukord; kahjustumine.

ayaṃ: **idaṃ** see.

pajā: järglased, põlvkond, olendid, mehed, inimesed, (inimeste) maailm, inimkond.

tasmā: **tad** see; sellest.

hi: tõepoolest.

vītamohesu: **vīta** ilma + **moha** pettekujutus; hämming, segadus.

dinnaṃ: **dinna** antud, sõna tüvest **da** andma.

hoti: on, sõna tüvest tüvest **bhu** olla, olema (**bhavati**).

mahapphalaṃ: **maha** suur, palju; suurepärase, Auväärne + **phala** vili; eufooniline ühend **maha** + **phalaṃ** = **mahapphalaṃ**.

Dhp 358. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = pettekujutus; daana ehk annetus (*dāna*).

aṇhāvaggo catuvīsatiṃ niṭṭhito.

Kahekümne neljanda, iha grupi lõpp.

Dharp 360-382

Bhikkhu grupp

bhikkhuvaggo

pañcabhikkhuvatthu

cakkhunā saṁvaro sādhu,
sādhu sotena saṁvaro;
ghānena saṁvaro sādhu,
sādhu jivhāya saṁvaro.

1.

Silma ohjamine [on] hea.
Hea [on] kõrva ohjamine.
Nina ohjamine [on] hea.
Hea [on] keele ohjamine.

Dhp 360.

cakkhunā: **cakkhu** silm.

saṁvaro: **saṁvara** ohjamine; verbi tüvest **var** katma, eesliitega **saṁ** koos, täielikult, terviklikult.

sādhu: hea, suurepärane.

sotena: **sota** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja.

saṁvaro: **saṁvara** ohjamine.

ghānena: **ghāna** nina.

saṁvaro: **saṁvara** ohjamine.

sādhu: hea, suurepärane.

sādhu: vt eelmine.

jivhāya: **jivhā** keel.

saṁvaro: **saṁvara** ohjamine.

Dhp 360. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

kāyena saṁvaro sādhu,
sādhu vācāya saṁvaro;
manasā saṁvaro sādhu,
sādhu sabbattha saṁvaro;
sabbattha saṁvuto bhikkhu,
sabbadukkhā pamuccati.

2.

Keha ohjamine [on] hea.
Hea [on] kõne ohjamine.
Meele ohjamine [on] hea.
Hea [on] kõige ohjamine.
Kõike ohjav bhikkhu vabaneb kogu dukkhast.

☸ Dhp 361.

kāyena: **kāya** keha.

saṁvaro: **saṁvara** ohjamine; sõna tüvest **var** katma, eesliitega **saṁ** koos, täielikult, terviklikult.

sādhu: hea, suurepärane.

sādhu: vt eelmine.

vācāya: **vāca** kõne, hääl.

saṁvaro: **saṁvara** ohjamine.

manasā: **manas** meel.

saṁvaro: **saṁvara** ohjamine.

sādhu: hea, suurepärane.

sādhu: vt eelmine.

sabbattha: kõikjal, igas kohas.

saṁvaro: **saṁvara** ohjamine.

sabbattha: kõikjal, igas kohas.

saṁvuto: **saṁvuta** kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest **var** takistama, eesliitega **saṁ** koos, täielikult, terviklikult.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

sabbadukkhā: **sabba** kõik, kogu + **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

pamuccati: „on vaba“, vabaneb, muutub vabaks, on vabastatud; pakseneb, hüübib, hapneb, sõna tüvest **muc** vabastama, vabanema + jõustava eesliitega **pa**.

Dhp 361. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Attarakkhitassuttaṁ* SN 3.5 ning seda tsiteerivad *Sāsanapaṭṭhānadutiyaḥūmi* Pe 2, *Vatthaguyha-nidassanapañha* Mil 5.3.3 ja *Hatthiṅgapañha* Mil 7.5.10.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

*haṃsaghātakabhikkhuvatthu
hatthasaṃyato pādasāṃyato,
vācāsaṃyato saṃyatuttamo;
ajjhatarato samāhito,
eko santusito tamāhu bhikkhum.*

3.

Kätt talitsev, jalga talitsev,
kõne talitsev, ülimalt talitsetud,
seemiselt rõõmus [ja] rahus,
üksi rahulolev – teda nimetatakse bhikkhuks.

Dhp 362.

hatthasaṃyato: **hattha** käsi + **saṃyata** „kokku surutud“, talitsetud, vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv, talitsev; kokkuhoid (koonerdamine).

pādasāṃyato: **pāda** jalg + **saṃyata** „kokku surutud“, vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv.

vācāsaṃyato: **vaco** kõne; sõna; sõna tüvest **vac** rääkima + **saṃyata** „kokku surutud“, talitsetud, vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv.

saṃyatuttamo: **saṃyata** „kokku surutud“, talitsetud, vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv + **uttama** „kõige“; kõrgeim, suurim, parim; eufooniline ühend **saṃyata** + **uttamo** = **saṃyatuttamo**.

ajjhatarato: **ajjhata** sissepoole, seestpoolt + **rata** rõõmustav; sõna tüvest **ram** rõõmustuma, pühendunud olema.

samāhito: **samāhita** koondunud, kohaldunud, kindel; saavutanud; sõna tüvest **dha** panema, eesliidetega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult ja **a** poole.

eko: **eka** (põhiarv) üks.

santusito: **santusita** rahulolev, rahuldatud.

tamāhu: **taṃ** = **tad** see + **ahu** öeldud, kuulutatud; sõna tüvest **ah** rääkima.

bhikkhum: **bhikkhu** bhikkhu, Buddha munk.

Dhp 362. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*) = talitsemine; džhaana (*jhāna*) = seemiselt rõõmus ja rahus; eraklus (*sāmañña*) = üksi rahulolev; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*).

kokālikavatthu

*yo mukhasaṃyato bhikkhu,
mantabhāṇī anuddhato;
atthaṃ dhammañca dīpeti,
madhuram tassa bhāsitaṃ.*

4.

See bhikkhu kes talitseb suud,
räägib mõõdukalt, uhkusetat,
ja selgitab dhammat,
selle jutt [on] magus.

Dhp 363.

yo: **yad** see, mis/kes.

mukhasaṃyato: **mukha** suu; nägu; sissepääs; avamine; ees; ennekõike + **saṃyata** „kokku surutud“, talitsetud, vaoshoitus, tagasihoitus; (ennast) kontrolliv, talitsev; kokkuhoid (koonerdamine); sõna tüvest **yam** (vaos hoidma, rahunema), eesliidetega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

mantabhāṇī: **manta** mantra, religioosne tekst; mõtleja, teadja; tarkus, mõistmine; (kindel, piiratud, mõõdukas) kogus + **bhanin** rääkija, räägib; sõna tüvest **bhan**, koos omastava järelliitega **in**; = mantramanaja?

anuddhato: **an** eitav eesliide + **uddhata** (üles)tõstetud; üles puhutud; erutunud; uhke, edev; sõna tüvest **dhar** hoidma koos, eesliitega **ud** üles.

atthaṃ: **attha** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte. Dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma.

dhammañca: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **ca** ja.

dīpeti: paljastab, teeb ilmseks; kuulutab, selgitab, teeb selgeks; illustreerib; helendab; sõna tüvest **dip** särama.

madhuram: **madhura** magus; maius.

tassa: **tad** see; sellele; temale.

bhāsitaṃ: **bhāsita** räägitud, öeldud, sõna tüvest **bhas** rääkima.

Dhp 363. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid *Sujātajātaka* Ja 269 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

dhammārāmattheravatthu

dhammārāmo dhammarato, 5.
dhammaṃ anuvicintayaṃ;
dhammaṃ anussaraṃ bhikkhu,
saddhammā na parihāyati.

Dhammas rõõmustav, dhammale pühendunud, ☸ Dhp 364.
dhamma üle mõtisklev
[ja] dhammat meelespidav bhikkhu
ei eemaldu õigest dhammast.

dhammārāmo: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) poolt edasi antud *vāda* ehk Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma + **rāma** nauding, lõbustus; verbi tüvest **ram** nautima, eesliitega **a** poole; eufooniline ühend *dhamma* + *arāmo* = *dhammārāmo*.

dhammarato: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist) + **rata** pühendunud, sõna tüvest **ram** rõõmustuma, olema pühendunud.

dhammaṃ: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).

anuvicintayaṃ: (millegi üle) mõtisklema; mõtleb läbi, sõna tüvest **cint** mõtlema, eesliidetega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda ja **vi** läbi.

dhammaṃ: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).

anussaraṃ: anussarant teadlik olemine, mäletamine, meeles pidamine, sõna tüvest **sar** mäletama, eesliitega **anu** mööda, peale, juurde.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

saddhammā: sad hea, tõene, õige (algne tähendus: olemasolev, **sant**; tegusõna olema **as** liitvorm **sant** = **sat**) + **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist).

na: ei.

parihāyati: eemaldub, sõna tüvest **ha** lahkuma, maha jätma, eesliitega **pari** kõik, ümber; igakülselt, täielikult, lõplikult.

Dhp 364. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Dhammānudhamma-paṭiṇṇasuttam* lti 86 ning *Ānandattheragāthā* Thag 17.3.

Vt selgitustest: dhamma; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*).

vipakkhasevakabhikkhuvatthu

salābhamṃ nātimaññeyya, 6.
nāññesaṃ pihayaṃ care;
aññesaṃ pihayaṃ bhikkhu,
samādhimṃ nādhigacchati.

Elada tuleks saadut põlgamata Dhp 365.
[ja] teisi mitte kadestades.
Teisi kadestav bhikkhu
ei saavuta keskendust.

salābhamṃ: sa see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + **labha** (kasu) saamine, omandamine, valdamine.

nātimaññeyya: na eitav eesliide + **atimaññeyya** põlgama, halvustama, jätab hooletusse, sõna tüvest **man** mõtlema, eesliitega **ati** üle, kaugemale.

nāññesaṃ: na eitav eesliide + **añña** muu; erinev; teine, veel üks; miski, (veel) midagi muud; ülejäänud; „**añña** ... **añña**“ üks..., teine...; eufooniline ühend *na* + *aññesaṃ* = *nāññesaṃ*.

pihayaṃ: pihā kadestama, ihaldama; sõna tüvest **pih**.

care: peaks elama; sõna tüvest **car** liikuma, tegutsema, kõndima.

aññesaṃ: añña muu; erinev; teine, veel üks; miski.

pihayaṃ: pihā kadestama, ihaldama.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

samādhimṃ: samādhi keskendus; tähendab kokkupanemist, ühendamist kinnitamist; sõna tüvest **dha** panema, eesliidetega **sam** koos, täielikult, terviklikult, **a** suunas.

nādhigacchati: na eitav eesliide + **adhigacchati** jõuab; saavutab, omandab; leiab; mõistab; sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **adhi** üle, poole; eufooniline ühend *na* + *adhigacchati* = *nādhigacchati*.

Dhp 365. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = põlgus, kadetus; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*); keskendus (*samādhi*).

appalābhopi ce bhikkhu, 7.
salābham nātimaññati;
taṃ ve devā pasamsanti,
suddhājīviṃ atanditaṃ.

Kui bhikkhu [on] ka vähe saanud, Dhp 366.
 kuid ei põlga saadut [ära],
 [siis] sellist, tõepoolest, ülistavad deevad,
 [seda], tüdimuseta, puhtuses elajat.

appalābhopi: **appa** tillukene, väga väike (eimillestki järgmine), pisikene; tähtsusetu + **labha** (kasu) saamine, omandamine, valdamine.

pi: vaid, ainult; ka, samuti; isegi kui/ka/siis; ehk; aga; kuid, tõepoolest, tõesti (kirjutatakse ka **api**).

ce: kui.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

salābham: **sa** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + **labha** (kasu) saamine, omandamine, valdamine.

nātimaññati: **na** eitav eesliide + **atimaññati** põlgab, halvustab, jätab hooletusse, sõna tüvest **man** mõtlema, eesliitega **ati** üle, kaugemale; eufooniline ühend **na** + **atimaññati** = **nātimaññati**.

taṃ: **tad** see.

ve: tõepoolest.

devā: **deva** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.

pasamsanti: kiidab, ülistab; sõna tüvest **sams** kiitma, osutama, rõhutava eesliitega **pa**.

suddhājīviṃ: **suddha** puhas, selge; puhastunud + **ajivin** see kes elab, elaja; sõna tüvest **jiv** elama, eesliitega **a** peale, poole, omastava järelliitega **in**; eufooniline ühend **suddhājīviṃ** = **suddha ajīviṃ**.

atanditaṃ: **a** eitav eesliide + **tandita** loid, laisk, tüdinud; väsinud.

Dhp 366. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*); plekid (*kilesa*) = põlgus; deeva ehk jumal(us) (*deva*); puhtus (*visuddhi*).

pañcaggadāyakabrāhmaṇavatthu
sabbaso nāmarūpasmiṃ, 8.
yassa natthi mamāyitaṃ;
asatā ca na socati,
sa ve „bhikkhū”ti vuccati.

Ühelgi viisil nime ja vormiga Dhp 367.
 see, kes pole samastunud,
 ega leina olematut,
 teda, tõepoolest, nimetatakse bhikkhuks.

sabbaso: **sabba** kõik, iga = iga suhtes, kõiges.

nāmarūpasmiṃ: **nāma** nimi, nimetatav (meeleline) + **rūpa** vorm (aineline, elementidest koosnev).

yassa: **yat** see, mis/kes.

natthi: **na** ei + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend **na** + **atthi** = **natti**.

mamāyitaṃ: **mamāyita** hellitatud; kiindunud; võetud enda omaks; samastab endaga; minu tehtud; omamine; tegusõnast **mamayati** hellitab; võtab enda omaks; sõna tüvest **mama** ise, mina.

asatā: **a** eitav eesliide + **sant** olemine, olemasolev; tegelik, tõene.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

na: ei.

socati: leinab, kurvastab; sõna tüvest **suc**.

sa: **tad** see.

ve: tõepoolest.

bhikkhū: **bhikkhu** bhikkhu, Buddha munk.

ti: (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkjana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

vuccati: öeldakse, nimetatakse; passiivne vorm sõna tüvest **vac** ütleva.

Dhp 367. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Attadaṇḍasuttam* Snp 4.15 ning *Attadaṇḍasuttaniddesa* Mnd 15 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: keha (*kāya*) = nimi ja vorm; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*).

sambahulabhikkhuvatthu

mettāvihārī yo bhikkhu, 9.
pasanno buddhasāsane;
adhigacche padam santam,
saṅkhārūpasamam sukham.

See, sõbralikkuses elav bhikkhu, ☸ Dhp 368.
[kes] püsib Buddha õpetuses,
leiab rahu asupaiga
[ning] moodustiste rahunemise õnne.

mettāvihārī: mettā sõbralikkus, heatahtlikkus, lahkus + **vihārin** (ühes või teises seisundis või kohas) viibiv; eluruum, elamine; sõna tüvest **har** kandma, eesliitega **vi** läbi, eraldumine; omastava järelliitega **in**.

yo: yad see, mis/kes.

bhikkhu: bhikkhu; annetustest/almustest elatuv kodutu ordineeritud Buddha meesjärgija.

pasanno: pasanna muutunud helgeks; rahul; puhastatud; püsiv; usaldav, kindel; vooruslik, õnnelik, särav; sõna tüvest **kurb** istuma, püsima, rõhutava eesliitega **pa**.

buddhasāsane: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi** + **sāsana** sõnum, õpetus; sõna tüvest **sas** õpetama.

adhigacche: leidma, omandama; sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **adhi** poole.

padam: pada jalg, (jala)jalg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

santam: santa rahu; sõna tüvest **sam** rahunema.

saṅkhārūpasamam: saṅkhā moodustised (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on omaolemuseta) + **ūpasama:** rahulikuks muutumine, rahunemine; leevendumine, peatumine; sõna tüvest **sam** rahunema, eesliitega **upa** poole, üles; eufooniline ühend **saṅkhā** + **ūpasamam** = **saṅkhārūpasamam**.

sukham: sukha õnn.

Dhp 368. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Cūlavacchattheragāthā* Thag 1.11.

Vt selgitustest: keskendus (*samādhi*) = sõbralikkus; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhuni*); dhamma = Buddha õpetus; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = rahu asupaik; moodustised (*saṅkhāra*).

siṅca bhikkhu imam nāvam, 10.
sittā te lahumessati;
chetvā rāgaṅca dosaṅca,
tato nibbānamehisi.

Oo, bhikkhu, tühjenda see paat! Dhp 369.
Tühjana liigud sa kiiresti.
Kire ja ka viha läbilõiganu
jõuab nibbaanasse.

siṅca: tühi; sõna tüvest **sic** puistama, märjaks tegema; paadiga seoses paati veest tühjendama.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

imam: idam see.

nāvam: nāva paat, laev.

sittā: tühjendatud; sõna tüvest **sic** puistama, märjaks tegema; paadiga seoses paati veest tühjendama.

te: tvam sina.

lahumessati: lahu kerge; kiire; lühike; täishäälik + **essati** läheb, sõna tüvest **i** minema.

chetvā: ära/lahti/maha/läbi lõiganud; sõna tüvest **chid** lõikama.

rāgaṅca: rāga kire; sõna tüvest **raj** värvima + **ca** ja.

dosaṅca: dosa viha + **ca** ja.

tato: sellest (enam); sealt; se(II)etõttu, se(II)eläbi, se(II)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.

nibbānamehisi: nibbāna nibbaana, vaibumine, Buddha õpetuse *summa bonum*.

ehisi: lähete, pöördute, sõna tüvest **i** minema.

Dhp 369. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhuni*); mina ja minatus (*atta, anatta*) = tühi paat; plekid (*kilesa*) = kire ja viha; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

pañca chinde pañca jahe, 11.
pañca cuttari bhāvaye;
pañca saṅgātigo bhikkhu,
 „*oghatinṇo*“ti vuccati.

Lõika läbi viis, ütle lahti viiest ☸ Dhp 370.
 ja arenda edasi viit.
 Viis kiindumust ületanud bhikkhut nimetatakse
 üleujutuse ületanuks.

pañca: (põhiarv) viis.

chinde: (tuleks) ära lõigata, hävitada; sõna tüvest **chid**.

pañca: viis.

jahe: (tuleks) lahti öelda, maha jätta; sõna tüvest **ha**.

pañca: viis.

cuttari: **ca** ja + **uttari** = **uttara** kaugem, teisel pool, üle, edasi; rohkem, peale selle; lisaks, järgmiseks; kõige, äärmiselt, ülimalt; suurepäraseim, parim, ülim; eufooniline ühend **ca** + **uttari** = **cuttari**.

bhāvaye: (tuleks) arendada, kasvatada; sõna tüvest **bhu** olema.

pañca: viis.

saṅgātigo: **saṅga** side, kinnitus, seotus; kinnituv; kiindumus; sõna tüvest **sañj** kinni hoidma + **atiga** üle läinud, ületanud; sõna tüvest **gam** = **gata** minema, eesliitega **ati** üle; eufooniline ühend **saṅga** + **atigo** = **saṅgātigo**.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

oghatinṇo: **ogha** kiire veevool (kosk, mäestikuoja), valang; sansaarale (**saṃsāra**) omaste nähtuste valang, üleujutus, uputus; identne tulvadega + **tiṇṇa** ületanud; verbi juurest **tar** ületama.

ti: (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

vuccati: nimetab, sõna tüvest **vac** ütlema.

Dhp 370. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Katichindasuttaṃ* SN 1.5, *Kuṇḍadhānatheragāthā* Thag 1.15, *Soṇakoḷivisattheragāthā* Thag 13.1 ning *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: köidikud (*saṃyojana*) = lõika läbi viis (madalamat köidikut), ütle lahti viiest (kõrgemast köidikust); võimed (*indriya*) = arenda edasi viit; plekid (*kilesa*) = ületa viis kiindumust (iha, kirg, nauding, valed vaated ja mitteteadmised).

jhāya bhikkhu [*jhāya tuvaṃ bhikkhu (?)*] *mā pamādo* [*mā ca* 12.
pamādo (*sī. syā. pī.*)],
mā te kāmagaṇe ramessu [*bhamassu* (*sī. pī.*), *bhavassu* (*syā.*),
ramassu (*ka.*)] *cittam*;
mā lohagaḷam gilī pamatto,
mā kandi dukkhamidanti ḍayhamāno.

[Arenda] džhaanat, bhikkhu! ☸ Dhp 371.

Ära ole hooletu!

Ära luba teadvusel naudingunõõride
 rõõmu takerduda!

Ära [tulikuuma] raudkuuli hooletult alla neela!

Kui põled, ära hala – see ongi dukkha!

jhāya: džhaanama, džhaanat arendama, sõna tüvest **jhā**.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

mā: ei, ära (tavaliselt kirjutatakse **na**).

pamādo: **pamāda** hooletus, hoolsusetus, lohakus; kohusetundetud; valvsusetus.

mā: ei, ära.

te: **tvam** sina, sa.

kāmagaṇe: **kāma** nauding + **gaṇa** sekundaarne element; omadus, tunnus; -kordne; hea kvaliteet, haru, alajaotus; (rüüde) kokkupanemine, volimine; side, nõör, pael; vibu nõör; muusikainstrumendi keel; metsmardikas või mingi puuuss.

ramessu: **rameti** naudib, rõõmustab; või **bhamassu** keerlema, hulkuma; sõna tüvest **bham**.

cittam: **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

mā: ei, ära.

lohagaḷam: **loha** metall; vask, messing või pronks + **gaḷa** pall, kuul.

gilī: neelama, õgima; sõna tüvest **gil**.

pamatto: **pamatta** joobuma; hooletu, lohakas või laisk; tähelepanuta jäetud; sõna tüvest **mad** joobes olema, rõhutava eesliitega **pa**.

mā: ei, ära.

kandi: nutma, hädaldama; sõna tüvest **kand**.

dukkhamidanti: **dukkham** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks + **idam** see + **ti** (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

ḍayhamāno: **ḍayhamāna** põletamine; sõna tüvest **dah** või **ḍah** põlema.

Dhp 371. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid sama põhimõtte toob ära *Aggikkhandhopamasuttaṃ* AN 7.72.

Vt selgitustest: džhaana (*jhāna*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*); teadvus (*citta*); nauding (*kāma*); ohjamine (*yamati*); dukkha.

natthi jhānaṃ apaññassa, 13.
paññā natthi ajhāyato [ajjhāyino (ka.);
yamhi jhānañca paññā ca,
sa ve nibbānasantike.

Pole džhaanat tarkuseta, Dhp 372.
 ega ole tarkust džhaanata.
 Kel on džhaana ja ka tarkus,
 see, tõepoolest, [on] nibbaana lähedal.

natthi: *na* ei + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natti*.

jhānaṃ: *jhāna* džhaana ehk keskendus; keskendusaste (meditatsioon), sõna tüvest **jhe** keskenduma, mõtisklema.

apaññassa: *a* eitav eesliide + **paññā** tarkus.

paññā: vt eelmine.

natthi: *na* ei + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend *na* + *atthi* = *natti*.

ajhāyato: *a* eitav eesliide + **jhāna** džhaana ehk keskendus; keskendusaste (meditatsioon); sõna tüvest **jhe** džhaanas keskenduma.

yamhi: *yat* see, mis/kes.

jhānañca: *jhāna* džhaana + **ca** ja.

paññā: tarkus.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

sa: **tad** see (tavapäraselt **so**).

ve: tõesti, tõepoolest.

nibbānasantike: **nibbāna** nibbaana, vaibumine, Buddha õpetuse *summa bonum* + **santika** kohalolek; lähedus.

Dhp 372. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: džhaana (*jhāna*); tarkus (*paññā*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

suññāgāraṃ pavitṭhassa, 14.
santacittassa bhikkhuno;
amānusi rati hoti,
sammā dhammaṃ vipassato.

Tühja hütsti sisenenud, Dhp 373.
 rahunenud teadvusega bhikkhu
 leiab mitteinimliku rõõmu
 [ja] näeb õige dhamma läbi.

suññāgāraṃ: **suññā** tühi; tühjus + **agāra** maja, kodu; onn, hütt; eufooniline ühend *suñña* + *agāraṃ* = *suññāgāraṃ*.

pavitṭhassa: **pavitṭha** sisse läinud, sisestatud: sõna tüvest **vis** sisenema, rõhutava eesliitega **pa**.

santacittassa: **santa** rahunenud, rahulik, vaikne, nibbaana ehk vaibumise (*nibbāna*) kirjeldus; väsinud, kurnatud + **citta** teadvus; teadvus- või mõttehetk; meel; mõte; mõistus; süda; särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne, imeline; kirev; täpiline; erinev, mitmekordne; märtsi kuu keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu nimetus.

bhikkhuno: **bhikkhu** bhikkhu, Buddha munk.

amānusi: **amānusa a** eitav eesliide + **mānusa** inimene.

rati: kiindumus, armastus, nauding, meeldimine; õrnus, hellus.

hoti: on; sõna tüvest **bhu** olema.

sammā: õige.

dhammaṃ: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

vipassato: **vipassant** läbinägemine; **vi** läbi + **pas** nägema.

Dhp 373. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: džhaana (*jhāna*) = tühja hütsti sisenenud (minatuse saavutanud?), rahunenud teadvusega; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = mitteinimliku (st inimese valla ületav) rõõm; dhamma.

yato yato sammāsati, 15.
 khandhānaṃ udayabbayaṃ;
 labhātī [labhati (pī.), labhate (ka.)] pītipāmojjaṃ,
 amataṃ taṃ vijānataṃ.

Hetkest, mil täielikult mõistetakse Dhp 374.
 kogumike tekkimist [ja] lakkamist,
 omandatakse rõõm ja rahulolu –
 see [on] surmatuse mõistmine.

yato: kust; alates, seitsaadik; mis ajast; 2x järjest = igaüks, ikka ja jälle, iga kord, alati.

sammāsati: **sam** koos, täielikult, terviklikult + **masati** puudutab, haarab või võtab kinni = taipab, mõistab täielikult.

khandhānaṃ: **khandha** kogumik; siinkohal viis klammerdumise kogumikku, mida nimetatakse inimeseks.

udayabbayaṃ: **udaya** tõus, kasv; tekkimine; sõna tüvest **i** minema, eesliitest **ud** üles + **bbaya** (tavaliselt kirjutatakse **vyaya**) kadu, alanemine, vähenemine; lakkamine; sõna tüvest **i** minema, eesliitega **vi** läbi, välja, üle, ära.

labhātī: **labhati** saab (enda valdusesse), omandab (pikk *i*-täht lõpus on lisatud ilmselt taktimõõtu korrastaval eesmärgil).

pītipāmojjaṃ: **pīti** rõõm + **pāmojja** (tavaliselt **pāmuja**) rahulolu.

amataṃ: **a** eitav eesliide + **mata** surm; sõna tüvest **mar** surema.

taṃ: **tad** see.

vijānataṃ: **vijānata** mõistmine; sõna tüvest **ñā** teadma, eesliitega **vi** läbi, välja, üle, ära.

Dhp 374. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keha (*kāya*) = kogumikud; džhaana (*jhāna*) = rõõm ja rahulolu; sansaara (*saṃsāra*), surm (*māra*) = surmatatus.

tatrāyamādi bhavati, 16.
 idha paññassa bhikkhuno;
 indriyagutti santuṭṭhi,
 pātimokkhe ca saṃvaro.

Targa bhikkhu Dhp 375.
 alguseks on need:
 võimete valvamine, rahulolu,
 vabanemisjuhis ja ohjamine.

tatrāyamādi: **tatra** seal + **ayaṃ**: **idaṃ** see + **adi** algus(punkt); eufooniline ühend **tatra** + **ayaṃ** + **adi** = **tatrāyamādi**.

bhavati: on; sõna tüvest **bhu** olema.

idha: siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu.

paññassa: **paññā** tarkus.

bhikkhuno: **bhikkhu** bhikkhu, Buddha munk.

indriyagutti: **indriya** võime + **gutti** kaitseb, valvab; valvsus, valvur; sõna tüvest **gup** kaitsma.

santuṭṭhi: rahulolu.

pātimokkhe: **pāti** vaatama, jälgima, valvama, hoidma + **mokkha** vabanemine; = vabanemisjuhis.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

saṃvaro: **saṃvara** ohjamine; verbi tüvest **var** katma, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

Dhp 375. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: võimed (*indriya*) = tajuvõimed; treening (*sikkha*) = tajuvõimete valvamine, rahulolu; kõlblus (*sīla*) = vabanemisjuhis; ohjamine (*yamati*).

mitte bhajassu kalyāṇe, 17.
 suddhājīve atandite;
 paṭisanthāravutyassa [paṭisandhāravutyassa (ka.)],
 ācāra kusalo siyā;
 tato pāmojjabahulo,
 dukkhassantaṃ karissati.

Ühine hüveliste sõpradega, 🗨️ Dhp 376.
 puhta eluviisiga [ja] innukatega.
 Edenda heatahtlikkust,
 [ning] olgu [sinu] tegutsemine oskuslik –
 sel moel, rahulolu külluses,
 teed [sa] dukkhale lõpu!

mitte: mitta sõber.

bhajassu: seostama, ühinema; sõna tüvi on **bhaj**.

kalyāṇe: hüveline.

suddhājīve: **suddha** puhas, sõna tüvest **sudh** puhastama + **ājīva** eluviis;
 eufooniline ühend **suddha** + **ājīve** = **suddhājīve**.

atandite: **atandita a** eitav eesliide + **tandita** lõögastuma; = mittelõögastunud
 ehk aktiivne, innukas, töökas; kiuslik.

paṭisanthāravutyassa: **paṭisanthāra** „levib ettepoole“ ehk heatahtlikkus;
 au(stus), lahkus; sõna tüvest **thar** levitama, eesliidetega **pati** edasi, juures ja **sam**
 koos, täielikult, terviklikult + **vutti** käitumine; harjumus; praktika; eluviis + **assa**
 oleks; sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend **paṭisanthāravutti** + **assa** =
paṭisanthāravutyassa.

ācāra kusalo: **ācāra** (hea) käitumine, sõna tüvest **car** käituma, tegutsema, koos
 eesliitega **ā** sees, peal + **kusala** oskuslik.

siyā: oleks; sõna tüvest **as** (millel on kaks võimalikku vormi: **assa** ja **siyā**).

tato: sellest (enam); sealt; se(II)etõttu, se(II)eläbi, se(II)epärast, sestap; peale
 seda, seejärel; temalt, talle.

pāmojjabahulo: **pāmojja** (tavaliselt **pāmuja**) rahulolu + **bahula** täis, palju,
 külluslik.

dukkhassantaṃ: **dukkha** „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse
 kannatuseks + **anta** lõpp; eufooniline ühend **dukkhassa** + **antaṃ** =
dukkhassantaṃ.

karissasi: teed; hakkad tegema; sõna tüvest **kar** tegema.

Dhp 376. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid viimased read (*tato pāmojjabahulo, dukkhassantaṃ karissati*) toob ära *Akusalavitakkasuttaṃ* SN 9.11.

Vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*); oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*) = puhas eluviis, innukus, heatahtlikkus; treening (*sikkha*) = rahulolu saavutamise; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = dukkha lõppemine.

pañcasatabhikkhuvatthu 18.
vassikā viya pupphāni,
maddavāni [majjavāni (ka. ṭīkā) paccavāni
(ka. aṭṭha.)] pamuñcati;
evaṃ rāgañca dosañca,
vippamuñcetha bhikkhavo.

Nagu jasmiinilt Dhp 377.
 langevad närtsinud õied,
 nõnda ka kirk ja vihkamine
 langevad bhikkhult.

vassikā: (suureõieline) jasmiin.

viya: nagu.

pupphāni: õitsev.

maddavāni: mahe, õrn, pehme; närtsinud.

pamuñcati: vabastab, langetab; on **muc** vabanema, tugevdava eesliitega **pa**.

evaṃ: seega, sel viisil. nõnda.

rāgañca: **rāga** kirk; sõna tüvest **raj** värvima + **ca** ja.

dosañca: **dosa** viha + **ca** ja.

vippamuñcetha: läbistavalt vabastama, täielikult langema; sõna tüvest **muc**
 vabanema või vabastama, rõhutava eesliitega **pa** ja eesliitega **vi** läbi, ära.

bhikkhavo: **bhikkhu** bhikkhu, Buddha munk.

Dhp 377. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kirk ja vihkamine; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*).

santakāyattheravatthu

santakāyo santavāco,

19.

santavā susamāhito [*santamano susamāhito* (syā. pī.),

santamano samāhito (ka.)];

vantalokāmiso bhikkhu,

„*upasanto*“ti *vuccati*.

Rahunenud keha [ja] rahunenud kõnega,

Dhp 378.

rahuliku, hästi keskendunud,

maise kasu hüljanud bhikkhut

nimetatakse rahunenuks.

santakāyo: **santa** rahunenud, rahulik, vaikne, nibbaana ehk vaibumise (*nibbāna*) kirjeldus; väsinud, kurnatud + **kāya:** keha.

santavāco: **santa** rahunenud, rahulik, vaikne, nibbaana ehk vaibumise (*nibbāna*) kirjeldus; väsinud, kurnatud + **vāca:** kõne, sõna tüvest **vac** rääkima.

santavā: **santavant** rahulik, vaikne; sõnast **santa**.

susamāhito: **su** hästi + **samāhita** koondatud (meel, teadvus), rahunenud, kindel; sõna tüvest **dha** panema, eesliidetega **sam** koos, täielikult, terviklikult ja **a** suunas.

vantalokāmiso: **vanta** visanud (vastu, üles), sõna tüvest **vam** (ära) viskama + **loka** maailm + **āmisa** (toores) 1. liha; toit; sööt, peibutis. 2. (vaeva)tasu; hüve, kasu. 3. naudingu objekt; eufooniline ühend *loka* + *amiso* = *lokāmiso*.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

upasanto: **upasanta** rahunenud, vaigistunud; sõna tüves **sam** rahunema, eesliitega **upa** poole, üles.

ti: (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

vuccati: nimetab, sõna tüvest **vac** ütleva.

Dhp 378. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*) = keha, kõne ja meele rahunemine; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = maisest kasust loobunud õige mõtlemine; keskendus (*samādhi*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*).

naṅgalakulattheravatthu

attanā codayattānaṃ,

20.

paṭimaṃsetha attanā [*paṭimāse attamattanā*

(sī. pī.), *paṭimaṃse tamattanā* (syā.)];

so attagutto satimā,

sukhaṃ bhikkhu vihāhisi.

Ise end manitse,

Dhp 379.

jälgi end ise!

Selline, ennast valvav [ja] tähelepanelik

bhikkhu viibib õnnes.

attanā: **atta** ise, mina.

codayattānaṃ: **codaya** manitsema, noomima; õhutama; sõna tüvest **cod** + **attanā** ise; eufooniline ühend *codaya* + *attanā* = *codayattānaṃ*.

paṭimaṃsetha: ohjeldada, kontrollida; (hoolikalt) uurima, juurdlema, jälgima, analüüsima; sõna tüvest **maṃs** puudutama, eesliitega **paṭi** vastu.

attanā: ise.

so: **tad** see, too; tema.

attagutto: **atta** ise, mina + **gutta** valvatud, kaitstud; sõna tüvest **gup** kaitsma.

satimā: **satimant** = **sati** tähelepanelik, ärgas; sõnast **sati** teadlikkus, teadlikolek, tähelepanelikkus, ärksus; kirgas teadlikkus olevikuhetkes esinevast vahetust tajukogemusest; mälu + omastava järelliitega **mant**.

sukhaṃ: **sukha** õnn.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

vihāhisi: elab, asub, viibib; sõna tüvest **har** kandma, eesliitega **vi**, mis tähistab läbimist või eraldamist (tegemist on luules kasutatava, ebatavalise sõnavormiga).

Dhp 379. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*); treening (*sikkha*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*).

attā hi attano nātho, 21.
 [ko hi nātho paro siyā (sī.) etthantare pāṭho videsapotthakesu]
attā hi attano gati;
tasmā saṃyamamattānaṃ [saṃyamaya'ttānaṃ (sī. pī.)],
assaṃ bhadrāṃva vāṇijo.

Sina, tõepoolest, [oled] enda kaitsja, Dhp 380.
 sina, tõepoolest, suunad ennast.
 Seetõttu ohja iseennast,
 nagu kaupmees [ohjab] hinnalist ratsut!

attā: attā ise, mina.

hi: tõepoolest.

attano: attā ise, mina.

nātho: nātha kaitsja; kaitse, varjupaik.

attā: attā ise, mina.

hi: tõepoolest.

attano: attā ise, mina.

gati: suund, kurss, sõna tüvest **gam** minema.

tasmā: tad see; sellest.

saṃyamamattānaṃ: saṃyama ohjeldamine, kontroll; sõna tüvest **yam** tagasi hoidma, ohjama, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult + **attānaṃ** = **attā** ise, mina.

assaṃ: assa hobune.

bhadrāṃva: bhadra august; heaendeline; õnnelik; hea.

va: just, nagu.

vāṇijo: vāṇija kaupmees; kaupleja, kaubitseja.

Dhp 380. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

vakkalittheravatthu
pāmojjabahulo bhikkhu, 22.
pasanno buddhasāsane;
adhigacche padam santam,
saṅkhārūpasamaṃ sukham.

Rahulolu külluses bhikkhu, ☸ Dhp 381.
 puhastunud Buddha õpetuses,
 jõuab rahu asupaika
 [ja] saavutab moodustiste vaibumise õnne.

pāmojjabahulo: pāmojja (tavaliselt **pāmujja**) rahulolu + **bahula** täis, palju, külluslik.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

pasanno: pasanna heledaks/säravaks/puhtaks muutunud; rahul või puhastatud; oli selge või pühendunud; vooruslikuks või kõlbeliseks saanud; sõna tüvest **sad** istuma, rõhutava eesliitega **pa**.

buddhasāsane: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi** + **sāsana** õpetus, sõnum, sõna tüvest **sas** õpetama.

adhigacche: jõuaks; saavutaks, omandaks; leiaks; mõistaks; sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **adhi** nimisõnade (omadussõnad, mäarsõnad) eesliitena väljendab üleolekut ja rohkust; kuni, suunas, poole, sisse; üle, kohal; eraldi eessõnana: sees, suhtes; mõnikord on **adhi** alternatiivideks **ati** ja **abhi**.

padam: pada jalg, (jala)jälg; tee, rada; sõna; sõnaosa, fraas; järelliide; lause; ütlus; värss; koht; positsioon; olek, seisund; märk; mulje; osa, komponent; põhjus, ajend.

santam: santa rahulik, vaikne; sõna tüvest **sam** rahunema.

saṅkhārūpasamaṃ: saṅkhāra moodustis (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on omaolemusetu) + **upasama** vaigistumine, vaikseks ja rahulikuks muutumine, leevendamine, peatumine; rahu; sõna tüvest **sam** rahunema, eesliitega **upa** poole, üles; eufooniline ühend **saṅkhāra** + **upasamaṃ** = **saṅkhārūpasamaṃ**.

sukham: sukha õnn.

Dhp 381. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Cūḷavacchattheragāthā* Thag 1.11.

Vt selgitustest: treening (*sikkha*) = rahulolu saavutamine; bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*); dhamma; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = rahu asupaik, moodustise vaibumise õnn.

sumanasāmaṇeravatthu

yo have daharo bhikkhu,

23.

yuñjati buddhasāsane;

somaṃ [so imaṃ (sī. syā. kaṃ. pī.)] lokaṃ pabhāseti,

abbhā muttova candimā.

Tõepoolest, see noor bhikkhu,

☸ Dhp 382.

[kes] teostab Buddha õpetust,

see valgustab seda maailma,

nagu pilvist vabanenud kuu.

yo: yad see, mis/kes.

have: tõepoolest, tõeliselt.

daharo: dahara noor, nooruk; väike; õrn.

bhikkhu: bhikkhu, Buddha munk.

yuñjati: liitub, ühineb; tegeleb, kohustub; taotleb, pingutab; sõna tüvest **yuj** ühinema, ühendama.

buddhasāsane: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest

bujjh mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi** +

sāsana sõnum, õpetus; sõna tüvest **sas** õpetama.

somaṃ: so = tad see + **imaṃ** see, nii.

lokaṃ: loka maailm.

pabhāseti: valgustab.

abbhā: abbha (tume, äikese) pilv.

muttova: mutta vabanenud; sõna tüvest **muc** vabastama + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

candimā: candima kuu.

Dhp 382. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Āṅgulimālasuttam* MN 86 ja *Āṅgulimālattheragāthā* Thag 16.8 ning salmi osalist vastet pakub *Dhamma-pālattheragāthā* Thag 2.42.

Vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*); dhamma.

bhikkhuvaggo pañcavīsatiṃ niṭṭhito.

Kahekümne viienda, bhikkhu grupi lõpp.

Dhruv 383-423

Braahmani grupp

brāhmaṇavaggo

pasādabahulabrāhmaṇavatthu

chinda sotam̃ parakkamma, 1.
kāme panuda brāhmaṇa;
saṅkhārānam̃ khayam̃ ñatvā,
akataññūsi brāhmaṇa.

Lõika läbi voog, püüdle! ☸ Dhp 383.
 Eemaldu naudingust, braahman!
 Moodustiste hävinemist mõistes
 mõistad mittetekkinut, braahman!

chinda: ära lõikama, hävitama; sõna tüvest **chid**.

sotam̃: **sota** voog, voolus; hoovus; oja, jõgi, (vee)kanal; kõrv; kuulja, kuulaja; metafooriliselt: ihade voog; dukkha voog; arija kaheksaosaline tee; teadvus- ehk tajuvoog (silmad, kõrvad jne); kolmest madalamast köidikust (*tīṇi saṃyojanāni*) vabanemisel tekkiv voog, mis juhib kindlat nibbaanasse.

parakkamma: ette võtma; eesliide **para** üle, kaugemale + **kamma** tegu, toiming; töö, amet; aktiivsus, tegevus; teo ja vilja seaduspära; sõnast **kam** = püüdlema.

kāme: **kāma** nauding.

panuda: eemaldada, hajutada, minema ajada, tagasi lükata; sõna tüvest **nud**, rõhutava eesliitega **pa**.

brāhmaṇa: braahman/brahmaan, braahmanite kasti kuuluv mees, sünnijärgne hindu preester/vaimulik, kes omab India ühiskonna kastsüsteemis kõrgeimat positsiooni.

saṅkhārānam̃: **saṅkhāra** moodustis (nähtused ja asjad, mis on moodustunud, st on omaolemuseta).

khayam̃: **khaya** hävi(ta)mine; lõppemine.

ñatvā: olles teadnud; sõna tüvest **ñā** teadma.

akataññūsi: **akatañña**

a eitav eesliide + **kata** tehtud, loodud, lõpetatud, täidetud, sõna tüvest **kar** tegema + **aññā** (vahetul taipamisel või nägemisel põhinev) teadmine (st kes teab nibbaanat), sõna tüvest **ñā** teadma; arahanti (kes teab, et tal pole enam midagi teha) sünonüüm + **asi** = **sa** oled; sõna juurest **as** olema; eufooniline ühend *akataññūsi* = *akataññu* + *usi*.

brāhmaṇa: braahman.

Dhp 383. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Tāyanasuttam̃* SN 2.8. See värss on esitatud deeva poja Tāyana (*tāyano devaputto*) poolt Ülīma (*bhagavā*) ehk Buddha juuresolekul ja heakskiidul.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya atṭhangika magga*) = õige püüdlus; plekid (*kilesa*) = iha; nauding (*kāma*); braahman (*brāhmaṇa*); moodustised (*saṅkhāra*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = mittetekkinud.

sambahulabhikkhuvatthu

yadā dvayesu dhammesu, 2.
pāragū hoti brāhmaṇo;
athassa sabbe saṃyogā,
attham̃ gacchanti jānato.

Kui kahe dhamma abil ☸ Dhp 384.
 on braahman vastaskaldale jõudnud,
 siis kõik köidikud
 hääbuvad sel teadjal.

yadā: millal (iganes).

dvayesu: **dvaya** kahekordne.

dhammesu: **dhamma** dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma. Antud kontekstis on kaks dhammat *samatha* ja *vipassanā*.

pāragū: **pāra** vastaskallas, teine pool + **gu** läheb, on läinud; sõna tüvest **gam** minema.

hoti: on; sõna tüvest **bhu** olema.

brāhmaṇo: **brāhmaṇa** braahman; pühamees.

athassa: **atha** ja ka, siis + **assa** = **idam̃** see, selle; eufooniline ühend *atha* + *assa*.

sabbe: kõik, iga.

saṃyogā: **saṃyoga** köidik; sõna tüvest **yuj** siduma + **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

attham̃: **attha** 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma.

gacchanti: läheb, sõna tüvest **gam**.

jānato: **jānanta** teadmine, mõistmine; sõna tüvest **ñā** teadma.

Dhp 384. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: keskendus (*samādhi*) = kaks dhammat; braahman (*brāhmaṇa*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = vastaskallas; köidikud (*saṃyojana*).

sambahulabhikkhuvatthu

yassa pāraṃ apāraṃ vā, 3.
pārāpāraṃ na vijjati;
vītaddaraṃ visaṃyuttaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Seda, kelle jaoks ei leidu vastaskallast, Dhp 385.
siinpoolset kallast ega teispoolset kallast,
[seda], kartmatut ja sõltumatut –
teda nimetan ma braahmaniks.

yassa: *yat* see, mis/kes.

pāraṃ: *pāra* vastaskallas, teine pool.

apāraṃ: *a* eitav eesliide + *pāra* vastaskallas, teine pool.

vā: või.

pārāpāraṃ: *pāra* vastaskallas, teine pool + *a* eitav eesliide + *pāra* vastaskallas;
eufooniline ühend *pāra* + *apāraṃ* = *pārāpāraṃ*.

na: ei.

vijjati: leidub, on olemas; sõna tüvest *vid* leidma.

vītaddaraṃ: *vīta* läinud, sõna tüvest *i* minema, eesliitega *vi* läbi, ära + *dara*
hirm; = hirmutu; eufooniline ühend *vīta* + *daraṃ* = *vītaddaraṃ*.

visaṃyuttaṃ: *vi* läbi, eemal, ilma + *saṃyutta* ühendatud; kokku seotud,
kõidetud.

tamahaṃ: *taṃ* = *tad* seal, sinna; siis, seejärel; seepärast, seega, sellega seoses;
seetõttu; (m) *so* tema + *ahaṃ* mina.

brūmi: *bravīti* ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest *brū*.

brāhmaṇaṃ: *brāhmaṇa* braahman, pühamees.

Dhp 385. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: arahant = kelle jaoks ei leidu kallast; nibbaana ehk
vaibumine (*nibbāna*) = kartmatu ja eraldunud; braahman (*brāhmaṇa*).

aññatarabrāhmaṇavatthu

jhāyim virajamāsinaṃ, 4.
katakiccamanāsavaṃ;
uttamatthamanuppattaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Džhaai, kes istub plekituna, Dhp 386.
teinud, mida tuleb teha, tulvadeta,
kõrgeima eesmärgi saavutanud –
teda nimetan ma braahmaniks.

jhāyim: *jhāyi(n)* džhaai, džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna
juurest *jhā* või *jhe*.

virajamāsinaṃ: *viraja* plekitu; sõnast *raja* plekk, mustus, eesliitega *vi* läbi, ilma,
eemal + *āsina* istumine, sõna tüvest *as* istuma.

katakiccamanāsavaṃ: *kata* teinud, sõna tüvest *kar* tegema + *kicca* tuleb teha,
tuleks teha, sõna tüvest *kar* tegema; kohustus + *anāsava* tulvadeta; *an* eitav
eesliide, *āsava* tulv.

uttamatthamanuppattaṃ: *uttama* kõrgeim + *attha* 1. eesmärk; otstarve; eelis;
kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma
kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu)
loojang; kustuma, kaduma, hääbuma + *vasa* (kõrgem/valitsev/mõju-) võim,
tahe, autoriteet, kontroll; kuulekus; (sellega) seoses; eufooniline ühend *uttama*
+ *attha* = *uttamattha* + *anuppatta* saavutatud; sõna tüvest *āp* saama, saavutama,
eesliidetega *anu* kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev,
vastav; üle, mööda, lisandub eelnevat rõhutav *pa*.

tamahaṃ: *taṃ* = *tad* nii; ta, tema + *ahaṃ* mina.

brbrūmi: *bravīti* ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest *brū*.

brāhmaṇaṃ: *brāhmaṇa* braahman, pühamees.

Dhp 386. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid salmi esimese osa
vastet (*jhāyim virajamāsinaṃ, katakiccaṃ anāsavaṃ*) pakub *Udayamāṇava-*
pucchā Snp 5.14 ja teise osa vastet (*uttamatthamanuppattaṃ, tamahaṃ brūmi*
brāhmaṇaṃ) *Vāsetṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: džhaai (*jhāyi, jhāyī*); arahant = plekitu, teinud mida tuleb
teha, kõrgeima eesmärgi ehk nibbaana saavutanu; plekid (*kilesa*); nibbaana
ehk vaibumine (*nibbāna*); braahman (*brāhmaṇa*).

ānandattheravatthu

divā tapati ādicco,
rattimābhāti candimā;
sannaddho khattiyo tapati,
jhāyī tapati brāhmaṇo;
atha sabbamahorattim [sabbamahorattam (?)],
buddho tapati tejasā.

5.

Päike särab päeval,
kuu hiilgab öösel,
khattiya sõdalane särab turvises,
braahman särab džhaanades.
Mõistnu aga särab kirkalt kogu aeg,
[nii] päeval [kui] öösel.

☸ Dhp 387.

divā: diva päev; taevas.

tapati: annab soojust, kuumutab; särab, on särav/ere, paistab (päike); põletab; piltl.: kahetseb.

ādicco: ādicca päike.

rattimābhāti: ratti öö + **ābhāti** särab (valgust), hiilgab, kiirgab (kiirtena); sõna tüvest **bhā** särama, eesliitega **ā** peal, üle.

candimā: candima kuu.

sannaddho: sannaddha kinnitatud, (kinni) seotud; relvastatud; üles/ritta seatud; rietatud, rüütatud; sõna tüvest **nandh** siduma, eesliitega **sam** koos, täielikult, terviklikult (antud kontekstis liikuvalt ühendatud terasplaatidest või -rõngastest valmistatud raud- või soomusrüü; turvis).

khattiyo: khattiya khattiya hõimu liige, India ühiskonda valitsenud kõrgem sotsiaalne kast, sõdalaste klass; (m) valitseja; prints; ülem; pealik.

tapati: annab soojust, kuumutab; särab, on särav, ere, paistab (päike); põletab; piltl.: kahetseb, põletab, särab.

jhāyī: jhāyī(n) džhaai, džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna juurest **jhā** või **jhe**.

tapati: annab soojust, kuumutab; särab, on särav/ere, paistab (päike); põletab; piltl.: kahetseb.

brāhmaṇo: brāhmaṇa braahman; braahmanite kasti kuuluv mees, sünnijärgne hindu preester/vaimulik, kes omab India ühiskonna kastiüsteemis kõrgeimat positsiooni.

atha: ja ka/siis.

sabbamahorattim: sabba kõik, kogu + **aho** päev + **ratti** öö (kogu öö ja päev, 24 h).

buddho: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast **bodhi**.

tapati: annab soojust, kuumutab; särab, on särav/ere, paistab (päike); põletab; piltl.: kahetseb.

tejasā: tejas valgus, helk; sära; leek, tuli.

Dhp 387. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Mahākappinasuttam* SN 21.11 ning osalist vastet (*divā tapati ādicco, rattimābhāti candimā*) pakuvad

Pajjotasuttam SN 1.26 ning *Māgadhasuttam* SN 2.4.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*); džhaana (*jhāna*); Buddha ehk Mõistnu.

aññatarabrāhmaṇapabbajitavatthu

bāhitapāpoti brāhmaṇo,
samacariyā samaṇoti vuccati;
pabbājayamattano malarṇ,
tasmā „pabbajito“ti vuccati.

6.

Kurjast eemaldunut nimetatakse braahmaniks ja rahu elajat erakränduriks.

Dhp 388.

Maise ja mustuse endalt hüljanut nimetatakse maisehüljanuks.

bāhitapāpoti: bāhita eemale hoitud, sõnast **bahi** väljaspool + **pāpa** kuri + **ti** (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkjana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

brāhmaṇo: brāhmaṇa braahman, pühamees.

samacariyā: sama ühtlane; võrdne; sarnane; (m) rahulikkus; rahu; sõna tüvest **sam** vaikima + **cariya** käitumine, elamine, sõna tüvest **car** kõndima, tegutsema.

samaṇoti: samaṇa saamana, erakrändur; inimene, kes on loobunud pereelust ja ühiskondlikust elust eesmärgiga leida looduse ja olemasolu olemusega loomulik rahu ja kooskõla + **ti** (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

vuccati: kutsub, sõna tüvest **vac** ütleva, sõnama.

pabbājayamattano: pabbajati „see, kes läheb välja“ ehk maisehüljanu, see, kes lahkub koduelust kodutu ellu ja valib kollase rüü, loobub ilmalikust maailmast ja saab Gootama Buddha järgijaks ning asub kodutu askeedina virgumisteed teostama + **attano = atta** ise, mina.

malarṇ: mala mustus, räpatus; plekk; rooste; sõnnik kõik ebapuhas nii otseses kui piltl.: mõttes.

tasmā: tad see, sestap.

pabbajito: pabbajita maisehüljanu, Buddha Gootama ordineeritud järgija, munk.

ti: (mõnikord kirjutatakse **iti**) nii, nõnda; sel viisil. Mõnikord esineb tekstis millegi konkreetse äramärkjana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult. Otsekõne puhul tähistab jutumärke.

vuccati: kutsub, sõna tüvest **vac** ütleva, sõnama.

Dhp 388. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*); erakrändur (*samaṇa, samaṇī*); keskendus (*samādhi*) = rahu ($\sqrt{sam} = samatha$) elaja; maisehüljanu (*pabbajita*).

sāriputtatheravatthu

na brāhmaṇassa pahareyya,
nāssa muñcetha brāhmaṇo;
dhī [dhi (syā. byākaraṇesu)]
brāhmaṇassa hantāraṃ,
tato dhī yassa muñcati.

7.

Ei braahmanit lööda,
ei braahman [viha] vallanda.
Häbi braahmani ründajale!
Suurem häbi sellele [braahmanile],
kes [viha] vallandab!

Dhp 389.

na: ei.

brāhmaṇassa: brāhmaṇa braahman, pühamees.

pahareyya: löök, hoop; sõna tüvest **har** võtma, rõhutava eesliitega **pa**.

nāssa: na ei + **assa = idam** see; tema; eufooniline ühend **na + assa = nāssa**.

muñcetha: tuleks vabastada, vabaneda; vihastama, vihaseks saama, viha vabastama; sõna tüvest **muc** vabastama.

brāhmaṇo: *brāhmaṇa* braahman, pühamees.

dhī: dhi häbi!, etteheidet väljendav hüüatus.

brāhmaṇassa: brāhmaṇa braahman, pühamees.

hantāraṃ: hantār ründaja, tapja, sõna tüvest **han** tapma, hävitama, lööma.

tato: sellest (enam); sealt; se(II)etõttu, se(II)eläbi, se(II)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle.

dhī: dhi häbi!

yassa: yo = yad see, mis/kes + **assa = idam** see, tema; eufooniline ühend **yo + assa = yassa**.

muñcati: vabastab, vabaneb; sõna tüvest **muc** vabastama.

Dhp 389. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*); plekid (*kilesa*) = viha; häbi ja kartmatus (*hirī, ottappa*).

na brāhmaṇassetadakiñci seyyo,
yadā nisedho manaso piyehi;
yato yato himsamano nivattati,
tato tato sammatimeva dukkham.

8.

Ei braahmanile ole miski parem,
kui pöörata meel kalliks[peetavast] eemale.
Kuivõrd meel pöördub vägivallast,
niivõrd vaibub ka dukkha.

Dhp 390.

na: ei.

brāhmaṇassetadakiñci: brāhmaṇa braahman, pühamees + **etaṃ** see + **akiñci** ei midagi, sõnast **kiñci** midagi, eitava eesliitega **a + seyyo = seyya** parem; eufooniline ühend **brāhmaṇassa + etaṃ + a + kiñci = brāhmaṇassetadakiñci**.

yadā: millal.

nisedho: nisedha vaoshoitus; ennetamine, keelamine; vastuolu, eitus.

manaso: manas meel.

piyehi: piya kallis, armas, armastatud, meeldiv; (m) abikaasa; (k) kallis asi; aer.

yato: kust, kuna, mis ajast; hetkest, kui, mil; 2x järjest = millal iganes; hetkest mil ... , siis.

himsamano: himsa vägivald; kahjustamine, haavamine, vigastamine, haiget tegemine + **mano** meel.

nivattati: pöördub ära; sõna tüvest **vat** pöörama, eesliitega **ni** ära.

tato: sellest (enam); sealt; se(II)etõttu, se(II)eläbi, se(II)epärast, sestap; peale seda, seejärel; temalt, talle; 2x järjest = kuivõrd, mil määral.

sammatimeva: sammati lakkab, rahuneb; sõna tüvest **sam** rahunema + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend **sammati + eva = sammatimeva**.

dukkham: dukkha „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

Dhp 390. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*); meeldiv, kallis (*piya*); arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) = mittevägivaldne mõtlemine; dukkha.

mahāpajāpatigotamīvattu
yassa kāyena vācāya,
manasā natthi dukkaṭaṃ;
saṃvutaṃ tīhi ṭhānehi,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

9.

Kes keha, kõne,
 [ega] meelega valesti ei käitu,
 [ning] ohjab neid kolme -
 teda nimetan ma braahmaniks.

Dhp 391.

yassa: yat see, mis/kes.

kāyena: kāya keha.

vācāya: vāca kõne, hääl.

manasā: manas meel.

natthi: na ei + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend *na + atthi* = *natti*.

dukkataṃ: dukkaṭa vale või halb käitumine; sõnast **kata** tehtud, sõna tüvest **kar** tegema, eesliitega **dur**.

saṃvutaṃ: saṃvuta kaetud; peidetud; varjatud; vaoshoitud; ohjatud, kontrollitud, sõna tüvest **var** takistama, eesliitega **sam** koos, täielikult, terviklikult.

tīhi: ti (põhiarv) kolm.

ṭhānehi: ṭhāna koht, seisukord, olek; sõna tüvest **tha** jääma, püsima, seisma.

tamaḥaṃ: taṃ = **tad** see; seda; teda + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 391. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet pakuvad *Kalyāṇasīlasuttaṃ* lti 97, *Araññajātaka* Ja 348, *Haliddirāgajātaka* Ja 435 ja *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37 ning *Sāsanapaṭṭhāna* Ne 37 sisaldab selle salmi tsiteeringut.

Vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); ohjamine (*yamati*); braahman (*brāhmaṇa*).

sāriputtatheravatthu

yamhā dhammaṃ vijāneyya,
sammāsambuddhadesitaṃ;
sakkaccaṃ taṃ namasseyya,
aggihuttaṃva brāhmaṇo.

10.

Kellelt oled õppinud dhammat,
 mida Õigestimõistnu õpetas,
 seda austa tänulikult
 nagu braahman austab ohvrituld.

Dhp 392.

yamhā: yat see, mis/kes.

dhammaṃ: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

vijāneyya: teadma, teadvustama; sõna tüvest **ñā** või **jā** teadma, eesliitega **vi** läbi, rõhutab sõna tähendust.

sammāsambuddhadesitaṃ: sammā õige(sti) + **sam** koos; täielikult, terviklikult; ise-; olemist, osalust või olekut omistav eesliide + **buddha** Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi* + **desita** õpetas, sõna tüvest **dis** õpetama.

sakkaccaṃ: hoolikalt, lugupidavalt, nõuetekohaselt, põhjalikult.

taṃ: tad see.

namasseyya: austada, austust avaldada; sõnast **namo** austus.

aggihuttaṃva: aggi tuli + **huta** „tules ohverdamiseks põletatud“, ohverdamine; pakkumine; ohverdatud asi + **va** (just) nagu; isegi, ka, koguni; just (see); niipea kui, kohe kui; või.

brāhmaṇo: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 392. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: dhamma; Buddha ehk Mõistnu = Õigestimõistnu; ohverdamine (*yajetha, huta*); braahman (*brāhmaṇa*).

jaṭilabrāhmaṇavatthu

na jaṭāhi na gottena, 11.
na jaccā hoti brāhmaṇo;
yamhi saccañca dhammo ca,
so sucī so ca brāhmaṇo.

Ei pulstunud juuksed, ei põlvnemine, ☞ Dhp 393.
ega sünnipära tee braahmaniks.
Kelles on tõde ja ka dhamma,
see [on] puhas, see [on] braahman.

na: ei.

jaṭāhi: jaṭā pulstunud, (sasi)pundar; kinniseotud juuste tuust või okste pundar; askeetide puhul kinni seotud või pulstunud juuksesalgud või -patsid.

na: ei.

gottena: gotta põlvnemisliin; esivanemad; mõiste hõlmab kõiki ühisest meesliini esivanemast põlvnenud või põlvnevaid inimesi, ning erineb nii isiku nimest, epiteedist, kui ka hõimu/sugukonna (*kula*) nimest.

na: ei.

jaccā: jāti sünd, sõna tüvest **jan**.

hoti: on; sõna tüvest **bhu** olema.

brāhmaṇo: brāhmaṇa braahman, pühamees.

yamhi: yat see, mis/kes.

saccañca: sacca tõde + **ca** ja.

dhammo: dhamma dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist);

vanemmunkade (*thera*) ehk arahantide poolt kinnitatud Gootama Buddha algõpetus (*theravāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus, seaduspära; eetika, kõlblus(õpetus); tuletatud sõna tüvest **dha** hoidma, kaitsma.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

so: tad see, too; tema.

sucī: suci puhas.

so: tad see, too; tema.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

brāhmaṇo: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 393. salmi kanooniline vaste pole leitav, kuid osalist vastet pakub Jaṭilasuttaṃ Ud 1.9 ning Sāsanapaṭṭhāna Ne 37 sisaldab selle salmi tsiteeringut (saṃvutaṃ tīhi ṭhānehi, tamahaṃ brūmi brāhmaṇan“ti).

Vt selgitustest: dhamma; neli arija tõde (cattāro ariya saccā) = tõde; braahman (brāhmaṇa).

kuhakabrāhmaṇavatthu

kiṃ te jaṭāhi dummedha, 12.
kiṃ te ajinasāṭiyā;
abbhantaram te gahanam,
bāhiram parimajjasi.

Milleks sulle pulstunud juuksed, kehvaaruline? ☞ Dhp 394.
Milleks sulle [antiloobi] nahast riided?
Sinu sees [on plekkide] tihnik,
[sa] puudutad [vaid] välist.

kiṃ: küsiv-siduv sõna miks? mispärast? kuidas? kuid? kes? mis?

te: tvaṃ sina.

jaṭāhi: jaṭā pulstunud, (sasi)pundar; juuste tuust või okste pundar; askeetide pulstunud juuksesalgud või -patsid.

dummedha: du paha, halb + **medhā** arukas; eufooniline ühend *du + medhā = dummedha*.

kiṃ: mis.

te: tvaṃ sina.

ajinasāṭiyā: ajina looma karvane nahk; musta antiloopi nahk, mida askeedid kasutasid ainsa kehakattena + **sāṭi** riie, rõivas.

abbhantaram: abbhantara sisemine; sõnast **antara** sisemine, eesliitega **abhi** valdusse (üle)võtma, valdamine; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi).

te: tvaṃ sina.

gahanam: gahana sügav; tihe, paks; tihnik, džungel; takerdunud, kinnikasvanud, läbitungimatu, sasimik; raskesti läbitav koht.

bāhiram: bahira välimine.

parimajjasi: parimajjati puudutad, tõmbad (üle), pühid; sõna tüvest **majj** vajutama, eesliitega **pari** kõik, ümber; igakülgsest, täielikult, lõplikult.

Dhp 394. salmi kanoonilise vaste allikateks on *Godhajātaka* Ja 138 ning *Godharājātaka* Ja 325.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

kisāgotamīvatthu

*paṃsukūladharaṃ jantuṃ,
kisaṃ dhamanisanthataṃ;
ekaṃ vanasmim̐ jhāyantam̐,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇam̐.*

13.

Olend, [kes] kannab tolmuhunnikust
[korjatud] räbalaid,

Dhp 395.

[on nii] kõhn, [et naha alt paistavad välja] sooned
[ja] kes üksi metsas džhaanasid [harjutab] –
teda nimetan ma braahmaniks.

paṃsukūladharaṃ: **paṃsu** mustus, tolm, prügi; kalts, räbal + **kūla** kallas, serv, hunnik + **dhara/dhāra** kandmine, hoidmine; meelespidamine või -hoidmine, peast teadmine; sõna tüvest **dhar** hoidma (kellel on riieks vaid kaltsud tolmuhunnikust).

jantuṃ: **jantu** „sündinu“, (elus)olend; deeva poeg; kahvatut värvi muru.

kisaṃ: **kisa** kõhn, peen(ike), lahja.

dhamanisanthataṃ: **dhamani** (vere)soon, veen, närv + **santhata** levinud, valgunud; kaetud; sõna tüvest **thar** valguma, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

ekaṃ: **eka** (põhiarv) üks.

vanasmim̐: **vana** puit; mets; salu; piltl.: iha.

jhāyantam̐: **jhāyant** džhaana harjutamine; tegusõna juurest **jhā** või **jhe** džhaanama.

tamahaṃ: **taṃ** = **tad** see; so tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇam̐: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 395. salmi kanooniline vaste pole leitav.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

ekabrāhmaṇavatthu

*na cāhaṃ brāhmaṇam̐ brūmi,
yonijaṃ mattisambhavaṃ;
bhovādi nāma so hoti,
sace hoti sakiñcano;
akiñcanaṃ anādānaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇam̐.*

14.

Kuid ma ei nimeta [kedagi] braahmaniks üsast sündimise [ega] ☸ Dhp 396.
emast pärinemise [põhjal].

Teda tuleks nimetada aulikuks,
kel on omand.

[Kes on aga] omandita ja kiindumusteta –
teda nimetan ma braahmaniks!

na: ei.

cāhaṃ: **ca** ja + **ahaṃ** mina; eufooniline ühend **ca** + **ahaṃ** = **cāhaṃ**.

brāhmaṇam̐: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

yonijaṃ: **yonī** pärinemine, päritolu; üsa, emakas + **ja** sündinud, sõna tüvest **jan** sünnitama, tootma.

mattisambhavaṃ: **matar** ema + **sambhava** pärinemine, sõnast **bhava** olemasolu, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult; eufooniline ühend **matar** + **sambhavaṃ** = **mattisambhavaṃ**.

bhovādi: **bho** austav pöördumisvorm (härä, auline, auväärne) + **vādin** rääkimine; sõna tüvest **vad** ütleva.

nāma: nimi, nimetus.

so: **tad** see, too; tema.

hoti: on; sõna tüvest **bhu** olema.

sace: kui.

hoti: on.

sakiñcano: omastav eesliide **sa** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on + **kiñcana** (kelle on) midagi (maine omand, kiindumus); üldse, mingil moel, viisil.

akiñcanaṃ: **a** eitav eesliide + **kiñcana** midagi; üldse, mingil moel, viisil.

anādānaṃ: **an** eitav eesliide + **a** eesliide poole + **adāna** mitte haaramata, võtmata (=klammerdumisest vaba)

tamahaṃ: **taṃ** = **tad** see; sõnast **so** (m) tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇam̐: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 396. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

uggasenaseṭṭhiputtavatthu
sabbasaṃyojanaṃ chetvā, 15.
yo ve na paritassati;
saṅgātigaṃ viṣaṃyuttaṃ,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

[Kes on] kõik köidikud läbi lõiganud, ☸ Dhp 397.
 see, tõepoolest, ei muretse.
 [Kes on] kõik kiindumused ületanud ja eemaldunud – teda nimetan ma braahmaniks.

sabbasaṃyojanaṃ: *sabba* kõik + *saṃyojana* köidik.

chetvā: ära/lahti/maha/läbi lõiganud; sõna tüvest **chid** lõikama.

yo: yad see, mis/kes.

ve: tõesti, tõepoolest.

na: ei.

paritassati: on põnevil, erutunud, mures, sõna tüvest **tas** segaduses olema, eesliitega **pari** kõik, ümber; igakülgsest, täielikult, lõplikult.

saṅgātigaṃ: saṅga side, kinnitus, seotus; kinnituv; kiindumus; sõna tüvest **sañj** kinni hoidma + **atiga** ületamine, üle saamine; sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **ati** üle, kaugemale; eufooniline ühend *saṅga* + *atigaṃ* = *saṅgātigaṃ*.

viṣaṃyuttaṃ: vi läbi, eemal, ilma + **saṃ** koos, täielikult, terviklikult + **yutta** ike; rakmed; ühendatud; kinnitatud.

tamaḥaṃ: taṃ = **tad** see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 397. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: köidikud (*saṃyojana*); plekid (*kilesa*); braahman (*brāhmaṇa*).

dvebrāhmaṇavatthu
chetvā naddhiṃ [*nandhiṃ* (ka. *sī.*), *nandim* (*pī.*)] *varattañca,* 16.
sandānaṃ [*sandāmaṃ* (*sī.*)] *sahanukkamaṃ;*
ukkhittapalighaṃ buddhaṃ,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

[Kes on] läbi lõiganud kütked ja sidemed, ☸ Dhp 398.
 koos rakmete [ning] ohelikega,
 [seda], takistused eemaldanud mõistnud –
 teda nimetan ma braahmaniks.

chetvā: hävitanud, ära lõiganud; sõna tüvest **chid** ära lõikama.

naddhiṃ: naddhi rihm, ohjad; sõna tüvest **nah** siduma, köitma.

varattañca: varatta rihm, rakmed + **ca** ja.

sandānaṃ: sandāna pael, nõör, köidik, ahel; sõna tüvest **da** siduma, eesliitega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult.

sahanukkamaṃ: saha koos + **anukkama** see, mis hoiab loomi korrapärasel sammumises, valjad; sõna tüvest **kam:** minema, eesliitega **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda; eufooniline ühend *saha* + *anukkamaṃ* = *sahanukkamaṃ*.

ukkhittapalighaṃ: ukkhitta üles võetud või tõstetud; sõna tüvest **kip** viskama, eesliitega **ut** üles + **paligha** tõke, takistus.

buddhaṃ: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäanud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.

tamaḥaṃ: taṃ = **tad** see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 398. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: džhaana (*jhāna*) = takistused; Buddha ehk Mõistnu; braahman (*brāhmaṇa*).

akkosakabhāradvājavatthu

akkosaṃ vadhabandhañca, 17.

aduṭṭho yo titikkhati;

khantibalaṃ balānikāṃ,

tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

See, kes solvamist, löömist ja vangistamist ☸ Dhp 399.

talub raskuseta

[ning kelle] jõustavaks väeks on kannatlikkuse jõud -

teda nimetan ma braahmaniks.

akkosaṃ: ahistamine, liigategemine, solvamine. See on tuletatud verbitüvest **kus** nutma, eesliitega **a** (mingis) olukorras.

vadhabandhañca: **vadha** löömine, peksmine; sõna tüvest **vadh** lööma +

bandha köitmine, vangistamine; sõna tüvest **badh** siduma + **ca** ja.

aduṭṭho: valutu, raskuseta; **a** eitav eesliide + **du** halb, paha, raske + **ṭṭha** = **ṭhā** (seisma) (järelliide) seisab.

yo: **yad** see, mis/kes.

titikkhati: kannatab, talub; sõna tüvest **tij** teritama.

khantibalaṃ: **khanti** = **khantī** kannatlikkus, andustus, sallivus; vastupidavus; vastuvõtlikkus; eelsoodumus; eelistus, eelistatud vaade + **bala** jõud.

balānikāṃ: **bala** jõud + **anika** rinne; armee, väed; eufooniline ühend **bala** + **anīkaṃ** = **balānikāṃ**.

tamaḥaṃ: **taṃ** = **tad** see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 399. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttam* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

sāriputtattheravatthu

akkodhanaṃ vatavantaṃ, 18.

sīlavantaṃ anussadaṃ;

dantaṃ antimasārīraṃ,

tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Vihatut, pühendunut, ☸ Dhp 400.

kõlbelist, kõrkuseta,

taltunut, viimast korda kehastunut -

teda nimetan ma braahmaniks.

akkodhanaṃ: **a** eitav eesliide + **kodha** viha.

vatavantaṃ: **vata** hüüatuse osa „Kindlasti!“, „Muidugi!“, „Tõepoolest!“, „Paraku!“, mingi dhamma vabatahtliku järgimise kohustuse võtmine ja täitmine; jäljendamine + omastava järelliitega **vant**; = vaga, see kes järgib usukombeid ja võetud usulisi kohustusi; pühendunu.

sīlavantaṃ: **sīla** kõlblus + omastava järelliitega **vant**; = kõlbeline, see kes järgib kõlblusjuhiseid, vooruslik.

anussadaṃ: **an** eitav eesliide + **ussada** kõrkus, upsakus, ülbus.

dantaṃ: **danta** vaoshoitud, taltsutatud, kontrollitud; sõna tüvest **dam** talitsema, kontrollima, taltsutama.

antimasārīraṃ: **antima** viimane, lõplik + **sārīra** keha, siin: elu; rändaja, järgija.

tamaḥaṃ: **taṃ** = **tad** see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 400. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttam* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = vihatu, kõrkuseta; kõlblus (*sīla*); keha (*kāya*) = viimane kehastumine; braahman (*brāhmaṇa*).

uppalavaṇṇāttherīvattu

vāri pokkharapatteva,

19.

āraggersāsapo;

yo na limpati [lippati (sī. pī.)] kāmesu,

tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Seda, kes ei nakku naudingute külge

⊗ Dhp 401.

nagu vesi ei nakku lootoslehe

[ja] sinepiseeme nõelatera külge –

teda nimetan ma braahmaniks.

vāri: vesi.

pokkharapatteva: **pokkhara** lootos + **patta** leht + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti.

āraggeriva: **aragge** noole või nõela pea, ots, tipp + **riva** nagu, kui (mille enamkasutatav vorm on **va**); eufooniline ühend **āragge** + = **āraggeriva**.

sāsapo: **sāsapa** sinepiseeme.

yo: yad see mis/kes.

na: ei.

limpati: kinnitub, nakkub; määrrib.

kāmesu: kāma nauding.

tamaḥaṃ: taṃ = tad see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 401. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

aññatarabrāhmaṇavatthu

yo dukkhassa pajānāti,

20.

idheva khayamattano;

pannabhāraṃ viṣaṃyuttaṃ,

tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Dukkha mõistmise läbi,

⊗ Dhp 402.

siin [olemasolus] mina hävitanut,

koorma maha pannut ja eraldunut –

teda nimetan ma braahmaniks.

yo: yad see, mis/kes.

dukkhassa: dukkha „raske taluda“, dukkha, vaev; valu; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

pajānāti: teab, mõistab; sõna tüvest **ñā** teadma, rõhutava eesliitega **pa**.

idheva: idha siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu + **eva** (sagedamini kasutatav vorm on **va**) vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti; eufooniline ühend **idha** + **eva** = **idheva**.

khayamattano: khayam = **khaya** hävitamine, lahustumine, lõpp + **atta** ise, mina.

pannabhāraṃ: panna läinud alla, langenud, kukkunud, maha pandud; sõna tüvest **pad** minema + **bhāra** koormus, koorem.

viṣaṃyuttaṃ: kinnitamata, lahti ühendatud, (küljest) eraldatud; sõnast

saṃyutta: saṃ koos, täielikult, terviklikult + **yutta** ikke, seotud, eesliitega **vi** läbi, eemal, ilma.

tamaḥaṃ: taṃ = tad see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees

Dhp 402. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

khemābhikkhunīvatthu

gambhīrapaññaṃ medhāvīm, 21.
maggāmaggassa kovidaṃ;
uttamatthamanuppattāṃ,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Sügava tarkusega arukat, ☸ Dhp 403.
tee [ja] mittetee tundjat,
kõrgeima eesmärgi saavutanut –
teda nimetan ma braahmaniks.

gambhīrapaññaṃ: *gambhīra* sügav + *pañña* tarkus.

medhāvīm: *medhā* arukas; tark.

maggāmaggassa: *magga* tee + *a* eitav eesliide + *magga* tee; eufooniline ühend *magga* + *amaggassa* = *maggāmaggassa*.

kovidaṃ: *kovida* tundmine, teadmine, mingi kindla oskusteabe omamine; sõnast *ku* kuidas ja sõna tüvest *vid* teadma.

uttamatthamanuppattāṃ: *uttama* kõrgeim + *attha* 1. eesmärk; otstarve; eelis; kasu; vajadus; (see või too) asi; õiguslane juhtum; tähendus, mõte; dhamma kontekstis väljendab eesmärki; tõlgendus sõltub kontekstist. 2. (päikese või kuu) loojang; kustuma, kaduma, hääbuma + *anuppatta* saavutatud; sõna tüvest *āp* saama, saavutama, eesliidetega *anu* kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + rõhutav eesliide *pa*; eufooniline ühend *uttama* + *attha* + *anuppattāṃ*; = *uttamatthamanuppattāṃ*.

tamaḥaṃ: *taṃ* = *tad* see; (m) *so* tema + *ahaṃ* mina.

brūmi: *bravīti* ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest *brū*.

brāhmaṇaṃ: *brāhmaṇa* braahman, pühamees.

Dhp 403. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = kõrgeim eesmärk; braahman (*brāhmaṇa*).

pabbhāravāsītissattheravatthu

asaṃsaṭṭhaṃ gahaṭṭhehi, 22.
anāgārehi cūbhayaṃ;
anokasārimappicchaṃ,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Majaperemeestega mitteseotud, ☸ Dhp 404.
ega ka kodututega,
[kindla] elukohata, väheste soovidega rändurit –
teda nimetan ma braahmaniks.

asaṃsaṭṭhaṃ: *asaṃsaṭṭha a* eitav eesliide + *saṃ* koos, täielikult, terviklikult + *saṭṭha* klammerdunud, kinnitunud; kiindunud sõna tüvest *saj* liituma.

gahaṭṭhehi: *gahaṭṭha* kodune, kodus elav majaperemees; sõnast *gaha* maja; haaraja, millestki/kellestki kinni võtma/hoidma, järelliitega *ṭṭha*, seisma, püsima, sõna tüvest *ṭṭha*.

anāgārehi: *an* eitav eesliide + *agāra* kodu, maja, kodutu, majatu; see kes lõikab maha oma juuksed ja ajab ära habe, paneb selga kollase rüü ning lahkub kodust, et saada kodust lahkunud maisehüljanuks (*pabbajjā*) ehk kodutuks rändkerjuseks.

cūbhayaṃ: *ca* ja + *ubhaya* mõlemad; eufooniline ühend *ca* + *ubhayaṃ* = *cūbhayaṃ*.

anokasārimappicchaṃ: *an* eitav eesliide + *oka* maja, kodu + *sāri* ekslemine, rändamine, järgimine; sõna tüvest *sar* minema + *appa* vähe, natuke + *iccha* tahtev, sõna tüvest *is* tahtma; eufooniline ühend: *an* + *oka* + *sāriṃ* + *appa* + *icchaṃ* = *anokasārimappicchaṃ*.

tamaḥaṃ: *taṃ* = *tad* see; (m) *so* tema + *ahaṃ* mina.

brūmi: *bravīti* ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest *brū*.

brāhmaṇaṃ: *brāhmaṇa* braahman, pühamees.

Dhp 404. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

aññatarabhikkhuvatthu

nidhāya daṇḍaṃ bhūtesu,

23.

tasesu thāvaresu ca;

yo na hanti na ghātetī,

tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Elusolendite [karistamise] malaka maha pannud,
[olgu nood kas] värisevad või kindlad;
kes ei tapa ega põhjusta tapmist –
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 405.

nidhāya: maha/kõrvale pannud; sõna tüvest **dha** panema, eesliitega **ni** alla.

daṇḍaṃ: **daṇḍa** malakas, kepp, nui; karistus.

bhūtesu: **bhūta** elusolend; sõnast **bhu** olema.

tasesu: **tasa** väriseb, ehmub; sõna tüvest **tas** raputama.

thāvaresu: **thāvāra** liikumatu, paigal, kindel, sõna tüvest **tha** seisma.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

yo: **yad** see, mis/kes.

na: ei.

hanti: tapab, hävitab, vigastab, kahjustab; sõna tüvest **han** tapma, hävitama, lööma.

ghātetī: põhjustab tapmise; sõna tüvest **han**.

tamaḥaṃ: **taṃ = tad** see; (m) **so** tema + **aḥaṃ** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 405. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttam* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

sāmaṇerānaṃvatthu

aviruddhaṃ viruddhesu,

24.

attadaṇḍesu nibbutaṃ;

sādānesu anādānaṃ,

tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Vaenutu [kesk] vaenajaid,
malaka tõstmisest loobunud,
kiindumatu [kesk] kiindunuid –
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 406.

aviruddhaṃ: **a** eitav eesliide + **viruddha** vastu; vastand; vaenulik; verbi juurest

rudh takistama, eesliitega **vi** läbi.

viruddhesu: **viruddha** vt eelmist.

attadaṇḍesu: **atta** üles võetud; sõna tüvest **da** andma, eesliitega **a** poole +

daṇḍa malakas, kepp, nui; karistus.

nibbutaṃ: **nibbuta** vaibunud; nibbaana saavutanu; sõna tüvest **va** puhuma + **ni** läbi, ära.

sādānesu: **sādāna** klammerdumine, võtmine, haaramine; sõnast **ādāna** võtmine, haaramine, kinnihoidmine; kiindumine; tüvest **da**, eesliidetega **a** poole ja **sa** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on.

anādānaṃ: **an** eitav eesliide + **ādāna** võtmine, haaramine, kinnihoidmine; kiindumine.

tamaḥaṃ: **taṃ = tad** see; (m) **so** tema + **aḥaṃ** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 406. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttam* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = vaenulikkus, vägivaldsus, kiindumus; braahman (*brāhmaṇa*).

mahāpanthakattheravatthu

*yassa rāgo ca doso ca,
māno makkho ca pātito;
sāsaṇṇa āraggā [āragge (ka.)],
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

26.

Kellelt kirg ja viha ning
uhkus ja silmakirjalikkus [on] langenud
nagu sinepiseeme nõelateralt –
teda nimetan ma braahmaniks.

☸ Dhp 407.

yassa: **yat** see, mis/kes.

rāgo: **rāga** kirg.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

doso: **dosa** viha.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

māno: **māna** uhkus.

makkho: **makkha** silmakirjalikkus, mustamine; raev.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

pātito: **patita** maha/alla kukkunud, hävinud; põlema süttinud; sõna tüvest **pat** kukkuma.

sāsaṇṇa: **sāsaṇṇa** sinepiseemned + **iva** just nagu (tavaliselt **va**); eufooniline ühend **sāsaṇṇa** + **iva** = **sāsaṇṇa**.

āraggā: **āragga** nooleots või -pea.

tamahaṃ: **taṃ** = **tad** see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 407. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kirg, viha, uhkus, silmakirjalikkus; braahman (*brāhmaṇa*).

pilindavacchattheravatthu

*akakkasaṃ viññāpaniṃ,
giraṃ saccamudīraye;
yāya nābhisaje kañci [kiñci (ka.)],
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.*

27.

[Kes] räägib karmuseta juhendavaid [ja]
tõeseid sõnu,
mis ei solva kedagi –
teda nimetan ma braahmaniks.

☸ Dhp 408.

akakkasaṃ: **a** eitav eesliide + **kakkasa** raske; karm; kare.

viññāpaniṃ: **viññāpana** õpetlik; teavitav; selgeks tegemine; sõna tüvest **ñā** teadma, rõhutava eesliitega **vi** läbi(nisti).

giraṃ: **gira** kõne, sõnad, lausung.

saccamudīraye: **sacca** tõde + **udīraye** peaks lausuma, häaldama, rääkima, ütlemas; sõna tüvest **ir** liikuma, eesliitega **ud** üles.

yāya: **yad** see, mis/kes.

nābhisaje: **na** ei + **abhisaje** peaks kiruma, vihastama; sõna tüvest **saj** rippuma, eesliitega **abhi** valdusse (üle)võtma, valdamine; suunas, vastu, kuni, üle, kõrgem, läbi, ümber(ringi); eufooniline ühend **na** + **abhisaje** = **nābhisaje**.

kañci: kes/mis/mida iganes.

tamahaṃ: **taṃ** = **tad** see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 408. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*) (õige kõne); braahman (*brāhmaṇa*).

aññatarattheravatthu

yodha dīghaṃ va rassaṃ vā,
aṇuṃ thūlaṃ subhāsubhaṃ;
loke adinnaṃ nādiyati [nādeti (ma. ni. 2.459)],
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

28.

[Olgu] ta pikk või lühike,
väike või suur, ilus [või] iluta;
kes siin [maailmas] ei võta mitteantut –
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 409.

yodha: yo = yad see, kes/mis + **idha** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu; eufooniline ühend yo + idha = yodha.

dīghaṃ: dīgha pikk.

va: just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

rassaṃ: rassa lühike.

vā: või.

aṇuṃ: aṇu väike, pisike, tilluke; peen; väga väike osa (aatom); mõõtühik (36 paramāṇu = 1 aṇu; 36 aṇu = 1 tajjārī).

thūlaṃ: thūla = thulla paks, massiivne, jäme, raske, suur, tugev, tavaline, madal, toores (kombetu), karm.

subhāsubhaṃ: subha särav, kaunis, meeldiv(us), puhas; heaolu, ilu(s) + **a** eitav eesliide + **subha**.

loke: loka maailm.

adinnaṃ: a eitav eesliide + **dinna** antud, sõna tüvest **da** andma.

nādiyati: na eitav eesliide + **adiyati** võtab, haarab, omastab; paneb tähele; sõna tüvest **da** andma, eesliitega **a** poole; eufooniline ühend na + adiyati = nādiyati.

tamahaṃ: taṃ = tad see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 409. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttam* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: kõlblus (*sīla*) = mitteantu mittevõtmine; braahman (*brāhmaṇa*).

sāriputtattheravatthu

āsā yassa na vijjanti,
asmim̐ loke paramhi ca;
nirāsāsaṃ [nirāsayaṃ (sī. syā. pī.),
nirāsakaṃ (?)] visaṃyuttaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

29.

Kelles ei leidu igatsust
selle ega teiste maailmade [järele],
kes on igatsuseta, [kõigest] sõltumatu –
teda nimetan ma braahmaniks.

⊗ Dhp 410.

āsā: ootus, lootus, igatsus.

yassa: yat see, mis/kes.

na: ei.

vijjanti: on olemas, on leitud, sõna tüvest **vid** leidma.

asmim̐: idaṃ see.

loke: loka maailm.

paramhi: para erinev, muu.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

nirāsāsaṃ: igatsuseta, ootuseta, sõna tüvest **āsā**.

visaṃyuttaṃ: visaṃyutta kinnitamata, eraldunud; sõna tüvest **yuj** siduma, eesliidetega **saṃ** koos, täielikult, terviklikult ja **vi** läbi, eemal, ilma.

tamahaṃ: taṃ = tad see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 410. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttam* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: iha (*taṇhā*) = igatsuseta; maailm (*loka*); braahman (*brāhmaṇa*).

mahāmoggallānattheravatthu

yassālayā na vijjanti, 30.
aññāya akathaṃkathī;
amatogadhamanuppattam,
tamaham brūmi brāhmaṇam.

Seda, kes on igatsuseta, ☸ Dhp 411.
 teadmiste [läbi vabanenud] kahtlusest,
 surmatuse saavutusse sukeldunu –
 teda nimetan ma braahmaniks.

yassālayā: **yassa** = **yat** see, mis/kes + **ālaya** pesa, kodu; himu, teesklus; miski, millele toetuda või tugineda; settima; kinnituma, igatsema, ihaldama; rippuma; eufooniline ühend **yassa** + **ālayā** = **yassālayā**.

na ei.

vijjanti: on olemas, on leitud, sõna tüvest **vid** leidma.

aññāya: on leidnud, teadvustanud, teadnud; sõna tüvest **ñā** teadma, eesliitega **a** poole.

akathaṃkathī: **a** eitav eesliide + **katha** kuidas + **katha** vt eelmist + omastav järelliide **in**; = ilma kahtlusetu, kahtlusetu.

amatogadhamanuppattam: **a** eitav eesliide + **mata** surnu, sõna tüvest **mar** surema + **ogadha** sukeldunud, sulandunud; sõna tüvest **gah** sukelduma, eesliitega **o** ava, alla, sisse + **anuppatta** saavutatud; sõna tüvest **āp** saama, saavutama, millele eelnevad eesliited **anu** kõrval, ääres, sees, juures, koos; edasi, pärast, peale, järgnev, vastav; üle, mööda + tegevust rõhutav **pa**.

tamaham: **taṃ** = **tad** see; (m) **so** tema + **aham** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇam: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 411. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttam* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*); köidikud (*saṃyojana*) = kahtlus; surm (*māra*) = surmatuse; braahman (*brāhmaṇa*).

revatatheravatthu

yodha puññaṅca pāpaṅca, 31.
ubho saṅgamupaccagā;
asokaṃ virajaṃ suddham,
tamaham brūmi brāhmaṇam.

Seda, siin [maailmas nii] pälvimuse kui ka kurjuse ☸ Dhp 412.
 mõlemad sidemed ületanut,
 [seda], leinatut, mustusetut ja puhastunut –
 teda nimetan ma braahmaniks.

yodha: **yo** = **yad** see, mis/kes + **idha** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu; eufooniline ühend **yo** + **idha** = **yodha**.

puññaṅca: **puñña** pälvimus, pälvimusi toov tegu + **ca** ja.

pāpaṅca: **pāpa** kuri + **ca** ja.

ubho: **ubha** mõlemad.

saṅgamupaccagā: **saṅgam** side, kinnitus, seotus; kinnituv; kiindumus, sõna tüvest **sañj** kinni hoidma + **upaccaga** põgenema, mööduma, mööda minema; üle saama; sõna tüvest **gam** minema, koos eesliidetega **upa** lähedal ja **ati** poolt, kaugemale.

asokaṃ: **a** eitav eesliide + **soka** lein.

virajaṃ: **vi** läbi, eemal, ilma + **rajo** tolmu, mustus; = tolmu- või roostevaba.

suddham: **suddha** puhas, selge; puhastunud.

tamaham: **taṃ** = **tad** see; (m) **so** tema + **aham** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇam: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 412. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttam* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); pälvimus (*puñña*); surm (*māra*) = leinatu; plekid (*kilesa*) = mustus; puhtus (*visuddhi*); braahman (*brāhmaṇa*).

candābhattheravatthu

candaṃva vimalaṃ suddhaṃ, 32.
vippasannamanāvilāṃ;
nandībhavaparikkhīṇaṃ,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Nagu plekitu, puhas kuu, ☸ Dhp 413.
 särav [ja] selge,
 olemasolurõõmust täielikult eemaldunu –
 teda nimetan ma braahmaniks.

candaṃva: **canda** kuu + **va:** just, nagu (**iva** lühivorm); vaid, ainult, kõigest; ikka; ka, isegi, samuti; seesama; niipea, kohe kui; tõesti, tõepoolest, kindlasti (**eva** lühivorm).

vimalaṃ: **vimala** puhas; plekitu; sõnast **mala** plekk, mustus, rooste, eesliitega **vi** läbi, ilma.

suddhaṃ: **suddha** puhas; sõna tüvest **sudh** puhastama.

vippasannamanāvilāṃ: **vippasanna** puhastatud, selge, särav; sõnast

vippasidati heledaks muutuma, sõna tüvest **sid** istuma + **an** eitav eesliide **avila** segatud, määratud.

nandībhavaparikkhīṇaṃ: **nandi** rõõm, nauding sõna tüvest **nand** rõõmustama, nautima + **bhava** saamine, olemasolu, sõna tüvest **bhu** olema + **parikkhina** täielikult eemaldatud, hävitatud; sõna tüvest **khi** eemaldama, hävitama, eesliitega **pari** kõik, ümber; igakülgsest, täielikult, lõplikult.

tamaḥaṃ: **taṃ** = **tad** see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 413. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: plekid (*kilesa*); olemasolu (*bhava*); braahman (*brāhmaṇa*).

sīvalittheravatthu

yomaṃ [*yo imaṃ* (*sī. syā. kaṃ. pī.*)] 33.
palipathaṃ duggaṃ,
saṃsāraṃ mohamaccagā;
tiṇṇo pāragato [*pāragato* (*sī. syā. kaṃ. pī.*)] *jhāyī,*
anejo akathaṃkathī;
anupādāya nibbuto,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Seda, kes selle ohtliku, halva paiga, sansaara ☸ Dhp 414.
 pettekujutluse [on] ületanud,
 läinud üle vastaskaldale,
 [seda], häirimatut ja kahtlusteta džhaait,
 klammerdumatut ning vaibunut –
 teda nimetan ma braahmaniks.

yomaṃ: **yo** = **yad** see, mis/kes + **imaṃ** = **idaṃ** see, too.

palipathaṃ: **palipatha** oht, takistus.

duggaṃ: **dugga** halb koht, raske tee; sõna tüvest **gam** minema ja eesliitega **du** halb, raske.

saṃsāraṃ: **saṃsāra** sansaara; ühest sünnist teise ringlemine, determineerituna keha, kõne ja meele tasandil tehtud tegude (*kamma*) omadustest; sõna tüvest **sar** voolama, kaasa liikuma.

mohamaccagā: **moha** pettekujutus + **accagā** peaks/võiks saada üle; sõna tüvest **gam** minema, eesliitega **ati** poolt, kaugemale.

tiṇṇo: **tiṇṇa** ületanud, sõna tüvest **tar**.

pāragato: **pāragata para** vastaskallas, teine pool + **gata** läinud; sõna tüvest **gam** minema.

jhāyī: **jhāyī(n)** džhaana harjutaja, kes mediteerib džhaanas; tegusõna juurest **jhā** või **jhe**.

anejo: **an** eitav eesliide + **eja** häiritus (mis tuleb ihast).

akathaṃkathī: **a** eitav eesliide + **kathaṃ** kuidas + **katha** vt eelmist + omastav järelliide **in;** = ilma kahtluseta.

anupādāya: **an** eitav eesliide + **upādāya** sõnast **upadiyati** klammerdub, hoiab kinni.

nibbuto: **nibbuta** põlemise lakkamine/kustumine; jahenemine, jahtumine; kiretulest ehk -lõõmast vabanemise sünonüüm, mis tähendab surma ilma sellele järgneva uue sünnita; sõna tüvest **va** puhuma, eesliitega **ni** välja, ära.

tamaḥaṃ: **taṃ** = **tad** see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 414. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: sansaara (*saṃsāra*); plekid (*kilesa*) = pettekujutus; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = vastaskallas; köidikud (*saṃyojana*) = kahtlus; džhaai (*jhāyī, jhāyī*); braahman (*brāhmaṇa*).

sundarasamuddattheravatthu

yodha kāme pahantvāna [pahatvāna (sī. pī.)], 34.

anāgāro paribbaje;

kāmabhavaparikkhīṇaṃ,

tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ

[idaṃ gāthādvayaṃ videsapotthakesu
sakideva dassitaṃ].

Seda, siin [maailmas] naudingutest loobunut, ☸ Dhp 415.

kodutut rāndkerjust,

olemasolunaudingu hävitanut -

teda nimetan ma braahmaniks.

yodha: yo = yad see, mis/kes + **idha** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu; eufooniline ühend yo + idha = yodha.

kāme: kāma nauding.

pahantvāna: loobunud, hüljanud; sõna tüvest **ha** lahkuma, loobuma, tugevdava eesliitega **pa**.

anāgāro: an eitav eesliide + **agāra** maja, kodu; onn.

paribbaje: paribbājaka (usklik) rāndkerjus, eksleja (mitte tingimata Buddha järgija).

kāmabhavaparikkhīṇaṃ: kāma nauding + **bhava** olemasolu, saamine; sõna tüvest **bhu** olema + **parikkhina** täielikult või ületavalt eemaldatud, hävitatud; sõna tüvest **khi** eemaldama, hävitama, eesliitega **pari** kõik, ümber; igakülgset, täielikult, lõplikult.

tamaḥaṃ: taṃ = tad see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 415. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); nauding (*kāma*); olemasolu (*bhava*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) = kodutu rāndkerjus; braahman (*brāhmaṇa*).

jaṭilattheravatthu

yodha taṇhaṃ pahantvāna, 35.

anāgāro paribbaje;

taṇhābhavaparikkhīṇaṃ,

tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Seda, siin [maailmas] ihast loobunut ☸ Dhp 416.

kodutut rāndkerjust,

olemasoluiha hävitanut -

teda nimetan ma braahmaniks.

yodha: yo = yad see, mis/kes + **idha** siin, selles kohas ehk selles olemasolus, sellega seoses, sel juhul, nüüd, praegu; eufooniline ühend yo + idha = yodha.

taṇhaṃ: taṇhā iha.

anāgāro: an eitav eesliide + **agāra** maja, kodu; onn.

paribbaje: paribbājaka (usklik) rāndkerjus, eksleja (mitte tingimata Buddha järgija).

taṇhābhavaparikkhīṇaṃ: taṇhā iha + **bhava** olemasolu, saamine; sõna tüvest **bhu** olema + **parikkhina** täielikult või ületavalt eemaldatud, hävitatud; sõna tüvest **khi** eemaldama, hävitama, eesliitega **pari** kõik, ümber; igakülgset, täielikult, lõplikult.

tamaḥaṃ: taṃ = tad see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 416. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); iha (*taṇhā*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) = kodutu rāndkerjus; braahman (*brāhmaṇa*).

naṭaputtakattheravatthu

hitvā mānusakaṃ yogaṃ, 36.
dibbaṃ yogaṃ upaccagā;
sabbayogavisāmyuttaṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Inimestega seotust lahtiöelnut, ☸ Dhp 417.
taevalikuga seotust pääsenut,
kõikidest seotustest lahtiseotut –
teda nimetan ma braahmaniks.

hitvā: loobunud, maha jätnud; sõna tüvest **ha** hülgama, lahkuma.

mānusakaṃ: mānussa inimene, omadussõna järelliitega **ka**.

yogaṃ: yoga side, ike.

dibbaṃ: dibba taevalik, jumalik.

yogaṃ: yoga side, ike.

upaccagā: põgene, möödumine; sõna tüvest **gam** minema, koos eesliidetega

upa lähedal ja **ati** poolt, kaugemale.

sabbayogavisāmyuttaṃ: sabba kõik + **yoga** side, ike + **visāmyutta**
kinnitamata, eraldatud; sõnast **saṃyutta**, sõna tüvest **yuj** siduma, eesliidetega

saṃ koos, täielikult, terviklikult ja **vi** läbi, eemal, ilma.

tamahaṃ: taṃ = tad see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 417. salmi kanoonilise vaste allikaks on Vāseṭṭhasuttaṃ MN 98 ja
Snp 3.9.

Vt selgitustest: maailm (*loka*); iha (*taṇhā*); bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*,
bhikkhunī) = kodutu rändkerjus; braahman (*brāhmaṇa*).

naṭaputtakattheravatthu

hitvā ratiṅca aratiṅca, 37.
sītibhūtaṃ nirūpadhiṃ;
sabbalokābhibhuṃ vīraṃ,
tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Meeldivast ja ebameeldivast loobunut, ☸ Dhp 418.
[kire tulest] jahtunud, kiindumusteta,
kõik maailmad ületanud kangelast –
teda nimetan ma braahmaniks.

hitvā: loobunud, maha jätnud; sõna tüvest **ha** hülgama, lahkuma.

ratiṅca: rati kiindumus, armastus, nauding, meeldimine; õrnus, hellus + **ca** ja.

aratiṅca: a eitav eesliide + **rati** kiindumus, armastus, nauding, meeldimine;
õrnus, hellus + **ca** ja.

sītibhūtaṃ: sita jahe, külm + **bhuta** olemine, saamine; sõna tüvest **bhu** olema.

nirūpadhiṃ: nir ilma + **upadhi** kinnituma, klammerduma.

sabbalokābhibhuṃ: sabba kõik + **loka** maailm + **abhibhu** ületamine,
vallutamise, alistamine; sõna tüvest **bhu** olema, eesliitega **abhi** üle.

vīraṃ: vīra julge; kangelaslik; kangelane.

tamahaṃ: taṃ = tad see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 418. salmi kanoonilise vaste allikaks on Vāseṭṭhasuttaṃ MN 98 ja
Snp 3.9.

Vt selgitustest: kaheksa maailma dhammat (*aṭṭha lokadhammā*); meeldiv,
kallis (*piya*); plekid (*kilesa*); maailm (*loka*); braahman (*brāhmaṇa*).

vaṅgīsattheravatthu

cutim̄ yo vedi sattānaṃ, 38.
 upapattiṅca sabbaso;
 asattaṃ sugataṃ buddhaṃ,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Seda, kes teab olendite surmast
 ja sünnist kõike, ☸ Dhp 419.
 [seda], kiindumuseta, hästiläinud mõistnut –
 teda nimetan ma braahmaniks.

cutim̄: **cuti** kadumine, suremine.

yo: **yad** see, mis/kes.

vedi: aru saanud, teab; sõna tüvest **vid** teadma.

sattānaṃ: **satta** olend.

upapattiṅca: **upapatti** saavutus; sünd, (olemasollu) tekkimine; sõna tüvest **pat** lendama, eesliitega **upa** sisse, poole + **ca** ja.

sabbaso: **sabba** kõik, kokku, põhjalikult.

asattaṃ: **a** eitav eesliide + **satta** (põhiarv) seitse; rippuma, kinnituma;
 (elus)olend, (aistimisvõimeline) olevus.

sugataṃ: **sugata** Hästiläinu; Buddha epiteet, sõna tüvest **gam** minema, millele eelneb eesliide **su** hästi, õigesti.

buddhaṃ: **buddha** Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.

tamahaṃ: **taṃ = tad** see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 419. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: surm (*māra*); meeldiv, kallis (*piya*) = kiindumuseta; Buddha ehk Mõistnu = hästiläinu; braahman (*brāhmaṇa*).

yassa gatiṃ na jānanti, 39.
 devā gandhabbamānusā;
 khīṇāsavaṃ arahantaṃ,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Seda, kelle minemist ei tea ☸ Dhp 420.
 deevad, gandhabbad [ega] inimesed,
 [seda], tulvad hävitanud arahanti –
 teda nimetan ma braahmaniks.

yassa: **yat** see, mis/kes.

gatiṃ: **gati** suund, kurss; sõnast **gam** minema.

na: ei.

jānanti: teab, sõna tüvest **ñā** või **jā** teadama.

devā: **deva** deeva, taevane olend, jumal(us), deevalik, jumalik.

gandhabbamānusā: **gandhabba** nelja suure kuninga (*cātumahārājā*) saatjaskonda kuuluvad linnulaadsed, muusikutena tuntud müütilised olendid + **manusa** inimene.

khīṇāsavaṃ: **khīṇa** vähenenud, kulunud; hukkunud, hävinud, lõppenud; sõna tüvest **khi** eemaldama, hävitama + **āsava** tulv.

arahantaṃ: **arahant** arahant, sõna tüvest **arah** väärima, see, kes on saavutanud nibbaana.

tamahaṃ: **taṃ = tad** see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: **bravīti** ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: **brāhmaṇa** braahman, pühamees.

Dhp 420. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttaṃ* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: deeva ehk jumal(us) (*deva*); tulvad (*āsava*); arahant; braahman (*brāhmaṇa*).

dhammadinnāttherīvattu

yassa pure ca pacchā ca, 40.
majjhe ca natthi kiñcanaṃ;
akiñcanaṃ anādānaṃ,
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Seda, kelle [jaoks] minevikus ja ka tulevikus ☸ Dhp 421.
 ega olevikus ei ole midagi,
 [seda], takistusteta, kiindumusteta –
 teda nimetan ma braahmaniks.

yassa: yat see, mis/kes.

pure: enne, varem.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

pacchā: peale/pärast seda, hiljem.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

majjhe: majjha keskmine; siinkohas tähendab mineviku ja tuleviku keskel asuvat olevikku.

ca: (sidesõna) ja, ning, ka, kuid, ent, vaid, aga, ehk, sest, kuna, kuigi, ehkki.

natthi: na ei + **atthi** on, sõna tüvest **as** olema; eufooniline ühend **na** + **atthi** = **natti**.

kiñcanaṃ: kiñcana midagi, mistahes.

akiñcanaṃ: a eitav eesliide + **kiñcana** midagi, mistahes; kel pole midagi, omandita; piltl.: kiindumuset, takistusteta, plekkideta.

anādānaṃ: an eitav eesliide + **ādāna** võtma, haarama, kinni hoidma; kiindumus, klammerdumine, sõna tüvest **da** andma, koos eesliitega **ā** poole.

tamaḥaṃ: tam = tad see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 421. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttam* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = minevikuta, olevikuta, tulevikuta; braahman (*brāhmaṇa*).

aṅgulimālattheravatthu

usabhaṃ pavaraṃ vīraṃ, 41.
mahesiṃ vijitāvinam;
anejaṃ nhātakam [*nahātakam* (*sī. syā. kam*
pī.)] *buddham,*
tamaḥaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

[Tugev kui] härg, ülev kangelane, ☸ Dhp 422.
 suur nägija, võidukas,
 [kirest] häirimatu, puhastunu, mõistnu –
 teda nimetan ma braahmaniks.

usabhaṃ: usabha härg (kui jõu või vägilase sümbol).

pavaraṃ: pavara suurepäraseim, õilsaim, silmapaistvaim, üllaim.

vīraṃ: vīra julge; kangelaslik; kangelane.

mahesiṃ: maha suur, palju; suurepärase, Auväärne + **isi** nägija; eufooniline ühend **maha** + **isi** = **mahesi**.

vijitāvinam: võidukas; verbi tüvest **ji** vallutama, võitma, rõhutava eesliitega **vi**.

aneja: an eitav eesliide + **eja** häiritus (mis tuleb ihast) = segamatu, häirimatu; kiimatu.

nhātakam: puhastunud, täiustunud; „see, kes on vannitanud“, on kümmelnud.

buddham: buddha Buddha, „see, kes on mõistnud“, Mõistnu, sõna tüvest **bujjh** mõistma (ajaloolise Gootama puhul kirjutatakse suurtähega, ülejäänud buddhade puhul väiketähega); enamasti tõlgitakse Virgunuks sõnast *bodhi*.

tamaḥaṃ: tam = tad see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 422. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāseṭṭhasuttam* MN 98 ja Snp 3.9.

Vt selgitustest: arahant; braahman (*brāhmaṇa*).

devahitabrāhmaṇavatthu

pubbenivāsaṃ yo vedī, 42.
 saggāpāyaṅca passati,
 atho jātikkhayaṃ patto,
 abhiññāvosito muni;
 sabbavositavosānaṃ,
 tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Seda, kes teab eelmisi elusid,
 näeb taevast ja apaajat,
 [on] jõudnud sündide lõppu,
 [seda], ülimad teadmised saavutanud tarka,
 kõik saavutatava saavutanut –
 teda nimetan ma braahmaniks.

☸ Dhp 423.

pubbenivāsaṃ: **pubbe** = **pubba** eelmine, endine + **nivāsa** elukoht, elamine;
 sõna tüvest **vas** elama, eesliitega **ni** alla.

yo: yad see, mis/kes.

vedī: sai aru, teab; sõna tüvest **vid** teadma.

saggāpāyaṅca: **sagga** taevas + **apāya** äraminek, lahkumine; (olulise) kaotus,
 eraldumine; langus; leke, (vee) väljavool; kõlbeline mandumine; hukatus;
 ebaõnn; apaaja on üks sansaara (**saṃsāra**) neljast õnnetust tasandist; sõna
 tüvest **i** minema, eesliitega **apa** eemale; eufooniline ühend **sagga** + **apāyaṅca** =
saggāpāyaṅca + **ca** ja.

passati: näeb; sõna tüvest **dis** nägema.

atho: ja, ka, edasine.

jātikkhayaṃ: **jāti** (uus) sünd + **khaya** hävitamine, lahustumine, lõpp.

patto: patta 1. linnu tiib, sulg; leht. 2. nõu. 3. saavutatud, saadud, omandatud;
 ulatunud.

abhiññāvosito: **abhi** kõrgeim, ülim + **ñā** teadma + **vosita** saavutatud; sõna
 tüvest **sa** see; enda, oma, ise-; (ühes)koos; millel on; eesliitega **ava/o** alla.

muni: tark (algelt see, kes peab vaikimisvannet).

sabbavositavosānaṃ: **sabba** kõik + **vosita** saavutatud.

tamahaṃ: taṃ = tad see; (m) **so** tema + **ahaṃ** mina.

brūmi: bravīti ütlen, kuulutan, nimetan, sõna tüvest **brū**.

brāhmaṇaṃ: brāhmaṇa braahman, pühamees.

Dhp 423. salmi kanoonilise vaste allikaks on *Vāsetṭhasuttaṃ* MN 98 ja
 Snp 3.9.

Vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*); arahant; surm (*māra*) = sündide lõpp;
 ülimad teadmised (*abhiññā*); braahman (*brāhmaṇa*).

brāhmaṇavaggo chabbīsatiṃ niṭṭhito.

Kahekümne kuuenda, braahmani grupi lõpp.

III osa

Mõisted ja selgitused

ARAHANT

arahant [√arah + ant (arahati) sõna täpne etümoloogia ei ole üheselt selge] (m, n) arahant; väärt, vääriline, väärikas; see, kes on arija teed järgides saavutanud nibbaana ehk vaibumise (*nibbāna*).

Enne Buddha kasutati sõna „arahant“ kõrgete ametnike aunimetusena. Buddha õpetuses määratleb antud termin virgumisõpetuse eesmärgi ehk *nibbāna* saavutanud bhikkhut.¹ Buddha kinnitas, et ka tema on arahant ning kõik arahantid nii minevikus, olevikus kui ta tulevikus on temaga võrdsed. Ainus erinevus seisneb selles, et Buddha avastas arija tee ja teised järgivad seda teed, kuid tee teostamisel saavutatud nibbaana ehk vaibumine on sama;² vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Buddha kui ülim arahant on: (1) õigestimõistnu (*sammā-saṃ-buddha*)³, kes omab (2) kõiketeadmist (*sabb-añña-ñāṇa*) ja (3) kuut erilist teadmist (*ñāṇa*), (4) kuut silma (*cakkhu*), (5) kaheksat teadmist (*aṭṭha-ñāṇa*) ja (6) kaheksat üleloomulikku võimet (*aṭṭha iddhi-vidhā*). Arahant, nagu ka teised õigesti virgunud, on hävitanud kõik tulvad (*khīṇāsavo*). Ta on täiuslik (*vusitavā*), teinud mida oli vaja teha (*katakarāṇīyo*), koormast vabanenud (*ohitabhāro*), pääsemise saavutanud (*anuppattasattho*), täielikult olemasolukõidikud hävitanud (*parikkhīṇa-bhava-saṃyojano*) ning õigete teadmiste kaudu vabanenud (*sammā-añña-vimutto*).⁴

Nibbaana teostanud arahant on virgumisseisundi vääriline, kuna on visa ja järjekindla arija tee teostamise tulemusena saavutanud igakülgse täiuse, kartmatuse, rüvetamatuse, ihatuse ja plekituse. Arahant on viimases moodustumises, vabastanud end kõikidest tingitud olemasolu põhjustavatest kõidikutest ning realiseerinud kõrgeima inimpotentsiaali – nibbaana⁵;

¹ Dhp 351.

² „*tathāgato, bhikkhave, araham sammāsambuddho rūpassa ... vedanāya ... saññāya ... saṃkhārānaṃ ... viññāṇassa nibbidā virāgā nirodhā anupādā vimutto sammāsambuddhoti vuccati. bhikkhupi, bhikkhave, paññāvimutto rūpassa ... vedanāya ... saññāya ... saṃkhārānaṃ ... viññāṇassa nibbidā virāgā nirodhā anupādā vimutto paññāvimuttoti vuccati.*“ „*tathāgato, bhikkhave, araham sammāsambuddho anuppanassa maggassa uppādetā, asaṅjātassa maggassa saṅjanetā, anakkhātassa maggassa akkhātā maggaññū, maggavidū, maggakovido. maggānugā ca, bhikkhave, etarahi sāvakā viharanti pacchā samannāgatā. ayaṃ kho, bhikkhave, viseso, ayaṃ adhippayāso, idaṃ nānākaraṇaṃ tathāgatassa arahato sammāsambuddhassa paññāvimuttena bhikkhunā*“ti.“ – *Sammāsambuddhasuttaṃ* SN 22.58.

³ Dhp 181.

⁴ Dhp 57, 411; *Gaṇakamoggallānasuttaṃ* MN 107 jpt.

⁵ Dhp 351.

vt selgitustest: keha (*kāya*); olemasolu (*bhava*); moodustised (*saṅkhāra*). Nagu ka kõik teised sangha liikmed, on arahant väärt nii kinke, külalislakust, annetusi kui ka kõrgeimat austust.⁶

Arahant on lekkimatu teadvuse ja hämminguta meelega. Ta on ületanud nii pälvimused kui kogu kurja⁷ jm oskamatu, sh iha, viha, mitteteadmise, kire jt plekid. Sestap pole tema jaoks enam ka vastaskallast⁸ ehk tal pole enam midagi ületada; vt selgitustest: teadvus (*citta*); meel (*mano, mana, manas*); pälvimus (*puñña*). Minavaate lakkamisega kaasneva surmahirmu lõppemise tõttu nimetatakse arahanti ka hirmutuks ärkvelolijaks⁹; vt selgitustest: köidikud (*saṃyojana*).

Arija teel (*ariya magga*) eristatakse kaheksat arija isikut (*aṭṭha ariya puggala*), sh nelja teepõhist isikut (*maggaṭṭha-puggala*) ja nelja viljapõhist isikut (*phalaṭṭha-puggala*), kelleks on: (1) vooguastunu tee isik (*sotāpatti-magga puggala*) ja (2) vooguastunu vilja isik (*sotāpatti-phala puggala*); (3) ükskordnaasja tee isik (*sakadāgāmi-magga puggala*) ja (4) ükskordnaasja vilja isik (*sakadāgāmi-phala puggala*); (5) mittenaasja tee isik (*anāgāmi-magga puggala*) ja (6) mittenaasja vilja isik (*anāgāmi-phala puggala*); (7) arahanti tee isik (*arahatta-magga puggala*) ja (8) arahanti vilja isik (*arahatta-phala puggala*).¹⁰

Arahantiks saanud arija isiku viis kogumikku on endiselt aktiivsed, kuid tänu iha lakkamisele esinevad need ilma klammerdumiseta, mistõttu ei ole arahanti puhul tegemist enam viie klammerdumise kogumikuga (*pañc-upādānakkhandha*), vaid lihtsalt viie kogumikuga (*pañcakkhandhā*).¹¹ Seetõttu pole ka arahanti keha lakkamise puhul tegemist tavapärase surmaga (*maraṇa*), vaid lihtsalt viie kogumiku lakkamisega.¹²

Arahanti eluajal saavutatud virgumist nimetatakse vabanemise viisist johtuvalt kas: (1) olemasoluga seotud ehk jäägiga vaibumise elemendiks (*saupādisesa-nibbāna-dhātu*) ehk plekkide lõplikuks vaibumiseks (*kilesa-parinibbāna*) või (2) olemasoluga mitteseotud ehk jäägita vaibumise elemendiks (*anupādisesa-nibbāna-dhātu*), mis esineb arahantil viie koostisosa lakkamise järel, st pärast parinibbaanat ehk lõplikku vaibumist (*parinibbāna*).¹³

Virgunud arahant saavutab vabanemisega vabanemisteadmised (*vimuttasmiṃ vimuttaṃ iti ñāṇaṃ hoti*) ning mõistab, et ei ole enam midagi

⁶ *Mahāparinibbānasuttaṃ* DN 16, *Uposathasuttaṃ* AN 3.70 jpt.

⁷ Dhp 39.

⁸ Dhp 385.

⁹ Dhp 39, 385.

¹⁰ „*Saṅgītisuttaṃ* DN 33; *Vimuttikathā* Kv 5.1.

¹¹ *Nibbānadhātusuttaṃ* Iti 44.

¹² *Pāsādikasuttaṃ* DN 29.

¹³ *Pāsādikasuttaṃ* DN 29.

saavutada – vabanemine on täielik ja pöördumatu; vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*).

Arahant on džhaai (džhaanas püsija), kes on teinud kõik, mida arija tee teostamiseks ja tulvade lakkamiseks on vaja teha ning on saavutanud seeläbi kõrgeima eesmärgi ehk nibbaana.¹⁴ Ta teab:

„Sünd on lõppenud, püha elu elatud, mida oli vaja teha, on tehtud – pole enam uut tulemist olemasollu.“¹⁵

Ta näeb vahetult nelja tõde ja tulvasid, dukkha ja tulvade tekkimist, tekkimise põhjust, lakkamise võimalikkust ja lakkamisele viivat teed ning saavutab teadmise nägemise puhtuse (*ñāṇadassana-visuddhi*), mis ongi Buddha õpetatud virgumise ja lõpliku vaibumise tee kulminatsiooniks.¹⁶ Kuid arija teed mitteteostavad upsakate ja hooletute tulvad aina kasvavad;¹⁷ st selgitustest: tulvad (*āsava*). Arahant on Buddhaga võrdne, tõeliselt püha, deevade ja inimeste õpetaja (*satthā deva-manussānaṃ*);¹⁸ vt selgitustest: deeva ehk jumal(us) (*deva*).

ARIJA (ariya)

ariya [täpne etümoloogia ebaselge] 1: aarja, aaria (hõimu nimetus). 2: kõrge sünipositsiooniga, kõrgemasse kastisüsteemi kuuluv. 3: arija; õilis, üllas. Buddha õpetuses ülimate määratlev omadus, aga ka epiteet, mis tähistab: (1) Buddha, (2) Buddha antud õiget õpetust (*sammā-dhamma*), (3) Buddha kui Ülima Arija kuulajat (*ariya-sāvaka*) ehk järgijat ning (4) virgumistee teostajat ehk arija tee ja vilja isikut.

Buddha eelsel ajastul nimetati aarialasteks indoeuroopa keeli kõnelevaid hõime, kes vallutasid 2. ja 1. aastatuhandel e.m.a Põhja-India ning asusid elama Punjabis Gangese jõe ülemjooksu ääres. 19. sajandil Inglismaal tekkinud aaria invasiooniteooria kohaselt tõid just aaria vallutajad Indiasse hobused, raua, sanskriti keele ja veedad. Aarialaste pühakirjaks olid

¹⁴ Dhp 386.

¹⁵ „*khīṇā jāti, vusitaṃ brahmacariyaṃ, kataṃ karaṇīyaṃ, nāparaṃ itthattāyā ti pajānāti.*“ – *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2.

¹⁶ *Upasampādetabbasuttaṃ* AN 5. 251.

¹⁷ Dhp 293.

¹⁸ *Sekhasuttaṃ* MN 53, *Paṭhamavibhaṅgasuttaṃ* SN 48.9, *Brahmacariyogadhasuttaṃ* SN 55.2; *Nivesakasuttaṃ* AN 3.75; *Akkhaṇasuttaṃ* AN 8.29; *Vitthatasuttaṃ* AN 5.2 jpt.

sanskritikeelsed neli veedat ehk „teadmist“: (1) „Rigveeda“ (sansk *ṛgveda*) ehk „Ülistamisteadmised“, (2) „Saamaveeda“ (sansk *sāmaveda*) ehk „Lauluteadmised“, (3) „Jadžurveeda“ (sansk *yajurveda*) ehk „Austamisteadmised“ ja (4) „Atharvaveeda“ (sansk *atharvaveda*) ehk „Atharvāṇateadmised“. Aarialaste usund põhines jumalatele tehtavatel ohverdustel ja rituaalidel, mis aja möödudes muutusid üha keerukamateks.

19. sajandi keskel ilmus aaria mõiste Euroopa teaduskeelde filoloogia kaudu indoeuroopa keelte üldnimetusena. Osad selle aja antropoloogid, sh Joseph Arthur Conte de Gobineau (1816-1882) jt, hakkasid kasutama aaria mõistet rassilises kontekstis, viidates Skandinaaviast (Rootsist, Taanist, Norrast), Leedust, Põhja-Saksamaalt ja Venemaa kaguosast pärit valgenahalistele kui kõrgemale rassile, keda iseloomustavad sinised silmad ja blondid juuksed. Pärast Teise maailmasõja ajal toimunud holokausti on aaria sõna pigem välditud.

Buddha kasutas *ariya* mõistet aga sootuks erinevas tähenduses, kirjeldamaks nelja arija isiku (*ariya-puggala*) tüüpi, kes vastavad kõrgeimale ideaalile. Ta nimetas ka ennast arijaks ning enda õpetatud teed nii arija teeks kui ka arahanti teeks (*arahatta-magga*). Arija tee (*ariya-magga*) on jaotatud neljaks teeks (*ariya-magga-magga*) ja neljaks viljaks (*ariya-magga-phala*), milleks on:

- (1) vooguastunu tee (*sotāpatti-magga*) ja (2) vooguastunu tee vili (*sotāpatti-magga-phala*);
- (3) ükskordnaasja tee (*sakadāgāmi-magga*) ja (4) ükskordnaasja tee vili (*sakadāgāmi-magga-phala*);
- (5) mittenaasja tee (*anāgāmi-magga*) ja (6) mittenaasja tee vili (*anāgāmi-magga-phala*);
- (7) arahanti tee (*arahatta-magga*) ja (8) arahanti tee vili (*arahatta-magga-phala*).¹⁹

Mõne tee või vilja saavutanut nimetaski Buddha arija isikuks (*ariya-puggala*). Kui vooguastunu tee isik (*sotāpatti-magga-puggala*) esindab maist (*lokiya*), siis ülejäänud kolm teed ja neli vilja saavutanud isikud esindavad maistületavat (*lokuttara*).

Arija tee teostamine hõlmab arija kaheksaosalise tee (*ariya aṭṭhangika magga*) kuulmist, selle õiget mõistmist ja õiget teostamist; vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

Kes elab vale, st theerade õpetatud dhammale vastanduva vaate kohaselt või halvustab, põlgab või alandab arahantide õpetust ja arija dhammas elamist, selle teo viljad on nagu ennast hävitaval bambusel.²⁰ Arija teele

¹⁹ *Saṅgīṭṭisuttam* DN 33; *Vimuttikathā* Kv 5.1.

²⁰ Dhp 164.

pühendunud vägivallatu²¹ jõuab aga arijate pärusmaale²² ehk saab arahantiks, mis ongi õigel moel Buddha antud õige dhamma teostanu²³ sünonüüm. Ka Buddhat nimetati nii Arijaks kui Arahantiks ning tema järgijaid Arija kuulajateks (*ariya-sāvaka*) ehk järgijateks ja õpilasteks; vt selgitustest: arahant.²⁴

Varasemalt on *ariya* tõlkimisel eesti keelde kasutatud mõisteid „õilis“ ja „üllas“. Kuna kumbki neist ei kata paalikeelses algõpetuses (*dhamma*) esineva *ariya* mõiste sisu, võtsid eesti mungad kasutusele „arija“ mõiste, eristamaks algupärast Buddha autentset dhammat aaria/aarja hõimudest ja nendega seotud sanskritikeelsetest pühakirjadest ehk dharmadest ning rassilisest määratlusest.

ARIJA KAHEKSAOSALINE TEE (*ariya aṭṭhangika magga*)

ariya vt: arija (*ariya*).

aṭṭha [√ar + tha] (põhiarv) kaheksa.

aṅga, anga [√añj + a] osa; liige; terviku koostisosa; jäse (sõrm, varvas); mingi aspekt kui iseloomulik märk, atribuut, omadus, määrav tunnus, tegur või põhjus; alanev jaotus.

magga [√magg + a] tee, rada.

Arija kaheksaosaline tee on nelja arija tõe (*cattāro ariya saccā*)²⁵ viimase tõe sisuks. Neli arija tõde on: (1) dukkha tõde, (2) dukkha tekkimise tõde, (3) dukkha lakkamise tõde, ja (4) dukkha lakkamisele viiva tee tõde. Viimase tõe kohaselt lakkab dukkha arija kaheksaosalise tee teostamise tulemusena, milleks on:²⁶ (1) õige vaade (*sammā-ditṭhi*), (2) õige mõte (*sammā-sañkappa*), (3) õige kõne (*sammā-vācā*), (4) õige tegu (*sammā-kammanta*), (5) õige eluviis (*sammā-ājīva*), (6) õige püüdlus (*sammā-vāyāma*), (7) õige teadlikkus (*sammā-sati*) ja (8) õige keskendus (*sammā-samādhi*). Arija kaheksaosale tee täpsem sisu on toodud järgnevas tabelis.

²¹ Dhp 270.

²² Dhp 22.

²³ Dhp 257.

²⁴ *Ariyasāvakasuttam* SN 12.49.

²⁵ Mitte tõed ise pole arijalikud, vaid arija järgib neid nelja tõde.

²⁶ *Nagarasuttam* SN 12.65, *Mahāparinibbānasuttam* DN 16 jpt.

Arija kaheksaosaline tee (<i>ariya aṭṭhangika magga</i>)		
I TARKUS (<i>paññā</i>)	1. Õige vaade (<i>sammā-ditṭhi</i>)	1. Õige vaade neljast arija tõest 2. (<i>catu-sacca sammā-ditṭhi</i>) Õige vaade teo olemusest (<i>kamma-ssakatā sammā-ditṭhi</i>) 3. Õige vaade sõltuvuslikust tekkest (<i>paṭicca-samuppāda sammā-ditṭhi</i>)
	2. Õige mõte (<i>sammā-saṅkappa</i>)	1. Loobunud mõtlemine (<i>nekkhamma-saṅkappa</i>) 2. Mittekuritahtlik mõtlemine (<i>avyāpāda-saṅkappa</i>) 3. Mittevägivaldne mõtlemine (<i>avihimsā-saṅkappa</i>)
	3. Õige kõne (<i>sammā-vācā</i>)	1. Vale rääkimisest hoidumine (<i>musā-vādā-virati</i>) 2. Laimavast kõnest hoidumine (<i>pisuṇa-vācā-virati</i>) 3. Karmist kõnest hoidumine (<i>pharusa-vācā-virati</i>) 4. Tühjast lobast hoidumine (<i>samphappalāpa-virati</i>)
II KÕLBLUS (<i>sīla</i>)	4. Õige tegu (<i>sammā-kammanta</i>)	1. Elu hävitamisest hoidumine (<i>pāṇāti-pāta virati</i>) 2. Mitteantu võtmisest hoidumine (<i>adinnā-dāna virati</i>) 3. Naudinguid pakkuvast valest käitumisest hoidumine (<i>kāmesu micchā-cāra virati</i>)
	5. Õige eluviis (<i>sammā-ājīva</i>)	1. Halbatoovast valest eluviisist hoidumine (<i>duccarita micchājīva virati</i>) 2. Sobimatust valest eluviisist hoidumine (<i>anesana micchājīva virati</i>) 3. Petlikust valest eluviisist hoidumine (<i>kuhanādi micchājīva virati</i>) 4. Loomalikust valest eluviisist hoidumine (<i>tiracchānavijjā micchājīva virati</i>)

Arija kaheksaosaline tee (<i>ariya aṭṭhangika magga</i>)		
III KESKEN- DUS (<i>samādhi</i>)	6. Õige püüdlus (<i>sammā-vāyāma</i>)	1. Esile kerkimata mitteoskuslike dhammade vältimise püüdlus (<i>anuppannānam akusalānam dhammānam anuppādāya vāyāmo</i>) 2. Esile kerkinud mitteoskuslike dhammade hülgamise püüdlus (<i>uppannānam akusalānam dhammānam pahānāya vāyāmo</i>) 3. Esile kerkimata oskuslike dhammade arendamise püüdlus (<i>anuppannānam kusalānam dhammānam uppādāya vāyāmo</i>) 4. Esile kerkinud oskuslike dhammade säilitamise püüdlus (<i>uppannānam kusalānam dhammānam bhiiyyo bhāvāya vāyāmo</i>)
	7. Õige teadlikkus (<i>sammā-sati</i>)	1. Keha vaatlemine ja teadlikkuse loomine (<i>kāyānupassanā satipaṭṭhāna</i>) 2. Tunnete vaatlemine ja teadlikkuse loomine (<i>vedanānupassanā satipaṭṭhāna</i>) 3. Teadvuse vaatlemine ja teadlikkuse loomine (<i>cittānupassanā satipaṭṭhāna</i>) 4. Dhammade vaatlemine ja teadlikkuse loomine (<i>dhammānupassanā satipaṭṭhāna</i>)
	8. Õige keskendus (<i>sammā-samādhi</i>)	1. Esimese džhaana keskendus (<i>paṭhama-jjhāna samādhi</i>) 2. Teise džhaana keskendus (<i>dutiya-jjhāna samādhi</i>) 3. Kolmanda džhaana keskendus (<i>tatiya-jjhāna samādhi</i>) 4. Neljanda džhaana keskendus (<i>catuttha-jjhāna samādhi</i>)
		Cūḷavedallasuttaṃ MN 44; Saccavibhaṅgasuttaṃ MN 141

„Pingutuse sutta”²⁷ käsitleb nelja õige püüdlusega (*sammā-vāyāma*) sarnast nelja **õiget pingutust** (*cattāro sammāpadhānā*), milleks on: (1) ohjamise pingutus (*saṃvarapadhāna*), (2) hülgamise pingutus (*pahānapadhāna*), (3) arendamise pingutus (*bhāvanapadhāna*) ja (4) säilitamise pingutus (*anurakkhaṇāpadhāna*).

Ohjamise pingutus tähendab, et munk kontrollib oma meeli ja ei seo ennast juba esile kerkinud vormi, heli, lõhna, maitse, keha või meele tajumulgega, ei selle osa ega terviku suhtes. Ta püüab hoiduda sellest, mille kaudu kurjus või mitteoskuslikud meeleseisundid nagu ahnus, viha või pettekujutus võiksid esile kerkida, ning jälgib, valvab ja ohjab oma meeli.

Hülgamise pingutus tähendab, et munk ei hoia meeles ainsatki juba tekkinud sensuaalse naudingu või kurjusega seotud mõtet ega mitteoskuslikku meeleseisundit. Ta hülgab ja hävitab need, põhjustades nende lakkamise. Kui mingi objektiga seoses kerkib meeles esile kurjusest, ahnusest, vihast või pettekujutlusest võrsunud oskamatu mõte, on seda võimalik ületada viiel moel. Selleks tuleb: (1) oskamatu objekt asendada oskusliku objektiga; (2) mõtiskleda oskamatu mõtte kahjulikkuse, laiduväärsuse ja dukkhaliku olemuse üle; (3) mitte pöörata oskamatu mõttele tähelepanu; (4) kaaluda oskamatu mõtte siduvat olemust; ning (5) sellest otsustavalt loobuda.²⁸

Arendamise pingutus tähendab, et munk arendab **seitset virgumisosa** (*satta bojjhaṅgā*), milleks on: (1) teadlikkuse virgumisosa (*sati-sambojjhaṅga*), (2) dhamma uurimise virgumisosa (*dhamma-vicaya-sambojjhaṅga*), (3) energia virgumisosa (*vīriya-sambojjhaṅga*), (4) rõõmu virgumisosa (*pīti-sambojjhaṅga*), (5) rahunemise virgumisosa (*passaddhi-sambojjhaṅga*), (6) keskenduse virgumisosa (*samādhi-sambojjhaṅga*) ja (7) neutraalsuse virgumisosa (*upekkhā-sambojjhaṅga*).²⁹

Säilitamise pingutus tähendab, et munk säilitab juba esile kerkinud heade omadustega keskendusmärke (*bhaddaka samādhi-nimitta*), mille objektideks on näiteks: (1) kondid ehk skelett (*aṭṭhika*), (2) ussitav laip (*puḷavaka*), (3) värvust muutnud (sinakas/lillakas/pruun) laip (*vinīlaka*), (4) auklikuks mädanenud laip (*vicchiddaka*) ning (5) ülestursunud laip (*uddhumātaka*).³⁰

Õige vaate omamine on õigete teadmiste saavutamise ja õige vabanemise seisukohast esmatähtsusega, kuna õigest vaatest saavad alguse kõik

²⁷ *Padhānasuttam* AN 4.13.

²⁸ *Vitakkasaṅghānasuttam* MN 20 jt.

²⁹ *Himavantasuttam* SN 46.1; *Kāyasuttam* SN 46.2; *Sīlasuttam* SN 46.3 jt.

³⁰ Sama: *Samvarasuttam* AN 4.14; *Saṅgītisuttam* DN 33 jt.

järgnevad tee osad. „Valesuse sutta”³¹ kohaselt saab valest vaatest alguse vale mõtlemine³², valest mõtlemisest omakorda vale kõne jne, kuni vale keskenduseni välja. Sama põhimõtte alusel saab õigest vaatest alguse õige mõte³³, õigest mõttest saab alguse õige kõne jne, kuni õige keskenduseni välja.

„Saala inimeste suttas”³⁴ õpetab Buddha, et valel vaatel põhinev käitumine juhib uue sünni apaaja kannatusterohkesse hävingulisse niraja valda (*apāyam duggatim vinipātam nirayam*) ja õigel vaatel põhinev käitumine juhib uue sünni õnnelikku taevasesse maailma (*sugatim saggam lokam*). Õige vaate saavutamiseks õpetas Buddha kõik tema poolt mitteantud dharmad ja filosoofiad hülgama ning keskenduma *ainult* tema, Tathāgata antud dhamma õppimisele ja teostamisele;³⁵ vt selgitustest: dhamma.

Arija tee teostamise eesmärgiks on vabastada meel dukkhat põhjustavast mitteteadmisest (*avijjā*), valest vaatest (*micchā diṭṭhi*), ihast (*taṇhā*), ahnusest (lobha), vihast (dosa), pettekujutlusest (moha) jt plekkidest (kilesa), vabaneda köidikutest (*saṃyojana*) ja tulvadest (*āsavā*), saavutada tegelikkusele vastavad teadmised (*nāṇa*) ning virguda (*bodhi*) ja vaibuda (*nibbāna*).

ARIJA TEE (*ariyamagga*)

ariya vt: arija (*ariya*).

magga [√magg + a] tee, rada, jalgte; viis, meetod, praktika.

Arija tee koosneb neljast etapist, milleks on: (1) vooguastunu tee (*sotāpattimagga*), (2) ükskordnaasja tee (*sakadāgāmi-magga*), (3) mittenaasja tee (*anāgāmi-magga*) ja (4) arahanti tee (*arahatta-magga*), millele vastavad neli

³¹ „micchādiṭṭhikassa bhikkhave micchāsāmkappo pahoti, micchāsāmkappassa micchāvācā pahoti, micchāvācassa micchākammanto pahoti, micchākammantassa micchā ājīvo pahoti, micchāājīvassa micchāvāyāmo pahoti, micchāvāyāmassa micchāsati pahoti, micchāsatisa micchāsamādhi pahoti, micchāsamādhissa micchāñāṇam pahoti, micchāñāṇissa micchāvimutti pahoti.” – *Micchattasuttam* AN 10.103, *Mahācattārisakasuttam* MN 117; *Pubbaṅgasuttam* AN 10.121; *Vijjāsuttam* AN 10.105, *Janavasabhasuttam* DN 18.

³² Dhp 11.

³³ Dhp 12.

³⁴ *Sāleyyakasuttam* MN 41.

³⁵ *Āṇisuttam* SN 20.7; *Bālavagga* AN 2.23; *Catubbidhavinayakathā* Vin.A 1.45; *Mahāpadesasuttam* [Mahāpadesadesanāsuttam] AN 4.180; *Mahāparinibbānasuttam* DN 16; *Pañcakamgasuttam* SN 36.19; *Paramatthakasuttam* KN Snp 4.5; *Saddhammapatirūpakasuttam* SN 16.13; *Tatiyaanāgatabhayasuttam* AN 5.79.

arija vilja (*ariya-phala*) ja neli arija isikut (*ariya-puggala*). Arija tee etappide saavutamine on seotud köidikutest vabanemisega; vt selgitustest: arija (*ariya*); köidikud (*saṃyojana*).

„Chavālāta suttas”³⁶ õpetab Buddha, et dhammat ja vinajat ehk arija teed võib plekkidest sõltuvalt teostada kas: (1) ei enda ega teiste hüvanguks; (2) teiste, kuid mitte enda hüvanguks; (3) enda, kuid mitte teiste hüvanguks; või (4) nii enda kui teiste hüvanguks. Suttas selgitab Mõistnu, et teine teostamise viis on parem kui esimene, kolmas parem kui teine ja neljas parem kui kolmas. Seega pidas Buddha kõige paremaks dhamma ja vinaja harjutamist võrdselt nii enda kui teiste hüvanguks, mistõttu ei tohiks arija tee teostaja jätta enda vaimseid saavutusi hooletusse teiste vaimsete saavutuste nimel, ükskõik kui suured need ka poleks.³⁷ Sellist, enda ja teise hüvangu võrdselt silmas pidavat dhamma tasakaalustatud teostust pole õige pidada vääraks, veel vähem isekaks. Kuna tegemist on taipamis põhisel tarkusel rajatud aruka teostusega, ei saa saavutuspõhist teadmist omav õpetaja valesti õpetada, küll aga saab saavutuspõhist teadmist mitteomav õpetaja valesti õpetada. Buddha õpetuse teostuse esimeseks etapiks on kehapõhise vaate köidikust vabanemine ja minatuse (*anattā*) ehk isetuse mõistmise saavutamine, ilma milleta ei ole isegi arija teele sisenemine võimalik; vt selgitustest: köidikud (*saṃyojana*). Seetõttu saab rääkida „isekast” virgumise teostamisest vaid inimene, kes ei tea algõpetust või on seda valesti mõistnud.

Vooguastunuks saamiseks peab bhikkhu vabanema täielikult isekast minavaatest ja teostama meele arendamist tasakaalustatult, nii, et „kaitstes ennast, kaitseb ta teisi ja kaitstes teisi, kaitseb ta ennast” (*attānaṃ, bhikkhave, rakkhanto paraṃ rakkhati, paraṃ rakkhanto attānaṃ rakkhatī*). Seda põhimõtet kirjeldab ilmekalt „Sedaka suttas”³⁸ toodud akrobaadi ja tema õpipoisi lugu. Kui akrobaat oli oma bambuskepi püsti seadnud, ütles ta õpipoiss Medakathalika’le, et too roniks bambuskepi otsa ja astuks tema õlgadele. Kui õpipoiss seisis akrobaadi õlgadel, lausus õpetaja: „Sina kaitsed mind, hea Medakathalika, ja mina kaitsen sind – nii, teineteist valvates ja kaitstes, esitleme me oma oskusi, kogume tasu ja laskume ohutult bambuskepi otsast alla.” Õpipoiss vastas aga selle peale: „See pole tee, kuidas omi oskusi esitleda, õpetaja. Sina kaitsed ennast, õpetaja, ja mina kaitsen ennast – nii, ennast valvates ja kaitstes, esitleme me oma oskusi, kogume tasu ja laskume ohutult bambuskepi otsast alla.” Tuues näiteks akrobaatide loo, õpetas Buddha, et samamoodi tuleb bhikkhul harjutada teadlikkuse loomist (*sati-paṭṭhāna*), mõeldes: „Ma kaitsen ennast” ja „ma kaitsen teisi” – nii, kaitstes ennast, kaitseb bhikkhu teisi, ja kaitstes teisi, kaitseb ennast. „Ennast kaitstes kaitsen teisi” tähendab nelja teadlikkuse loomist ning püüdlemist

³⁶ *Chavālātasuttam* AN 4.95.

³⁷ Dhp 166.

³⁸ *Sedakasuttam* SN 47.19.

(*āsevanāya*), arendamist (*bhāvanāya*) ja kasvatamist (*bahulīkamma*) ning „teisi kaitstes kaitsen ennast” tähendab nelja teadlikkuse loomist ning kannatlikkuse (*khanti*), vägivallatuse, (*avihiṃsā*), sõbraliku teadvusega (*metta-citta*) ja mitteeelistamise (*anudaya*) arendamist. Sel moel käibki bhikkhu arija teed, mõeldes: „Kaitstes ennast, kaitsen teisi ja kaitstes teisi, kaitsen ennast”.

ARENDAJINE (*bhāvanā*)

bhāvanā [√bhū + e + anā] „olemasolu põhjustama”, tulema, saama, olema; või tegusõnast *bhāveti* [√bhū + e + ti] „teeb olemasolevaks”, arendab, suurendab, harib. Viitab meele arendamisele, mida tavapäraselt nimetatakse meditatsiooniks.

Paali termin *bhāvanā* tähendab oskuslike dhammade arendamist selleks sobival moel (*bhāveti kusaladhamme vaḍḍhetīti bhāvanā*) ehk sihipärast nelja arija tee ja vilja teostamisele suunatud tegevust mingi kõlbelise ja oskusliku omaduse (sõbralikkuse, neutraalsuse, püsitustaju, dukkhataju, minatustaju vms) loomiseks, arendamiseks ning omandamiseks ehk selle püsivaks muutmiseks;³⁹ vt selgitustest: taju (*saññā*).

Buddha dhamma eristab kolme virgumisega seotud arendamist, milleks on: (1) keha arendamine (*kāya-bhāvanā*), (2) teadvuse arendamine (*citta-bhāvanā*) ja (3) tarkuse arendamine (*paññā-bhāvanā*).⁴⁰ Selline kolmene jaotus vastab üldjoontes bhikkhude kõrgema kolmekordse treeningu kohustusele, milleks on kohustus: (1) treenida kõrgemat kõlblust (*adhi-sīla-sikkhā*), (2) treenida kõrgemat teadvust (*adhi-citta-sikkhā*) ja (3) treenida kõrgemat tarkust (*adhi-paññā-sikkhā*).⁴¹

Kaks arendamise dhammat (meditatsiooni meetodit) on:

1. rahu arendamine (*samatha-bhāvanā*) ja
2. läbinägemise ehk läbivaatamise arendamine (*vi-passanā-bhāvanā*).⁴²

Kõige täiuslikuma nimekirja meele arendamise dhammadest ehk

³⁹ *Sabbāsavasuttam* MN 2, *Sāmaññaphalasuttam* DN 2, *Mahālisuttam* DN 6, *Jāliyasuttam* DN 7. Vt ka *Ṭhitañña* bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee – nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 130 jj.

⁴⁰ *Saṅgīsisuttam* DN 33.

⁴¹ *Vitakkasaṅṭhānasuttam* MN 20, *Accāyikasuttam* AN 3.92.

⁴² *Samathavipassanāsuttam* SN 43.2, *Vijjābhāgiyasuttam* AN 2.30.

101 ARENDATAVAT DHAMMAT

I. 4 džhaanat (<i>jhāna</i>)	IX. arija kaheksaosaline tee (<i>ariya aṭṭhangika magga</i>)
II. 4 brahmavihaarat (<i>brahmavihāra</i>)	X. 8 vabanemist (<i>vimokkha</i>)
III. 4 teadlikkuse loomist (<i>satipaṭṭhāna</i>)	XI. 8 mesiterlikkuse alust (<i>abhibhāyatana</i>)
IV. 4 õiget pingutust (<i>sammappadhāna</i>)	XII. 10 kasinat (<i>kasiṇa</i>)
V. 4 üleloomuliku alust (<i>iddhipāda</i>)	XIII. 6 meeespidamist (<i>anussati</i>) + 4 teadvustamist (<i>sati</i>)
VI. 5 võimet (<i>indriya</i>)	XIV. 20 taju (<i>saññā</i>)
VII. 5 jõud (<i>bala</i>)	
VIII. 7 virgumisosa (<i>bojjhaṅga</i>)	

Anguttaranikāya, Eka Nipāta, Jhānavagga AN 1.378-627

objektidest ja meetoditest leiab „Jaotuste kogumikus“ (*Anguttaranikāya*) asuvast „Džhaana grupist“ (*Jhānavagga*), mis sisaldab kokku 101 dhammat.⁴³ Enamik sealnimetatud dhammadest on loetletud ka Buddha enda poolt „Suures Sakuludāyi suttas“⁴⁴.

„Girimānanda sutta“⁴⁵ õpetab kõikide moodustiste tühjuse taju (*sabba-saṅkhāresu anicchā-saññā*) arendamist. „Haige suttas“⁴⁶ õpetab Buddha, et bhikkhu peaks tervena igapäevaselt viibima (1) keha ilutuse ehk ebapuhtuse vaatlemises (*asubhānupassī kāye viharati*), arendama (2) toidu ebameeldivustaju teadvustamist (*āhāre paṭikūlasaññā*)⁴⁷ ja (3) kogu maailmast eraldumistaju (*sabbaloke anabhirati-saññā*), (4) teostama kõikide moodustiste püsituse vaatlemist (*sabbasaṅkhāresu aniccānupassī*) ning (5) arendama välja selle (st enda) keha surmataju (*maraṇa-saññā*).

⁴³ *Anguttaranikāya, Eka Nipāta, Jhānavagga*, alates AN 1.378 kuni lõpuni (*Ekakanipātapali niṭṭhitā*): *Pasādakaradhammavagga* AN 1.378-393, *Aparaaccharāsaṅghātavagga* AN 1.394-574, *Kāyagatāsativagga* AN 1.575-615 ja *Amatavagga* AN 1.616-627.

⁴⁴ *Mahāsakuludāyisuttam* MN 77.

⁴⁵ *Girimānandasuttam* AN 10.60

⁴⁶ *Gilānasuttam* AN 5.121.

⁴⁷ Dhṛ 92.

Toidu tõelisele olemusele vastava taju väljaarendamine toob kaasa suure vilja ja suure kasu (*mahapphalā hoti mahānisamsā*).⁴⁸ Selleks mõtlustab bhikkhu keskenduses nii:

„On sadu ja sadu erinevaid toite ja jooke. Toitudel on isuäratav lõhn, ahvatlev väljanägemine ja kaunis värv. Inimesed ihaldavad ja naudivad toitu. Kui aga toit on pandud suhu, muutub see ilaseks ja ilutuks ning alla neelates roiskuvaks ja käärivaks massiks. Seejärel muundub toit ebapuhtaks kuseks ja pasaks. Kusi ja pask saavad alguse joogist ja söögist.“⁴⁹

Saavutamaks täielikud ülimald teadmised kirest, kire hääbumisest ja lakkamisest, peab bhikkhu arendama džhaanas.⁵⁰

- tühjuse keskendust** (*suññatā samādhi*), mille sisuks on minatuse (*anattā*) läbinägemise arendamine, mis päädib tühjuses vabanemisega (*suññata-vimokkha*);
- märgituse keskendust** (*animitta samādhi*), mille sisuks on püsituse (*anicca*) läbinägemise arendamine,⁵¹ mis päädib märgituses vabanemisega (*animitta-vimokkha*);
- ihatuse keskendust** (*appaṇihita samādhi*), mille sisuks on dukkha läbinägemise arendamine, mis päädib ihatuses vabanemisega (*appaṇihita-vimokkha*).⁵²

Nii ordineeritud bhikkhud kui ka Buddha ilmikjärgijad⁵³ arendavad järjepidevalt **kuut meeespidamist**, milleks on Buddha, dhamma, sangha, kõlbluse, helduse ja deevade (*buddha, dhamma, sangha, sīla, cāga, deva*) meeespidamine (*anussati*). „Mahānāma suttas“⁵⁴ õpetab Buddha Mahānāma’le, et need kuus meeespidamist ongi dhammad, milles vooguastunu elab. Järjepideva kuue meeespidamise treenimise eesmärgiks on kõlblusel põhineva rõõmu (*pīti*), keha rahunemise (*kāyo passambhati*), õnnetunde (*sukha*) ja keskenduse (*samādhi*) saavutamine ning kire (*rāga*) suhtes ülima teadmise (*abhiññā*) teostamine⁵⁵. Kuue meeespidamise arendamine juhib ühesuunaliselt olemasolütüdumusse, kiretusse, lakkamisse, rahunemisse, ülimateste teadmistesse, virgumisse ja vaibumisse.⁵⁶

⁴⁸ *Āhārepaṭikūlasuttam* SN 46.69.

⁴⁹ DVK ptk „3, 14. Toidu vastaspoolletaju (*āhāre paṭikkūla-saññā*)“.

⁵⁰ *Rāgapeyyāla* AN 3.183-352; *Sābhogātikathā* Kv 10.5; *Samathavipassanāsuttam* SN 43.2 jt.

⁵¹ Dhṛ 92.

⁵² *Kīṭāgirisuttam* MN 70; *Rāgapeyyāla* AN 3.183-352; *Sābhogātikathā* Kv 10.5; *Samathavipassanāsuttam* SN 43.2 jt.

⁵³ *Uposathasuttam* AN 3.70

⁵⁴ *Mahānāmasuttam* AN 6.10.

⁵⁵ *Rāgapeyyāla* AN 6.141; *Mahānāmasuttam* AN 6.10.

⁵⁶ *Paṭhamavagga* AN 1.296.

Buddha, dhamma ja sangha suhtes läbistava usalduse (*aveccappasādena*) ning arijale omase kõlbluse (*ariyena sīla*), teadmise (*ariyena ñāṇa*) ja vabanemise (*ariyāya vimutti*) kaudu saavutasid Buddha eluajal paljud ilmikjärgijad surmatuse (*amata*);⁵⁷ vt selgitustest: surm (*māra*).

Järgnevalt on toodud kõigi kuue meelespidamise vormelid.⁵⁸

Buddha meelespidamise arendamine (*buddhānussati bhāvanā*):

„Sestap on Ta Ülim Arahant, Õigesti Mõistnu: Teadmistes ja Käitumises Täiuslik, Õnnesläinu, Maailmade Teadja, Ületamatu Inimeste Suunaja-Juht, Deevade ja Inimeste Õpetaja - Mõistnu, Ülim.“

Buddha õpetas, et need, kes pidevalt eelloetletud Tathaagata omadusi meeles peavad, saavad vabaks viiest ihast ja maise kiindumusega seotud ahnusest (*gedha*), mis on seotud viie tajuobjektiga (st nähtav objekt, heli, lõhn, maitse, kombatav objekt).⁵⁹ Kui bhikkhu arendab džhaanas Buddha meelespidamist (*buddhānussati-jhāna*), võib ta saavutada puhastumise ja vabaneda dukkhast juba selles elus. Aga kui bhikkhu ei saavuta maistületavat arija teed (vooguastunust kuni arahantini) selles elus, ootab teda Buddha meelespidamise treenimise tulemusena peale surma uus sünd õnnelikus vallas; vt selgitustest: arija tee (*ariyamagga*). Seetõttu on Buddha meelespidamise arendamine kõikidele bhikkhudele kohustuslik.⁶⁰

Dhamma meelespidamise arendamine (*dhammānussati bhāvanā*):

„Hästi selgitatud on Ülima dhamma, nähtav, kohene, avastama kutsuv, edasiviiv, mida peab mõistma iga tark ise.“

Sangha meelespidamise arendamine (*sanghānussati bhāvanā*):

„Hästi harjutanud Ülima järgijate sangha, kindlasihiliselt harjutanud Ülima järgijate sangha, süsteemselt harjutanud Ülima järgijate sangha, meisterlikult harjutanud Ülima järgijate sangha, kelleks on: neli inimpaari, kaheksa inimisikut - see on Ülima järgijate sangha; kinke väärt, külalislahkust väärt, annetusi väärt, austust väärt, võrreldamatu pälvimuste põld maailmas.“

Sangha on võrreldamatu pälvimuste põld siin maailmas, kuna bhikkhule tehtud annetus (nii bhikkhude igapäevane teenimine kui ka sobilikult materiaalse annetuse, nt almustoidu annetamine jms) pole ühegi teise

⁵⁷ *Bhallikādisuttam* AN 6.120-139.

⁵⁸ *Mahāparinibbānasuttam* DN 16; *Uposathasuttam* AN 3.70; *Sāmaññaphalasuttam* DN 2; *Paṭhamamahānāmasuttam* AN 11.11 jpt.

⁵⁹ *Anussatiṭṭhānasuttam* AN 6.25.

⁶⁰ *Uposathasuttam* AN 3.70; *Nivesakasuttam* AN 3.75 jt.

annetusega isegi võrreldav;⁶¹ vt selgitustest: daana ehk annetus (*dāna*). Kes nii päeval kui öösel arendavad teadlikkust (*sati*) ning Buddha, dhamma ja sangha meelespidamist, need saavutavad mõistmise ja virguvad.⁶²

Kõlbluse meelespidamise arendamine (*sīlānussati bhāvanā*):

„Tõepoolest, minu kõlblus on katkematu, kõigutamatu, plekitu, veatu, vabastav, tarkade poolt ülistatud, rikkumata, keskendusse juhtiv.“

Helduse meelespidamise arendamine (*cāgānussati bhāvanā*):

„Tõepoolest, see on mulle kasuks, see on mulle suureks kasuks, et mina, keset ahnuseplekkidest rõhutud inimesi, elan teadvusega, mis on plekkidest vaba, helde, puhaste kätega, tundes heameelt jagamisest neile kes seda otsivad ja heameelt jagatud annetustest.“

Deevade meelespidamise arendamine (*devatānussati bhāvanā*):

„Seal on *cātumahārājikā* deevad,
seal on *tāvatiṃsā* deevad,
seal on *yāmā* deevad,
seal on *tusitā* deevad,
seal on *nimmānaratino* deevad,
seal on *paranimmitavasavattino* deevad,
seal on *brahmakāyikā* deevad,
seal on kõrgemadki deevad.“

Mis iganes usuga need deevad olid, kord surses, sündinud seal, nii on ka minul selline usk.

Mis iganes kõlblusega need deevad olid, kord surses, sündinud seal, nii on ka minul selline kõlblus.

Mis iganes teadmiseiga need deevad olid, kord surses, sündinud seal, nii on ka minul selline teadmine.

Mis iganes heldusega need deevad olid, kord surses, sündinud seal, nii on ka minul selline heldus.

Mis iganes tarkusega need deevad olid, kord surses, sündinud seal, nii on ka minul selline tarkus.“

Kuus meelespidamist juhivad rahusse ja vaibumisse. Rahunenu on see, kel on rahunenud keha, rahunenud kõne ja rahunenud meel, kes on hästi keskendunud ja on maise kasu hüljanud⁶³ ehk maisest loobunud ning liitunud arija sanghaga; vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*).

⁶¹ *Aniccānupassīsuttam* AN 7.16, *Abhisandasuttam* AN 8.39 jpt.

⁶² Dhp 296-299.

⁶³ Dhp 378.

ARMASTUS
(*pema, rati*)

pema [√pī + ma] armastus.

rati [√ram + ti] kiindumus, armastus, nauding, meeldivus; õrnus, hellus.

Armastus on ihaga (*taṇhā*) ja klammerdumisega seotud dukkhat toov meeleplekk, millest tuleb virgumise saavutamiseks vabaneda.⁶⁴ Paalikeelse sõna *pema* ekvivalentideks on *sineha/sneha* (kiindumus, armastus, iharus), *rāga* (kirg), *kāma* (nauding), *rati* (armastus), *sambhajati* (kiindumus, pühendumus), *sinīyhati* (andumus; armumine), *piya* (meeldiv, kallis, armas) – mis kõik ühtmoodi on mitteteadmise (*avijjā*), iha ja moonutuse (*vipallāsa*) põhised dukkha allikad; vt selgitustest: moonutused (*vipallāsa*); meeldiv, kallis (*piya*). Seda mõönavad ka luulevärsid, kinnitades, et armastusest ja kiindumisest sünnivad lein ja hirm, kuid leinast ja hirmust saab vabaks see, kes armastusest ja kiindumusest vabaneb.⁶⁵

BHIKKHU JA BHIKKHUNI
(*bhikkhu, bhikkhunī*)

bhikkhu [√bhikkh + u] (m) „kerjus“; munk ehk bhikkhu; Buddha loodud sanghaga liitunud, pühitsetud meesjärgija; kerjused.

bhikkhunī [bhikkhu + inī] (n) „kerjus“; nunn ehk bhikkhuni; Buddha loodud sanghaga liitunud, pühitsetud naisjärgija; kerjusnunn.

Bhikkhu ja bhikkhuni ehk „kollase rüü kandja“ (*kāsāvaṃ vattham paridahissati*)⁶⁶ ehk „kaelani kollases“ (*kāsāvakaṇṭhā*)⁶⁷ sihiks on kõrgema kõlbluse, kõrgema tarkuse ja kõrgema keskenduse teostamise teel kõikide tulvade lakkamise ja nibbaana ehk lõpliku vaibumise (*nibbāna*) saavuta-

⁶⁴ Dhp 27.

⁶⁵ Dhp 213, 214.

⁶⁶ Dhp 9, 10.

⁶⁷ Dhp 307. „Vinajakorvi“ kohaselt on sangha ordineeritud liikmetele kollase rüü kandmine kohustuslik. Juhul, kui pühitsetud sangha liige vahetab bhikkhu rüü ilmalike riiete vastu, arvab ta ise end selle teoga sanghast välja ja kaotab ordinatsiooni (v.a vanaduse ja haigusega seotud erandjuhud).

mine;⁶⁸ vt nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Tekstides esinevad erakrändur ja braahman (*samaṇa-brāhmaṇā*) sageli koos. Tõelised erakrändurid ja braahmanid hoiduvad joovet ja hooletust tekitavatest ainetest (*mada-ppamādā paṭiviratā*), on kannatlikud ja vagurad ehk leebed (*khanti-soracce*), taltsad (*damenti*), rahunenud ja keskendunud (*samenti*) ning treenivad meelt, keha ja kõne et saavutada lõplik vaibumine (*parinibbāpenti*). Bhikkhule, braahmanile ja erakrändurile sarnase eluviisiga olid tol ajal veel (hedonistlik) rändaja (*paribbājaka*) ehk rändaskeet (kes ei olnud tingimata Buddha järgija) ning pulstunud juustega askeet (*jatila*), kelle sünonüümideks on *isi* ja *muni* ehk tark või arukas (algselt „see, kes peab vaikimisvannet“) aga ka pühak või pühamees.

Vastavalt kõlbluse, tarkuse ja keskenduse arendamisele eristas Buddha kolme bhikkhu tasandit: (1) noorem munk (*navā bhikkhu*), (2) keskmine munk (*majjhima bhikkhu*) ja (3) vanem munk ehk theera (*thera bhikkhu*).⁶⁹ Paalikeelsel terminitel *thera* ja *therī* on kolm tähendust: (1) sünni [põhiselt] vana (*jāti-thero*), st vana, kuna on sündinud = ealine vanadus; (2) dhamma [põhiselt] vana (*dhamma-thero*), st kes elab juba pikka aega dhammas; ja (3) traditsiooni [põhiselt] vana (*sammuti-thero*), st *upasampadā* ehk kõrgema pühitsuse saanud bhikkhu.⁷⁰ Vanemmunk ehk theera pole ealises mõttes vanem,⁷¹ vaid vanemaks nimetatakse arijat, kelles on tõde ja kes elab dhamma kohaselt, kes on vägivallatu, ohjatud ning plekid eemaldanud;⁷² vt selgitustest: arija (*ariya*); arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); dhamma; ohjamine (*yamati*); plekid (*kilesa*).

Bhikkhuks ehk kerjusedmungskaks ei saada kerjamise läbi, vaid bhikkhu on see, kes on dhamma omaks võtnud ega järgi teisi dhammasid või dharmasid,⁷³ on ületanud nii pälvimusliku, kui kurja (*puññaṅca pāpaṅca*), käitub brahmalikult (*brahma-cariyaṃ*) ja rändab maailma vaadeldes, sellesse klammerdumata ja selle olemust mõistnult.⁷⁴

Bhikkhu tarkuse vundamendiks on vabanemisjuhistepõhine ohjamine, tajuvõimete valvamine ja rahulolu saavutamine (kõik kolm kuuluvad kõlbluse arendamise alla);⁷⁵ vt selgitustest: kõlblus (*sīla*). Bhikkhu on see, kes talitseb

⁶⁸ *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2, *Paṭhamasāmaññasuttaṃ* SN 45.35, *Saṅgītisuttaṃ* DN 33, *Dasuttarasuttaṃ* DN 34 jt.

⁶⁹ *Pāsādikasuttaṃ* DN 29 jt. *thera* [√thā + ira] (m) theera; vanem, eakam. Pühitsetud munga ehk bhikkhu austav tiitel: Vanem (tarkuse, kõlbluse ja keskenduse arendamise ning sanghas oldud aja mõttes). Nunna puhul: *therī* [√thā + ira] (n) theeri.

⁷⁰ *Saṅgītisuttaṃ* DN 33.

⁷¹ Dhp 260.

⁷² Dhp 261.

⁷³ Dhp 266.

⁷⁴ Dhp 267; *Bhikkhakasuttaṃ* SN 7.20.

⁷⁵ Dhp 375.

suud, räägib mõõdukalt ja uhkusega ning selgitab dhammat dhamma kohaselt.⁷⁶ Ta rõõmustab dhammas, on dhammale pühendunud, dhamma üle mõtisklev ja dhammat meeles pidav ega eemaldu õigest dhammast valesse dhammasse (st ei järgi Buddha poolt mitteõpetatud dharmasid).⁷⁷ Sõbralikkuses ja õiges dhammas elav bhikkhu saavutab nibbaana ehk leiab rahu asupaiga ning moodustiste rahunemise õnne;⁷⁸ vt selgitustest: dhamma; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); moodustised (*sāṅkhāra*).

BRAAHMAN
(*brāhmaṇa*)

brāhmaṇa [√brah + ma + aṇa] (m) braahman; braahmanite kasti kuuluv mees; *brāhmaṇī* [√brah + ma + ṇa + ī] (n) braahmin, braahmani?; braahmanite kasti kuuluv naine.

Braahman, ka brahmaan (sansk.: *brāhmaṇa* „Brahmā'st tulenev“) on India traditsioonilise seisusliku ühiskonnakorralduse kõrgeima seisuse ehk kasti esindaja. Braahmanid moodustasid vaimulike klassi, kelle funktsiooniks oli eelkõige ohverdusrituaalide sooritamine ning pühade tekstide ehk veedade tundmine ja õpetamine.

Buddha ei tunnistanud sünnipärast tulenevat braahmanite ülemust ning õpetas, et tõeline braahman on see, kes välistab kurjad dhammad, on vaba rahulolematusest ja irvitamisest (*ni-huṃ-huṃ-ka* = osad braahmanid vastasid igale küsimusele üleolevalt „hun-hun“), on vaba tulvadest, kontrollib ennast, tunneb tekste, käitub brahmalikult (jumal Brahmale sarnaselt), räägib dhammast brahmalikult ja ei ole siin ega seal maailmas üleolev.⁷⁹

Mitmeid küsimusi ja spekulatsioone on põhjustanud Dhp 294. ja 295. värss, kus on toodud, et olles surmanud ema ja isa ning kaks *khatthia* kuningat, surmanud kogu kuningriigi koos järgijatega ning viiendaks surmanud ka tiigri, läheb braahman häirijateta edasi. Kuna nende värsside kanooniline vaste pole leitav ja on selge, et tegemist on metafoorilise kõnega, siis on tõlgendatud (sh tuntud India õpetlase Buddhaghosa poolt) ema surmamist armastusest ja

⁷⁶ Dhp 363.

⁷⁷ Dhp 364.

⁷⁸ Dhp 368.

⁷⁹ „yo brāhmaṇo bāhitapāpadhammo, niḥuṃhuṃko nikkasāvo yatatto; vedantagū vusitabrahmacariyo, dhammena so brahmavādam vadeyya; yassussadā natthi kuhiñci loke ti.“ - *Mahākhanda* Kd 1. *Bodhikathā niṭṭhitā, Ajapālakathā* (2).

kiindumusest vabanemiseks, isa surmamist uhkusest vabanemiseks, kahe *khatthia* kuninga surmamist kahest peamisest tollel ajal levinud vales vaatest (igavikulisus ja nihilism⁸⁰) vabanemiseks, tiigri surmamist viie takistuse (naudingusoo, pahatahtlikkus, laiskus ja loidus, rahutus ja mure ning kahtlus) ületamiseks ja häirijateta edasiminemist meeleplekkidest vabanenuna nibbaana poole liikumiseks; vt selgitustest: armastus (*pema, rati*); plekid (*kilesa*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*). Midagi sarnast esineb ka mittetheeravaada tekstides, kus on öeldud, et kui näed Buddha, tapa ta! Buddha algõpetuse kohaselt pole buddha võimalik tappa (küll aga haavata) ning isa ja ema tapmine toob suure dukkha, mistõttu on selge, et antud värssi puhul on tegemist metafoorse kõnega. Kuna need värssid pole algtekstidest leitavad, siis on värssi sisu jäänud tõlgendustele ja spekulatsioonidele avatuks.

Kuigi Buddha eluajal peeti pulstunud juukseid (rastapatse?) ja (antiloobi) nahast valmistatud rüü kandmist vaimse inimese märgiks, õpetas Buddha, et need on vaid välised aspektid, mis ei määratle vaimset teostajat. Tõeliselt vaimne inimene on see, kes püüdleb keskenduse arendamise teel plekkidest vabanemisele;⁸¹ vt selgitustest: keskendus (*samādhi*); plekid (*kilesa*). „Dhammavärsside“ kohaselt iseloomustab tõelist braahmanit üksi metsas džhaanade arendamine,⁸² kurjast eraldumine⁸³ ja mittevihastumine,⁸⁴ nelja tõe teostamine ning õige Buddha dhamma kaudu puhtuse taotlemine⁸⁵; vt selgitustest: eraklus (*sāmañña*); džhaana (*jhāna*); arija kaheksaosaline tee (*ariya atṭhangika magga*); dhamma; puhtus (*visuddhi*).

„Dhammavärsside“ kohaselt on braahman see, kes kannab tolmuhunnikut korjatud räbalaid ja on nii kõhn, et naha alt paistavad välja sooned.⁸⁶ Kuna Buddha ei kiitnud heaks äärmuslikku askeesi, on ka see värss - nagu ka mitmed teised algtekstidest mitteleitavad värssid - jäänud tõlgendustele ja spekulatsioonidele avatuks.

Tõeline braahman on see, kes on omandist vabanenud,⁸⁷ kõik köidikud, kütke ja sidemed läbi lõiganud,⁸⁸ kõik kiindumused ületanud ja muretult erakluse eraldunud.⁸⁹ Ta talub solvamist, löömist ja vangistamist raskusega ning tema jõustavaks väeks on kannatlikkuse jõud.⁹⁰ Ta on vihatu, vaga,

⁸⁰ *Brahmajālasuttam* DN 1, *Sāmaññaphalasuttam* DN 2, *Sandakasuttam* MN 76 jt.

⁸¹ Dhp 392.

⁸² Dhp 387, 395.

⁸³ Dhp 388.

⁸⁴ Dhp 389.

⁸⁵ Dhp 393.

⁸⁶ Dhp 395.

⁸⁷ Dhp 396.

⁸⁸ Dhp 398.

⁸⁹ Dhp 397.

⁹⁰ Dhp 399.

kõrkuseta, taltunud ning viimast korda kehastuv;⁹¹ vt selgitustest: keha (*kāya*). Ta on vaba kirest, vihast, uhkusest ja silmakirjalikkusest⁹² ning räägib ja juhendab karmuseta ning teisi solvamata;⁹³ vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga* = õige kõne). Braahman ei võta kunagi seda, mida pole talle käest kätte antud;⁹⁴ vt selgitustest: kõlblus (*sīla*) = mitteantu mittevõtmine.

Ta ei seo end majaperemeestega ega kodututega, vaid on elukohata, kodutu rändkerjus, väheste soovidega⁹⁵ vägivallatu, vaenutu, kiindumatu⁹⁶ ja plekitu⁹⁷ rändur, kes ei tapa ega põhjusta tapmist;⁹⁸ vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*) = kodutu rändkerjus; iha (*taṇhā*); plekid (*kilesa*). Ta on ületanud meeldiva ja mitte-meeldiva ning eemaldunud olemasoluga seotud ihast, rõõmust ja naudingust ning need lõplikult hävitanud arahant;⁹⁹ vt selgitustest: olemasolu (*bhava*); arahant.

Braahman teab kõike olendite surmast ja sünnist¹⁰⁰; vt selgitustest: surm (*māra*). Teadmiste saavutamise kaudu on ta vabanenud kahtlusest ja surmast¹⁰¹ ning hävitanud kõik tulvad¹⁰². Ta näeb eelmisi elusid ning taevast ja apaajat, on jõudnud sündide lõppu, saavutanud ülimald teadmised ning kõik, mida on võimalik saavutada;¹⁰³ vt selgitustest: maailm (*loka*); teadmised (*ñāṇa*); köidikud (*saṃyojana*) = kahtlus; surm (*māra*); tulvad (*āsava*); ülimald teadmised (*abhiññā*).

Braahman on kiretu, takistusteta ja kiindumusteta hästiläinu, mõistnu, kelle minemist ei tea deevad, gandhabbad ega inimesed;¹⁰⁴ vt selgitustest: deeva ehk jumal(us) (*deva*); arahant; Buddha ehk Mõistnu. Ta on sõltumatu ja igatsuseta nii selle kui ka teiste maailma suhtes,¹⁰⁵ maistest, taevastest ja kõikidest muudest sidemest lahti öelnud ning kõik maailmad ületanud;¹⁰⁶ vt selgitustest: maailm (*loka*).

⁹¹ Dhp 400.

⁹² Dhp 407.

⁹³ Dhp 408.

⁹⁴ Dhp 409.

⁹⁵ Dhp 404.

⁹⁶ Dhp 406.

⁹⁷ Dhp 413.

⁹⁸ Dhp 405.

⁹⁹ Dhp 413, 415, 416, 418, 420.

¹⁰⁰ Dhp 419.

¹⁰¹ Dhp 411.

¹⁰² Dhp 420.

¹⁰³ Dhp 423.

¹⁰⁴ Dhp 418, 419, 420, 421, 422.

¹⁰⁵ Dhp 410.

¹⁰⁶ Dhp 417, 418.

Tõeline braahman ei nakku naudingute külge, mõistab dukkhat, on minavaate hävitanud ja elab eralduses.¹⁰⁷ Ta on sügava tarkusega, arukas ja puhastunud¹⁰⁸ rändaja, kes tunneb teed ja mitteteed; vt selgitustest: tarkus (*paññā*); arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); puhtus (*visuddhi*). Tõeline braahman on saavutanud kõrgeima eesmärgi ehk nibbaana – sestap on ta minevikuta, olevikuta ja tulevikuta;¹⁰⁹ vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

BRAHMA (*brahma, brahmā*)

brahma, brahmā [√brah + ma] 1: India usundites (looja) jumal Brahma/Brahmā (eriti brahmanismis). 2: õnnelik ja laitmatu taevane olend, kõrgemates brahmamaailmades (*brahma-loka*) elav deeva. 3: brahma sarnane ehk brahmalik, brahma juurde kuuluv, brahma valda iseloomustav = taevalik, püha, vaga, puhas. 4: pikk; pikendatud.

Jumal Brahmā on üks jumal hinduistlikus jumalate kolmainsuses, mille moodustavad Brahmā (looja), Višnu (säilitaja) ja Šiva (hävitaja).

Sanskritikeelsetel veedadel põhinev brahmanism oli Buddha eluajal põhja-Indias valitsevaks usundiks, kus kõrgeimaks jumalaks on peajumal Brahmā. Buddha õpetuse kohaselt on suured brahmad (*mahā-brahmā*) sageli pettekujutlustes oma tegelikust põlvnemisest ja olemusest, uskudes, et nad on igavesed, issandad (*issara*), ehitajad (*kattā*) ja kõige olemasoleva ning kogu universumi loojad (*nimmātā*). Kuna teised selle valla olendid on tekkinud sinna hiljem, arvavad ka nemad samamoodi ning kummardavad ja teenivad peajumal Brahmā't. See pettekujutelm leiab lõpuks tee inimeste maailma ning saab ühe või teise religiooni aluseks.¹¹⁰

Brahmalik käitumine (*brahma-cariya*) tähendab Buddha õpetuses nii mõtte, kõne kui teo tasandil Brahmā'le omast oskuslikku, kõlblist, vaga ja puhast käitumist ning elamist.¹¹¹

¹⁰⁷ Dhp 401, 402.

¹⁰⁸ Dhp 422.

¹⁰⁹ Dhp 421.

¹¹⁰ *Brahmajālasuttam* DN 1.

¹¹¹ Dhp 155.

BUDDHA EHK MÕISTNU

buddha [√bujj + ta (bujjhati = budh + ya + ti)] „see, kes on mõistnud“, mõistnu, taibanu; tark; virgunu.

Buddha pole nimi. See on paalikeelne epiteet, mille täpseks tähenduseks on „mõistnu“, kuid mida sageli tõlgitakse „virgunuks“ (sõnast *bodhi* [√budh]).

Tekstides kohtub kolme liiki virgunuid, milleks on: (1) õigestimõistnu (*sammā-sambuddha*)¹¹² ehk täielikult virgunu; (2) üksimõistnu (*pacceka-buddha*);¹¹³ ja (3) kuulmise kaudu virgunud järgija/õpilane (*sāvaka-bodhi*)¹¹⁴, kes kõik on samade meelemadustega arahantid.¹¹⁵

Enimlevinud Buddha epiteedid on (sünnist kuni suure loobumiseni) saakja prints ja Siddhattha¹¹⁶ ning (rändamisest kuni virgumiseni) bodhisatta, saakja tark ehk saakja pühak (*sākya-muni*)¹¹⁷ ja erakrändur Gootama¹¹⁸. Järgijad pöördusid enamasti Buddha poole tiitliga Ülim (*bhagavā*), tavainimesed kasutasid sageli perekonnanime Gootama või hea/auline Gootama (*bho gotama*) ning bhikkhud pöördusid Buddha poole kasutades tiitlit Meister või Õpetaja (*satthā*)¹¹⁹. Ennast (harvem ka teisi buddhasid) nimetas Buddha Tathaagataks (*tathāgata*),¹²⁰ mille enamlevinud tõlkevasteteks on: (1) Tõessejõudnud ehk Tõesaavutanud [*tatha + āgata*], (2) Nõndatulnud [*tathā + āgata*] ja (3) Nõndaläinud [*tathā + gata*]. Tathaagata mõiste on „Maailma

¹¹² Kui Buddha eluajal elas mitmeid õpetajad, nagu nt Pūraṇo Kassapo, Makkhali Gosālo, Nigaṇṭho Nātaputto, Sañcayo Belaṭṭhaputto, Pakudho Kaccāyano, Ajito Kesakambalo jt, kes väitsid, et on saavutanud täieliku mõistmise (*abhi-sam-budda*), siis Buddha rõhutas, et vaid tema on Õigesti Mõistnu (*sammā-sam-buddha*); vt *Daharasuttam* SN 3.1.

¹¹³ *pacceka* [paṭi (vastu, vastas-, anti-, poole, suunas; tagasi; kuni; koos) + eka (üks)] igaüks, üksinda, eraldi, erinev, eraldiseisev, ühele kuuluv, üksiületanu. Mõnikord tõlgitakse *pacceka-buddha* ka „isemõistnuks“, kuid kuna kõik buddhad saavutavad mõistmise ise ja omaenda pingutuse najal ning on tuntud kui minatuse ehk isetuse õpetajad (*an-atta-vādi*), on siinkohal *pacceka* puhul kasutatud sõnasõnalist tõlget: *eka* üks(i) + *buddha* mõistnu = üksimõistnu. Üksimõistnute loetelu toob ära *Isigilisuttam* MN 116.

¹¹⁴ *sāvaka* „kuulaja“ ehk jünger, järgija, õpilane; *sāvaka-bodhi* on Buddha järgija, kes on Buddha antud õige dhamma kuulmise ja dhammakohase teostamise teel saavutanud Buddhaga võrdse virgumise.

¹¹⁵ Buddha kinnitas, et tema enda ja tema antud õpetust järginud bhikkhu virgumise vahe on vaid selles, et tema avastas virgudes tee ja bhikkhu järgib seda teed ning virgub, kuid nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) on mõlema puhul üks ja sama. Vt: *Sammāsambuddhasuttam* SN 22.58.

¹¹⁶ „Lood (paali)“ (*Apadāna-pāli*) toodud ptk *Therāpadāna-pāli*.

¹¹⁷ Mõiste *muni* sisu avab *Munisuttam* KN Snp 1.12.

¹¹⁸ *Upālisuttam* MN 56, *Pāthikasuttam* DN 24 jpt.

¹¹⁹ *Kaṭṭhahārasuttam* SN 7.18.

¹²⁰ Dhp 254, 276.

suttas”¹²¹ Buddha poolt põhjalikult lahti selgitatud. Kõige sagedamini esinevateks Gootama epiteetideks on Mõistnu (*buddha*), Arahant, Õneslāinud (*sugata*), Hästilāinud (*sugata*), Maailmadetundja (*lokavidū*), Ületamatu (*anuttara*) ja Nāgija (*isi*)¹²². Kuna Buddha pärines Päikese-nimelisest põlvnemisliinist (*ādiccā nāma gottena*)¹²³, kutsuti teda ka päikese sugulaseks ehk päikesest pärinenuks (*ādicca-bandhu*).¹²⁴

Buddha oli tavaline inimene, kellest sai Mõistnu. Kui „Doṇa suttas”¹²⁵ braahman Doṇa küsib Buddhalt, kes ta on, vastab Buddha, et ta pole jumal (*deva*), taevamuusik (*gandhabba*)¹²⁶ ega vaimolend (*yakkha*)¹²⁷. Kuna ta vabastas ennast kõikidest tulvadest (*āsavā*) ja virgus, siis ei olnud ta enam tavaline inimene (*manussa*), vaid sai Buddhaks – Mõistnuks. Seetõttu nimetataksegi virgumisega kaasnevat ülimat õndsust ja rõõmu, mida kogevad vaid buddhad ja arahantid, mitteinimlikuks (*a-mānussa*).¹²⁸

Gootama oli tavaline inimene, kes jõudis virgumiseni iseenda pingutuste kaudu. Ta loobus luksuslikust koduelust, arendas kõlblust (*sīla*), ohjas käitumist ja võimeid (*indriya-saṃvara*) ning eemaldas keskenduse arendamise teel viis takistust (*nīvaraṇappahāna*). Kui tema teadvus oli neljandas džhaanas säravselge, puhastunud, mitteseotud, alamplekkidest vaba, plastiline, tegus ja vankumatu, avardas ta keskendunud teadvuse (1) enda eelmiste elude teadmisele (*pubbe-nivāsānussati-ñāṇā*) ning nägi lõputusse igavikku ulatuvaid uusi sünde ja pidevalt taaskorduvaid surmakogemusi.¹²⁹ Seejärel suunas ta oma meele (2) olendite kadumise ja taasilmumise teadmisele (*cutūpapāta-ñāṇā*) ning nägi puhastunud, taevase silmaga (*dibba-cakkhu*)¹³⁰ kõiki olendeid sansaara lõputus ringkäigus kadumas ja taasilmumas vastavalt nende endi tegudele. Kolmandaks avardas ta teadvuse (3) tulvade lõppemise teadmisele (*āsava-kkhaya-ñāṇa*) ning saavutas vahetud teadmised neljast tõest ja tulvadest. Ta nägi vahetult dukkha ja tulvade tekkimisest, lakkamist ja lakkamisele viivat teed. Need teadmised lõpetasid tema meeles lõplikult naudinguiha ja olemasolu. „Mitteteadmisede oli lakanud ja teadmisede esilekerkinud, pimedus oli lakanud ja valgus esilekerkinud”¹³¹, temast oli saanud

¹²¹ *Lokasuttam* KN lti 112.

¹²² Dhp 281.

¹²³ *Pabbajjāsuttam* Sn 3.1.

¹²⁴ *Khaggavisāṇasuttaniddesa, Cūlaniddesa* 23.

¹²⁵ *Doṇa[loka]suttam* AN 4.36.

¹²⁶ *gandhabba* – *cātummahārājika* ehk nelja suure kuninga vallas elavad mütoloogilised linnu kehaga pool-jumalad.

¹²⁷ *yakkha* – inimeste maailmas elav mitteinimene (*amanussa*); vaimolend.

¹²⁸ Dhp 373.

¹²⁹ *Dvedhāvitakkasuttam* MN 19.

¹³⁰ Buddha õpetus eristab 6 silma, vt: silm (*cakkhu*).

¹³¹ „*avijjā vihatā, vijjā uppannā; tamo vihatō, āloko uppanno*”. – *Mahāsaccakasuttam* MN 36, *Dvedhāvitakkasuttam* MN 19 jpt.

Teadja ehk Mõistnu – Buddha. Ta oli täielikult ja lõplikult vabanenud ning koges puhast rõõmu, mõistes:

„Kõigutamatu on minu vabanemine, see on minu viimane sünd, uut olemasolu enam pole.“¹³²

Samas suttas kinnitab Buddha, et kõik, kes treenivad meelt õigesti, just nii nagu tema seda õpetab, ja mitte teisiti, saavutavad samuti kolm nägemust, virgumise ja vaibumise ehk nibbaana (*nibbāna*).

„Dhammavärsside“ kohaselt on Buddha ehk Mõistnu kõikületanu (*sabbābhibhū*) (kõik selle, mis toob tagasi sansaarasse) ja kõikteadja. Ta on kõikidest dhammadest (sh ka pälvimused jms) määrdumatu, kõigest maisest ja oskamatu loobunud ning ülimald teadmise omandanud¹³³; vt selgitustest: sansaara (*saṃsāra*); dhamma; maine ja maistületav (*lokiya, lokuttara*); oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); ülimald teadmised (*abhiññā*). Mõistnuis pole enam ainsatki häiritust (*natthi buddhānamiñjitaṃ*).¹³⁴

DAANA EHK ANNETUS (*dāna*)

dāna 1: [√dā + a] andmine, kinkimine; 2: [√dā + ana] heategevus; suuremeelsus; 3: [√dā] almus, and, kink.

Daana tähendab paalikeelsetes tekstides peamiselt arija teele pürgivale, teele sisenenud ja/või vilja (*phala*) saavutanud bhikkhule või bhikkhude sanghale tehtud isetut ja lahket annetust; vt selgitustest: arija tee (*ariyamagga*). Buddha õpetas, et:

„Andja pälvimused kasvavad,
ennast juhtijas vaen ei kogune;
oskuslik see kaotab kurja,
kirm, viha | ja | pettekujutlus jahtuvad.“¹³⁵

¹³² „akuppā no vimutti, ayamantimā jāti, natthi dāni punabbhavo’ti.“ – Ariyapariyesanāsuttam [Pāsarāsisuttam] MN 26.

¹³³ Dhp 353.

¹³⁴ Dhp 255.

¹³⁵ „dadato puññaṃ pavaḍḍhati,
saṃyamato veraṃ na cīyati;
kusalo ca jahāti pāpakam,
rāgadosamohakkhayā sanibbuto ti.“ – Mahāparinibbānasuttam DN 16.

Buddha eristas:

1. materiaalsed annetust (*āmisā-dāna*), materiaalsed jagamist (*āmisā-saṃvibhāgā*), materiaalsed tuge (*āmisānuggahā*) ja materiaalsed ohverdus või almust (*āmisā-yāga*);
2. mittemateriaalsed ehk dhamma annetust (*dhamma-dāna*), dhamma jagamist (*dhamma-saṃvibhā*), dhamma tuge (*dhammānugga*)¹³⁶ ja dhamma ohverdust või almust (*dhamma-yāga*).

Materiaalse annetamine tähendab bhikkhule vajalike asjade annetamist, milleks on söök, riided, ravimid, eluase puhkamiseks ning meele arendamiseks jm.¹³⁷ Buddha kuju ees võib Õpetaja mälestuseks põletada küünlaid, õlilampe, viirukeid jms.¹³⁸ Üheks dhammadaana vormiks on ka hirmutuse (*abhaya*), vaenutuse (*avera*) ning valutuse (st valu mittemistamise) (*abyābajjha*) kinkimine.¹³⁹

„Annetuspõhise uue sünni suttas“¹⁴⁰ selgitab Buddha, et kui keegi annetab bhikkhule toitu, vett, rüü, sõiduki, vaniku, lõhnasalvi, kreemi/määrde, sobiva magamis- ja eluaseme ning valgusti ja soovib vastu saada uue sünni *khattiya*, braahmani või rikka majapidaja peres, et kogeda viie taju abil erinevaid naudinguid, paneb vastava soovi oma teadvusesse, keskendub sellele ja arendab seda (*taṃ cittaṃ dahati, taṃ cittaṃ adhiṭṭhāti, taṃ cittaṃ bhāveti*), siis juhib see madal püüdlus uue sünni soovitud perre – kuid seda vaid juhul, kui inimene ise on kõlbeline. Kõlbelise südamesoov täitub tema puhtuse tõttu (*sīlavato cetopañidhi visuddhattā*).

„Ülevoolava suttas“¹⁴¹ õpetab Buddha, et viie kõlblusjuhise vastuvõtmisega teeb Arija järgija **viis suurt annetust** (*pañca mahā-dānā*), kinkides nii endale kui kõikidele olenditele hirmutuse (*abhaya*), vaenutuse (*avera*) ja valutuse (*abyābajjha*), mille viljaks on pikk eluiga ja vaenlaste puudumine.

Kõige kõrgemaks daanaks on Buddha ja teiste arahantide, arijate, bhikkhude ning sangha (*sanghika dāna*) poolt vastuvõetud annetus, mis loob **võrreldamatu pälvimusvoo**. Kuigi ka ilmikute omavaheline lahke jagamine, toetamine ja üleüldine heategevus (*saṃvibhāga*) on kiiduväärt, ei ole bhikkhudele ja sanghale tehtud annetus (*mahā-dāna*)¹⁴² vilja (*vipāka*)

¹³⁶ *Abhisandasuttam* AN 8.39; *Dānavagga* AN 2.141; *Dānasuttam* Iti 98; *Dānavagga* AN 2.142 jpt.

¹³⁷ Nd 2 lk 523; sama nimekiri esineb vana brahmanistliku ohverdamise (*yañña*) mõiste kontekstis, samuti ka Nd 1, lk 373.

¹³⁸ *Mahāparinibbānasuttam* DN 16.

¹³⁹ *Abhisandasuttam* AN 8.39.

¹⁴⁰ *Dānūpapattisuttam* AN 8.35, aga ka *Samgītisuttam* DN 33 jt.

¹⁴¹ *Abhisandasuttam* AN 8.39.

¹⁴² Suttades nimetab Buddha sanghale tehtud annetust suureks annetuseks (*mahā-dāna*). Vt *Abhisandasuttam* AN 8.39.

seisukohast tavainimesele (*puthujjana*) või loomale tehtud annetusega isegi võrreldavad.¹⁴³ Kiretule, vihatule, pettekujutlusetule ja ihatule annetamine toob suure vilja.¹⁴⁴

„Kirjeldused“¹⁴⁵ toob ära 14 asjast koosneva **sobiliku kingidhamma** (*deyya-dhamma*), mis sünnib kinkida (*dāna-upapatti*) bhikkhule, ja milleks on: (1) rüü (*cīvara*), (2) almusnõu (*piṇḍapāta*), (3) ase ja iste (*senāsana* [sena + āsana]), (4) ravimid ja meditsiinilised tarvikud haiguse puhuks (*gilāna-paccaya-bhesajja-parikkhāra*), (5) toit (*anna*), (6) vesi (*pāna*), (7) riided (*vattha*), (8) käru/vanker (*yāna*), (9) vanik (*mālā*), (10) lõhnasalvid (*gandhā*), (11) kreemid/määrded (*vilepana*), (12) lamamis- ja puhkamisase (*seyyā*), (13) puhke- või eluase (*āvasatha*) ning (14) valgusti (*padīpeyya*).

Raha annetamisel bhikkhule on oluline teada, et kümnes kõlblusjuhis keelab bhikkhul võtta vastu „kulda ja hõbedat“, st raha. Kes aga soovib rahaliselt bhikkhut või sanghat toetada, võib võtta enda kanda bhikkhu õpingute, reisimise, dhamma tõlkimise, trükkimise, levitamise jm oskusliku tegevusega seotud kulud – sõltuvalt sellest, mida bhikkhu hetkel vajab. Bhikkhu dhammatööks annetatud raha tohivad „Vinajakorvi“ kohaselt hoiustada tema toetajad või abilised (*kappiya-kāraka*).¹⁴⁶

„Toidu suttas“¹⁴⁷ õpetab Buddha, et almustoidu annetamine bhikkhule on oskuslik tegu (*kusala-kamma*), mis toob annetajale pärast uut sünni inimeste vallas **viis asja** (*pañca ṭhānāni*), milleks on: (1) pikk eluiga (*āyu*), (2) kaunis välimus (*vaṇṇa*), (3) õnn (*sukha*), (4) elujõud (*bala*) ja (5) arukus (*paṭibhāṇa*).

Annetamise puhul on oluline nii annetaja meelesisund kui annetamise viis. „Kūṭadanta sutta“¹⁴⁸ kohaselt peaks annetamine olema vaba nii minevikul põhinevast kahetsusest (*vippaṭisāra*): „Ma kaotas suure varanduse“, kui ka olevikul ja tulevikul põhinevast kahetsusest „Ma kaotan suure varanduse“. „Väärilise inimese annetuse sutta“ kohaselt tuleks annetada (1) usus (*saddhā*), (2) austusega (*sakkacca*), (3) õigeaegselt (*kālena*), (4) rõõmustava teadvusega (*anuggahita-citta*) ning (5) ennast ja teisi kahjustamata (*attānañca parañca anupahacca*). Sellist annetamist nimetas Buddha **viieks tõeliku inimese/mehe annetusteks** (*pañca sappurisa-dānā*),¹⁴⁹ mille viljaks (*dānassa vipāko*) ei ole üksnes rikkus, aga ka võimalus

¹⁴³ *Aniccānupassīsuttam* AN 7.16, *Abhisandasuttam* AN 8.39 jpt.

¹⁴⁴ Dh 354, 356, 357, 358, 359.

¹⁴⁵ *Niddesa* Nd 2 lk 523; sarnane loetelu esineb ka Nd 1, lk 373.

¹⁴⁶ *kappiya kāraka* „sobivaks muutja“, ilmikust bhikkhu abilise, kes midagi mungale pakkudes muudab pakutava bhikkhule vastuvõtmiseks vinaja reeglitega kooskõlas olevaks; vt: *Mahāvagga*, Vin VI 34, 21.

¹⁴⁷ *Bhojanasuttam* AN 5.37.

¹⁴⁸ *Kūṭadantasuttam* DN 5.

¹⁴⁹ *Sappurisa-dānasuttam* AN 5.148. Sarnased põhimõtted toob ära ka *Udāyīsuttam* AN 4.40.

seada rikkust toitute, riiete, sõidukite jm viie tajuga kogetava läbi nautida.¹⁵⁰

„Mittetõeliku inimese annetuse sutta“¹⁵¹ kohaselt **annetab mittetõelik inimene** (1) austuseta (*asakkacca*), (2) mittemõtestatult (*acittikatvā*), (3) mitte oma käega (*asahatthā*), (4) (üle)jääke (*apaviddha*) ja (5) ilma naasmispõhise (st *kamma-vipāka*-põhise) vaateta (*an-āgamana-diṭṭhika*). Lapsikud aga ei anneta ega ülista munkadele annetamist,¹⁵² kuna ei tea annetamise vilja. **Tõelik inimene annetab kingi** aga: (1) austusega (*sakkacca*), (2) mõtestatult (*cittikatvā*), (3) oma käega (*sahatthā*), (4) ei anna (üle)jääke (*anapa-viddha*) ja (5) annetab naasmispõhise vaatega (*āgamana-diṭṭhiko*).

„Teises annetuse suttas“¹⁵³ õpetab Buddha, et väärilise inimese kolm dhammat – usk (*saddhā*), häbi (*hiri*) ja oskuslik kinkimine (*kusala dāna*) – on tuntud kui deevade ehk jumalate tee, kuna need dhammad juhivad uue sünni deevade maailma (*deva-loka*) ja annetaja saab õnnelikuks ka teispoosuses.¹⁵⁴

„Kuueosalise annetuse suttas“¹⁵⁵ õpetab Buddha, et annetamise puhul on olulised **annetuse kuus osa** (*chaḷamga*), millest kolm on seotud annetajaga ja kolm vastuvõtjaga.

Annetaja:

1. on enne annetuse tegemist rõõmus (*dāyako pubbeva dānā sumano hoti*);¹⁵⁶
2. annetamise ajal on tema teadvus/süda rahulik (*dadam cittam pasādeti*);
3. peale annetamist on ta kõrgendatud meeleolus ja rõõmus (*datvā attamano*).

Vastuvõtja:

4. on kirest vaba või harjutab kirest vabanemist (*paṭiggāhakā vīta-rāgā vā honti rāga-vinayāya vā paṭipannā*);
5. on vihast vaba või harjutab vihast vabanemist (*vīta-dosā vā honti dosa-vinayāya vā paṭipannā*);
6. on pettekujutlusest vaba või harjutab pettekujutlusest vabanemist (*vīta-mohā vā honti moha-vinayāya vā paṭipannā*).

Neid kuut tegurit sisaldavat oskuslikku annetust ei ole kerge teha, kuid kellel see õnnestub, sellele saab osaks pälvimuse voog (*puññābhi-sanda*) ja

¹⁵⁰ *Velāmasuttam* AN 9.20.

¹⁵¹ *Asappurisa-dānasuttam* AN 5.147.

¹⁵² Dh 177.

¹⁵³ *Dutiyadānasuttam* AN 8.32.

¹⁵⁴ Dh 177, 224.

¹⁵⁵ *Chaḷamgadānasuttam* AN 6.37.

¹⁵⁶ Dh 177.

oskuslikkuse voog (*kusalābhi-sanda*), mis on taevalikud, õnneliku viljaga (*sovaggiko sukha-vipāko*), toetavad taevalikku uut sündi (*sagga-samvattanikā*) ning juhivad soovitava, meeldiva, heaolu ja õnne saamisele – sestap on selline annetus loendamatu, mõõtmatu ja suur pälvimusliku vilja kogum (*asamkhyeyyo appameyyo mahā-puñña-k-khandha*).¹⁵⁷

Buddha ei kiitnud heaks vägivaldset ohverdamist; vt selgitustest: ohverdamine (*yajetha, huta*).

Vaid õiget vaadet omavale erakrändurile või braahmanile tehtud daana on suure viljakusega, suure meeldivusega ja kasuliku saagiga.

„Põllu suttas“¹⁵⁸ võrdleb Buddha annetuse vilju põllule külvatud viljadega ja õpetab, et kui põld (1) on täis künkaid ja kraave, (2) kive, kruusa, (3) ning soola, (4) ja ei ole „sügavalt kortsus“ ehk küntud, on ilma (5) kastmisvee sisselaskraavideta, (6) liigse vee äravoolukraavideta, (7) niisutuskanaliteta ning (8) kindlate piirdeta, siis sellele põllule külvatud seeme (*bīja*) ei ole seotud suure viljakusega (*maha-pphala*), suure rahuloluga (*maha-ssāda*) ega suure healuga (*phāti-seyya*).

Samamoodi ei kannu suurt vilja annetus, mis on antud erakrändurile või braahmanile (*samaṇa-brāhmaṇā*), kellel on vale vaade, vale mõte, vale kõne, vale tegu, vale eluviis, vale püüdlus, vale teadlikkus ja vale keskendus (st ei vasta theeravaada õpetusele).

„Äri suttas“¹⁵⁹ õpetab Buddha Sāriputta’le, et inimese äritegevust selles elus mõjutavad eelmistes eludes bhikkhudele tehtud annetused.

Annetamine on seotud ka tänapäeval populaarse **pälvimuste ülekandmise** (*patti-dāna*) traditsiooniga, mis ei tähenda seda, et ühe inimese keha, kõne või meele oskusliku teo viljana (*kamma-vipāka*) saavutatud pälvimus (*puñña*) oleks võimalik kellelegi teisele ära anda või mingil müstilisel või rituaalsel teel üle kanda, vaid see tähendab isetut soovi jagada head nii oma lähisugulaste kui ka kõikide teiste elusolenditega, näiteks mõeldes:

¹⁵⁷ Samas suttas (AN 6.37) selgitab Buddha loendamatu ja mõõtmatu tähendust järgmiselt. Kuna ookeani puhul on raske öelda, kui mitu sadu, tuhandeid ja sadu tuhandeid *udakālhaka*’sid vett see sisaldab, nimetatakse ookeanis oleva vee kogust loendamatuks, mõõtmatuks, suureks veekogumikuks (*mahā-udaka-k-khandha*). Mahumõõt *udakālhaka* esineb vanemates tekstides peamiselt vedelike (20-se) mõõtühikuna, kuid osades tekstides on seda kasutatud ka teravilja puhul. „Suttagrupi selgituses“ nimega ehk „Kõrgeima tähenduse valgustaja“ (*Paramatthajotikā*) toodu kohaselt on *ālhaka* neli *pattha*’t, *doṇa* on neli *ālhaka*’t, *mānikā* on neli *doṇa*’t ja *khārī* on neli *mānikā*’t (*māgadhakena patthena cattāro patthā kosalaratthe ekapattho hoti, tena patthena cattāro patthā ālhakam, cattāri ālhakāni doṇam, catudonā mānikā, catumānikā khārī, tāya khāriyā vīsatikhāriko*); – *Suttanipāta-aṭṭhakathā* SnA 476.

¹⁵⁸ *Khettasuttam* AN 8.34.

¹⁵⁹ *Varijjasuttam* AN 4.79.

„Jõudku see annetus kõikide elusolenditeni!“¹⁶⁰

Ainult annetuse tegemisest virgumiseks ei piisa. „Rõõmu suttas“¹⁶¹ selgitab Buddha, et ka ilmikust Arija järgija ei tohiks mingil juhul olla rahul ainult annetuste tegemisega, vaid peaks (1) järjepidevalt viibima erakluses, (2) harjutama kõlbelist eluviisi, (3) saavutama džhaanas keskenduse teel rõõmu, ning (4) viibima saavutatud keskenduseseisundis.

DEEVA EHK JUMAL(US)
(*deva*)

deva [√div + a] deeva, jumalus, jumal.

„Moodustiste saavutuse suttas“¹⁶² loetleb Buddha kokku inimeste maailmale lisaks 30 inimestest erinevate võimetega deevade ja brahmade valda; vt selgitustest: Brahma (*brahma, brahmā*). Kõiki deevaid iseloomustab pika-ealisus, kaunis väljanägemine ja õnnerohkus (*dīghāyukā vaṇṇavanto sukha-bahulā*). Suttas selgitab Buddha, et kui inimene puhastab ja arendab džhaanas meelt mõeldes sündimisele mingis vallas, siis (1) läbi oskusliku meele omaduste, nagu usk (*saddhā*), kõlblus (*sīla*), teadmine (*suta*) (kuulmise ehk õppimise teel saadud teadmine), heldus (*cāga*) ja tarkus (*paññā*), (2) soovitud vallas sündimisest mõtlemise, ning (3) (oskusliku) soovi koosmõjul uus sünd selles vallas tõepoolest ilmneb. Antud avaldus on hiljem loodud puhta maa koolkonna uue mahajaana filosoofia üks alustest.

¹⁶⁰ Hilisemate tekstide kohaselt võib pälvimusi üle kanda ka lahkunud peeta-sugulastele. Näiteks, *Piṭṭhadhītalikapetavatthu catuttha*’s Pv 14-25, räägib kuningas Bimbisāra daanast surnud sugulastele Peeta vallas; sarnase põhimõtte toob ära ka *Sīgālasuttam* [*Sīgālovāda-suttam*] DN 31. *Jāṇussoṇisuttam*’s (AN 10.177) aga õpetab Buddha, et kuna olendid on tiirelnud sansaaras algusest ajast, ei ole võimalik, et ühel inimesel ei oleks peeta vallas elavaid lähemaid või kaugemaid sugulasi, mistõttu peeta-sugulastele tehtud annetus tuleb peeta-valla elanikele kindlasti kasuks ja toob annetajale annetusele vastava vilja. Vaata ka lisaks *Tirokuttasuttam* Kp 7. Kommentaariumite kohaselt mõjutab pälvimuste ülekandmise eesmärgil tehtud annetust 4 aspekti: (1) annetaja peab olema kõlbeline; (2) annetamise ajal tuleb öelda peeta-sugulasele: „See kink on minu lahkunud sugulasele, ta oleks õnnelik!“ (*idam me nātīnam hotu, sukhitā hontu nātayo*); (3) annetus peaks olema oskuslik; ja (4) peeta-sugulane peaks kingist rõõmu tundma. Vt ka Thitañña bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee – nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 124-129.

¹⁶¹ *Pītisuttam* AN 5.176.

¹⁶² *Samkhārupapattisuttam* MN 120.

DHAMMA

dhamma [√dhar + ma] dhamma (täpne tähendus sõltub kontekstist); doktriin; theerade poolt edasi antud Buddha algõpetus (*thera-vāda*); asjade ja nähtuste tõeline olemus (*yathā-bhūta*); universaalne seaduspära, printsiip, olek; (meele)seisund; eetika, kõlblus(õpetus); kõikide meelesiseste ja meeeväliste objektide ning nähtuste koondtermin.

Paalikeelne sõna *dhamma*¹⁶³ on erikihiline ja mitmetähenduslik termin, mille paalikeelseks juureks on √*dha*, mis tähendab „hoidma“, „kandma“ ja „toetama“. Buddha õpetuse (*buddha-dhamma*) kontekstis tähendab dhamma nii tegelikkusele ehk olemasolevale vastavat (*yathā-bhūta*) tõde,¹⁶⁴ kui ka Buddha antud õiget õpetust (*sammā-dhamma* = *saddhamma*), mis seda tõde selgitab. Kontekstist sõltuvalt võib dhamma aga tähendada väga erinevaid asju või nähtuseid. Samuti võib dhamma olla vale (*micchā-dhamma*)¹⁶⁵ või kuri (*pāpa-dhammā*).¹⁶⁶

Ainsuses võib *dhamma* tähendada kas:

1. ajaloolise Buddha Gootama antud algõpetust (*buddhadhamma*), mis on koondatud kokku paalikeelsesesse „Tipiṭaka“ kogumikku ja mida tuntakse kui *buddhavāda* [buddha „Mõistnu“ + vāda „rääkimine“, „jutt“, „õpetus“] ning *buddhavacana* [vacana „sõna“, „ütlus“; „kõne(lemine)“];
2. asjade või nähtuste tõelist olemust (*yathā-bhūta*);
3. Buddha õpetuses esinevaid normatiive või printsiipe ning neile vastavaid toimimispõhimõtteid või seaduspärasid (nt neli arija tõde, sõltuvuslik tekkimine jt);
4. dukkhist vabanemise teed ehk arahantiks saamist, mis on Buddha antud dhamma ainus eesmärk;
5. kõlblust või eetikat (kõlblusõpetust): kõlblelist, head ja oskuslikku käitumist;
6. eetilist õiglusõpetust (nt kümme kuninga dhammat jt);
7. sangha juhiseid ja bhikkhunita kaalukaid ehk erilisi juhiseid (*garudhammā*);

¹⁶³ Mahaajaana populaarsusest tingituna kasutatakse Euroopas vähem algterminit *dhamma* ja rohkem selle sanskritikeelsest vastet *dharma*.

¹⁶⁴ Dhṛ 5.

¹⁶⁵ *Cakkavattisuttam* DN 26.

¹⁶⁶ *Dakkhiṇāvibhaṅgasuttam* MN 142, *Asurasuttam* AN 4.91, *Āpāyikasuttam* Iti 48, *Sundarīsuttam* Ud 4.8, *Revatīvimānavatthu* Vv 52 jpt.

8. teiste õpetajate ja filosoofide tegelikkuse väärade tõlgendust ja spekulatiivse vaate või õpetuse/dharma õpetamist = vale dhamma (*micchā-dhamma*);

Mitmesuses võib dhamma (*dhammā*) tähendada aga:

1. meelesisest (meele, taju, teadvuse) objekti või nähtust (nt keskendusel tekkivat kujutist (*nimitta*));
2. meeleseisundit või selle seisundi kvaliteeti, olekut, olemust või omadust;
3. meeevälise objekti või nähtust üldisemas mõttes;
4. Meeevälise ehk mingi välise vormiga seotud printsiipi või seaduspära.¹⁶⁷

Dhamma mõiste on väga avar, kontekstipõhine ning mitmekihiline tähendusväljaga. Kuna mõnedes tekstides dhamma tõlkena kasutatav sõna „seadmus“ (1) ei kata paalikeelse *dhamma* mõiste tähendusvälja, hõlmab nii (2) Buddha enda antud algõpetust (dhammasid) kui ka (3) Buddha poolt keelatud algtekstide sanskritikeelseid tõlkeid (dharmasid) ja (4) hilisemaid virgumata õpetajate poolt Buddha suhu pandud dharma tekste, aga ka (5) kurjasid dhammasid (*pāpa-dhammā*) ning (6) valesid dhammasid (*micchā-dhamma*) („kuri seadmus“ ja „vale seadmus“ on pigem segadust tekitavad mõisted ega ei toeta sõna kasutusele võtmise põhjendust „nii on asjad seatud“), (7) ega ole selgelt, üheselt ja koheselt mõistetav ning vajab lahtiselgitamist, siis on siinkohal parema arusaamise huvides jäetud paalikeelne termin *dhamma* tõlkimata – just nii, nagu seda on tehtud ka teistes Buddha algõpetust järgivates maades.

Dhamma olemus. Buddha on kinnitanud, et dhamma on tema poolt hästi selgitatud ja kuulutatud (*svākkhāto bhagavatā dhammo*), siin ja praegu nähtav (*sandiṭṭhika*), elus paikapidav, tõele vastav, avastama kutsuv (*ehi-passika*) ja edasiviiv (*opaneyyiko*), viies kuni arahantiks saamiseni välja. Buddha dhamma on kõikehõlmav ja ajatu ehk aegumatu tõde,¹⁶⁸ mida iga tark

¹⁶⁷ PED lk 764-771. Buddhaghosa andis dhammale neljakordse tähenduse, milleks on: (1) *guṇe* (*saddo*) hea käitumine; (2) *desanāyaṃ* suttade ja vinaja (*dhamma-vinaya*) õpetamine; (3) *pariyattiyam* üheksaosaline Buddha sõnade (*navanga-buddha-sāsana*) kogumik, milleks on: „*suttam geyyam veyyakaraṇam gāthā udānam itivuttakam jātakam abbhuta-dhammam vedallam*“ (esineb nii vinajas *Mahāvibhaṅga*, *Pārājikakaṇḍa*, *Paṭhamapārājikasikkhāpada*, *Verañjakaṇḍa*, *Methunadhamma* Bu Vb Pj 1; kui ka suttantas *Alagaddūpamasuttam* MN 22, *Appassutasuttam* AN 4.6, *Dutiyavalāhakasuttam* AN 4.102, *Mūśikasuttam* AN 4.107, *Ummaggasuttam* AN 4.186, *Sotānugatasuttam* AN 4.191, *Paṭhamadhammavīhārisuttam* AN 5.73, *Dutiyadhammavīhārisuttam* AN 5.74, *Dutiyasaddhammasammomasuttam* AN 5.155, *Ānandasuttam* AN 6.51, *Dhammaññūsuttam* AN 7.68, *Catukkapuggalapaññatti* Pp 2.4, *Nippapañcapañha* Mil 6.2.1.); ja (4) *nissatte* (-*nijjivāte*) kosmiline (mitte-animistlik) seadus(pära); vt täpsemalt DA I.99, DhA I.22.

¹⁶⁸ Dhṛ 151.

peab ise mõistma (*paccattam veditabbo viññūhī*).¹⁶⁹

Ilmselt tuntuim dhamma olemuse kirjeldus pärineb „Suure üleva suttast“¹⁷⁰, kus Buddha õpetab:

„Kõiksugu kurja mittetegemine,
oskusliku omandamine,
oma teadvuse puhastamine –
see on buddhade õpetus.

Mittesüüdistamine, mittekahjustamine
ja vabanemisjuhistekohane eneseohjamine,
möödukus söömisel ja erakluses elamine,
ülimal teadvuse taotlemine –
see on buddhade õpetus.“

Õige dhamma. Dhamma tähendus õige dhamma (*sammā-dhamma*) mõistes piirdub ainult sellega, mida ajalooline Buddha Gootama ise õpetas ning mille kaitse alla tema järgijad lähevad.¹⁷¹ Ta manitses korduvalt bhikkhusid mitte järgima teiste õpetajate dhammat, st hiljem kirjutatud suttaid, sanskritikeelseid suutraid ja dharmasid, teiste õpetajate tekste ja luulet ehk uusi ja nn „kaasajastatud“ või „edasiarendatud virgumisõpetusi“, budistlikku filosoofiat jt hilisemaid spekulatsioone, mis ei ole Tathaagata antud või on tema suhu pandud. Buddha kinnitas korduvalt, et bhikkhud peaksid järgima vaid tema, Tathaagata õpetatud dhammat¹⁷² – st dhammat, mis on kirjas kõiki Buddha õpetusi koondavas paalikeelses „Tipiṭaka’s“. Kuigi paali kaanonis esinevad ka Buddha lähimate õpilaste Ānanda Theera, Sāriputta Theera jt antud jutlused, on need reeglina esitatud Buddha juuresolekul ja heakskiidul ning kattuvad Buddha antud dhammaga.

Buddha õpetas, et temale õpetussõnade suhupanemine on dhamma võltsimine ja võltsitud dhamma edasiõpetamine on Buddha laimamine.¹⁷³ Õige dhamma järgimist ja tema poolt mitteantud dhamma hülgamist pidas Buddha nii oluliseks, et rõhutas seda isegi vahetult enne parinibbaanat ehk lõplikku vaibumist (keha surma).¹⁷⁴

¹⁶⁹ „svākkhāto bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattam veditabbo viññūhī.“ – *Mahāparinibbānasuttam* DN 16, *Uposathasuttam* AN 3.70 jpt.

¹⁷⁰ *Mahāpadānasuttam* DN 15; Dhp 183, 185.

¹⁷¹ Buddha dhamma põhineb Gootama isiklikul virgumiskogemusel, kus ta nägi ühelt poolt tingitud tekkimise dhammat, esinemise dhammat ja lakkamise dhammat (st sõltuvuslikku tekkimist) kui ka teisalt nende dhammade vaibumist (*nibbāna*), vt: *Ariyapariyesanāsuttam* ehk *Pāsārāsīsuttam* MN 26. Dhammas varjupaiga võtmine ei tähenda varjupaiga võtmist sõltuvuslikus tekkes ega muudes dhammades, vaid neljas arija tões, mis defineerib dukkha, selle tekkimise põhjuse (= iha), lakkamise võimalikkuse ja arija tee, mis viib dukkha lakkamisele.

¹⁷² *Āṇisuttam* SN 20.7.

¹⁷³ *Bālavagga* AN 2.23.

¹⁷⁴ *Mahāparinibbānasuttam* DN 16.

Ta hoiatas korduvalt, et bhikkhud, kes ei järgi tema õpetatud rahuteed nibbaanasse nii, nagu tema seda õpetas¹⁷⁵ ega järgi tema antud juhiseid, ei saavuta läbistava arija teadmise ja nägemise esiletõusmist (*alam-ariya-ñāṇa-dassana-visesa*).¹⁷⁶ Kes on aga õigesti mõistnud ja näinud nelja tõe, need ei järgi enam kunagi teisi õpetajad ega nende õpetusi.¹⁷⁷

Buddha õpetas bhikkhudele, et kuuldes Buddha suhu pandud valet dhammat peavad nad Tathaagata antud õige dhamma abil valed vaated oskuslikult ja vastandumata ümber lükkama¹⁷⁸ ning dhammat, mis ei õpeta kaheksaosalist arija teed ja arahanti teed, ei tuleks meenutada (*anussarītabba*)¹⁷⁹ ega teostada (*sacchikātabba*).¹⁸⁰

Arija teed mitteteostava inimese kohta ütles Buddha, et sellist inimest ei peaks sageli külastama (*bhajitabbo*), talle ei tuleks austust avaldada (*na payirupāsītabbo*), temast ei peaks lugu pidama (*na puja*), teda ei tuleks tunnustada (*na pāsāṃsa*) ega austada (*agāra*) ja talle ei tuleks kuuletuda (*appatissa*).¹⁸¹

Buddha õpetas, et tema suhu pandud dhamma toob tulevikus suurtele inimmassidele kasutat teostust ja suurt õnnetust ning Buddha suhu pandud dhammade õpetajad, nagu ka nende järgijad, langevad nirajasse;¹⁸² vt selgitustest: maailm (*loka*).

Dhamma võib olla õige ja hea ning võib olla vale ja kuri (*pāpadhammā*). Valet ja kurja dhammat (st mis ei ole kooskõlas theeravaada õpetusega) järgiv bhikkhu sünnib nirajas;¹⁸³ vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*); maailm (*loka*) = niraja.

Õige dhamma teadjat nimetavad „Dhammavärsid“ sõna tähenduse teadjaks, sõnade järgnevuse teadjaks, suureks targaks ja suurmeheks, keda iseloomustab viimane kehastumine;¹⁸⁴ vt selgitustest: keha (*kāya*).

Teiste õpetajate, laamade, kirjanike, poetide, järgijate jt kirjutatud tekstide järgmine ei vii virgumisele ja põhjustab Buddha algupärase dhamma kadumise. Virgumisele saab viia vaid Buddha antud õige dhamma teadmine ja dhammakohane teostamine,¹⁸⁵ mitte aga erinevate dhammade/

¹⁷⁵ Dhp 285.

¹⁷⁶ *Bhaddālisuttam* MN 65.

¹⁷⁷ *Indakhīlasuttam* SN 56.39.

¹⁷⁸ *Kimdiṭṭhikasuttam* AN 10.93.

¹⁷⁹ *Anussarītabbasuttam* AN 10.153.

¹⁸⁰ *Sacchikātabbasuttam* AN 10.154.

¹⁸¹ *Bhajitabbādisuttam* AN 10.156–166.

¹⁸² Dhp 306; *Dutiyapamādādivagga* AN 1.132–139.

¹⁸³ Dhp 307.

¹⁸⁴ Dhp 325.

¹⁸⁵ Dhp 38.

dharmade järgimine.¹⁸⁶ Buddha on korduvalt rõhutanud vaid tema, Tathaagata antud dhamma järgimise olulisust ning õpetas, et selle juhise mittetäitmine ehk teiste õpetajate ja filosoofide loodud dharmade/dharmade järgimine ongi põhjus, miks bhikkhu ei jõua virgumiseni ning miks tema antud dhamma inimeste maailmast kaob.¹⁸⁷

Tume ja ere dhamma. Tume tegu pärineb tumedast dhammast¹⁸⁸ ja ere tegu eredast dhammast. „Üksikasjalikumast suttas“¹⁸⁹ täpsustab Buddha, et (1) tume tegu tumeda viljaga on kehamoodustiste, kõnemoosustiste või meelemoodustiste läbi toime pandud valulik (*sa-byābajjha*) tegu, mis juhib valulisse maailma (*loka*) ja valulisse kokkupuutesse (*phassā*), kus kogetakse üksnes dukkhat (*ekanta-dukkha*) (= niraja). (2) Ere tegu ereda viljaga on kehamoodustiste, kõnemoosustiste või meelemoodustiste läbi toime pandud mittevalulik (*abyābajjha*) tegu, mis juhib mittevalulisse maailma ja mittevalulisse kokkupuutesse, kus kogetakse ainult õnne (*ekanta-sukha*). (3) Tume ja ere tegu tumeda ja ereda viljaga on kehamoodustiste, kõnemoosustiste või meelemoodustiste läbi toime pandud nii valulikud (*sa-byābajjha*) kui mittevalulikud (*abyābajjha*) teod, mis juhivad maailma, kus esineb nii dukkha tunne kui ka õnne tunne, kokkupuude nii valuliku kui õnnelikuga, ning kus kogetakse nii dukkhat kui õnne. (4) Ei tume ega ere tegu ei tumeda ega ereda viljaga, mis juhib teo ammendumiseni, on tahe (*cetanā*) loobuda tumeda viljaga tumedast teost, ereda viljaga eredast teost ning tumeda ja ereda viljaga tumedast ja eredast teost.

Dhamma teadmine ja dhamma kohaselt elamine peavad käima käsikäes.¹⁹⁰ Buddha selgitas, et dhammast rääkimine ja dhamma õpetamine, kuid dhamma mittejärgimine on nagu laenatud ehete kandmine. „Esimeses dhammas elamise suttas“¹⁹¹ õpetab Buddha, et: (1) bhikkhu, kes õpib dhammat, kuid jätab unarusse retriidi (*paṭisallāna*) ehk erakluses džhaana harjutamise ega pühendu teadvuse rahu (*ceto-samatha*) teostamisele (st mediteerimisele), on bhikkhu, kes õpib palju, kuid ei ela dhamma kohaselt. (2) Kui bhikkhu õpetab õpitud ja meeldejäetud dhammat üksikasjalikult teistele, kuid jätab unarusse retriidi ega pühendu teadvuse rahu teostamisele, nimetatakse teda bhikkhuks, kel on palju tarkust, kuid kes ei ela dhamma kohaselt. (3) Kui bhikkhu retsiteerib õpitud ja meeldejäetud dhammat üksikasjalikult teistele, kuid jätab unarusse retriidi ega pühendu teadvuse rahu teostamisele, nimetatakse teda bhikkhuks, kes on huvitatud retsiteerimisest, kuid kes ei ela dhamma kohaselt. (4) Kui bhikkhu mõtleb dhammast, uurib

¹⁸⁶ Dh 266.

¹⁸⁷ *Bhaddālisuttam* MN 65; *Mahāpadesasuttam* AN 4.180; *Saddhammapparipakassuttam* SN 16.13; *Āṇisuttam* SN 20.7; *Kimdiṭṭhikasuttam* AN 10.93 jt.

¹⁸⁸ Dh 87.

¹⁸⁹ *Vitthārasuttam* AN 4.233.

¹⁹⁰ Dh 20, Dh 257.

¹⁹¹ *Paṭhamadhammavivāhārisuttam* AN 5.73.

dhammat ja analüüsib (*anuvitakketi*) õpitud ja meeldejäetud dhammat, kuid jätab unarusse retriidi ega pühendu teadvuse rahu teostamisele, nimetatakse teda bhikkhuks, kes mõtleb palju, kuid kes ei ela dhamma kohaselt. (5) Aga bhikkhut, kes ei veeda päevi ainult dhammat õppides, ei jäta hooletusse retriiti ja on pühendunud sisemise teadvuse rahu saavutamisele, nimetatakse bhikkhuks, kes elab dhamma kohaselt. Seega, dhamma teadmine ilma seda teostamata ehk ilma kõlblust, tarkust ja keskendust arendamata ei vabasta plekkidest ega dukkhist ning ei juhi teadvuse vabanemisele (*ceto-vimutti*) ega virgumisele (*nibbāna*). Dhamma teadmine kuid selle mitteteostamine tähendab dhamma järgi ja dhammas mitteelamist.

ÕIGE DHAMMA

(*sammā-dhamma*)

1. Õige dhamma ja vinaja on see, mis:
 - 1.1. on Tathaagata enda räägitud ja õpetatud või tema juuresolekul ja vaikival nõusolekul mõne õpilase poolt õpetatud;
 - 1.2. juhib kiretusse, mitte kirge;
 - 1.3. on kütkeeta, mitte seotud kütkega;
 - 1.4. on seotud plekkide, tulvade jt uutesse sündidesse juhtiva oskamatu vähendamise, mitte kasvatamisega;
 - 1.5. toetab vähenõudlikkust, mitte ahnust;
 - 1.6. toetab rahulolu, mitte rahulolematust;
 - 1.7. toetab erakluses viibimist, mitte rahva seas viibimist;
 - 1.8. toetab energia loomist, mitte uimasust;
 - 1.9. toetab lihtsat toimetulekut, mitte keerulist toimetulekut;
 - 1.10. juhib ühesuunaliselt, siin ja praegu, *juba selles elus* olemasolütüdimusse, lakkamisse, rahunemisse, ülimateesse teadmistesse, virgumisse ja vaibumisse.
 - *Bālavagga* AN 2.23
 - *Mahāpadesa* [*Mahāpadesadesanā*] *suttam* AN 4.180
 - *Saṅkhittasuttam* AN 8.53
 - *Satthūsāsanasuttam* AN 7.83

ÕIGE DHAMMA (*sammā-dhamma*)

2. Õige dhamma kaob. Õige dhamma kadumise põhjustavad bhikkhud, bhikkhunid, meesjärgijad ja naisjärgijad, kes elavad ilma austuse ja aupaklikkusest (1) õpetaja (*satthā*), (2) dhamma, (3) sangha ehk bhikkhude ja bhikkhunita, (4) väljaõppe ehk treeningu (*sikkhā*) ning (5) keskenduse (*samādhi*) suhtes.
- *Saddhamma-ppatirūpakasuttam* SN 16.13
 - *Āṇisuttam* SN 20.7
 - *Mahāpadesa-[Mahāpadesadesanā]suttam* AN 4.180
 - *Tatiyaanāga-tabhayasuttam* AN 5.79, jt
3. Buddha dhamma allakäigu ja kadumise põhjustavad bhikkhud, kes: (1) ei kuula hoolikalt õiget dhammat, (2) ei jäta õiget dhammat meelde, (3) ei mäleta õiget dhammat, (4) ei uuri hoolikalt meeldejäetud õige dhamma tähendust, (5) ega teosta hoolikalt õpitud õiget dhammat dhamma kohaselt.
- *Paṭhamasaddhamma-sammosasuttam* AN 5.154
4. Õige dhamma ja vinaja rüvetavad mittearendatud kehaga (sh hingamise teadlikkust mittearendavad), mittearendatud kõlblusega (kõrgema kõlblusest (*adhi-sīla*)), mittearendatud teadvusega (kõrgema teadvusest (*adhi-citta*)) ja mittearendatud tarkusega (kõrgema tarkusest (*adhi-paññā*)) bhikkhud, kes:
- *Tatiyaanāgatabhaya-suttam* AN 5.79
 - *Āṇisuttam* SN 20.7
- (1) annavad täispühitsusi;
(2) õpetavad teistele nägemise saavutamist;
(3) räägivad kõrgemast dhammast või üheksast osast;

ÕIGE DHAMMA (*sammā-dhamma*)

- (4) ei taha kuulata, retsiteerida, õppida ega meelde jätta Tathaagata räägitud suttaid, vaid õpivad kauni kõla ja sõnaosavusega filosoofide, kirjanike, poeetide või järgijate räägitud tekste, ning kes (5) saades hiljem vanem-bhikkhudeks, elavad luksuses, on lõdvad, uimased ja lohakad, edukad tagasilanguses ning väldivad erakluses elamise kohustust.
5. Õige dhamma hakkab kaduma siis, kui tekib võltsitud dhamma, st „hilisemad“ või „uued“ suutrad, virgumata õpetajate dharmatekstid ja filosoofilised spekulatsioonid, mis ei õpeta enam arija teed või õpetavad seda vaid näiliselt, kuid mitte sisuliselt.
- *Saddhammappatirūpakasuttam* SN 16.13
6. Bhikkhud, kes kuulutavad Buddha poolt mitteõpetatud vinaja, dhamma, praktika ja määratletu Buddha antuks ning Buddha õpetatud vinaja, dhamma, praktika ja määratletu Buddha poolt mitteantuks, juhivad suured inimmassid kasutusse praktikasse, õnnetusse ja kannatusse.
- *Dutiyapamādādivagga* AN 1.132–139
7. Et õige dhamma säiliks, peavad bhikkhud, bhikkhunid ja ka ilmikärgijad järgima vaid seda, mida Ülim (*bhagavant*) ise on õpetanud ning mitte järgima seda, mida Buddha ei ole õpetanud.
- *Mahāpadesa [Mahāpadesadesanā]suttam* AN 4.180

Kõrgem ja madalam dhamma (*maha-dhamma, hīnā-dhamma*).¹⁹² Madal dhamma ei tähenda siinkohal nn hinajaana koolkonna (sansk.: *śrāvakayāna*) õpetust, nii nagu seda osad mahajaana õpetajad ja laamad ekslikult on selgitanud. Ajavahemikus 1. sajandist e.m.a kuni 1. sajandini m.a.j tundmatu(te) autori(te) poolt kirjutatud sanskritikeelses „Hea dharma lootossuutras“ („Saddharma puṇḍarīka sūtra“)¹⁹³ ilmusid uued terminid „mahaajaana“ (*mahāyāna*) ja „hinajaana“ (*hīnayāna*) ning alates 2. sajandist m.a.j on mahaajaana end tekstide kaudu selgelt theeravaadast eraldiseisvaks määratlenud. Alates 1. sajandist m.a.j kujunesid mahaajaanide seas välja jäigad seisukohad. Mahaajaana nimetas endast erinevaid koolkonde halvustavalt ja mitteaustavalt hinajaanaks ehk madalamaks sõidukiks ning nende õpetust, sh Buddha algset dhammat, madalamaks õpetuseks (*hīna-vāda*).¹⁹⁴ Sellest ajast alates hakati mahaajaanat ja hinajaanat tutvustama ja levitama kui vastandlike termineid ja erinevaid suundi. Mahaajaana „kõik on tühjus“ õpetuse järgijad kritiseerisid selleks ajaks juba ammu väljasurnud India koolkondi, eriti sarvastivaadat, mis õpetas „kõik on olemas“ lähtekohta. Theeravaada selles dispuudis ei osalenud.

Arvestades Buddha võimet näha tulevikku ja analüüsid *Paramatthakasuttam* sisu, võib eeldada, et Buddha nägi ette mahajaana tekkimist ja selle poolt tema loodud originaalsangha ehk theeravaada suhtes halvustava suhtumise esilekerkimist. Selles suttas õpetab Buddha bhikkhudele, et kui

¹⁹² *maha* [√mah „austama“ + a] 1: väärikus, auväärus. 2: festival. *hīna* [√hā „tõrjuma“ + na (hāyati)] alam, madalam; vilets, armetu; alatu, nurjatu, põlastusväärne; puudulik (halvustavas mõttes); mille vastandiks on *paṇīta* ja *ukkaṭṭha* (kõrgem, sünnis, noobel).

¹⁹³ Tegemist on pikema aja jooksul (u 1. sajandist e.m.a kuni 1. sajandini m.a.j) India virgumata filosoofide kokkukirjutatud õpetustega, mis on pandud Ānanda ja Buddha suhu, kuid ei ole Ānanda poolt räägitud ega ole Gootama Buddha õpetatud. Legendi kohaselt olla „Hea dharma lootossuutra“ toonud Nāgārjuna’le müütilised imevõimetega maotaolised olendid naagad. Nāgārjuna kirjutab tohulgal tekste tühjuse olemuse selgitamiseks ja vastutab ka „Hea dharma lootossuutra“ eest. Suttaks on korrektne nimetada Buddha õpetuse kontekstis vaid Gootama Buddha antud maagadhi keelses (*māgadha-bhāsā*) ehk paali keelses „Tipitakas“ sisalduvaid õpetusi. Alates sõnadega „Nii olen ma kuulnud...“ jälgendab *Saddharma puṇḍarīkasūtra* algtekste, sisaldab vastanduvaid termineid mahaajaana ja hinajaana, ning kuulutab mahaajaana paremaks õpetuseks ja Buddha enda õpetatud arahanti tee madalamaks õpetuseks. Kuna valeõpetuste tekkimist ja õige dhamma kadumist ennustas Buddha ette, tuleks sarnastesse eksitavatesse tekstidesse suhtuda kaastundega ning need Buddha juhiste kohaselt hüljata ja vastandumata kõrvale panna; vt *Mahāparinibbānasuttam* DN 16, *Mahāpadesasuttam* [*Mahāpadesadesanāsuttam*] AN 4.180.

¹⁹⁴ Tekstides ei esine *mahā* ja *hīna* vastanditena, vaid *hīna* vastand on *paṇīta* (KN Pv IV.127), mis tähendab „kõrge“, „ülev“, „ülendatud“, „suurepärase“ ja ka *ukkaṭṭha* „kõrgem“, „õilis“, „sünnis“. Erinevates jaotustes esindab *hīna* kõige madalamat taset, näiteks *hīna-majjhima-paṇīta* „madal-keskmise-suurepärase“. Eesliide *mahā* määratleb aga suurt ja auväärset, näiteks *mahā-rāja* ehk „suur kuningas“. Kui paalikeelsed sõnad *maha(nta)*, *visāla* ja *uru* tähendavad suurt, siis terminid *khuddaka*, *appaka*, *thoka* ja *omaka* tähendavad väikest. Kuigi *hīnajāna* tõlkimine „väikeseks sõidukiks“ võib olla „poliitiliselt korrektne“, tähendab see otsesõnu madalamat, kehvemat, vähem väärtuslikku või halvemat sõidukit.

inimene seostab iseennast mingi vaatega (*diṭṭhi*), siis peab ta seda kõige suurepärasemaks (*māha*) ehk kõrgemaks ning kuulutab teised madalamaks (*hīna*), mislābi ei vabane ta iialgi vaidlustest. Igas oma teos, töötuses ja tähtpäevadel sooritatud rituaalides näeb too inimene kasu iseendale, mis on ühtlasi tema jaoks tõestuseks, et kõik teised ongi väärtusetud ja madalad. Arukas aga kuulutab teisi madalamaks pidavale inimesele toetumise kammitsaks ehk ahelaks (*gathita*). Ei tõeline braahman ega ükski bhikkhu ei peaks lootma rituaalidele, töotustele või pühitsustele (*sīlabbata*) ega sõltuma nähtust (*diṭṭha*), kuuldust (*suta*) ega temale teada-olevast ehk varasemalt kogetust (*muta*). Vaated, teadmised, riitused, töötused, pühitsused ning enese arvamine teistega võrdseks, madalamaks või kõrgemaks ei iseloomusta õige vaatega kõlbelist bhikkhut. Sestap loobub bhikkhu minaga seotud vaate kinnihoidmisest (*attam pahāya anupādiyāno*), ei otsi tuge teistest teadmistest (*ñāṇa*), ei vali vaidluses pooli ega otsi abi teistest, erinevatest vaadetest. Ta ei kaldu äärmustesse, vaid püsib keskeel, milleks on arija kaheksaosaline tee. Tõeliselt püha elu elab arija teele sisenenu, kel pole valesid vaateid, kes ei klammerdu riitustesse ja pühitsustesse, ei tunnista valesid dhammasid/dharmasid vastuvõetavaks ega loo juurde uusi spekulat-sioone ja uusi õpetusi.¹⁹⁵

Madala dhamma järgijat iseloomustab hooletuses elamine, valede vaadete järgimine ja maailma kiindumine.¹⁹⁶ Õige ja hea dhamma järgija on aga see, kes püüdleb virgumisele, pole hooletu ning järgib õiget ja heasse juhtivat dhammat, mislābi elab ta õnnelikult nii selles kui järgmises maailmas.¹⁹⁷

DŽHAAI
(*jhāyi, jhāyī*)

jhāyi [√jhā + i] (m); **jhāyī** [√jhā + ī] (n) džhaai; džhaanade arendaja, džhaanades keskenduja.

Džhaai on džhaanas keskenduja, kes harjutab nelja vormi valla džhaanat (*rūpa-jhāna*) ja nelja vormita valla džhaanat (*arūpa-jhāna*). Viimase, vormita ala ehk taju ega mittetaju valla ületanud džhaai saavutab taju ja tunde lakkamise, milles ka Buddha sageli viibis; vt täpsemalt selgitustest: džhaana (*jhāna*). Kaheksaosalist teed järgivad džhaaid vabanevad Surma köidikuist,¹⁹⁸ vt surm (*māra*).

¹⁹⁵ *Paramatthakasuttam* KN Snp 4.5.

¹⁹⁶ Dhp 167.

¹⁹⁷ Dhp 168, 169.

¹⁹⁸ Dhp 276.

DŽHAANA
(*jhāna*)

jhāna [√jhā + ana (jhāyati)] 1: džhaana; järk-järgult süvenevate kesken-
dusastmete nimetus. 2: tulekahju, (ära) põle(ta)ma.

Paalikeelne termin *jhāna* sõnast (1) *jhāyati* „vaatlema“ või hilisema selgituse kohaselt (2) *jhāpeti* „ära põletama“, „tules olema“, „elimineerima“ (takistused ja plekid ehk rüved) tähendab nii keskendust, kui ka keskenduse astmeid.¹⁹⁹ Buddha õpetuses on džhaana unikaalse tähendusega. Selle sanskritikeelsele vastel *dhyāna* on Hindu jooga süsteemides erinev tähendus ja jaotus.

„Džhaana suttas“²⁰⁰ on toodud Buddha kirjeldus neljast vormi džhaanast (*rūpa-jjhāna* = *rūpā-vacara-jjhāna*) ja neljast vormita džhaanast (*arūpa-jjhāna* = *arūpā-vacara-jjhāna*).

Esimene džhaana saavutatakse täielikult objektile keskendunud seisundis (*appanā*), mille kestel toimub esmalt viie takistuse ajutine peatumine ja hiljem lõplik lakkamine. **Viis takistust** (*pañca nīvaraṇā*) on järgnevad.²⁰¹

1. Naudingusoov (*kāmacchanda*), mille toiduks (*āhāra*) on oskamatu juurest tekkinud kaunis märk (*subha-nimitta*); vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma*; *vipāka*, *phala*). Naudingusoovist vabanetakse ilmalikust loobumise teel.
2. Pahatahtlikkus (*vyāpāda*), mille toiduks on vastumeelne märk (*paṭigha-nimitta*). Pahatahtlikkusest vabanetakse kaastunde arendamise teel.
3. Laiskus ja loidus (*thīna-middha*), mille toiduks on rahulolematu, osavõtmatu ehk apaatia, unisus, söömisjärgne rammestus ning loidus (*arati tandi vijambhitā bhattasammado cetaso ca līnattam*). Laiskusest ja loidusest vabanetakse tähelepaneliku erksuse ja valvsuse arendamise teel.
4. Rahutus ja mure (*uddhacca-kukkucca*), mille toiduks on teadvuse ebastabiilsus (*cetaso avūpasamo*). Rahutusest ja murest vabanetakse kõigutamatu rahu ja sisemise vaikuse arendamise teel.
5. Kahtlus (*vicikicchā*), mille toiduks on kahtlused dhamma suhtes (*vicikicchāṭṭhānīyā dhammā*). Kahtlusest vabanetakse oskuslike meeelseisundite arendamise teel.

¹⁹⁹ Auväärne Buddhaghosa Theera määratleb džhaanat kui selle vastandi ärapäletamist (*paccanīka-dhamme jhāpeti ti jhānam*) või sobivale objektile või sfäärile keskendust; vt: Buddhaghosa kirjutatud Vinaja selgitust (*Samantapāsādikā*).

²⁰⁰ *Jhānasuttam* AN 9.36, ka *Anupadasuttam* MN 111 jpt.

²⁰¹ *Nīvaraṇasuttam* SN 46.40, *Kāyasuttam* SN 46.2, *Sāmaññaphalasuttam* DN 2.

Abhidhamma kohaselt on kuuendaks takistuseks mitteteadmise (*avijjā*).

Ka kadedus jt meeles esinevad plekid takistavad keskenduse arendamisel džhaana saavutamist²⁰², mistõttu esindavad kõik plekid takistusi.

Takistused reostavad teadvuse särav-puhast (*pabhassara*) olemust,²⁰³ teevad pimedaks, mittenägijaks ja mitteteadjaks, vaigistavad tarkuse, viivad vaeva ja hävingusse ning takistavad meele täieliku keskenduse ja sellega kaasneva džhaana (*jhāna*) saavutamist ning vaibumise teostamist.²⁰⁴ Takistused ei võimalda näha olemasolu nii nagu see tõeliselt on, tegelikkusele vastavalt (*yathā-bhūta*).²⁰⁵ Viie takistuse vastandiks on seitse virgumisosa (*satta bojjhaṅgā*).²⁰⁶

Džhaana esindab järjestikku selginevaid teadvusseisundeid, mis hõlmavad viie džhaana osa (*jhānaṅga*) kombinatsioone.²⁰⁷ Need tegurid pole kehalised (*kāyika*), vaid on mentaalsed (*cetasika*), seotud meele kinnistumisega keskendusobjektile ning ületatakse rahu arendamise (*samatha bhāvanā*) teel.

„Džhaana sutta“²⁰⁸ kohaselt on viis džhaana osa (*jhānaṅga*):

1. mõtlemine (*vitakka*),
2. läbiuurimine (*vicāra*),
3. rõõm (*pīti*),
4. õnnetunne (*sukha-vedanā*),
5. ühtesuunatus (*ekaggatā*).

Iga järgneva džhaana arendamine toimub eelmise džhaana osa ületamise ehk sellest loobumise teel.²⁰⁹

Ilma selge teadmise, mis džhaana on ja kuidas seda arendada, on lihtne keskendusel tekkivaid kogemusi ekslikult džhaanaks tõlgendada ning seda mitteoskuslikul moel arendama asuda.²¹⁰

Buddha on õpetanud, et keskenduse arendamist tuleb esmalt alustada rahu arendamisest ja saavutada džhaana. Kes on rahu saavutamise saavutanud sügava rahunemise, see „särab juba kaugel, nagu Himaalaja mägi“.²¹¹ Seejärel saab minna üle läbinägemise arendamisele (*samatha-*

²⁰² Dhp 249, 365.

²⁰³ *Upakkilesasuttam* SN 46.33.

²⁰⁴ *Nīvaraṇasuttam* SN 46.40.

²⁰⁵ *Saṅgārasuttam* SN 46.55.

²⁰⁶ *Nīvaraṇasuttam* SN 46.40.

²⁰⁷ *Mahāvedallasuttam* MN 43; *Sāmaññaphalasuttam* DN 2.

²⁰⁸ *Jhānasuttam* AN 9.36.

²⁰⁹ *Laṭṭhikopamasuttam* MN 66.

²¹⁰ *Gāvīupamāsuttam* AN 9.35.

²¹¹ Dhp 304.

DŽHAANAD	JÄRKJÄRGULINE DŽHAANADE SAAVUTAMINE JA ARENDAMINE	ÜHEKSA LAKKAMIST
VORMI VALLA DŽHAANAD (<i>rūpa-jhāna</i>)	1. See on, kui bhikkhu, naudingutest eraldunud, mitteoskuslikest dhammadest eraldunud, mõtlemisega, läbiuurimisega, eralduses sündinud rõõmus ja õnnes, saavutab esimese džhaana (<i>paṭhamajjhāna</i>) ja viibib selles.	Lakkab naudingutaju (<i>kāma-saññā</i>) ja lõpeb kõne (<i>vācā</i>)
	2. Mõtlemise ja läbiuurimise vaibudes, sisemise rahunemisega ja teadvuse ühtsuse olemasoluga, mõtlemiseta ja läbiuurimiseta, keskendusest sündinud rõõmus ja õnnes, saavutab teise džhaana (<i>dutiyajjhāna</i>) ja viibib selles.	Lakkab mõtlemine ja läbiuurimine
	3. Rõõmu ja kireta, neutraalsena, teadvelolus ja tähelepanelikkuses viibides, õnne kogu kehaga kogedes - mille kohta arijad kuulutavad: „Neutraalne teadlikolus ja õnnes viibimine“ - saavutab kolmanda džhaana (<i>tatiyajjhāna</i>) ja viibib selles.	Lakkab rõõm
	4. Õnnegi hüljates, dukkhagi hüljates, endise heameele ja pahameele hävitades, ei dukkhas, ei õnnes, vaid neutraalse teadvelolu puhtuses, saavutab neljanda džhaana (<i>catutthajjhāna</i>) ja viibib selles.	Lakkavad õnn ja hingamine

DŽHAANAD	JÄRKJÄRGULINE DŽHAANADE SAAVUTAMINE JA ARENDAMINE	ÜHEKSA LAKKAMIST
VORMITA VALLA DŽHAANAD (<i>arūpa-jhāna</i>)	5. Kogu vormitaju ületanud, vastumeelsustaju hüljanud, eristavale tajule tähelepanu pööramata, teadvustades: „Lõputu ruum“, saavutab ruumi lõputu ala (<i>ākāsānañcāyatana</i>) ja viibib selles.	Lakkab vormitaju
	6. Kogu ruumi lõputu ala ületanud, teadvustades: „Lõputu teadvus“, saavutab teadvuse lõputu ala (<i>viññāṇañcāyatana</i>) ja viibib selles.	Lakkab ruumi lõputu ala taju
	7. Kogu lõputu teadvuse ala ületanud, teadvustades: „Seal pole mittemidagi“, saavutab mittemillegi ala (<i>ākiñcaññāyatana</i>) ja viibib selles.	Lakkab teadvuse lõputu ala taju
	8. Kogu mittemillegi ala ületanud, saavutab ei-taju-ega-mittetaju ala (<i>nevasaññā-nāsaññāyatana</i>) ja viibib selles.	Lakkab mittemillegi ala taju
	9. Kogu ei-taju-ega-mittetaju ala ületanud, saavutab taju ja tunde lakkamise (<i>saññāvedayita-nirodha = animitto ceto-samādhī</i>) ja viibib selles.	Lakkavad taju ja tunded
----- <i>Saṅgītasuttam DN 33; Rahogatasuttam SN 36.11; Moggallāna Saṃyuttam SN 40.1-9; Anupubbanirodhasuttam AN 9.31 jpt</i>		

pubbaṅgama vipassanā)²¹² ning jätkata rahu ja läbinägemise arendamist paralleelselt, kuni tulvade (*āsavā*) lõpliku lakkamiseni. „Džhaana suttas“²¹³ annab Buddha ülevaate kogu meele arendamise protsessist ja kinnitab, et tulvadest vabaneda ja virguda saab ainult džhaanade arendamise teel.

Džhaanasid õigesti saavutamata ja õigel moel väljaarendamata pole võimalik saavutada ei keha tõelise olemuse läbinägemise teadmist (*vipassanā-ñāṇa*), meele-keha-võime teadmist (*manomayiddhi-ñāṇa*), üleloomulike võimete teadmist (*iddhividha-ñāṇa*), tulvade lõppemise teadmist (*āsavakkhaya-ñāṇa*) ega lõplikku vaibumist (*nibbāna*).²¹⁴ Seetõttu on õigel moel džhaana saavutamine ja arendamine virgumise ja vaibumise teostamise seisukohast määrava tähtsusega.

Kõik Gootama õpilased, kes sisenevad tühja hütti ning rõõmustavad nii päeval kui öösel keskenduse arendamises, saavutavad rahu ja mõistmise ning leiavad virgumises mitteinimliku (*a-mānussa*) ehk buddhale ja arahantile omase rõõmu.²¹⁵

Vt selgitustest: Buddha ehk Mõistnu.

DUKKHA

dukkha [√dukkh + a; du (raske) + kha (taluda)] „raske taluda“ (tekkimist, esinemist ja lakkamist); dukkha, vaev, valu, viletsus, häda, raskus; lõplikku rahulolu mittesisaldav; tavaliselt tõlgitakse kannatuseks.

Buddha enda sõnade kohaselt on ta õpetanud vaid seda, mis on dukkha ja kuidas dukkha vabaneda.²¹⁶ Euroopa kultuurikontekstis puudub *dukkha* mõistele täpne vaste, kuid selle enamlevinud tõlkevasteks on: kannatus, rahulolematus, ahistus, valu ja vaev.²¹⁷ Kuna paalikeelsele *dukkha* mõistele ei ole ka eesti keeles täpset vastet, on siinkohal jäetud see tõlkimata.

²¹² *Jhānanisayasuttaṃ (Sāvattṭhinidānaṃ) AN 9.36 jt.*

²¹³ *Jhānasuttaṃ AN 9.36.*

²¹⁴ *Sāmaññaphalasuttaṃ DN 2.*

²¹⁵ Dhṃ 301, 373.

²¹⁶ *Kimatthiyasuttaṃ SN 45.5.*

²¹⁷ „Visuddhimagga“ kohaselt on *kha* juureks *kham* „-(s)us“ tühjuse (*tuccha*) tähenduses, mis koos eesliitega *du* tähendab labasust (*kucchita*), halba või paha (nagu *du-putta* halb poeg või paha laps), vt Buddhaghosa, Vissuddhimagga, Toimetaja C. A. F. Rhys Davids, Oxford: PTS, 1975, lk. 494, 499.

„Dhammaratta pöörlemapanemise suttas“²¹⁸ õpetab Buddha:

„See aga, bhikkhud, on dukkha arija tõde. Sünd on ju dukkha, vanadus on ju dukkha, haigus on ju dukkha, surm on ju dukkha; kokkupuude ebaseeldivaga on dukkha ja lahusolek meeldivast on dukkha; dukkha on ka see, kui ei saada, mida ihaldatakse; lühidalt: viis olemasollu klammerdumise kogumikku on dukkha.“

„Tõe jaotuste sutta“ ja „Suur teadlikkuse loomise sutta“²¹⁹ selgitavad eeltoodud õpetuse sisu.

Ebaseeldivaga kokkupuude (*appiyehi sampayogo*) tähendab koosolemist mittesoovitud (*aniṭṭhā*), mittemeeldiva (*akantā*) ja mittemeelepärase (*amanāpā*) vormi, heli, lõhna, maitse, puute ja dhammaga; aga ka kohtumist, koosolemist ning koos elamist inimesega, kes ei soovi heaolu (*anattakāmā*), kasu (*ahitakāmā*), meeldivat mugavust (*aphāsukakāmā*) ega turvalist rahu (*ayogakkhemakāmā*).

Meeldivast lahusolek (*piyehi vippayogo*) tähendab lahusolekut soovitud (*iṭṭhā*), meeldivast (*kantā*) ja meelepärasest (*manāpā*) vormist, helist, lõhnast, maitsest, puutest ja dhammast; aga ka mitte kohtumist, mitte koosolemist ning mitte kooselamist inimesega, kes soovib heaolu (*atthakāmā*), kasu (*hitakāmā*), meeldivat mugavust (*phāsukakāmā*) ja turvalist rahu (*yogakkhemakāmā*).

Ihaldatava mittesaamisest tekkivat dukkhat iseloomustab soov: „Oh, et me ei alluks sündimise dhammale (et me poleks sündiva olemusega) ja et uut sündi ei tuleks meile!“ „Oh, et me ei alluks vanaduse, surma, leina, hala, valu, kurvameelsuse ja ahastuse dhammadele, et vanadust, surma, leina, hala, kehalist dukkhat, kurvameelsust ja ahastust ei tuleks meile!“ Kuid seda ei saavutata soovimisega.

Viie klammerdumise kogumiku dukkha (*saṅkhittena pañcupādāna-kkhandhā dukkhā*) tekib seni, kuni esinevad vormi klammerdumise kogumik (*rūpupādāna-kkhandha*), tunde klammerdumise kogumik (*vedanupādāna-kkhandha*), taju klammerdumise kogumik (*saññupādāna-kkhandha*), moodustiste klammerdumise kogumik (*saṅkhārupādāna-kkhandha*) ja teadvuse klammerdumise kogumik (*viññāṇupādāna-kkhandha*).

„Minatuse tunnuse suttas“²²⁰ õpetab Buddha, et kõik ilmnevad asjad ja nähtused on minatud ja püsitud ehk pidevalt muutuvad, mistõttu on need dukkha. Tõeline ja kestav õnn pole leitav materiaalsest maailmast, kuna see muutub pidevalt, põhjustab kannatusi ning on illusoorne. Iga elusolend

²¹⁸ *Dhammacakkappavattanasuttaṃ SN 56.11.*

²¹⁹ Vastavalt: *Saccavibhaṅgasuttaṃ MN 141* ja *Mahāsatipatṭhānasuttaṃ DN 22.*

²²⁰ *Anattālakkaṇasuttaṃ SN 22.59.*

kogeb sündi, vananemist, haiguseid ja surma ning mitte keegi ei suuda neid nelja vältida – seetõttu on olemasolu dukkha.²²¹

Kuna inimene koosneb tingitud olemusega viiest klammerdumise kogumikust, mis ongi dukkha, ei saa dukkha lakata enne, kui lakkavad viis klammerdumise kogumikku ehk uus sünd ja olemasolu. Viie klammerdumise kogumiku lakkamisele viib arija kaheksaosaline tee. Virgunu füüsilise keha ehk viie kogumiku lakkamise järgne ala (*āyatana*) ehk sfäär või väli pole aineline ega ole seotud ühegi olemasoluvalla või planeediga. Seal pole tulemist, minemist, jätkumist, lakkamist, uut sündi, vähimatki tuge, vähimatki liikumist, vähimatki objekti – see ongi dukkha lõppemine.²²²

Dukkha tunne (*dukkha-vedanā*) esineb tekstides sageli koos õnnetunde (*sukha-vedanā*),²²³ kuid dukkhatunde vastandiks ei ole mitte õnnetunne, vaid dukkhatunde puudumine, nagu ka õnnetunde vastandiks on õnnetunde puudumine.

„Dukkha suttas“²²⁴ on toodud **kolm dukkha liiki** (*dukkhatā*), milleks on: (1) kannatuse dukkha (*dukkha-dukkhatā*), (2) moodustumise dukkha (*saṃkhāra-dukkhatā*) ja (3) muutumise dukkha (*vipariṇāma-dukkhatā*).

Kannatuse dukkha (*dukkha-dukkhatā*) on igas eluetapis – sünd, vanadus, haigus ja surm – ilmnev (1) kehapõhine dukkha tunne (*kāyika-dukkha-vedanā*) nagu peavalu, seljavalu jms, või (2) teadvuspõhine dukkha tunne (*cetasika-dukkha-vedanā*) nagu lein, hala, valu, masendus, ahastus jms.²²⁵

Moodustumise dukkha (*saṃkhāra-dukkhatā*) on omane kõigele, mis on tekkinud põhjus-tagajärje seaduspära tõttu pidevalt muutuva viie olemasollu klammerdumise kogumiku (*pañc-upādāna-kkhandhā*) kaudu, kuna kõige kogetava paratamatuks saatuseks on lagunemine.

Muutumise dukkha (*vipariṇāma-dukkhatā*) on kokkupuude ebameeldi-vaga, lahusolek meeldivast ja ihaldatava mittesaamine. See tekib füüsilise heaolutunde ja mentaalse õnnetunde muutumisest ja lõppemisest. Kõik, mis valmistab rõõmu, muutub ja möödub varem või hiljem ning see muutus põhjustabki kurbust, melanhooliat, igatsust jt dukkha vorme.

²²¹ Ṭhitaṇṇa bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee – nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 91.

²²² „atthi, bhikkhave, tadāyatanam, yattha neva paṭhavī, na āpo, na tejo, na vāyo, na ākāsaṇācāyatanam, na viññāṇācāyatanam, na ākiñcaññāyatanam, na nevasaññānāsaññāyatanam, nāyaṃ loko, na paraloko, na ubho candimasūriyā. tatrāpāham, bhikkhave, neva āgatim vadāmi, na gatim, na thitim, na cutim, na upapattim; appatittham, appavattam, anārammaṇamevetam. esevanto dukkhassā ti.“ – Paṭhamanibbānapaṭisaṃyuttasuttam [Parinibbāna 1] KN Ud 8.1.

²²³ Dh 1, 2.

²²⁴ Dukkhasuttam SN 38.14.

²²⁵ Paṭhamavibhamgasuttam SN 48.36.

Dukkha väljumise teele asujal tuleks esmalt ühineda puhta eluviisi ja innukate hüveliste sõpradega, jõustada heatahtlikkust ja oskuslikku tegutsemist ning rahu arendamist;²²⁶ vt selgitustest: hüvelisus (*kalyāṇa*); oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*); treening (*sikkha*); arendamine (*bhāvanā*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*) = dukkha lõppemine.

Virgunu näeb maailma läbi sõltuvusliku tekkimise ehk läbi vormi, tunde, taju, moodustiste ja teadvuse lakkamatu ilmumise ning kadumise. Seetõttu on Tathaagata (Buddha epiteet) kõikidest meeilellusioonidest (*maññitā*) ja meelehäirijatest, kõigest mina, minu ja uhkuse loodust vaba. Täielik ja lõplik hääbumine, kiretus, lakkamine, hülgamine, loobumine, mittekammerdumine, vabanemine ja lõppemine²²⁷ – see ongi kogu dukkha massi vaibumine.

ENERGIA (*virīya*)

virīya [√vīr + iya (vīra)] „tugeva mehe seisund“; energia, energilisus; elujõud; (jõu)pingutus; tugevus.

Abhidhammas on *virīya* määratled kui energilise inimese olemus või tegutsemine (*vīraṇam bhāvo, kammam*), millele omadusteks on toetamine (*upatthambana*), pürgimine (*paggahaṇa*) ja säilitamine (*ussahana*).

Buddha soovitas viibida koos nendega, kes on (1) kõlbelised, (2) (pingutuse ja teostamise tulemusel) saavutatud energiaga (*āraddha-virīya*) ja (3) targad (*paṇḍita*).²²⁸

Energia puhul eristatakse nelja energia liiki, milleks on:

- (1) tavaenergia (*pakati-virīya*) ja (2) arenduspõhine energia (*bhāvanā-virīya*);
- (3) kehapõhine energia (*kāyika-virīya*) ja (4) teadvuspõhine energia (*cetasika-virīya*).

²²⁶ Dh 376.

²²⁷ „diṭṭhigatanti kho, vaccha, apanītametaṃ tathāgatassa. diṭṭhañhetam, vaccha, tathāgatena: ‘iti rūpaṃ, iti rūpassa samudayo, iti rūpassa atthaṃgamo; iti vedanā, iti vedanāya samudayo, iti vedanāya atthaṃgamo; iti saññā, iti saññāya samudayo, iti saññāya atthaṃgamo; iti saṃkhārā, iti saṃkhārānaṃ samudayo, iti saṃkhārānaṃ atthaṃgamo; iti viññāṇam, iti viññāṇassa samudayo, iti viññāṇassa atthaṃgamo’ ti. tasmā tathāgato sabbamaññitānaṃ sabbamathitānaṃ sabbahaṃkāramamaṃkāramānānusayānaṃ khayā virāgā nirodhā cāgā paṭinissaggā anupadā vimuttoti vadāmi ti.“ – Aggivaṇṇasuttam MN 72.

²²⁸ Dhātusosaṃsandanasuttam KN Iti 78.

Kui meeldiva ja nauditava vaatlemine (*subha anupassana*) on seotud loiduse ja madala energiaga, siis ilutuse vaatlemine (*asubha anupassana*) on seotud otsusekindluse ja energilisusega;²²⁹ vt selgitustest: ilutuse vaatlemine (*asubhānupassanā*).

Vooguastunu on sisenenud Buddha õpetatud õigesse vaatesse (*sammā-ditṭhi*) ning arendanud välja viis võimet (*pañcīndriyāni*), milleks on: (1) usk (*saddhā*), (2) energia (*virīya*), (3) teadlikkus (*sati*), (4) keskendus (*samādhi*) ja (5) (taipamis põhine) tarkus (*pañña*).²³⁰

Energiavõime (*virīyindriya*) ja energiajõud (*virīya-bala*) põhinevad oskamatumest dhammadest loobumisel ja oskuslike dhammade arendamisel ehk neljal õigel pingutusel, mis läbi on bhikkhu tugev, kindel, jõuline ja energiline. Loiduse (*kusīta*) hülgamine arendab energiavõimet ning energiavõime arendamine hülgab mitteaktiivsuse.

Esile kerkimata energia virgumisosa (*virīya-sam-bojjhaṅga*) esile kerkimise ja esile kerkinud energia virgumisosa täieliku väljaarendamise toiduks on algatuselement (*ārambha-dhātu*), vastupidavuselement (*nikkama-dhātu*) ja edasilikumiselement (*parakkama-dhātu*). Kui need elemendid liituvad tarkusega dhamma uurimises, mõtestamises ja täielikus läbiuurimises täiustunud Dhamma läbiuurimise virgumisosaga, tekib teostamist toetav energia ja loidusetus ehk ärksus (*virīya asallīna*) ning bhikkhu saavutab energia virgumisosa (*virīya-sambojjhaṅga*) esilekerkimise. Neile teguritele järjepidevalt aruka tähelepanu pööramine aitab energia virgumisosa täielikult välja arendada.²³¹

Energia kui üleloomuliku alus (*virīya-iddhipāda*) on mitteoskuslikust eemaldumise ja oskusliku arendamise tulemusena tekkinud, sünergial põhinev energiline keskendus (*virīya-samādhi*), mis juhib moodustunud olemasolu mõistmisele.²³²

²²⁹ Dhp 7, 8.

²³⁰ „pañcimāni, bhikkhave, indriyāni. katamāni pañca? saddhindriyaṃ, virīyindriyaṃ, satindriyaṃ, samādhindriyaṃ, paññindriyaṃ - imāni kho, bhikkhave, pañcīndriyāni ti.” - Dutiyavibhaṅga-suttaṃ SN 48.10, Paṭhamavithārasuttaṃ SN 48.15 jt.

²³¹ Kāyasuttaṃ SN 46.2.

²³² Viraddhasuttaṃ SN 51.2, Iddhādesanāsuttaṃ SN 51.19, Buddhasuttaṃ SN 51.8 jt.

ERAKLUS (*sāmañña*)

sāmañña 1: [√sam + aṇa + ya] saamanlus, eraklus; mungaks olemine, munklus; askeetlik elu(viis). 2: [sama + ana + ya] kokkulepe; sobivus; sarnasus. 3: [√sam] askeetlusele pühendumus.

Bhikkhu oskuslik, tööle ja dhammale vastav eluviis väljendub maisest loobunud mõtlemises ja eraklikus eluviisis.²³³ Erakluse neli vilja (*sāmañña-phala*) on: (1) vooguastunu vili (*sotāpatti-phala*), (2) ükskordnaasja vili (*sakadāgāmi-phala*), (3) mittenaasja vili (*anāgāmi-phala*) ja (4) arahanti vili (*arahatta-phala*); vt ka selgitustest: erakrändur (*samaṇa, samaṇī*).

Erakluses on raskem leida kuue meele kaudu kogetavaid ja teostust häirivaid naudinguid,²³⁴ kuid õiget dhammat dhamma kohaselt järgiv bhikkhu ületab erakluses keskenduse teel väga raskesti ületatava surmavalla²³⁵ ehk vabaneb kehapõhise vaate lakkades ihast ja hirmust, mille tulemusena naudib ta „metsa lõppemist“ ehk plekkide ja köidikute võsast vabanemist ning nibbaana saavutamist²³⁶; vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

ERAKRÄNDUR (*samaṇa, samaṇī*)

samaṇa [√sam + aṇa] (m); **samaṇī** [√sam + aṇa + ī] (n) „pingutaja“ või „loobunu“, samana, erakrändur, ilmalikust loobunud ränderak.

Samana ehk erakrändur on mees, harvem ka naine (*samaṇī*), kes on loobunud pereelust ja ühiskondlikust elust eesmärgiga leida looduse ja olemasolu olemusega loomulik rahu ja kooskõla [*sama* võrdne, samasugune, sarnane; rahu]. Esineb tekstides sageli koos braahmaniga (*samaṇa-brāhmaṇā*). Erakränduri püüdlemine võib rajaneda kas ühel või mitmel erineval filosoofial, ta võib rännata ringi üksi või järgida grupis mõne õpetaja, tol ajal peamiselt kuue koolkonna õpetaja filosoofiat või ka Buddha õpetust.²³⁷ Osad

²³³ Dhp 20.

²³⁴ Dhp 87.

²³⁵ Dhp 86.

²³⁶ Dhp 283, 305.

²³⁷ Brahmajālasuttaṃ DN 1.

neist uskused igavese ise ehk mina (*atta*) ehk aatmani (*attan*), teised hinged (*jīva*) olemasollu, ühed praktiseerisid äärmuslikku askeesi, teised liikusid ringi alasti. Paljud neist järgisid tol ajal vägivallatuse (*ahimsā*) põhimõtet.

Erakränduriks ei saada pea raseerimise läbi.²³⁸ Erakrändur on see, kes järgib õiget dhammat, on aus, igatsusteta ja ahnusetu, elab rahu ja viibib keskenduses (*samādhi* = $\sqrt{\text{sam}}$ = *samatha* rahu) ning kes vaigistab meeles igasuguse kurja.²³⁹ Neli samana vilja on: (1) vooguastunu vili (*sotāpatti-phala*), (2) ükskordnaasja vili (*sakadāgāmi-phala*), (3) mittenaasja vili (*anāgāmi-phala*) ja (4) arahanti vili (*arahatta-phala*). Valesti elatud erakuelu juhib aga uue sünni nirajasse.²⁴⁰

Buddha eristas nelja tõelist samanat ehk erakrändurit:

1. Bhikkhu, kellel on esimesed kolm köidikut (*tiṇṇa saṃyojanāna*) lakanud ning kes on saanud vooguastunuks, kes ei sünni enam uuesti dukkhalikus apaaja vallas ja kellest saab lõplikult virgunu.
2. Bhikkhu, kellel on kolm esimest köidikut lakanud ning kes on kire, viha ja mitteteadmise järkjärgulisel vähenemisel (*rāga-dosa-mohānam tanuttā*) saanud ükskordnaasjaks (*sakadāgāmi*) ning naaseb veel viimast korda siia maailma, misjärel saavutab ta dukkha lõpliku rahunemise ja lakkamise (*dukkhassanta*).
3. Bhikkhu, kellel on viis madalamat köidikut (*pañcannam orambhāgiyānam saṃyojanānam*) lakanud ja temast saab mittenaasja (*anāgāmi*). Peale mittenaasja keha surma toimub spontaanne uus sünd (*opapātiko*), misjärel saavutab ta parinibbaana ehk lõpliku lakkamise (*parinibbāna*) ega allu enam sellesse maailma tagasitulemise dhammale (*anāvattidhammo tasmā lokā*) ehk uute sündide seaduspärale.
4. Bhikkhu, kes saavutab juba selles elus tulvade hääbumise, tulvadeta teadvuse vabanemise, tarkuse vabanemise ning ülimite teadmiste ja tõe nägemise saavutamise ning viibib selles saavutuses (*āsavānam khayā anāsavaṃ cetovimuttim paññāvimuttim diṭṭheva dhamme sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati*). Temast saab juba siin maailmas, selles elus arahant.²⁴¹

Tõelised *samaṇa-brāhmaṇā*'d hoiduvad joovet ja hooletust tekitavatest ainetest, on kannatlikud ja vagurad ehk leebed, rahunenud ja keskendunud ning treenivad lõpliku vaibumise nimel; vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhuni*). Tõeline erakrändur on see, kes retsiteerib õiget dhammat, elab tões ja õige dhamma kohaselt, on hüljanud kire ja viha,

²³⁸ Dhp 264.

²³⁹ Dhp 264, 265, 388.

²⁴⁰ Dhp 311.

²⁴¹ *Samaṇasuttam* AN 4.241, *Paṭṭhamasikkhāsuttam* AN 3.86, *Mahāparinibbānasuttam* DN 16 jt.

omandanud õiged teadmised ja saavutanud hästi vabanenud teadvuse ning elab selle või teise ilma külge klammerdumata.²⁴² Ta istub, puhkab ja rändab üksi, on „mina“ taltsutanud ehk ohjanud, saavutanud minatuse mõistmise ning arendab džhaanades keskendust eesmärgiga saavutada „metsa lõppemine“ ehk vabastada meel kõikidest plekkidest²⁴³; vt selgitustest: mina ja minatus (*atta, anatta*); plekid (*kilesa*).

Buddha enda sõnade kohaselt ei leidu üheski teises õpetuses mis ei sisalda õiget dhammat, õiget vinajat ja õiget arija teed, ühtegi tõelist erakrändurit, mistõttu vaid Tathaagata loodud sanghas on tõelised erakrändurid, kõik muud õpetavad sektid on erakränduritest tühjad (*suññā parappavādā samaṇebhi aññehi*)²⁴⁴; vt ka selgitusest: eraklus (*sāmañña*).

GANDHAABA (*gandhabba*)

gandhabba [gandhabba] gandhabba, mütoloogias esinev taevalik muusik.

Gandhaaba on nelja suure kuninga (*cātu-mahā-rājā*) saatjaskonda kuuluv linnulaadne, muusikuna tuntud müütiline olend.²⁴⁵ Pika elueaga kaunis ja õnnelik õhus liikuv taevalik muusik võib olla deeva sarnase kehaga (*gandhabba-kāyikā devā*), kuid pole deeva;²⁴⁶ vt selgitustest: deeva ehk jumal(us) (*deva*).

HAARAMINE, KLAMMERDUMINE (*upādiyati*)

upādiyati [upa + $\sqrt{\text{ādā}}$ + ya + ti] „lähedale võtma“, haarab, klammerdub; tõmbab; toetub; omistab, omandab.

²⁴² Dhp 20.

²⁴³ Dhp 283, 305.

²⁴⁴ Dhp 254, 255; *Mahāparinibbānasuttam* DN 16, *Samaṇasuttam* AN 4.241 jt.

²⁴⁵ Dhp 105, 420.

²⁴⁶ *Doṇasuttam* AN 4.36.

Igasugune klammerdumine selle või teise maailmaga seotud olemasolusse, inimestesse, asjadesse või nähtustesse, aga ka vormide või vormita džhaana seisunditesse, toob kaasa uue sünni ja dukkha jätkumise.²⁴⁷

HOOLETUS JA MITTEHOOLETUS (*pamāda*, *appamāda*)

pamāda [pa + √mad + e + i] hooletus, hoolsusetus, lohakus; kohusetundetus; valvsusetus. **appamāda** [na + pa + √mad + a (pamāda)] mittehooletus ehk hoolikus; valvsus, kohusetundlikkus.

Hooletus (*pamāda*): (1) juhib suurde kasutusse (*mahato anattāya samvattatī*) ja on seotud (2) laiskuse ehk uimasusega (*kosajja*), (3) paljude soovidega (*mahicchatā*), (4) rahulolematusega (*asantuttatā*), (5) mittearuka tähelepanu ehk meeletegevusega (*ayonisomanasikāro*), (6) mitteteadvustatud arusaamisega (*asampajañña*), (7) halbade sõpradega (*pāpamittatā*), (8) mitteoskuslike ehk Buddha poolt mitteõpetatud dhammade praktiseerimise ja oskuslike dhammade mittepraktiseerimisega (*anuyogo akusalānaṃ dhammānaṃ, ananuyogo kusalānaṃ dhammānaṃ*) ning (9) õige dhammaga seotud segaduse ja kadumisega (*saddhammassa sammosāya antaradhānāya samvattatī*). Aga mittehooletus (*appamādo*) ehk hoolikus: (1) juhib suurde kasusse (*mahato atthāya samvattatī*) ja on seotud (2) energia äratamisega (*vīriyārambho*), (3) väheste soovidega (*appicchatā*), (4) rahuloluga (*santuttatā*), (5) aruka tähelepanu/meeletegevusega (*yoniso manasikāro*), (6) teadvustatud arusaamisega (*sampajañña*), (7) hüveliste sõpradega (*kalyāṇa-mittatā*), (8) oskuslike dhammade praktiseerimisega ja mitteoskuslike ehk Buddha poolt mitteõpetatud dhammade mittepraktiseerimisega (*anuyogo kusalānaṃ dhammānaṃ, ananuyogo akusalānaṃ dhammānaṃ*) ning (9) õige dhamma püsimisega, mitte kadumisega (*saddhammassa tthitiyā asammosāya anantaradhānāya*).²⁴⁸ Vt selgitustest: Õige ja vale (*sammā-micchā*); dhamma.

Hoolikas on dhammavärsside kohaselt see teadlik, meelt ohjav ja pingutav džhaai, kes elab õiges dhammas, arendab surmatust ja leinatust ning on pühendunud arija tee järgimise läbi arijate pärusmaa ehk nibbaana suunas liikumisele. Tema teod ja mõtted on puhtad ning ta on teisi arvestava käitumisega. Hoolikas peab hoolikust suurimaks rikkuseks.²⁴⁹ Hoolikus hoiab

²⁴⁷ Dhp 20, 89.

²⁴⁸ *Pamādādivagga* AN 1.82-97; *Appamādasuttaṃ* AN 6.53.

²⁴⁹ Vt ka *Appamādasuttaṃ* AN 10.15.

bhikkhu nibbaana lähedal seni, kuni ta vabaneb džhaanade arendamise läbi köidikutest ja iketest ning saavutab suure õnne²⁵⁰ ja lõpliku nibbaana ehk virgumise; vt selgitustest: köidikud (*saṃyojana*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

„Kinnistumise suttas“²⁵¹ õpetab Buddha, et viis võimet, milleks on: usu-, energia-, teadlikoleku-, keskendus- ja tarkusevõime, on hästi arendatud (*subhāvitāni*) vaid siis, kui seda on tehtud mittehooletusega (*appamāda*) ehk hoolikusega; vt selgitustest: võimed (*indriya*). Ta selgitab, et hoolikus tähendab seda, et: (1) bhikkhu kaitseb (*rakkhati*) teadvust kõikidest tulvadest (st naudingu-, olemasolu-, vaate- ja mitteteadmistulvast) ning (2) tulvadega seotud dhammadest; vt selgitustest: tulvad (*āsava*).

Hooletu pole see, kes on usu (*saddha*), häbi (*hiri*), kartuse (*ottappa*), energia (*vīriya*) ja tarkuse (*paññā*) läbi saavutanud oskuslike omaduste kasvamisega; vt selgitustest: usk (*saddhā*); häbi ja kartus (*hiri, ottappa*); energia (*vīriya*); tarkus (*paññā*). Sellise saavutusega bhikkhut ei pea õpetaja enam kaitsma (*anurakkhitabba*) ehk tema järele vaatama ja valvama.²⁵²

Hoolikas harjutab magamise asemel keskendust ning treenib pidevalt rahu (*santi*), et pääseda Surmakuninga (*maccurājā*) meelevallast. Dhammat mõistnud arukas teostab hoolikalt õiget virgumisteed kiireloomulisel viisil, nagu jõuetutest hobustest kiirelt mööduv ratsu.²⁵³ Ta ei lase õigel hetkel mööduda, et ei tuleks hiljem nirajas kurvastada. Hooletule järgneb alati tolm aga hoolikas eemaldab vale vaate ja naudingu noole²⁵⁴ ning saavutab nibbaana ehk vaibumise.

HÄBI JA KARTUS (*hiri, ottappa*)

hiri, hiri [√hir + i] häbi (minevikus tehtud kõlbetu teo pärast); esineb enamasti tekstides koos (kõlbelise) kartusega (*ottappa*).

ottappa [ud + √tapp + a] kartus (kõlbetu teo tulevikus ilmnevate viljade suhtes või selle teo kordumise suhtes).

²⁵⁰ Dhp 21.-32.

²⁵¹ *Paṭiṭṭhasuttaṃ* SN 48.56.

²⁵² *Kāmasuttaṃ* AN 5.7.

²⁵³ Dhp 29.

²⁵⁴ *Uttānasuttaṃ* Snp 2.10

Buddha sõnade kohaselt on häbi (*hirī*) ja kartus (*ottappa*) maailma kaitsjad (*pāleyyu*), millel põhineb ema, sugulaste, õpetajate ja lugupeetud inimeste austamine. Ilma nende kahe dhammata elaksid inimesed nagu kitsed, lambad, kanad, sead, koerad ja šaakalid.²⁵⁵ Samuti on *hirī* ja *ottappa* seitsmest arija aardest (*satta ariya-dhanāni*) kolmas ja neljas aare; vt selgitustest: arija.

Hilisema päritoluga „Visuddhimagga“ selgituste kohaselt on kõlblustäiuse (*sīla-pāramī*) (1) tunnuseks (*lakkhaṇa*) õige kehaline ja sõnaline käitumine ja (2) ülesandeks (*rasa*) hävitada rahutus ning oskamatu kehaline ja sõnaline käitumine. Kõlblustäius (3) ilmneb ehk väljendub (*paccupaṭṭhāna*) sõnalise käitumise puhtuses ning kõlblustäiuse (4) vahetuks põhjustajaks (*padatṭhāna*) ongi kõlbeline häbi (*hirī*) ja kartus (*ottappa*).

HÜVELISUS (*kalyāṇa*)

kalyāṇa, kallyāṇa [kala + yāṇa] hüveline, hea; hüvestav.

Dhamma on alguses hüveline (*ādi-kalyāṇa*), keskel hüveline (*majjhe-kalyāṇa*) ja lõpus hüveline (*pariyosāna-kalyāṇa*),²⁵⁶ mislābi on see heasse juhtiv.²⁵⁷

Hüveline tavainimene (*kalyāṇa-puthujjana*) on see, kellel on õige vaate kohane dhammasilm (*dhamma-cakkhu*) (mõiste „silm“ esineb siin üle kantud tähenduses) ning kes on saavutanud (1) läbinägemispõhise õige vaate, mõistnud (2) elemente (*dhātu*), (3) moodustumist ja põhjuslikkuse seadust (*paccaya*), ning hajutanud (4) kehapõhise vaate (*sakkāya-diṭṭhi*) ja (5) kahtlused (*vicikicchā*). Ta saab arendada nelja silma, milleks on: (1) õige vaate silm, (2) pühakirjaliste teadmiste silm, (3) läbinägemise arendamisel (*vipassanā*) saavu-tatav silm (asjade ja nähtuste olemasolule ehk tõelusele vastav, vahetu nägemine) ja (4) maistuletavate teadmiste silm ning saavutada ületavad teadmised juba selles elus inimesena või järgmises elus deevana.

Hüvelist sõpra (*kalyāṇa-mitta*) iseloomustab lisaks 37 virgumisosa (*sambodhi-pakkhika*) arendamisele²⁵⁸ veel viis omadust: tal on: (1) küps (st pikka aega arendatud) kõlblus, (2) ususaavutus, (3) (kõlblusjuhiste järgimisest

²⁵⁵ *Sukkadhammasuttam* Iti 42.

²⁵⁶ *Vinaya, Mahākhanda* Pli Tv Kd 1 (7. *Pabbajjākathā*).

²⁵⁷ Dhp 168.

²⁵⁸ *Sambodhisuttam* AN 9.1.

tekkinud) kõlblusesaavutus, (4) heldusesaavutus ja (5) tarkusesaavutus.²⁵⁹

Hüveline dhamma teadja peaks kurja nautivast hoiduma, meelt ohjama ning kiirustama pälvimuslike ja oskuslike tegude tegemisel,²⁶⁰ kuna inimese elu on harukordne ja ülimalt lühike ning vaid pälvimused on need, mis toovad nii selles kui ka järgmis(te)es elu(de)s soovitud vilju. Sestap tuleks virgumise teed käia vaid hüvelise ja aruka sõbraga.²⁶¹

IHA (*taṇhā*)

taṇhā [√tas + ṇhā + ā] iha; mõnikord tõlgitakse januks (*pipāsā*).

Iha (*taṇhā*) liigitub Buddha õpetuses oskamatu alla. Tahe ehk kavatsus (*cetanā*) võib olla kas oskuslik või oskamatu, sõltuvalt tahte tekke põhjuseks olevast juurest. Ahnusest, vihast ja pettekujutlusest (*lobha, dosa, moha*) võrsunud tahe on oskamatu ja nende kolme puudumisest (*alobha, adosa, amoha*) tekkinud tahe on oskuslik. Soov (*chanda*) aga liigitub enamasti oskusliku ehk virgumist soodustava alla; vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

„Suures dukkha kogumiku suttas“ kinnitab Buddha, et kõik kannatused, hädad, raskused, lein ja vaen, alates peretülidest kuni riikide vaheliste sõdade deni välja, on iha vili.²⁶² Buddha sõnul on dukkha tekke põhjuseks kolm iha: (1) naudinguiha (*kāma-taṇhā*), (2) olemasoluiha (*bhava-taṇhā*) ja (3) mitte-olemasoluiha (*vibhava-taṇhā*). Viimane pole surmajanu, kuna ei rajane ihal surra, vaid vaatel, mille kohaselt peale surma ei tule uut sündi ja igasugune olemasolemine lakkab lõplikult. Ihad juhivad uutesse sündidesse, millega kaasnevad pidevalt ilmnevad kirg ja nauding, mis on samuti dukkha allikad.²⁶³ Kui vabastada ennast ihadest, lakkavad ka kannatused, kurbus, lein, uus sünd ja surm²⁶⁴ ning saabub vaibumine (*nibbāna*).²⁶⁵

Tunnetega seotud 36 meelepärast voogu (*chattimsati manāpasavanā*)²⁶⁶

²⁵⁹ „*vuddhasīlino, saddhāsampannā, silasampannā, cāgasampannā, paññāsampannā*“ – *Dīghajāṇusuttam* AN 8.54.

²⁶⁰ Dhp 116.

²⁶¹ Dhp 328, 329, 330.

²⁶² Dhp 216; *Mahādukkhakkhandhasuttam* MN 13.

²⁶³ Dhp 215, 341.

²⁶⁴ Dhp 336, 350, 351.

²⁶⁵ *Dhammacakkappavattanasuttam* SN 56.11; *Taṇhāpañhāsuttam* SN 38.10.

²⁶⁶ Dhp 339.

INDRA EHK SAKKA

sakka [√sak + ra] Sakka, deevade kuningas.

Sarnaselt brahmanismist pärit peajumalale Indra'le esineb Buddha õpetuses (peamiselt hilisemas mütoloogias) *tāvatiṃsā* peajumal (*devānam-indo*) Sakka.²⁸² Legendi kohaselt on Sakka 33 valla (*tāvatiṃsā*, *tāvatiṃsa*, *tidasa* või *tidiva*) peajumal, kes juhib muu hulgas Sudhammā hallis toimuvaid deevade kohtumisi. „Pikkade kogu“ ehk *Dīghanikāya* ja „Keskmiste kogu“ ehk *Majjhimanikāya* sisaldavad mitmeid Sakkaga seotud lugusid ning „Rühmade kogu“ ehk *Samyuttanikāya*²⁸³ sisaldab tervet Sakkaga seotud peatükki.

„Söbralikkuse sutta“²⁸⁴ kohaselt sündis ka Buddha varasemalt 32 korda Sakkana. „Sünnilugudes“ jt hiljem koostatud tekstides esinevad mitmed lood Sakkast. Neis toodud Sakka epiteedid, nagu näiteks „deevade isand“ (*devānaminda*), „tuhandesilmne“ (*sahasakkha*) (kuna suudab tajuda tuhat objekti või mõtet hetkega), „kõige esmasem dhamma annetuse andja“ (*sabbapaṭhamam dhammadānādāyaka*), aga ka „linnade/linnuste hävitaja“ (*purindada*) jt, on sarnased veedades esineva sõjajumal Indra lugude ja epiteetidega. See annab põhjust spekulatsioonidele, mille kohaselt esindavad need tekstid pigem kokkukogutud müüte või veedade buddhiseerimist, kuid mitte ajaloolist tõde ega Buddha algõpetust.

Indra sammā (*indakhīlo*) on linnavärvate või majade sissepääsu ees asuv suur toekas post, mis sümboliseerib jõudu ja vastupidavust. Buddha õpetuses esineb Indra sammā tegelikkusele vastava, selge arusaamise kõnekujundina.

„Indra samba sutta“²⁸⁵ õpetab Buddha, et kes ei mõista nelja arija tõde ja arija kaheksaosalist teed tegelikkusele vastavalt (*yathā-bhūta*), need vaatavad mõne eraku, braahmani või teise õpetaja ja tema õpetuse poole ning usuvad, et just sel õpetajal on õige teadmine ja nägemine. Buddha võrdles selliseid inimesi villatupsudega, mida tuulehood ühest kohast teise pillutavad. Aga kellel on neljast arija tõest tegelikkusele vastav, selge arusaam, see püsib virgumisteel kindlalt, turvaliselt ja vankumatuna nagu kindlale alusele kinnitatud Indra sammā, ei vaata teiste õpetajate ega dharmade poole ja teostab järjepidevalt ainult Buddha õpetatud arija kaheksaosalist teed.

²⁸² *Janavasabhasuttam* DN 18.

²⁸³ *Sakka Samyuttam* SN 11.1-25.

²⁸⁴ *Mettasuttam* AN 7.62.

²⁸⁵ *Indakhīlasuttam* SN 56.39.

JOOGA
(yoga)

yoga [√yuj + e + a (yuga)] ühendus, ike, side, kinnitus, kinnistus; taotlus, praktika; segunemine, ühinemine; jooga.

Buddha eluajal oli mitmeid erinevaid jooga vorme, mille läbi loodeti kannatustest vabaneda või jumala(te)ni jõuda. Osad joogid kõndisid alasti ringi, teised määrisid oma keha muda ja poriga, mõned kükitasid kogu aeg, magasid ainult palja maa peal või teostasid äärmuslikke paaste.²⁸⁶

„[Arija] otsingu sutta“ ja „Suures Saccaka sutta“²⁸⁷ kirjeldab Buddha, kuidas ta peale oma esimeste joogidest õpetajate Ājāra Kālāma ja Uddaka Rāmaputta juurest lahkumist jätkas koos viie askeediga äärmuslikke jooga praktikaid. Nende pingelist püüdlemist kajastavad nii „Hirmu ja kartuse sutta“ kui ka „Pingutuse sutta“,²⁸⁸ millest viimane sisaldab ka müüti bodhisatta virgumiseelsest võitlusest Māra'ga, kes esindab Buddha õpetuses isikustatud Surma; vt selgitustest: surm (*māra*).

„Suures lõvimõirge sutta“²⁸⁹ kirjeldab Buddha, kuidas ta teostas kasinuse (*tapassi*), labasuse (*lūkha*), vältimise (*jegucchī*), eraldumise (*pavivitto*) ja rāpase toitumise joogat (*mahā-vikaṭa-bhojanas*). Värssides on veel mainitud rohu(libl) otsa (*kusaggena*) praktikat, mille teostaja sõi päevas vaid toidukoguse, mis jäi rohuga toidust läbi tõmmates rohu(libl) otsa-kumerusse.²⁹⁰

Kuna ükski jooga praktika ei sisalda nelja tõde ega kaheksaosalist teed, ei saa need viia virgumisele; vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*). Buddha nimetas selliseid praktikaid äärmuslikeks (*anta*) ja mittearijalikuks (*anariya*) ning hoiatas kahe peamise äärmusliku jooga ehk praktika eest, milleks on: (1) naudinguõnne jooga/praktika ehk naudinguõnnele andumine/pühendumine (*kāma-su-khallik-ānu-yoga*) ja (2) enesevaevamise jooga/praktika ehk enesevaevamisele andumine/pühendumine (*atta-kilamath-ānu-yoga*).²⁹¹

Neli joogat kui iket (*cattāro yoga*) on: (1) naudinguike (*kāma-yoga*), (1) olemasoluike (*bhava-yoga*), (3) vaateike (*ditṭhi-yoga*) ja (4) mitteteadmisike

²⁸⁶ Dhp 141.

²⁸⁷ Vastavalt: *Ariyapariyesanāsuttam* [*Pāsārāsisuttam*] MN 26 ja *Mahasaccakasuttam* MN 36.

²⁸⁸ Vastavalt: *Bhayabheravasuttam* MN 4 ja *Padhānasuttam* Sn 3.2.

²⁸⁹ *Mahāsīhanādasuttam* MN 12.

²⁹⁰ Dhp 70.

²⁹¹ *Dhammacakkappavattanasuttam* SN 56.11.

(*avijjā-yoga*).²⁹² Kõikide ikete rahunemine (*yogakkhemam anuttaram*) ongi nibbaana ehk vaibumine.²⁹³

KAHEKSA MAAILMA DHAMMAT
(*aṭṭha lokadhammā*)

aṭṭha [√ar + tha] 1: (põhiarv) kaheksa. 2: eesmärk; tähendus.

loka [√lok + a] vt selgitustest: maailm (*loka*).

dhamma vt selgitustest: dhamma.

„Esimeses maailma dhamma suttas“²⁹⁴ õpetab Buddha:

„Bhikkhud, need kaheksa tingimust pöörlevad maailmas ja maailm pöörleb neis kaheksas tingimuses. Millises kaheksas? Nendeks on:

saamine ja mittesaamine,
kuulsus ja kuulsusetus,
laitus ja kiitus,
õnn ja dukkha.“

„Teises maailma dhamma suttas“²⁹⁵ õpetab Buddha, et kui mitteõppinud ilmik (*assutavata puthujjana*) puutub kokku saamise (*lābha*) ja mittesaamisega (*alābha*), kuulsuse (*yasa*) ja kuulsusetusega (*ayasa*), laituse (*nindā*) ja kiitusega (*pasamsā*) ning õnne (*sukha*) ja dukkhaga, ei teadvusta ta, et need on esilekerkinud (*uppanna*), püsitud (*anicca*), dukkhalikud ja muutuvad dhammad (*vipariṇāma-dhammo*) ehk püsitud nähtused. Ta ei tea saamist, mittesaamist, kuulsust, kuulsusetust, laitust, kiitust, õnne ega dukkhat nii, nagu need tõeliselt on (*yathā-bhūta nappajānāti*). Need kaheksa dhammat hõivavad mitteõppinud ilmiku teadvuse täielikult (*cittam pariyādāya tiṭṭhati*). Teda köidavad (*anurujjhati*) saamine, kuulsus, kiitus ja õnn ning ta tõrjub (*paṭivirujjhati*) mittesaamist, kuulsusetust, laitust ja dukkhat. Kelle teadvus on hõivatud köitvaga ja tõrjumisega, ei ole vaba sünnist, vanadusest, surmast, leinast, halast, dukkhast (valust), pahameelest ega ahastusest ja masendusest.

²⁹² *Saṅgīṭisuttam* DN 33.

²⁹³ Dhp 23.

²⁹⁴ „*aṭṭhime bhikkhave, lokadhammā lokam anuparivattanti, loka ca aṭṭha lokadhamme anuparivattati. katame aṭṭha? lābho ca alābho ca yaso ca ayaso ca nindā ca pasamsā ca sukham ca dukkham ca.*“ – *Paṭhamalokadhammasuttam* AN 8.5.

²⁹⁵ *Dutiyalokadhammasuttam* AN 8.6.

Kui aga Arija kuulaja (*ariya-sāvaka*) ehk järgija ja õpilane puutub kokku kaheksa maailma dhammaga, mõistab ta, et need on püsitud, dukkhalikud ja muutuvad dhammad. Ta teab, et ei ole ega saa olema tulevikus inimest, keda ainult laidetakse või ainult kiidetakse.²⁹⁶ Kuna õppinud Arija järgija näeb neid dhammasid nii, nagu need tõeliselt on, ei hõiva kaheksa maailma dhammat tema meelt, tema meel jääb kõigutamatuks²⁹⁷ ning ta vabaneb sünnist, vanadusest, surmast, leinast, halast, dukkhast, pahameelest ja ahastusest/masendusest. See eristabki neid kahte – õppinud Arija järgijat (*sutavato ariyasāvakassa*) ja mitteõppinud tavainimest (*assutavatā puthujjanenāti*).

KALDUVUS
(*anusaya*)

anusaya [anu + √sī + a (saya = saka)] kalduvus; (varjatud või uinunud) meele tendents liikuda millegi (enamasti oskamatu) suunas.

Kalduvus esineb tekstides alati negatiivses tähenduses ning sageli koos kangekaelsuse ja eelarvamusega (*adhiṭṭhān-ābhinives-ānusayā*). Seitse kalduvust (*satta anusayā*) on: (1) naudingukirele kalduvus (*kāma-rāg-ānusaya*), (2) vastumeelsusele kalduvus (*paṭigh-ānusaya*), (3) (spekulatiivsele) vaatele kalduvus (*ditṭh-ānusaya*), (4) kahtlusele kalduvus (*vicikicch-ānusaya*), (5) uhkusele kalduvus (*mān-ānusaya*), (6) olemasolukirge kalduvus (*bhava-rāg-ānusaya*) ja (7) mitteteadmisse kalduvus (*avijj-ānusaya*).²⁹⁸

KAMMITSAD
(*ganthā*)

gantha [√ganth + a] (meeleline) kammits, side (mis on sageli Birma käsikirjades kirjutatud ekslikult *gandha*); (ainult hilisemates paali keelsetes tekstides) kompositsioon, tekst või traktaat; raamat (NB! *gantha* ei tähenda raamatu köitmist); (tekstide) koond.

²⁹⁶ Dhp 228.

²⁹⁷ Dhp 81.

²⁹⁸ *Paṭhamaanusayasuttam* AN 7.11, *Saṅgīṭisuttam* DN 33.

Keha ilmnemine on kammitsetud nelja kammitsaga (*cattāro ganthā*), milleks on: (1) himu kehakammit (abhiijhā kāyagantho), (2) kuritahtlikkuse kehakammit (byāpādo kāyagantho), (3) kõlblusrituaalidest kinnihoidmise kehakammit (sīlabbataparāmāso kāyagantho) ja (4) ainutöele kalduvuse kehakammit (idam̐saccābhiniveso kāyagantho).²⁹⁹

Eriti raske on vabaneda soove ja naudinguõnne illusioone pakuvaist kammitaist, mis on seotud kiindumisega kalliskividesse, ehetsesse, poegadesse, naistesse jms. Sellised kammitsad võivad tunduda küll lõtvadena, kuid on tugevad. Need kammitsad läbi lõiganud bhikkhu rändab aga ringi soovideta ning naudinguõnnest loobununa.³⁰⁰

KOLM KAITSET (*tisaraṇa*)

ti, tayo 1: (põhiarv) kolm. 2: (mõnikord kirjutatakse *iti*) esineb tekstis millegi konkreetse äramärkijana, väljatoojana või rõhutajana, mida eesti keeles kirjutatakse kas kaldkirjas, rasvaselt või allajoonitult; otsekõne puhul tähistab jutumärke („ ... “). 3: [ti, iti] nii, nõnda; sel viisil. Vorm *iti* esineb rohkem luules, *ti* rohkem kõnekeeles ja proosas.

saraṇa 1: [√sar + aṇa] „minemine“, kaitse, varjualune, varjupaik, pelgupaik; 2:[sa + √raṇ + a (sa + raṇa)] „koos vastuoluga“, konfliktne, kahjulik, hukatuslik; sõjaga kaasas käiv. 3: [√sar] meenutamine; mälestus.

Kui Jīvaka küsis Buddhalt, kuidas saab ilmikust kõlbeline järgija, vastas Buddha, et ilmikust saab kõlbeline järgija siis, kui ta (1) läheb kolme kaitse (*tisaraṇa*) alla ning (2) võtab vastu viis kõlblusjuhust (*pañcasīla*). Küsimusele, kuidas peaks ilmikust järgija toimima, et see oleks kasulik nii talle kui teistele, vastas Buddha, et selleks tuleb:

- teostada õiget dhammat ja vinajat,
- julgustada ka teisi teostama õiget dhammat ja vinajat,
- arendada usalduslikku usku (*saddhā*),
- arendada kõlblust (*sīla*),
- arendada loobumisel põhinevat heldust (*cāga*), ning
- viibida koos bhikkhudega ja

²⁹⁹ *Dukanikkhepa* Ds 2.3.2; vt ka: Nd 1, lk 98; Vism 683.

³⁰⁰ Dhp 346.

- kuulata nendelt õiget dhammat,
- jätta dhamma meelde,
- analüüsida dhammat,
- mõtlustada dhamma üle,
- ning teostada õiget dhammat.³⁰¹

Formaalselt saadaksegi Buddha õpetuse järgijaks „Lühikestes lugemistes“ esitatud kolme kaitse (*saraṇattaya*) – Buddha, dhamma ja sangha – kolmekordse mõtestatud lausumisega; vt selgitustest: Buddha ehk Mõistnu; dhamma; sangha. Kolme kaitse vastuvõtjal on esmalt vaja tunda nelja arija tõde ja arija kaheksaosalist teed. Seejärel lausub ta kas üksi või koos grupiga paali keeles, eesti keeles või mõlemas keeles „Austusavalduse Buddhale“ ning „Kolm kaitset“, millega kinnitab kolme kaitse vastuvõtmist.³⁰²

Algõpetuse kohaselt ei lähe õpilane mitte kunagi juhendava õpetaja vm varjupaika, vaid alati ja ainult Buddha, dhamma ning sangha kaitse alla.³⁰³ Ka ei ülistata retsiteeritavates algtekstides juhendavat õpetajat, vaid ainult Buddhat (erandiks on ligi pool aastatuhat hiljem tekkinud mahaajaana, kus mõnes sektis on õpetajad tõstnud ennast Buddhast kõrgemale). Näiteks, kirjeldab „Madhura sutta“³⁰⁴ juhtumit, kus Avantiputta (kuningas Avanti poeg), olles Madhurā lähedal asuvas Gunda salus olnud tunnistajaks Auväärse Mahākaccāna poolt braahmanitega seotud väärte väidete ümberlökkamisele, soovis minna Auväärse Mahākaccāna, dhamma ja bhikkhude sangha kaitse alla. Auväärne Mahākaccāna aga keeldus ja vastas, et Avantiputta peaks minema ainult Ülima (*bhagavanta*) ehk Buddha, dhamma ja sangha kaitse alla – just nii, nagu ka tema ning kõik ülejäänud bhikkhud on seda alati teinud.

Kolme kaitse alla minemisest algab tee dukkhast välja.³⁰⁵ Inimene, (1) kes on läinud kolme kaitse alla, (2) kel on Buddha, dhamma ja sangha suhtes usaldav usk (*saddhā*) ning (3) kel on viis võimet ehk usu-, energia-, teadlikkuse-, keskendus- ja tarkusevõime – see ei lasku enam kunagi nirajasse ega sünni loomade, peetade või apaaja kannatusterohkes vallas. Ta siseneb kindlasti arija teele, saab kas arahantiks, mittenaasjaks, ükskordnaasjaks või vooguastunuks ning saavutab kindlasti virgumise ja vaibumise (*nibbāna*).³⁰⁶

³⁰¹ *Jīvakasuttam* AN 8.26.

³⁰² Dhp 190, 192. Buddha, dhamma ja sangha kaitse alla minemise vormeli ning kõlblusjuhiste vastuvõtmise protseduuri toob ära Ṭhitañña bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee – nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 176 jj.

³⁰³ „*tasmātihānanda, attadīpā viharatha attasaraṇā anaññasaraṇā, dhammadīpā dhammasaraṇā anaññasaraṇā*.“ – *Mahāparinibbānasuttam* DN 16. Buddha rääkis siinkohal tema enda antud õigest dhammast ja mitte ühestki teisest dhammast.

³⁰⁴ *Madhurasuttam* MN 84.

³⁰⁵ Dhp 192.

³⁰⁶ *Paṭhamasaraṇānisakkasuttam* SN 55.24.

KEHA
(kāya)

kāya [√ci + a (cinoti, „kuhjama“, „kokku koguma“)] 1: rühm, hunnik, kogu(m); 2: keha; sünonüümid: *deha, kuṭī, guhā, sandeha, nāvā, ratha, dhaja, vammīka, kuṭikā*.

Buddha õpetuse kohaselt on inimeseks nimetav viis klammerdumise kogumikku (*pañcupādānakkhandhā*), milleks on: (1) vormikogumik (*rūpa-kkhandha*), (2) tunnetekogumik (*vedanā-kkhandha*), (3) tajudekogumik (*saññā-kkhandha*), (4) moodustistekogumik (*saṅkhāra-kkhandha*) ja (5) teadvusekogumik (*viññāṇa-kkhandha*).³⁰⁷

Vormikogumik ehk keha on nelja suure elemendi – maa, vesi, tuli ja tuul – kogum. Tunnete, tajude, moodustiste ja teadvuste kogumikud on jaotatud kontaktipõhiselt kuueks: (1) silmakontaktile vastav tunne, (2) kõrvakontaktile vastav tunne, (3) ninakontaktile vastav tunne, (4) keelekontaktile vastav tunne, (5) kehakontaktile vastav tunne ja (6) meelekontaktile vastav tunne. Sama jaotuspõhimõtte kehtib ka tajude, moodustiste ja teadvuste kogumike kohta.

Kõik kogumikud on sõltuvuslikult tekkivad ja lakkavad. Keha on nagu habras anum³⁰⁸: vorm on nagu vahuhunnik³⁰⁹, tunded kui veemullid, taju kui miraaž, moodustised kui südamikuta banaanitaime tüvi ja teadvus kui silmamoonus³¹⁰ – need tekkivad, esinevad ja kaovad.

Värssides toodu kohaselt on keha paljude mõtete, uhkuse, põlguse jt meeleplekkide pesa, liha ja verrega krohvitud, mädanev ning habras haiguste ja haavade hunnik, lagunev ning roiskuv, kestvuseta ja kindlusteta mass, milles on peidus vanadus ja surm, mida jäävad hiljem meenutama vaid hallid kondid.³¹¹

Luules võib keha kõnekujundina kohata ka „maja“,³¹² mille „ehitajaks“ on mitteteadmise, iha, kirg, ahnus, viha jt plekid. Selle maja „talade purustamist“ saab tõlgendada kui mitteteadmise, iha jt plekkide lõppemist, „katuseharja hävimist“ kui kõrgemate köidikute hävimist ning „uuesti selle maja mitteehitamist“ kui sansaara ringist väljumist; vt selgitustest: plekid (*kilesa*); köidikud (*saṃyojana*); sansaara (*saṃsāra*).

³⁰⁷ *Khandhasuttam* SN 22.48, *Mahāpuṇṇamasuttam* MN 109 jpt.

³⁰⁸ Dhp 40.

³⁰⁹ Dhp 46.

³¹⁰ *Phenapiṇḍūpamasuttam* SN 22.95. Kuna banaanitaime tüvi on pehme ja ebapüsiv ning peale viljade valmimist kukub kokku, esineb see dhammatekstides väärtusetuse sümbolina.

³¹¹ Dhp 148-150.

³¹² Dhp 153, 154.

Buddha on korduvalt kinnitanud, et keha pole „mina“ ega „minu“. „Anurādha suttas“³¹³ õpetab Buddha, et õige tarkuse omandanu näeb kõiki vorme, tundeid, tajusid, moodustisi ja teadvuseid olemasolule vastavalt: see ei ole minu, see ei ole mina, see pole mina ise (*sabbaṃ rūpaṃ... vedanaṃ... saññaṃ... saṅkhāre... viññāṇaṃ* ‘*netam mama, nesohamasmī, na meso attā’ti*).³¹⁴

Algõpetust järgiv bhikkhu, kes on saanud vooguastunuks, on hävitanud lisaks (1) kahtluse (*vicikicchā*) köidikule ja (2) rituaalidesse kinnijäämise (*sīlabbataparāmāsā*) köidikule ka minavaatel põhineva (3) kehapõhise vaate (*sakkāya-ditṭhi*) köidiku, mille puhul peetakse keha ja keerukat psühho-füüsiliste nähtuste kogumit isikuks, olendiks või iseendaks, või usutakse, et viie klammerdumise kogumiku sees või taga on olemas hävimatu hing, aatman, mina vms.³¹⁵ Selline jämedakoeline vaade esindab mitteteadmist ja valet vaadet, soovimatust näha inimest viie klammerdumise kogumikuna, ning põhjustab isekat käitumist. Kehapõhine vaade on kümnest köidikust (*dasa saṃyojana*) esimene, millest tuleb virgumiseks vabaneda,³¹⁶ misjärel pole enam võimalik, et meeles tekiksid sellised mõttemoodustised nagu „mina“, „minu oma“, „mina ise“, „minu keha“ jms; vt selgitustest: köidikud (*saṃyojana*). Virgumise seisukohast on oluline, et inimene õpiks tajuma kõikide tingitud asjade ja nähtuste tekkimist ja lakkamist olemasolevale vastavalt (*yathā-bhūta: anicca, dukkha, anattā*), mis tekitab keha moodustavate kogumike suhtes tühimuse (*nibbidā*).³¹⁷ Vastasel juhul pole meele puhastamine ja nibbaana saavutamine võimalik³¹⁸; vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Keha dhammade (olemuse) ehk kogumike tekkimise ja lakkamise vaatlemise³¹⁹ vahetu mõistmisega omandatakse rõõm ja rahulolu ning saavutatakse surmatuse mõistmine³²⁰; vt selgitustest: surm (*māra*).

Kehamoodustiste lakkamine tähendab uue sünni ja keha moodustumise ehk uue kehastumise³²¹ lõppemist, sansaarast väljumist ja nibbaana saavutamist.

³¹³ *Anurādhasutta* SN 44.2; sama *Yodhājīvasutta* AN 3.133 jpt.

³¹⁴ *Yodhājīvasutta* AN 3.133; *Anurādhasutta* SN 44.2 jpt.

³¹⁵ *Sakkāyapañhāsuttam* SN 38.15; *Samyojanasuttam* AN 10.13 jpt.

³¹⁶ *Samyojanasuttam* AN 10.13.

³¹⁷ *Upanīsasuttam* SN 12.23.

³¹⁸ Dhp 277-279.

³¹⁹ Dhp 259.

³²⁰ Dhp 374.

³²¹ Dhp 351, 352.

KESKENDUS
(*samādhi*)

samādhi [saṃ + ā + √dhā + i (saṃ „koos“ + ā „suunas“ + √dhā „panema“, „toetama“, „toitma“; „koht“)] keskendus; keskendumine.

Termin *samādhi* tähendab kokkupanemist, ühendamist, koondamist, tähelepanu õiget hoidmist ja kinnitamist (*sammā ādhānaṃ t̥hapanam*) ehk kindlalt suunatud ja fikseeritud keskenduseseisundit, mis saavutatakse süsteemilise keskenduse arendamise abil, mida sageli tõlgitakse meditatsiooniks.

Buddha dhamma kontekstis on *samādhi*: (1) meele arendamise meetodi nimetus; (2) oskusliku teadvuse ühtesuunatus (*kusala cittassa ekaggatā*)³²²; ning (3) plekkidest ning tuldadest vabanemise ning virgumise ehk arahantiks saamise ning vaibumise (*nibbāna*) saavutamise vältimatu tingimus.³²³

Keskenduse arendamist, millega kaasneb läbinägemisteadmine (*vipassanā-ñāṇa*) või teadmine teest ja viljast, nimetatakse: (1) tühjuse keskenduseks (*suññatā samādhi*), mille sisuks on minatuse (*anattā*) läbinägemise arendamine, (2) märgituse keskenduseks (*animitta samādhi*), mille sisuks on mittepüsivuse läbinägemise arendamine ja (3) ihatuse keskenduseks (*appaṇihita samādhi*), mille sisuks on dukkha läbinägemise arendamine.³²⁴

Samuti on *samādhi* arija kaheksaosalise tee (*ariya aṭṭhangika magga*) 6.-8. osa koondnimetus, milleks on: õige püüdlus (*sammā-vāyāma*), õige teadlikkus (*sammā-sati*) ja õige keskendus (*sammā-samādhi*), millest viimane hõlmab keskendust neljas džhaanas,³²⁵ vt selgitustest: džhaana (*jhāna*).

Keskendus on ka kahe meele arendamise dhamma üldnimetus, milleks on: (1) rahu arendamine (*samatha-bhāvanā*) ja (2) läbinägemise arendamine (*vipassanā-bhāvanā*); vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*). Rahu arendamine eelneb alati läbinägemise arendamisele.³²⁶ Just nende kahe dhamma (*dvayesu dhammesu*) abil ongi võimalik jõuda olemasolu vastaskaldale ehk vaibumise (*nibbāna*)³²⁷; vt selgitustest: olemasolu (*bhava*).

Keskendus võib olla kas: (1) maine (*lokiya*) või (2) maistületav (*lokuttara*). Maistületav keskendus on seotud nelja arija tee (*ariya-magga*), nelja arija vilja

³²² *Cūḷavedallasuttam* MN 44; *Mahāsatipatṭhānasuttam* DN 22.

³²³ *Jhānasuttam* AN 9.36.

³²⁴ *Rāgapeyyāla* AN 3.183-352; *Sābhogātikathā* Kv 10.5; *Samathavipassanāsuttam* SN 43.2; *Rāga peyyāla* AN 3.183-352 jt.

³²⁵ *Cūḷavedallasuttam* MN 44; *Saccavibhaṅgasuttam* MN 141.

³²⁶ *Vijjābhāgiyasuttam* AN 2.30.

³²⁷ Dh 384.

(*ariya-phala*) (vooguastunu, ükskordnaasja, mittenaasja, arahant) ja ülimate teadmiste (*abhiññā*) saavutamise ja selle objektiks on vaibumine (*nibbāna*). Kõik ülejäänud keskenduse vormid on seotud kolme maailma (*kāma-loka*, *rūpa-loka*, *arūpa-loka*) kõlbelise teadvusega ja liigituvad maise keskenduse alla.³²⁸

Vt selgitustest: maine ja maistületav (*lokiya*, *lokuttara*).

Kes on nende kahe dhamma - rahu ja läbinägemise - arendamise abil vastaskaldale jõudnud ehk saavutanud nibbaana, selle kõik „kõidikud lähevad looja“ ehk lakkavad³²⁹; vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*); kõidikud (*samyojana*).

Vaata lisaks ka selgitust: džhaana (*jhāna*).

KIRG
(*rāga*)

rāga [√raj + a] kirg.

Buddha õpetuses on kirg seotud armastusega (*pema*, *rati*, *vanati*, *sineha*); vt selgitustest: armastus (*pema*, *rati*); meeldiv, kallis (*piya*). Kõik plekid esindavad mitteoskuslikke meeleseisundeid, mis tekitavad klammerdumist ja juhivad dukkhasse.³³⁰

Kirest vabanemist teostatakse džhaanas läbinägemise arendamise kaudu klammerdumise kogumike vaatlemise läbi ning kire hülgamine toimub ebapuhtuse arendamise teel (*asubhā bhāvetabbā rāgassa pahānāya*);³³¹ vt selgitustest: keha (*kāya*). Olles vormi³³² abil (= viis klammerdumise kogumikku, üheksa laipa ja skelett) püsitusaju täielikult välja arendanud, mõistab bhikkhu püsitusaju hirmutavat ja ohtlikku olemust, mis läbi kujuneb välja ohtlikkustaju (*ādīnava-saññā*). Mõistes vormi tõelist loomust, milleks on lõpliku rahulolu puudumine, tekib püsitusaju dukkhataju (*anicce-dukkha-saññā*). Seejärel hakkab bhikkhu vaatlema vormi minutatut olemust ja sellega seotud dukkhat ning arendab välja dukkha minatusetaju (*dukkhe-anatta-saññā*). Nähes vormi tõelist loomust, tekib bhikkhul soov materiaalsest olemasolust vabaneda ja

³²⁸ *Mahācattārisakasuttam* MN 117; *Mahāparinibbānasuttam* DN 16.

³²⁹ Dh 384.

³³⁰ *Kāmasuttaniddeśa* Mnd 1.

³³¹ „*asubhā bhāvetabbā rāgassa pahānāya*.“ - *Meghiyasuttam* AN 9.3.

³³² *Mahāsatipatṭhānasuttam* DN 22.

sellest loobuda, mis läbi hakkab loomulikult moel arenema loobumistaju (*pahāṇa-saññā*). Vormi tõelise olemuse nägemisel lakkab kirg vormide vastu ning kujuneb välja kiretustaju (*virāga-saññā*). Vaadeldes sel moel läbi kõik viis klammerdumise kogumikku, mõistab bhikkhu vormi lakkamist ning temas kujuneb välja lakkamistaju (*nirodha-saññā*). Sarnaselt eeltoodule vaatleb bhikkhu ka ülejäänud nelja kogumikku, milleks on tunne, taju, moodustised ja teadvus, ning arendab koos püstitustajuga välja minatustaju (*anatta saññā*).³³³ Sel teel hakkab bhikkhu nägema viit klammerdumise kogumikku vastavalt kogumike tegelikule olemusele, nii nagu need tõeliselt on (*yathā-bhūta*), mille tulemusena hülgab meel vormidega seotud iha ning kirg lakkab jäädavalt. Nagu pillirookatusena hästi kaetud maja pakub vihma eest kaitset, nii pakub ka kirest vabastatud teadvus dukkha eest kindlat kaitset.³³⁴

KÕLBLUS (*sīla*)

sīla [√sīl + a] kõlblus.

Kõlblus on Buddha õpetuses arija kaheksaosalise tee (*ariya aṭṭhangika magga*) kolmanda, neljanda ja viienda osa – õige kõne (*sammā-vācā*), õige tegu (*sammā-kammanta*) ja õige eluviis (*sammā-ājīvo*) – koondnimetus. Kõlblus hõlmab nii (1) kehalise (*kāyika*), (2) kõnelise (*vācasika*) kui ka (3) meelelise (*mānasika*) käitumise ohjamist.³³⁵

Nii „Jaotuste kogus“ (*Aṅguttaranikāya*) toodud „Treeningu sutta“³³⁶ kui ka „Pikkade kogus“ (*Dīghanikāya*) toodud esimesed 30 suttat³³⁷ kirjeldavad väikeste variatsioonidega bhikkhu kõlbluse kolmekordset treeningut (*tisso sikkhā*), milleks on:

1. kohustus treenida kõrgemat kõlblust (*adhi-sīla-sikkhā*);
2. kohustus treenida kõrgemat teadvust (*adhi-citta-sikkhā*);
3. kohustus treenida kõrgemat tarkust (*adhi-paññā-sikkhā*).

Kõrgema kõlbluse treenimise kohustus sisaldab endas viiekordset ohjamist (*saṃvara*), mis hõlmab: (1) kõlbluse (*sīla*), (2) teadlikkuse (*sati*), (3) teadmise

³³³ *Girimānandasuttaṃ* AN 10.60.

³³⁴ Dhṃ 13, 14.

³³⁵ *Vinayapīṭaka, Parivāra, 4. Antarapeyyāla* Pvr 4, 4.3, *Āpattisamuttāhānagāthā*.

³³⁶ *Sikkhāsuttaṃ* AN 3.89.

³³⁷ *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2, *Sikkhāsuttaṃ* AN 3.89 jpt.

(*ñāṇa*), (4) kannatlikkuse (*khanti*) ja (5) energia (*virīya*) ohjamist.

„Loobuva elu viljade suttas“³³⁸ õpetab Buddha bhikkhudele, et kõlbluse arendamise alla kuulub: (1) kõlbluse treenimine (*sīla*), (2) vabanemisjuhistepõhine ohjamine (*pātimokkha-saṃvara-saṃvuto*), (3) laitmatuseõnne kogemine (*anavajja-sukha*), (4) võimete ohjamine (*indriya-saṃvara*), (5) teadvustatud arusaamise saavutamine (*sati-sampajañña*) ning (6) rahulolu saavutamine (*santosa*).

Kõrgemat kõlblust treenitakse samm-sammult. (1) **Väikese kõlbluse** (*cūḷa-sīla*) treenimine hõlmab õiget tegu, õiget kõnet, noorbhikkhu treeningjuhised (*sāmaṇera-sikkhā*) ja üldiseid treeningjuhiseid. (2) **Keskmise kõlbluse** (*majjhima-sīla*) treenimise sisuks on taimede mittekahjustamine, asjade mittehoiustamine, meelelahutustest hoidumine jms. (3) **Suure kõlbluse** (*mahā-sīla*) treenimine tähendab hoidumist loomalikust (madalast; sellest, mis juhib uue sünni loomade valda) valest eluviisist, milleks on ennustamine, kaitseloitsude ja mantrate lausumine ning nende õpetamine jm bhikkhu jaoks vale eluviis.

„Potthapaada sutta“³³⁹ kirjeldab seda, kuidas kolmekordse treeningu tulemusel tekib uus taju liik, kus selle vastand lakkab (*sikkhā ekā saññā uppajjati, sikkhā ekā saññā nirujjhati*). „Suures lõvimõirge suttas“³⁴⁰ kinnitab aga Buddha, et seni, kuni kolmekordne saavutus (*tividha sampadā = sīla, samādhi, paññā*) – mis sisaldab kindlasti ka sõbralikkuse (*mettā*) arendamist – ei ole arendatud täiuseni, pole võimalik saavutada Buddha õpetuse ainust ja lõplikku eesmärki, milleks on arija tee järgimise kaudu kõikidest köidikutest (*saṃyojana*)³⁴¹ vabanemine, arahantiks saamine ning nibbaana ehk vaibumise (*nibbāna*) saavutamine.

Viis kõlblust on meele arendamiseks vajalik miinimum, mida saab järgida ka iga ilmikust Arija järgija tavaelust lahkumata. „Arija tee sutta“³⁴² kohaselt on viis kõlblusjuhist (*pañca-sīla*) järgmised:

1. elu võtmisest hoidumine (*pāṇātipātā veramaṇī*);
2. mitteantu võtmisest hoidumine (*adinnādānā veramaṇī*);
3. naudingut pakkuvast valest käitumisest hoidumine (*kāmesu-micchācāra veramaṇī*) [mis munkadele suunatud suttades esineb kui mittebrahmalikust käitumisest hoidumine (*abrahmacariyā*]

³³⁸ *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2. Meele arendamisele eelnevat treeningut selgitab *Dantabhūmi-suttaṃ* MN 125.

³³⁹ *Poṭṭhapādasuttaṃ* DN 9.

³⁴⁰ *Mahāsīhanādasuttaṃ* DN 8.

³⁴¹ *Mahālisuttaṃ* DN 6. Sutta sisaldab vormi valla džhaanadele lisaks ka vormita valla džhaanasid (*arūpa-jjhāna*), ning keskendusega seotud arenguetappe on siin nimetatud saavutusteks (*saṃpatti*).

³⁴² *Ariyamaggasuttaṃ* AN 10.189, sama toovad ära *Ariyadhammasuttaṃ* AN 10.17, *Sādhusuttaṃ* AN 10.178, *Saddhammasuttaṃ* AN 10.191 jpt.

veramaṇī)³⁴³];

4. vale rääkimisest hoidumine (*musā-vādā veramaṇī*);
5. joovastavatest ainetest ja jookidest hoidumine (*surā-meraya-majja-pamāda-tṭhānā veramaṇī*)³⁴⁴.

Viies kõlblusjuhises ehk dhammas püsija on oma käitumises läbinisti kindel (*vi-sārada*) ja kartlikkusest (*sārajja*) vaba.³⁴⁵ „Ülevoolava suttas“³⁴⁶ õpetab Buddha, et viis kõlblusjuhist on osa Arija kuulaja (*ariya-sāvaka*) ehk järgija ja õpilase kaheksast taevalikust ja oskuslikust pälvimuste voost, mis toidavad õnne, on õnneliku viljaga, soodustavad taevalikku uut sündi ning juhivad soovitava, meeldiva, heaolu ja õnne saamisele. „Meelepärase suttas“³⁴⁷ kohaselt on kõlbluse käitumise kasudeks: (1) pikk elu (*āyu*), (2) hea väljanägemine (*vaṇṇa*), (3) õnn (*sukha*), (4) kuulsus (*yasa*) ja (5) uus sünd taevases vallas (*saggā*).

Igas kuus on 4 *uposatha* päeva, milleks on: (1) noorkuu päev, (2) esimese veerandi kaheksas kasvamise päev, (3) täiskuu päev ja (4) viimase veerandi kaheksas kahanemise päev.³⁴⁸ Pühendunud ilmikust meesjärgijad (*upāsaka*) ja naisjärgijad (*upāsikā*) teostavad *uposatha* päevadel algtekstides toodud Buddha juhiste vastavalt **kaheksaosalist uposatha järgimist** (*aṭṭhanga-samannāgata uposatha*).³⁴⁹ Neil päevadel lähevad ilmikud templisse, et kuulata bhikkhu antud dhammat, teha sanghale annetusi (*dāna*) ning harjutada koos Buddha, dhamma, sangha, kõlbluse, helduse ja deevade meelespidamist (*anussati*).³⁵⁰ Samuti võetakse järgimiseks kaheksaosaline *uposatha* kõlblus (*aṭṭhangika uposatha sila*), milleks on: (1) elu hävitamise hülgamine, sellest loobudes; (2) mitteantu võtmise hülgamine, sellest loobudes; (3) mittebrahmaliku käitumise hülgamine, sellest loobudes; (4) vale rääkimise hülgamine, sellest loobudes; (5) joovastavate ainete ja jookide hülgamine, neist loobudes; (6) söömine päeva ühes osas, loobudes öösel söömisest ning toidust valel ajal (st keskpäevast koiduni); (7) meelelahutuse ja kaunistuste kandmise hülgamine, neist loobudes; (8) kõrges, suures voodis

³⁴³ *Sallekhasuttaṃ* MN 8, *Dasasikkhāpada* Kp 2 jt.

³⁴⁴ Sõna-sõnaline tõlge: alkoholist, veinist ja rummist [tekkivast] hooletusest hoidumine.

³⁴⁵ *Sārajjasuttaṃ* AN 5.171, *Visāradasuttaṃ* AN 5.172.

³⁴⁶ *Abhisandasuttaṃ* AN 8.39.

³⁴⁷ *Itṭhasuttaṃ* [*Pañcaṭṭhadhammasuttaṃ*] AN 5.43.

³⁴⁸ Mahaajaanas järgitakse *uposatha* päeva hiina kalendrile tuginedes 10 päeva kuus: 1., 8., 14., 15., 18., 23., 24. ja iga kuu kolmel viimasel päeval; ning Jaapanis kuus päeva kuus: 8., 14., 15., 23. ja iga kuu kahel viimasel päeval. *uposatha* päevade arvutamisel kasutavad mõned koolkonnad traditsioonipõhist keerulist valemit, mistõttu ei pruugi nende poolt järgitavad *uposatha* päevad kattuda astronoomiliste kuufaasidega.

Eesti Theeravaada Sangha järgib *uposatha* päevade tähistamisel astronoomilise kuu faase ja suttades Buddha enda antud *uposatha* päeva tähistamise juhiseid.

³⁴⁹ *Sakkasuttaṃ* AN 10.46, *Upasathasuttaṃ* AN 3.70 jt.

³⁵⁰ *Upasathasuttaṃ* AN 3.70. Vt DVK III, ptk „Kuus meelespidamist (*cha anussati*)“.

magamise hülgamine, sellest loobudes.

„Sakka suttas“³⁵¹ rõhutab Buddha eranditult kõikide *uposatha* päevade järgimise olulisust. „Täpsustatud uposatha suttas“³⁵² õpetab Buddha, et Arija järgija poolt kaheksaosaliselt omandatud *uposatha* traditsiooni järgimine toob suure vilja (*mahapphala*), suure kasu (*mahānisaṃsa*), suure hiilguse (*mahājutika*) ja suure läbistavuse (*mahāvippāra*). Samuti on *uposatha* päeva tähistamine üks kaheksast naise dhammast, mis juhib naise uue sünni peale keha surma meelepärase kehastumisega deevade valda (*devānaṃ saḥabyataṃ upapajjati*).³⁵³

Kümme treeningjuhist (*dasa-sikkhāpada*), mis sisaldab ka eeltoodud viit kõlblust (*pañca-sīla*), moodustavad noorbhikkhu (*sāmaṇera*) ja noorbhikkhuni (*sāmaṇerī*) väljaõppe lahutamatu osa.³⁵⁴

„Lühikeste kogus“³⁵⁵ loetletud kümme treeningjuhist (*dasa-sikkhāpada*) on järgmised:

1. Elu võtmisest hoidumine (*pāṇātipātā veramaṇi*).
2. Mitteantu võtmisest hoidumine (*adinnā-dānā veramaṇi*).
3. Mittebrahmalikust käitumisest hoidumine (*abrahma-cariyā veramaṇi*).
4. Vale rääkimisest hoidumine (*musā-vādā veramaṇi*).
5. Joovastavatest ainetest ja jookidest hoidumine (*surā-meraya-majja-pamāda-tṭhānā veramaṇi*).
6. Ebasobival ajal (s.t keskpäevast koiduni) söömisest hoidumine (*vikālabhojanā veramaṇi*).
7. Tantsust, laulust, pillimuusikast ja etenduste vaatamisest (st ilmalikest meelelahutustest) hoidumine (*nacca-gītavādita-visūka-dassanā-veramaṇi*).
8. Pärjadest, parfüümidest ehk lõhnaainetest, kosmeetikast, ehetest ja kaunistustest hoidumine (*mālā-gandha-vilepana-dhāraṇa-maṇḍana-vibhūsanatṭhānā-veramaṇi*).
9. Suures voodis ja kõrges voodis magamisest hoidumine (*uccā-sayana-mahā-sayanā veramaṇi*).
10. Kulla ja hõbeda vastuvõtmisest hoidumine (*jāta-rūpa rajata-ṭiggahaṇā veramaṇi*).

Kümnest treeningjuhise (*dasa-sikkhāpada*) kaheksas sätestab bhikkhule

³⁵¹ *Sakkasuttaṃ* AN 10.46.

³⁵² *Vitthātūposathasuttaṃ* AN 8.42.

³⁵³ *Anuruddhasuttaṃ* AN 8.46. Vt DVK, I ptk „Majaperemehe õige eluviis“.

³⁵⁴ „*araṇāgamane kañci, nivesesi tathāgato; kañci pañcasu sīlesu, sīle dasavidhe param.*“ – *Dīpaṃkarabuddhavaṃsa* Bv 3. Kümme treeningjuhist (*sikkhāpada*) sisaldab küll viit kõlblust (*sīla*), kuid *sikkhāpada* ei ole *sīla*.

³⁵⁵ KN, *Dasasikkhāpada* Kp 2.

pärgadest, parfüümidest ehk lõhnaainetest, kosmeetikast, riietest, ehetest ja dekoratsioonidest hoidumise kohustuse. Ehtimine liigitub Buddha õpetuses oskamatu teo (*akusala kamma*) ehk mittesuurepärase (*asādhu*) ja dukkhat toova käitumise (*duccarita*) alla, kuna põhineb minavaatel (*atta-dit̥ṭhi*) ning kehapõhisel vaatel (*sakkāya-dit̥ṭhi*); vt selgitustest: köidikud (*saṃyojana*). Samas on 142. dhammavärsis toodud: „Kui ta ka ehituna ringi käib ... see on bhikkhu“. Kuna algtekstides pole selle salmi vaste leitav, on antud värss, nagu ka teised suttadest ja vinajast mitteleitavad (ilmselt hiljem lisatud) värsid jäänud avatuks diskussioonidele ning erinevatele tõlgendustele.

Noorbhikkhuks saanu hakkab kohe järgima kümnet treeningjuhist ning õppima *pāṭimokkha*'s ehk **vabanemisjuhistes** toodud 227 juhust,³⁵⁶ mida järgivad täispühitsuse saanud bhikkhud.

Algtekstides toodud **10 oskuslikku tegu** (*kusala kamma*) ehk suurepärasest (*sādhu*)³⁵⁷ ja õnne toovat käitumist (*sucarita = susila*), ning **10 oskamatu tegu** (*akusala kamma*) ehk mittesuurepärasest (*asādhu*) ja dukkhat toovat käitumist (*duccarita = dusila*) kuuluvad samuti kõlbluse ja kõlbelse meele treenimise juurde; vt selgitustest: tegu (*kamma*).

Kümne kõlbluse saavutamiseks (*sīla-sampadā*) tuleks otsustavalt hoiduda (*veramaṇi*) ja keelduda (*paṭivirata*).³⁵⁸

1. elu võtmisest (*pāṇātipātā*);
2. mitteantu võtmisest (*adinnādāna*);
3. naudinguid pakkuvast vales käitumisest (*kāmesu micchā-cāra*); munkade puhul mittebrahmalikust käitumisest (*abrahma-cariyā*);
4. vale rääkimisest (*musā-vāda*);
5. laimu kõnelemisest (*pisunā-vāca*);
6. karmist kõnest (*pharusā-vāca*);
7. tühjast lobast (*samphappalāpa*);
8. himust (*abhijjhā*);
9. kuritahtlikkusest (*byāpāda/vyāpāda*);
10. valedest vaadetest (*micchā-dit̥ṭhi*).

Õige kõlblus rajaneb õigel vaatel. Kuna vales vaatest tuleneb vale mõtlemine, vales mõtlemisest vale kõne jne, kuni vale keskenduseni välja, on autentse, õige Buddha dhamma avastamine ja järgimine kriitilise tähtsusega

³⁵⁶ Dhṃ 185.

³⁵⁷ *Sādhussuttaṃ* AN 10.178.

³⁵⁸ *Sammādit̥ṭhisuttaṃ* MN 9, *Cundasuttaṃ* AN 10.176, *Paṭṭhamasañcetanikasuttaṃ* AN 10.217, *Pāṭaliyasuttaṃ* SN 42.13, *Sāleyyakasuttaṃ* MN 41 jpt.

virgumise ja kannatustest vabanemise saavutamisel.³⁵⁹

KÖIDIKUD (*saṃyojana*)

saṃyojana [saṃ + √yuj + *e + ana (yuñjati)] „kokku ikestama“, „ühendama“; köidik; ahel; kammits; miski, mis seob, side.

Buddha õpetatud virgumiseni viivat arija teed järgides vabanetakse järkjärgult olendeid olemasolurattasse siduvast kümnest köidikust (*dasa saṃyojana*), milleks on:

1. kehapõhine vaade (*sakkāya-dit̥ṭhi*),
2. kahtlus (*vicikicchā*),
3. kõlblusrituaalidest kinnihoidmine (*sīlabbataparāmāsā*),
4. naudingukirg (*kāma-rāga*),
5. pahatahtlikkus ja vastumeelsus (*vyāpāda, paṭigha*),
6. vormi [vallaga seotud] kirg (*rūpa-rāga*),
7. vormitu [vallaga seotud] kirg (*arūpa-rāga*),
8. uhkus (*māna*),
9. rahutus (*uddhacca*),
10. mitteteadmine (*avijjā*).³⁶⁰

Viis esimest on madalamad köidikud (*orambhāgiya-saṃyojana*) ja viis viimast kõrgemad köidikud (*uddhambhāgiya-saṃyojana*). Eristatakse ka kolme esimest köidikut (*tīṇi saṃyojanāni*),³⁶¹ mis lakkavad esimesena ja seitset viimast köidikut (*satta saṃyojanāni*), mis lakkavad vastavalt tulvade aluseks olevate plekkide lõppemisele.³⁶²

Kümne köidikuga kammitsetud olendid naasevad ikka ja jälle uude

³⁵⁹ „micchādīt̥ṭhikassa, bhikkhave, micchāsaṃkappo pahoti, micchāsaṃkappassa micchāvācā pahoti, micchāvācassa micchākammanto pahoti, micchākammantassa micchāājīvo pahoti, micchāājīvassa micchāvāyāmo pahoti, micchāvāyāmassa micchāsati pahoti, micchāsatisa micchāsamādhi pahoti, micchāsamādhissa micchāñāṇaṃ pahoti, micchāñāṇissa micchāvimutti pahoti.“ – *Micchattasuttaṃ* AN 10.103; *Mahācattārisakasuttaṃ* MN 117; *Pubbaṅgasuttaṃ* AN 10.121; *Vijjāsuttaṃ* AN 10.105, *Janavasabhasuttaṃ* DN 18.

³⁶⁰ *Saṃyojanasuttaṃ* AN 10.13, *Sabbāsavasuttaṃ* MN 2 jpt.

³⁶¹ *Sabbāsavasuttaṃ* MN 2.

³⁶² „Selgitusjuhendid (paali)“ (*Nettipparāṇa-pāḷi*) lk 14.

olemasolusse ega pääse dukkhist;³⁶³ vt selgitustest: dukkha. Kes on aga vabanenud kolmest esimesest köidikust, see virgub hiljemalt seitsme uue sünni järel³⁶⁴ ja ei deeva, gandhabba, Surm ega Brahma suuda selle isiku võitu kaotuseks muuta.³⁶⁵

Kuni inimene näeb köidikuid olemasolevate ja meeldivatena, ei loobu ta kirest, vihast ega pettekujutlusest (*rāga, dosa, moha*), kuid köidikute tõelise olemuse vahetu mõistmine ja olemasolutüdimuse saavutamine võimaldab hoolikal dhamma teostajal plekkidest vabaneda ja virguda.³⁶⁶

Kümne köidiku lakkamine toimub džhaanade arendamise kaudu.³⁶⁷ „Suures Māluṅkya suttas“³⁶⁸ selgitab Buddha Auväärsele Ānanda'le ja Auväärsele Māluṅkya-putta'le läbinägemise teel (*vipassanā*) viiest esimesest, madalamast köidikust vabanemist. Järkjärguline köidikutest vabanemine hõlmab olemasolu vahetu mõistmise ja olemasolutüdimuse saavutamist, vihast ja pettekujutlusest vabanemist ning virgumist. Kõikide köidikute hääbumine (*saṃyojanakkhayā*) ongi vaibumine ehk nibbaana (*nibbāna*).

KÜMBLEMA (*nhātakaṃ*)

nhātaka [√nhā + ta + ka] „kes on vannitatud/kümmelnud“, puhastunu; brahmanistlik pühitsemise rituaal.

Mõiste „see, kes on vannitanud“ ehk „kes on kümmelnud“ pärineb algselt veedade usundist ja tähistab noort meest, kes on veedade õpingud lõpetanud, „puhtaks saanud“ ning käinud puhastumist tähistavas rituaalses vannis või pesnud end mõnes veekogus.

Buddha õpetuse kontekstis tähistab *nhātakaṃ* virgunud inimest, kes on dhamma õppimise, läbiuurimise ja teostamise tulemusel:

³⁶³ Dhṃ 342.

³⁶⁴ *Saupādisesasuttam* AN 9.12.

³⁶⁵ Dhṃ 105.

³⁶⁶ Dhṃ 31; *Samyojanasuttam* AN 2.6.

³⁶⁷ „*etaṃ santaṃ etaṃ paṇitaṃ yadidaṃ sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhākkhaya virāgo nirodho nibbānaṃ*“ - *Mahāmālukyasuttam* MN 64. „*paṭhamampāham, bhikkhave, jhānaṃ nissāya āsavānaṃ khayam vadāmi; dutiyampāham, bhikkhave, jhānaṃ nissāya āsavānaṃ khayam vadāmi; tatiyampāham, bhikkhave, jhānaṃ nissāya āsavānaṃ khayam vadāmi; catutthampāham, bhikkhave, jhānaṃ nissāya āsavānaṃ khayam vadāmi*“ - *Jhānasuttam, Jhānanissayasuttam* AN 9.36.

³⁶⁸ *Mahāmālukyasuttam* MN 64.

NELI AARIJA ISIKUT (*ariyapuggala*)

Arija isik	On vabanenud
VOOGU-ASTUNU (<i>sotāpanna</i>)	1. Kehapõhine vaade (<i>sakkāyadiṭṭhi</i>) 2. Kahtlus (<i>vicikicchā</i>) 3. Kõlblusrituaalidesse kinnijäämine (<i>sīlabbataparāmāsā</i>)
	On vabanenud
ÜKSKORD-NAASJA (<i>sakadāgāmi</i>)	1. Kehapõhine vaade (<i>sakkāyadiṭṭhi</i>) 2. Kahtlus (<i>vicikicchā</i>) 3. Kõlblusrituaalidesse kinnijäämine (<i>sīlabbataparāmāsā</i>)
	On nõrgenenud
	4. Naudingukirg (<i>kāmarāga</i>) 5. Kuritahtlikkus, vastumeelsus (<i>vyāpāda, paṭigha</i>)
	On vabanenud
MITTE-NAASJA (<i>anāgāmi</i>)	1. Kehapõhine vaade (<i>sakkāyadiṭṭhi</i>) 2. Kahtlus (<i>vicikicchā</i>) 3. Kõlblusrituaalidesse kinnijäämine (<i>sīlabbataparāmāsā</i>) 4. Naudingukirg (<i>kāmarāga</i>) 5. Kuritahtlikkus, vastumeelsus (<i>vyāpāda, paṭigha</i>)
	On vabanenud
ARAHANT (<i>arahant</i>)	1. Kehapõhine vaade (<i>sakkāyadiṭṭhi</i>) 2. Kahtlus (<i>vicikicchā</i>) 3. Kõlblusrituaalidesse kinnijäämine (<i>sīlabbataparāmāsā</i>) 4. Naudingukirg (<i>kāmarāga</i>) 5. Kuritahtlikkus, vastumeelsus (<i>vyāpāda, paṭigha</i>) 6. Vormikirg ehk vormi vallaga seotud kirg (<i>rūparāga</i>) 7. Vormitusekirg ehk vormita vallaga seotud kirg (<i>arūparāga</i>) 8. Uhkus (<i>māna</i>) 9. Rahutus (<i>uddhacca</i>) 10. Mitteteadmised (<i>avijjā</i>)

Allikas: *Sabbāsavasuttam* MN 2; *Ānāpānasatisuttam* MN 118 jpt; Mehm Tin Mon, The Essence of Buddha Abhidhamma, Yangon: Mya Mon Yadanar Publication, 1995, lk 424-431

- täielikult ja lõplikult **vabanenud mustusest**, milleks on: (1) viis takistust (*nīvaraṇa*), (2) plekid (*kilesa*), (3) tulvad (*āsavā*) ja (4) kümme köidikut (*dasa saṃyojana*);
- **saavutanud seitse puhtust** (*satta-visuddhi*), milleks on: (1) kõlbeline puhtus (*sīla-visuddhi*), (2) teadvuse puhtus (*citta-visuddhi*), (3) vaate puhtus (*diṭṭhi-visuddhi*), (4) kahtluste ületamise puhtus (*kaṅkhā-vitarāṇa-visuddhi*), (5) tee ja mittetea teadmise ning nägemise puhtus (*maggāmagga-ñāṇadassana-visuddhi*), (6) tee teostamise teadmise ja nägemise puhtus (*paṭipadā-ñāṇadassana-visuddhi*) ning (7) teadmise ja nägemise puhtus (*ñāṇadassana-visuddhi*).³⁶⁹

Sellise saavutuseni jõudnu on ülev ja võidukas kangelane, suur nägija, kirest häirimatu ja täielikult puhastunud mõistnu.³⁷⁰

MAAILM (*loka*)

loka [√lok + a] maailm; inimkond; mingi kindel vormiline või vormideta eksistents. *loka* enamesinevad sünonüümid on: vald (*vacara*), sfäär (*visaya*), tasand (*bhūmi*), olemasolu (*bhava*) ja ala (*āyatana*).

Kolmese maailmade jaotuse kohaselt on olemas kolm olemasolu.

- 1. Naudinguline olemasolu** (*kāma-bhava*) ehk naudingute maailm (*kāma-loka*), mille sünonüümiks on naudingute element (*kāma-dhātu*), on olem, kus olendid kogevad viie meele abil naudinguid.
- 2. Vormiline olemasolu** (*rūpa-bhava*) ehk vormide maailm (*rūpa-loka*), mille sünonüümiks on vormi element (*rūpa-dhātu*), on olem, kus olendite teadvus vastab neljale vormidžhaanale.
- 3. Vormitu olemasolu** (*arūpa-bhava*) ehk vormideta maailm (*arūpa-loka*), mille sünonüümiks on vormitu element (*arūpa-dhātu*), on olem, kus olendite teadvus vastab neljale vormitule džhaanale.³⁷¹

Olendite põhjal eristatakse maailmade viiest jaotust: (1) niraja maailm (*niraya-loka*), (2) loomade maailm (*tiracchāna-loka*), (3) peetade maailm (*petā-*

³⁶⁹ *Rathavinātasuttaṃ* MN 24.

³⁷⁰ *Dhp* 422.

³⁷¹ *Antarābhavakathā* Kv 8.2; *Saṅgītisuttaṃ* DN 33; *Vibhaṅgasuttaṃ* SN 12.2.

loka), (4) inimeste maailm (*manussa-loka*) ja (5) deevade maailm (*deva-loka*).³⁷²

Selleks ilmaks nimetas Buddha inimeste maailma ja teiseks ilmaks teisi maailmu.³⁷³ Dhamma värsside kohaselt teab tark nii seda maailma kui teisi.³⁷⁴

Niraja on kõige kannatusterohkem olemasolu, kuhu satutakse oskamatu käitumise viljana, sh need, kes õpetavad valet dhammat (seda, mida Buddha pole õpetanud), panevad Buddha suhu „uut“ dhammat/dharmat (mida ajalooline Gootama Buddha pole õpetanud)³⁷⁵ jne; vt selgitustest: dhamma.

„Moodustiste saavutuse suttas“³⁷⁶ loetleb Buddha kokku inimeste maailmale lisaks 30 deevade ja brahmade valda:

1. Khattiya hõimu (*khattiya*) ja braahmanid (*brāhmaṇa*) = inimeste maailm (*manussa-loka*).
2. Cātumahārājikā ehk nelja suure kuninga [valla] deevad (*cātumahārājikā devā*).
3. Tāvatiṃsā ehk 33 [valla] deevad (*tāvatiṃsā devā*).
4. Yāmā [valla] deevad (*yāmā devā*).
5. Tusita ehk rõõmu [valla] deevad (*tusitā devā*).
6. Nimmānaratī [valla] deevad ehk oma loomingust rõõmustavad deevad (*nimmānaratī devā*).
7. Paranimmitavasavattī [valla] deevad ehk teiste loomingust rõõmutundvad deevad (*paranimmita-vasavattī devā*).
8. Tuhande brahma [vald] (*sahasso brahmā*).
9. Kahe tuhande brahma [vald] (*dvisahasso brahmā*).
10. Kolme tuhande brahma [vald] (*tisahasso brahmā*).
11. Nelja tuhande brahma [vald] (*catusahasso brahmā*).
12. Viie tuhande brahma [vald] (*pañcasahasso brahmā*).
13. Kümne tuhande brahma [vald] (*dasasahasso brahmā*).
14. Saja tuhande tuhande brahma [vald] (*satasahasso brahmā*).
15. Ābhā ehk säravate deevade [vald] (*ābhā devā*).
16. Parittābhā ehk väiksema särava deevade [vald] (*parittābhā devā*).
17. Appamāṇābhā ehk piiritu särava deevade [vald] (*appamāṇābhā devā*).
18. Ābhassarā [valla] deevad ehk säravad deevad (*ābhassarā devā*).

³⁷² *Mahāsīhanādasuttaṃ* MN 12, *Saṅgītisuttaṃ* DN 33, *Gatisuttaṃ* AN 9.68, *Kesisuttaṃ* AN 4.111 jt.

³⁷³ *Dhp* 15, 16.

³⁷⁴ *Dhp* 269.

³⁷⁵ *Dhp* 306; *Dutiyapamādādivagga* AN 1.132-139.

³⁷⁶ *Saṅkhārupapattisuttaṃ* MN 120.

19. Parittasubhā [valla] deevad ehk väiksema iluga deevad (*parittasubhā devā*).
20. Appamāṇasubhā [valla] deevad ehk piiritu iluga deevad (*appamāṇa-subhā devā*).
21. Subhakiṇhā [valla] deevad ehk ilusa särage deevad (*subhakiṇhā devā*).
22. Vehapphalā [valla] deevad ehk suurepärase viljaga deevad (*vehapphalā devā*).
23. Aviha [valla] deevad (*avihā devā*).
24. Atappa [valla] deevad (*atappā devā*).
25. Sudassā [valla] deevad ehk ilusad, puhtad deevad (*sudassā devā*).
26. Sudassi [valla] deevad ehk selge vaatega/nägemisega puhtad deevad (*sudassī devā*).
27. Akaniṭṭha [valla] deevad ehk kõrgemad deevad (*akaniṭṭhā devā*).
28. Lōputu ruumi [valla] deevad (*ākāsānañcāyatanūpagā devā*).
29. Lōputu teadvuse [valla] deevad (*viññāṇañcāyatanūpagā devā*).
30. Mittemillegi [valla] deevad (*ākiñcaññāyatanūpagā devā*).
31. Ei teadvuse ega mitteteadvuse [valla] deevad (*nevasaññā-nāsaññāyatanūpagā devā*).

Kõikide deevade eripäraks on pikk eluiga, kaunis väljanägemine ja õnnelikkus (*dīghāyukā vaṇṇavanto sukhabahulā*). Suttas selgitab Buddha, et kui inimene puhastab ja arendab meelt mõeldes sündimisele mingis vallas, siis (1) läbi oskusliku meelega omaduste, nagu usk (*saddhā*), kõlblus (*sīla*), (kuulmise teel saadud) teadmised (*suta*), heldus (*cāga*) ja tarkus (*paññā*), (2) soovitud vallas sündimisest mõtlemise ning (3) iha koosmõjul ka uus sünd selles vallas tõepoolest ilmneb.³⁷⁷

Suttas nimega „Kuus kuuest kogumikku“³⁷⁸ õpetab Buddha maailma tekkimist (*lokassa samudayo*) ja maailma lakkamist (*lokassa atthaṅgamo*) kui dukkha tekkimist ja lakkamist järgmiselt:

- sisemise ja välimise (taju)ala (*āyatana*) pinnalt tekib teadvus (*viññāṇa*);
- nende kolme kohtumine põhjustab kokkupuute (*phassa*);
- kokkupuude põhjustab tunde (*vedanā*), mis võib olla kas õnne tunne, dukkha tunne või ei-dukka-ega-õnne tunne;
- tunne põhjustab iha (*taṇhā*), mis omakorda põhjustab klammerdumise (*upādānapaccayā*), olemasolu (*bhavapaccayā*), sünni, vanaduse, surma, leina, hala, valu, masenduse ja ahastuse (*jātipaccayā jarā-maraṇam*).

³⁷⁷

Vt selgitustest: tegu (*kamma*); *Samkhārupapattisuttam* MN 120. Antud avaldus on osa hiljem loodud puhta maa koolkonna filosoofia alustest.

³⁷⁸ *Chachakkasuttam* MN 148; sama *Lokasuttam* SN 12.44 jpt.

soka-parideva-dukkha-domanass-upāyāsā) – see ongi dukkha.

Maailma tekkimisele vastupidises järjekorras toimub maailma ja ka dukkha lakkamine ehk iha lakkamisel lakkavad kirg ning klammerdumine jne.

Buddha on õpetanud, et siin maailmas inimesena sündimine on raske.³⁷⁹ Inimesena sündimise ülimat harukordsust on Buddha võrrelnud ühest silmast pimedast kilpkonnaga (*kāṇa-kacchapa*), kes iga saja aasta tagant tõuseb korraks ookeani pinnale ja pistab kogemata pea seal tuulte ning tormide vallas triiviva rakme august läbi.³⁸⁰ Samuti on ta kinnitanud, et vaid kaduvväike osa olenditest sünnib inimesena. „Sõrmeküüne suttas“³⁸¹ selgitab Buddha, et kui võrrelda maa kraapimisel sõrmeküüne otsa jäävat maad kogu olemasoleva suure maa (*mahā-pathavī*) elemendiga, siis on inimesena uuesti sündivaid olendeid sama vähe, kui palju on küüne otsa jäävat mustust. Samas, olendeid, kes ei sünni inimestena, on sama palju, kui ülejäänud suur maelement kokku. Seeläbi manitses Buddha bhikkhusid hoiduma loidusest ja teostama hoolega ainult tema antud arahanti teed, et nood saaksid võimalikult kiiresti virguda,³⁸² kuna vaid arija teele sisenenud ja arija kaheksaosalist teed (*ariya atṭhangika magga*) teostav bhikkhu suudab väljuda uute sündide rattast; vt arija tee (*ariyamagga*); arija kaheksaosaline tee (*ariya atṭhangika magga*).

MAINE JA MAISTÜLETAV (*lokiya, lokuttara*)

lokiya [√lok + a + iya] maine.

lokuttara [loka + uttara] „maailmast kõrgem“; maistületav.

Dhamma teostus võib olla kas maine või maistületav.

Maine (*lokiya*) on see, mis: (1) esineb koos tulvadega (*sāsavā*), (2) on seotud pälvimuste ja viljade saamisega (*puñña-bhāgiyā*), (3) küpseb omandamisel (*upadhi-vepakkā*); ning on seotud (4) kolme valla (*kāma-loka, rūpa-loka* ja *arūpa-loka*) ja (5) kõlblise teadvusega; vt selgitustest: tulvad (*āsava*); pälvimus (*puñña*); tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*); maailm (*loka*); kõlblus (*sīla*).

Maistületav (*lokuttarā*) on: (1) ilmalikust loobunud (2) arijale (*ariyā*)

³⁷⁹ Dh 182.

³⁸⁰ *Dutiyachiggaḷayugasuttam* SN 56.48, *Bālapaṇḍitasuttam* MN 129.

³⁸¹ *Nakhasikhasuttam* SN 20.2.

³⁸² *Dutiyasamādhisuttam* AN 4.93 ja *Tatīyasamādhisuttam* AN 4.94.

omane, (3) tulvadest vaba (*anāsavā*) ning seotud (4) nelja arija tee (*ariya-magga*) ja nelja arija vilja (*ariya-phala*) (vooguastunu, ükskordnaasja, mittenaasja, arahant) teostami-sega, (5) eesmärgiga saavutada ülimald teadmised (*abhiññā*) ja lõplik nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*);³⁸³ vt selgitustest: arija (*ariya*); tulvad (*āsava*); arija tee (*ariyamagga*); teadmised (*ñāṇa*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

MANTRA (*manta*)

manta [√mant + a] 1: (veedades *mantra*, *mantray*) mantra, mana; enigmaatiline vormel; heli, sõna, lause või silbikombinatsioon, millel usutakse olevat üleloomulik, maagiline imevõime; nõidus, loits; veda hümn või laul. 2: [√man + tar] pühakiri; mõtleja, teadja. 3. [√mant] tarkus, mõistmine, arukus.

Brahmanistlikest tekstidest, veedadest, tantrismist, brahmanismist jm pärinevaid mantraid ehk manasid praktiseeritakse mittetheeravaada koolkondades (vadžrajaanas, eriti tiibeti budismis).

Buddha on kinnitanud, et ühegi mantra pidev kordamine ehk manamine, ükskõik kui pikalt seda harjutada ja korrata, ei suuda eemaldada naudingukirge, kuritahtlikkusest, laiskust ja loidust, rahutust ja muret ega kahtlust³⁸⁴ ning et virgumisele viib ainult tema antud arija kaheksaosaline tee.

Manamine kuulub peamiselt brahmanistliku tava alla, Buddha pole mantraid andnud ega õpetanud. Hilisemates tekstides esinevad vastupidised viited on hiljem Buddha suhu pandud ega ole seotud ajaloolise Gootama Buddha õpetusega.³⁸⁵

Buddha õpetuse nn „mantraks“ on viis kõlblusjuhist;³⁸⁶ vt selgitustest: kõlblus (*sīla*).

³⁸³ *Mahācattārīsakasuttam* MN 117, *Mahāparinibbānasuttam* DN 16.

³⁸⁴ *Saṅgārahasuttam* SN 46.55.

³⁸⁵ *Brāhmaṇadhammikasuttam* Snp 2.7.

³⁸⁶ *Kulāvakaḷāṭṭaka* Ja 31.

MAISEHÜLJANU (*pabbajita*)

pabbajita [pa + vaj + a + ti (pabbajati)] „see, kes läheb välja“ ehk maisehüljanu; kodu ja ilmaliku elu hüljanu.

Tekstides esineb maisehüljanu enamasti majaperemehe (*gihi*) vastandina. Maisehüljanu lahkub koduelust kodutu ellu ja valib kollase rüü, loobub ilmalikust maailmast, maistest naudingutest ja omandist³⁸⁷, saab Gootama Buddha järgijaks ehk noormungaks või noornunnaks ning asub Buddha õpetatud arija teed teostama; vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu*, *bhikkhunī*); arija tee (*ariyamagga*).

Maisehüljanu eesmärgiks on kogu maise ja mustuse hülgamine³⁸⁸; vt selgitustest: maine ja maistületav (*lokiya*, *lokuttara*); plekid (*kilesa*).

MEEL (*mano, mana, manas*)

mano, mana [√man + a], **manas** [√man + as] meel.

Meele mõiste Buddha õpetuses kattub suures osas varasemas India filosoofias esineva *mano* mõistega.

Buddha õpetuses on inimeseks nimetatav jaotatud kuueks, spetsiifiliste võimetega alaks (*āyatana*), kus eristatakse: (1) kuut sisemist (taju)ala (silm, kõrv, nina, keel, keha, meel) ja (2) kuut välimist (taju)ala (vorm, heli, lõhn, maitse, puude, dhamma). Kui sisemine meeleala kohtub välimise meeleala ehk dhammaga, tekib meeleteadvus (*mano-viññāna*). Need kolm - sisemine ja välimine meeleala ning teadvus - moodustavad kontakti (*phassa*) ehk kokkupuute, millest omakorda tekivad samaaegselt meeleteadvuse kontaktile vastav tunne, taju ja moodustised.

Igal sisemisel (taju)alal on võime (*indriyā*). Viis esimest võimet on erineva ulatusega ja erineva „karjamaaga“ (*nānāgocarānam*) ehk „toitumisalaga“ (kõrv ei koge maitset), ega ole seotud teiste tajuvõimete kogemustega. Nende viie

³⁸⁷ Dhp 87, 88.

³⁸⁸ Dhp 388.

võime ületavaks varjupaigaks (*paṭisaraṇam*) ehk võimeid koondavaks keskuseks on meel (*mano*), millel on võime kogeda (*paccanubhotī*) kõikide tajude „karjamaid“ ehk kogemusi.³⁸⁹

„Dhammavärsside“ esimesed kaks salmi ütlevad: „Dhammade eel käib meel, dhammad [on] meelega juhitud, meelega loodud“³⁹⁰. Meeleks nimetas Buddha meeleteadvust (*mano-viññāna*), mis esindab meelega teadlikkust mingi dhamma (idee, objekti) ilmne mis mees, kuid ei tunne seda ära. Äratundmine tekib alles järgmises etapis tänu meelega kontaktile vastavale tajule (*mano-samphassaja-sañhā*). Meeleteadvus ei sisalda mõttemoodustisi (*mano-samphassaja-sañhārā*) ehk meeletegureid, sh iha, jt tahtelise tegutsemise aluseks olevaid meelega aspekte. Kuna kahe esimese dhamma värssi puhul on tegemist *mano-kamma*’ga ehk millegagi, mis on meelega juhitud ja meelega loodud (*mano-setthā*, *mano-mayā*) ehk seotud teadvuse teguritega (*cetasika*), siis ei saa siinkohal olla tegemist Buddha poolt meelega nimetatud meeleteadvusega (*mano-viññāna*). Seetõttu on osades „Dhammapadapāli“ tõlgetes (nt tai keelses) tõlgitud kahes esimeses värssis esinev sõna *mano* südameks: „...südame juhitud, südame loodud“. Võttes aga arvesse, et: (1) paalikeelses luules kohtab sageli rütmi säilitamise eesmärgil kasutatud sõnalühendeid ja -ühendeid; (2) pikad terminid, nagu „meelega kontaktile vastavad moodustised“ (*mano-samphassaja-sañhārā*) või „meelega kontaktile vastav teadvus“ (*mano-samphassaja-viññāna*) ei võimalda hästi riimi loomist ja rütmi säilitamist; ning (3) vaid meelega kontaktile vastavad moodustised (*mano-samphassaja-sañhārā*) saavad olla „juhitud ja loodud“, siis on käesolevas tõlkes 1. ja 2. „Dhammavärsside (paali)“ salmis esinev termin *mano* tõlgitud „meelega“, mitte „südameks“.

See, mida Buddha nimetas oma õpetuses meelega, ei ole hing, nii nagu seda mõistavad filosoofilised suunad või usundid. Meelega on võime (*indriya*), nagu näiteks silmal on silmavõime (*cakkhundriya*), mille abil on võimalik näha ja kõrval on kõrvavõime (*sotindriya*), mille abil on võimalik kuulda. Viie füüsilise tajuorgani abil kogetakse nähtavaid objekte, helisid, lõhnu, maitseid ja kombataavaid objekte. Ideid ja mõtteid pole võimalik tajuorganite abil luua ega mõista, kuid see on võimalik meelevõime (*manindriya*) abil. Kui silma ja silmavõime abil on võimalik näha värve ning väliseid vorme, siis meelevõime abil on võimalik nähtut mõista ja mõtestada, nähtu üle järele mõelda ning seda analüüsida.

Meel on aktiivne looja ja tegutseja. „Meelele“ (*mano-kamma*) võib olla sõbralik (*mettena manokammena*)³⁹¹ vm moel oskuslik, aga ka oskamatu. Meelega abil võib luua isegi füüsilisest kehast eraldi eksisteeriva

³⁸⁹ *Mahāvedallasuttam* MN 43.

³⁹⁰ *Dhp* 1, 2.

³⁹¹ *Ānandattheragāthā* Thag 17.3.

meelekeha (*manomayā kāya*), mis on puudusteta, veatu ja kõikides aspektides täiuslik.³⁹² Samuti on võimalik silmaga nägemisele sarnaselt näha meeles (*passāmi nam manasā cakkhunāva*) teiste olendite teadvust (*citta*) ning teiste meeles ilmnevaid mõtteid ja küsimusi.³⁹³ Just meel on see, mille kaudu loob bhikkhu tahte:

„Bhikkhud, see on dhamma (loomuomane): selles meelega rõõmus keha rahuneb. Rahunenud kehas, bhikkhud, loob [bhikkhu] kindla tahtmise: tundku [ma kehalist] õnne!“³⁹⁴

Seega pole *mano* passiivne tajukogemuste vastuvõtja, edastaja ja reageerija, vaid ka aktiivne tegutseja ja looja. Meeles olevast kavatsusest sõltub oskuslik ehk õige ja hea tegutsemine (*mano-su-carita*) ning oskamatu ehk dukkhat või vaeva toov tegutsemine (*mano-du-ccarita*);³⁹⁵ vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala*, *akusala*). Kuritahtlik teadvus (*citta*) on rikutud meelega (*mana*) mõtlemine (kavatus) (*byāpannacitto kho pana hoti paduṭṭhamanasañkappo*). Kuritahtlikkusest mõjutatud meel kasvatab (*abhivaḍḍhanti*) oskamatu dhammasid (omadusi, nähtuseid) ja vähendab (*parihāyanti*) oskuslikke dhammasid.³⁹⁶ Oskusliku saavutamiseks tuleks „Dhammavärsside (paali)“ kohaselt valvata meel raevukuse eest (*manopakopam*) ja seda ohjata (*samvuto*), hoiduda halvast meelega käitumisest (*manoduccaritam*) (negatiivsest, halvustavast, alandavast jms mõtlemisest) ning harjutada vaid head meelega käitumist (*manasā sucaritam*) (dhammakohast mõtlemist jms). Selleks tuleb meel pöörata nii kalliks peetavast (*piyehi*) kui ka vägivaldsest eemale. Kuivõrd meel pöörduv vägivaldast, sedavõrd vaibub ka dukkha.³⁹⁷ Kõikide meelega takistuste (*mano-nivāraṇa*) ületamisel ületatakse ka kogu dukkha.³⁹⁸

Meeleteadvus (*mano-viññāna*) tekib seotusest. Meel on sisemiselt puutumatu (*aparibhinno*), kuni meelega ei satu väliseid dhammasid ehk objekte, ja kuni puudub objektiga seotus (*āgacchanti*). Seetõttu ei saa ka vastav teadvuslik (*viññāna-bhāgassa*) ilmned. Ka siis, kui meelega küll satuvad välised dhammad, kuid nende dhammadega puudub seotus, ei saa vastav teadvus ilmned. Aga kui *mano* alasse sattunud välise dhammadega tekib seotus, ilmneb ka vastav teadvus ehk *mano-viññāna*.³⁹⁹

³⁹² *Sāmaññaphalasuttam* DN 2.

³⁹³ *Pārāyanānugītigāthā* Snp 5.19.

³⁹⁴ „dhammatā esā, bhikkhave, yaṃ pīṭimanassa kāyo passambhati. passaddhakāyassa, bhikkhave, na cetanāya karaṇīyam: ‘sukhaṃ vediyāmi’ti.“ – *Cetanākaraṇīyasuttam* AN 11.2.

³⁹⁵ *Kammakaraṇavagga* AN 2.1-10; *Kesittam* AN 4.111; *Sucaritasuttam* Iti 65; *Bahudhātuka-suttam* MN 115.

³⁹⁶ *Sevitabbāsevitabbasuttam* MN 114.

³⁹⁷ *Dhp* 390.

³⁹⁸ *Manonivāraṇasuttam* SN 1.24.

³⁹⁹ *Mahāhatthipadopamasuttam* MN 28.

Meelt ei pea kõigest eemale hoidma. „Meele takistuse sutta“⁴⁰⁰ lükkab Buddha ümber väite, et dukkhast vabaneb vaid see, kes meeles *kõik* takistab:

[Deva:]

„[Kui] seda [või] toda meeles takistada,
ei [saa] see [ega] too dukkhat [põhjustada].
[Aga] see, [kes] kõik meeles takistab,
see vabaneb kogu dukkhast.“

[Buddha:]

„Kõike ei [pea] meeles takistama,
ega kõike oma meeles tagasi lükkama;
[vaid] see ja too, [mis on] kuri,
seda [ja] toda [tuleks] meeles takistada.“

Meel on ka see, mis tunneb olemasolust rõõmu ja heameelt (*somanassa*) või pöördub maailmast ja suundub nibbaana poole. „Ebastabiilsuse suttas“⁴⁰¹ õpetab Buddha:

„Kõik moodustised ilmnevad mulle ebastabiilsetena,
ka kõik maailmad [kokku] ei rõõmusta mu meelt;
kõikidest maailmadest tõuseb mu meel kõrgemale -
vaibumise suunaliseks on muutunud mu meel.“

Meel pole „mina“. Kuna õppimata tavainimene peab meelt endaks või ennast meeleks, siis ei suuda ta selle vastu kogeda tühimust (*nibbinda*), muutuda kiretuks (*virajja*), ega vabaneda (*vimucci*).⁴⁰²

Kuigi sisemiselt on meel „murdumatu“ (*ajjhaticca ceva mano aparibhinno hoti*),⁴⁰³ on see sõltuvuslikult tekkinud ja lakkab, kui selle tekkimist põhjustav tingimus lakkab. „Põlluharija suttas“⁴⁰⁴ õpetab Buddha, et vabanemisel (*mokkha*) saavutatavas nibbaana seisundis pole enam meelt ega ka meeleteadvust:

„Tõepoolest, Kurjus⁴⁰⁵ – kus pole meelt, pole dhammasid

⁴⁰⁰ „yato yato mano nivāraye, na dukkhameti naṃ tato tato; sa sabbato mano nivāraye, sa sabbato dukkhā pamuccatī“ti. na sabbato mano nivāraye, na mano saṃyatattamāgataṃ; yato yato ca pāpakaṃ, tato tato mano nivāraye“ti.“ – Manonivāraṇasuttam SN 1.24.

⁴⁰¹ „sabbasaṅkhārā ca me anavattitā khāyissanti, sabbaloke ca me mano nābhiramissati, sabbalokā ca me mano vuṭṭhahissati, nibbānapoṇaṇca me mānasaṃ bhavissati.“ – Anavatthitasuttam AN 6.102.

⁴⁰² Assutavāsuttam SN 12.61.

⁴⁰³ „yattha ca kho, pāpima, natthi mano, natthi dhammā, natthi manosamphassaviññāyatanam, agati tava tattha, pāpimā“ti.“ – Mahāhatthipadopamasuttam MN 28.

⁴⁰⁴ Kassakasuttam SN 4.19.

⁴⁰⁵ Surma personifikatsioon.

(meeleobjekte) ega ole meelekontakti teadvusala,
see koht [on] sinu jaoks mindamatu!“

Vt selgitustest:nibbaana ehk vaibumine (nibbāna).

MEELDIV, KALLIS (*piya*)

piya [√pī + a] 1: kallis, armas, meeldiv; armastus; (m) abikaasa; (k) hinnaline asi. 2: aer.

„Visākhā suttas“⁴⁰⁶ õpetab Buddha Visākhā’le, et see, kellel on 100 armastust, sellel on 100 dukkhat ehk vaeva (*yesaṃ kho, visākhe, satam piyāni, satam tesam dukkhāni*), kellel on 90 armastust, sellel on 90 dukkhat ja kellel on üks armastus, sellel on üks dukkha. Kellel aga ei ole armastust, sellel ei ole dukkhat – see on leinatu, määrdumatu, ahastuseta (*yesaṃ natthi piyam, natthi tesam dukkham, asokā te virajā anupāyāsati*).

Samas suttas selgitab Buddha, et mis iganes lein või hala või mõni muu dukkha siin maailmas on, on see tekkinud armastusest ja kellegi kalliks pidamisest. Armastuse, kiindumuse jt klammerdumist tekitavate meeleseisundite asemel õpetas Buddha arendama kõikide olendite suhtes võrdset, piiritut ja isetut sõbralikkust, kaastunnet ja kaasrõõmu kuni neutraalse suhtumiseni välja;⁴⁰⁷ vt selgitustest: dukkha; armastus (*pema, rati*); arendamine (*bhāvanā*).

Seni, kuni bhikkhu ei ole naudingute (*kāma*), keha (*kāya*) ja vormi (*rūpa*) suhtes vaba kirest, soovidest, armastusest ja kiindumustest, janunemisest, palavikulisusest (= motiveeritusest) ja ihast; seni kuni ta sööb nii palju kui kõht mahutab, andub heaoluõnnele (*seyya-sukha*), nägemisõnnele (*passa-sukha*) loiduseõnnele (*middha-sukha*) ja viibib selles, ei kaldu tema teadvus innukuse, pühendumuse, järjekindluse ega pingutuse poole.⁴⁰⁸ Sama kinnitab ka värss, mis ütleb, et meeldivast sünnivad lein ja hirm ning leinast ja hirmust saab vabaks vaid see, kes meeldivast vabaneb.⁴⁰⁹

⁴⁰⁶ Visākhāsuttam KN Ud 8.8; sama: Devadahasuttam MN 101.

⁴⁰⁷Vt Maghadevasuttam MN 83; Tevijjasuttam DN 13; Mettāsahagatasuttam SN 46.54; Paṭhamamettāsuttam AN 4.125; Dutiyamettāsuttam AN 4.126; Saṅkhittasuttam AN 8.63, Saṅkhadhamasuttam SN 42.8 jt.

⁴⁰⁸ Cetokhilasuttam MN 16.

⁴⁰⁹ Dh 209-212.

MINA JA MINATUS
(*atta, anatta*)

atta [ā + d + ta] ise; mina.

Buddha õpetuse seisukohast moodustab minaks nimetatav viiest klammerdumise kogumikust (*pañc-upādāna-kkhandhā*), mis on püsitud (*anicca*) ja minatud (*anattā*) ega allu inimese tahtele. Püsitu ja minatu olemuse tõttu ei saa need sisaldada lõplikku rahulolu, mistõttu ongi viis klammerdumise kogumikku dukkha.

Keha või teadvuse nägemine muutumatu, sõltumatu või kõigest muust eraldiseisva üksusena esindab Buddha õpetuses valet vaadet ehk minavaadet;⁴¹⁰ vt selgitustest: keha (*kāya*). Kuna üheski koostisosas pole võimalik leida mina, on inimeseks nimetatav minata (*anatta*).

Abhidhamma eristab (1) suhtelist tõe (*sammuti-saccā*) ja (2) kõrgemat tõe (*paramattha-saccā*). Kõrgema tõe kohaselt eksisteerib vaid (1) teadvus (*citta*), (2) teadvustegurid (*cetasika*), (3) vorm (*rūpa*) (need kolm on moodustuva ja lakkava olemusega, olemasolus nähtuvad) ja (4) vaibumine (*nibbāna*) (mis pole moodustuv ega lakkav ega ole olemasolus nähtav),⁴¹¹ samas kui mina (*atta*) on vaid pettekujutus ehk moonutus (*vipallāsa*). Suhtelise tõe kohaselt eksisteerib mina kui virgumata meelega omane, ühiskonnas kokkulepitud, endaks peetavale viitamise tava.

Minavaatest (*atta-dit̥ṭhi*) tekkinud arvamusel (1) „ma olen parem“ (*seyyohamasmī*), (2) „ma olen võrdne“ (*sadisohamasmī*) ja (3) „ma olen madalam“ (*hīnohamasmī*) esindavad valet vaadet.⁴¹² Kuna „Dhammapada (paali)“ 61. salmi („Kui rändaja ei leia paremat või endaga võrdset, siis peaks ta kindlasti üksi rändama“) kanooniline vaste ei ole leitav, on selle värssi tõlgendus jäänud spekulatsioonidele avatuks.

Minavaatest vabanenu on vooguastunu, kes saavutab hiljemalt 7 uue sünni järel nibbaana ehk vaibumise; vt selgitustest: arija (*ariya*). Sama tõdeb ka dhamma värss, mis ütleb, et kirest, vihast ja minast „tühjendatud paat“ (inimene) liigub kiiresti nibbaana poole;⁴¹³ vt selgitustest: plekid (*kilesa*) = kirg ja viha; nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

⁴¹⁰ *Anattalakkhaṇasuttam* SN 22.59.

⁴¹¹ *Abhidhammapīṭaka, Kathāvatthu*.

⁴¹² *Soṇasuttam* SN 22.49.

⁴¹³ Dhp 369.

MINEMINE EHK UUS SÜND
(*gati*)

Hea ehk heasse minemine (*sugati*) tähendab soodsat uut sündi, mis ootab ees seda,

1. kes on läinud kolme kaitse alla;
2. kel on Buddha, dhamma ja sangha suhtes usaldav usk (*saddhā*);
3. kel on välja arendatud viis võimet ehk usu-, energia-, teadlikkuse-, keskendus- ja tarkusevõime.

Head minekut ehk head uut sündi põhjustavad 10 oskuslikku tegu (*dasa kusala-kamma*) ehk õnne toovat käitumist (*sucarita*). Selliste meelega dustega inimene ei lasku enam kunagi nirajassee ega sünni enam loomade vallas, peetade sfääris ega apaaja kannatusterohkes vallas. Ta siseneb kindlasti arija teele, saab kas selles elus või hiljemalt seitsme uue sünni järel arahantiks ning saavutab kindlasti virgumise ja nibbaana ehk vaibumise (*nibbāna*);⁴¹⁴ vt selgitustest: tegu (*kamma*); kõlblus (*sīla*). Hea uue sünni toovad pälvimused⁴¹⁵, mille vundamendiks on (1) annetamise, (2) kõlbluse ja (3) õige keskenduse arendamise teel loodud õnne toov käitumine;⁴¹⁶ vt selgitustest: pälvimus (*puñña*).

Halba minekut (*duggati*) ehk halba uut sündi põhjustavad 10 oskamatu tegu (*dasa a-kusala-kamma*) ehk dukkhat toovat käitumist (*ducarita*), mis on kümne õnne toovat käitumise vastandid.⁴¹⁷

MOODUSTISED
(*saṅkhāra*)

saṅkhāra [saṃ + √kar + a] (m) „kokkutehtu“, moodustis; moodustumine.

Kõik moodustuv on tekkinud teatud tingimuste ilmnemisel ning lakkab nende tingimuste lõppemisel. *saṅkhāra*’d on osa inimeseks nimetatavast

⁴¹⁴ *Paṭṭhamasaraṇānisakkasuttam* SN 55.24.

⁴¹⁵ Dhp 16, 18.

⁴¹⁶ „*dānasīlādpabheada ... sucaritāṃ kusalakammaṃ.*“ – *Vimānavatthu-aṭṭhakathā* VvA 19.

⁴¹⁷ Dhp 15, 17.

klammerdumise kogumikust (*pañcupādānakkhandhā*)⁴¹⁸ ning vormi, tunde, taju, moodustiste ja teadvuse moodustajad;⁴¹⁹ vt selgitustest: keha (*kāya*).

Kõik moodustised põhinevad tahtel (*cetanā*). Kolm moodustiste liiki on:

1. kehamoodustised (*kāya-saṅkhāra*), milleks on sisse ja väljahingamine;
2. sõnamoodustised (*vacī-saṅkhāra*), milleks on mõtlemine ja läbiuurimine;
3. teadvusemoodustised (*citta-saṅkhāra*), milleks on taju ja tunded.⁴²⁰

Suttantas on moodustised määratletud kui vormipõhine tahe (*rūpa-sañcetanā, rūpa-cetanā*), mistõttu on moodustised kamma ja dukkha loojad; vt selgitustest: tegu ja vili (*kamma; vipāka, phala*). Abhidhamma kohaselt hõlmab moodustiste mõiste 52. teadvustegurit (*cetasika*); vt selgitustest: teadvus (*citta*).

Kes on saavutanud kõikide moodustiste (*saṅkhārā*) ehk nime ja vormi (*nāma-rūpa*) (= teadvus ja keha) läbinägemise arendamisel püsitud taju (*anicca-sanna*), see näeb moodustisi õige tarkusega, nii nagu need tegelikult on: püsitud, dukkhalikud ja omaolemuseta ehk minata⁴²¹ ning lakkavad; vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*).

Buddha õpetas:

„Bhikkhud, vorm..., tunne..., taju..., moodustised ... ja teadvus on püsitud. Mis on püsitu, on dukkha; mis on dukkha, on minatu; mis on minatu, on sestap „see ei ole minu“, „see ei ole mina“, „see ei ole mina ise“ – nii nagu see tõeliselt on, õige tarkusega, tuleb vormi..., tunnet..., taju..., moodustisi ... ja teadvust mõista. Nii nagu see tõeliselt on, õige tarkusega nägemisel, teadvus kiretustub ja vabaneb klammerdumise lakkamise läbi tulvadest.⁴²²

Miski, mis moodustub ja lakkab tahtest sõltumata, ei saa pakkuda lõplikku rahulolu. Seetõttu on moodustumine üks kolmest dukkha liigist (*saṅkhāra-dukkhatā*); vt selgitustest: dukkha.

Mõiste „kõiki dhammad“ (*sabbe dhammā*)⁴²³ hõlmab nii moodustunud (*saṅkhārā*) kui ka mittemoodustunud (*asaṅkhārā*) asju ja nähtuseid. Mittemoodustuvad dhammad on näiteks *nibbāna* ja *niyāma/niyama* ehk (loomulik) seadus(pära). Viis loomulikku mittemoodustunud seaduspära

⁴¹⁸ *Khandhasuttam* SN 22.48, *Mahāpuṇṇamasuttam* MN 109 jpt.

⁴¹⁹ *Khajjanīyasuttam* SN 22.79.

⁴²⁰ *Dutiyakāmahūsutam* SN 41.6, *Paṭiccasamuppādavibhaṅgasuttam* SN 12.2.

⁴²¹ Dhp 277.

⁴²² *Aniccasuttam* SN 22.45, *Yadaniccasuttam* SN 22.15, *Channasuttam* SN 22.90 jt.

⁴²³ Dhp 279.

(*pañca-niyāma*) on: (1) aastaegade seaduspära (*utu-niyāma*), (2) seemne seaduspära (*bīja-niyāma*), (3) teo seaduspära (*kamma-niyāma*), (4) teadvuse seaduspära (*citta-niyāma*) ja (5) dhamma seaduspära (*dhamma-niyāma*).⁴²⁴ Kuna nibbaana kui ka seaduspärad on mittemoodustunud dhammad, ei õpetanud Buddha, et kõik dhammad on püsitud ja dukkha.

Kuna kõik moodustuv on püsitu ning toob soovimatut vaeva, valu ja kannatust ega kuulu täielikult minu kontrolli alla, ei saa ühegi moodustise kohta öelda, et „see on minu“ (*etaṃ mama*), „see on mina“ (*eso hamasmi*) või „see olen mina“ (*eso me attā*). Sestap ei saa ka osades õpetustes esinev moodustunud (jumala loodud) hing (*jīva*) või aatman (*attan, sansk ātman*) olla igavene.

Viimane moodustumine⁴²⁵ tähendab uute kehaliste ja meeleliste moodustiste tekkimise põhjuste lakkamist, sansaarast väljumist ja nibbaana saavutamist – see ongi moodustiste rahunemise õnn (*saṅkhārūpasamaṃ sukhaṃ*)⁴²⁶; vt selgitustest: sansaara (*saṃsāra*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

MOONUTUSED (*vipallāsa*)

vipallāsa [vi + pari + √as + a] „täielikult tagurpidi/kummuli viskamine“, moonutus; (ümbere)pöördumine (negatiivses mõttes).

Olemasoluiha allikas on mitteteadmine (*avijjā*), mille kaudu ilmnevad kolm moonutust (*vipallāsa*), mis takistavad nägemast olemasolu tegelikkusele vastavalt, milleks on: (1) tajumoonutused (*saññā-vipallāsa*), (2) teadvusemoonutused (*citta-vipallāsa*) ja (3) vaatemoonutused (*ditṭhi-vipallāsa*). Tekkinud moonutuste tõttu kujuneb väär uskumus, et (1) püsitu (*anicca*) on püsiv (*nicca*), (2) kannatus (*dukkha*) on õnn (*sukha*), (3) minatu (*anatta*) on mina (*attā*) ja (4) ilutu (*asubha*) on ilus (*subha*).⁴²⁷

Moonutused ja illusioonid (*papañca*) ei võimalda näha nelja tõde ja soodustavad seeläbi dukkhat tekitavat käitumist; vt selgitustest: plekid (*kilesa*); dukkha.

⁴²⁴ *Aṭṭhasālinī* lk 360-362; *Sumaṅgalavilāsini* DA.II.432; DhsA.272-274; *Abhidhammavataṛa* lk 54. Sisuliselt kuuluvad neli esimest seaduspära viienda alla.

⁴²⁵ Dhp 351.

⁴²⁶ Dhp 368.

⁴²⁷ *Vipallāsasuttam* AN 4.49.

NAUDING
(*kāma*)

kāma [√kam + a] nauding, mis on seotud viie tajuuksega.

Viis naudinguga seotud tajuust on: silm, kõrv, nina, keel ja keha, mida osades tekstides nimetatakse ka naudingunöörideks (*kāma-guṇā*).⁴²⁸ Kõik taju-põhised naudingud juhvivad dukkhasse ning toovad leina ja hirmu.⁴²⁹ Naudingu mõiste alla koonduvad nii madalad (*hīnā*), keskmised (*majjhimā*) kui ka kõrgemad (*paṇītā*) naudingud.⁴³⁰

„Abhidhammakorvis“ eritatakse viit naudingu esinemise vormi, milleks on:

1. naudingusoo (*chanda kāma = kāmacchanda*), mis on üks viiest takistusest (*nīvarana*);
2. naudingukirg (*rāga kāma = kāmarāga*), mis on üks kümnest köidikust (*saṃyojana*);
3. soovi ja kire nauding (*chanda-rāga kāma*), mis on üks osa kolmest ihast (*taṇhā*);
4. mõtlemise nauding (*saṅkappa kāma*); ja
5. kirest mõtlemise nauding (*saṅkappa-rāga kāma*), mis on üks kolmest valest mõtlemisest (*micchā-sankappa*).⁴³¹

Tekstides esinevad veel sellised naudinguga seotud mõisted, nagu naudingutulv (*kāmāsava*)⁴³² ja naudingusse klammerdumine (*kāmūpādāna*). Hilisemates tekstides eristatakse naudingu baase ehk aluseid (*vatthu-kāmā*), mis hõlmavad sisemisi tajuobjekte, sh naudingu plekki (*kilesa-kāmā*), mis on subjektiivne plekipõhine ihalus kogeda mingit naudingut.⁴³³

Naudingud pakuvad vähe rahulolu, kuid toovad dukkhat;⁴³⁴ vt selgitustest: dukkha. „Ohu suttas“⁴³⁵ õpetab Buddha, et kõiki kuue tajuga kogetavaid naudinguid tuleks näha kui (1) kannatust (*dukkha*), (2) haigust (*roga*), (3) paistet (*gaṇḍa*), (4) noolt (*salla*)⁴³⁶, (5) sidet (*saṅga*), (6) sood (*paṅka*) ja (7) üsa

⁴²⁸ *Araṇavibhaṅgasuttam* MN 139.

⁴²⁹ Dhp 186, 215.

⁴³⁰ *Kāmasuttam* AN 5.7.

⁴³¹ *Jhānavibhaṅga* Vb 12.

⁴³² *Sabbāsavasuttam* MN 2 jt.

⁴³³ *Kāmasuttaniddesa* Mnd 1, *Jatukaṇṇimāṇavapucchāniddeśa* Cnd 15, *Hārasampātabhūmi* Pe 8 jt.

⁴³⁴ Dhp 186, 215.

⁴³⁵ *Bhayasuttam* AN 8.56.

⁴³⁶ Dhp 275.

(*gabbha*), kuna naudingukire mõju all (*kāma-rāga-rattāyam*) ja soovikirest aheldatu (*chanda-rāga-vinibaddho*) pole selle ega järgmise eluga kaasnevatest ohtudest (*bhaya*) vaba – seetõttu ongi üsa naudinguga üldnimetusena ehk epiteediks (*tasmā 'gabbho'ti kāmānametaṃ adhivacanaṃ*). Buddha antud virgumisõpetuse kohaselt ei tuleks kuue taju teel (silm, kõrv jt) kogetavate naudingutega ühineda, vaid džhaanat arendada.⁴³⁷

NELI ARIJA TÕDE
(*cattāro ariya saccā*)

cattāro (põhiarv) neli.

ariya vt: arija (*ariya*)

sacca [sa + √as + a + nta + ya] tõde; tõeline, tegelik.

Buddha eristas (1) arija tõde (*ariya-sacca*), milleks on neli arija tõde ja (2) mittearija tõde (*anariya-sacca*), mis on arija tõde vastand.⁴³⁸

Gootama Buddha õpetus rajaneb neljale arija tõele, milleks on:

1. dukkha arija tõde (*dukkha ariya-sacca*),
2. dukkha tekkimise arija tõde (*dukkha-samudaya ariya-sacca*),
3. dukkha lakkamise arija tõde (*dukkha-nirodha ariya-sacca*),
4. dukkha lakkamisele viiva tee arija tõde (*dukkha-nirodha-gāminī paṭipadā*).⁴³⁹

Dukkha lakkamisele viiva tee kohta vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhaṅgika magga*).

Kannatuse arija tõde ütleb, et kannatused on olemasolu lahutamatu osa:

„See aga, mungad, on kannatuse arija tõde.
Sünd on ju kannatus, vanadus on ju kannatus,
haigus on ju kannatus, surm on ju kannatus;
kokkupuude ebameeldivaga on kannatus
ja lahusolek meeldivast on kannatus;

⁴³⁷ Dhp 27.

⁴³⁸ *Ariyadhammasuttam* AN 10.135.

⁴³⁹ *Dhammacakkappavattanasuttam* SN 56.11, *Khandhasuttam* SN 56.13, *Mahāparinibbāna-suttam* DN 16 jpt.

kannatus on see, kui ei saada, mida ihaldatakse;
lühidalt: viis olemasolgu klammerdumise kogumikku on
kannatus.⁴⁴⁰

Seni kuni esinevad viis klammerdumise kogumikku, mida tavainimene
peab ekslikult minaks, inimeseks või olendiks, esineb ka dukkha; vt
selgitustest: keha (*kāya*).

Kannatuse tekkimise arija tõde selgitab kannatuse päritolu:

„See aga, mungad, on kannatuse tekkimise arija tõde. Selleks
on iha, mis juhib uutesse sündidesse, millega kaasnevad kirm ja
nauding, mis ilmnevad kord siin, kord seal – naudinguiha,
olemasoluiha ja mitteolemasoluiha.“⁴⁴¹

Kannatuse lakkamise arija tõde ütleb, et meie kannatus on vabatahtlik ning
sellest on võimalik vabaneda:

„See aga, mungad, on kannatuse lakkamise arija tõde,
milleks on selle iha jäägitu, kiretu lakkamine, sellest loobumine,
selle hülgamine ja ihkamisest vabanemine.“⁴⁴²

Kannatuse lakkamisele viiva tee arija tõde ütleb, et kannatuste lakkamise
seisundisse ehk nibbaanasse (*nibbāna*) viib arija kaheksaosaline tee (*ariya*
aṭṭhangika magga):

„See aga, mungad, on kannatuse lakkamisele viiva tee arija
tõde. See on kaheksaosaline tee, milleks on: õige vaade, õige
mõte, õige kõne, õige tegu, õige eluviis, õige püüdlus, õige
teadlikkus, õige keskendus.“⁴⁴³

Buddha on kinnitanud, et õpetas nelja arija tõde ja arija kaheksaosalist
teed nii munkadele, nunnadele kui ka ilmi järgijatele.⁴⁴⁴

⁴⁴⁰ „*idaṃ kho pana, bhikkhave, dukkhaṃ ariyasaccam – jāti pi dukkhā, jarā pi dukkhā, byādhīpi dukkha, maraṇampi dukkhaṃ, appiyehi sampayogo dukkha, piyehi vippayogo dukkha, yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ – samkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā.*” – *Dhammacakkappavattanasuttaṃ* SN 56.11.

⁴⁴¹ „*idaṃ kho pana bhikkhave, dukkhasamudayo ariyasaccam: yāyaṃ taṇhā ponobhavikā nandi rāgasahagatā tatra tatrābhinandinī, seyyathīdaṃ: kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā.*” – *Dhammacakkappavattanasuttaṃ* SN 56.11.

⁴⁴² „*idaṃ kho pana bhikkhave dukkhanirodham ariyasaccam: yo tassā yeva taṇhāya asesavirāganirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo.*” – *Dhammacakkappavattanasuttaṃ* SN 56.11.

⁴⁴³ „*idaṃ kho pana bhikkhave, dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccam: ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo, seyyathīdaṃ: sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammāājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhī.*” – *Dhammacakkappavattanasuttaṃ* SN 56.11.

⁴⁴⁴ „*tadabhiññāya ācikkhīṃ bhikkhūnaṃ bhikkhunīnaṃ upāsakānaṃ upāsikānaṃ.*” – *Nagara-suttaṃ* SN 12.65.

Tõe väljaarendamine tähendab nelja tõe mõistmist ja nägemist ning
sõltuvusliku tekkimise mõistmist ja sellekohast olemasolu nägemist, mis on
üks vooguastunu (*sotāpanna*) omadustest;⁴⁴⁵ vt selgitustest: arija tee
(*ariyamagga*).

„Indra samba suttas“⁴⁴⁶ õpetab Buddha, et kel on neljast arija tõest selge
arusaam, ei vaata enam ühegi teise õpetaja (laama, kirjaniku, filosoofi, preestri
vt) õpetuse poole ega ülista neid, vaid püsib erinevatest suundadest puhuvate
õpetusliinide tuuleilide käes kindlalt, turvaliselt ja vankumatuna nagu kindlale
alusele kinnitatud raudsamm (*ayo-khīlo*) või Indra samm (*inda-khīlo*).
Nelja arija tõde mõistnu püüdleb ja pingutab vaid Ülimate Arija, Buddha enda
juhistele vastavalt, et saavutada nelja tõe vahetu nägemine ning kaheksa-
osalise arija tee dhamma kohane teostamine.

Kuna õige vaade saab alguse nelja arija tõe õigest mõistmisest ja
sellekohasest käitumisest, väärib kollast rüüd vaid see bhikkhu, kes püsib
neljas tões ehk õiges vaates;⁴⁴⁷ vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya*
aṭṭhangika magga).

NIBBAANA EHK VAIBUMINE (*nibbāna*)

nibbāna [nī + √vā + ana (= vana = taṇhā piltl. väljend)] nibbaana,
vaibumine.

Paalikeelne sõna *nibbāna* tähendab dukkha põhjuseks oleva iha (*taṇhā*)
puudumist.⁴⁴⁸ Buddha on nibbaanat kirjeldanud järgmiselt:

„Bhikkhud, on ala, kus pole maad, pole vett, pole tuld, pole
tuult;
pole lõputu ruumi ala, pole lõputu teadvuse ala, pole
mittemillegi ala, pole ei-taju-ega-mittetaju ala;
pole ka seda maailma, pole selle taga olevat maailma, pole
kuud ega päikest. Seal, bhikkhud, ma ütlen, pole tulemist, pole
minemist, pole jätkumist, pole lakkamist, pole uut sündi,

⁴⁴⁵ *Ānisaṃsasuttaṃ* AN 6.97.

⁴⁴⁶ *Indakhīlasuttaṃ* SN 56.39.

⁴⁴⁷ Dh 9, 10.

⁴⁴⁸ Hilisemate selgituste kohaselt võib *nibbāna* tähendada ka kustumist [*ni(r)* + *vā* = puhuma, välja minema] viidates iha, ahnuse, viha, pettekujutluse ja kire leegi kustu(ta)misele.

ei vähimatki tuge, vähimatki liikumist, vähimatki objekti – see ongi dukkha lõppemine.⁴⁴⁹

Nibbaana ehk vaibumise saavutamine on Buddha õpetuse lõppeesmärk ja kulminatsioon, mis saavutatakse kaheksaosalise tee teostamise, sh õigel vaatel põhineval džhaanade õige arendamise tulemusena; vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya atthangika magga*); arija tee (*ariyamagga*); džhaana (*jhāna*).

Kolm nibbaana teostanud on täielikult virgunud, sansaara (*samsāra*) ületanud ja vaibunud arahantid, kelleks on:

1. üksimõistnu (*pacceka-buddha*),⁴⁵⁰
2. õigestimõistnu (*sammā-sam-buddha*),⁴⁵¹
3. kuulmise kaudu virgunud järgija/õpilane (*sāvaka-bodhi*).⁴⁵²

Mittevirgunul ei ole väljaspool loogikat ja arutlusvõimet asuvat, kõikidest kannatustest ehk kogu dukkhast täielikku ja pöördumatut vabanemist vastava kogemuse puudumise tõttu võimalik lõpuni mõista⁴⁵³. Seetõttu on Buddha püüdnud virgumisseisundit kirjeldada selle vastandite kaudu ning rohkete selgituste, metafooride ja poeetiliste epiteetide abil. Tekstides toodud selgituste kohaselt iseloomustavad „arija pärusmaad“⁴⁵⁴ ehk nibbaanat täielik loobumine (*nekkhamma*),⁴⁵⁵ kogu dukkha hülgamine (*sabba-dukkhappahīna*),⁴⁵⁶ klammerdumise väljajuurimine (*ālayasamugghāta*),⁴⁵⁷ kõikidest köidikutest (*saṃyojana*) jäägitu vabanemine,⁴⁵⁸ kõigutamatu segamatus

⁴⁴⁹ „atthi, bhikkhave, tadāyatanam, yattha neva paṭhavī, na āpo, na tejo, na vāyo, na ākāsañācāyatanam, na viññāñācāyatanam, na ākiññāñāyatanam, na nevaññāñāsaññāyatanam, nāyaṃ loko, na paraloko, na ubho candimasūriyā. tatrāpāham, bhikkhave, neva āgatim vadāmi, na gatim, na ʔhitim, na cutim, na upapattim; appatittham, appavattam, anārammaṇamevetam. esevanto dukkhassā ti.“ – Paṭhamanibbānapaṭisaṃyuttasuttam [Parinibbāna 1] Ud 8.1.

⁴⁵⁰ *pacceka* [*paṭi* + *eka*] igaüks; üksinda; eraldi; erinev; eraldiseisev; ühele kuuluv.

⁴⁵¹ Kommentaariumites esineb Buddhade neljane jaotus: (1) *sabaññu-buddhā* (teostab 4, 8 või 16 *asankheyya* (loendamatu) + 100 000 *kappa* (ajastu) jooksul kümnet täiust ehk *pāramī*), (2) *pacceka-buddhā* (teostab 2 *asankheyya* + 100 000 *kappa* jooksul kümnet täiust), (3) *catu-sacca-buddha* (kõik tulvad ületanud arahantid) ja (4) *suta-buddhā*; vt. täpsemalt SA.i.20; AA.i.65.

⁴⁵² Üksikbuddhade loetelu toob ära *Isigilisuttam* MN 116.

⁴⁵³ Dhp 92.

⁴⁵⁴ Dhp 22.

⁴⁵⁵ „... vanā nibbānamāgatam, kāmehi nekkhammaratam...“ – *Nāgasuttam* AN 6.43.

⁴⁵⁶ *Pārāyanānugītigāthā* Snp 5.19.

⁴⁵⁷ *Aggappasādasuttam* AN 4.34.

⁴⁵⁸ „... sabbasaṃyojanātītām vanā nibbanam āgatam...“ – *Nāgasuttam* AN 6.43; *Udayitthera-gāthā* Thag 15.2 jt.

(*acala*),⁴⁵⁹ absoluutne stabiilsus (*accuta*),⁴⁶⁰ tüüne rahulolu (*santi-pada*),⁴⁶¹ mitteteadmise (*avijjā*) ületamine ning kire (*rāga*)⁴⁶², viha (*dosa*) ja pettekujutluse (*moha*) jäädav lakkamine,⁴⁶³ uhkuse purustamine (*mada-nimmadana*), tulvade lõppemine (*āsavakkhaya*),⁴⁶⁴ kõikide moodustiste (*saṅkhāra*) rahunemine,⁴⁶⁵ iha lõppemine (*taṇha-kkhaya*)⁴⁶⁶, lakkamine (*nirodha*),⁴⁶⁷ naudinguiha puudumine⁴⁶⁸ ja naudingu lakkamine (*kāma nikkāmo*),⁴⁶⁹ janu hävimine ehk janust väljumine (*pipāsa-vinaya*), meeleliste piinade lakkamine,⁴⁷⁰ olemasollu tulemise lakkamine (*nirodha*),⁴⁷¹ sünni-surma ringi katkemine (*vaṭṭu-paccheda*),⁴⁷² surmatuse saavutamine (*amata*)⁴⁷³ ning maailma lõppu jõudmine (*lokantagū*).⁴⁷⁴ Erinevates tekstides on kirjeldatud nibbaanat veel sõnadega vabanemine (*mokkha, vimokkha – mutti, vimutti*), lõputu ehk lõpmatus (*an-anta*), püsiv (*dhuva*), saar (*dīpa*), absoluut (*kevala*), hirmutus (*khema*)⁴⁷⁵, jahtumine (*nibbuti*), lõppsihtpunkt (*parāyana*), kõrgeim (*paṇīta*), teispoosus (*pāra*), vastaskallas (*para*)⁴⁷⁶, rahu (*santa*), tõde (*sacca*), kaitse (*saraṇa*), õndsus (*sīva*), puhtus (*visuddhi*) jt.

Nibbaana on mittetekkinud (*a-kata-ññu*)⁴⁷⁷, „mitte-kokku-tehtu“⁴⁷⁸. See on piiritu ja puhas ala (*āyatana*) ehk dimensioon,⁴⁷⁹ kus kõik ühendused nelja suure elemendiga on igaveseks katkenud, jätmata ainsatki jälge (*cattāro*

⁴⁵⁹ „patto acalaṭṭhānam...“ – *Vimānavatthu* Vv 514.

⁴⁶⁰ „... nibbānam accutam padam.“ – *Ekadhammassavanīyathera-apadāna* Thag Ap 429.

⁴⁶¹ „santiti nibbutim ṇatvā...“ – *Tuvaṭṭakassuttam* Snp 4.14.

⁴⁶² Dhp 350.

⁴⁶³ „... rāgakkhaya dosakkhaya mohakkhaya – idam vuccati nibbānam’ti.“ – *Nibbānapañhāsuttam* SN 38.1, *Parammaraṇasuttam* SN 16.12 jt.

⁴⁶⁴ „... sāvaka āsavānam khayā...“ – *Arakkheyyasuttam* AN 7.58.

⁴⁶⁵ Dhp 38 1; „... sabbasaṅkhārasamatho... nibbānam.“ – *Brahmāyācanasuttam* SN 6.1.

⁴⁶⁶ Dhp 347, 350.

⁴⁶⁷ „... taṇhakkhaya virāgo nirodho nibbānam“ – *Brahmāyācanasuttam* SN 6.1; „... virāgāya nirodhāya...“ – *Parammaraṇasuttam* SN 16.12; „... taṇhakkhaya virāgo nirodho nibbānam.“ – *Brahmāyācanasuttam* SN 6.1; „... virāgāya nirodhāya...“ – *Parammaraṇasuttam* SN 16.12. *taṇhakkhaya* tähendab (1) naudinguiha (*kāma-taṇhā*), (2) olemasoluiha (*bhava-taṇhā*) ja (3) mitteolemasoluiha (*vibhava-taṇhā*) täielikku ja pöördumatut lakkamist ning *nibbāna* tähendab nende kolme iha puudumist.

⁴⁶⁸ „... nikkāmo nibbano...“ – *Pārāyanānugītigāthā* Snp 5.19.

⁴⁶⁹ *Pārāyanānugītigāthā* Snp 5.19.

⁴⁷⁰ *Aggappasādasuttam* AN 4.34.

⁴⁷¹ „... bhavanirodho nibbānanti.“ – Auväärse Mūsila, Auväärse Paviṭṭha, Auväärse Nārada ja Auväärse Ānanda vahelise vestluse toob ära *Kosambisuttam* SN 12.68.

⁴⁷² *Aggappasādasuttam* AN 4.34.

⁴⁷³ Kui lakkab sünd, lakkab ka surm.

⁴⁷⁴ „... sabbabhavātivatto.“ – *Pārāyanānugītigāthā* Snp 5.19.

⁴⁷⁵ Dhp 39.

⁴⁷⁶ Dhp 85.

⁴⁷⁷ Dhp 97, 383.

⁴⁷⁸ *asaṅkhāra* [na + saṃ + √kar + *a (< a + saṅkhāra)] adj. eitav eesliide a + saṃ koos, täielikult, terviklikult + *khāra* tegema, panema.

⁴⁷⁹ *Paṭhamanibbānapaṭisaṃyuttasuttam* [Parinibbāna 1] Ud 8.1.

mahābhūtā aparisesā nirujjhanti). See on ainelistest ja meelelistest moodustistest täielik ja lõplik vabanemine, kõikide tulvade (*āsava*) ja ikete purunemine⁴⁸⁰ ning kõigest piiravast vabanemine. Nibbaana on vabanemine minevikust, olevikust ja tulevikust, mis ongi sansaara lõplik lakkamine;⁴⁸¹ vt selgitustest: sansaara (*saṃsāra*).

Nibbaana ehk vaibumine ise ei ole otseselt millegi (iha, viha, mitteteadmise vms) lõppemine, kuna liigitub lõpliku tõe alla,⁴⁸² mis tähendab, et nibbaana ei ole tekkinud, ilmnenud, loodud ega moodustunud,⁴⁸³ ja ei saa seetõttu olla tekkimise, muutumise, lagunemise ega lakkamise objekt. See pole põhjus, tingimus ega tagajärg. Nibbaana ei ole füüsiline eksistentsi vald, kuhu virgunud suunduvad (selline vaade ei vasta Buddha autentsele õpetusele), sinna ei vii ainsatki füüsilist teed ning see on teedest tühi, mistõttu on see jäljetu.⁴⁸⁴ Kuna nibbaana ei ole tekkinud, pole seda võimalik ka ohustada, kaotada ega hävitada.⁴⁸⁵ Ainus viis nibbaanat mõista ja näha, on saavutada see kaheksaosalise tee kaudu, kuid saavutatu ei ole tee tagajärg, samamoodi nagu ka valgus ei ole nägemise tagajärg.

Virgumise saavutanud arahant vaibub lõplikult pärast viie kogumiku lakka-mist (*pari-nibbāna*). Kuna iha, ahnus, viha, pettekujutus, klammerdumine, kirm jt viie klammerdumise kogumiku ilmnemise vältimatuks tingimuseks olevad teadvuse plekid (*citta-kilesa*) on täielikult ja lõplikult lakanud, ei ilmne virgunu enam üheski olemasoluvallas, mistõttu ei saa ka dukkha enam tekkida; vt selgitustest: keha (*kāya*).

Nibbaana saavutamine toimub kõrgema kõlbluse, kõrgema tarkuse ja kõrgema keskenduse teostamise teel tulvade lakkamise ning vaibumise (*nibbāna*) saavutamise läbi. Buddha juhiste kohaselt peaks bhikkhu esmalt keskenduma kõlbluse treenimisele, vabanemisjuhiste põhisele käitumise ohjamisele (*pātimokkha-saṃvara-saṃvuto*), (taju)võimete ohjamisele (*indriya-saṃvara*) ja teadvustatud arusaamise saavutamisele (*sati-sampajañña*).⁴⁸⁶ Olles saanud õpetajalt selged juhised, keskendub ta erakluses viie takistuse eemaldamisele (*nīvaraṇappahāna*), esimese, teise, kolmanda ja neljanda džhaana arendamisele (*paṭhama-jjhāna, dutiya-jjhāna, tatiya-jjhāna ja catuttha-jjhāna samādhi*) ja kaheksa teadmise (*ñāṇa*) saavutamisele, mille kulminatsiooniks ongi tulvade lakkamise teadmise

⁴⁸⁰ Dhp 23.

⁴⁸¹ Dhp 348.

⁴⁸² *Abhidhammapiṭaka, Kathāvatthu; Aṅguttaranikāya-aṭṭhakathā, Manorathapūraṇī* AA.i.95; *Kathāvatthu-aṭṭhakathā, Paramattadīpanī* Kvu-A.34 jt.

⁴⁸³ „...ajātaṃ abhūtaṃ akataṃ asaṅkhatam...” – *Tatīyanibbānapaṭisaṃyuttasuttaṃ, Parinibbāna* 3 Ud 8.3.

⁴⁸⁴ Dhp 179.

⁴⁸⁵ Dhp 180.

⁴⁸⁶ Dhp 293.

saavutamine (*āsava-kkhaya-ñāṇa*) ning vaibumine (*nibbāna*).⁴⁸⁷

Kõik Gootama õpilased, kes nii päeval kui öösel rõõmustavad keskenduse arendamises, saavutavad plekkide „metsa” ehk kõige valgust takistava lõppemise⁴⁸⁸ ning virgumise ja mõistmise⁴⁸⁹; vt selgitustest: Buddha ehk Mõistnu = Gootama; arendamine (*bhāvanā*).

OHJAMINE (yam; saṃvara)

yamati [√yam + a + ti] sureb; ohjab.

saṃvara 1: [saṃ + √var + a] ohjamine, kontrollimine. 2: kaetud, suletud.

„Iha sutta”⁴⁹⁰ kohaselt pole olemasolust vabanemine ilma (taju)võimeid ohjamata võimalik. (Taju)võimete puudulik ohjamine (*indriya a-saṃvara*) põhjustab kolmekordset – keha, kõne ja meele tasandil – dukkhat toovat käitumist (*ti-duccarita*) ega lase viiel takistusel (*pañca nīvaraṇa*) peatuda ja lakata. Takistuste poolt piiratud meel ei suuda saavutada keskenduse (*samādhi*) kaudu arendatavat teadmist (*vijjā*) ega vabaneda olemasoluihast (*bhava-taṇhā*), mis ongi dukkha üheks peamiseks allikaks. Kes aga mõistab ohjamatuset vahetatud dukkha tekkimisega ja soovib siiralt dukkhat vabaneda, selle jaoks on ohjamine meele arendamise loomulik osa.⁴⁹¹ Sama põhimõtte väljendub värisalmis, mis ütleb, et üleskerkinud viha kui rappuva vankri vaoshoidja on vankri juht, ülejäänud inimesed hoiavad vaid ohje.⁴⁹²

Tajusid mitteohjav bhikkhu sünnib nirajas;⁴⁹³ vt selgitustest: bhikkhu, bhikkhuni (*bhikkhu, bhikkhunī*); maailm (*loka*) = niraja. Buddha pidas paremaks süüa ohjamatul pigem tulikuuma raudkuuli kui võtta vastu almuseid.⁴⁹⁴

⁴⁸⁷ *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2, *Paṭhamasāmaññasuttaṃ* SN 45.35, *Saṅgītisuttaṃ* DN 33, *Dasuttarasuttaṃ* DN 34 jt.

⁴⁸⁸ Dhp 283, 305.

⁴⁸⁹ Dhp 301.

⁴⁹⁰ *Taṇhāsuttaṃ* AN 10.62.

⁴⁹¹ Dhp 6, 7, 8.

⁴⁹² Dhp 222.

⁴⁹³ Dhp 307.

⁴⁹⁴ Dhp 308, 371; „Vinajakorvi” *Mahāvibhaṅga, Pārājikakaṇḍa* 4. osa: *Catutthapārājikasikkhāpada* ning *Āpāyikasuttaṃ* Iti 48. Sama põhimõtte toob ära ka *Aggikkhandhopamasuttaṃ* AN 7.72.

Selgituste⁴⁹⁵ kohaselt hõlmab kõrgema kõlbluse treenimine (*adhisīla-sikkhā*) viiekordset ohjamist, milleks on: (1) kõlbeline ohjamine (*sīla-saṃvara*), (2) teadlikkuse ohjamine (*sati-saṃvara*), (3) teadmise ohjamine (*ñāṇa-saṃvara*), (4) kannatlikkuse ohjamine (*khanti-saṃvara*) ja (5) energia ohjamine (*virīya-saṃvara*).

Tajuvõimete ohjamiseks (*indriya-saṃvara*) kontrollib ja ohjab bhikkhu kõiki kuut tajuust (*indriyesu guttadvāro*, st nägemine, kuulmine jt tajud), saavutab tähelepaneliku teadlikkuse, selge arusaamise ja rahulolu (*santosa*) ning kogeb rüvetamatuseõnne (*ayāseka-sukha*). Tajuuste valvamine tähendab silma puhul seda, et vormi nägemisel ei haara bhikkhu selle märgi (*nimittaggāhī*) ega detailide ehk teisejärguliste tunnuste järele (*nānubyañjanaggāhī*), st ta ei jää kinni objekti, selle omadustesse ega detailidesse. Sama põhimõtte kehtib kõikide teiste tajude kohta.⁴⁹⁶ Järgmiseks keskendub ta teadvustatud arusaamise saavutamisele (*sati-sampajañña*).⁴⁹⁷ Seejärel hakkab bhikkhu meelerahu arendamise (*samatha-bhāvanā*) teel harjutama maisest loobumist ja vabaneb naudingusooovist (*kāmacchanda*). Arendades kaastunnet vabaneb ta himust ja kuritahtlikkusest (*abhijjhā-vyāpāda*). Tähelepaneliku erksuse ja valvsuse arendamise teel vabaneb ta laiskusest ja loidusest (*thīna-middha*). Arendades kõigutamatu rahu ja sisemist vaikust vabaneb bhikkhu rahutusest ja murest (*uddhacca-kukkucca*). Arendades oskuslikke meeleseisundeid vabaneb ta skeptilisest kahtlusest (*vicikicchā*).⁴⁹⁸

Kõike ohjav bhikkhu on seesmiselt rõõmus ja rahu, elab üksinduses ja vabaneb kogu dukkhast.⁴⁹⁹

⁴⁹⁵ DhsA 351.

⁴⁹⁶ *Samvarasuttam* AN 4.14; *Sekhasuttam* MN 53; *Gopālasuttam* AN 11.17.

⁴⁹⁷ Dhp 293. Kui *sati* tähendab tegevuste teadvustamisest tulenevat teadlikkust, siis *sampajañña* tähendab sellele teadlikkusele rajanevat tähelepanelikkust, mis põhineb teadmisel ja arusaamisel olemasolu tõelisest olemusest, milleks on püsitus, dukkha ja minatus (*anicca, dukkha, anattā*) (DVK, IV osa: Leksikon); vt selgitustest: olemasolu (*bhava*). Teadlikkuse arendamist õpetab „Suur teadlikkuse loomise sutta“ DN 22; vt ka MN 10.

⁴⁹⁸ Meele arendamise teed kirjeldavad samm-sammult *Sāmaññaphalasuttam* DN 2, *Soṇadaṇḍasuttam* DN 4, *Kūṭadantasuttam* DN 5, *Kūṭadantasuttam* DN 6, *Jāliyasuttam* DN 7 jpt „Pikkade tekstide kogumiku“ (*Dīghanikāya*) esimeses grupis (*vagga*) sisalduvad suttad.

⁴⁹⁹ Dhp 361, 362; *Sāmaññaphalasuttam* DN 2.

OHVERDAMINE (*yajetha, huta*)

yajetha [√yaj + a + ti] annetab; teeb annetusi.

huta [√hu + ta] „tules ohverdamiseks põletatud“, ohverdamine; pakkumine; ohverdatud või ohvritules põletatud asi (usuti, et asjade põletamisel tekkinud suits kannab ohverduse üles jumalateni).

„Loobuva elu viljade suttas“⁵⁰⁰ õpetab Buddha bhikkhudele, et tule, seemnekestade, riisipulbri, riisiterade, või, õli, loitsude, mantrate, vere jms jumala(te)le ohverdamine on oskamatu ja virgumise suhtes kasutu tegevus.

„Ujjaya suttas“⁵⁰¹ kinnitas Buddha braahman Ujjaya'le, et ta ei kiida heaks vägivaldset ohverdamist, mille käigus tapetakse veiseid-lehmi (*gāvo*) kitsesid-jäärasid (*ajeḷaka*), kukkesid (*kukkuṭa*), sigasid (*sūkara*) või teisi elusolendeid. Arahantid jt teele sisenenud ei osale kunagi vägivaldses ohverdamises. Samas suttas kiitis Buddha heaks loomade vägivallatu ohverdamine, mille puhul loomi ei tapeta, vaid antakse ära sugulastele või teistele abivajajatele ning andja teab, et ohverdatud loomade saaja ei tapa saadud loomi.

Hilisema päritoluga selgitustes⁵⁰² eristatakse kolme täiuse tasandit: (1) tavaline täius (*pāramī*), näiteks oma vara ohverdamine, (2) keskmine täius (*upapāramī*), näiteks oma kehaosade ohverdamine ja (3) lõplik täius (*paramattha-pāramī*), näiteks oma elu ohverdamine.

OLEMASOLU (*bhava*)

bhava [√bhū + a] „tulemine“; saamine; olemasolu (vorm või seisund); olemasollu tulemine ehk sündimine, tekkimine või ilmnemine mingis olemasolu vallas; *bhava* sünonüümideks on vald (*vacara*), sfäär (*visaya*), maailm (*loka*), tasand (*bhūmi*), ala (*āyatana*) ja element (*dhātu*). [√bhū + a + a] (käskivas kõneviisis) ole!

⁵⁰⁰ *Sāmaññaphalasuttam* DN 2. Meele arendamisele eelnevat treeningut selgitab *Dantabhūmi-suttam* MN 125.

⁵⁰¹ *Ujjayasuttam* AN 4.39, vt ka *Udāyīsuttam* AN 4.40.

⁵⁰² Bu I.77., DhA I.84.

Buddha eristas olemasolu puhul kolme tasandit, milleks on: (1) naudinguline olemasolu (*kāma-bhava* = *kāma-bhūmi*), (2) vormiline olemasolu (*rūpa-bhava* = *rūpa-bhūmi*) ja (3) vormita olemasolu (*arūpa-bhava* = *arūpa-bhūmi*).⁵⁰³ Kolm olemasolu tunnust (*tilakkhaṇa*) on: (1) püsitus (*anicca*), (2) dukkha ja (3) minatus (*anattā*).⁵⁰⁴

Uus olemasolu tekib: (1) naudinguihast (*kāma-taṇhā*), (2) olemasoluihast (*bhava-taṇhā*) ja (3) mitteolemasoluihast (*vibhava-taṇhā*)⁵⁰⁵ (mis ei ole surmajanu, kuna ei rajane ihal surra, vaid vaatel, mille kohaselt peale surma ei tule uut sündi ja igasugune olemasolemine lakkab lõplikult). Vastavalt tegudele (*kamma*) ja teadvuse puhtusele ilmneb olend peale keha surma kas naudingute, vormide või vormita olemasolus.

Seda, kes on eemaldanud olemasoluga seotud rõõmu ja naudingut ning selle lõplikult hävitanud, nimetas Buddha tõeliseks braahmaniks;⁵⁰⁶ vt selgitustest: braahman (*brāhmaṇa*).

Nibbaana on ala (*āyatana*) ehk dimensioon, mis asub väljaspool vormilist ja vormitut olemasolu; vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

OLEMUS JA MITTEOLEMUS (*sāra, asāra*)

sāra 1: [$\sqrt{\text{sar}}$ + a] (m) (põhi)olemus, sisu, tuum, loomus; (puu) säsi, südamik; 2: [$\sqrt{\text{sar}}$] väärtus; maksumus. **asāra** [a + sāra] mitteolemus; olemuseta.

Probleemi olemust mõistmata pole lahenduse leidmine võimalik. Näiteks ei tee laualt tolmu pühkimine määrdund aknaid puhtaks. Kuigi puhast lauda võib olla kena vaadata, on aknad endiselt mustad. See põhimõte kehtib igas eluvaldkonnas. Probleemist on võimalik vabaneda siis, kui on: (1) tunnustatud probleemi (*dukkha*) olemasolu, (2) mõistetud selle tekkepõhjust, (3) mõistetud selle lakkamise põhjust ja (4) teatakse lakkamisele viivat teed. Seejärel on vaja see tee ka teoks teha ehk teostada.

Asjade ja nähtuste tõelise olemuse mõistmise poole pürgimata on dukkha lõpliku lakkamise saavutamise seisukohast kõik muud pingutused, sh ka

⁵⁰³ *Saṅgīṭisuttam* DN 33, [*Paṭiccasamuppāda*]-*Vibhaṅgasuttam* SN 12.2.

⁵⁰⁴ *Anattālakkaṇasuttam* SN 22.59.

⁵⁰⁵ *Saṅgīṭisuttam* DN 33.

⁵⁰⁶ *Dhp* 413, 415.

loendamatu teadvuse praktikate teostamine, kasutud. Taju-, teadvuse- ja vaatemoonutuste tõttu nähakse mitteolulist olulisena, mittepüsivat püsivana, kannatust õnnena, minatust minana ja ilutut iluna. Selline moonutatud nägemine ei võimalda näha vahetult asjade ja nähtuste tõelist olemust, teostada nelja tõde ega virguda;⁵⁰⁷ vt selgitustest: moonutused (*vipallāsa*). Pidades asju, nähtuseid, inimesi või suhteid enda omaks, tõeliselt olemasolevateks ja püsivateks, pole võimalik jõuda olemasolu olemusele isegi ligilähedalegi;⁵⁰⁸ vt selgitustest: mina ja minatus (*atta, anatta*). Nii jõustab iha valede mõtete karjamaal⁵⁰⁹ (just nagu lehmad karjamaal, saavad ka mõtted, mis toituvad valedest dharmadest, tugevamaks ja hakkavad paljunema, ega aita seeläbi õigele virgumise teostamisele kaasa) vaid uut klammerdumist, mille paratamatuks viljaks on dukkha; vt selgitustest: dukkha. Aga džhaanas on läbinägemise arendamise teel võimalik jõuda asjade, nähtuste ja olemasolu tõelise olemuse mõistmise ja vahetu nägemiseni, mis juhib vääramatult virgumisse (*bodhi*) ja vaibumisse (*nibbāna*);⁵¹⁰ vt selgitustest: džhaana (*jhāna*); nibbaana ehk vaibu-mine (*nibbāna*).

OSKUSLIK JA OSKAMATU (*kusala, akusala*)

kusala [ku + sala + a] oskuslik (virgumise suhtes); sünnis; kohane; hea, õige; heaolule kaasaaitav; teene(kas).

akusala [a + kusala] mitteoskuslik, oskamatu.

Keha, kõne või meele tasandil tehtud mitteoskuslik ehk oskamatu (*akusala*) tegu (*kamma*) võrsub oskamatust juurest (*akusala-mūla*), milleks on: (1) ahnus (*lobha*), (2) viha (*dosa*) ja (3) pettekujutus (*moha*), mis juhib dukkhasse ja uue sünni sansaaras;⁵¹¹ vt selgitustest: sansaara (*saṃsāra*).

Iga ahnuse, viha ja pettekujutluse loodud (*pakatam*) tegu ning sellest sündinud, põhjustatud (*nidānam*) ning tekkinud (*samudayam*) kamma on oskamatu (*akusalam*), laiduväärne (*sāvajjam*) ja dukkhaliku viljaga (*dukkha-vipākam*), mis juhib kamma tekkimisse (*kamma-samudayāya saṃvattati*), mitte kamma lakkamise (*kamma-nirodhāya*).⁵¹²

⁵⁰⁷ *Vipallāsasuttam* AN 4.49.

⁵⁰⁸ *Yadaniccasuttam* SN 22.15.

⁵⁰⁹ *Dhp* 11, 12.

⁵¹⁰ *Sāmaññaphalasuttam* DN 2.

⁵¹¹ *Akusalamūlasuttam* AN 3.69.

⁵¹² *Dhp* 3; *Paṭhamanidānasuttam* AN 3.111.

Värsside kohaselt teeb valesti suunatud teadvus rohkem kurja, kui vihkaja vihatavale⁵¹³ ning kõlbetu teeb endale sama, mida vaenlane tahab talle.⁵¹⁴ „Vihase sutta“⁵¹⁵ kohaselt on vihavaenlasele meeldivad ja abistavad seitse asja, kuna need jõuavad tagasi selle soovijani. See on, kui vihane vaenaja soovib vaenlasele: (1) „Olgu ta kole!“ Vaenaja ei ole rahul vaenlase hea välimusega, kuid vihane nägu teeb ta enda koledaks. (2) „Magagu ta halvasti!“ Vaenaja ei ole rahul vaenlase rahuliku unega, kuid hoolimata tema enda luksuslikust asemest magab ta vihaga täitunud meele tõttu ise halvasti. (3) „Ärgu saagu ta kasu!“ Vaenaja ei ole rahul vaenlase kasuga, näidates välja kahju kandes: „Ma olen kasu saanud“ või kasu teenides: „Ma olen kahju kandnud“, mis viib lõppkokkuvõttes vaenaja pikka aega kestvasse kahjusse ja kannatusse. (4) „Et ta poleks rikas!“ Vaenaja ei ole rahul vaenlase rikkusega, eriti kui kuninga käsul tuleb vaenajal tasuda trahv või maksta maksud. Vihane ei saa olla rahul rikkusega, mis tal juba olemas on, kuna meel on teise rikkuse tõttu kadeduse ja vihaga täitunud. (5) „Et ta poleks kuulus!“ Vaenaja ei ole rahul vaenlase mainega, kuid ükskõik millise maine vaenaja on saavutanud või saavutab, kaotab ta selle varem või hiljem omaenda viha tõttu. (6) „Et tal poleks sõpru!“ Vaenaja ei ole rahul sellega, et vaenlasel on sõbrad, samas väldivad vihast inimest isegi tema enda sõbrad, kaaslased ja sugulased. (7) „Et peale keha surma toimuks tema uus sünd apaaja kannatusterohkes hävingulises niraja vallas!“ Vihane vaenaja ei ole rahul sellega, et vaenlane sünnib uuesti peale surma heas kohas, kuid tema enda oskamatu käitumise tõttu sünnib ta ise niraja vallas.

Keha, kõne või meele tasandil tehtud oskuslik (*kusala*) tegu võrsub aga oskuslikust juurest (*kusala-mūla*), milleks on: (1) ahnusetus (*alobha*), (2) vihatuse (*adosa*) ja (3) pettekujutlusetus (*amoha*) ning juhivad dukkhast ja sansaarast välja, virgumisse ning nibbaanasse ehk vaibumisse (*nibbāna*).⁵¹⁶

Iga ahnusetuse, vihatuse ja pettekujutlusetus loodud, sünnitatud, põhjustatud ja tekitatud kamma on aga oskuslik (*kusalām*), mittelaiduväärne (*anavajjām*), õnneliku viljaga (*sukha-vipākām*) ning juhivad kamma lakkamisse (*kamma-nirodhāya*), mitte kamma tekkimisse (*kamma-samudayāya samvattati*).⁵¹⁷

Vt selgitustest: tegu (*kamma*). Oskuslikes dhammades mittehooletuse ehk hoolikuse (*appamādo kusalesu dhammesu*) arendamine ja kasvatamine päädib suure kasuga nii selles kui järgmises elus (*attho, cattho*).⁵¹⁸

⁵¹³ Dhp 42.

⁵¹⁴ Dhp 162.

⁵¹⁵ *Kodhanasuttam* AN 7.64.

⁵¹⁶ *Akusalamūlasuttam* AN 3.69.

⁵¹⁷ Dhp 4; *Paṭhamanidānasuttam* AN 3.111.

⁵¹⁸ *Ubhayatthasuttam* lti 23.

Oskuslikust ja oskamatust tingitud tunded nagu lahkus ja kadedus, sallivus ja viha, rõõm ja kurbus, aga ka taju (*saññā*) ning kõik tahtlikud (*cetana*) tegevused (*kamma*) viitavad mõtlemise omadusele ning loovad sellele vastava kogemuse. Ahnusest, vihast ja süüdistamisest täidetud mõtlemine loob vaenulikkust, mis ei võimalda vihal vaibuda. See omakorda loob ja kasvatab meeles kättemaksuiha, pahatahtlikkust, sallimatust jt oskamatu ehk virgumise suhtes piiravaid meeleseisundeid, mis väljenduvad ka kõnes ning käitumises. Mõtlemine, mis on ahnusest, vihast ja süüdistamisest vaba, loob aga vaenutust, võimaldab vihal vaibuda ning arendada mõistmist, kaastunnet, sõbralikkust jt oskuslikke ehk virgumisele viivaid meeleseisundeid.

PLEKID (*kilesa*)

kilesa [√kilis + a] plekk, rüve, reostus, risu; oskamatu teadvusseisund, mis on dukkhat ja uusi sünde põhjustavate tegude (*kamma*) allikas. Mõnedes tekstides esineb kui **upakkilesa/upakkilesa** [upa (eesliide: „suunas“, „lähedal“, „kõrval“, „välja“, „edasi“, „peale“, „üles“; „ilma“; „endine“) + √kilis + a] ehk alamplekk.

Mõisted plekk (*kilesa, klesa*) ja alamplekk (*upakkilesa*) viitavad Buddha õpetuses erinevatele mitteoskuslikele teadvusseisunditele, mis loovad dukkhat ja uusi sünde põhjustavad tegevusi (*kamma*); vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

Enimlevinud plekkide kolmeses loetelus sisaldub esimeseks kas (1) kirg (*rāga*)⁵¹⁹ või ahnus (*lobha*)⁵²⁰, mille lisanduvad (2) viha (*dosa*) ja (3) pettekujutus (*moha*). Kolm peamist plekki esinevad osades tekstides ka kui kiretuli (*rāg-aggi*), vihatuli (*dos-aggi*) ja pettekujutus (*moh-aggi*).⁵²¹ Neljases plekkide loetelus lisandub mitteteadmise (*avijjā*) plekk, mis on „mustuste mustus“⁵²² ehk ülim plekk.

11 teadvuse alamplekki (*cittassa upakkilesā*) on: (1) kahtlus (*vicikicchā*), (2) mittetähelepanelikkus ehk tähelepanematus (*amanasikāra*), (3) laiskus ja loidus (*thīna-middha*), (4) hirm (*chambhitatta*), (5) äng (*uppila*), (6) õelus/nurjatus (*duṭṭhulla*), (7) liigne energia (*accāraddha-vīriya*), (8) madal energia

⁵¹⁹ *Channasuttam* AN 3.71 jpt.

⁵²⁰ *Mūlasuttam* lti 50 jpt

⁵²¹ *Aggisuttam* lti 93, *Paṭhamaaggisuttam* AN 7.46, *Ādittasuttam* SN 35.28, Ap 393 jpt.

⁵²² Dhp 243.

(*atīlīna-vīriya*), (9) palvetamine/loitsimine/manamine (*abhijappā*), (10) erinevus-taju (*nānatta-saññā*) ja (11) liigne keskendumine vormidele (*atiniijhāyitattam rūpānam*).⁵²³ 16 teadvuse alamplekkide (*cittassa upakkilesā*) loetelus esinevad: (1) himu ja ülekohtune ahnus (*abhijhā-visama-lobho*), (2) kuritahtlikkus (*byāpāda*), (3) viha/sallimatus (*kodha*), (4) vaen (*upanāha*), (5) silmakirjalikkus (*makkha*), (6) rivaalitsemine/võistlemine (*paḷā*), (7) kadedus (*issā*), (8) saamahimu (*macchariya*), (9) petlikkus (*māyā*), (10) reetlikkus (*sātheyya*), (11) jäikus/kõrkus (*thambha*), (12) ägedus (*sārambha*), (13) uhkus (*māna*), (14) eneseuhkus (*atimāna*) (tuleb minavaatest ja sellega seotud moodustistest), (15) upsakus/joovastus (*mada*) ja (16) hooletus (*pamāda*).⁵²⁴

Analüütiline tee loetleb hingamisest teadlikoleku loomisega seotud 18 alamplekki (*aṭṭhārasa upakkilesā*).⁵²⁵

Plekid on seotud illusiooni (*papañca*) loodud moodustistega, milleks on inimesi rõõmustavad: (1) ihaillusiooni moodustised (*taṇhā-papañca-saṅkhā*), (2) vaateillusiooni moodustised (*diṭṭhi-papañca-saṅkhā*) ja (3) uhkuseillusiooni moodustised (*māna-papañca-saṅkhā*).⁵²⁶

Teadvus on oma olemuselt kiirgavalt särav-puhas (*pabhassara*), kuid plekkide (*kilesa*), alamplekkide (*upakkilesa*) ja takistuste poolt reostatud.⁵²⁷

Plekid on seitsme virgumisosa vastandid.⁵²⁸ Plekkide, nagu ka tulvade (*āsava*) lakkamisele, viib arija kaheksaosaline tee,⁵²⁹ ja täpsemalt seitsme virgumisosa (*satta bojḅhaṅgā*) teostamine⁵³⁰; vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

Plekkide ja tulvade hävinemise vältimatuks eelduseks on džhaana saavutamine ja arendamine, kuna tulvad lakkavad džhaanade teel.⁵³¹

Dhamma tekstides on plekkide ja oskamatu kõnekujundiks nool. Seitse noolt on: (1) kirenool (*rāga-salla*), (2) vihanool (*dosa-salla*), (3) pettekujutluse-nool (*moha-salla*); (4) uhkusenool (*māna-salla*), (5) vaatenool (*diṭṭhi-salla*), (6) leinanool (*soka-salla*) ja (7) „kuidas-on-tehtud nool“ ehk uudishimunool

⁵²³ *Upakkilesasuttam* MN 128.

⁵²⁴ *Vatthūpamasuttam* [Vatthasuttam] MN 7, *Sallekhasuttam* MN 8.

⁵²⁵ *Upakkilesaññāniddeṣo*, *Diṭṭhikathā*, lk 164.

⁵²⁶ Dh 254; *Kalahavivādasuttaniddeṣa* Mnd 11.

⁵²⁷ *Upakkilesasuttam* SN 46.33. „*pabhassaramidaṃ, bhikkhave, cittam. tañca kho āgantukehi upakkilesehi upakkilittān*“ti.“ – *Paṇihitaacchavagga* AN 1.49.

⁵²⁸ *Mahāsatipattāhanasuttam* MN 10.

⁵²⁹ *Sammādiṭṭhisuttam* MN 9 jt. Üleujutustest (*ogha*) vabanemise tee on sama, vt *Oghapañhāsuttam* SN 38.11.

⁵³⁰ *Sabbāsavasuttam* MN 2.

⁵³¹ „*paṭhamampāham, bhikkhave, jhānam nissāya āsavānam khayam vadāmi; dutiyampāham, bhikkhave, jhānam nissāya āsavānam khayam vadāmi; tatiyampāham, bhikkhave, jhānam nissāya āsavānam khayam vadāmi; catutthampāham, bhikkhave, jhānam nissāya āsavānam khayam vadāmi.*“ – *Jhānasuttam*, *Jhānanissaya* AN 9.36.

(*kathan-kathā-salla*).⁵³² Dhammavärsside kohaselt peab see, kes enesele heameelt otsib, kogema hala, oigamist ja kurbust, kuid kes tõmbab noole välja, see leiab rahu (*santi*), ületab kogu kurbuse (*sabba-soka*), vaibub (*nibbutoti*)⁵³³ ning vabaneb lõplikult olemasolunoolest⁵³⁴; vt selgitustest: dukkha; olemasolu (*bhava*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

„Mustusest puhastaja suttas“⁵³⁵ õpetab Buddha, et kõrgema teadvuse teostamisele pühendunud bhikkhu puhastub esmalt jämedatest alamplekkidest, milleks on kehaline, kõneline ja meeleline dukkhat toov käitumine. Seejärel asub ta hävitama keskmisi alamplekke, milleks on naudingumõtted, kuritahtlikud mõtted ja vägivaldsed mõtted. Järgmiseks vabastab ta ennast peenematest alamplekkidest, milleks on sugulastest ja perest mõtlemine, oma maast või riigist mõtlemine ning mittepõlatusega seotud mõtted. Peale seda jäävad alles vaid dhammaga seotud mõtted. Sellises keskenduses (*samādhi*) pole veel täielikku vaikust ja rahu ega teadvuse ühtust (mis on 2. džhaana omadused), vaid esineb koos moodustiste, tagasihoidmise ja vältimisega. Kuid saabub aeg, mil teadvus rahuneb, peatub ja vaigistub (*sannisīdati*) ning ühtub (*ekodi*) ja bhikkhu saavutab keskenduses (*samādhi*) teadvuse, mis on vaikne, rahulik ning ühtunud, mis ei esine koos moodustiste, tagasihoidmise ega vältimisega. Just selline teadvus loobki võimekuse teostada kõik kõrgemad teadmised (*abhiññā*), virgumine (*bodhi*) ja vaibumine (*nibbāna*).

Kuni inimest erutab kirg, armastus, kiindumus jt plekid, ei vabane ta kiindumustest ega dukkhist.⁵³⁶ Et vabaneda dukkhist, tuleks soovida plekkidest vabanemist ja kiretust.⁵³⁷ Plekid ja iha hävitanut nimetatakse arahantiks; vt selgitustest: arahant.

PUHTUS (*visuddhi*)

visuddhi [vi + √sudh + ti (suddhi)] 1: „läbi(nisti) puhastumine“; puhtus; puhastunud. 2: deevade klassi nimetus (*visuddhi-devā*).

⁵³² *Guhaṭṭhakasuttaniddeṣa* Mnd 2.

⁵³³ Dh 275.

⁵³⁴ Dh 351; *Sallasuttam* Snp 3.8.

⁵³⁵ *Pāmsudhovakasuttam* AN 3.101.

⁵³⁶ Dh 347.

⁵³⁷ Dh 343.

Puhtuse all mõeldakse enamasti seitset puhtust (*satta-visuddhi*), milleks suttade kohaselt on: (1) kõlbline puhtus (*sīla-visuddhi*), (2) teadvuse puhtus (*citta-visuddhi*), (3) vaate puhtus (*diṭṭhi-visuddhi*), (4) kahtluste ületamise puhtus (*kaṅkhā-vitarāṇa-visuddhi*), (5) tee ja mittete teadmise ja nägemise puhtus (*maggāmagga-ñāṇadassana-visuddhi*), (6) tee teostamise teadmise ja nägemise puhtus (*paṭipadā-ñāṇadassana-visuddhi*) ning (7) teadmise ja nägemise puhtus (*ñāṇadassana-visuddhi*).⁵³⁸

PÄLVIMUS (*puñña*)

puñña [√puṇ + ya] pälvimus, teene; moraalselt heakskiidetav ja oskuslik omadus, tegevus või tulemus; vaimne rikkus.

Tegu (*kamma*) võib Buddha õpetuse kohaselt olla kas pälvimuslik (*puñña*) või mittepälvimuslik (*apuñña*) ehk kuri/halb/paheline (*pāpa*).

Pälvimus on peamiselt (1) lahke annetamise ning (2) kõlbluse ja (3) õige keskenduse arendamise teel loodud õnne toov käitumine ehk oskuslik tegu, mida iseloomustab ahnuse, viha ja pettekujutluse puudumine;⁵³⁹ vt selgitustest: tegu (*kamma*); oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*).

Paalikeelne termin *puñña* iseloomustab kanoonilistes tekstides tegevusi, mille eesmärgiks on parandada oma heaolu või saada ilmalikku kasu maistest naudingutest loobumata. Need on teod, mis edendavad ilmalikku õnne nii selles elus kui ka järgmises sünnis.⁵⁴⁰

Mõnikord on *puñña* tõlgitud „heaks teoks“, mis võib olla aga eksitav. Mõiste „hea“ on suhteline (ühele hea, teisele mitte) ja ajas muutuv, pälvimuse mõiste on aga Buddha poolt täpselt määratletud, milleks on: annetamine, kõlbline käitumine, keskenduse arendamine, vabanemisjuhiste teostamine (bhikkhu puhul) jm oskuslik tegutsemine.⁵⁴¹

Pälvimusliku vastandiks on pälvimusetu (*apuññā*), mida iseloomustab oskamatu käitumine, nagu näiteks teise mehe naise tagaajamine, madalate naudingute jahtimine⁵⁴² jms.

⁵³⁸Dhp 16; *Rathavināsaṅgā* MN 24. Seitset puhtust on käsitletud ka Auväärne arahant Upatissa teoses *Vimuttimaggā*. Auväärne Ācariya Anuruddha vaatleb *Abhidhammatthasaṅgaha*'s seitset puhtust kui läbinägemise arendamise objekte (*vipassanā-kammaṭṭhāna*).

⁵³⁹*Puññakiriyavattusutta* KN Iti 60.

⁵⁴⁰Dhp 16, 18; *Vimānavatthu* KN Vim 13, *Petavatthu-aṭṭhakathā* PvA 58.

⁵⁴¹*Puññakiriyavattusutta* AN 8.36.

⁵⁴²Dhp 309.

Kaheksa pälvimuste voogu (*aṭṭha puññā-bhisandā*), mis toidavad õnne, on õnneliku viljaga, soodustavad taevalikku uut sündi ning juhivad soovitava, meeldiva, heaolu ja õnne saamisele, tekivad siis, kui Arija järgija (*ariyasāvako*) läheb (1) Buddha, (2) dhamma ja (3) sangha kaitse alla ning hülgab (4) elu võtmise, (5) mitteantu võtmise, (6) naudinguid pakkuva vale käitumise, (7) vale rääkimise ning (8) joovastavate ainete ja jookide tarbimise.⁵⁴³

Selle maailma **võrreldamatuks pälvimuste põlluks** (*anuttaram puññakkhettaṃ lokassa*) on bhikkhude sangha⁵⁴⁴, mistõttu toob bhikkhule või sanghale annetamine ülisuure ja teiste annetustega võrreldamatu pälvimusvoo (*puññādhārā*).

Pälvimuse olemust on võimalik selgelt mõista oskusliku ja sansaara (*samsārā*) kontekstis. Kui *puñña* aitab sündida õnnelikul tasandil (*sugati-bhūmi*) või deevade maailmas (*deva-loka*) ja kurjus juhib uue sünni kannatusterohkesse nirajasse või looma emakasse (*tiracchāna-yoni*), siis arahanti tee (*arahatta-magga*) juhib kindlalt sansaarast välja, kõikide kannatuste lõppemisele. Kanooniliste tekstide kohaselt on arahant ületanud nii pälvimusliku kui ka pälvimusetu⁵⁴⁵ ning püsib täiuslikus ja üliras oskusalikkuses (*sampanna-kusala, parama-kusala*);⁵⁴⁶ vt selgitustest: sansaara (*samsāra*); arija tee (*ariyamagga*); arahant; maailm (*loka*).

RIKKUS (*dhana*)

dhana [√dhan (dhā ?) + a] „rikkus“; jõukus, küllus; aare; maksumus, hind; raha.

Buddha eristas seitset rikkust, milleks on: (1) usu rikkus (*saddhā-dhana*), (2) kõlbluse rikkus (*sīla-dhana*), (3) häbi rikkus (*hirī-dhana*) (häbi oskamatu teo pärast), (4) kartuse rikkus (*ottappa-dhana*) (kartus oskamatu teo kordumise ja vilja ees), (5) kuuldu rikkus (*suta-dhana*) ehk õppimise ja teadmiste rikkus, (6) helduse rikkus (*cāga-dhana*) ning (7) tarkuse rikkus (*paññā-dhana*);⁵⁴⁷ vt selgitustest: usk (*saddhā*); kõlblus (*sīla*); häbi ja kartus (*hirī, ottappa*); dhamma = kuuldu õpetus; daana ehk annetus (*dāna*) = heldus; tarkus (*paññā*).

⁵⁴³*Abhisandasutta* AN 8.39.

⁵⁴⁴*Aniccānupassīutta* AN 7.16 jpt. Eestis esindab Buddha algset sanghat Eesti Theeravaada Sangha, vt: www.sangha.ee

⁵⁴⁵*Bhikkhakasutta* SN 7.20.

⁵⁴⁶*Samaṇamuṇḍikasutta* MN 78.

⁵⁴⁷*Vitthatadhanasutta* AN 7.6.

SANGHA

sangha [saṃ + √ghaṭ + a] 1: sangha; kogudus; munkade ja nunnade kogunemine. 2: grupp; kogukond, rahvahulk; saatjaskond; mass; kogum; paljusus.

Buddha õpetuses on kõrgeimaks austuse objektiks kolm kalliskivi (*tiratana*), milleks on Buddha, dhamma ja sangha.⁵⁴⁸ Nii päeval kui öösel sangha meespidamist harjutavad bhikkhud virguvad kindlasti.⁵⁴⁹

Sangha on Buddha enda poolt rohkem kui 2500 aastat tagasi rajatud järgijate kogukond, mis tegutseb endiselt algupärasel kujul Birmas, Tais, Sri Lankal, Kambodžas, Laos ja Bangladeshis. Eestis hoiab Buddha loodud sangha liini elus Eesti Theeravaada Sangha.⁵⁵⁰

Sangha eesmärk. Bhikkhude sangha peamiseks eesmärgiks on sobivate tingimuste loomine vaibumise saavutamiseks (*nāya-paṭipanna*). Sangha on vinaja (*vinaya*) ehk bhikkhude elukorraldust puudutavate reeglite ja käitumisjuhiste kohaselt toimiv kogukond, kus on võimalik teostada 500 arahanti poolt kinnitatud ja theerade (*thera*) ehk vanemmunkade poolt edasi õpetatud (*vāda*) õiget dhammat ning vinajat. See on koht, kus turvaliselt püüelda, eksi-da, sellest õppida ja sõbralikult üheskoos edasi harjutada.

Buddha on õpetanud, et püha elu ei elata inimeste petmiseks, nende meelitamiseks, kasu, au ega kuulsuse saavutamiseks või arutelude võitmiseks, vaid (tajuvõimete) ohjamiseks (*samvarattha*), (naudingust) loobumiseks (*pahānattha*), kire lõppemiseks (*virāgattha*) ja (iha) lakkamiseks (*nirodhatthanti*).⁵⁵¹

Ilmikjärgijate sangha koondab ilmikutest (*upāsaka*) Buddha järgijaid. „Mahānāma suttas“ määratleb Buddha ilmikjärgijat kui inimest, kes on läinud Buddha, dhamma ja sangha kaitse alla ning järgib viit kõlblusjuhist.⁵⁵²

Sangha tõus ja langus sõltub (1) dhamma ja vinaja⁵⁵³ ning (2) seitsme virgumisosa (*satta sambojjhaṃga*) teostamisest.

Sangha lõhestamine ja sangha ühendamine. Buddha ennustas, et tema loodud sangha (mida tänapäeval esindab theeravaada) lõheneb tulevikus.

⁵⁴⁸ *Dhajaggasuttam* SN 11.3.

⁵⁴⁹ *Dhp* 298.

⁵⁵⁰ Vaata: www.sangha.ee

⁵⁵¹ *Brahmacariyasuttam* AN 4.25.

⁵⁵² „yato kho, mahānāma, buddham saraṇam gato hoti, dhammam saraṇam gato hoti, saṅgham saraṇam gato hoti...“ - *Mahānāmasuttam* AN 8.25.

⁵⁵³ *Mahāparinibbānasuttam* DN 16.

„Sangha lõhe suttas“⁵⁵⁴ selgitab Buddha Auväärsele Upāli'le, et lõhe tähendab seda, kui bhikkhud selgitavad:

- (1) mittedhammat (*adhamma*) kui dhammat ja (2) dhammat kui mittedhammat;
- (3) mittevinajat (*avinaya*) kui vinajat ja (4) vinajat kui mittevinajat;
- Tathaagata poolt (5) mitteöeldut (*abhāsitaṃ*) kui öeldut (*bhāsita*) ja (6) öeldut kui mitteöeldut;
- Tathaagata poolt (7) mitteharjutatut (*anāciṇṇa*) kui harjutatut (*āciṇṇa*) ja (8) harjutatut kui mitteharjutatut;
- Tathaagata poolt (9) mittemääratut (*apaññatta*) kui määratut (*paññatta*) ja (10) määratut kui mittemääratut.

Neil kümnel põhjusel lähevad nad lahku ja oma teed, st loovad oma „koolkonna“ ehk moodustavad algsest sanghast lahkulõõnud, uue sekti. Nad sooritavad omakeskis ametlikke sangha toiminguid (*kammāni karonti āveni*) ja retsiteerivad omaette vabanemisjuhiseid (*pātimokkha*).⁵⁵⁵ Need ongi 10 põhjust, miks sanghas tekivad tülid, väitlused, vaidlused ja võitlused (*bhaṇḍana-kalaha-viggaha-vivādā*).⁵⁵⁶

Aga kui bhikkhu selgitab dhammat ja vinajat kui dhammat ja vinajat ning mittedhammat kui mittedhammat ja mittevinajat kui mittevinajat, kui ta selgitab Tathaagata poolt öeldut, harjutatut ja määratut just nii nagu seda Tathaagata on öelnud, harjutanud ja määranud (st ei pane uusi suttaid/suutraid Buddha suhu ega loo juurde uusi vinaja reegleid), siis neil kümnel põhjusel ei lähe sangha bhikkhud lahku ega oma teed. Nad viivad üheskoos läbi ametlikke sangha toiminguid ja retsiteerivad üheskoos vabanemisjuhiseid (*pātimokkha*).⁵⁵⁷

SANSARA
(*samsāra*)

samsāra [saṃ + √sar + a (samsarati)] „koos voolama“; sansaara; olemasolust olemasollu ringlemine.

Sansaara tähendab olemasolust olemasollu „voolamist“ ehk ühest sünnist

⁵⁵⁴ *Saṅghabhedasuttam* AN 10.37; sama toob ära *Paṭhamavivādamūlasuttam* AN 10.42 jt.

⁵⁵⁵ *Saṅghabhedasuttam* AN 10.37.

⁵⁵⁶ *Vivādasuttam* AN 10.41; *Paṭhamavivādamūlasuttam* AN 10.42.

⁵⁵⁷ *Saṅghasāmaggīsuttam* AN 10.38.

teise liikumist, mis on determineeritud keha, kõne ja meele tasandil tehtud tegude (*kamma*) omadustest.⁵⁵⁸

„Rohu ja toki suttas“ õpetab Buddha, et sansaara on alguseta (*anamataggoya saṃsāra*): ei ole olemas esimest teadmatust (*avijjā*), esimest takistust (*nīvaraṇā*), esimest iha (*taṇhā*) ega esimest köidikut (*saṃyojanā*) – need pöörlevad sansaaras samaaegselt koos. Kuna kõik on vastastikku tingitud ja moodustunud, pole neist võimalik vabaneda enne, kui inimene on saavutanud (olemasolu)tüdimuse (*nibbindati*), kiindumatuse (*virajjati*) ja vabanemise (*vimuccati*).⁵⁵⁹

„Rühmade kogus“⁵⁶⁰ toodud suttade kohaselt ei ole lihtne leida olendit, kes kogu selle hoomamatult ülipika aja jooksul poleks varasemalt olnud meie ema, isa, vend, õde, poeg või tütar. Selle mõistmine peaks Buddha sõnul olema piisav, et kõikidest moodustistest tüdineda (*sabbasaṃkhāresu nibbinditu*), jõuda nende suhtes kiretuseni (*virajjitu*) ning neist vabaneda (*vimuccati*).

Sansaara loomust kirjeldavad olemasolu kolm omadust (*ti-lakkhaṇa*), milleks on: püsitus (*anicca*), dukkha ja minatus (*an-attā*).⁵⁶¹ Naudinguisse kiindunud õnneotsijad, kelles voogavad kirm, iha jt meeleplekid, lähevad ikka ja jälle uude sünni ning vanadusse⁵⁶² ja jätkavad sansaaras ringlemist.

Sansaarast väljumine tähendab minevikust, olevikust ja tulevikust vabanemist⁵⁶³ ning kõikide moodustiste ja uute sündide ehk kehastumiste lakkamist⁵⁶⁴; vt selgitustest: moodustised (*saṅkhāra*). Surma-sünni ringkäigust väljumist ja nibbaana ehk vaibumise saavutamist nimetas Buddha ka surmatuse (*amata*) saavutamiseks.⁵⁶⁵ Kuna uue sünni lakkamisega lakkab ka surm, ei saa tekkida enam leina (*soka*), mis läbi muutub nibbaana saavutatu „Surmakuningale nähtamatuks“ ja leinatuks (*asoka*)⁵⁶⁶; vt selgitustest: nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Surmatusse ja kõikide moodustiste lakkamisse viib arahanti tee, mille

⁵⁵⁸ *Ariyapariyesanāsuttam* [Pāsarāsisuttam] MN 26.

⁵⁵⁹ *Tiṇakattḥasuttam* SN 15.1. Samasugust avaldust (*anamataggoyam, bhikkhave, saṃsāro*) sisaldavad veel mitmed teised suttad, sh *Duggatasuttam* SN 15.11; *Sukhitasuttam* SN 15.12; *Mātusuttam* SN 15.14 jt. Sarnase põhimõtte toovad ära ka *Puggalasuttam* SN 15.10; *Dutiya-gaddulabaddhasuttam* SN 22.100, *Kappamāṇavapucchāniddeśa* Cnd 14; *Puggalakathā* Kv 1.1 jpt.

⁵⁶⁰ *Mātusuttam* SN 15.14; *Pitusuttam* SN 15.15; *Bhātusuttam* SN 15.16 jj.

⁵⁶¹ *Tiṇakattḥasuttam* SN 15.1. *Duggatasuttam* SN 15.11, *Sukhitasuttam* SN 15.12, *Mātusuttam* SN 15.14 jt.

⁵⁶² Dhp 341.

⁵⁶³ Dhp 348.

⁵⁶⁴ Dhp 351, 352.

⁵⁶⁵ Dhp 21, 114, 374.

⁵⁶⁶ Dhp 28, 46, 195, 255, 412.

sisuks on arija kaheksaosalise tee teostamine; vt selgitustest: arahant; arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

„Suures lõpliku vaibumise suttas“⁵⁶⁷ õpetab Buddha, et nii tema enda varasema, kui ka bhikkhude praeguse sansaaras ringlemise põhjuseks on: nelja dhamma mittemõistmine (*ananubodhā*) ja mitteläbistamine (*appaṭivedhā*), milleks on:

1. arija kõlblus (*ariya sīla*),
2. arija keskendus (*ariya samādhi*),
3. arija tarkus (*ariya paññā*),
4. arija vabanemine (*ariya vimutti*).

Arendanud ohjamise teel välja arijale omase kõlbluse, jätkab bhikkhu peale viie takistuse eemaldamist džhaanades keskenduse arendamist, kuni saavutab kaheksa teadmist, tulvadest vabanemise ning arija tee viimase, kõrgeima astme – temast saab arahant, vabanenu, Buddhaga võrdne virgunu. Kuna arahantil puudub uueks sünniks põhjus, siis ei saa toimuda peale tema keha surma üheski olemasoluvallas uut sünni, mis läbi saavutab ta nibbaana ja vabaneb lõplikult sansaaras ringlemisest.

SILM (*cakkhu*)

cakkhu [√cakkh + u] silm.

Silma omandanu (*cakkhu-manta*) on see, kes on saavutanud läbinägemise (*vipassanā*) ja näeb olemasolu olemasolule vastavalt (*yathā-bhūta*). Buddha õpetuses esineb:

1. **Lihast silm** (*maṃsa-cakkhu*) ehk füüsiline silm, mis näeb nähtavat vormi (*cakkhunā rūpaṃ disvā*);
2. **taevalik silm** (*dibba-cakkhu*), mis näeb kõiki olemasolualdu ehk maailmu (*loka*) ja seda, kuidas kõik tajuvad olendid kõikides valdades vastavalt oma tegudele pidevalt surevad/kaovad ja uuesti sünnivad/⁵⁶⁸ ilmnevad;
3. **tarkuse silm** (*paññā-cakkhu*) ehk teadmiste silm (*ñāṇa-cakkhu*), mis näeb kõiki teadmisi kõigest, mida on võimalik näha (*jānaṃ passanā*) ehk

⁵⁶⁷ *Mahāparinibbānasuttam* DN 16.

⁵⁶⁸ *Vaṅgīsasuttam* SN 8.12; *Bālapaṇḍitasuttam* MN 129; *Potaliyasuttam* MN 54 jpt.

ära tunda, mõista ja teada, näeb nelja arija tõde ja arija kaheksaosalist teed ning esindab sügavat nägemist erinevate asjade olemusse (*gambhīresu kho panassa tñānāthānesu paññācakkhu kamati*);⁵⁶⁹

4. **dhamma silm** (*dhamma-cakkhu*) on keskenduse teel saavutatav võime näha olemasolule vastavalt ehk näha maailma olemust vahetult, nii nagu see tõeliselt on: kõik mis on tekkimise dhamma (objekt, nähtus), on ka lakkamise dhamma;⁵⁷⁰
5. **buddha silm** (*buddha-cakkhu*) on kõikidel buddhadel. Buddha silm näeb vahetult inimese teadvust ning mõistab nende kõlbluse, keskenduse ja tarkuse taset, kavatsusega juhtida inimene parimal moel õige mõistmise teele;⁵⁷¹
6. **kõikenägev silm** (*samanta-cakkhu*) hõlmab nii lihast, taevalikku, tarkuse, kui ka buddha silma. See on silm, mis näeb absoluutselt kõike ja mida omab ainult Tathaagata, Arahant, Õigestimõistnu (*tathāgata, arahato, sammā-sambuddha*).⁵⁷²

SURM (*māra*)

māra [√mar + a (maraṇa)] 1: surm. 2: Surm ehk Maara kui surma, aga ka kõige halva, kurja (*pāpimā*), hävingu, iha jm dukkhat põhjustava personifikatsioon.

Eesti pärimustes on kehastunud Surma ehk Māra ehk Maara vasteteks kurivaim, vanapagan, vanatühi, sarvik, vanakuri, vanatont, surmakuningas⁵⁷³ jt. Māra paali-keelseteks epiteetideks on *kaṇha* („must“), *adhipati* („valitseja“), *antaka* („lõpu-tegija“)⁵⁷⁴, *namuci* („mittevaba“), *pamattabandhu* („hooletuse sugulane“)⁵⁷⁵.

Buddha enda selgituse kohaselt tuleks viies klammerdumise kogumikus näha Māra't, kes on kui mörvar, surm (*marāṇa*) ja tapmine (*mīyati*), haigus (*roga*), paise (*gaṇḍa*), nool (*salla*), kurjus/valu (*agha*) ning kurjuse/valu

⁵⁶⁹ Kolme esimese silma loendi toovad ära *Parihānisuttam* AN 4.158 ja *Saṅgītisuttam* DN 33.

⁵⁷⁰ *Kuṭṭhisuttam* Ud 5.3; *Dutiyauggasuttam* AN 8.22.

⁵⁷¹ *Lokasuttam* Ud 3.10; *Brahmāyācanasuttam* SN 6.1; *Pāsarāsisuttam* MN 26.

⁵⁷² *Vitakkasuttam* Iti 38; *Mahāpadānasuttam* DN 14; *Brahmāyācanasuttam* SN 6.1 jt.

⁵⁷³ Dhp 170.

⁵⁷⁴ Dhp 48.

⁵⁷⁵ *Vinayapiṭaka, Mahāniddeśa* 489; *Cullaniddeśa* 507; *Paṭhamamārapāsasuttam* SN 35.114; *Dutiyaṃārapāsasuttam* SN 35.115; *Vajirāsuttam* SN 5.10.

olemasolu ehk ilmne (agha-bhūta);⁵⁷⁶ vt selgitustest: keha (*kāya*).

Kuna surma instrumendid on plekid ehk rüved (*kilesā*), hakati kaanoni järgselt ka plekke Surmaks nimetama; vt selgitustest: plekid (*kilesa*). Hilisema päritoluga müütides esinevad kolm Māra tüdart (*māra-dhītā*), kelleks on: Taṇhā („iha“), Arati („mitte-armastus“ ehk „sallimatus“, „vastumeelsus“, „rahulolematus“) ja Rāgā („kirg“).⁵⁷⁷ Surmakuninga müütilisteks käsilasteks ja abilisteks on Yama mehed (*yama-purisā*), kes tulevad surmavallast inimesele järele.⁵⁷⁸

Ilmselt hilisema päritoluga „Pingutuse sutta“⁵⁷⁹ loetleb 10 Surma armeed (*senā*)⁵⁸⁰, milleks on: (1) nauding (*kāmā*), (2) sallimatus (*arati*), (3) nälgi ja janu (*khuppiṭāsā* [khudā + pipāsā]), (4) iha (*taṇhā*), (5) laiskus ja loidus (*thīnamiddha*), (6) hirm ehk kartlikkus (*bhīrū*), (7) kahtlus (*vicikicchā*), (8) silmakirjalikkus ja jäikus/kõrkus (*makkha thambha*), (9) saamine, au, kuulsus, vale uskumus ja maine (*lābha siloka sakkāra, micchāladdho ca yo yaso*) ning (10) eneseülendamise ja teiste halvustamise (*yo cattānaṃ samukkaṃse, pare ca avajānati*). Müüt sellest, kuidas Māra ründab oma armeega Buddhat virgumise ärahoidmiseks, on arvatavasti loodud samuti *Padhānasuttam* põhjal.

Lõputegija⁵⁸¹ kütkeist ehk sansaarast ei pääse meeldiva vaatlemises viibija, kelle võimed on ohjamata, kes on söömises mõõduetu, loid ja madala energiaga⁵⁸², kes ei tea õiget dhammat ega teosta arija teed⁵⁸³, mistõttu tuleb tal ikka ja jälle kohtuda Surmaga⁵⁸⁴; vt selgitustest: sansaara (*saṃsāra*). Ka poegadest ja sugulastest pole Surma vastu kaitset⁵⁸⁵. Aga see, kes hoolikalt teostab dhammat⁵⁸⁶, elab hoolikuses, on kõlblusega kaitstud⁵⁸⁷ ja kelle võimed on ohjatud, kel on usk ning kes otsusekindlalt ja energiliselt teostab ilutustaju arendamist, ületab minavaate ja saavutab õigete teadmiste kaudu sansaara lakkamise ning surmatuse ehk Surma võimust vabanemise.⁵⁸⁸

Surmatuse mõistmine saavutatakse vahetult ja täielikul kogumike tekkimise

⁵⁷⁶ *Mārasuttam* SN 23.1.

⁵⁷⁷ *Māradhītasuttam* SN 4.25. Hilisemates tekstides on nimetatud 5 surma: 1. *kilesamāra*, 2. *Khandhamāra*, 3. *abhisankhāramāra*, 4. *devaputtamāra*, ja 5. *maccumāra*.

⁵⁷⁸ Dhp 235, 237.

⁵⁷⁹ *Padhānasuttam* Snp 3.2.

⁵⁸⁰ Dhp 175.

⁵⁸¹ Dhp 48.

⁵⁸² Dhp 7.

⁵⁸³ Dhp 288.

⁵⁸⁴ Dhp 112.

⁵⁸⁵ Dhp 288.

⁵⁸⁶ Dhp 21.

⁵⁸⁷ Dhp 57.

⁵⁸⁸ Dhp 57, 8.

ja lakkamise läbinägemisel⁵⁸⁹; vt selgitustest: keha (*kāya*). Surmakuningas ei näe surma ületanut (*maccutara*)⁵⁹⁰ ehk seda, kes näeb maailma tühjana (*suññata*) ehk minatuna, on lakkamatult teadlik (*sati*) ja minavaate (*attānudiṭṭhi*) hävitanud.⁵⁹¹

Buddha dhamma sisuks ongi surmatuse saavutamine. Ilma uue sünnita pole ka surma ega leina, mis läbi saavutab dhamma teostaja surmatusele lisaks ka leinatuse (*asoka*)⁵⁹²; vt selgitustest: sansaara (*samsāra*).

TAJU (*saññā*)

saññā [saṃ + √ñā + ā + a/ā] taju; tajumine.

Buddha selgituse kohaselt nimetatakse taju tajuks, kuna see tajub (*sañjānātīti*) sinist, rohelist, kollast, punast ja valget.⁵⁹³ Taju tunneb ära nii füüsilise kui mentaalse objekti ja osaleb tajumulje kogemises ning selle hilisemas äratundmises.

Tajudekogumik (*saññā-kkhandha*) on viie klammerdumiskogumiku kolmas kogumik; vt selgitustest: keha (*kāya*). Tajukogumus hõlmab kuut sisemist ala (*cha ajjhakkāni āyatanāni*), milleks on silm, kõrv jne, ning neile vastavat kuut välimist ala (*cha bhāriṇi āyatanāni*) ehk objekti, milleks on vorm, heli jne. Tajud ilmnevad kontakti kaudu.⁵⁹⁴

Kuus taju on: (1) silmakontaktist sündinud taju (*cakkhu-samphassajā saññā*), (2) kõrvakontaktist sündinud taju (*sota-samphassajā saññā*), (3) nina-kontaktist sündinud taju (*ghāna-samphassajā saññā*), (4) keelekontaktist sündinud taju (*jivhāsamphassajā saññā*), (5) kehakontaktist sündinud taju (*kāyasamphassajā saññā*) ja (6) meeletkontaktist sündinud taju (*manosamphassajā saññā*).⁵⁹⁵ Kõik kuus taju on läbinägemise arendamise objektid (*vipassanā bhāvanā kammaṭṭhana = abhiññeyyā*).⁵⁹⁶

Kuue „tajuukse“ kaudu jõuavad taju moonutused (*saññā-vipallāsa*)

⁵⁸⁹ Dh 374.

⁵⁹⁰ Dh 170.

⁵⁹¹ *Mogharājamānavapucchā* Snp 5.16.

⁵⁹² Dh 28, 195, 412; *Saccavibhaṅgasutta* MN 141, *Mahāsatiṭṭhānasutta* DN 22.

⁵⁹³ *Khajjanīyasutta* SN 22.79.

⁵⁹⁴ *Upādānaparipavattasutta* SN 22.56.

⁵⁹⁵ *Saṅgahita-kathā* Kv 7.1.

⁵⁹⁶ *Ñāṇakathā* Ps 1.1, lk 10-12.

meelde,⁵⁹⁷ mille tagajärjel kujuneb välja väär uskumus, et (1) püsitu on püsiv, (2) dukkha on õnn, (3) minatu on mina ja (4) ilutu on ilus;⁵⁹⁸ vt selgitustest: moonutused (*vipallāsa*).

Tunne (*vedanā*), taju (*saññā*) ja teadvus (*viññāṇa*) tekivad samaaegselt, on lahutamatu seotud ega ole teineteisest eraldatavad – inimene tajub tunnet ja teadvustab, mida tajub.⁵⁹⁹ Kuue taju kontaktist tekib tajumoonutustele vastav tunne ja sellele vastav iha, mis juhib klammerdumisse ja uude olemasollu ning dukkhasse. Kuna tajud on seotud ihaldavate objektidega, mis on dukkha tekkimise allikaks, esinevad need tekstides kui „lilleotstega nooled“⁶⁰⁰.

Tajumoonutuste ületamiseks arendab bhikkhu keskenduse teel tajusid, et saavutada vahetu, olemasolevale vastav tajumine. 20 keskenduses arendatavat taju järgmised:

- **Välised objektid:** (1) ebapuhtustaju (*asubha-saññā*), (2) valgustaju (*āloka-saññā*), (3) toidu ebameeldivustaju (*āhāre-paṭikkula-saññā*), (4) kogu maailmast eraldumistaju (*sabbaloke-anabhirata-saññā*), (5) püsitustaju (*anicca-saññā*), (6) püsituse dukkhataju (*anicce-dukkha-saññā*), (7) dukkha minatustaju (*dukkhe-anatta-saññā*), (8) loobumistaju (*pahāṇa-saññā*), (9) kiretustaju (*virāga-saññā*) ja (10) lakkamistaju (*nirodha-saññā*).
- **Mõisted:** (11) mittepüsivustaju (*anicca-saññā*), (12) minatustaju (*anatta saññā*), (13) surmataju (*maraṇa saññā*), (14) toidu ebameeldivustaju (*āhāre paṭikkula saññā*), (15) kogu maailmast eraldumistaju (*sabbaloke anabhirata saññā*), (16) skeletitaju (*aṭṭhika saññā*), (17) ussitava laiba taju (*puḷavaka saññā*), (18) lilla-laigulise laiba taju (*vinīlaka saññā*), (19) aukliku laiba taju (*vicchiddaka saññā*) ja (20) ülestursunud laiba taju (*uddhu-mātaka saññā*).⁶⁰¹

Keskenduse arendamisel saavutab bhikkhu ei-taju-ega-mittetaju ala taju (*neva-saññān-āsaññā-āyatana-saññā*) ehk 8. džhaana ning selle ületamisel taju ja tunnete lakkamise (*saññā-vedayita-nirodha*), mis on seisund, milles tekkiva nägemise ja tarkuse kaudu saavutab bhikkhu tulvade lõppemise ning näeb asju ja nähtuseid olemasolule vastavalt ehk nii nagu need tõeliselt on.⁶⁰²

Tajust vabanenu (*saññā-viratta*) on arahant, kes on saavutanud teadvuse vabanemise (*saññā-vimokkha*) ehk täieliku ja lõpliku emantsipatsiooni; vt selgitustest: arahant.

⁵⁹⁷ *Vipallāsasutta* AN 4.49.

⁵⁹⁸ *Vipallāsasutta* AN 4.49.

⁵⁹⁹ *Mahāvedallasutta* MN 43.

⁶⁰⁰ Dh 46.

⁶⁰¹ *Anguttaranikāya, Jhānavagga; Girimānandasutta* AN 10.60. Vt täpsemalt Ṭhitañāṇa bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee – nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 140 jj.

⁶⁰² *Ubbatobhāgavimuttasutta* AN 9.45, *Poṭṭhapādasutta* DN 9.

TARKUS
(paññā)

paññā [pa + √ñā + ā] tarkus; teadmised.

Tarkus on arija kaheksaosalise tee (*ariya aṭṭhangika magga*) esimese kahe osa koondnimetus, milleks on: (1) õige vaade (*sammā-ditṭhi*) ja (2) õige mõte (*sammā-saṅkappa*); vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*). Tarkus esineb ka kolmeses dhamma teostamise kogumike loetelus, milleks on: (1) kõlbluskogumik (*sīlakkhandha*), (2) keskenduskogumik (*samādhikkhandha*) ja (3) tarkusekogumik (*paññākkhandha*).⁶⁰³

Kolmese tarkuse jaotuse kohaselt esinevad: (1) mõtlemispõhine tarkus (*cintāmayā paññā*), (2) õppimispõhine tarkus (*sutamayā paññā*) ja (3) keskenduspõhine tarkus (*bhāvanāmayā paññā*),⁶⁰⁴ mis sarnaneb hilisemates selgitustes esinevale kolmesele loetelule, milleks on: (1) õppimine (*pariyatti*), (2) teostamine (*paṭipatti*) ja (3) läbistamine (*paṭivedha*).⁶⁰⁵

Buddha õpetuse kohaselt näeb õige tarkuse omandanu, et see, mis on püstitu, on dukkha; mis on dukkha, on minatu; mis on minatu, on sestap „see ei ole minu“, „see ei ole mina“, „see ei ole mina ise“. Õige tarkusega nägemisel lakkab kirg ning teadvus vabaneb mittekammerdumise läbi tulvadest;⁶⁰⁶ vt selgitustest: plekid (*kilesa*); tulvad (*āsava*). Tarkuseta pole virgumine võimalik⁶⁰⁷, kuid tarkuse saavutanu virgub ja võidab Surma.⁶⁰⁸

TARVIKUD
(dhona)

dhona [√dhov + na] (m) 1: „pestu(d)“; puhas; puhastunu(d). 2: termin, mis tähistab bhikkhule vajalikke ja sobilikke tarvikuid.

Nagu taevas vabana lendava linna ainsaks kandamiseks on tema tiivad, nii liigub

⁶⁰³ *Sikkhāsuttam* AN 3.89.

⁶⁰⁴ *Saṅgītisuttam* DN 33.

⁶⁰⁵ SnA 111; DA I.21 jt

⁶⁰⁶ *Aniccāsuttam* SN 22.45, *Yadaniccāsuttam* SN 22.15, *Channasuttam* SN 22.90 jt.

⁶⁰⁷ DhP 38.

⁶⁰⁸ DhP 40.

ka bhikkhu vabana maisest, kaasas vaid rüü ja almusnõu.⁶⁰⁹

Neli bhikkhu tavapäraselt tarvikut on: (1) rüü (*cīvara*), (2) almusnõu (*piṇḍapāta*), (3) ase ja iste (*senāsana*) ning (4) ravimid ja meditsiinilised abivahendid haiguse puhuks (*gilāna-paccaya-bhesajja-parikkhāra*), st ravimid jms.

„Kirjeldused“ toob ära 14 asjast koosneva sobiliku kingidhamma (*deyya-dhamma*) ehk annetuskomplekti, mis on sünnis bhikkhule kinkida (*dāna-upapatti*), ja milleks on:⁶¹⁰

1. rüü (*cīvara*),
2. almusnõu (*piṇḍapāta*),
3. ase ja iste (*senāsana*),
4. ravimid ja meditsiinilised tarvikud haiguse puhuks (*gilāna-paccaya-bhesajja-parikkhāra*),
5. toit (*anna*),
6. vesi (*pāna*),
7. riided (*vattha*),
8. vanker/käru (*yāna*),
9. vanik (*mālā*),
10. lõhn (viirikid) (*gandhā*),
11. (ravi)kreemid või -määrded (*vilepana*),
12. lamamis- ja puhkamisase (*seyyā*),
13. eluase/peavari (*āvasatha*),
14. valgusti (*padīpeyya*).

Kõige kõrgemaks annetuseks ehk daanaks on Buddha ja teiste arahantide, arijate, bhikkhude ning sangha poolt vastuvõetud *dāna*, mis loob võrreldamatu pälvimusvoo. Kuigi ka ilmikute omavaheline lahke jagamine, oskuslike ettevõtmiste toetamine ja üleüldine heategevus (*saṃvibhāga*) on kiiduväärt, pole bhikkhudele ja sanghale tehtud annetus (*mahā-dāna*)⁶¹¹ ja tavainimesele (*puthujjana*) või loomale tehtud annetus vilja (*vipāka*) seisukohast isegi võrreldavad.⁶¹²

⁶⁰⁹ *Sāmaññaphalasuttam* DN 2.

⁶¹⁰ *Niddesa* Nd 2, lk 523; sarnane loetelu esineb ka Nd 1, lk 373.

⁶¹¹ Suttades nimetab Buddha sanghale tehtud annetust „suureks annetuseks“ (*mahā-dāna*). Vt *Abhisandasuttam* AN 8.39.

⁶¹² *Aniccānupassīsuttam* AN 7.16, *Abhisandasuttam* AN 8.39 jpt.

TAVAINIMENE
(*puthujjana*)

puthujjana [puthu + jana] tavainimene (= *puthu-sattā*).

Buddha eristas tavainimest (*puthujjana*) ja arija teele asunut; vt selgitustest: arija (*ariya*). Abhidhamma kohaselt esindab tavainimesetasand (*puthujjana-bhūmi*) normaalse tavainimese meelesisundit, mis lõpliku tõe (*paramattha-saccā*) seisukohast ei ole muud, kui mitteteadmisel (*avijjā*) põhinev vaate-moonutus (*ditṭhi-vipallāsa*), millel rajaneb ekslik minavaade; vt selgitustest: moonutused (*vipallāsa*); mina ja minatus (*atta, anatta*). Arijatasand (*ariya-bhūmi*) on arija teele sisenenule omane meelesisund, mis on vabanenud mitteõppinud tavainimesele (*assutavā puthujjana*) omasest kehapõhisest vaatest (*sakkāya-ditṭhi*).⁶¹³ Tavainimesest erinevalt on arijaisik rahu ja läbinägemise arendamise teel mõistnud ja näinud õiget vaadet, teab, et mina (*atta*), aatman (*attan*) ja hing (*jīva*) on soovmõtlemisest väljakasvanud illusioonid, ning et keha (*kāya*) on vaid mittepüsiv (*anicca*), lõplikku rahulolu mittesisaldav (*dukkha*), minatu (*anatta*) ja ebapuhas (*asubha*) viie klammerdumise kogumiku ajutine esinemine, mille paratamatuks saatuseks on vananemine, haigestumine, surm ja laialilagunemine; vt selgitustest: keha (*kāya*). Tavainimene võib aga vanadust, haigust ja surma kohates tunda kohkumust, vastikust või soovi eemalduda, jättes tähelepanuta asjaolu, et tema ise on samas olukorras. Nooruse-, tervise- ja elujoovastusest (*yobbana-mado, ārogya-mado, jīvita-mado*) haaratuna ning ihast juhitud loob tavainimene ikka ja jälle, päevast päeva dukkhat toovad käitumist (*duccarita*).⁶¹⁴

„Teises maailma dhamma suttas“⁶¹⁵ õpetab Buddha, et kui mitteõppinud ilmik (*assutavata puthujjana*) puutub kokku saamise (*lābha*) ja mittesaamisega (*alābha*), kuulsuse (*yasa*) ja kuulsusetusega (*ayasa*), laituse (*nindā*) ja kiitusega (*pasamsā*) ning õnne (*sukha*) ja dukkhaga, ei teadvusta ta, et need on esilekerkinud (*uppanna*), püsitud (*anicca*), dukkhalikud ja muutuvad dhammad (*vipariṇāma-dhammo*). Ta ei tea saamist ja mittesaamist, kuulsust ja kuulsusetust, laitust ja kiitust ning õnne ja dukkhat nii, nagu need tõeliselt on (*yathā-bhūta*). Need kaheksa dhammat hõivavad mitteõppinud ilmiku teadvuse täielikult (*cittam pariyādāya tiṭṭhati*). Keda köidavad saamine, kuulsus, kiitus ja õnn, see tõrjub mittesaamist, kuulsusetust, laitust ja dukkhat. Kelle teadvus on aga hõivatud köitvaga ja tõrjumisega, ei ole vaba sünnist, vanadusest, surmast, leinast, halast, dukkhast (valust), pahameelest ega ahastusest või masendusest.

⁶¹³ *Dutiyaisidattasuttam* SN 41.3.

⁶¹⁴ *Paṭhamaanusayasuttam* AN 3.39.

⁶¹⁵ *Dutiyalokadhammasuttam* AN 8.6.

Kui aga Arija kuulaja (*ariya-sāvaka*) ehk järgija ja õpilane puutub kokku kaheksa maailma dhammaga, mõistab ta, et need on püsitud, dukkhalikud ja muutuva olemusega. Kuna ta näeb neid dhammasid nii, nagu need tõeliselt on, ei hõiva kaheksa maist dhammat tema meelt ning ta vabaneb sünnist, vanadusest, surmast, leinast, halast, dukkhast, pahameelest ja ahastusest/masendusest.

Arija järgija teab, et pole olnud ega saa olema inimest, keda ainult kiidetakse või laidetakse.⁶¹⁶ Olles vabastanud ennast kiituse ja laituse mõjust, püsib ta kindlalt nagu mägi kõigutamatus rahu.⁶¹⁷

Ilmikjärgijate puhul eristatakse (1) **pimedat tavainimest** (*andha-puthujjana*), kellel puudub dhammasilm ja (2) **hüvelist tavainimest** (*kalyāṇa-puthujjana*), kellel on õige vaate kohane dhammasilm. Hüveline tavainimene on **õppinud Arija järgija** (*sutavā ariya-sāvako*), kes on: (1) saavutanud õige vaate, (2) mõistnud elemente (*dhātu*), (3) mõistnud moodustumist ja põhjuslikkuse seaduspära (*paccaya*), (4) vabanenud kehapõhisest vaatest (*sakkāya-ditṭhi*), ning (5) ületanud kahtlused (*vicikicchā*). Ta (6) arendab õiget vaadet ning on teostanud (7) õige dhamma kohaseid teadmisi, (8) läbinägemist ja (9) maistületavaid teadmisi ning (10) saavutab maistületavad teadmised juba selles elus inimesena või järgmises elus deevana.⁶¹⁸

Tavainimese vastandina esineb Buddha õpetuses veel vaatesaavutusega isik (*ditṭhisampanno puggalo*), keda iseloomustavad **kuus võimatut** (*cha abhabba*), milleks on: (1) elada lugupidamatult Õpetaja (*satthari*), (2) dhamma, (3) sangha või (4) väljaõppe (*sikkhāya*) suhtes; (5) rajada usk ebausaldusväärsetele alustele (*anāgamanīyam vatthum paccāgantum*) ehk teistele, Buddha poolt mitteõpetatud dhammadele või (6) luua kaheksandat olemasolu (*aṭṭhamam bhavam nibbattetum*) (õiget dhammat järgiv bhikkhu saab juba selles elus vooguastunuks ning virgub hiljemalt seitsme uue sünni järel, mitte ei lükka virgumist edasi). Samuti on võimatu, et vaatesaavutusega isik võtab mingit moodustist (1) püsivana (*nicca*); (2) õnnena; (3) või minana (*atta*); (4) saadaks korda viivitusega tulemusega teo, milleks on: Buddha haavamine, arahanti haavamine või tapmine, isa tapmine, ema tapmine ja sangha lõhestamine; (5) langeks tagasi õnnistava puhtuse otsimisse segaste ja lärmakate rituaalide kaudu; või (6) otsiks väljastpoolt Buddha loodud sanghat

⁶¹⁶ Dh 228.

⁶¹⁷ Dh 81.

⁶¹⁸ *Assutavāsuttam* SN 12.61; *Sambodhisuttam* AN 9.1; *Meghiyasuttam* AN 9.3. jt.

kinkide väärilisi.⁶¹⁹ Küll aga saab kõik eelloetletu esineda tavainimese (*puhujjana*) puhul.⁶²⁰

Kui arijadhammat (*ariya-dhamma*) eiraval mitteõppinud tavainimesel esineb kehapõhisusel rajanev igavikuline vaade (*sakkāya-vatthukā sassata-dit̥ṭhi*), siis näeb ta: (1) ennast kui vormi (mina, kes omab vormi), (2) vormi endas või (3) ennast vormis; (4) ennast kui tunnet (mina, kes omab tunnet), (5) tunnet endas või (6) ennast tundes; (7) ennast kui taju (mina, kes omab taju), (8) taju endas või (9) ennast tajus; (10) ennast kui moodustisi (mina, kes omab moodustisi), (11) moodustisi endas või (12) ennast moodustistes; (13) ennast kui teadvust (mina, kes omab teadvust), (14) teadvust endas või (15) ennast teadvuses.⁶²¹ Samuti, kui arijadhammat eiraval, mitteõppinud tavainimesel esineb kehapõhisusel rajanev hävinemise vaade (*sakkāya-vatthukā uccheda-dit̥ṭhi*), siis näeb ta vormi, tunnet, taju, moodustisi ja teadvust kui ennast.

Tavainimese puhul on ülekaalus see, millest tuleb virgumise saavutamiseks vabaneda. Need kaks inimtüüpi – tavainimene ja Arija järgija – ei ole teineteisest eraldiseisvad. Igaüks, kes õpib ja järgib Arija virgumisõpetust ja kõlblust ning arendab õiget keskendust, võib oma meelt järkjärgult puhastades jõuda inimarengu kõrgeima astmeni ehk arija tee kulminatsioonini – temast saab arahant.

Arahanti iseloomustab kõikide meelt hägustavate tulvade lakkamine, ülima tarkuse (*pañña*), nelja tee (*magga*) ja vilja (*phala*) ning kaheksa teadmiste (*ñāṇa*) saavutamine, Buddhaga võrdne vabanemine (*vimutti*), virgumine (*bodhi*) ning vaibumine (*nibbāna*); vt selgitustest: arahant.

⁶¹⁹ „(1) *abhabbo dit̥ṭhisampanno puggalo kañci saṅkhāraṃ niccato upagantuṃ*, (2) *abhabbo dit̥ṭhisampanno puggalo kañci saṅkhāraṃ sukhato upagantuṃ*, (3) *abhabbo dit̥ṭhisampanno puggalo kañci dhammaṃ attato upagantuṃ*, (4) *abhabbo dit̥ṭhisampanno puggalo ānantariyaṃ kammaṃ kātuṃ*, (5) *abhabbo dit̥ṭhisampanno puggalo kotūhalamaṅgalena suddhiṃ paccāgantuṃ*, (6) *abhabbo dit̥ṭhisampanno puggalo ito bahiddhā dakkhiṇeyyaṃ gavesituṃ*.” – *Dutiyaabhabbaṭṭhānasuttaṃ* AN 6.93; sama *Bahudhātukasuttaṃ* MN 115.

⁶²⁰ *Paṭhamavagga* AN 1.268-276.

⁶²¹ „...*rūpaṃ attato samanupassati rūpavantaṃ vā attānaṃ attani vā rūpaṃ rūpasmiṃ vā attānaṃ; vedanaṃ ... pe ... saññaṃ ... pe ... saṅkhāre ... pe ... viññāṇaṃ attato samanupassati viññāṇavantaṃ vā attānaṃ attani vā viññāṇaṃ viññāṇasmiṃ vā attānaṃ*.” – *Paṭisambhidāmagga-pāli, Dit̥ṭhikathā*, lk 144-145. Vt täpsemalt *Samanupassansuttaṃ* SN 22.47.

KAHEKSA TEADMIST

(*aṭṭha-ñāṇa*)

1. Läbinägemise teadmine (*vipassanā-ñāṇa*).

2. Meele-keha teadmine (*manomayiddhi-ñāṇa*).

3. Üleloomulike võimete teadmine (*iddhi-vidha-ñāṇa*):

- 1) olles üks, saab temast mitu, olles mitu, saab temast üks (*ekopi hutvā bahudhā hotī; bahudhāpi hutvā eko hotī*);
- 2) ta ilmub ja kaob (*āvibhāvaṃ tirobhāvaṃ*);
- 3) ta läheb takistamatult läbi seinte ja mägede (*tirokuṭṭaṃ tiropākāraṃ tiropabbataṃ asajjamāno gacchati, seyyathāpi ākāse*);
- 4) ta sukeldub maa sisse ja maast välja, nagu oleks see vesi (*pathaviyāpi ummujjanimujjaṃ karoti, seyyathāpi uduke*);
- 5) ta kõnnib vee peal, nagu oleks see maa (*udakepi abhijjamāne gacchati, seyyathāpi pathaviyaṃ*);
- 6) istudes ristatud jalgadega liigub ta läbi õhu nagu tiivuline lind (*ākāsepi pallaṅkena kamati, seyyathāpi pakkhī sakuṇo*);
- 7) ta suudab puudutada päikest ja kuud (*imepi candimasūriye evaṃmahiddhike evaṃmahānubhāve pāṇinā parāmasati parimajjati*);
- 8) tal on võim oma kehast kuni Brahmā maailmani välja (*yāva brahmalokāpi kāyena vasaṃ vattetī*).

4. Taevase kõrva teadmine (*dibba-sota-ñāṇa*) ehk selgelt ja kaugele kuulmine.

5. Teadvuse läbistamise teadmine (*ceto-pariya-ñāṇa*) ehk teise meeles toimuva nägemine.

6. Eelmiste elude meenutamise teadmine (*pubbe-nivāsānussati-ñāṇa*).

7. Taevase silma teadmine (*dibba-cakkhu-ñāṇa*) ehk teadmine olendite lakkamisest ja uuestiilmnemisest.

8. Tulvade lõppemise teadmine (*āsavakkhaya-ñāṇa*).

Dvedhāvittakassuttaṃ MN 19; *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2

TEADMISED
(*ñāṇa*)

ñāṇa [$\sqrt{\text{ñā}} + \text{aṇa}$] teadmine; mille sünonüümiks on *aññā* [$\text{ā} + \sqrt{\text{ñā}} + \text{ā}$ või $\text{ā} + \sqrt{\text{ñā}} + \text{ā} + \text{āya}$].

Keskenduse (*samādhi*) teel saavutatavad kolm teadmist on:

1. eelmiste elude meenutamise teadmine (*pubbenivāsānussati-ñāṇa*),
2. kõikide olendite kadumise ja ilmnemise teadmine (*cutūpapāta-ñāṇa*) ja
3. tulva lõppemise teadmine (*āsavakkhaya-ñāṇa*).⁶²²

Need kolm maistületavat teadmist saavutas Buddha virgumise ja vaibumise ööl ning need teadmised iseloomustavad tõelist braahmani⁶²³; vt selgitustest: maine ja maistületav (*lokiya, lokuttara*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

„Analüütiline tee“ loetleb viis teadmist, milleks on: (1) mõistmispõhine teadmine (*sammasa-ñāṇa*), (2) ilmnemise ja kadumise teadmine (*udayabbaya-ñāṇa*), (3) lakkamise teadmine (*bhanga-ñāṇa*), (4) hirmu ja ohu (*bhaya-ādīnava*) teadmine ning (5) vabanemise soov ja neutraalsus moodustiste suhtes (*muñcitukamyatā ja samkhārupekkhā*);⁶²⁴ vt selgitustest: moodustised (*saṅkhāra*).

Silma-, kõrva-, nina-, keele-, keha- ja meele võimeid kontrollimata ja ohjamata (*indriyesu asaṃvutaṃ*) pole võimalik treenida virgumiseks vajalikku, õiget tähelepanelikku teadlikkust (*sati-sampajañña*)⁶²⁵ ning selget arusaamist ja rahulolu (*santosa*), ületada takistused (*nīvaraṇa*), arendada välja tulvadest (*āsava*) ning kümnest köidikust (*samyojana*) vabastavad džhaanad (*jhāna*) ja saavutada kaheksat **ülimat teadmist** (*abhiññā*), mis on loetletud järgnevas tabelis.

„Ülimate teadmiste suttas“ õpetas Buddha:

„Ja millised on, bhikkhud, ülimate teadmiste kaudu mõistetavad dhammad?
Viis klammerdumise kogumikku.

Ja millised on, bhikkhud, ülimate teadmiste kaudu hüljatavad dhammad?

Mitteteadmine ja ka olemasoluiha.

⁶²² *Bhayabheravasuttaṃ* MN 4.

⁶²³ *Dhp* 423; *Dvedhāvittakassuttaṃ* MN 19; *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2 jt.

⁶²⁴ *Ñāṇakathā* Ps 1.1, lk 53-67.

⁶²⁵ *Dhp* 293.

Ja millised on, bhikkhud, ülimate teadmiste kaudu arendatavad dhammad?
Rahu ja ka läbinägemine.

Ja millised on, bhikkhud, ülimate teadmiste kaudu teostatavad dhammad?
Teadmised ja ka vabanemine.⁶²⁶

See, kes on saavutanud arahantile omased läbinägemisel põhinevad õiged teadmised, saavutab lõpliku vabanemise ning surmatuse⁶²⁷; vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*); vabanemine (*vimutti, vimokkha*); surm (*māra*).

TEADVUS
(*citta*)

citta [$\sqrt{\text{cit}} + \text{ta}$] 1: teadvus; mõtte- või teadvushetk. 2: mõte (*Nikāya*'s esineb ainult ainsuses, v.a 3 korral, kus see on PTS poolt tõlgitud „mõtteks“, vt: *Cintasuttaṃ* SN 56.8). 3: meel; mõistus; intellekt. 4: süda. 5: [$\sqrt{\text{citt}} + \text{a}$] särav, erksavärviline; kaunistatud; erakordne; imeline; kirev; täpiline; erinev; mitmekordne. 6: märtsi keskpaigast aprilli keskpaigani kestva kuu (*chaitra*) nimetus. Täpne tähendus sõltub kontekstist.

Hilisemates abhidhamma tekstides esinevad *citta*, *ceto*, *viññāṇa* ja *mano* sageli sünonüümidena, kuigi nende sisulised tähendused on siiski pisut erinevad. Näiteks, omavad *mano*, *citta* ja *ceto* mitmeid ühiseid tunnusoone, kuid *mano* ei saavuta vabanemist (*vimutti*), see on omane vaid *citta*'le (*citta-vimutti*); vt selgitustest: vabanemine (*vimutti, vimokkha*). Kui *ceto* esineb alati oskamatu kontekstis ning sageli koos kangekaelsuse ja eelarvamusega (*adhiṭṭhāna-abhinivesa*), siis *citta* võib olla ka oskuslik. *ceto* omab kalduvusi (*anusayā*) [$\text{anu} + \sqrt{\text{sī}} + \text{a}$ (saya = saka)] ehk latentseid tendentse naudingut, vastumeelsust, vaadete, kahtluse, uhkuse, olemasolukire ja mitteteadmise

⁶²⁶ „*katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā pariññeyyā? [pañcupādānakkhandhātissa vacanīyaṃ (ka.)] - ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā pariññeyyā. katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā pahātabbā? avijjā ca bhavataṇhā ca - ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā pahātabbā. katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā bhāvetabbā? samatho ca vipassanā ca - ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā bhāvetabbā. katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā sacchikātabbā? vijjā ca vimutti ca - ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā sacchikātabbā. ime kho, bhikkhave, cattāro dhammā'ti.*“ - *Abhiññāsuttaṃ* AN 4.254.

⁶²⁷ *Dhp* 57.

poole,⁶²⁸ kuid *citta* mitte; vt selgitustest: kalduvus (*anusaya*).

Algtekstides esineb ka kõrgem *citta* (*adhi-citta*), kuid mitte kunagi kõrgem *mana*. Ka omistatakse ainult *citta*'le kõrgemate teadmiste (*abhiññā*) saavutamise võimekust. Samas, *citta*'ks, *mano*'ks ja *viññāṇa*'ks nimetatavaid seob see, et need kolm tekivad ühe nähtusena, kuigi lakkavad teise nähtusena, ning seda kogu päeva ja öö vältel.⁶²⁹

Teadvuse (*citta*) tunnuseks on teadlikkus kontaktis olevast objektist. Teadvus saab tekkida vaid siis, kui sisemise (taju)ala (*āyatana*) (silm, kõrv jne) ja välimise (taju)ala (vorm, heli jne) vahel tekib kontakt ehk kokkupuude (*phassa*). Kontaktist tingitud taju ja tunne sõltuvad tekkinud teadvusest (*citta*), kuna on teadvuse moodustised (*saññā ca vedanā ca cittasaṅkhāro*).⁶³⁰

Buddha kinnitas, et pole ühtegi dhammat ehk nähtust (*eka-dhamma*), mis tekiks ja lakkaks sama kiiresti kui *citta*.⁶³¹

Teadvus on see, mis juhib (*nīyati*) maailma, veab seda ringi (*parikkassati*) ja suunab liikumist (*uppannassa vasam gacchatī*).⁶³² Mõtisklused võivad teadvust kallutada innutusse ja dhamma juhendamisest eemale (*paṭisañcikkhato appossukkatāya cittaṃ nami*), aga ka vastupidi.⁶³³

Keha ja teadvus mõjutavad teineteist. „Kahesuguste mõtete suttas“⁶³⁴ õpetab Buddha, et liigpikk mõtisklemine ja analüüsimine väsitab keha (*aticiraṃ anuvitakkayato anuvicārayato kāyo kilameyya*) ning keha väsides teadvus erutub (*kāye kilante cittaṃ ūhaññeyya*). „Tahtliku loomise suttas“⁶³⁵ õpetab aga Buddha, et kui keskenduse ajal ilmneb meeles (*mana*) rõõm, siis keha rahuneb (*pīṭimanassa kāyo passambhati*); vt selgitustest: meel (*mano, mana, manas*).

Suttade kohaselt on *citta* seotud erinevate emotsionaalsete seisunditega, mida kirjeldavad sellised omadussõnad nagu: hämmeldunud (*abbhuta*),⁶³⁶ sogane (*āvila*) ja mitesogane (*anāvila*)⁶³⁷, ebakindel ehk edasi-tagasi liikuv või

⁶²⁸ *Paṭhamānayasuttam* AN 7.11; *Saṅgītisuttam* DN 33.

⁶²⁹ „*yañca kho etaṃ, bhikkhave, vuccati cittaṃ itipi, mano itipi, viññāṇaṃ itipi taṃ rattiyā ca divasassa ca aññadeva uppajjati aññaṃ nirujjhati.*“ – *Assutavāsuttam* SN 12.61.

⁶³⁰ *Cūḷavedallasuttam* MN 44.

⁶³¹ „*nāhaṃ, bhikkhave, aññaṃ ekadhammampi samanupassāmi yaṃ evaṃ lahuparivattaṃ yathayidaṃ cittaṃ.*“ – *Ekanipātapāḷi, Pañihitaacchavagga* AN 1.48.

⁶³² *Ummaggasuttam* AN 4.186.

⁶³³ *Mahāpadānasuttam* DN 14.

⁶³⁴ *Dvedhāvitakkasuttam* MN 19.

⁶³⁵ *Cetanākaraṇīyasuttam* AN 11.2.

⁶³⁶ *Mānatthaddhasuttam* SN 7.15.

⁶³⁷ *Pañihitaacchavagga* AN 1.46.

kõikuv (*capala*)⁶³⁸, naudingutulvades (*kammāsavā*)⁶³⁹, loid, tuim, uimane (*lina*)⁶⁴⁰; ärev, segaduses, närviline (*paritassanā*),⁶⁴¹ värelev (*phandana*),⁶⁴² tõrjuv (*sapattaka*),⁶⁴³ vaenulik (*savera*),⁶⁴⁴ rahutu ja murelik (*uddhacca-kukkucca*),⁶⁴⁵ üleolev (*uddhata*)⁶⁴⁶, hirmunud (*utrasta*)⁶⁴⁷ jt. Teadvus võib esineda kas kire, viha ja pettekujutlusega või ilma; see võib olla kas koondunud, avardunud, ületav, keskendunud ja vabanenud või mitte.⁶⁴⁸

Teadvuses esinevad plekid (*kilesa*) ja tulvad (*āsava*) pole otseselt osa *citta*'st. Kui tavainimese (*puthujjana*) teadvus on mitteamurkust tähelepanust (*ayoniso manasikara*) tingitud tulvadega (*āsava*), siis arija teadvus on tulvadeta (*anāsava*).⁶⁴⁹ Plekid ilmnevad teadvuses neid põhjustavate tingimuste mõjul ja nende tingimuste lakkamisel plekid ja alamplekid lakkavad. Arija kaheksaosalise tee teostamise kaudu on võimalik särav-puhas teadvus kõikidest plekkidest ja alamplekkidest vabastada ning saavutada nibbaana ehk vaibumine;⁶⁵⁰ vt selgitustest: plekid (*kilesa*); tulvad (*āsava*).

Sõltuvalt jaotuse tüübist, loetleb hilisema päritoluga abhidhamma kokku 89 või 121 *citta* tüüpi. Abhidhamma kohaselt ilmneb teadvus (*citta*) alati koos mõne 52 teadvusteguriga (*cetasika*), milleks on tunne, taju, tahe, fokuseeritus ehk ühtesuunatus, tähelepanu, otsustavus, energilisus, soov, usk, teadlikkus, pettekujutus, viha, ahnus, vale vaade, uhkus, laiskus, loidus, kahtlus, kaastunne, kaasrõõm jt. Koos ilmnedes tunnevad *citta* ja *cetasika* objekti ära. Teadvustegurid on need, mis suunavad teadvuse kas oskuslike, mitteoskuslike või neutraalsete tegevuste poole.

„Esimeses juhtimise suttas“⁶⁵¹ õpetab Buddha, et bhikkhu, kellel on: (1) oskuslik keskendus (*samādhī-kusalo*)⁶⁵²; (2) keskenduses oskuslik saavutus (*samādhissa samāpatti-kusalo*); (3) keskenduses oskuslik püsimine (*samādhissa ṭhiti-kusalo*); (4) keskenduses oskuslik püüdlemine (*samādhissa vuṭṭhāna-kusalo*); (5) keskenduses oskuslik hüvelisus

⁶³⁸ Dhp 33.

⁶³⁹ *Sāmaññaphalasuttam* DN 2.

⁶⁴⁰ *Aggisuttam* SN 46.53.

⁶⁴¹ *Upādāparitassanāsuttam* SN 22.7; *Uddesavibhaṅgasuttam* MN 138.

⁶⁴² Dhp 33.

⁶⁴³ *Lohiccasuttam* DN 12.

⁶⁴⁴ *Tevijjasuttam* DN 13.

⁶⁴⁵ *Sāmaññaphalasuttam* DN 2.

⁶⁴⁶ *Aggisuttam* SN 46.53; *Upādāparitassanāsutta* SN 22.7; *Uddesavibhaṅgasuttam* MN 138 jt.

⁶⁴⁷ *Subrahmasuttam* SN 2.17.

⁶⁴⁸ *Mahāsatipaṭṭhānasuttam* DN 22; *Mahāsatipaṭṭhānasuttam* MN 10.

⁶⁴⁹ *Sabbāsavasuttam* MN 2.

⁶⁵⁰ „*pabhassaramidaṃ, bhikkhave, cittaṃ. tañca kho āgantukehi upakkilesehi vippamuttan*“ti.“ – *Pañihitaacchavagga* AN 1.50.

⁶⁵¹ *Paṭhamavasasuttam* AN 7.40.

⁶⁵² Keskenduses saavutab teadvus ühtesuunatuse (*cittassa ekaggata*), vt: *Janavasabhasuttam* DN 18.

(*samādhissa kalyāṇa-kusalo*); (6) keskenduses oskuslik vilumus (*samādhissa gocara-kusalo*); ning tal on (7) keskenduses oskuslik, ülim eesmärk (*samādhissa abhinīhāra-kusalo*) – see bhikkhu juhib *citta* suundumust; vastasel juhul aga juhindub bhikkhu *citta* suundumustest.

Oskamatu ja ebakindel teadvus on värsside kohaselt visklev nagu kuivale heidetud kala⁶⁵³, kiirelt naudinguisse laskuv⁶⁵⁴, kaugustesse püüdlev, üksi ekslev, kehatu ning Surma kammitsais⁶⁵⁵. Valesti suunatud teadvus teeb rohkem kurja, kui vihkaja vihatavale või vaenlane vaenlasele.⁶⁵⁶ Kuni bhikkhu teadvuses esineb väikseimgi kirg, ahnus, mitteteadmise vm oskamatu meeleseisund mõne vormi, heli, lõhna, maitse, puute või dhamma (idee, filosoofia, vale vaate) suhtes, haarab teadvus sellest kinni ja täitub sellest.⁶⁵⁷ Kuritahtlik teadvus on rikutud meele mõte ehk kavatsus (*byāpannacitto kho pana hoti paduṭṭhamana-saṅkappo*)⁶⁵⁸ ja toob kannatusi, kuid ohjeldatud ja kaitstud teadvus toob õnne.⁶⁵⁹

Oskuslik ehk ohjatud teadvus on kõlblusel põhinev kiretusest, ahnusetust ja pettekujutlusetust juurdunud teadvus (*yam cittaṃ vītarāgam vītadosaṃ vītamohaṃ*)⁶⁶⁰. Oskuslik *citta* on hea, õnnetoov ning Surma kammitsaist ja hirmust vabastav ning dukkhast välja, virgumisse ja nibbaanasse ehk vaibumisse (*nibbāna*) viiv⁶⁶¹. Õigesti suunatud teadvus teeb rohkem head, kui ema, isa või kõik sugulased kokku seda suudaksid teha.⁶⁶² Kui bhikkhu on teadvuse kirest, ahnusest ja mitteteadmistest puhastunud, ei haara teadvus ühegi vormi, heli, lõhna, maitse, puute või dhamma järele ja jääb sellest mõjutamata.⁶⁶³

Kuigi taju ja tunded sõltuvad teadvusest, suudab treenitud teadvus oskamatumust mõjutusest vabaneda. Seega on teadvus ühtpidi seotud juba tekkinud tajumuljega, kuid teistpidi võimeline tekkivat tajumuljet ka mõjutama.

Teadvus on võimalik puhastada ja vabastada arija kaheksaosalise tee kaudu. Dukkha vabanemiseks tuleb teadvust ohjata ning arendada nagu linna, mille kõik sissepääsud (nägemine, kuulmine jt) on valvatud ning

⁶⁵³ Dhp 34.

⁶⁵⁴ Dhp 35, 36.

⁶⁵⁵ Dhp 37.

⁶⁵⁶ Dhp 42.

⁶⁵⁷ *Soṇasuttam* AN 6.55; *Silāyūpasuttam* AN 9.26.

⁶⁵⁸ *Sevitabbāsevitabbasuttam* MN 114.

⁶⁵⁹ Dhp 35, 36.

⁶⁶⁰ *Samaṇamuṇḍikasuttam* MN 78.

⁶⁶¹ Dhp 13, 14, 39.

⁶⁶² Dhp 42.

⁶⁶³ *Soṇasuttam* AN 6.55; *Silāyūpasuttam* AN 9.26.

kontrollitud⁶⁶⁴; vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

Teadvuse vabanemiseks arendab bhikkhu oma *ceta's* midagi peitmata ja varjamata säravat *citta't* (*iti vivaṭena cetasā aparīyonaddhena sappabhāsam cittaṃ bhāveti*). Selleks loob end kõrgemale teadvusele pühendanud bhikkhu aegajalt meeles (1) keskendumärgi (*adhicittamanuyutto bhikkhu kālena kālam samādhinimittam manasi karoti*), (2) pürgimusmärgi (*pagghanimittam*) ja (3) neutraalsusmärgi (*upekkhānimittam*), mis läbi muutub tema teadvus plastiliseks ja töödeldavaks (*kammaniyaṅca*), säravaks (*pabhassara*) ja mittekillustuvaks (*na pabhaṅgu*), õigesti keskenduvaks ja tulvadest vabanevaks (*sammā samādhīyati āsavānaṃ khayāya*). Puhastunud teadvuse abil on võimalik vahetult mõista olemasolule ehk olemasolevale vastavalt (*yathā-bhūtaṃ pajānāti*): (1) see on dukkha, see dukkha tekkimine, see dukkha lakkamine ja see dukkha lakkamisele viiv tee; (2) see on tulv, see tulva tekkimine, see tulva lakkamine ja see tulva lakkamisele viiv tee. Sel moel nägemine vabastab naudingutulvast (*kāmāsavāpi cittaṃ vimuccati*) ja mitteteadmistulvast (*avijjāsavā*) ning saabub lõpliku vabanemise teadmise (*vimuttasmiṃ 'vimuttam'iti nāṇam*).⁶⁶⁵ Teadvuse vabanemine tähendabki sisuliselt tulvadest (*āsavā*) vabanemist;⁶⁶⁶ vt selgitustest: tulvad (*āsavā*).

Teadvus on ka see, mis on seotud eluea täitumisel uue sünniga kas kõrgematel tasanditel või niraja kannatusterohkes vallas⁶⁶⁷. Teadvuse abil on võimalik ka „näha“ varasemaid olemasolusid kui ka mõjutada uut olemasolus ilmumist. Sügavas džhaana seisundis, kui „keskendunud teadvus [on] puhastunud, särav-valge, rüvetu, alamplekkidest vaba, nõrke, tegus, vankumatu [ja] häirimatu“ (*samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneñjappatte*), on võimalik teadvus kallutada varasemate elude meenutamise teadmiste (*pubbe-nivās-ānussati-nāṇāya*) „nägemise“ poole ning sel moel näha oma meeles varasemaid olemasolusid.⁶⁶⁸

Teadvus pole „mina“. Kuna õppimata tavainimene peab *citta't* endaks või enda omaks, siis ei suuda ta selle vastu kogeda tühimust (*nibbinda*), muutuda selle suhtes kiretuks (*virajja*), ega sellest vabaneda (*vimucci*).⁶⁶⁹

Teadvus on tekkiv, kuid Surma kammitsais (*māra-bandhanā*)⁶⁷⁰ ehk surev, lakkav ja kaduv. Seetõttu ei saa *citta't* pidada igikestvaks meeleks, aatmaniks ega hingeks. Teadvus tekib nimest ja vormist ehk meelelisest ja kehalisest (*nāmarūpasamudayā cittassa samudayo*) ning lakkab nime ja

⁶⁶⁴ Dhp 40.

⁶⁶⁵ *Sāmaññaphalasuttam* DN 2.

⁶⁶⁶ „*cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati*“ – *Mahāparinibbānasuttam* DN 16.

⁶⁶⁷ *Mahāsīhanādasuttam* MN 12.

⁶⁶⁸ *Sāmaññaphalasuttam* DN 2; *Subhasuttam* DN 10 jpt.

⁶⁶⁹ *Assutavāsuttam* SN 12.61.

⁶⁷⁰ Dhp 37.

<i>Cūḷasuvāṇṇasuttaṃ</i> MN 121; <i>Pāthikasuttaṃ</i> DN 24; <i>Puññābhisaṇḍa-</i> <i>sutta</i> AN 5.45	<i>ceto-samādhī</i>	<i>citta-</i> <i>samādhī</i>	<i>Iddhipādasuttaṃ</i> AN 4.276 <i>Janavasabhasuttaṃ</i> DN 18; <i>Cetokhilasuttaṃ</i> MN 16 jpt
<i>Dānūpapattisuttaṃ</i> AN 8.35; <i>Saṅgītisuttaṃ</i> DN 33 jt	<i>ceto-paṇidhī</i>	<i>paṇihitā</i> <i>imassa</i> <i>cittassa</i>	<i>Saṅgāravasuttaṃ</i> AN 3.60
<i>Uttiyasuttaṃ</i> AN 10.95; <i>Chalabhijāṭṭhisuttaṃ</i> AN 6.57; <i>Udumbarikasuttaṃ</i> DN 25; <i>Devadahāsuttaṃ</i> MN 101 jpt	<i>cetaso</i> <i>upakkilese</i>	<i>cittassa</i> <i>upakkilesā</i>	<i>Uposathasuttaṃ</i> AN 3.70; <i>Upakkilesasuttaṃ</i> MN 128; <i>Upakkilesasuttaṃ</i> SN 46.33 jpt
<i>Uddesavibhaṅgasuttaṃ</i> MN 138; <i>Upādāpari-</i> <i>tassanāsuttaṃ</i> SN 22.7	<i>cetaso</i> <i>pariyādānā</i>	<i>cittam</i> <i>pariyādāya</i>	<i>Cittapariyādānavaggaṃ</i> AN 1.1-10; <i>Uddesa-</i> <i>vibhaṅgasuttaṃ</i> MN 138; <i>Saṅgītisuttaṃ</i> DN 33 jpt
<i>Mahālisuttaṃ</i> DN 6; <i>Devasadda-suttaṃ</i> Iti 82; <i>Jhānasuttaṃ</i> AN 10.8; <i>Kāyagātāsati-</i> <i>suttaṃ</i> MN 119	<i>ceto-vimuttim</i> <i>paññā-</i> <i>vimuttim</i>	<i>cittam</i> <i>paññāñca</i> <i>bhāvayam</i>	<i>Jaṭṭhasuttaṃ</i> SN 7.6; <i>Sīlakkhaṇapañha</i> Mil 3.1.9; <i>Sāsanapaṭṭhāna-</i> <i>dutiyaḥbhūmi</i> Pe 2
<i>Aṭṭhakanāgarasuttaṃ</i> AN 11.16; <i>Subhasuttaṃ</i> DN 10; <i>Devadahāsuttaṃ</i> MN 101 jt	<i>cetaso</i> <i>ekodibhāvaṃ</i>	<i>cittam ekodi</i> <i>kātabbam</i>	<i>Tatīyasamādhisuttaṃ</i> AN 4.94
<i>Dutiyaṃmettāsuttaṃ</i> AN 4.126; <i>Uposatha-</i> <i>suttaṃ</i> AN 4.190 jpt	<i>mettā-</i> <i>sahagatena</i> <i>cetasā</i>	<i>Metta-cittam</i> <i>bhāveti</i>	<i>Mahāsīhanādasuttaṃ</i> DN 8; <i>Accharāsaṅghātavagga</i> AN 1.54
<i>Aṭṭhakanāgara-suttaṃ</i> AN 11.16; <i>Subhasuttaṃ</i> DN 10; <i>Devadahāsuttaṃ</i> MN 101 jpt	<i>cetaso</i> <i>ekodibhāvaṃ</i>	<i>cittam ekodi</i> <i>kātabbam</i>	<i>Tatīyasamādhisuttaṃ</i> AN 4.94
<i>Dutiyaṃmettāsuttaṃ</i> AN 4.126; <i>Uposatha-</i> <i>suttaṃ</i> AN 4.190 jpt	<i>mettā-</i> <i>sahagatena</i> <i>cetasā</i>	<i>metta-cittam</i> <i>bhāveti</i>	<i>Mahāsīhanādasuttaṃ</i> DN 8; <i>Accharāsaṅghāta-vagga</i> AN 1.54
<i>Jhānasuttaṃ</i> AN 10.8; <i>Vijjāsuttaṃ</i> AN 10.10 (ainult AN-s)	<i>ceto-vimutti</i>	<i>cittam [...]</i> <i>vimuccati</i>	<i>Mahāparinibbānasuttaṃ</i> DN 16
<i>Pañcaṅgikasuttaṃ</i> AN 5.28; <i>Subhasuttaṃ</i> DN 10; <i>Kāyagātāsati-suttaṃ</i> MN 119 jt	<i>parisuddhena</i> <i>cetasā</i>	<i>citte</i> <i>parisuddhe</i>	<i>Tikaṅṅasuttaṃ</i> AN 3.58; <i>Sāmaññaphala-suttaṃ</i> DN 2; <i>Saṅgāra-suttaṃ</i> MN 100 jt

TEADVUS

vormi lakkades (*nāmarūpanirodhā cittassa atthaṅgamo*).⁶⁷¹

Algtekstides *citta*'ga kõrvuti esinev *ceto*, mis pärineb samast juurest √cit, ja mida enamasti loetakse *citta* sünonüümideks, esineb oluliselt piiratumas kontekstis. *ceto*'l (aga mitte kunagi *citta*'l!) esinevad kalduvused (*anusaya*), mis võivad olla latentses, teadvustamata olekus (kalduvused pole alateadvus⁶⁷²). Teadvust võib keerata, pöörata ja painutada (*namati*) nt innukuse, pühendumuse, püsivuse ning pingutuse (*ātappāya anuyogāya sātaccāya padhānāya*) poole või neist eemale.⁶⁷³

Ka *ceto*'l esinevad 5 takistust (*ceto-khilā*): [kui] bhikkhu [on] ebakindel, kahtlev, otsustamatu ning selgusetu (1) õpetajas, (2) dhammas, (3) sanghas ja (4) väljaõppes, ning (5) [kui] bhikkhu [on] brahmalikult käitujatest häiritud ja rahulolematu, vaevatud teadvusega [või] takistatud ja pärsitud olemusega.⁶⁷⁴ Samas on *citta* ja *ceto* puhul ka palju sarnasusi ning kattuvusi, mille koond on toodud alljärgnevas tabelis.

Ka *ceto* on džhaanades keskenduses saavutatava vabanemise objekt. „Suur eristamise sutta“⁶⁷⁵ loetleb viis *ceto* vabanemist:

1. Ei-dukhas-ega-õnnes teadvuse vabanemise saavutuseni (*adukkhamasukhāya cetovimuttiyā samāpattiyā*) jõuab bhikkhu neljandas džhaanas viibides.
2. Märgituses teadvuse vabanemise saavutuse (*animittāya cetovimuttiyā samāpattiyā*) teostamiseks ei pööra bhikkhu ühelegi märgile (meeles ilmnevale objektile või nähtusele) tähelepanu, vaid pöörab tähelepanu märgituse elemendile (*animittāya ca dhātuyā*) ning viibib märgitus.
3. Piirituses teadvuse vabanemise saavutuse (*appamāṇā cetovimutti*) teostamiseks täidab bhikkhu kogu maailma sõbralikkuse, kaastunde, kaasrõõmu ja neutraalsusega (*metta-saṃsaggahita, karuṇā-saṃsaggahita, muditā-saṃsaggahita, upekkhā-saṃsaggahita*) ning viibib neis seisundis.
4. Mittemillegis teadvuse vabanemine (*ākiñcaññā cetovimutti*) teostub keskenduses vahetult kogetavas teadmises: „Seal pole mitte midagi“ (*natthi kiñcīti*).
5. Tühjuses teadvuse vabanemise (*suññatā cetovimutti*) saavutab bhikkhu

⁶⁷¹ *Samudayasuttaṃ* SN 47.42.

⁶⁷² Alateadvuse mõiste pärineb Freud'i psüühikamudelidest, mis jagas teadvuse kolmeks: teadvuseks, eelteadvuseks ja alateadvuseks, mille järgi psüühika instantsideks on *Id* või Miski (*Es*), *Ego* või Mina (*Ich*) ja *Super-Ego* ehk Ülimina (*Über-Ich*). Lisaks on alateadvuse mõiste seotud Carl Gustav Jung'i poolt kasutusele kollektiivse alateadvuse mõistega, mis samuti Buddha õpetusele ei vasta.

⁶⁷³ *Dasuttarasuttaṃ* DN 34.

⁶⁷⁴ *Cetokhilasuttaṃ* MN 16, AN 5.205, AN 9.7.

⁶⁷⁵ *Mahāvedallasuttaṃ* MN 43.

keskenduses mõistmisele, et viis klammerdumise kogumikku on „minast ja ka minust tühi“ (*suññamidam attena vā attaniyena vā*).

Eeltoodu põhjal saab järeldada, et *citta* ja *ceto* on vähemalt mingil määral sünonüümid. Ühelt poolt on küll *ceto* takistused (*ceto-khilā*)⁶⁷⁶ erinevad, viis seotust (*cetaso vinibandhā*)⁶⁷⁷ (naudingute, vormide ja nähtavate asjade ihaldamine; liigsöömine ja voodis mõnulemine; deevade poole palveta-mine) on aga samad. Ka mõisted *adhitiṭṭhati* (valdab), *abhinivesa* (tõlgendus) ja *anusaya* (kalduvus) esinevad järjekindlalt ainult *ceto* kontekstis. Teisalt on mõlemaga seotud: (alam)plekid, keskenduse arendamine, puhastumine ja vabanemine ning ka üleloomulik võime näha teise *citta*'t.

TEADVUS (*viññāṇa*)

viññāṇa [vi + √ñā + aṇa] „läbi-teadmine“; teadmine; teadvus; tajuspetsiifiline teadvus; tunnetus; teadlikolu? aisting?

Üldjuhul tähendab teadvus esemete ja nähtuste üksikute omaduste vahetut tajumust kuue sisemise (taju)ala (*āyatana*) (silm, kõrv, nina, keel, keha, meel) ja kuue välimise (taju)ala (vorm, heli, lõhn, maitse, puude, dhamma) abil. Selles kontekstis võiks teatud mõõndustega tõlkida *viññāṇa* ka aistinguks.⁶⁷⁸

Buddha selgituse kohaselt nimetatakse teadvust teadvuseks seetõttu, et see teadvustab.⁶⁷⁹ Teadvus on sõltuvusliku tekkimise ahela kolmas lüli ja⁶⁸⁰ viie (klammerdumise) kogumiku viimase kogumiku nimetus.⁶⁸¹ Teadvus on ka nime ja vormi toiduks.⁶⁸²

Tajukogemusega seotud kuus teadvuse liiki: (1) silmateadvus (*cakkhu-viññāṇa*), (2) kõrvateadvus (*sota-viññāṇa*), (3) ninateadvus (*ghāṇa-viññāṇa*), (4) keeleteadvus (*jivhā-viññāṇa*), (5) kehateadvus (*kāya-viññāṇa*) ja (6) meele-teadvus (*mano-viññāṇa*).⁶⁸³ Kõik kuus teadvust on ka läbinägemise arenda-

⁶⁷⁶ *Cetokhīlasuttam* MN 16, AN 5.205, AN 9.7.

⁶⁷⁷ *Khuddakavathuvibhaṅga* Vb 17.

⁶⁷⁸ Tänapäeva psühhoneuroloogia kohaselt on *aisting* sensoorsete retseptorite poolt saadud sisend füüsilise maailma kohta ja *tajumine* on protsess, mille käigus aju neid aistinguid valib, korraldab ja tõlgendab.

⁶⁷⁹ *Khajjanīyasuttam* SN 22.79; *Mahāvedallasuttam* MN 43.

⁶⁸⁰ *Paṭiccasamuppādasuttam* SN 12.1-2.

⁶⁸¹ *Khandhasuttam* SN 22.48; *Mahāpuṇṇamasuttam* MN 109 jpt.

⁶⁸² *Sammādiṭṭhisuttam* MN 9; *Mahātaṇhāsāṅkhasuttam* MN 38.

⁶⁸³ [*Paṭiccasamuppāda*]-*Vibhaṅgasuttam* SN 12.2.

mise objektid (*vipassanā bhāvanā kammaṭṭhana = abhiññeyyā*).⁶⁸⁴

Keskenduse teel on võimalik saavutada kuues, teadvuse lõputu ala (*viññāṇaṅcāyatana*), mis ületatakse järgmises, seitsmendas džhaanas ja saavutatakse seejärel teadvuse lakkamine (*viññāṇa-nirodhā*);⁶⁸⁵ vt selgitustest: džhaana (*jhāna*).

Teadvus pole „mina“. Kuni õppimata tavainimene peab *viññāṇa*'t endaks või enda omaks, ei suuda ta selle vastu kogeda tühimust (*nibbinda*), muutuda selle suhtes kiretuks (*virajja*), ega vabaneda (*vimucci*).⁶⁸⁶

TEGU JA VILI (*kamma; vipāka, phala*)

kamma [√kar + ma (karoti)] 1: tegu, toiming; töö, amet; aktiivsus; tegevus. 2: kamma kui põhjus-tagajärje ehk teo ja vilja seaduspära.

vipāka [vi + √pac + a] (m) „lābivalminud“, vili; viljakus.

phala [√phal + a (täpne etümoloogia teadmata)] 1: vili; päkel; 2: tulemus; tagajärg; 3: (relva)tera.

Kamma ehk tegu võib olla moodustatud kas: (1) keha (*kāya-kamma*), (2) kõne (*vacī-kamma*) või (3) meele (*mano-kamma*) teel.⁶⁸⁷ Teo põhjuseks on kontakt (*phassa*) ja teo aluseks on tahe⁶⁸⁸:

“Bhikkhud, ma ütlen: tahe ongi tegu! Tahteline tegu tehakse sõna, keha ja meelega.”⁶⁸⁹

Iga tegu (*kamma*) toob kaasa sellele teole vastava teovilja (*kamma-vipāka*) selles või järgmis(t)es elu(de)s, mis on aktiivne kuni teovilja mõju lakkamiseni.⁶⁹⁰

Vastavalt tegude iseloomule toimub ka uus sünd (= teovili) mingis olemasolu vallas:

⁶⁸⁴ *Ñāṇakathā* Ps 1.1, lk 10-12.

⁶⁸⁵ *Saṅgītisuttam* DN 33; *Rahogatasuttam* SN 36.11; *Moggallāna Saṃyuttam* SN 40.1-9; *Anupubbanirodhasuttam* AN 9.31 jpt.

⁶⁸⁶ *Assutavāsuttam* SN 12.61.

⁶⁸⁷ *Ambalaṭṭhikarāhulovādasuttam* MN 61; *Upālisuttam* MN 56 jpt.

⁶⁸⁸ *Nibbedhikasuttam* AN 6.63.

⁶⁸⁹ „*cetanāham, bhikkhave, kammaṃ vadāmi. cetayitvā kammaṃ karoti – kāyena vācāya manasā*“.

⁶⁹⁰ *Nibbedhikasuttam* AN 6.63.

⁶⁹⁰ Dhp 1, 2.

“Bhikkhud, on teod, mis juhivad niraja kogemisse, on teod, mis juhivad loomade valla kogemisse, on teod, mis juhivad peetade sfääri kogemisse, on teod, mis juhivad inimeste maailma kogemisse ja on teod, mis juhivad deevade maailma kogemisse.”⁶⁹¹

Oskuslik tegu (*kusala-kamma*) on õigel vaatel (*sammā-diṭṭhi*) ja kõlbelisel tahtel (*cetanā*) või soovil (*chanda*) põhinev tegu, mis on võrsunud kolmest oskuslikust juurest (*tīṇi kusala-mūlāni*), milleks on:

1. ahnusetuse oskuslik juur (*alobha kusalamūla*),
2. vihatuse oskuslik juur (*adosa kusalamūla*) ja
3. pettekujutlusetuse oskuslik juur (*amoha kusalamūla*).⁶⁹²

Kolmel oskuslikul juurel põhinevast teadvusest (*pariyādinna-citta*) võrsub 10 kõlbelist ehk õnne toovat käitumist (*sucarita*), milleks on: (1) elu võtmisest keeldumine (*pāṇātipātā paṭivirata*), (2) mitteantu võtmisest keeldumine (*adinnādāna paṭivirata*), (3) naudinguid pakkuvast valest käitumisest keeldumine (*kāmesu micchā-cāra paṭivirata*), (4) vale rääkimisest keeldumine (*musā-vāda paṭivirata*), (5) laimavast kõnest keeldumine (*pisunā-vāca paṭivirata*), (6) karmist kõnest keeldumine (*pharusā-vāca paṭivirata*), (7) tühjast lobast keeldumine (*sampha-ppalāpa paṭivirata*), (8) himust keeldumine (*abhijjhā paṭivirata*), (9) kuritahtlikkusest keeldumine (*vyāpāda paṭivirata*) ja (10) valedest vaadetest keeldumine (*micchā-diṭṭhi paṭivirata*).⁶⁹³

Oskuslik tegu (*kusala kamma*) põhjustab õnneliku sünni inimeste maailmas (*manussa-loka*) või deevade maailmas (*deva-loka*) ja oskamatu käitumine (*akusala kamma*) põhjustab uue sünni ühel neljast õnnetul kannatuste tasandil (*apāya-bhūmi*), milleks on sünd: (1) asurate maailmas (*asura*), (2) peetade maailmas (*peta*), (3) loomade maailmas (*tiracchāna*) ja (4) nirajas (*niraya*); vt selgitustest: maailm (*loka*).

Mitteoskuslik tegu (*akusala-kamma*) ehk kuri (*pāpa*) tegu on valel vaatel (*micchā-diṭṭhi*), mitteõigel dhammal (*asaddhamma*), ihal (*taṇhā*) või kõlbetul tahtel (*cetanā*) põhinev tegu, mis on võrsunud kolmest oskamatust juurest (*tīṇi akusala-mūlāni*), milleks on:

1. ahnuse oskamatu juur (*lobha akusalamūla*),
2. viha oskamatu juur (*dosa akusalamūla*) ja

⁶⁹¹ „atthi, bhikkhave, kammaṃ nirayavedaniyaṃ, atthi kammaṃ tiracchānayanivedaniyaṃ, atthi kammaṃ pettivisayavedaniyaṃ, atthi kammaṃ manussalokavedaniyaṃ, atthi kammaṃ deva-lokavedaniyaṃ.” - *Nibbedhikasuttaṃ* AN 6.63.

⁶⁹² *Samgītisuttaṃ* DN 33.

⁶⁹³ *Sammādiṭṭhisuttaṃ* MN 9, *Cundasuttaṃ* AN 10.176, *Paṭhamasañcetanikasuttaṃ* AN 10.217, *Pāṭaliyasuttaṃ* SN 42.13; *Sāleyyakasuttaṃ* MN 41 jpt.

3. pettekujutluse oskamatu juur (*moha akusalamūla*).⁶⁹⁴

Ahnus ja vihkamine ei saa eksisteerida küll samaaegselt, kuid on mõlemad seotud pettekujutlusega.

Kolmel mitteoskuslikul juurel põhinev teadvus (*pariyādinna-citta*) põhjustab 10 kõlbetut ehk dukkhat toovat käitumist (*duccarita*), milleks on: (1) elu võtmine (*pāṇātipātā*), (2) mitteantu võtmine (*adinnādānā*), (3) naudinguline vale käitumine (*kāmesu-micchā-cārā*), (4) vale rääkimine (*musā-vādā*), (5) laimav kõne (*pisuna-vācā*), (6) karm kõne (*pharusa-vācā*), (7) tühi loba (*sampha-ppalāpā*), (8) himu (*abhijjhāya*), (9) kuritahtlikkus (*byāpādā*) ja (10) valed vaated (*micchā-diṭṭhi*).⁶⁹⁵

Kui mitteoskuslikud teod (*akusala-kamma*) juhivad uue sünni armetusse valda ja oskuslikud teod (*kusala-kamma*) juhivad uue sünni õnnelikku valda, siis vankumatud teod (*āneñjatā-kamma*) juhivad uue sünni vormita valda.⁶⁹⁶

Teovili (*kamma-vipāka*) ei pruugi ilmned kohe, see võib ilmned kas hiljem selles, nähtavas elus (*diṭṭheva*), järgmises uues sünnis (*upapajjati*) või mõnes teises järgnevas ringluses (*apare vā pariyāye*)⁶⁹⁷. „Dhammavärsside” kohaselt on lapsikute ja arutute kurjadel tegudel mõrud viljad.⁶⁹⁸ Aga seda, kes järjepidevalt sõbralikkuse arendamise teel teadvuse vabanemist teostab, teda ei saa vigastada ei tuli, mürk⁶⁹⁹ ega relvad.⁷⁰⁰ Tegude lakkamine (*kamma-nirodha*), nagu ka teovilja lakkamine, toimub tegude põhjuse päritolu (*nidāna-sambhava*) ehk kokkupuute (*phasso*) lakkamise läbi.⁷⁰¹

Õige vaate saavutamine ja järgimine on dhamma teostamisel ja soovitud vilja ehk nibbaana saavutamisel kriitilise tähtsusega; vt: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*). Buddha õpetuse kohaselt saavad kõik tee osad alguse just õigest vaatest, mis loob õige mõtlemise ja sellele vastava käitumise nii kõne, teo kui mõtte tasandil. Õige vaade teo olemusest (*kamma-ssakatā sammā-diṭṭhi*) loob mõistmise, et keegi teine (jumal, õpetaja, Buddha vm) ei saa inimese vaadet määrata, tema eest oskuslikke ja oskamatu tegusid teha ega tema tehtud heade ja kurjade tegude vilju saada – iga inimese valitud vaade ning meele puhtus ja ebapuhtus sõltuvad vaid inimesest endast.⁷⁰²

⁶⁹⁴ *Samgītisuttaṃ* DN 33.

⁶⁹⁵ *Sammādiṭṭhisuttaṃ* MN 9 jt.

⁶⁹⁶ Dhp 15, 16; *Āneñjasappāyasuttaṃ* MN 106.

⁶⁹⁷ Dhp 71.

⁶⁹⁸ Dhp 66.

⁶⁹⁹ Dhp 124.

⁷⁰⁰ *Mettā[nisaṃsa]suttaṃ* AN 11.15. Selles suttas loetleb Buddha sõbralikkuse arendamise 11 kasu.

⁷⁰¹ *Nibbedhikasuttaṃ* AN 6.63.

⁷⁰² Dhp 165.

Toit (āhāra)	Tingimus	Tagajärg
Teadlikkuse virgumisosa aluseks olevad dhammad (<i>sati-sambojjhaṅga-ṭṭhānīyā dhammā</i>)	1. Erakluses elamine (<i>vūpakaṭṭho viharanto</i>) 2. Dhamma taasmeenutamine (<i>anussarati</i>) 3. Dhammast taasmõtlemine (<i>anuvitakketi</i>)	Kujuneb teadlikkuse virgumisosa (<i>sati-sambojjhaṅga</i>)
1. Oskuslikud ja mitteoskuslikud dhammad (<i>kusalākusalā dhammā</i>) 2. Laiduväärsed ja mittelaiduväärsed dhammad (<i>sāvajjānavajjā dhammā</i>) 3. Madalad ja kõrged dhammad (<i>hīna-paṇītā dhammā</i>) 4. Pimeduse ja valguse vastand-dhammad (<i>kaṇha-sukka-sappaṭibhāgā dhammā</i>)	Teadlik dhamma tarkusega 1. läbiuurimine (<i>pa-vicinati</i>) 2. mõtestamine (<i>pa-vicarati</i>) 3. täielik läbiuurimine (<i>pari-vīmaṃsam-āpajjati</i>)	Kujuneb dhamma läbiuurimise virgumisosa (<i>dhamma-vicaya-sambojjhaṅga</i>)
1. Algatusesement (<i>ārambha-dhātu</i>) 2. Vastupidavusesement (<i>nikkama-dhātu</i>) 3. Edasiliikumisesement (<i>parakkama-dhātu</i>)	Dhamma läbiuurimise virgumisosast tekkinud energiline loidusetus (<i>vīriya asallīna</i>) ehk ärksus	Kujuneb energia virgumisosa (<i>vīriya-sambojjhaṅga</i>)

Toit (āhāra)	Tingimus	Tagajärg
Rõõmu virgumisosa aluseks olevad dhammad (<i>pīti-sambojjhaṅga-ṭṭhānīyā dhammā</i>)	Energilisusega tõuseb meeles esile rõõm (<i>pīti-manassa</i>)	Kujuneb rõõmu virgumisosa (<i>pīti-sambojjhaṅga</i>)
1. Keha rahunemine (<i>kāya-passaddhi</i>) 2. Teadvuse rahunemine (<i>citta-passaddhi</i>)	Rõõmust tekib keha ja teadvuse rahunemine (<i>kāyopi-cittampi passambhati</i>)	Kujuneb rahu virgumisosa (<i>passaddhi-sambojjhaṅga</i>)
1. Rahu märk (<i>samatha-nimitta</i>) 2. Mittehajuv märk (<i>abyagga-nimitta</i>)	Rahu arendamisel ja täiustumisel muutub 1. rahunenud keha õnnelikuks (<i>passaddha-kāyassa sukhino</i>) 2. teadvus keskendunuks (<i>cittam samādhīyati</i>)	Kujuneb keskenduse virgumisosa (<i>samādhī-sambojjhaṅga</i>)
Neutraalse virgumisosa aluseks olevad dhammad (<i>upekkhā-sambojjhaṅgaṭṭhānīyā dhammā</i>)	Keskenduse arendamine (<i>samādhī-bhāvanā</i>) esimeses, teises, kolmandas ja neljandas džhaanas	Kujuneb neutraalsuse virgumisosa (<i>upekkhā-sambojjhaṅga</i>)

Sīlasuttaṃ SN 46.3, *Kāyasuttaṃ* SN 46.2

TOIT
(āhāra)

āhāra [ā + √har + a] toit; toide.

Neli toitu ehk toidet on:

1. Füüsiline (söödav) toit, nii jäme kui peen (*kabaḷīkāro āhāro oḷāriko vā sukhumo*), mis on kehale toiduks;
2. kontakt (*phassa*), mis on tunnetele toiduks;
3. meeleline tahe (*mano-sañ-cetanā*), mis on meelele toiduks;
4. teadvus (*viññāṇa*), mis on nime ja vormi toiduks.⁷⁰³

Ka igal virgumisosal on olemas toit:

„Bhikkhud, nii nagu see keha püsib [tänu] toidule, toidust sõltub [keha] püsimine ja toiduta [keha] ei püsi, samamoodi püsivad seitse virgumisosad [tänu] toidule, toidust sõltub [nende] püsimine ja toiduta [need] ei püsi.“⁷⁰⁴

Eelmisel lehel toodud tabel toob ära kokkuvõtte kõikide virgumisosade toidust.

TREENING (*sikkha*)

sikkhā [√sikkh + ā (sikkhati)] 1: õppimine; treenimine. 2. Treeningreegel või -juhised.

Nii „Jaotuste kogus“ (*Aṃguttaranikāya*) toodud „Treeningu sutta“⁷⁰⁵ kui ka „Pikkade kogus“ (*Dīghanikāya*) toodud esimesed kolmkümmend suttat⁷⁰⁶ kirjeldavad väikeste variatsioonidega kolmekordset treeningut (*tisso sikkhā*), milleks on:

1. kohustus treenida kõrgemat kõlblust (*adhi-sīla-sikkhā*),

⁷⁰³ *Sammāditṭhisuttaṃ* MN 9, *Mahātaṇhāsāṅkhasuttaṃ* MN 38.

⁷⁰⁴ „*seyyathāpi, bhikkhave, ayaṃ kāyo āhāraṭṭhitiko, āhāraṃ paṭicca tiṭṭhati, anāhāro no tiṭṭhati; evameva kho, bhikkhave, ime satta bojjhaṅgā āhāraṭṭhitikā, āhāraṃ paṭicca tiṭṭhanti, anāhārā no tiṭṭhanti*“ ti.“ – *Kāyasuttaṃ* SN 46.2.

⁷⁰⁵ *Sikkhāsuttaṃ* AN 3.89.

⁷⁰⁶ *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2, *Sikkhāsuttaṃ* AN 3.89 jpt.

2. kohustus treenida kõrgemat teadvust (*adhi-citta-sikkhā*), ja
3. kohustus treenida kõrgemat tarkust (*adhi-paññā-sikkhā*).

Kohustus treenida kõrgemat kõlblust (*adhi-sīla-sikkhā*) sisaldab endas viiekordset ohjamist (*saṃvara*), mille objektideks on: (1) kõlblus (*sīla*), (2) teadlikkus (*sati*), (3) teadmine (*ñāṇa*), (4) kannatlikkus (*khanti*) ja (5) energia (*viriya*); vt selgitustest: ohjamine (*yamati*).

„Loobuva elu viljade suttas“⁷⁰⁷ õpetab Buddha bhikkhudele kolmeosalise kõlbluskogumiku (*sīla-kkhandha*) teel kõrgema kõlbluse treenimiseks (*adhi-sīla-sikkhā*). (1) Väikese kõlbluse (*cūḷa-sīla*) treenimine hõlmab õiget tegu, õiget kõnet, noorbhikkhu ehk saamaneera treeningujuhiseid (*sāmaṇera-sikkhā*) ja üldiseid treeningujuhiseid. (2) Keskmise kõlbluse (*majjhima-sīla*) treenimise sisuks on taimede mittekahjustamine, asjade mittehoiustamine, meelelahutustest hoidumine jms. (3) Suure kõlbluse (*mahā-sīla*) treenimine tähendab hoidumist loomalikust (madalast) vales eluviisist, milleks on: ennustamine, kaitseloitsude lausumine, mantrate manamine ning nende õpetamine jm bhikkhu jaoks vales eluviisist.

Kohustus treenida kõrgemat teadvust (*adhi-citta-sikkhā*) tähendab kuue tajuvõime ohjamist (*indriya-saṃvara*), teadvustatud arusaamise saavutamist (*sati-sampajañña*)⁷⁰⁸, rahulolu saavutamist (*santosa*), viie takistuse hülgamist (*nīvaraṇa-ppahāna*) ning esimese, teise, kolmanda ja neljanda džhaana saavutamist ja arendamist, mis läbi saavutatakse meeles seisund, mis on kinnistunud virgumises, püsib tegelikkuses ja on vabanenud kolmest tulvast (*āsava*), milleks on: (1) naudingutulv (*kāma-āsava*), (2) olemasolutulv (*bhava-āsava*) ja mitteteadmisetulv (*avijjā-āsava*).

Kõrgemat teadvust saavutada sooviv bhikkhu peab treenima kolme märki, milleks on: (1) keskendumärk (*samādhi-nimitta*), (2) pürgimusmärk (*paggahanimitta*) ja (3) neutraalsusmärk (*upekkhā-nimitta*). Kui tegeleda ainult keskendumärgiga, võib teadvus (*citta*) muutuda uimaseks (*kosajjā*). Kui tegeleda ainult aktiivse püüdlemise ehk pürgimusmärgiga, võib teadvus muutuda rahutuks (*uddhaccā*). Kui tegeleda ainult neutraalsusmärgi arendamisega, võib teadvus ebaõigel moel keskenduda tulvade lõppemisele (*ṭhānaṃ taṃ cittaṃ na sammā samādhīyeyya āsavānaṃ khayāya*). Kui keskenduda neile kolmele märgile vaheldumisi ja järjepidevalt, muutub teadvus paindlikuks/plastiliseks (*mudu*), tegutsemisvõimeliseks (*kammaniya*) ja särav-puhtaks (*pabhassara*) ning saavutab õiges keskenduses tulvade lõppemise⁷⁰⁹; vt selgitustest: tulvad (*āsava*).

⁷⁰⁷ *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2. Meele arendamisele eelnevat treeningut selgitab *Dantabhūmi-suttaṃ* MN 125.

⁷⁰⁸ Dh 293.

⁷⁰⁹ Dh 226.

Kohustus treenida kõrgemat tarkust (*adhi-paññā-sikkhā*) hõlmab keskenduse arendamise teel kaheksa teadmise (*aṭṭha-ñāṇa*) saavutamist, mislābi tekib bhikkhul kõrgem tarkus (*paññā*), mis juhib vabanemisse (*vimutti*) ja vaibumisse (*nibbāna*) – see ongi inimintellekti kõrgeim saavutus ja Buddha õpetuse ülim eesmärk; vt selgitustest: teadmised (*ñāṇa*). Seeläbi saab bhikkhust arahant, kel ei ole enam midagi õppida ega treenida; vt selgitustest: arahant.

TULVAD (*āsava*)

āsava [ā + √su + a] 1: tulv; see, mis voolab välja, sisse, edasi või tagasi; sekreet, nõre. 2: haavast väljuv eritis; reovesi. 3: tulv, kui teadvust hāgustav (teadvus)voog.

Tulvad põhjustavad Buddha õpetuse kohaselt teadvust reostavaid plekke (*kilesā*) ning takistavad kõrgema teadmise ja taipamise esilekerkimist.⁷¹⁰ Kolm peamist tulva on: (1) naudingutulv (*kāmāsava*), (2) olemasolutulv (*bhavāsava*) ja (3) vaatetulv (*diṭṭhāsava*),⁷¹¹ millele osades tekstides lisandub veel (4) mitte-teadmisetulv (*avijjāsava*).⁷¹²

Tulvad on seotud kolme peamise meelt reostava plekiga, milleks on: (1) kirm (*rāga*), (2) viha (*dosa*) ja (3) pettekujutus (*moha*); vt selgitustest: plekid (*kilesa*). Tulvad toovad kaasa uue sünni kas nirajas, peetade maailmas, inimeste maailmas või deevade maailmas, tekitavad hirmu ja õnnetust, valmistavad dukkhat ning on sünni, vananemise ja surma põhjustajad;⁷¹³ vt selgitustest: maailm (*loka*).

Tulvade, nagu ka plekkide hävinemise vältimatuks eelduseks on džhaana saavutamine ja arendamine, sest tulvad lakkavad ainult džhaanade arendamise teel;⁷¹⁴ vt: džhaana (*jhāna*). Kuna bhikkhu kohustuseks on vabastada

⁷¹⁰ *Mahāsaccakasuttaṃ* MN 36.

⁷¹¹ *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2.

⁷¹² *Āsavagocchaka*, *Paṭṭhāna/Patthana* 2.3. Neljale tulvale vastavad neli üleujutust, vt *Oghasuttaṃ* SN 45.171 ja *Oghapañhāsuttaṃ* SN 38.11.

⁷¹³ *Apaṇṇakasuttaṃ* MN 60.

⁷¹⁴ „*paṭhamampāham, bhikkhave, jhānaṃ nissāya āsavānaṃ khayam vadāmi; dutiyampāham, bhikkhave, jhānaṃ nissāya āsavānaṃ khayam vadāmi; tatiyampāham, bhikkhave, jhānaṃ nissāya āsavānaṃ khayam vadāmi; catutthampāham, bhikkhave, jhānaṃ nissāya āsavānaṃ khayam vadāmi.*” – *Jhānasuttaṃ, Jhānanissaya* AN 9.36.

meel tulvadest, väärib kollast rüüd vaid see bhikkhu, kes arendab džhaanat.⁷¹⁵ Tulvadest vabanenut, sealhulgas ka iseennast, nimetas Buddha arahantiks; vt selgitustest: arahant.

Kui tavainimese (*puthujjana*) teadvus on mitteamurukast tähelepanust (*ayoniso manasikara*) tingitud tulvadega (*āsava*), siis arahanti teadvus on tulvadest vaba (*anāsava*).⁷¹⁶ Tulvad lõpevad mitteteadmise (*avijjā*) lõppemisel,⁷¹⁷ misjärel uut sündi üheski olemasoluvallas enam ei ilmne.

Rääkides oma virgumisest, kirjeldas Buddha seda, kuidas ta mõistis nii dukkha, kui ka tulvade tekkimist, nende lakkamist ja lakkamisele viivat teed. Arvestades Buddha virgumise kirjeldust, kus dukkha mõistmisel ja sellest vabanemisel on sama oluline roll tulvade mõistmisel ja neist vabanemisel, võib oletada, et tol ajal olid need võrdväärselt olulised õpetuse osad. Paraku on hilisemas dhamma käsitluses (eriti mittetheeravaada koolkondades) tulvadega seotud aspekt jäänud tähelepanu alt välja.⁷¹⁸

TÕELIK MEES (*sappurisa*)

sappurisa [sat + purisa] tõelik mees; arija, arahanti ja õiget dhammat järgiva inimese sünonüüm.

Tõelik mees püsib tões ja on tõeline *buddhadhamma* teostaja. Ta sünnib kõikide olendite – nii (1) ema ja isa, (2) naise ja laste, (3) orjade, töötajate ja teenijate, (4) sõprade ja kaaslaste, (5) lahkunud esivanemate, (6) kuninga, (7) deevade ja (8) erakrändurite ning braahmanite hüvanguks, heaoluks ja õnneks. Tõelik on: tark; elab kodus; on päeval kui öösel oma isa, ema ja esivanemate suhtes hoolikas ning austab neid dhammakohaselt, meenutades pidevalt, mida nood on varasemalt tema heaks teinud; austab elukohata koduhüljanuid ja brahmalikku käitumist (*anāgāre pabbajite, apace brahmacārayo*); on usus kindel ja vaga; austab dhamma järgijaid; on hea kuningale, deevadele, sugulastele ja sõpradele ning kõikidele elusolenditele; püsib vankumatult õiges dhammas (*saddhamme suppatitṭhito*); on vaba ihnusest; ning liigub soodsasse maailma (*sa lokam bhajate sivan*).⁷¹⁹

⁷¹⁵ Dhp 9, 10.

⁷¹⁶ *Sabbāsavasuttaṃ* MN 2.

⁷¹⁷ „*avijjānirodho, bhikkhave, āsavanirodho*” – *Nibbedhikasuttaṃ* AN 6.63.

⁷¹⁸ *Dvedhāvitakkasuttaṃ* MN 19; *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2 jt.

⁷¹⁹ *Sappurisasuttaṃ* AN 8.38 ja *Dhammaññūsuttaṃ* AN 7.68.

Tõelik teeb bhikkhudele annetusi (*dāna*), hülgab maise (*pabbajjā*) ning teostab mittevägivaldsust, enesekontrolli ja vaoshoitust (*ahimsā saṃyamo damo*). Ta hoolitseb ema ja isa eest (*mātāpitūna upaṭṭhāna*), elab rahus ning käitub brahmalikult (*santāna brahm-acārīna*).⁷²⁰

Kolm tõelikku meest iseloomustavat dhammat (*sappurisa-damma*) on: (1) usk (*saddhā*), (2) häbi (*hiri*) ja (3) oskuslik annetamine (*kusala dāna*).⁷²¹ Ta annatab: (1) usus, (2) austusega, (3) õigeaegselt, (4) rõõmustava teadvusega ning (5) ennast ja teisi kahjustamata.⁷²²

Seitse tõelikku inimest iseloomustavat omadust on: (1) dhamma teadmine (*dhammaññū*), (2) tähenduse teadmine (*atthaññū*), (3) enesekohane teadmine (*attaññū*), (4) mõõdukuse teadmine (*mattaññū*), (5) (sobiva) aja teadmine (*kālaññū*), (6) kogunenute (teostuse) teadmine (*parisaññū*) ja (7) (oskamatu) ületanud ja mitteületanud isikute teadmine (*puggala-paroparaññū*);⁷²³ vt selgitustest: dhamma; arija (*ariya*).

Tõelik on see, kel on õige vaade, õige mõte jne kuni õige keskenduseni välja ning mittetõelik (*asappurisa*) on see, kes järgib valet vaadet, valet mõtet jne kuni vale keskenduseni välja.⁷²⁴

TÜHJUS (*suññata*)

suññata [suñña + ta] tühi; tühjus; õõnes, tühe.

Kui Ānanda küsib „Tühja maailma suttas“⁷²⁵ Buddhalt, mida tähendab väide, et maailm on tühi (*suñño loko*), selgitab Buddha, et see tähendab, et maailm on tühi minast ja minale kuuluvast (*attena vā attaniyena*); vt selgitustest: keha (*kāya*). Üldiselt viitab *suññata* minast vabanenud meeleseisundile. Uemas mittetheeravaada filosoofias on hakatud tühjust seostama sõltuvusliku tekkimisega.

Tühjuses teadvuse vabanemine (*suññatā ceto-vimutti*) saavutatakse erakluses minatusele keskendudes: „See on tühi minast või mis kuuluks

⁷²⁰ *Paṇḍitasuttaṃ* AN 3.45.

⁷²¹ *Dutiyadānasuttaṃ* AN 8.32.

⁷²² *Sappurisaḍānasuttaṃ* AN 5.148, vt ka *Udāyīsuttaṃ* AN 4.40.

⁷²³ *Dhammaññūsuttaṃ* AN 7.68.

⁷²⁴ *Paṭhamaasappurisasuttaṃ* SN 45.25.

⁷²⁵ „*yasmā ca kho, ānanda, suññaṃ attena vā attaniyena vā tasmā suñño lokoti vuccati*“ – *Suññatalokasuttaṃ* SN 35.85.

minale“ (*suññamidam attena vā attaniyena vā*)⁷²⁶; vt selgitustest: vabanemine (*vimutti, vimokkha*).

Usk (*saddhā*)

saddhā [sad + √dhā + ā] usk.

Paali tekstid jaotavad usu kaheks, milleks on: (1) alusetu usk (*amūlaka-saddhā*) ja (2) teadmuspõhine usk (*aveccappasāda*), mis tavaliselt põhineb nägemisel (*passati*) ja mille sünonüümiks on arukas ehk põhjendatud usk (*ākāravati-saddhā*).

Buddha õpetuses sisalduva usu mõiste tähendus erineb olulisel määral religioosse usu tähendusest. „Caṅkī suttas“ võrdleb Buddha pimedat usku ühest nõõrist kinni hoides edasi liikuvate pimedate meestega, kes järgnevad mehele, kes on samuti pime.⁷²⁷ Samas suttas hoiatab ta pimedat, põhjusetu usu (*amūlikā saddhā*) eest, kuna see ei vii virgumisele, vaid suurendab nii iseenda kui ka teiste kannatusi ja segadust. Buddha õpetuse kontekstis kujuneb aga usk välja taipamisel põhinevast tarkusest, mis sünnib õige dhamma kuulumise⁷²⁸ ning dhammakohasest teostamisest tuleneva nägemise ja kogemise tulemusena.⁷²⁹

Nägemisel ja arukusel põhinevat usuvõimet saab puhastada: (1) usku mitteomavate isikute vältimisega (*assaddhe puggale parivajjayato*), (2) usku omavate isikute teenimise, nendega suhtlemise ja nende austamisega (*sevato bhajato payirupāsato*) ning (3) usaldust tugevdavate suttade üle mõtisklemise ja läbivaatamisega (*pasādanīye suttante paccavekkhato*).⁷³⁰

„Jõu arutelu“⁷³¹ on toodud 10 usujõu omadust, mille kohaselt on usujõud:

1. mitteusust kõigutamatu (*as-saddhiye na kampaṭṭi*),
2. samaaegselt sündinud [mitteoskuslikke] dhammasid mittetoetav (*saha-*

⁷²⁶ *Animittapañhāsuttaṃ* SN 40.9.

⁷²⁷ *Caṅkīsuttaṃ* MN 95.

⁷²⁸ *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2.

⁷²⁹ *Kosambisuttaṃ* SN 12.68; *Pubbakoṭṭhakasuttaṃ* SN 48.44 jt.

⁷³⁰ *Indriyakathā* Ps 1.4, lk 208.

⁷³¹ *Balakathā* Ps 2.9.

jātānaṃ dhammānaṃ upatthambhan-aṭṭhena)⁷³²,

3. plekke hävitav (*kilesānaṃ pariyādān-aṭṭhena*),
4. läbistavalt puhastav (*paṭivedhādivisodhan-aṭṭhena*),
5. teadvust otsusekindlaks muutev (*cittassa adhiṭṭhān-aṭṭhena*),
6. teadvust puhastav (*cittassa vodān-aṭṭhena*),
7. eristav (*visesādhigam-aṭṭhena*),
8. kõrgemat läbistav (*uttaripaṭivedh-aṭṭhena*),
9. tõde täielikult realiseeriv (*saccābhisamay-aṭṭhena*), ja
10. lakkamist loov (*nirodhe patitṭhāpak-aṭṭhena*).

Bhikkhu arendab igapäevaselt usuvõimet (*saddhindriya*) ja usujõudu (*saddhā-bala*), kasutades selleks Buddha meespõlvamise (*buddhānussati*) vormelit:

„Sestap on Ta Ülim Arahant, Õigesti Mõistnu:
Teadmistes ja Käitumises Täiuslik,
Õnnesläinu, Maailmade Teadja,
Ületamatu Inimeste Suunaja-Juht,
Deevade ja Inimeste Õpetaja -
Mõistnu, Ülim.“⁷³³

Usuvõime ja usujõud on nähtavad (*daṭṭhabba*) neljas vooguastunus (*catūsu sotāpattiyaṅgesu*).⁷³⁴ Buddha kirjeldused viiest jõust ja viie jõu arendamisest on toodud „Tipitaka“ „Jaotuste kogumiku“ „Jõu osas“.⁷³⁵

Buddha õpetas usku kahtluse alla seadma ning andis ka meetodi, kuidas testida objekti, mille suhtes usk on tekkinud.⁷³⁶ Kui Arija kuulaja (*ariya-sāvaka*) ehk järgija ja õpilane on kuulnud õiget õpetust, on ohjanud oma meeli ja saavutanud kõlbelise puhtuse, siseneb ta esimesse džhaanasse ning asub usuga seotud dhammat (objekti, nähtust, õpetust) vahetult vaatlema, uurima ja analüüsima. Selline džhaanapõhine dhamma uurimine loob vahetu ja kogemuspõhise dhamma mõistmise ning tekitab *buddhadhamma* suhtes põhjendatud, teadmuspõhise, täielikult kindla selguse (*avecca-ppasāda*). Kogemuspõhise ja aruka usu saavutanut nimetas Buddha ka **ususjärgijaks** (*saddhānusārī*). Olles täitunud ülimest otsusekindlusest (*adhimokkha*) ning mõistnud püsitust (*anicca*), saavutab usujärgija usuvõime ning siseneb vooguastunu teele. Kuna vooguastunu on vabanenud kahtlusest (*vicikicchā*),

⁷³² *attha* [√ar + tha] huvi, eelis, kasu; (moraalne) hea, õnnistus, heaolu; õitseng. PED lk 59-62.

⁷³³ *Vitthatasuttaṃ* AN 5.2; vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*).

⁷³⁴ *Daṭṭhabbasuttaṃ* SN 48.8.

⁷³⁵ *Aṅguttaranikāya, Balavagga, Pañcakanipāta* AN 5.

⁷³⁶ *Vīmaṅsakasuttaṃ* MN 47, *Kesamuttisuttaṃ* [*Kesaputtasuttaṃ, Kālāmasuttaṃ*] AN 3.65.

on tema usuvõime täiuslik ja usk kõigutamatu.⁷³⁷

Buddha õpetas, et usk ei ole tõde ja tõde ei ole mõistmine.⁷³⁸ Kuigi usu olemasolu on dhamma teostamiseks vajalik, pole Buddha õpetuse kontekstis tegemist pimedaga ehk alusetu usuga (*amūlikā saddhā*). Igal virgumistee teostajal peab olema reaalne, nähtav ja lihtne võimalus selle usu paikapidavuse kontrollimiseks. Buddha rõhutas, et ühtegi õpetust ei tohiks hakata järgima ainuüksi traditsiooni, sekti, müstilise või eksootilise väljanägemisega õpetaja vm välise alusel, vaid dhamma paikapidavust tuleb testida ja targalt analüüsida ning võrrelda selle töölevastavust isiklike kogemustega. Enne õpetuse järgimist on oluline endale selgeks teha, mida see dhamma sisaldab ning millised on selle viljad.⁷³⁹

Nibbaana saavutanu on aga usu ületanud teadmises, mistõttu on Arahant usuta (*assaddho*).⁷⁴⁰

VAOSHOITUS (*susamāhita*)

susamāhita [su + sam + ā + √dhā + ita] „hästi kokku pandud“; hästi vaoshoitud; hästi tasakaalu viidud (teadvus või meel), koondatud, ohjatud, kontrollitud või valitsetud.

Suttades esineb vaoshoituse väljaarendamine meele arendamise, sh ühtesuunatud (*ekagga*) keskenduse ja ilutuse (*asubha*) arendamise kontekstis.⁷⁴¹

Vaoshoitus iseloomustab Arija järgijat, kes pole õigest dhammast ja vinajast kõrvale kaldunud ning kes saavutab *dhammavinaya* teostamisel kasvu, edenemise ja küpsuse (*vuddhim viruḥim vepullam*).⁷⁴²

⁷³⁷ „Silma suttas“ kinnitab Buddha, et kui bhikkhu mõistab, et silm, kõrv, nina, keel, keha ja meel on muutuvad, moonduvad ja kaduvad, ning tal on usk ja kindlus (*saddahati adhimuccati*), siis nimetatakse teda usujärgijaks (*saddhānusārī*); vt *Cakkhusuttaṃ* SN 25.1.

⁷³⁸ *Caṅkīsuttaṃ* MN 95.

⁷³⁹ *Kesamuttisuttaṃ* [*Kālāmasuttaṃ*] AN 3.65.

⁷⁴⁰ Dh 97.

⁷⁴¹ Vt ka Thag 17.1.

⁷⁴² *Kuhasuttaṃ* AN 4.26.

VARJUPAIK
(*saraṇā*)

saraṇā [√sar + aṇa] „minemine“, 1: varjupaik; kaitse; varjualune, peavari, maja. 2: [sa + √raṇ + a] sõjaga või konfliktiga kaasnev; hukatuslik. 3: [√sar] mäletamine.

Buddha õpetas õige dhamma järgimise teel kujundama endast saare, mis oleks ainsaks ja tõeliseks varjupaigaks.⁷⁴³ Formaalselt saadakse Buddha õpetuse järgijaks „Lühikestes lugemistes“ esitatud kolme kaitse (*tisaraṇā*) ehk varjupaiga – Buddha, dhamma ja sangha – alla minemise vormeli lausumise sega.⁷⁴⁴

VABANEMINE
(*vimutti, vimokkha*)

vimokkha [vi + √mokkh + a (mokkha)] (m), **vimutti** [vi + √muc + ti (vimuccati)] (n) vabanemine; saavutatakse keskenduse arendamise teel (ei tähenda alati virgumist).

Terminid *vimutti* ja *vimokkha/vimokha* tähistavad reeglina keskenduse arendamise teel saavutatud vabanemist.

Vabanemine võib olla kas vale (*micchā-vimutti*) või õige (*sammā-vimutti*). Vale vabanemine ei hõlma kõikidest köidikutest vabanemist, sansaara ja surma ületamist ega parinibbaanat ehk lõplikku vaibumist – need aspektid iseloomustavad ainult õiget vabanemist;⁷⁴⁵ vt selgitustest: köidikud (*saṃyojana*); sansaara (*saṃsāra*); nibbaana ehk vaibumine (*nibbāna*).

Mitte iga vabanemine ei tähenda virgumist. Tekstides enamesinevad kaks vabanemist on: (1) teadvuse vabanemine (*ceto-vimutti*) ja (2) tarkuse vabanemine (*paññā-vimutti*), mis on saavutatavad seitsme virgumisosa (*satta*

⁷⁴³ „*attadīpā viharatha attasaraṇā.*“ – *Ukkacelasuttaṃ* SN 47.14, *Cundasuttaṃ* SN 47.13, *Cakkavattisuttaṃ* DN 26 jt.

⁷⁴⁴ *Saraṇattaya* [*Saraṇagamaṇa*] Kp 1. Kolme kaitse alla minemise juhiste kohta vaata täpsemalt: Ṭhitaṇṇa bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee – nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 176-177.

⁷⁴⁵ *Saṅgāraṇasuttaṃ* AN 10.117.

bojjhaṅga) väljaarendamise teel; virgumisosa kohta vt selgitustest: toit (*āhāra*). Rahu arendamisega (*samatha bhāvanā*) saavutatakse teadvuse vabanemine ning läbinägemise arendamisega (*vipassanā bhāvanā*) saavutatakse tarkuse vabanemine;⁷⁴⁶ vt selgitustest: džhaana (*jhāna*).

Džhaanades läbinägemise arendamise teel saavutatavad kolm vabanemist (*tivimokkha*) on:

1. tühjuses vabanemine (*suññato vimokkha*), mis saavutatakse esmalt viie klammerdumise kogumikule ja seejärel kõikide asjade ja nähtuste minatule (*anattā*) olemusele keskenduse teel;
2. märgituses vabanemine (*animitto vimokkha*), mis saavutatakse kõikide asjade ja nähtuste püsitule (*anicca*) olemusele keskenduse teel nii, et enam ühtegi märki (*nimitta*) ei tekiks;
3. ihatuses vabanemine (*appaṇihito vimokkha*), mis saavutatakse kõikide asjade ja nähtuste minatule olemusele keskenduse teel nii, et enam ühtegi taotlust ei tekiks (*so tattha paṇidhiṃ na karotīti*);⁷⁴⁷ vt selgitustest: keha (*kāya*).

Neli vabanemist on järgmised.

1. Nelja brahmavihaara (*mettā, karuṇā, muditā, upekkhā*) arendamisel avardamise teel saavutab bhikkhu piirituses teadvuse vabanemise (*appamāṇā ceto-vimutti*).
2. Kogu lõputu teadvuse ala ületamise (*sabbaso viññāṇaṅcāyatanam*) ja mittemillegi ala (*ākiñcaññāyatanam*) saavutamise teel toimub mittemillegis teadvuse vabanemine (*ākiñcaññā ceto-vimutti*).
3. Erakluses minatusele keskendudes: „See on tühi minast või mis kuuluks minale“ (*suññamidam attena vā attaniyena vā*) toimub tühjuses teadvuse vabanemine (*suññatā ceto-vimutti*).
4. Ühelegi märgile tähelepanu mittepööramise (*sabba-nimittānam amanasikārā*) keskenduse teel saavutab bhikkhu märgituses teadvuse vabanemise (*animittā ceto-vimutti*).⁷⁴⁸

„Analüütiline tee“ loetleb kokku 68 erinevat vabanemist.⁷⁴⁹

⁷⁴⁶ *Nissāraṇīyasuttaṃ* AN 6.13; *Migasālāsuttaṃ* AN 10.75; *Bhikkhusuttaṃ* SN 51.18.

⁷⁴⁷ *Godattasuttaṃ* SN 41.7; *Animittapañhāsuttaṃ* SN 40.9; *Vimokkhakathā* Ps 1.5, lk 237; *Ñāṇa-kathā* Ps 1.1, lk 89.

⁷⁴⁸ *Animittapañhāsuttaṃ* SN 40.9.

⁷⁴⁹ *Vimokkhakathā* Ps 1.5, lk 236-237.

7 ISIKUT (<i>satta-puggalā</i>)	3 OMADUST (<i>tilakkhaṇa</i>)	JUHTIV VÕIME (<i>indriya</i>)	VABANEMINE (<i>vimokkha</i>)
<ul style="list-style-type: none"> • Usus vabanenu (<i>saddhā-vimutto</i>) • Usus järgija (<i>saddhānusārī</i>) 	<p>püsitus (<i>anicca</i>)</p>	<p>usu- võime (<i>saddhindriya</i>)</p>	<p>märgituses vabanemine (<i>animitta-vimokkha</i>)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Kahekordselt vabanenu (<i>ubhatobhāga-vimutto</i>) • Keha tunnistaja (<i>kāya-sakkhi</i>) 	<p>dukkha</p>	<p>keskendus- võime (<i>samādh-indriya</i>)</p>	<p>ihatuses vabanemine (<i>appaṇihita-vimokkha</i>)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Tarkuses vabanenu (<i>paññā-vimutto</i>) • Vaates vabanenu (<i>diṭṭhi-ppatto</i>), • Dhamma järgija (<i>dhammānusārī</i>) 	<p>minatus (<i>anattā</i>)</p>	<p>tarkuse- võime (<i>paññindriya</i>)</p>	<p>tühjuses vabanemine (<i>suññata-vimokkha</i>)</p>

Allikas: *Kiṭṭāgirisuttam* MN 70

Johtuvalt džhaana teostuse tasemest eristas Buddha seitset isikut (*satta puggalā*), kes leiavad tee vaibumisse (*nibbāna*), ja kelleks on: (1) mõlemal moel vabanenu (*ubhatobhāga-vimutto*), (2) tarkuses vabanenu (*paññā-vimutto*), (3) keha tunnistaja (*kāya-sakkhi*), (4) vaates vabanenu (*diṭṭhippatto*), (5) usus vabanenu (*saddhā-vimutto*), (6) dhamma järgija (*dhammānusārī*) ja (7) usus järgija (*saddhānusārī*).⁷⁵⁰ Vabanemine toimub isiku omadustele vastavalt, mis on esitatud kõrvallehel toodud tabelis.

„Vabanemise sutta”⁷⁵¹ toob ära vabanemise kaheksase loetelu.

1. Vormis vormi nägemises vabanemine (*rūpī rūpāni passatī vimokkha*) – sisemise kasina abil saavutatud džhaanas näeb sarnase kasina vormi

⁷⁵⁰ *Kiṭṭāgirisuttam* MN 70. 3-5 isiku kirjeldus on toodud ka *Samiddhasuttam* AN 3.21.

⁷⁵¹ *Vimokkhasuttam* AN 8.66.

meelest väljaspool asuvas materiaalses maailmas.

2. Sisemise mittevormitajuga välamise vormi nägemises vabanemine (*ajjhataṃ arūpasaññī bahiddhā rūpāni passatī vimokkha*) – välisele värvikujundile teadvuse koondamisega saavutatakse värvitaju.
3. Kaunis, üliras vabaduses olemises vabanemine (*subham teva adhimutto hotīti vimokkha*) – kasina arendamise või nelja brahma-vihaara arendamisel saavutata vabanemine.
4. Ruumi lõputu ala saavutuses vabanemine (*ākāsānañcāyatana-samāpatti vimokkha*) – kogu vormitaju (*rūpa-saññā*) ületanud, vastumeelsustaju (*paṭigha-saññā*) hüljanud, eristavale tajule (*nānatta-saññā*) tähelepanu pööramata, teadvustades: „Lõputu ruum”/„Ruum on lõputu”, saavutab ja jääb bhikkhu lõputu ruumi ala saavutusse.
5. Teadvuse lõputu ala saavutuses vabanemine (*viññāṇañcāyatana-samāpatti vimokkha*) – kogu ruumi lõputu ala ületanud, mõeldes: „Lõputu teadvus” („Teadvus on lõputu”), saavutab ja jääb bhikkhu ruumist (*ākāsa*) vabasse, teadvuse lõputu ala saavutusse.
6. Mittemillegi ala saavutuses vabanemine (*ākiñcaññāyatana-samāpatti vimokkha*) – kogu teadvuse lõputu ala ületanud, mõeldes: „Seal ei ole mittemillegi...”, saavutab ja jääb bhikkhu teadvusest vabasse, mittemillegi ala saavutusse.
7. Ei-taju-ega-mittetaju ala saavutuses vabanemine (*nevasaññā-nāsaññāyatana-samāpatti vimokkha*) – kogu mittemillegi ala ületanud, saavutab ja jääb bhikkhu ei-taju-ega-mittetaju alale.
8. Taju ja tunnete lakkamise saavutuses vabanemine (*saññāvedayita-nirodha-samāpatti vimokkha*) – kogu ei-taju-ega-mittetaju ala ületanud, saavutab ja jääb bhikkhu taju ja tunnete lakkamissaavutusse.

Need kaheksa dhammat on vaja välja arendada kire mõistmiseks ja selle lõplikuks ületamiseks.

Kõik ei saavuta lõplikku vabanemist ja virgumist. Buddha pole üheski algsuttas väitnud, et tuleb aeg, mil kõik elusolendid virguvad – selline väide pärineb hiljem tekkinud mittetheeravaada sektide virgumata õpetajatelt ja on pandud Buddha suhu.

Gootama Buddha õpetas, et Tathaagata kuulutatud õiget dhammat ja vinajat kuulevad vaid vähesed, samas on väga palju neid, kes seda ei kuule. Vaid vähesed neist, kes õiget dhammat kuulevad, jätavad Tathaagata kuulutatud dhamma ja vinaja ka meelde, samas on väga palju neid, kes seda meelde ei jäta. Neist, kes õige dhamma meelde jätavad, väga vähesed analüüsivad ja mõtestavad (*upaparikkhanti*) meeldejäetud dhamma tähendust, samas on palju neid, kes dhammat ei analüüsi ega mõtesta. Vaid vähesed olendid jätavad meelde, mõistavad ja teostavad dhammat dhamma kohaselt (*dhamma-maññāya dhammānudhammāṃ paṭipajjanti*), samas on

37 VIRGUMISELE JUHTIVAT DHAMMAT*(bodhi-pakkhiya-dhamma)*

I.	4 teadlikkuse loomise alust (<i>sati-paṭṭhāna</i>) = õige teadlikkus	1. Keha vaatlemine ja teadlikkuse loomine (<i>kāyānupassanā satipaṭṭhāna</i>) 2. Tunnete vaatlemine ja teadlikkuse loomine (<i>vedanānupassanā satipaṭṭhāna</i>) 3. Teadvuse vaatlemine ja teadlikkuse loomine (<i>cittānupassanā satipaṭṭhāna</i>) 4. Dhammade vaatlemine ja teadlikkuse loomine (<i>dhammānupassanā satipaṭṭhāna</i>)
II.	4 õiget pingutust (<i>padhāna</i>) = õige püüdlus	5. Ohjamise pingutus (<i>saṃvarapadhāna</i>) 6. Hülgamise pingutus (<i>pahānapadhāna</i>) 7. Arendamise pingutus (<i>bhāvanapadhāna</i>) 8. Säilitamise pingutus (<i>anurakkhaṇāpadhāna</i>)
III.	4 üleloomuliku alust (<i>iddhi-pāda</i>)	9. Soov kui üleloomuliku alus (<i>chandiddhipāda</i>) 10. Energia kui üleloomuliku alus (<i>viriyiddhipāda</i>) 11. Teadvus kui üleloomuliku alus (<i>cittiddhipāda</i>) 12. Uurimine kui üleloomuliku alus (<i>vimaṃsiddhipāda</i>)
IV.	5 võimet (<i>indriya</i>)	13. Usu võime (<i>saddhindriya</i>) 14. Energilisuse võime (<i>viriyindriya</i>) 15. Teadlikkuse võime (<i>satindriya</i>) 16. Keskenduse võime (<i>samādhindriya</i>) 17. Tarkuse võime (<i>paññindriya</i>)

37 VIRGUMISELE JUHTIVAT DHAMMAT*(bodhi-pakkhiya-dhamma)*

V.	5 jõudu (<i>bala</i>)	18. Usujõud (<i>saddhā-bala</i>) 19. Energiajõud (<i>viriya-bala</i>) 20. Teadlikkusejõud (<i>sati-bala</i>) 21. Keskendusejõud (<i>samādhi-bala</i>) 22. Tarkusejõud (<i>paññā-bala</i>)
VI.	7 virgumisosa (<i>bojjhaṅga</i>)	23. Teadlikkuse virgumisosa (<i>sati-sambojjhaṅga</i>) 24. Dhamma läbiuurimise virgumisosa (<i>dhammavicaya-sambojjhaṅga</i>) 25. Energia virgumisosa (<i>viriya-sambojjhaṅga</i>) 26. Rõõmu virgumisosa (<i>pīti-sambojjhaṅga</i>) 27. Rahu virgumisosa (<i>passaddhi-sambojjhaṅga</i>) 28. Keskenduse virgumisosa (<i>samādhi-sambojjhaṅga</i>) 29. Neutraalsuse virgumisosa (<i>upekkhā sambojjhaṅga</i>)
VII.	8 teeosa (<i>maggāṅga</i>)	30. Õige vaade (<i>sammā-diṭṭhi</i>) 31. Õige mõte (<i>sammā-sañkappa</i>) 32. Õige kõne (<i>sammā-āvācā</i>) 33. Õige tegu (<i>sammā-kammanta</i>) 34. Õige eluviis (<i>sammā-ājīva</i>) 35. Õige püüdlus (<i>sammā-vāyāma</i>) 36. Õige teadlikkus (<i>sammā-sati</i>) 37. Õige keskendus (<i>sammā-samādhi</i>)

Indriya-vibhaṅgasuttam [Vibhaṅgasuttam] SN 48.10;
Mahāparinibbānasuttam DN 16

palju neid, kes dhammat ei jäta meelde ega teosta dhammat dhamma kohaselt (st teostavad valet dharmat ja/või valel moel). Vaid vähesed kogevad eesmärgi maitset (*attha-rasassa*), dhamma maitset (*dhamma-rasassa*) ja vabanemise maitset (*vimutti-rasassa*), samas on väga palju neid, kes ei koge eesmärgi maitset, dhamma maitset ega vabanemise maitset.⁷⁵²

VÕIMED (*indriya*)

indriya [indra + iya] „kuulub Indrale“, võime; meelegeorganite, keha talitluse, teadvuse ja virgumisega seotud psühhofüüsilised võimed.

Viis võimet (*pañcīndriyāni*) on: (1) usuvõime (*saddh-indriya*), (2) energiavõime (*viriy-indriya*), (3) teadlikolekuvõime (*sat-indriya*), (4) keskendusvõime (*samādh-indriya*) ja (5) tarkusevõime (*paññ-indriya*).⁷⁵³

Viis võimet on osa 37 virgumisele juhtivast dhammast (*bodhipakkhiya-dhamma*), mis on toodud järgnevas tabelis.

Abhidhammas on erinevatest suttadest koondatud kokku 22 võimet (*bāvīsati indriyāni*), milleks on:

- 6 tajuga seotud võimet: (1) silmavõime [=nägemisvõime] (*cakkhūndriya*), (2) kõrvavõime [=kuulmisvõime] (*sot-indriya*), (3) ninavõime [=haistmisvõime] (*ghān-indriya*), (4) keelevõime [=maitsevõime] (*jivh-indriya*), (5) kehavõime [=puutevõime] (*kāy-indriya*), (6) meele võime [=mõtlemisvõime] (*man-indriya*);
- 3 elu ja sooga seotud võimet: (7) eluvõime (*jīv-itindriya*), (8) naiselikkusevõime (*itth-indriya*), (9) mehelikkusevõime (*puris-indriya*);
- 5 tundega seotud võimet: (10) [kehaline] õnnevõime (*sukh-indriya*), (11) [kehaline] dukkhavõime (*dukkh-indriya*), (12) heameelevõime (*somanass-indriya*), (13) pahameelevõime (*domanass-indriya*), (14) neutraalsusvõime (*upekkh-indriya*);
- 6 virgumisetappidega seotud võimet: (15) usuvõime (*saddh-indriya*), (16) energiavõime (*vīriy-indriya*), (17) teadlikolekuvõime (*sat-indriya*), (18) keskendusvõime (*samādh-indriya*), (19) tarkusevõime (*paññ-indriya*); ja

⁷⁵² *Catutthavagga* AN 1.339-342; 347; 349.

⁷⁵³ *Mahāparinibbānasuttaṃ* DN 16; *Dutiyavibhaṅgasuttaṃ* SN 48.10; *Paṭhamavithārasuttaṃ* SN 48.15 jt.

- 3 teadmistega seotud võimet: (20) teadmiste omandamisvõime (*anaññātaññassāmī-indriya*), (21) teadmisevõime (*aññ-indriya*), (22) teadjavõime (*aññātāv-indriya*).

Ohjamata võimed juhivad dukkhasse ja ohjatud võimed dukkhist välja.⁷⁵⁴ Võimete ohjamise kõlblus (*indriya-saṃvara-sīla*) saavutatakse kuue tajuukse valvamise (*indriyesu guttadvāra*) ehk teadvustamise ja kontrollimise teel, mis läbi saavutab bhikkhu tähelepaneliku teadlikkuse, selge arusaamise ja rahulolu ning kogeb rüvetamatuseõnne (*ayāseka-sukha*).

Kui mõne taju kaudu ilmneb kas meeldiv või ebameeldiv aisting, säilitab bhikkhu kõigutamatu rahu ja neutraalsuse.⁷⁵⁵ Minatustaju (*anatta saññā*) ja kiretustaju (*virāga-saññā*) saavutus on hästi ohjatud kuue tajuga seotud võime (*indriya-saṃvara*) ja kõlbluse (*indriya-saṃvara-sīla*) tulemus.⁷⁵⁶

ÕIGE JA VALE (*sammā-micchā*)

sammā [√sam + ā ?] 1: õige; õigel moel (nii nagu peab olema, kuidas on õige); 2: parim; täielik; täiuslik; *micchā* vastand.

micchā [√mithū ?] vale, väär; *sammā* vastand.

Buddha õpetuses esinevad sellised mõistepaarid nagu õige-vale (*sammā-micchā*) ja oskuslik-mitteoskuslik (*kusala-akusala*) ei ole kindlasti moraliseerivad ega halvustavad (nagu „mul on õigus“ – „sina eksid“), vaid viitavad sellele, kas miski on õige või vale Buddha antud virgumisõpetuse suhtes. Näiteks, õige vaate vastandiks on *micchāditti*,⁷⁵⁷ mis tähendab valet vaadet ehk vaadet, mis ei ole kooskõlas Buddha antud virgumisõpetusega.⁷⁵⁸ Õige (*sammā*) on ka arija kaheksaosalise tee kõikide osade iseloomustus; vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*).

Buddha poolt õpetatud õige vaate vastandiks on vale vaade ehk vaade, mis ei vasta tegelikkusele ehk tõelusele ehk tõepoolest olemasolevale reaalsusele. Neli tol ajal Indias laialt levinud valet vaadet olid:

⁷⁵⁴ Dh 7, 8.

⁷⁵⁵ *Chappāṇakopamasuttaṃ* SN 35.247 kirjeldab kuue tajuohjamist loomade metafoori kasutades.

⁷⁵⁶ *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2.

⁷⁵⁷ PED lk 1570.

⁷⁵⁸ *Ṭhitañña* bhikkhu (Kahn, Andrus) 2022. Virgumise tee - nii nagu õpetas Buddha. Tallinn: ETS, lk 48.

1. tulemuseta käitumise vaade (*akiriya-dit̥ṭhi*),
2. nihilistlik vaade (*natthika-dit̥ṭhi*),
3. igavikuline vaade (*sassata-dit̥ṭhi*),
4. lõpliku hävimise vaade (*uccheda-dit̥ṭhi*).

„Brahmavõrgu sutta”⁷⁵⁹ kohaselt eitab **tulemuseta käitumise vaade** (*akiriya-dit̥ṭhi*) teo ja vilja seaduspära ning rajaneb uskumusel, et kõik, mida inimene kogeb: õnne, dukkhat või ei-dukkhat-ega-õnne, on mineviku põhjustatud, issand-looja põhjustatud või tekkinud põhjusest ning tingimusest. **Nihilismi õpetus** (*natthika-vāda*) on kuri vaade (*pāpaka dit̥ṭhigata*), mille kohaselt pole teist maailma, pole spontaanselt ilmnevaid olendeid, pole õnnelikku ja dukkhalikku tegu ega teole vastavat tagajärge ehk vilja (*itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko*).⁷⁶⁰ **Igavikulise vaate** (*sassata-dit̥ṭhi*) kohaselt on maailm ja selles eksisteerivad olendid, aatman (*attan*, sansk *ātman*) või mina (*atta*) või hing (*jīva*) mingil ajal kellegi poolt loodud ja eksisteerivad igavesti. **Lõpliku hävinemise vaade** (*uccheda-dit̥ṭhi*) rajaneb uskumusel, et on olemas vaid praegune elu, millele uut sündi ei järgne – surm on täielik ja lõplik hävinemine.

„Brahmavõrgu suttas”⁷⁶¹ õpetas Buddha kolme liiki tagajärjete käitumise ehk teo ja vilja seaduspära eitavat valet vaadet, milleks on:

1. mineviku tegudel põhinev vaade (*pubbe-kata-hetu-dit̥ṭhi*),
2. issand-loojal põhinev vaade (*issara-nimmāna-hetu-dit̥ṭhi*),
3. põhjuse ja tingimusest vaade (*ahetu-apaccaya-dit̥ṭhi*).

Samas suttas loetleb Buddha üles tol ajal laialt levinud 62 valet vaadet, millest 18 on seotud mineviku ja 44 tulevikuga. Neist 7 on omakorda seotud mina hävimisega pärast keha surma (*uccheda-dit̥ṭhi*) ning 55 uskumusega, et mina on igavene (*sassata-dit̥ṭhi*). Samas suttas lükkab Buddha kõik need vaated ümber.

Buddha õpetas:

„Bhikkhud, vales vaatest tuleneb vale mõtlemine,
vales mõtlemisest tuleneb vale kõne,
vales kõnest tuleneb vale tegu,
vales teost tuleneb vale eluviis,
vales eluviisist tuleneb vale püüdlus,
vales püüdlusest tuleneb vale teadlikkus,
vales teadlikkusest tuleneb vale keskendus,

⁷⁵⁹ *Brahmajālasuttam* DN 1; vt ka *Titthāyatanasuttam* AN 3.61.

⁷⁶⁰ Vt ka *Pāyāsisuttam* DN 23.

⁷⁶¹ *Brahmajālasuttam* DN 1.

valest keskendusest tulenevad valed teadmised ja valedest teadmistest tuleneb vale vabanemine.”⁷⁶²

Vale vaate järgimine ja õpetamine on kõige laiduväärsem. Buddha õpetas, et nii (1) vale vaate omamine ja järgimine, (2) teistele vale dhamma edasiõpetamine, kui ka (3) dhamma õpetamine õige dhamma osas piiratud teadmistega inimese poolt juhib nii vale vaate omaja kui ka tema järgijad pikka aega kestvasse dukkhasse⁷⁶³ ning nende uue sünni niraja valla kannatuserohkesse olemasolusse.⁷⁶⁴

Kuna õige vaade on kogu Buddha õpetuse õige teostamise vundamendiks, tuleks virgumise saavutamiseks kõik valed vaated hüljata ja järgida vaid Buddha õiget õpetust, mis juhib õige vaate saavutamisse.

ÜLELOOMULIKUD VÕIMED (*iddhi-vidhā*)

iddhi [√idh + ti] (n) 1: üleloomulik; jõud, saavutus või võime, mida valdavad deevad ja kasiṇa keskendust harjutavad bhikkhud; edu.

vidhā [vi + √dhā + ā] (n) eristamine; jaotamine; upsakus; (koostis)osa, portsjon; sort, viis; mitmekesisus.

Suttades on Buddha kirjeldanud üleloomulikke võimeid (*iddhividhā*) järgmiselt: (1) olles üks, saab temast mitu, olles mitu, saab temast üks; (2) ta ilmub ja kaob; (3) ta läheb takistamatult läbi seinte ja mägede; (4) ta sukeldub maa sisse ja maast välja, nagu see oleks vesi; (5) ta kõnnib vee peal, nagu see oleks maa; (6) istudes ristatud jalgadega liigub ta läbi õhu nagu tiivuline lind; (7) ta suudab puudutada päikest ja kuud; (8) tal on võim oma kehist kuni Brahmā maailmani välja.⁷⁶⁵

Buddha keelas bhikkhudel üleloomulike võimete avaliku demonst-

⁷⁶² „micchāditt̥ṭhikassa, bhikkhave, micchāsāṃkappo pahoti, micchāsāṃkappassa micchāvācā pahoti, micchāvācassa micchākammanto pahoti, micchākammantassa micchāājīvo pahoti, micchāājīvassa micchāvāyāmo pahoti, micchāvāyāmassa micchāsati pahoti, micchāsatisa micchāsamādhi pahoti, micchāsamādhissa micchāñāṇaṃ pahoti, micchāñāṇissa micchāvimutti pahoti.” – *Micchattasuttam* AN 10.103; *Mahācattārīsakasuttam* MN 117; *Pubbaṅgasuttam* AN 10.121; *Vijjāsuttam* AN 10.105; *Janavasabhasuttam* DN 18.

⁷⁶³ „micchāditt̥ṭhiparamāni, bhikkhave, mahāsāvajjāni ti.” – *Tatīyavagga* AN 1.316–332.

⁷⁶⁴ *Jāṇussoṇisuttam* AN 10.177 jpt.

⁷⁶⁵ *Mahāsīhanādasuttam* MN 12; *Sāmaññaphalasuttam* DN 2; *Iddhipādasamyutta, Vibhaṅgasuttam* SN 51.20; *Susimparibbājakasuttam* SN 12.70 jpt.

reerimise ilmikutele, et inimesed ei hakkaks tema õpetust järgima valel põhjusel.⁷⁶⁶ Üleloomulike võimete teadmised on ilmnenud ja ilmnevad ka tulevikus kõikidel, kes harjutavad meelt džhaanas nii, nagu seda õpetas Buddha. Nende võimete ilmumine on džhaana tulemus, kuid pole keskenduse treenimise eesmärk, kuna Buddha õpetuse ainus siht on dukkha lakkamine ja arija tee kaudu nibbaana teostamine.

ÜLIMAD TEADMISED (*abhiññā*)

abhiññā [abhi + √ñā + ā (ya)] ülimad teadmised (ilmnevad vahetu ja kogemusliku mõistmisega).

Ülimad teadmised on üleloomulike võimete omamise ja kasutamise teadmised, mida omavad tõelised braahmanid⁷⁶⁷; vt selgitustest: üleloomulikud võimed (*iddhi-vidhā*).

Ülimade teadmiste arvuline loetelu varieerub sõltuvalt jaotuse aluseks olevast. Enim on mainitud paali tekstides kuut ülimat teadmist (*cha abhiññā*), milleks on: (1) üleloomulike võimete ülim teadmine (*iddhi-vidhā abhiññā*), (2) taevase kõrva ülim teadmine (*dibba-sota abhiññā*), (3) teadvuse läbistamise teadmine (*ceto-pariya-ñāṇa*), (4) (iseenda) eelmiste elude meenutamise teadmine (*pubbe-nivāsānussati-ñāṇa*), (5) taevase silma teadmine (*dibba-cakkhu-ñāṇa*) ja (6) tulvade lõppemise teadmine (*āsava-khaya-ñāṇa*).⁷⁶⁸ Neist viis esimest on maised (*lokiya*) ja saavutatakse rahu arendamise (*samatha bhāvanā*) teel ning viimane maistületav ülim teadmine (*lokuttara-abhiññā*) ehk arahanti tee teadmine (*arahatta-magga-ñāṇa*), mis saavutatakse läbinägemise arendamise (*vipassanā-bhāvanā*) teel; vt selgitustest: arendamine (*bhāvanā*).

Ülimade teadmiste teel:

1. mõistab bhikkhu viit klammerdumise kogumikku;
2. hülgab mitteteadmise ja olemasoluhiha;
3. arendab keskenduses rahu ja läbinägemist; ning

⁷⁶⁶ *Kevaṭṭasuttaṃ* DN 11 jt.

⁷⁶⁷ *Dhp* 423.

⁷⁶⁸ *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2.

4. teostab teadmised ja vabanemise.⁷⁶⁹

Vt selgitustest: keha (*kāya*); iha (*taṇhā*); keskendus (*samādhi*); teadmised (*ñāṇa*).

ÜLESÖÖMINE (*amattaññu*)

amattaññū [na + matta + ñū] „mitte-mõõtu-teadmine“ ehk mõõdukuseta; = ülesöömine.

Mõõdukuseta söömisjärgne roidumus põhjustab laiskust (*kusīta*), meeleloidust, rahulolematust, osavõtmatust, unisust⁷⁷⁰ ja madalat energiat (*hīna-vīriya*), mis on meele treenimisel ja virgumise teostamisel takistuseks. Buddha soovitas bhikkhudel kõlbetutest, loidudest ehk uimastest (*kusīta*) ja madala energiaga inimestest hoiduda.⁷⁷¹

Mitteoskuslikest dhammadest loobumisega ja oskuslike dhammadest arendamisega kaasnev energiajõud muudab bhikkhu tugevaks, kindlaks, jõuliseks ja energiliseks; vt selgitustest: oskuslik ja oskamatu (*kusala, akusala*). Ülesöömise vältimine üheskoos energia äratamisega, oskusliku pingutusega, õige püüdlusega ja aruka tähelepanuga aitavad eemaldada laiskuse ja loiduse (*thīna-middha*) ning saavutada virgumiseks vajaliku õige keskenduse.⁷⁷²

⁷⁶⁹ „*katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā pariññeyyā? pañcupādānakkhandhā [pañcupādānakkhandhātissa vacanīyam (ka.)] - ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā pariññeyyā. katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā pahātabbā? avijjā ca bhavataṇhā ca - ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā pahātabbā. katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā bhāvetabbā? samatho ca vipassanā ca - ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā bhāvetabbā. katame ca, bhikkhave, dhammā abhiññā sacchikātabbā? vijjā ca vimutti ca - ime vuccanti, bhikkhave, dhammā abhiññā sacchikātabbā. ime kho, bhikkhave, cattāro dhammā"ti.*“ - *Abhiññāsaṃyuttaṃ* AN 4.254.

⁷⁷⁰ *Kāyasuttaṃ* SN 46.2.

⁷⁷¹ *Dhātusosaṃsandanasuttaṃ* KN lti 78.

⁷⁷² *Kāyasuttaṃ* SN 46.2; *Sāmaññaphalasuttaṃ* DN 2.

ÜLEUJUTUS (ogha)

ogha [etümoloogia teadmata] kiire veevool (kosk, mäestikuoja), valang; sansaarale (*saṃsāra*) omaste nähtuste valang; üleujutus uputus.

Buddha õpetuses esineb mõiste *ogha* tulvade (*āsava*) sünonüümina. Neli üleujutust on: (1) nauding, (2) olemasolu, (3) vaate ja (4) mitteteadmise üleujutus (*kāmogha*, *bhavogha*, *diṭṭhogha*, *avijjogha*)⁷⁷³, mis vastavad neljasele tulvade jaotusele; vt selgitustest: tulvad (*āsava*); sansaara (*saṃsāra*).

Nelja üleujutuse eest kaitsevad õige pingutus, hoolikus, meele ohjeldamine ja mõõdukus⁷⁷⁴; vt selgitustest: arija kaheksaosaline tee (*ariya aṭṭhangika magga*); ohjamine (*yamati*).

Bhikkhu, kes on vabanenud viiest köidikust, arendanud välja viis võimet ning vabanenud plekkidest, ületab kõik üleujutused; vt selgitustest: köidikud (*saṃyojana*); võimed (*indriya*); plekid (*kilesa*).

YAMA (yama)

yama [√yam + a] „koos lõpuga“, „lõpp“; müütides ja muistendites esinev surnute maailma (*yama-loka*) valitseja.

Yama on mütoloogiline niraja kuningas ehk surmaisand (*yamassa santikaṃ* = *maranasantikam*) ehk surmajumal (*yamarāja*). Yama kui isikustatud surma vasteks eesti rahvaluules on vikatimees. „Sünnilugudes (paali)“ (*Jātaka-pāli*) mainitakse Yama elukohana erinevaid nirajasid (*yamakkhaya*, *yamanivesana*, *yamasādana* jt), kuid üldisemas mõttes kuulub kogu sansaara (*saṃsāra*) Yama valitsemise alla. Mõnikord esineb paali tekstides kaks Yamat (*duve yamā*)⁷⁷⁵, teinekord mainitakse Yamat koos Indra, Varuna, Soma, Pajāpati jt deevadega, kellele tehakse ohverdusi.

Yama mõju alt vabanemine tähendab sansaarast pääsemist ehk arahantik

⁷⁷³ *Oghasuttam* SN 45.171; *Oghapañhāsuttam* SN 38.11.

⁷⁷⁴ *Dhp* 25.

⁷⁷⁵ *Mahāsamayassuttam* DN 20.

saamist; vt selgitustest: sansaara (*saṃsāra*); arahant.

Yama on müütides väljendanud soovi sündida inimesena ajal, mil maailmas on ilmnenud buddha ehk arahant, õigestimõistnu (*araham sammāsambuddho*), et ta saaks talle austust avaldada ja Ülima dhammat kuulata.⁷⁷⁶

⁷⁷⁶ *Devadūtasuttam* AN 3.36.

BIBLIOGRAAFIA

Kanoonilised tekstid

- Aṅguttara Nikāya*. 5 köidet. Toim R. Morris, E. Hardy. Oxford: PTS, 1989-1995.
Apadāna. Toim M. E. Lilley. Oxford: PTS, 2000.
Dīghanikāya. Toim T. W. Rhys Davids, J. E. Carpenter. Oxford: PTS, 1954-1995.
Itivuttaka. Toim E. Windisch. London: PTS, 1975.
Jātaka. Tõlk V. Fausbøll, London: PTS, 1896.
Majjhimanikāya. Toim V. Trenckner, R. Chalmers. London: PTS, 1902.
Saṃyuttanikāya. Toim L. Feer. London: PTS, 1900.
Suttanipāta. Toim Dines Andersen, Helmer Smith. London: PTS, 1913.
The Word of the Doctrine (Dhammapada). Tõlk K. R. Norman. Oxford: PTS, 2004.
Theragāthā. Toim H. Oldenberg. London: PTS, 1883.
Therīgāthā. Toim R. Pischel. London: PTS, 1883.
Udāna. Toim P. Steinthal. London: PTS, 1885.
Vimānavatthu. Toim N. A. Jayawickrama. London: PTS, 1977.
Vinayaṭṭhaka. 5 köidet. Toim H. Oldenberg. London: PTS, 1879-83.

Postkanoonilised tekstid

- Dhammapada-aṭṭhakathā*. Buddhaghosa, toim O. von Hinüber, K. R. Norman. Oxford: PTS, 1994.
Cullāniddeśa. Toim L. de La Vall e Poussin, E. J. Thomas. London: PTS, 1916.
Kathāvatthu. Toim A. C. Taylor. London: PTS, 1894.
Mahāniddeśa. Toim L. de La Vall e Poussin, E. J. Thomas. London: PTS, 1978.
Nettipakaraṇa. Toim E. Hardy, London: PTS, 1902.
Peṭakopadesa. Toim A. Barua, London: PTS, 1949.
Paṭisambhidāmagga. Toim A. C. Taylor. London: PTS, 1907.
Milindapañha. Toim V. Trenckner. London: PTS, 1880.

“On olemas kolm pälvimusliku käitumise alust. Millised kolm?”

Annetamine on pälvimusliku käitumise alus, kõlblus on pälvimusliku käitumise alus ja arendamine (ehk meditatsioon) on pälvimusliku käitumise alus.

Need kolm on pälvimusliku käitumise alused.”

Eesti Theeravaada Sangha on mittetulunduslik Buddha Gootama autentse dhamma tõlkimise, jagamise ja teostamise ühing, mille tegevus saab toimuda ainult tänu annetustele. Kõik meie kursused, laagrid ja trükised on annetuspõhised. Kui soovid kaasa aidata kõikidest kannatustest vabanemise ja vägivallatu elamise õpetuse jagamisele, võetakse Sinu annetus tänuga vastu.

Vabatahtliku annetuse võib teha

- meditatsiooni retriitide, laagrite, koolituste jt ürituste kulude katmiseks
- toidu annetamiseks keskuses elavatele Buddha munkadele
- elektri, maamaksu jms eest tasumiseks
- munkadele ravimite ostmiseks
- keskusele vajalike seadmete ostmiseks
- Buddha õpetuse tõlkimiseks, trükkimiseks ja suusõnaliseks levitamiseks

Ülekande tegemiseks vajalik info

Saaja: Eesti Theeravaada Sangha Klooster
Pank: LHV Pank
Pangakonto: E667700771001342232

www.sangha.ee
info@sangha.ee
+372 511 1115
Karnapi tee 10, 74021
Tallinn, Aegna saar

Tegevused

- Dhammakursused koos meditatsiooniga, 2-4 tundi
- Nädalalõpu meditatsiooniretriidid algajatele ja edasijõudnutele, 2 päeva
- Kasinale keskenduse retriit esma- ja korduvosalejatele, 2 päeva
- Noorte mõtluslaager esma- ja korduvosalejatele, 5 päeva
- Lühiajaline munkade ordinatsioon, 10 päeva
- Noorte kultuurireis Aiasse, 10-15 päeva
- Aastalõpu meditatsiooniretriit, 3-5 päeva

Keskendusobjektid

- kehast, tunnetest, teadvusest ja dhammadest teadlikkuse loomine ja arendamine (*sati-paṭṭhānā bhāvanā*)
- sõbralikkuse ja kaastunde arendamine (*mettā-karuṇa bhāvanā*)
- kuue meelespidamise arendamine (*cha-anussati*)
- nelja värvikasina teel keskenduse arendamine

Õpetajad

- Auväärne Ṭhitañāṇa, dhamma ja meditatsiooni õpetaja (Dr. Andrus Kahn, MA ja PhD budoloogias)
- Auväärne Ṭhitamedha, dhamma ja meditatsiooni õpetaja (Maarek Lind, BA budoloogias)
- Mettābodhi, meditatsiooni juhendaja (Taavi Oolberg, BA meedia ja reklaam)
- Külalisõpetajad Tai Kuningriigist, Birmast, Sri Lankalt ja mujalt

Vabatahtlik töö

Vabatahtlikuna WDS Aegna Meelearenduskeskuses töötamine on suurepärane võimalus osaleda meie töös ja praktikates ning kohtuda teistest maadest pärit õige Buddha dhamma õpetajate ja teostajatega.

**„Dhamma kink ületab
kõik kingid“**

**„The gift of the Dhamma
excels all gifts“**

sabbadānaṃ dhammadānaṃ jināti

Dhammapada 354.

Raamatu ilmumist toetasid:
The publication of the book was supported by:

Monica Thaddey

Eesti Vabariigi Siseministeerium

Hooandjad

